

שיעורי הדף בעיון

מסכת ביצה

תמצית השיעורים שנמסרו על כל סדר המסכת
שע"י אירגון שיעורי הדף בעיון

שנת תשפ"א
פעיה"ק ירושלים תובכ"א

©

כל הזכויות שמורות

ארגון הדף בעיון

להשיג אצל "הדף בעיון"

053-4167196

info@hadafbeiyun.org

נתן פלדמן

יו"ל ע"י

"צוף הוצאה לאור"

נתן פלדמן

יצחק מירסקי 17

ירושלים

02-6504055

שיעורי הדף בעיון

מפעל 'הדף בעיון', מעמיד בזאת מקבץ שיעורי עיון, שיעור אחד על כל דף בש"ס, מיועד לכל לומדי הש"ס, הן הלומדים את הדף בעיון, וחפצים לדעת את עיקרי היסודות, והן למבקשים להשיג את היקף הידיעות בכל מקום בש"ס, ואף למגידי שיעורים, המעוניינים להעשיר ולהרים את רמת הלימוד.

בכרך זה אנו מגישים בשמחה, שיעורי עיון על כל מסכת ביצה, דף על דף, הכוללים יסודות בעניני יו"ט מוקצה וענינים שונים, בהיקף רב של ידיעות מדברי הראשונים והאחרונים, ומושקעים בחידושים עמוקים, הערוכים בשפה ברורה, נעימה וקליטה, ומשמחים את הלב כנתינתן בסיני.

שיעורי הדף בעיון על מסכת ביצה, נמסרו בבהירות מופלאה, על ידי מגידי שיעור של אירגון הדף בעיון. כל שיעור כולל את עיקרי יסודות רבותינו הראשונים והאחרונים על הדף, כשהם משובצים בפנינים יקרים, הערות מעוררות, וחידושים מופלגים המחדדים את הלומדים.

כרך זה כולל רק את תמצית השיעורים בקצרה, ותכליתם לפתוח את לב המעיין, או לאידך, לסייע בידי החוזר על הסוגיות לסכמם בעיון מלא ובהיר.

ביקרא דאורייתא

מערכת הדף בעיון

לשמיעת השיעורים בשלימותם:

בטלפון 03-3760900

או בטלפון של מערכת קול הלשון 0733718138

באתר הדף בעיון www.hadafbeiyun.org

או בעמדות קול הלשון

לקבלת כל השיעורים במייל: info@hadafbeiyun.org

To download shiurim on any Masechta visit

www.hadafbeiyun.org

All shiurim are free

or

Contact us to order mp3's/cd's on any Masechta

Or

Hadaf Beiyun hotline 1-610-206-5010

P.203.312.SHAS (7427)

E. info@shasilluminated.org

www.shasilluminated.org

Hadaf Beiyun is a division of www.shasilluminated.org

לעילוי נשמת

ר' משה בן ר' שלמה אלון

נפטר ט' ניסן תשע"ז

Dedicated by the Alon Family

ת.נ.צ.ב.ה

תוכן הענינים

כט.....	דף ג.	יז.....	דף ב.
אם דברים שאין חשש שיקצור יש לאסור משום פירות הנושרים.....	כט.....	הטעם שביצה שנולדה אסורה בטלטול... יז	מ"ט לא התירו אכילת ביצה משום מוקצה שהותר לצורך אוכל נפש.....
מדוע קצירה וצידה לא הותרו לצורך אוכל נפש.....	כט.....	ביצה שנולדה מתרנגולת העומדת לאכילה ומתרנגולת העומדת לגדל ביצים.....	יח.....
עשה מלאכה לצורך או"נ ונתברר שאינו ראוי לאוכל נפש אם עבר איסור.....	לא.....	מ"ט בתרנגולת העומדת לגדל ביצים וודאי מוקצה.....	כ.....
באסור משקין שזבו כשלא שייך את סיבת הגזרה.....	לא.....	איך מותר לנער את הטבלא שעליו העצמות הרי הטבלא נעשה בסיס.....	כא.....
לג.....	דף ג.	מוקצה ביו"ט וביום הכיפורים.....	כב.....
טלטול ביצה שנולדה ביו"ט.....	לג.....	מוקצה ביו"ט שחל להיות בשבת.....	כג.....
הנאה ממוקצה.....	לג.....	הכרעת ההלכה בדין מוקצה ונולד ביו"ט.....	כג.....
נגיעה במוקצה.....	לג.....	כד.....	דף ב.
כמה נידונים בדין התחיל לטלטל בהיתר.....	לד.....	הכנה דרבה.....	כד.....
מ"ט לרבה ניחא מה שספקו אסור הרי יו"ט דעלמא אסור רק מדרבנן.....	לד.....	שיטת רוב הראשונים בגדר דין הכנה דרבה.....	כד.....
לר"נ שהאיסור משום מוקצה האם יש לאסור בספק.....	לה.....	שיטת רש"י בדין הכנה דרבה.....	כד.....
בק' הגמ' ספק דרבנן לקולא הרי יש כאן חזקת איסור.....	לה.....	לשיטת הראשונים מ"ט הכנה דממילא אסורה.....	כה.....
בטעמא שדבר שיש לו מתירין לא בטיל... לו	לה.....	הכנה דרבה דאורי'.....	כו.....
בטעמא שדבר חשוב לא בטל.....	לה.....	למה לא אסרו לבשל מיו"ט לשבת משום הכנה.....	כו.....
לט.....	דף ד.	נ"מ במה שלא ירד מן ביו"ט.....	כו.....
בדין ספק דרבנן לקולא בדבר שיש לו מתירין.....	לט.....	ביסוד דין לחם משנה בלחמים שלמים... כז	כז.....

בשיטת הרמב"ם שהאידינא ב' יו"ט של גלויות
לא הוי ספק..... נא
ספק מוקצה ביו"ט שני האידינא אם יש להתיר
משום ס"ס..... נב
לשיטת הרמב"ם הנ"ל מ"ט האידינא ביצה
שנולדה בזה מותרת בזה..... נג
בן א"י שהגיע לחו"ל ובין חו"ל שהגיע
לא"י..... נד

דרף ה:..... נה
בטעם שב' יו"ט של ר"ה הוי קדושה
אחת..... נו
האם בבאו עדים ביום לא' הוי קדושה
אחת..... נז
בדעת אב"י שאחר תקנת ריב"ז בכבל הוי
קדושה אחת ובבית הועד לא הוי קדושה אחת
ובדין א"י אם דינו כבית הועד או כא"י... נח
האם ב' יו"ט של ר"ה הוי קדושה אחת גם
לקולא..... נט
בישול מיו"ט א' של ר"ה ליו"ט של שני [נתלוי
בנדון אם הוי קדושה אחת לקולא]..... נז
בדין פתילות שנכבו ביו"ט של ר"ה אם מותר
להדליק ביום ב' [נתלוי בנדון אם קדושה אחת
הוי גם לקולא]..... נח
שיר של יום במנחה..... נט
בד' הרמב"ם שקדושת א"י בטלה אבל קדושת
ירושלים לא בטלה..... נז

דרף ה:..... סא
בד' רבא שגם מתקנת ריב"ז בכאו עדים מן
המנחה ולמעלה נהגו אותו יום קודש ולמחר
קודש..... סא
האם בזה"ז עושים בא"י ראש השנה ב'
ימים..... סא

ביסודו של הצ"ח שדבר שיכול להשתמש
היום ומחר לא חשוב 'יש לו מתירין'... לט
ספק דרבנן בספיקא דידינא בדבר שיש לו
מתירין..... מט
בטעמא דספק מוקצה אסור..... מ
ביצה שנולדה בשבת לרב דאסור ביו"ט משום
הכנה דרבה..... מא
מוקצה מחמת יום שעבר..... מב
איך שרי לצלות ביצה שנולדה ביו"ט לצורך
שבת - ומ"ט אסור לטלטל מוקצה ביו"ט
לצורך שבת..... מכ
באיסור השיכור להורות..... מג

דרף ד:..... מד
בטעם איסור עצים שנשרו ביו"ט..... מה
עצים שנשרו בשבת שאסורים ביו"ט משום
הכנה דרבה האם אסור מדאורי' או
מדרבנן..... מה
הטעם שמהני להרבות עצי היתר על
האיסור..... מז
ביטול איסור לכתחילה באיסור דרבנן... מז
בדין ב' יו"ט של גלויות ואם הוי קדושה אחת
או ב' קדושות [הינו ספק קודש ספק
חול]..... מז
בדין הבדלה במוצאי יו"ט ראשון למ"ד ב'
קדושות..... מח
איך אפשר להבדיל בספק הרי ספק ברכות
להקל..... מט
האם חיוב הבדלה במוצאי יו"ט הוא
דאורי'..... נ
בגדר חיוב המנהג לנהוג ב' יו"ט של
גלויות..... נא

מה הנ"מ בשיעור חמץ לגבי כל יראה הרי יש
איסור חצי שיעור עג
בגדר איסור כל יראה עד
בגדר מצוות כיסוי הדם עד
כפלוגתת רבה ור"י ובדין מכניס עצמו להיתר
של פיקו"נ או של היתר טלטול מוקצה בשביל
מצוות כיסוי עה
שיטת תוס' והרא"ש בדין דקר נעוץ עז
מה חמור יותר איסור עשיית גומא [מלאכה
שאצל"ג] או איסור מוקצה עח
שיטת רש"י והרי"ד בדין דקר נעוץ עח
נ"מ בין שיטת רש"י ודעימיה לשיטת תוס'
והרא"ש עט
שיטת הרשב"א בדין דקר נעוץ פ
מ"ט לא יכסה במוצאי יו"ט פ

דרף ה: פא

טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש פא
בגדר היתר טלטול מוקצה לצורך אוכל
נפש פא
כמה נ"מ בגדר היתר טלטול מוקצה לצורך
או"נ פב
בד' המהרש"א ומ"א שאכילת מוקצה לא
הותר לצורך או"נ פד
האם מותר לשחוט חיה באופן שיודע שלא
יוכל לכסות הדם ובד' המרדכי
הנודעים פד
איזה איסור חמור יותר מוקצה או עשיית גומא
[מלאכה שאצל"ג] פה

דרף ה: פח

בדין מוכן לוודאי ואינו מוכן לספק פח
בטעמא דכוי אין מכסין דמו ובדין מוכן
לוודאי אינו מוכן לספק פח

דרף ו: סג

ביסוד ההיתר לקבור מת ביו"ט ראשון ע"י
נכרי סג
אמירה לנכרי בשבת ויוהכ"פ סג
הוצאת המת לקברו ע"י ישראל סד
איך יתקיים מצות קבורה ע"י גוי סד
מת ביו"ט שני סד
בדין כלי שמלאכתו לאיסור רק שיש בו התר
של פיקו"נ וכדו' סה
מניח עירובי תבשילים ומתנה סה
למה אפרוח שנולד ביו"ט הוא מוקצה .. סה
למה אפרוח אחרי שנולד אינו נותר סו
אם בעגל שנולד שייך את ההיתר של 'מתיר
עצמו בשחיטה' סו
עגל שנולד בשבת האם מותר ביו"ט
שלאחריו סז

דרף ו: סח

האם באכילת ביצה בחלב יש לאסור משום
'בשר בחלב' סח
מאי שנא ביצת נבילה שאסורה להא דביצה
מותרת בחלב סח

דרף ז: ע

בדין מקח טעות במכר ביצות יפות מאוד
ונמצא פחות יפות ע
האם אזלי' בתר רוב בדבר שיש לו
מתירין עא
ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין עב

דרף ז: עג

היאך ילפי' שאור מחמץ בק"ו הרי אין עונשים
מן הדין עג

דין סוף טומאה לצאת כשיש אויר מפסיק בין
המת לפתח..... קא
באופן שיש כמה פתחים שיש אפשרות שיצא
מכל אחד מהם האם כולם טמאים בתורת
וודאי..... קב

דרף י:..... קג
מנא ליה להגמ' שאזלי' בתר רוב דילמא לא
אזלי' לא בתר רוב ולא בתר קרוב..... קג
ד' הרמב"ם שכי' שזימן וכו' הוי 'ספק
מוכן'..... קג
בדין רוב או קרוב בדבר שיש לו מתירין. קג

דרף יא...... קד
בפלוגתת ב"ש וב"ה בטלטול על לקצב עליו
בשר [דעת רש"י והרי"ף]..... קד
שיטת תוס' ובדין שימוש במוקצה לצורך או"נ
בדבר שהוא כלי..... קד
בטעם הדבר שאם קצב עליו בשר אסור
לטלטלו..... קה
בדין מוקצה מחמת חסרון בכיס בכלי
שמלאכתו להיתר..... קה
בחילוק שבין עלי שאסור להשתמש בו אחר
שגמר לקצב עליו בשר - לסכין של מילה
שמותר לטלטלו אחר שגמר למול [לשיטת
המהרש"ל]..... קו
עשה מלאכה לצורך או"נ ונמלך האם עבר
איסור..... קז

דרף יא:..... קח
האם התירו סופן משום תחילתן באיסור
דאורי'..... קח
האם התירו סופן משום תחילתן רק בצורך
או"נ או גם בשאר צורת מצוה וצורך
היום..... קח

האם בד' ר"ז יש טעם נוסף להא דאין מכסין
דם כוי..... פט
בשיטת הר"ח [לשעה"צ] שכיסוי הדם מעכב
האכילה..... צ

דרף ט...... צא

בשיטת רבה שגם אם לש עיסה מעיו"ט
מפריש חלה ביו"ט..... צא
בביאור ד' רבא מה שיש איסור להפריש חלב
גם בחלת חו"ל..... צב
האם בהפרשת חלת חו"ל יש בו מקום
'מתקן'..... צב
דעת הרמב"ם באיסור הפרשת תרו"מ
וחלה..... צג
דין ריבוי בשיעורים בהפרשת חלה..... צד
בטעם הדבר שדבר שאסור משום מראית העין
אסור אפי' בחדרי חדרים..... צד
האם אסרו משום מראית העין באיסור דרבנן
בחדרי חדרים..... צה
הכרעת ההלכה בדין חדרי חדרים..... צה
בדעת ב"ה שמותר להוליך סולם של
שובך..... צה

דרף ט:..... צז

בטעמא דב"ה שסולם של עליה אסור.... צז
מ"ט דקר נעוץ חשוב כאין איסור כלל... צז

דרף י...... צט

טעמא דב"ה שמותר לטלטל העלי לקצב עליו
בשר..... צט
בטעם איסור טלטול יוני שובך..... צט
בטעמא דב"ש שצריך נענוע..... ק
האם סוף טומאה לצאת הוא דין דאורי' או
דין דרבנן..... ק

דרף יג: קבג

הפריש תרו"מ אחר שאידגן אבל קודם שראה פני הבית קבג
 מדוע בקילוף שצורין אין לאסור משום בורר קבג
 מה דמשהו הגמ' העמדת ערימה לדש . קבר
 מדוע אין חיוב בהעמדת ערימה משום מלאכת מעמר קבר
 דינא דמולל בשינוי אם אירי בשבת או ביו"ט קבר

דרף יד: קבו

מדוע טחינת תבלין מותרת כדרכו ומאי שנא מטחינת חיטין שאסורה קבו
 לשיטת רש"י יסוד ההיתר לטחון תבלין כדרכו, ואיסור טחינת מלח כדרכו וההיתר לטחנו בשינוי קבו
 לשיטת הרמב"ן ודעימיה בהיתר טחינת תבלין כדרכו ובאיסור טחינת מלח וההיתר לטחנו בשינוי קבח
 בדין ספק דרבנן בספיקא דינא כשבכל שיטה יש קולא וחומרא קבט
 בחילוק שבין תבלין למלח לפי שמואל והברייתא קל
 באיסור כתישת טיסני במכתשת גדולה קלא
 בחילוק דין מכתשת קטנה בא"י ובכל קלא

דרף יד: קלב

מדוע ברירת קטניות מותרת הרי ברירה הוא מהמלאכות שלא הותרו ביו"ט קלב
 שיטת הרשב"א בדין ברירה ביו"ט קלג
 ברירה בכלי ביו"ט קלד

חזרת רטיה במקדש אם משום שאין שבות במקדש או משום התירו סופן משום תחילתן קט
 פלוגתת ב"ש וב"ה אם יש בנין בכלים ... קי
 טעם החילוק בין 'ציר מן הצד' שאסור מן הדין ל'ציר באמצע' שאסור רק גזרה אטו מן הצד קיא
 מ"ט לב"ש ב'ציר באמצע' אינו אסור מה"ת משום בנין וסתירה בכלים קיא

דרף יב: קיג

הקדמה לעניני היתר מלאכת אוכל נפש ביו"ט ובגדר היתר זה קיג
 במקור דינא דמתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה נמי שלא לצורך קיד
 בדין מתוך שהותר לצורך וכו' אם הותר גם שלא לצורך כלל קטו
 קושיות הראשונים על רש"י שכו' שמתוך מותר גם שלא לצורך כלל קטז
 באיזה מלאכות אמרי' מתוך קטז
 דין עירובי חצרות ביו"ט קיח
 בישול דבר איסור אם חשוב כשאר צרכי היום או כשלא לצורך כלל קיח
 בדין בישול ביו"ט פחות מכזית קיט
 מלאכות שאינן מיוחדות לאוכל נפש האם מותר לעשותם לצורך אוכל נפש קיט

דרף יב: קכ

הרמת זרוע לחיים וקיבה קכ
 נתינת מתנה לכהן קכ
 בדין מלילת מלילות ביו"ט קכא
 ברירה בכלי ביו"ט קכב

האם יש איסור להניח תפילין בשבת ויו"ט..... קמב

היאך מותר ליתן מתנה ביו"ט..... קמב

דף טז:..... קמד

הקדמה:..... קמד

ביסוד ההיתר מדאורייתא לבשל מיו"ט

לשבת..... קמד

הכרעת הדין מ"ט מדאורייתא מותר לבשל

מיו"ט לשבת..... קמה

בטעמא דר"ח לא ס"ל לסברת הואיל וחזי

לאורחים..... קמה

מה הדין לר"ח באופן שבסוף אכלוהו ואורחים

האם תיקן את האיסור..... קמו

בדעת רבה שיש איסור מדרבנן לבשל מיו"ט

לחול וגדר הדין בזה..... קמו

האם גם מיו"ט לשבת לא סמכו על הואיל

מדרבנן..... קמו

בשיטת רבא טעם האיסור לבשל מיו"ט

לשבת..... קמח

בשיטת ר' אשי..... קמח

בטעם הדבר שאי אפשר לעשות עירוב

ביו"ט..... קמט

נ"מ בין רבא לר' אשי..... קנ

למה עירובי תבשילין קרוי 'עירוב'..... קנ

אם יש דין לבשל התבשיל לשם עירוב. קנא

האם לר' אליעזר יכולים לעשות חציו לה'

וחציו לכס..... קנא

לדעת ר"י אם בעי' שיהיה חצי חצי

ממש..... קנב

דף טז:..... קנג

בטעמא דב"ש שצריך ב' תבשילין..... קנג

עירוב בדבר המלפת..... קנג

בדין ברירת אוכל מתוך פסולת שלא לאלתר

האם מותר..... קלד

בדין מלאכת נפש האם מהדרינן לעשותו

בהיתר..... קלד

בטעמא דב"ש שאסור לברור

הפסולת..... קלה

איך מותר לברור הפסולת מה עם איסור

מוקצה..... קלה

מדוע הוצרכו להתיר טלטול הפסולת משום

ביטול תיפוק"ל שטלטול הותר לצורך אוכל

נפש..... קלו

בטעמא דב"ש שאין שולחן אלא מנות ובדין

מנות שאינם מבושלות אם מותר

לב"ש..... קלו

גם לב"ה אסור לשלוח דבר שלא חזי ליומו

והטעם..... קלו

הכרעת ההלכה בדין ג' גברא וג' מיני... קלו

הוצאה לצורך לבישה אם חשוב כגוף אוכל

נפש..... קלו

נשים מוזהרות באיסור כלאים..... קלח

בטעם הדבר שאם כרוך לו נימא אסור

מדאורי'..... קלח

דף טז:..... קלט

איסור כלאים בבגד קשה..... קלט

האם סנדל המסומר הוי כלי שמלאכתו

לאיסור..... קלט

בד' תוס' והרשב"א שמותר לשלוח לחברו כלי

שמלאכתו לאיסור דמה שחברו נהנה חשוב

כצורך גופו..... קמ

מאי שנא תפילין שאף שלא חזי ליומו מותר

לשלוח ואילו סנדל המסומר ותבואה אסור

לשלוח..... קמא

בעושה עירוב תבשילין על תנאי האם
מברך..... קסג
ריבוי בשיעורין..... קסג
בעשה מעשה באיסור האם חייב על כל שיעור
מהמעשה שעשה או חייב רק אחד.... קסד
לשיטת הר"ן האם ריבוי בשיעורין יש איסור
גמור וחייב סקילה..... קסד
ריבוי בשיעורין באמירה לעכו"ם..... קסה
ריבוי בשיעורין בנטילת נשמה..... קסה
שיטת הרא"ה בדין ריבוי בשיעורין..... קסו
בשיטת רשב"א שמוותר לאפות הרבה פת אפי'
שצריך לו רק פת אחת..... קסו
האם ההיתר של רשב"א הוא גם באופן שאין
כוונתו שתאפה יפה, והאם ההיתר גם באופן
שאומר להדיא שעושה כן לצורך חול... קסז
בפלוגתת הראשונים בדין הוא נאסר וקמחו
נאסר..... קסז
בד' הראשונים שגם אם הוא קמח ואין קמחו
נאסר א"י יכול לבשל בשבילו, ובדין מי שלא
עשה עירוב אם יכול לבשל למי שעשה
עירוב..... קסח
דף יז:..... קסט
עבר ואפה מיו"ט לשבת האם נאסר ובדין
מעשה יו"ט האם נאסר..... קסט
בדין הערמה..... קע
האם בעי' עירוב כפת ותבשיל..... קע
בגדר החיוב לטהר עצמו ברגל..... קע
שאלת הגמ' מדוע אסור לטבול כלי הינו
לב"ה..... קעב
דף יח:..... קעג
הטעם שאסור לטבול כלים..... קעג
הקולות שמצינו בדין טבילת כלים..... קעג

עדישים שבשולי הקדרה בעי' כזית..... קנד
בדין דבר שנאכל כמות שהוא חי: א. לבישולי
עכו"ם. ב. לעירובי תבשילין. ג. לאיסור בישול
בשבת..... קנד
דף טז:..... קנו
בדין עירוב תבשילין שא"צ דעת מי שהניחו
עליו והאם מתנאי ההיתר שיוודע לו קודם
שיבשל..... קנו
בדין עירוב למי שאינו יכול להגיע
לעירובו..... קנו
אופנים שלא מהני העירוב משום שנמצאים
חוץ לתחום עירובם..... קנו
האם אפשר לכתחילה לסמוך על עירובו של
רב העיר..... קנו
נאבד עירובו אם מהני עירובו של הרב. קנח
מ"ט לא מהני עירובי תבשילין לעשות עירובי
חצרות מיו"ט לשבת..... קנח
האם צריך עירוב לעשות הכנה [בלא מלאכה]
מיו"ט לשבת..... קנט
בטעם איסור עשיית עירובי חצרות ותחומין
ביו"ט..... קס
בטעמא דרבי שאסור לעשות ע"ת ומותר
לעשות ע"ח..... קס
דף יז:..... קסא
קדושת המועדות תלוי בישראל..... קסא
לא אמר יעלה ויבוא בערבית מחזירין
אותו..... קסא
מי שלא הזכיר משיב הרוח או יעלה ויבוא
בליל שבת..... קסב
בב' יו"ט של גלויות מותר לבשל רק מיו"ט
שני לשבת..... קסב

דרף יט: קפד

למה אין לאסור להביא תודה בע"פ משום המצה שהרי אסור לאכול מצה בע"פ... קפד
בדין עשיית מלאכה מיו"ט ליו"ט
אחר... קפד
בהא דמשמע בגמ' שלר"ש שבעי' כסדרן א"צ להביא עד אחר סוכות והרי יש עשה אחר רגל ראשון... קפה
האם יש חיוב להקריב שלמי שמחה... קפה
במתנה לפרוע שלמי חגיגה מהתורה למה אין בזה משום מתנה ע"מ שכתוב בתורה... קפו

דרף כ: קפח

האם יכול להתנות בקרבנות נזיר... קפח
בטעמא דב"ש שאין סומכין על שלמי חגיגה ובהא דלא התירו משום שאין שבות במקדש... קפח
לברייתא דטעמא דב"ש משום שאין דין סמיכה בשלמי חובה האם בחול נמי אין סומכין... קצ

דרף כ: קצא

היאך הכניסו צאן חולין לעזרה הרי יש איסור חולין בעזרה... קצא
נדרים ונדבות קרבים ביו"ט... קצא

דרף כא: קצב

מה נידון הגמ' שיהיה אסור לשחוט בהמה שחציו של גוי ומאי שנא מבהמה מסוכנת שמותר לשחטה אף שא"צ כולו ליו"ט... קצב
בטעם האיסור לשחוט בהמת שלמים - ובדין בהמת נכרי ששחטה ע"מ שישראלים יאכלו הבשר... קצג

בטעמא דרבא שהאיסור משום מתקן... קעג
בטעמא דרבא שהאיסור משום שמא יטלטלנו ד"א בר"ה... קעד
הכרעת ההלכה מדוע אסור לטבול כלים... קעד
כלי הניקח מהגוי האם מותר לטבול בשבת ויו"ט... קעה
בדין כלי [הניקח מהגוי] שחיוב טבילתו מדרבנן אם מותר לטבול... קעה
כלי הניקח מהגוי בשבת... קעו

דרף יח: קעז

טבילת אדם... קעז
בד' המ"א שגם באופנים שמותר לטבול מחמת שלא מחזי כמתקן מ"מ לא יברך דאז נראה כמתקן... קעז
מדוע אין מטבילים גר בשבת משום מתקן הרי מחזי כמיקר... קעז
שיטת הרמב"ם בטעם הדין שאסור לטבול כלים 'בשבת' 'וביום טוב'... קעה

דרף יט: קעט

טבילה מגב לגב לשיטת רש"י... קעט
טבילה מגב לגב לשיטת הרמב"ם... קעט
נדרים ונדבות אם קרבים ביו"ט... קפ
בשיטת אבא שאול שנדרים ונדבות קרבים ואפי' עולת נדבה... קפ
בשיטת רשב"א ששלמים קרבים ועולה אינה קריבה... קפא
האם חטאות ואשמות קרבים ביו"ט... קפב
החילוק שבין שלמי חגיגה ועולת ראייה - לשלמי ועולת נדבה... קפג
בדין סמיכה ביו"ט... קפג

מ"ט יו"ט קיל משבת..... רז
 בטעם האיסור להסתפק משמן שבנר.... רז
 להסתפק משמן שבנר ביו"ט כשטובל בהם
 פתו..... רז
 האם 'מלאכת אוכל נפש' ומכשירי אוכל נפש'
 מותרים באופן שאפשר לעשותם
 בהיתר..... רח
 היאך מותר לעשות מחיצה בפני הנר הרי זה
 מחיצה המתרת..... רט
 מדוע הכריעו בכיבוי משום ד"א לאיסור הרי
 קי"ל כר"י שמכשירי או"נ מותרים.... רט
 כיבוי משום ד"א אסור ומ"ט לא נתיר מדין
 מתוך שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש הותר
 נמי שלא לצורך..... רי
 בשיטת תוס' ועוד ראשונים שלא אמרי' מתוך
 להתיר מכשירין..... רי
 בשיטת תוס' שלא אמרי' מתוך בדבר שאין
 בו כ"כ צורך היום, ומ"ט לר"י שרי אף שאין
 בזה כ"כ צורך היום..... ריא
 בשיטת רש"י והרמב"ם שלא אמרי' מתוך
 במלאכת כיבוי..... ריב
 בדין כיבוי שלא ישרף התבשיל האם חשוב
 כאוכל נפש ממש או רק כמכשירי אוכל
 נפש..... ריב
 כיבוי משום איבוד ממון..... ריג
 איסור כחילת עין..... ריג
 שבות של ישראל לצורך חולה שאין בו
 סכנה..... ריג
 למה מותר לכחול ע"י גוי הרי יש כאן שבות
 של הישראל בעצמו..... ריד

האם מותר לשחוט בהמת גוי המיועדת
 לאכילת ישראל..... קצד
 למה אסור לאפות עיסה חציו של נכרי מדין
 ריבוי בשיעורין..... קצד
 למה אסור לאפות עיסה חציו של נכרי מדינא
 דרשב"א שהפת נאפית יפה..... קצה
 טעמא דר"ח שלא אמרי' הואיל..... קצו
 הטעם שמדרבנן לא סמכו על הואיל.... קצז

דרף בא:..... קצח

בדין טלטול גרעינים אגב ריפתא ומ"ט לא
 נעשה הפת בסיס..... קצח
 בדין בסיס וחובת ניעור בדבר שאינו
 חשוב..... קצט
 בדין בסיס באמצע השבת..... ר
 היאך למדו דין בסיס לדבר שאינו חשוב
 מבסיס לאיסור והיתר..... ר
 בביאור ד' הגמ' שבאיסורי הנאה אף שלא
 חשיבי אסור לטלטלן אגב היתר..... רא
 למה לדינא מותר להזמין גוי..... רא
 בטעמא דב"ה שמותר לחמם מים
 לרחיצה..... רב
 הטעם שגם לב"ה אסור לחמם מים לרחיצת
 כל גופו..... רב
 בק' רעק"א שיהיה מותר לחמם מים לרחיצת
 כל גופו מדחין ריבוי בשיעורים..... רג

דרף בב:..... רד

בדעת ב"ש שעירוב תבשילין כתבשיל לא
 מהני להטמנה..... רד
 בדין בנין בכלים בתקיעה..... רד
 בדין בנין בכלים במהודק ורפוי בשבת
 ויו"ט..... רז

פלוגתת ר"י וחכמים בדין צידת צבי לביבר קטן..... רכה
 גם דבר שאינו ניצוד כלל מ"מ אם חוזר לכולבו לערב חשוב ניצוד..... רכו
 בדין חיה ועוף שברשותו האם יש איסור מדרבנן לצודן בשבת ויו"ט..... רכו
 בגדר מלאכת צידה..... רכו
 בדין בהמה וחיה שניצודו ביו"ט שאסורים..... רכה
 בטעמא שספק מוכן אסור הרי ספק דרבנן לקולא..... רכה
 נ"מ בין הטעמים שספק מוכן אסור... רכט
 בטעמא דת"ק שספק מוכן אסור גם בטלטול..... רל
 בטעמא דר"ג שספק מוכן מותר [לפי רב ולפי לוי]..... רלא
 שיטת הרשב"א בדין ספק מוקצה..... רלא

דרה כד:..... רלג

פלוגתת ת"ק ורשב"א בדין נמצא רשתות מקולקלות מעיו"ט..... רלג
 ספק מוקצה ביו"ט שני..... רלג
 ספק מילה ביו"ט שני..... רלג
 בדין יו"ט שני בזמנינו אם הוי רק בגדר ספק או הוי כוודאי יו"ט..... רלד
 בד' רש"י שפירות שנתלשו היום אסורים משום מוקצה..... רלד
 פלוגתת רש"י ותוס' ביסוד איסור הנאה ממלאכת נכרי..... רלה
 האם הנאה ממעשה גוי נאסר על כל ישראל או רק על אותו ישראל שנעשה בעבורו. רלו

האם מסייע שאין בו ממש אסור מדרבנן..... רטו
 ההיתר לכחול את העין ביו"ט שני..... רטו

דרה כב:..... רטז

בדינא דאינו שוה לכל נפש - ובטעמא דר"ג דלהניח מוגמר מותר ולגמר הכלים אסור..... רטז
 בדין עישון פירות..... ריז
 מדוע לא אסרו ע"ג חרס משום מבעיר... ריז

דרה כג:..... ריח

בדין הולדת ריח באוכלים..... ריח
 הולדת ריח כשאין מתכוין להוליד ריח... ריח
 בשרא אגומרי..... ריט
 בדין שביתת בהמה באשה..... ריט
 החילוק בין טחינת פלפלין ותבלין לטחינת חיטיין..... רכ
 טעם האיסור לטחון פלפלין בריחים שלהם..... רכ

דרה כד:..... רכא

מדוע צידה וקצירה אסורים ביו"ט..... רכא
 שיטת רש"י והרמב"ם בדין מלאכה שאפשר מבעו"י..... רכא
 שיטת תוס' באיסור קצירה וצידה..... רכב
 שיטת הרמב"ן באיסור קצירה וצידה... רכב
 שיטת הרא"ש באיסור קצירה וצידה... רכג
 הכרעת ההלכה בדין מלאכה שאפשר מבעו"י..... רכג
 בטעם איסור האכלת דגים..... רכג

דרה כה:..... רכה

דין צידת דגים בביבר קטן..... רכה

בדין מוקצה לחצי שבת. רמח
 מהו הסברא לומר שאין מוקצה לחצי
 שבת. רמט
 בד' כמה מקמאי שנקטו שאם אין מוקצה
 לחצי שבת גם בשעתו אינו מוקצה. רנ
 טלטול סכין של מילה אחר המילה ובדין
 טלטולו קודם המילה. רנא
 מוקצה בטעות. רנב
 הכרעת ההלכה בדין מוקצה לחצי
 שבת. רנג
 מוקצה דגרוגרות וצימוקים. רנד
 גרוגרות וצימוקים שבתחילת השבת לא היו
 ראויין כלל ואח"כ בשבת נהיו ראויין. רנה
 תנאי במוקצה דגרו"צ. רנה

דרף בנ.

גמרו בידי אדם. רנו
 בביאור 'גמרו ביד אדם'. רנו
 מה שתלתה הגמ' דין ראיית מומין ביו"ט בדין
 חכם שראה את המום אחר שחיטה. רנו

דרף בז:

מח' ר"י ור"ש בדין בהמה שמתה ובטעמא
 דמ"ד שמודה ר"ש בכע"ח בריאים. רס
 הכרעת ההלכה בדין בע"ח שמתו. רסא
 ענייני מו"מ בשבת ויו"ט. רסב

דרף בח.

איסור שקילה ביו"ט. רסג
 בגדר התירא דמכשירי אוכל נפש לר'
 יהודה. רסג
 השחזת סכין. רסד
 בדין עשיית כלי לר' יהודה. רסד
 דעת רש"י בדין עשיית כלי. רסה

איך משערים את שיעור בכדי שיעשו... רלו
 האם יש דין בכדי שיעשו בישראל [וישראל
 מומרן] שעשה מלאכה. רלו

דרף כה.

מ"ש שנא קצירה מן המחובר שאסור על כל
 ישראל לתחומין שאסור רק לאותו ישראל
 שהובא בעבורו. רלח
 תחומין ביו"ט. רלח
 צידת דגים בכיבר קטן. רלט
 מ"ט יונים וכו' שאינן מוחסרים צידה צריכים
 זימון. רלט
 בדין שחיטת בהמה מסוכנת באופן שאין דעתו
 לאכול ממנו ביו"ט. רלט
 מלאכה ביו"ט לצורך אכילה שלא
 כדרך. רמ
 מלאכה ביו"ט לצורך אכילה פחות
 מכזית. רמ
 בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ובדין
 מחזיקים מאיסור לאיסור. רמא
 בהמה שנוגד ספק בשחיטתה האם לוקין על
 אכילת כזית מברשה. רמא

דרף כה:

שיעור שתיית רביעית. רמג
 הקדמה בפלוגתת ר"י ור"ש בדין מיגו
 דאיתקצאי. רמג

דרף כו.

בביאור פלוגתת ר' יהודה בדין חכם שראה
 את המום ביו"ט אם שרי לשחטו. רמה
 מדוע לר"ש אין רואין מומין ביו"ט. רמו

דרף כז:

בטעמא דברייתא דאדא בר אוכמי שבנפל מום
 מבעו"י מודה ר"ש שהבכור מותר. רמח

האם חל שם שמים דהסוכה על הסמוך לה רעה
 בטעמא דר"ש שבאין יושב ומצפה מודה שאמרי' מיגו דאיתקצאי - וביסוד פלוגתת ר"י ור"ש בדין מיגו דאיתקצאי רעט
 הכרעת הדין בדין סוכה רעועה רפ
 האם סוכת החג אסורה מדאורי' שחל ש"ש על הסוכה או מדרבנן משום שהוקצה למצוותו רפא
 מה הדין לפי ר"י היתר על ב' כהלכתן האם נאסר מדאורי' או גם מדרבנן אינו נאסר רפב
 בדעת ר"ת שרק הב' כהלכתן נאסרים מדאורי' רפג
 בד' הט"ז שהאיסור שחל ש"ש על הסוכה הוי רק כשמבטל מקדושתה רפג
 האם מהני תנאי במוקצה מחמת איסור דלא נימא מיגו דאיתקצאי רפד
 בשיטת הרמב"ם וריב"ש שתנאי מהני רק לר"ש בכוס קערה ועששית אבל לר"י לא מהני תנאי רפה
 בטעם האיסור ליהנות מגוי סוכה רפו
 תנאי בסוכה דמצוה רפז
 בחידוש הרמב"ן שאיסור דגוי סוכה חל רק בביהש"מ רפח
דרף לא רפט
 בטעם שאין מביאים עצים בשדה מן המפוזר רפט
 בטעמא דמביאים עצים מן המפוזר ולא אסרו משום מלאכת מעמר - ובמלאכת מעמר האם יש תנאי שיהיה במקום גידולו רצ
 בטעם הדבר שקורה שנשברה אסורה לר"י

משחזות של אבן לר"י רסה
 בהא דא"ל ר"ח לפרסם שהלכה כרי והרי אין מורין כן רסה
דרף כח: רסו
 בטעמא דהלכה כר"י ז'אין מורין כן' רסו
 ביאור ד' הרשב"א בדינא דהלכה אין מורין כן רסו
 למה אין מראים סכין לחכם ולמה חכם רואה לעצמו רסז
 למה סכין שעמדה אסור להשחיוזה רסז
 מה נחשב לאפשר מבעוד יום רסז
 אי אפשר מבעו"י אבל יכול קודם עיו"ט רסח
 שפוד שנרצף רסח
 הכרעת ההלכה בדין מכשירין רסט
דרף כט: ער
 בפלוגתת ת"ק ור' פפיס אם שונין קמח . ער
 הטעם שאם נפל לתוכו אבן שרי לשנות ובטעם שלא אסרו משום ברירה בכלי . רעא
 בדיו ברירה בהוצאת אבן מן הקמח ובפלוגתת הגר"ז והחיי אדם רעא
דרף ל רעג
 בדין כל מה שאסרו חכמים משום מראית העין אסור אפי' בחדרי חדרים רעג
 באיסור סחיטת בגדים משום מלבן ומשום מפרק עדר
 בדין מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידיים וביסוד חיוב תוכחה ערה
 תוספת שבת ויוהכ"פ רעז
דרף ל: רעח
 מתי יש איסור סתירה בסוכה רעח

בדין מכשירי אוכל נפש כשאפשר בענין אחר
 [ובדין מכשירי אוכל נפש שדחוייה ולא
 הותרה]..... דש
 באיסור לישה - בחילוק שבין גיבול בטיט
 לגיבול באפר..... שה
 בביאור ד' המאירי והמ"א שמשום כבודו
 התירו רק בנין עראי לא אהל עראי..... שו
 אהל עראי האם צריך שיהיה מחיצות והאם
 צריך להעמיד את המחיצות..... שז
 אהל העשוי להגן אם צריך מחיצות.... שח
 בדין אהל אם אסור כשא"צ לאויר
 שתחתיו..... שח
 אם בעשיית אהל יש פטור של אין
 מתכון..... שט

דף לג:..... שז
 לא נתנו עצים אלא להסקה..... שי
 הכרעת ההלכה בדין לא נתנו עצים אלא
 להסקה..... שיב
 ק' הצל"ח שיש לחלק בדעת רבא בין שימוש
 במוקצה לטלטול מוקצה..... שיב

דף לד:..... שיד
 למה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון
 כלי..... שיד
 בדין אין מתכוין לעשיית כלי האם חייב משום
 מכה בפטיש..... שיד
 באין מתכוין לעשות כלי אם גזרו אטו
 מתכוין..... שטו
 בדין שובר אדם את החבית מ"ט לא חשו
 לאיסור 'סותר'..... שטו
 כמה שהרמב"ם השמיט אוקימתא
 דמוסתקי..... שיז
 הטעם שאין מברכים על הבשמים במוצ"ש
 שחל ביו"ט..... שיז
 באיסור הוצאת אש חדשה..... שיח

ומ"ט לר"ש שרי..... רצא
 מ"ט לא אסרו לחתוך עצים בקופיץ משום
 מלאכת טוחן..... רצב

דף לא:..... רצד
 מ"ט בית שנפחת לא אסרינן להפירות משום
 מיגו דאיתקצאי מחמת איסור סתירה... רצד
 בדין קופסת שימורים שנפתחה
 בשבת..... רצה
 בפלוגתת ר"מ ורבנן אם יש איסור לסתור
 אוריא דליבני..... רצו
 מ"ט דרבנן שטלטול מוקצה אסור לצורך אוכל
 נפש..... רצו
 הטעם שלרבנן לא התירו סתירת אוריא דליבני
 משום שמחת יו"ט ואילו לחתוך חותמות
 שבקרקע התירו..... רצז
 סתירת חותמות שבקרקע האם הוא מדאורי'
 או מדרבנן..... רצז

דף לב:..... רצט
 בדין הסקה בכלים ושברי כלים..... רצט
 מדוע אסור להסיק במוקצה הרי מוקצה הותר
 לצורך אוכל נפש..... רצט
 האם לר' נחמיה מסיקים בכלים..... ש
 היאך מותר להסיק בכלים הרי הוא 'סותר'
 הכלי..... שא
 בפלוגתת רש"י ותוס' אם יש לחייב על פחיתת
 נר באופן שאינו גמר דבר..... שב
 מ"א לר"י אסור לפחות כלי משום מכשירי
 אוכל נפש..... שב

דף לב:..... שג
 מ"ט לא אסרו לחתוך הנייר משום
 קורע..... שג

האם יו"ט קובע למעשר כמו שבת שלג

דרה לו: שלד

בדין אין כלי ניטל אלא לצורך דבר

הניטל שלד

בדין אין כלי ניטל בדבר שיש לו היתר של

גרף של רעי שלה

לדינא בדין נתינת כלי תחת דלף שאינו ראוי

ובדין בטול כלי מהכנו בדבר שיש היתר גרף

של רעי שלו

מ"ט מותר ליטול ידיים בבוקר לתוך קערה הרי

מבטל כלי מהכנו שלז

צידת דבורים וזבובים באין מתכוין שלז

בגדר מלאכת צידה שלח

דרה לו: שלט

האם דבורים אם חשוב במינו ניצוד ... שלט

הטעם שאין במינו ניצוד פטור ומ"ט מדרבנן

אסור שלט

אם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו

נמנע שלט

אין עושים גרף של רעי לכתחילה שמ

מ"ט רבה לא חשש להא דאין עושין גרף של

רעי לכתחילה שמ

יסוד היתר טלטול גרף של רעי שמ

האם ההיתר של גרף של רעי הוא רק בדר

מאוס או כל דבר המפריע מאוד בכלל

ההיתר שמא

האם מותר לטלטל גרף של רעי במקום שיכול

לטלטלו בהיתר בטלטול מן הצד

וכדו' שמא

טלטול מוקצה לצורך גרף של רעי שמב

הטעם שהגרף הוי מוקצה שמב

דרה לד: שכא

בד' המרדכי שאסור למול פעם ראשונה

בשבת שכא

באיסור לחסמן משום מכה בפטיש מ"ט לא

התירו זאת משום מכשירין שכא

בגדר טרפות דנפולה - ומ"ט תוך מעל"ע לא

מהני בדיקה ולאחר מעל"ע מהני

בדיקה שכא

האם בטרפות דנפולה הדין בדיקה אחר

מעל"ע הוא מדאורי' שכג

בנדון הגמ' אם מותר לשחוט 'נפולה'

ביו"ט שכג

דין מילה למי שלא מל מעולם - בשבת

ויו"ט שכד

מי שלא שחט מעולם אם מותר לו לשחוט

ביו"ט שכה

חיוב המגיס שכה

בשיטת הכל בו שיש חיוב מגיס ע"ג האש גם

בדבר שמבושל כל צרכו שכה

בדין התעסקות באוכל נפש ומתלווה לזה

מלאכה שאין לו צורך אוכל נפש שכו

בפלוגתת ר"א ורבנן ודעת הרמב"ם

בזה שכו

בפטור שביעית מן המעשר שכח

הפרשת תרו"מ בשבת בדבר שלא נגמרה

מלאכתו והשבת קבעה למעשר שכח

בדין שבת קובעת למעשר שכט

טבל מוכן אצל שבת של

דרה לה: שלב

בד' הרשב"א שיש חילוק בדין שבת קובעת

בין דבר שנגמרה מלאכתו לדבר שלא נגמרה

מלאכתו שלב

האם אמרתי יש ברירה בדרכנן
 לחומרא שנה
 האם סוף טומאה לצאת אסור מדאורי' או
 מדרכנן שנה
 אמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל
 אדם והרי שמואל לית ליה ברירה שנה
 בשור של פטם מדוע לא אסרו משום יניקת
 תחומין שנו
 בד' הגמ' שליבטיל מים ומלח לגבי
 עיסה שנו

דרף ל"ח: שנה
 בדין תבלין לא בטיל ואם שייך זה גם
 בתחומין שנה

דרף ל"ח: שס
 בגדר דינא שבדאורי' אין ברירה ובדרכנן יש
 ברירה שס
 האם אמרתי יש ברירה בדרכנן לחומרא . שס
 האם סוף טומאה לצאת אסור מדאורי' או
 מדרכנן שסא
 אמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל
 אדם והרי שמואל לית ליה ברירה שסא
 בשור של פטם מדוע לא אסרו משום יניקת
 תחומין שסב
 בד' הגמ' שליבטיל מים ומלח לגבי
 עיסה שסב

דרף ל"ח: שסד
 בדין תבלין לא בטיל ואם שייך זה גם
 בתחומין שסד

דרף ל"ט: שסו
 פלוגתת רש"י והר"ן בטעמא דדבר שיש לו
 מתירין לא בטיל שסו

ההיתר להחזיר גרף של רעי ע"י מים .. שמב
 מכת מרדות באיסור דרכנן ובאיסור דלית ביה
 מעשה שמג
 בטעם האיסור לעלות ע"ג בהמה שמג
 איסור השתמשות באילן ואף בעלה מבעו"י
 אסור שדמ
 האם מותר להוריד דבר מאילן או להוריד דבר
 מע"ג בהמה שדמ
 בדין העולה לאילן האם 'מן הדין' צריך לירד
 או שצריך להשיאר שם כל השבת שמה
 בדין תחום אלפים ותחום יב' מיל ובחילוק
 שביניהם ובדין תחומין דאורי' ביו"ט .. שמה
 איסור השמעת קול שמו
 מצוות קידושין שמו

דרף ל"ז: שמט
 בהא אסרו הקדש והערכה 'משום' מקח
 וממכר שמט
 היאך פוסקים צדקה לעניים בשבת שמט
 הפקר בשבת שמט
 הפרשת תרו"מ בשבת ויו"ט שג
 דין תחומין ביו"ט שג
 לקח בהמה מעיו"ט היאך יכול לקנותו
 ביו"ט שנא
 בפלוגתת רב ושמואל בדין שותפין שחלקו
 בבהמה וכלים שנא
 דין ינקי אהרדי לגבי תחומין ומוקצה .. שנב
 בד' הרמ"א שקצץ מהמחובר בשבת הוי
 מוקצה שנג

דרף ל"ח: שנד
 בגדר דינא שבדאורי' אין ברירה ובדרכנן יש
 ברירה שנד

ברירה במעשר בהמה שעד
 מה דתלי הש"ס פלוגתת ר"נ ור' ששת בדין
 מגביה מציאה לחברו שעד

דרה מ: שעז

חפץ שנמצא חוץ לתחום בעליו האם קונה
 שביתה כתחום בעליו או שיש לו תחום
 עצמי שעז
 תחומין ביו"ט לצורך אוכל נפש שעח
 מדוע אין בהולכת מנות משום הכנה מיו"ט
 לחול שעח
 אם יש איסור לתת מזונות לפני בהמת
 מוקצה שעט
 בדין מדבריות אם אסור גם לדעת
 ר"ש שעט

דרה מ: שפא

איזה מדבריות חשוב כגרוגרות
 וצימוקים שפא
 הכרעת ההלכה בדין מדבריות שפא
 בדין ספק מוקצה בספיקא ודינא וספיקא
 דמציאות שפב

בטעמא דר' אשי שתחומין לא בטיל משום
 שיש לו מתירין - והרי זה תערובת של מין
 באינו מינו שסו
 בטעמא דבר שיש לו מתירין אינו בטל רק
 במין במינו שסו
 בדין דבר שיש לו מתירין ויחזור ויאסר לשנה
 הבאה אם יש בזה את חומרת
 דשיל"מ שסח
 בדין גחלת ושלהבת לגבי הוצאה תחומין
 וע"ז שסח
 בדין מעיינות הנובעים ואדם נייד לגבי
 תחומין שסט
 בפלוגתת רש"י ותוס' האם דבר שלא קנה
 שביתה בתחילת היו"ט האם קונה שביתה
 באמצע היו"ט [נכסי הפקר, דבר שנייד, ירדו
 גשמים ביו"ט] שע

דרה לט: שעג

בגדר בור של עולי בבל שעג
 בשיטת הרמב"ם שהמודר אינו עובר על כל
 יחל שעג

ביצה

פרק ראשון

דף ב.

הטעם שביצה שנולדה אסורה בטלטול

ביצה שנולדה ביום טוב ב"ש אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל, בטעם הדבר שביצה שנולדה ביו"ט לא תאכל [לב"ה] מבואר בגמ' כאן ד' טעמים בזה: א. ר"ג ס"ל שמדובר בתרנגולת העומדת לגדל ביצים והביצה הנולדת ממנו הוי נולד ואסור משום מוקצה. ב. רבה אמר שזה אסור משום דין הכנה [ודין הכנה דרבה יבואר בעז"ה בע"ב]. ג. ר' יוסף אומר שאסור גזרה משום פירות הנושרים [ופירות הנושרים אסורים משום גזרה שמא יעלה ויתלוש]. ד. ר' יצחק אומר שאסור גזרה משום משקין שזכו [ומשקין שזכו אסורים משום גזרה שמא יסחוט].

והנה לשון המשנה לב"ה 'לא תאכל' ויש לדון האם הביצה אסורה רק באכילה או שאסורה היא גם בטלטול, ולכאן הדבר תלוי בטעמים שבגמ' שאם האיסור משום מוקצה ונולד פשוט שזה אסור גם בטלטול כדין כל מוקצה ונולד שאסור גם בטלטול, אבל אם האיסור משום פירות הנושרים או משקין שזכו לכאן אין זה סיבה לאסור רק באכילה דסיבת הגזרה קיימת רק באכילה שאם נתיר לו לאכול יבוא לקצור או לסחוט אבל אין זה סיבה לאסור עליו בטלטול, וכן מבואר מד' תוס' שבת מה: [ד"ה דאית] שלר"י שהאיסור משום משקין שזכו או יש לאסור רק באכילה ולא בטלטול¹.

אבל תוס' כאן הביאו ראיה ברורה מהברייתא להלן ג: שביצה שנולדה אסורה גם בטלטול וכ"כ הרי"ף [ב. וז"ל

1. ואם האיסור משום הכנה דרבה האם זה סיבה לאסור בטלטול לכאן תליא במח' הראשונים שיובא להלן ע"ב בגדר דין הכנה דרבה.

**מ"ט לא התירו אכילת ביצה
משום מוקצה שהותר לצורך
אוכל נפש**

תנן ביצה שנולדה ביו"ט ב"ש תאכל וב"ה אומרים לא תאכל, וטעמא דב"ה דלא תאכל אמר ר' נחמן שאסור משום מוקצה ונולד, וקשה דהנה בתוס' בכמ"ק [להלן ח. כח: לא:] חידשו שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש והובא ברמ"א סו"ס תק"ט, וא"כ מ"ט אסור לאכול את הביצה [לשיטת ר"ג הנ"ל שהאיסור משום מוקצה] הרי מוקצה הותר לצורך אוכל נפש, והיש"ש להלן פ"ג אות כ"א עמד בזה והוכיח מזה שלא התירו לטלטל מוקצה לכל צורך ורק כשיש צורך חשוב שרי ואכילת ביצה אינו כ"כ צורך עי"ש, אבל סתימת הראשונים והפוסקים לא משמע כן ומשמע שמותר לכל צורך אוכל נפש.

ואת הישוב לקושיא זו יש ללמוד מד' המהרש"א להלן לג. וכ"ה במ"א סי' תק"ט סקט"ו שרק 'לטול' מוקצה הותר לצורך אוכל נפש אבל 'אכילת' מוקצה אסור אף לצורך או"נ [ועי' שם שחידשו שגם 'שימוש' במוקצה לצורך או"נ אסור], ולפי"ז ניחא מאוד שכאן אסור לאכול דאכילת מוקצה לא הותר לצורך או"נ.

ומצינו בכמ"ק שהחמירו יותר באכילת מוקצה מאשר בלטול מוקצה:
א. עי' תוס' שהביאו מד' הגמ' להלן כד. שספק מוכן אסור באכילה ומותר בלטול.
ב. הנה נחלקו ר"י ור"ש בדין מוקצה ר"י

ביצה דמיתלדא בשבת או ביום טוב לא מיבעיא למיכלה דאסיר אלא אפי' לטלטלה נמי אסיר דתניא וכו' [וד' תוס' שבת שם צ"ע והאריך בזה ברעק"א], ויל"ע טעמא מאי הא לטעמא דפירות הנושרים ומשקין שזבו אין לאסור רק באכילה.

ומצינו יסוד גדול בד' הראשונים והאחרונים שכל דבר האסור באכילה ממילא אסורה גם בלטול דכיון שאסור באכילה נמצא שאין לו שום שימוש והוי כמוקצה דעצים ואבנים דאסור גם בלטול, ויסוד הדברים מבואר ברי"ף להלן כד: [ועי' מ"א סי' תקט"ו סק"ב וביאור הגר"א סי' תרל"ח ס"ב] וכ"ה ברשב"א בעבודת הקודש ש"ה סי' ד' לגבי ביצה ז"ל ביצה שנולדה ביום טוב אסורה ואפילו נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה וכו' וכשם שאסור לאכלה כך אסור לטלטלה 'שכל שהוא אסור לכל מוקצה גמור הוא ואסור לטלטלו' ע"כ [והיש"ש סי' ה' ולהלן פ"ג חולק על הרי"ף וס"ל שגם דבר האסור באכילה מותר בלטול].

טעם נוסף מצינו בזה בהשגת הראב"ד על הרז"ה כאן וז"ל וביצה מכל מקום אסורה כאן וכאן ואפילו בלטול ואפילו בתרנגולת העומדת לאכילה כדברי רבה ורב יוסף ורבי יצחק וטעמא דמלתא משום דאתי למיכלה ומשקין שזבו נמי אסורין בלטול שמא ישתה מהם ע"כ.

דמיא לאוכלא דאפרת דהוא בעין לפנינו ומסתמא אין אדם מקצה מדעתו למה שהוא רואה לפניו אבל האי אינו לפניו וא"כ מקצה דעתיה מיניה, וי"ל כיון שתרגולת עומדת לאכילה ואי בעי שחיט לה וודאי דעתו על מה שימצא בתוכה ע"כ.

והנה לפרש"י מבואר היטב החילוק בין עומדת לאכילה לעומדת לגדל ביצים דבעומדת לאכילה יש עליה שם אוכל ולא חשוב נולד, משא"כ בעומדת לגדל לא חשוב אוכל והוי נולד, אבל לתוס' יתפרש באופן אחר לגמרי: שבעומד לאכילה לא הוי מוקצה ומצי שחיט לה, משא"כ בעומד לגדל לשיטת ר' יהודה שהוי מוקצה [דהוי כמוקצה דאוצר שלר"י הוא מוקצה] ולא מצי שחיט לה.

אמנם לתוס' תמוה מאוד [ועמדו בזה המהרש"א והמהר"ם שיף] דהגמ' כאן רצתה לומר שגם לר"ש דלית ליה מוקצה אית ליה נולד, והרי לר"ש בעומד לגדל התרגולת עצמה לא הוי מוקצה ומצי שחיט לה ומ"ט יהיה בזה משום נולד ועי' מה שתי' המהרש"א וצ"ב ועי' מהר"ם שיף מה שכ' בכוונת המהרש"א, ונראה לבאר דבריהם שוודאי תוס' מודו לרש"י שבעומדת לגדל כיון שלא חשוב אוכל הוי נולד אף שלא מצי שחיט לה וכמו שכ' רש"י, ורק בעומדת לאכילה הוצרכו תוס' להוסיף שאי בעי שחיט לה ומשום שאל"ה אמנם לא הוי נולד משום שנולדה מאוכל מ"מ יש לאסור מטעם אחר משום מוקצה כמו שכ' ר"פ הנ"ל 'כיון שלא חזי לה הוי מוקצה' ולזה הוצרכו גם לזה שמצי שחיט לה, אבל

אית ליה מוקצה ור"ש ל"ל מוקצה ובגמ' שבת קכ"ח ס"ל לרב כר"י לאכילה וכו"ש לטלטול. ג. עי' להלן כו: שאיכא למ"ד שיש מוקצה לחצי שבת וכ' תוס' שבת מג. שכ"ז לאכילה אבל לטלטול לכו"ע אין מוקצה לחצי שבת, וטעם חומרת אכילה ושימוש במוקצה יותר מטלטול מוקצה יבואר בעז"ה להלן ח.

ביצה שנולדה מתרגולת העומדת לאכילה ומתרגולת העומדת לגדל ביצים

גמ': במאי עסקינן אילמא בתרגולת העומדת לאכילה מ"ט דב"ה אוכלא דאפרת הוא וכו' אלא בתרגולת העומדת לגדל ביצים וכו', מבואר בגמ' שבתרגולת העומדת לאכילה אין לאסור משום נולד דאוכלא דאפרת והטעם כ' רש"י אוכל שנפרד וכו' וכע"ז בר"ן, והינו שכיון שהתרגולת עומדת לאכילה חשוב 'אוכל' ואין כאן נולד דהוי כאוכל אחד גדול והביצה הוי כחתיכה ממנו שלא חשוב נולד, וזהו גם הטעם שבעומדת לגדל ביצים הוי נולד משום שאין עליה שם אוכל שהרי אינה עומדת לאכילה וממילא הדר להיות נולד - אוכל מבהמה שאינו אוכל.

אבל בתוס' כ' שמה שלא הוי נולד הוי רק בזכות זה שאי בעי שחיט לה ויוכל לאכול את הביצה וז"ל פירוש אוכל הנפרד מן האוכל הוא דהביצה שנולדה נפרדה היא מן התרגולת 'ואי בעי שחיט לה ואכיל כל שבגוה' ע"כ וצ"ב, ועי' תור"פ שביאר ד' תוס' [אחר שהביא ד' רש"י] ולא נהירא דלא

משבת וגם אם מוקצה בשבת ביו"ט אסור וז"ל ומשקלא וטריא דגמרא נמי שמעינן דהלכה כרבי יהודה ביום טוב דקאמרי' ואלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מאי טעמייהו דב"ש מוקצה הוא כלומר דבר ידוע הוא כי המוקצה אסור.

והנה לד' הרי"ף מבואר בזה חידוש גדול מאוד דהנה יל"ע דאמנם התרנגולת עצמה היא מוקצה [דתרנגולת העומדת לגדל ביצים הוי כמוקצה דאוצר שלר"י אסור] אבל הביצה שעומדת לאכילה היא לא מוקצה ומתחילה לא הקצה דעתו ממנו ודעתו עליו לאכילה ומ"ט תהיה מוקצה [ולהלן יבואר בר"ן שלשיטתו באמת נקט שבאמת הדין כן שאף שהתרנגולת מוקצה הביצה אינו מוקצה].

וב' הר"ן בדעת הרי"ף שמבואר כאן יסוד שכל שהתרנגולת מוקצה הביצה נגזרת אחריה ודינו כהתרנגולת שהיא מוקצה [ויל"ע אמנם בזמן שהוא במעי הבהמה מובן שנגזר אחריה אבל ברגע שנולד עכשיו כבר אינה חלק מהתרנגולת ומעתה נתיר אותה, אמנם הישוב לזה שאסורה משום מיגו דאיתקצאי וכו' וכיון שבתחילת היו"ט היתה אסורה משום גרירה ממילא ה"ה אסורה כל היו"ט].

הר"ן חולק על הרי"ף בזה וס"ל שאין כזה יסוד של גרירה והגם שהתרנגולת מוקצה אין סיבה שהביצה תהיה מוקצה [ומה שהגמ' מקשה שתהיה אסורה הינו משום נולד וכנ"ל].

ויש נפק"מ עצומה לדינא בזה: הנה בגמ' שבת קמד: מבואר שמותר לחלוב חלב

בעומדת לגדל ביצים אף שמצי שחיט לה הוי נולד דזהו עיקר דין נולד מה שנולדה מדבר שאינו אוכל.

ובעיקר פלוגתת רש"י ותוס' הנ"ל יש ג"מ עצום: האם ביצה שנולדה 'בשבת' מתרנגולת העומדת לאכילה מותרת דלשיטת רש"י וודאי שמותר' דלא הוי נולד רק אוכלא דאפרת, אבל לתוס' הרי גם בעומד לאכילה מה שלא הוי נולד הוי רק משום שאי בעי שחיט לה וא"כ בשבת שלא מצי שחיט לה הוי נולד [ועי' גר"ז כע"ז בסי' ש"ה סעיף ל"ב].

מ"ט בתרנגולת העומדת לגדל ביצים וודאי מוקצה

בגמ' אי בתרנגולת העומדת לאכילה וכו' ואי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מ"ט דב"ש מוקצה היא, ויל"ע מה מקשה הגמ' כ"כ בפשיטות מוקצה הוא הרי ר"י ור"ש נחלקו בזה אם מוקצה מותר או לא ודילמא ב"ש כר"ש, ובאמת שכן מבואר בהמשך בגמ' דילמא ב"ש כר"ש אך מזה שהגמ' כ"כ בפשיטות משמע שסבר הגמ' שגם אם נסבור כר"ש יש לאסור בזה, ומצינו ב' מהלכים בראשונים בזה:

א. בר"ן כאן ובעה"מ שלהי ביצה מבואר שהגמ' כאן סמכה על מה שהגמ' ממשיכה שאפי' מאן דלית ליה מוקצה אית ליה נולד, וגם אם נסבור כר"ש במוקצה כאן יש לאסור משום נולד [וכ"כ הק"נ שלהי ביצה ותמה ע"ד הרי"ף והרא"ש].

ב. הרי"ף להלן שלהי מסכתין הוכיח מזה שלדינא נקטינן שיו"ט חמור

אבל אם הניח ע"ד לנער לא נעשה בסיס [ושיטה זה הובא בשו"ע סי' ר"ט ס"ד ועי' שם בפוסקים הכרעת ההלכה בזה].

ב. **עוד** תירצו וז"ל כיון שהווי שם אוכלים הוי ליה בסיס לאיסור והיתר ושרי, והנה מלשון התוס' משמע שאף שעכשיו בשעה שבא לנער יש על הטבלא רק איסור [-העצמות] מ"מ כיון 'שהווי' עליה מקודם היתר הרי זה מותר, והדברים תמוהים מה מהני מה שהיה עליו מקודם מ"מ עכשיו בשעה שבא לנער שיש עליו רק איסור נעשה בסיס ועמד בזה הרש"ש, ותירץ הרש"ש ז"ל נראה דר"ל כיון דבשעה שהניחם מדעתו היו שם ג"כ אוכלין ואח"כ כשנטלו האוכלין הפסולת נשארו שם ממילא עי"ש, מבואר כאן חידוש שדין בסיס הוא רק אם בשעת הנחה נעשה בסיס אבל אם כשהניחו לא נעשה בסיס משום שאז היה בסיס גם להיתר אף שאח"כ לקח ההיתר ונשאר שם האיסור מאליו לא נעשה בסיס וצ"ע, ועי' פמ"ג במשב"ז סי' ש"ט סק"א שמפורש בדבריו דלא כהרש"ש בד' תוס' שם אירי בדין שולחן שמונח עליו נרות שבת שהוי השולחן בסיס ונתן עצה שיניח שם חלות וכ' שההיתר לטלטל הוא רק אם בשעה שמטלטל עדיין מונח עליו החלות עי"ש, הרי מפורש שלא סגי במה שמתחילה כשהניח האיסור היה אז גם היתר.

ג. **עוד** תירצו תוס' שם וז"ל אין זה מניח בכוונה דהא אינו חושש היכן יפלו, ועי' מ"א סי' ש"ט סק"ו שלמד מת"י זה בתוס' שבסיס באקראי לא נעשה בסיס.

מעז לתוך מאכל ואין לאסור בזה משום מפרק דמשקה הבא לאכול דכאוכל דמי, והראשונים נתקשו שאמנם אין לאסור משום 'מפרק' אבל מדוע לא נאסור את החלב משום מוקצה דאף אם נעמיד בעז העומד לאכילה וביו"ט אינו מוקצה מ"מ בשבת וודאי שהיא מוקצה וממילא נימא גרירה והחלב גם יאסר, ויש כמה תירוצים בראשונים ואכמ"ל, אבל בר"ן כאן כ' שלשיטתו לא קשה מידי דאין כזה יסוד של גרירה ואף שהבהמה מוקצה החלב או הביצה אינם נגררים אחריה ואינם מוקצה ובגמ' כאן דאסרי' הינו משום נולד [וחלב שנולד מבהמה שעומדת לאכילה אינו נולד].

איך מותר לנער את הטבלא שעליו העצמות הרי הטבלא נעשה בסיס

הגמ' כאן מביאה את המשנה בשבת קמג. ב"ש אומרים מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין ובית הלל אומרים מסלק את הטבלא כולה ומנערה [והגמ' כאן מפיק את ב"ש לב"ה וב"ה לב"ש] מבואר כאן שגם לב"ש שהעצמות מוקצה ואסור לטלטלן מ"מ מותר לטלטלן אגב הטבלא משום שהוא טלטול מן הצד, ותוס' והראשונים עמדו בשאלה דלכאור' הטבלא גופא נאסר משום שנעשה בסיס לעצמות, ותוס' תי' ג' תירוצים:

א. **תוס'** הביאו שיטת ר"ת שמה שהדבר נעשה בסיס הינו רק אם הניח את המוקצה ע"ד שיהיה מונח שם כל השבת

ראויים לכלום וצ"ע דבזה י"ל בפשיטות
כתירוץ הרשב"א].

מוקצה ביו"ט וביום הכיפורים

בדין מוקצה ביו"ט דעת ר"נ שאף שקי"ל
כר"ש במוקצה הינו רק בשבת אבל
ביו"ט נקטינן כר"י דאית ליה מוקצה וכל
מוקצה שאסור לר"י אסור גם לדידן ביו"ט,
והטעם להחמיר ביו"ט אף שבעלמא שבת
חמור יותר מבואר בגמ' דשבת דחמירא ולא
אתי לזלזולי בה סתם לן כר"ש דמיקל, יו"ט
דקיל ואתי לזלזולי ביה סתם לן כר"י
דמחמיר.

ויל"ע בזה מ"ט יו"ט קיל [שהוצרכו
להחמיר בו], ובפשוטו י"ל שיו"ט
איסורו קל שהוא רק באיסור לאו ולא
בסקילה משא"כ שבת שחמור באיסור
סקילה, וכ"מ במל"מ פ"א מיו"ט הי"ז וכ"כ
הראש יוסף מגילה ז, ולפי"ז כ' הראש יוסף
להסתפק מה הדין מוקצה ביוהכ"פ האם דינו
כמוקצה בשבת שמותר או כמוקצה ביו"ט
ואסור דהנה יוהכ"פ מצד אחד חמור מיו"ט
וקל הוא משבת ולזה יש לדון האם דינו
כיו"ט או כשבת.

אבל בראשונים בסוגיין מבואר שהטעם
שיו"ט קיל הוא משום שמותר
לעשות בו מלאכות לצורך אוכל נפש ולכן
יבואו להקל בזה, וז"ל הר"ח יו"ט קיל להו
לבני אדם דהא אופין ומבשלין בו ועושין
בו כל צרכי אוכל נפש ואי שרית להו מוקצה
אתו לזלזולי בי' לפיכך החמיר וסתם לן
לחומרא, וכ"ה ברמב"ן במלחמות כאן
ולפי"ז פשוט שיוהכ"פ שאסור לעשות

ד. **המ"א** סי' ש"ח סק"נ הביא את ד'
הבעה"מ שכ' אין בסיס באמצע
שבת ואם הניח דבר מוקצה על הבסיס
בשבת הבסיס לא נאסר ולפי"ז ניחא מאוד
מה שלא נעשה הטבלה בסיס כיון שהעצמות
הונחו עליו רק באמצע השבת.

ה. **הרשב"א** בסוגיא כאן תירץ שכיון
שהעצמות לא חשיבי לא
נעשה בסיס, מבואר בד' הרשב"א חידוש
שמוקצה שאינו חשוב אינו עושה בסיס
והביאור בזה דיסוד דין בסיס הוא מה
שהבסיס נטפל להמוקצה שעליו ונעשה
כמוהו ולזה היכא שהמוקצה אינו חשוב אין
הבסיס נטפל אליו, ומצינו כן גם בפוסקים
עי' חיי אדם כלל ס"ז שכ' שאם מונח איזה
פרוטות על שולחן אינו אוסר משום שאינו
חשוב והובא במ"ב סי' ש"י סקל"א, ויסוד
דבר זה שהיכא שאינו חשוב אינו אוסר
הבסיס מבואר בגמ' להלן כא: בדין שירי
כוסות ויבואר שם בס"ד.

והנה התירוץ של הרשב"א כה ברור שהרי
כך מבואר להלן כא: שאין בסיס לדבר
שאינו חשוב וצ"ע מ"ט הראשונים האחרים
מיאנו בזה, ובפשוטו י"ל דהנה בראשונים
כאן מבואר שאותם עצמות ראויים למאכל
בהמה [דאם אינם ראויין לבהמה גם לב"ה
הוי מוקצה] וכיון שכן י"ל ששפיר הוי 'דבר
חשוב' דהוא מאכל בהמה ולכן נקטו שמן
הדין שיהיה בסיס, ונ"מ שעצמות שאינם
ראויים כלל גם לבהמה יודו כל הראשונים
לסברת הרשב"א שלא נעשה בסיס משום
שאינו חשוב [וצ"ע בד' המ"א סי' ש"ח סק"נ
שהעמיד קושית תוס' על עצמות שאינם

הראשונים האם לדינא קי"ל כוונתיה, הרי"ף שלהי ביצה פסק כן דביו"ט קי"ל כר"י וכן דעת הרמב"ם פ"א מיו"ט הי"ז, אבל הרא"ש שלהי ביצה הביא שדעת הבה"ג הר"י ור"ת שגם ביו"ט מוקצה מותר, ונחלקו בזה גם לדינא הפוסקים שדעת השו"ע סי' תצ"ה ס"ד שמוקצה ביו"ט אסור ודעת הרמ"א שם להקל.

והנה ברמ"א יש הכרעה מעניינת בזה דאף שפסק שמוקצה ביו"ט מותר כר"י מ"מ נולד אסור [אף שבשבת נקטינן שנולד נמי מותר], וטעמו מבואר ברמ"א שם דהנה הרא"ש שם הביא דעת הבה"ג ור"ת שלדינא אף שקי"ל כר"ש במוקצה בין בשבת בין ביו"ט מ"מ בנולד נקטינן לאיסור כר"י בין בשבת בין ביו"ט, ולדינא מקילים בזה ובשבת גם נולד מותר, והרמ"א כ' להחמיר בנולד ביו"ט משום שי"א שאפי' מוקצה אסור בו ואף שמקילים מ"מ בנולד שיש איסורים גם בשבת בזה יש לאסור.

מלאכה לצורך אוכל נפש דינו כשבת ומוקצה דר' יהודה מותר בו.

מוקצה ביו"ט שחל להיות בשבת

יש לדון ביו"ט שחל להיות בשבת האם דינו כשאר יו"ט שמוקצה אסור או י"ל דהנה הטעם שחז"ל החמירו במוקצה ביו"ט שלא יבואו לזלזל ביו"ט הקל כ"ז שייך ביו"ט דעלמא שאוכל נפש מותר בו אבל יו"ט שחל להיות בשבת שמלאכת אוכל נפש אסור בו ולא יבואו לזלזל בו הדר להיות כשאר שבת שמוקצה מותר בו, ובגר"א סוף סי' תקפ"ח מבואר שגם ביו"ט אחר השבת אסור וכ"ה באו"ש פ"ב משבת ה"ט [וראיתי מובא משו"ת רב פעלים שנקט שדינו כשבת שמותר].

הכרעת החלכה בדין מוקצה ונולד ביו"ט

בעיקר ד' ר"ג שס"ל שאף שמוקצה בשבת מותר כר"ש ביו"ט אסור נחלקו

דף ב:

הכנה דרבה

וזוהו מה שמבואר בגמ' שביצה שנולדה ביו"ט אחר השבת אסורה דמאתמול גמרה לו ונמצא ששבת הכין לו, וכמו"כ ביצה שנולדה בשבת אחר יו"ט אסורה דכיון שמאתמול גמרה לה נמצא שיו"ט הכין לשבת, אבל אילו הכל היה נגמר היום אז היה מותר דיו"ט הכין לעצמו ולא השבת הכין לו [ובשיטת תוס' יש הרבה דקדוקים שס"ל ביסוד הדברים כן ולא כרש"י שבסמוך]

שיטת רש"י בדין הכנה דרבה

אבל ברש"י מבואר שיסוד האיסור מלתא דמוקצה וז"ל רש"י כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ואף על גב דבידי שמים הוא אסור דבעינן כל סעודות שבת וסעודות יום טוב שיהו מזומנות ומוכנות מבעוד יום של חול, מבואר ברש"י שיסוד הדין הוא שסעודת שבת צריך הכנה מבעוד יום, ועוד נתחדש בה שבעי' שיהיה מוכן מבעוד יום של חול, ולכן ביצה שנולדה ביו"ט שאחר השבת הרי ביצה זו לא היתה מוכנה מבעוד יום של חול דאמנם היתה מוכנה מאתמול אבל אתמול היה שבת ודין הכנה הוא שיהיה מוכן מבעודי של חול, וברש"י בהמשך מבואר יותר מזה שזה מישך שייכי לדין מוקצה ז"ל ורבה דאסר בהכנה שאינה בידים ממש לטעמיה דאמר רבה

שיטת רוב הראשונים בגדר דין הכנה דרבה

אמר רבה לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה [ומ"מ ס"ל לב"ה שביצה שנולדה ביו"ט אסורה] וביו"ט שחל להיות אחר השבת עסקינן ומשום הכנה וקסבר רבה כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ורבה לטעמיה דאמר רבה מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה ליו"ט וכו' וגזרו ביו"ט דעלמא אטו יו"ט שאחר השבת, וגזרו בשבת דעלמא אטו שבת שאחר יו"ט, והנה בגדר דינא דהכנה דרבה יש מח' יסודית בראשונים, ונחל בשיטת הראשונים ואז נעבור לשיטת רש"י.

דעת רוב הראשונים [רמב"ן בעה"מ רשב"א וכ"מ בתוס'] שיסוד הדין הוא שיו"ט לא יכין לשבת, וכן שבת לא יכין ליו"ט ומשמעות הדברים שזלזול הוא לשבת שיכין ליו"ט וכן זלזול הוא ליו"ט שיכין לשבת וז"ל הרשב"א סעודת י"ט ושבת חשיבא למהוי להו הזמנה והלכך כל שתהא להן הזמנה אינו בדין שיזמין שבת ליו"ט ולא י"ט לשבת.

בגמ' שמאתמול גמרה לו הינו לאפוקי שלא נגמרה 'לפני יומיים' דאילו היתה נגמרת לפני יומיים הינו בע"ש נמצא שהוכנה מבעו"י של חול והיתה מותרת ע"ש.

לשיטת הראשונים מ"ט הכנה דממילא אסורה

בשיטות הראשונים שיסוד האיסור משום הכנה דיו"ט מכין לשבת יש להעיר דלכאו' האיסור הוא במעשה ההכנה להכין מיו"ט לשבת וא"כ תינח כשמכין בידיים מיו"ט לשבת אז זה אסור אבל כאן בביצה שנולדה הרי הדבר כבר הוכן מאליו ומ"ט אסור לאוכלו איזה הכנה יש בזה שאוכלו [ועי' בתוס' להלן יז. שכ' באמת שהכנה שמכין בידיים מיו"ט לשבת חמור יותר].

וידוע לבאר זה בב' אופנים: א. בד' הבעה"מ משמע שעיקר דין הכנה אינו איסור לעשות את מעשה ההכנה אלא האיסור לאכול את מה שהוכן מיו"ט לחול וז"ל טעם הכנה דרבה במשנתנו וכו' שאין מותר בשבת דבר שנברא ביום טוב מאתמול ולא ביום טוב דבר שנברא בשבת מאתמול ע"כ וזה חידושו. ב. לעולם י"ל שיסוד האיסור במעשה ההכנה [וכ"מ בראשונים פסחים מו:] ומה שבהכנה דממילא אסרינן לאוכל הביצה י"ל שע"י שאוכל הרי הוא מקיים את ההכנה וכ"ה במ"ב סי' שכב' סק"א ז"ל כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ונמצא כשנאכלנה' דיו"ט הכינה לשבת וכע"ז הוא באבנ"ז סי' שכה' ע"ש.

בפסחים מז: ויליף מהכא דמוקצה דאורייתא [ועי' רש"י להלן כו: שיסוד דין מוקצה בנוי על אסמכא זו דוהכינן], ועכ"פ מבוואר לפי רש"י שאין חיסרון בעצם ששבת יכין ליו"ט או יו"ט לשבת, רק יש כאן דין בפנ"ע ששבת וכן יו"ט צריכים הכנה וביצה שנולדה ביו"ט אחר השבת או שבת אחר יו"ט הרי לא הוכנה מבעוד יום של חול ולכן זה אסור **בשתמצי** לומר: לשיטת הראשונים החיסרון הוא ביום ראשון שלא יכין ליום השני דלזול הוא ליום קדוש א' שיכין ליום קדוש ב', ולרש"י החיסרון ביום הקדוש השני שלא הייתה לו הכנה. **והנ"מ** מה הדין באופן שהכל נגמר היום ביו"ט האם זה אסור דלראשונים כמובן אין מקום לאיסור זה ומשום שכל האיסור הוא שיום קדוש אחד לא יכין ליום קדוש אחר, אבל לרש"י יהיה אסור מלתא דמוקצה שהרי לא היה מוכן מבעו"י והוכן רק היום [וכה"ג יהיה אסור מ' התורה' אפי' ביו"ט או שבת דעלמא].

ולפי"ז תמהו הבעה"מ והרשב"א על רש"י דהנה בגמ' מבוואר שהטעם שביצה שנולדה ביו"ט אחר השבת אסורה משום שמאתמול גמרה לו, ולרש"י הרי גם אם היום גמרה נמי היה מן הדין לאסור דלא הוכן מבעו"י, ומזה הוכיחו כשיטתם שאין הטעם משום שבע"י הכנה אלא יסוד הדין שיו"ט לא יכין לשבת ולזה כל האיסור שייך רק היכא שמאתמול גמרה לו וד' רש"י צ"ע, ועי' שטמ"ק שתירץ שאין הכי נמי גם אילו מהיום גמרה נמי היה אסור [ואדרבה אז היה אסור גם ביו"ט דעלמא מה"ת] ומה שמבוואר

הכנה דרבה דאורי'

הנה בעיקר דינא דהכנה דרבה מבואר בתוס' וראשונים שהוא איסור דאורי' וכמבואר בגמ' להלן ג: שספק ביצה שנולדה לרבה שאסור מדינא דהכנה אסור גם בספק ביצה ומשום שספק דאורי' לחומרא, אבל עי' ברמב"ם בפיה"מ כאן שכ' שהכנה דממילא וטבעית אינו אסור מדאורי' וצ"ע מהגמ' ג: ותמה עליו כביאורה"ל ריש סי' שכב', וי"ל דכיון שאסמכוהו אקרא מחמירים בספקו וכעין שכ' התו"י להלן שם.

ה"ה משום הכנה אין לאסור שהרי עיקר דין הכנה הוא באופן שהיו"ט מכין לשבת אך כשחזי ליומו לא חשוב שהוכן למחר רק ליומו. ב. עוד כ' תוס' שכל דבר אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה שאינו מחוסר רק תיקון בעלמא דמעיקרא הוה חזי ליה ורק גבי ביצה שהוא דבר חדש שלא היתה בעולם ולא היתה ראויה כלל מעיקרא זה חשוב הכנה של דבר חשוב ואסור וכ"כ תוס' עירובין לט. בשם הריצב"א.

נ"מ במה שלא ירד מן ביו"ט

בתוס' יש כאן נדון האם ירד מן ביו"ט שבסוגיין משמע שכמו שבשבת לא ירד מן גם ביו"ט לא ירד מן וכן הוא במכילתא, מאידך במדרש בראשית מבואר על הפסוק ויברך אלוקים את יום השביע ויקדש אותו וברכו במן וקדשו במן שבשבת לא היה יורד מן משמע שרק בשבת לא ירד מן אבל ביו"ט ירד, וכ' תוס' שמדרשים חלוקים הם,

והנה יש נ"מ לדינא בזה, הנה הרי"ף פ' ערבי פסחים כ' שכמו שבשבת יש דין לחם משנה ה"ה ביו"ט יש דין לחם משנה וכן פסק בשו"ע סי' תקכ"ט, והנה מה שבעי' לחם משנה בשבת מבואר בגמ' שבת קיז: דהוא משום שכתוב בפרשת מן לחם משנה' וכ' הב"י והגר"א סי' תקכ"ט שזהו טעמא דהרי"ף שגם ביו"ט בעי' לחם משנה

**למה לא אסרו לבשל מיו"ט
לשבת משום הכנה**

בתוס' הק' על דינא דהכנה דרבה דא"כ היאך אופים מיו"ט לשבת נאסור מצד דינא דהכנה, והנה תוס' הקשו שנאסור משום הכנה דרבה ויל"ע בלאו הכי תקשי דנאסור משום 'מלאכה' שהרי עושה מלאכה שלא לצורך יו"ט והתורה התירה מלאכה רק לצורך או"ג דיו"ט, אמנם בשאלה זו כבר עמד הש"ס בפסחים מו: ומבואר שם שלר"ח שרי משום שצרכי שבת נעשים ביו"ט ולרבה שרי משום הואיל ומקלעו אורחים, ומה שהק' תוס' הינו משום שסברו שזה לא אמור להתיר איסור הכנה², ותי' ב' תירוצים: א. לרבה ניחא דס"ל הואיל ומקלעו אורחים ונמצא שיו"ט הכין לעצמו, והינו שכמו שמשום מלאכה אין לאסור משום הואיל

2. אמנם מד' כמה אחרונים משמע שנקטו שהסוגיא בפסחים שם נמי עוסקת בדין הכנה עי' מ"א ריש סי' תקכו' וביאור הגר"א סו"ס תקא' וכבר עמדו בזה האחרונים וצ"ע.

מעלת שלם בדין קדימה בברכות כמו"כ בשביל חשיבות הלחם משנה בעי' שלמים.

והנ"מ בזה מה הדין במי שאין לו שלם ויש לו רק פרוסות האם יש עניין שייקח ב' פרוסות לקיים דין לחם משנה או לא, ותלוי זה בב' אופנים הנ"ל שאם מעיקר דין לחם משנה הוא שיהיה שלמים אז לא יתקיים זה כלל בפרוסות ואין ענין לבצוע על ב' פרוסות אבל אם נאמר שדין שלמים הוא רק חשיבות לזה כשאין לו אפשרות לקיים חשיבות זו מ"מ יבצע על ב' פרוסות לקיים עיקר דין לחם משנה.

ונראה שנחלקו בזה הרי"ף והרא"ש: דהנה בגמ' ברכות לט: מבואר שהכל מודים בפסח שמניח פרוסה לתוך שלימה ובוצע, ודעת הרי"ף בפסחים פ' ערבי פסחים שבליל פסח בוצעים על לחם ומחצה [וכן דעת הגר"א], ותמה הרא"ש שם סי' ל' כיון שבכל שבת ויו"ט בעי' לחם משנה של ב' שלמים מאי שנא ליל פסח יבצע באחד ומחצה ויפסיד לחם משנה [ולכן כ' הרא"ש שבוצע על ב' שלימות ומלבד זה עוד פרוסה בשביל לחם עוני וכן נוהגים], וצ"ע בדעת הרי"ף באמת מ"ט סגי בשביל לחם משנה אחד ומחצה.

ונראה שדעת הרי"ף שבשביל עיקר דין לחם משנה סגי גם בב' פרוסות ורק משום חשיבות לחם משנה צריך שלימות ובליל פסח יש חשיבות ללחם עוני ושם א"צ שלימות אך עכ"פ יתקיים עיקר דינא דלחם משנה אף שהוי בפרוסה וכו"ל, אבל הרא"ש שתמה על הרי"ף נראה שסובר שדין שלם

משום שנקטינן כסוגיין שביו"ט נמי לא ירד המן עי"ש.

והנה ידועים ד' רעק"א בתשובה א' שכ' שנשים אינם חייבות בסעודת יו"ט דהוי מצוות עשה שהזמן גרמא ונ"מ שאם לא הזכירה יעלה ויבוא בבהמ"ז א"צ לחזור ולברך [מלבד ליל יו"ט פסח דמחויבות באכילת מצה], ושמעתי להעיר דאמנם אינה חייבת בסעודת יו"ט מצד מצוות עונג מ"מ יש לחייבה באכילת פת משום לחם משנה [למאי דנקטינן שירד מן ביו"ט] דהנה בר"ן פ' כל כתבי הביא בשם ר"ת שלכן נשים חייבות בלחם משנה משום שאף הם היו בנס דמן [ובר"ן כ' טעם נוסף דכל מ"ע דשבת נשים שוות לאיש מהקישא דזכור לשמור] וא"כ למאי דנקטינן שגם ביו"ט ירד מן מן הדין שתהיה חייבת בלחם משנה ביו"ט מה"ט דאף הן היו באותו נס וממילא אם שכחה יעלה ויבוא תהיה חייבת לחזור ולברך וד' רעק"א צ"ע.

ביסוד דין לחם משנה בלחמים שלמים

בעיקר דין לחם משנה יש נדון מעניין, הנה בשביל לחם משנה מבואר בראשונים שבעי' ב' לחמים שלימים וכ"ה ברמ"א סי' ערד' ס"א, ויש לחקור בדין זה שצריך ב' לחמים האם זהו מעיקר דינא דלחם משנה דצריך דומיא דמן ושם היה שלם, או י"ל שמצד עיקר דינא דלחם משנה יכול להתקיים זה גם בב' פרוסות ומה שצריך שלמים זהו משום חשיבות הלחם משנה שהרי 'שלם' הוא מעלה, וכמו שיש

ולכן כשאין לו שלימות יקיים דין לחם משנה בפרוסות, וע"ע נצי"ב בתשו' משיב דבר ח"א סי' כא' שהאריך בזה שסגי לקיים זה גם בפרוסות [ועי"ש שדן עוד במי שיש לו ככר שלם אחד שיתכן שעדיף לפרוס אותו לשניים (אף שיפסיד מעלת שלם) כדי לקיים לחם משנה בב' פרוסות], אבל מד' החת"ס בתשובה ח"א סי' מו' מבואר שדין לחם משנה בשלימות הוי מעיקר דין לחם משנה דומיא דמן.

בלחם משנה הוא מעיקר דין לחם משנה ורק בשלמות יתקיים עניין הלחם משנה ולכן תמה היאך יתקיים דין לחם משנה בליל פסח.

ובעיקר נידון זה עי' בערוך השולחן סי' ערד' ס"ד שכ' ז"ל אם אין לו שלימים כלל יקח שני פרוסות דעכ"פ לחם משנה הוא אלא שאינו דרך כבוד, מבואר בדבריו שמה שצריך שלמות אין זה מעיקר דין לחם משנה רק משום חשיבות וכבוד

דף ג.

אם דברים שאין חשש שיקצור יש לאסור משום פירות הנושרים

בגמ' כאן מובא טעם נוסף בטעמא דביצה שנולדה ביו"ט אסורה לב"ה, אמר ר' יוסף גזרה משום פירות הנושרין א"ל אביי פירות הנושרים טעמא מאי גזרה שמא יעלה ויתלוש היא גופא גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה ומשני כולה חדא גזרה היא, וכ' רש"י חדא גזרה היא לא שתהא זו גזרה דלא ליתי לידי פירות הנושרין אלא כשנמנו וגזרו על פירות הנושרין אף ביצה היתה במשמע ואע"ג דלית בה משום תלישה מיהו מכלל גזרת חכמים היתה שאף היא פרי הנושר.

והנה בתוס' כ' שלא בכל פרי הנושר חיישינן לשמא יעלה ויתלוש אלא רק בפירות שנתלשים בקלות או רק בפירות וענבים שאדם מתאוה להם ובעודו בכפו יבלענו אבל בשאר דברים אין לחוש שיעלה ויתלוש, ומבואר עכ"פ בתוס' שהאיסור של פירות הנושרין הוא רק באופן שאכן יש חשש שיעלה ויתלוש ולכן בדברים שקשה לתלוש או שאיננו להוט לקצור ה"ה מותרים, והקשה המהר"ם שיי"ף שהרי ר' יוסף כאן פירש שביצה אסורה משום פירות הנושרים אף שלא שייך את סיבת הגזרה מ"מ כולה חדא גזרה וכל שיש עליו שם של פירות הנושרים הרי הוא אסור מגזרה זו וא"כ גם

כאותם דברים שקשה לקצורם וכו' שלא שייך בזה את סיבת הגזרה נאסור משום לא פלוג ואטו זה גרע מביצה שלא שייך טעמא דיבוא לקצור ומ"מ אסרו חז"ל.

וי"ל שאה"נ לר' יוסף שס"ל שטעמא דאיסור ביצה שנולדה הוא משום פירות הנושרים וודאי שכל הדברים שאין לחוש שיקצור נמי אסורים דלא גרע מביצה, רק הנה אנן קי"ל דלא כר' יוסף והאיסור במשנה הוא משום הכנה דרבה [כמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם] ומשום שנקטינן כקושייא דאביי דהוי גזרה לגזרה ואסרו רק מה ששייך בו סיבת הגזרה ושפיר כ' תוס' שכל שאין בו את סיבת הגזרה הרי זה מותר.

מדוע קצירה וצידה לא הותרו לצורך אוכל נפש

בגמ' כאן מבואר שפירות הנושרים אסורים גם ביו"ט ומשום גזרה שמא יעלה ויתלוש, ומשמע מזה שיש איסור לקצור ביו"ט ותוס' והראשונים תמהו מ"ט אסור לקצור ביו"ט הרי כמו ששחיטה ובישול הותר ביו"ט לצורך אוכל נפש ה"נ נתיר קצירה לצורך או"נ, וכע"ז תמהו הראשונים מלק' כג: שמבואר שצידה אסורה ביו"ט ומ"ט צידה אסורה הרי זה מלאכת אוכל נפש, ומצינו כמה תי' בראשונים [ויבואר יותר בריש פ"ג]:

שצידה כקצירה] ולכאור הביאור בזה שרק מלאכות הקרובות לאוכל נפש הותרו לא מלאכות הרחוקות מאוכל נפש, ועי' שטמ"ק להלן כג: ז"ל לא התרתי לך אלא מלישה ואילך והוא הדין לכל מלאכה שהוא כעין לישה שהיא מלאכה קרובה לאוכל נפש כגון שחיטה והפשט וכיוצא בהן לאפוקי צידה וטחינה וקצירה והרקדה ע"כ.

ד. הרמב"ן במלחמות פ"ג כ' ב' טעמים לאסור א. ז"ל הווי יודעים שלא כל המלאכות הותרו ביום טוב אלא הכשר המאכלים' לאכלן כגון אפייה ובשול וכיוצא בהן אבל לצוד בעלי חיים שאינן ברשות אדם וכן לעקור דבר מגדולו כגון קצירה ותולדותיה אלו וכיוצא בהן אסורין והן בכלל מלאכת עבודה [וזה מתאים עם יסוד ד' הרמב"ן עה"ת פ' אמור שיסוד היתר מלאכת אוכל נפש הוא שלא חשוב מלאכת עבודה וכל שאינו ברשותו של אדם חשוב מלאכת עבודה ואכמ"ל]. ב. עוד כ' שם ז"ל אי נמי כמו שמפורש בירושלמי מניין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין ר' יוסי בשם ריש לקיש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם מן ושמרתם את המצות כלומר מלישה ואילך וכו' והטעם בזה כ' הרמב"ן שלא התירה תורה ביום טוב אלא מלאכות של יומן כגון שחיטה אפייה ובשול אבל דברין שדרכן לימים רבין אסור [והר"ן שם נמי ס"ל כע"ז רק שנסתפק בדעת הבבלי שמא איסור זה הוא רק מדרבנן].

ה. הרא"ש ר"פ ג' כ' שחכמים אסרו קצירה בצירה וטחינה לפי שאדם רגיל לבצור כרמו כאחד וכן צידה פעמים תעלה מצודתו

א. רש"י להלן כג: כ' שצידה אסורה ביו"ט משום שאפשר מבעוד יום ולא דמי לשחיטה שמתר משום שאם ישחוט מבעוד יום יתקלקל, וכ' הראשונים שלשיטת רש"י זהו גם הטעם שאסור לקצור כמבואר בסוגיין משום שאפשר מבעו"י ולא יתקלקל, והראשונים נקטו בדעת רש"י שזה אסור מדאורי' וכ"מ ברש"י כאן שהאיסור לקמור הוא מדאורי' [אבל עי' ר"ן שם שנסתפק בדעת רש"י שאולי זה אסור רק מדרבנן].

ב. ברמב"ם פ"א מיו"ט ה"ה מבואר על דרכו של רש"י רק שכ' שהוא מדרבנן וז"ל כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב 'אסרו חכמים' לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה, והרמב"ם גם נותן טעם לאיסור ז"ל ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות, והנה דעת תוס' הרמב"ן והרא"ש ועוד ראשונים שבאפשר מבעו"י מותר אפי' מדרבנן ולשיטתם הדר ק' לדוכתא מ"ט קצירה וצידה אסורה, ולדינא נחלקו בזה הפוסקים שדעת השו"ע סי' תצה' ס"א שגם מלאכה שאפשר מבעו"י מותרת ואילו דעת הרמ"א שם להחמיר ועי' מ"ב שם שמה שנקטינן לאסור הינו מדרבנן ולא כרש"י שהאיסור מדאורי'.

ג. תוס' כ' עפ"י דברי הירושלמי שדרשו מושמרתם את המצות שלא הותרה מלאכה אלא מלישה ואילך [ועי' תוס' כג:

לצורך או"נ [ויבואר בעז"ה להלן לד.]. וכ' בזכרון שמואל סי' כד' שמד' תוס' כאן מבואר כדעת השאג"א שאסור.

בעיקר ד' י"א הנ"ל עי' תוס' שדחו זה וכ' שאין לאסור שהרי גם אם יצוד דגים הוי זה מלאכה שאין צריכה לגופה, ועי' רש"ש שתמה שמ"מ אסור מדרבנן וכ' ליישב שאם האיסור רק מדרבנן אין לאסור משום שמא יצוד דגים טמאים דהוי גזרה לגזרה עוד כ' לישב ע"פ הערוך דפסיק רישא דלא ניחא לה מותר.

באסור משקין שזבו כשלא שייך את סיבת הגזרה

בגמ' רבי יצחק אמר גזרה משום משקין שזבו, א"ל אביי משקין שזבו טעמא מאי גזרה שמא יסחוט היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה, כולה חדא גזרה היא, והנה גם כאן יש חידוש דהנה הטעם שחז"ל אסרו משקין שזבו משום שמא יסחוט, וביצה שנולדה הרי לא שייך גזרה זו ומ"מ הדין זזה אסור כמו שכ' רש"י שאמנם סיבת הגזרה משום משקין שזבו מ"מ כבר אסרו חז"ל כל שיש עליו שם של 'זב' מדבר אחר והוי בכלל הגזרה אף שלא שייך את סיבת הגזרה.

ולפי"ז יבואר היטב ד' הגמ': דהגמ' מביאה את דעת ר' יהודה שסובר שמשקין שזבו אסורים רק במשקין שזבו מפירות העומדים למשקה אבל אם מפירות העומדים לאכילה הרי זה מותר, והטעם מבואר ברש"י שבאותם פירות שלא ניחא ליה במשקה אין לגזור שמא יסחוט, וזה שואלת הגמ' שלד'

דגים הרבה ואסור מדרבנן דדמי לעובדין דחול ועד"ז כ' תוס' שבת צה.

עשה מלאכה לצורך או"נ ונתברר שאינו ראוי לאוכל נפש אם עבר איסור

תוס' הביאו טעם נוסף [מ"ט אסור לצוד דגים בשבת] בשם י"א שיש לחוש שמא יצוד דגים טמאים ונמצא שעשה מלאכה שלא לצורך, וד' תוס' מחודשים מאוד דבפשוטו היה מקום לדון שכל שעושה מלאכה לצורך או"נ אף שלבסוף לא עלתה לו הרי זה מותר שהרי המטרה שלו הייתה בשביל או"נ, וכמו שפשוט שאדם שבישל לצורך או"נ ולא אכל את כל מה שבישל שלא עבר איסור והוכיחו כן האחרונים מעיקר דינא דהואיל ומקלעו אורחים דאינו לוקה אף שבסוף לא הגיעו אורחים ולא אכלו כיון שהבישול היה לצורך אוכל נפש, וה"נ כיון שהתעסקתו לאוכל נפש אף שלבסוף לא עלתה לו מן הדין שלא יעבור.

וידוע לחלק בזה בין ספיקא דלשעבר לספיקא דלהבא ורק ספיקא דלהבא שרי אבל ספיקא דלשעבר אסור, ומצינו כבר שנחלקו בזה קמאי האם מה"ת מותר לשחוט בהמה שהיא ספק טריפה שדעת השאגת אריה סי' ס"ד שאסור לשחטה מדאורי' שהרי לצד שהיא טריפה נמצא שעשה מלאכה שלא לצורך ואסור, ודעת השבות יעקב ועונג יו"ט שמדאורי' מותר לשחוט ספק טריפה דכיון שעושה לצורך או"נ אף שנתברר שהוי טריפה לא עבר איסור כיון שהוא עשאו

שאינן חשש שיסחוט ולכן זה מותר ומ"ט יש לו להתיר גם ביצה שנולדה, אמנם הביאור פשוט ויסוד הדברים ברש"י שיש כאן נדון יסודי האם כשחז"ל אסרו משקין שזבו אסרו רק היכא שיש את סיבת הגזרה 'שמא יסחוט' או שאמנם תחילת הדין משום שמא יסחוט אך חז"ל כבר אסרו כל ששם זב עליו ופשוט.

ר' יצחק יש לנו סתירה בד' ר' יהודה דמצד א' ס"ל שמשקין שזבו ממשקה העומד לאכילה מותר ומאידך ס"ל שביצה שנולדה אסורה ולר"י הטעם משום משקין שזבו ומ"ט גזרו בזה עי"ש.

ולכאן' לא מובן הקשר דהרי בעומד לאכילה הטעם שזה מותר משום

דף ג:

שמטלטלו וכ' רעק"א סי' שכה' שלפי הרשב"א גם אסור לשבת על אבן ותמה ע"ד המ"ט המ"א שלא נקט כן.

נגיעה במוקצה

הגה' אשרי כאן הביא מד' הירושלמי שאסור 'לגעת' בביצה, ונתקשה התרוה"ד סי' סז' מדוע אסור לגעת בה הרי מוקצה אסור רק 'בטלטול', והוכיח מזה חידוש גדול שאף שנגיעה במוקצה מותר ה"מ בנוגע בו לצורך דבר היתר אבל אם נוגע בו לצורך המוקצה [שלא ישבר וכדו'] הרי זה אסור, וידוע לבאר שיסוד איסור מוקצה הוא ההתעסקות בו ואם נוגע בו לצורך המוקצה זה גם חשוב התעסקות במוקצה ואסור.

אבל במ"מ פכ"ה משבת הכ"ג מבואר שהאיסור לגעת בביצה הוא משום שביצה מתוך שהוא מתגלגל חיישינן שמא ינענענו כשנוגע בו ולד' המ"מ אין לנו מקור לאסור נגיעה לצורך דבר המוקצה³, ולדינא דעת המ"א סי' שי' סק"ו שאסור לגעת במוקצה לצורך דבר האיסור ודעת הגר"א שמותר וב' הדעות הובא במ"ב סי' שח'

טלטול ביצה שנולדה ביו"ט

מבואר כאן בברייתא שביצה אסורה לא רק באכילה אלא גם בטלטול והטעם בזה נתבאר לעיל ריש פירקין.

הנאה ממוקצה

לשון הברייתא כאן שאסור לטלטל את המוקצה לסמוך בו כרעי המיטה, ויש לדון מה הדין באופן שאינו מטלטל את הביצה רק שסומך עליו כרעי המיטה בלא שמטלטל הביצה האם שימוש זה אסור או מותר, והנה המ"א סי' שח' סקמ"א כ' שמותר לשבת על אבן שהיא מוקצה דמוקצה אסור רק בטלטול או בשימוש כשעושה מעשה בגוף המוקצה אבל לשבת בלא שעושה בו מעשה ואינו מטלטלו שרי דמוקצה שרי בהנאה [וע"ע מ"א סי' שכה' סק"ט] והגר"ז סי' תק"ט בקו"א סק"ג כ' שכן משמע בברייתא זו שמבואר שאסור 'לטלטלה' לסמוך בו כרעי המיטה משמע שלסמכו בכרעי המיטה בלא לטלטלו שרי דמוקצה שרי בהנאה.

אבל ברשב"א שבת כט. מבואר שאסור לסמוך עליה כרעי המיטה גם בלא

3. ועי' מחצית השקל סי' תקיג' שהתרוה"ד לא ס"ל במ"מ שהטעם משום שמא ינענע דהתרוה"ד לשיטתו שפס"ר בדרבנן שרי ולזה גם אם ינענע לא עבר מידי כיון שלא נתכוין לזה.

מוקצה גמור אף היכא שטלטלו בהיתר כגון שבא לידו בע"ש נמי אסור [ולפי"ז מוכח שיסוד דינא דר' יצחק דאין כלי ניטל וכו' אינו משום מוקצה רק דאסור מגזרת כלים ויבואר עוד בזה להלן לו. בס"ד].

גידון נוסף: האם 'התחיל בהיתר' מותר גם באופן שבא לידו באיסור דעת המ"א סי' שח' סק"ז שגם באופן שבא לידו באיסור נמי שרי להמשיך לטלטלו, אבל דעת הגר"א סי' רסו' סי"ב שרק בבא לידו בהיתר שרי.

ביסוד היתר ד'התחיל בהיתר' כאמור בד' הגר"א מבואר שזה היתר בגזרת כלים ומשום שיסוד האיסור לטלטל שלא לצורך וכנ"ל, אבל בצל"ח כאן מבואר באופן אחר וז"ל עיקר איסור טלטול המוקצה בשבת וכן שאר דברים האסורים לטלטול בשבת היא 'תחלת נטילת הדבר בידי' אבל כשכבר הוא בידי מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך כלל ע"כ.

מ"ט לרבה ניחא מה שספקו
אסור הרי יו"ט דעלמא אסור רק
מדרבנן

מיתבי אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביו"ט אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה וכו' וספיקא אסורה, בשלמא לרבה דאמר משום הכנה הוי ספיקא דאורייתא וכל ספיקא דאורייתא לחומרא אלא לרב יוסף ולרבי יצחק דאמרי משום גזרה [משום משקים שזבו או פירות הנושרים] ספיקא דרבנן היא וכל ספיקא דרבנן לקולא, הק' הרשב"א מ"ט לרבה ניחא

סקי"ז ובסי' שי' סקכ"ב הכריע להקל בזה [אם לא בדבר המתנענע כביצה דאז אסור שלא לצורך המוקצה].

כמה נידונים בדין התחיל לטלטל
בהיתר

ברייתא אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר, כ' רש"י שמבריייתא זו מק' הגמ' להלן לו. על ר' יצחק שס"ל שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, ומשני בצריך למקומו, ומבואר כאן חידוש שאף שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל אבל אם הוא כבר בידי מותר לו להמשיך לטלטלו, ותוס' כאן למדו מזה שה"ה כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו אם לקחו לצורך גופו ומקומו מותר להמשיך לטלטלו גם מחמה לצל ושלא יאבד דכיון שהוא בידיו כבר מותר להמשיך לטלטלו וכן נפסק בשו"ע סי' שח' ס"ג.

ויש' ב' נדונים יסודיים בפוסקים: האם היתר זה של 'התחיל בהיתר' שייך רק בכלי שמלאכתו לאסור או גם במוקצה שהוא מוקצה גמור כמוקצה מחמת חיסרון כיס או מוקצה מחמת גופו, דעת המ"א סי' רסו' סקי"ט שגם במוקצה גמור כמוקצה מחמת ח"כ או טלטול אבנים אף שאסור בטלטול מ"מ אם בא כבר בא לידו מותר להמשיך לטלטלו, אבל דעת האבן העזר שם והגר"א ביו"ד סי' רסו' שכל ההיתר הוא רק בדבר שאסור מגזרת כלים שיסוד האיסור משום שהוי טלטול שלא לצורך כל היכא שהתחיל לטלטל בהיתר יש שם טלטול לצורך על כל המשך הטלטול, אבל דבר האסור משום

אין כוונתו שאיסור מוקצה דאורי' שהרי קי"ל שמוקצה דרבנן רק כוונתו כיון שאסמכיהו אקרא דוהכיננו דינו כדאורי' שספקו אסור והוכיח כן מלהלן כד. שספק מוכן אסור הרי שספק מוקצה דינו כדאורי' ואסור [ועי' להלן שנביא מד' רעק"א שיתכן שלמסקנת הסוגיא יתכן שמה שספק מוכן הוא משום שהוי דשיל"מ וכל ד' התו"י הוא לס"ד דהש"ס].

החת"ס הק' על התו"י דלכאו' רק 'אכילת' מוקצה הוא דאסור מאסמכתא דקרא אבל 'טלטול' מוקצה אסור רק מדרבנן מגזרת נחמיה וא"כ כאן בברייתא דאירי בטלטול מוקצה מ"ט החמירו בספקו, ות"י החת"ס שאין הכי נמי מספק יש לאסור רק באכילה רק שמ"מ אחר שאסור באכילה ממילא אסור גם בטלטול משום שאין לו שום שימוש [וכמש"נ לעיל בריש מסכתין מד' הראשונים שכל דבר שאסור באכילה ממילא אסור גם בטלטול כעצים ואבנים].

בק' הגמ' ספק דרבנן לקולא הרי יש כאן חזקת איסור

הגמ' מקשה מ"ט ספק ביצה אסרה הרי איסור ביצה שנולדה הוא דרבנן וספק דרבנן לקולא, והק' האחרונים שהרי יש כאן חזקה לומר שנולדה היום, הינו חזקת מעוברת שנולדה מה שיותר מאוחר ונמצא א"כ שנולדה ביו"ט וא"כ לא הוי ספק רק וודאי איסור מכוח חזקה [ולהשיטות שחזקה העשויה להשתנות אינו חזקה ניחא], והצל"ח רצה להוכיח מזה כד' הפר"ח שספק להלכה שספק דרבנן לקולא גם במקום חזקת

הרי גם לרבה רק ביו"ט אחר השבת אסור מדאורי' אבל יו"ט דעלמא אסור רק מדרבנן משום גזרה אטו יו"ט אחר השבת ותקשי מ"ט יו"ט דעלמא ספקו אסור, ותירץ הרשב"א [וכ"ה במהרש"א] שכוונת הגמ' שבשלמא לרבה יש להעמיד הברייתא ביו"ט אחר השבת שבכה"ג ספקו אסור ואה"נ ביו"ט דעלמא ספיקו מותר, וברעק"א תירץ שגם ביו"ט דעלמא י"ל שספקו אסור כיון שעיקרו דאורי' עיי"ש, וברש"ש כ' עד"ז ובאופן אחר שהרי יו"ט דעלמא אסרו אטו יו"ט אחר השבת ולזה יש לגזור גם בספק שהרי אם נתיר ספק יו"ט דעלמא יתירו גם יו"ט שאחר השבת שזה אסור מדאורי' עיי"ש.

לר"נ שהאיסור משום מוקצה האם יש לאסור בספק

בגמ' מק' לר' יצחק ור' יוסף שיסוד האיסור משום משקין שזבו ופרות הנושרים מ"ט ספקו אסור, והנה יש כאן הערה שעמדו בזה הראשונים מ"ט לא מק' גם על ר' נחמן שס"ל שהכא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ואסור מוקצה ותקשי שכיון שמוקצה דרבנן מ"ט ספקו אסור הרי זה ספק דרבנן, וברשב"א כ' שאין ה"נ קושיא זו קשה גם על ר"נ רק שד' ר"נ בלא"ה נדחו לעיל ב:, עוד כ' שיתכן שיסבור ר"נ שמוקצה דאורי' כמו שסבר רבה בפסחים מז: וניחא שספקא אסורה.

התוס' ישנים כאן תירץ ז"ל אבל לר"נ לא פריך דמוקצה חמירא דהוי כעין דאורי' כספק מוכן דאסור לקמן ע"כ, והנה

דחזקה אינו סברא רק הוי דין התורה לנהוג כפי שנהגנו עד כה וכאן שהנדון על הלידה וע"ז גופא אין חזקה וכנ"ל.

ולפי"ז ניחא מאוד דהנה ביצה שנולדה שאסורה משום משקין שזבו או פירות הנושרים יסוד האיסור הוא מה שיצאה וזבה ביו"ט, ולזה לא שייך חזקה מעוברת כיון שהחזקה אומרת רק שנשארה מעוברת מה שיותר מאוחר אבל אין לנו חזקה ע"ז שהטילה את הביצה בשבת וכנ"ל וכיון שאין חזקה שפיר מק' הגמ' שנימא ספק דרבנן לקולא [וראה הערה 4].

בטעמא שדבר שיש לו מתירין לא בטיל

בברייתא מבואר שאם הביצה שנולדה נתערבה באלף הרי זה אסורה, והטעם שלא בטל ברוב לרבה שהבריתא קאי על ביצה שנולדה ביו"ט ואסורה משום הכנה דרבה הטעם שנתערבה באלף אסורה הוא משום שהוי דבר שיש לו מתירין וכל דשיל"מ לא בטיל, ולר' יצחק ור' יוסף שסיפא דברייתא אירי בטריפה הטעם שלא בטל משום שביצה הוא דבר חשוב משום שלפעמים דרכו למנותו ודבר שבמנין לא בטל, ולמדנו מכאן שהגם שיש דין בטול

איסור, והנה בעיקר דין ספק דרבנן לקולא במקום חזקת איסור נחלקו בזה תנאי במקוואות פ"ב מ"ב ולדינא דעת הרשב"א להחמיר כר"י וכן דעת הש"ך בכללי ס"ס, ודעת הרמב"ם לקולא וכ"ד הפר"ח, ועי' קובץ שיעורים כאן שתמה ע"ד הצ"ח דמ"מ מה מקשה הגמ' נימא שברייתא זו כר"י שס"ל שבמקום חזקת איסור לא אזלי לקולא.

ובעיקר ק' האחרונים הנ"ל שמעתי ליישב באופן נפלא קושיא זו, ובהקדם ד' האבנ"ז יו"ד סי' שמא', הנה הדין הוא שתינוק שנולד תינוק בביהש"מ של תחילת השבת אין מלין אותו בשבת דספק מילה בזמנה אינו דוחה שבת, וכבר דנו האחרונים בזה מ"ט לא ימול בשבת שהרי יש חזקת מעוברת לומר שנולדה מה שיותר מאוחר דהינו בשבת [עי' רעק"א בתשובה מהדר"ק סי' מט'] ותי' האבנ"ז שחזקה אומרים רק כשיש חזקה על הדבר שעליו דנים אבל כאן הרי אין הנדון מתי הייתה מעוברת אלא הנדון מתי נולד התינוק וע"ז אין החזקה לומר 'שנולד בשבת' רק החזקה אומרת שהייתה מעוברת עד שבת, ורק שאנו עושים חשבון שמסתמא אם הייתה מעוברת עד שבת ממילא נולד בשבת, אומר האבנ"ז שאין עושים חשבונות בחזקה והטעם בזה

4. ולפי"ז שמעתי ליישב את ק' הראשונים מ"ט לא מק' גם על ר"נ שאסור משום מוקצה ונולד דנימא ספק דרבנן לקולא, ולהנ"ל י"ל שלר"נ לא קשה שהרי יש חזקת מעוברת לאסור, ואף שנתבאר שכאן לא שייך חזקה הינו לר' יצחק ור' יוסף שיסוד האיסור מחמת שנולד בשבת [משום משקין שזבו או פירות הנושרין] וע"ז אין חזקה וכנ"ל, אבל לר"נ שיסוד האיסור משום מוקצה הנה אין הלידה בשבת אוסר אלא מה **שלא הוכן מבעו"י** וע"ז יש לנו חזקה לומר שלא הוכן מבעו"י ודוק.

דומים בזה הדרף לסברא שכיון שדומים הם אינם בטלים, ולכאור' יש כמה נ"מ בזה:

א. הנה ברש"י כאן מבואר שדשיל"מ מדאורי' בטל ורק מדרבנן אינו בטל, ויתכן שרש"י לשיטתו אזיל, אבל לשיטת הר"ן הוי סברא בעיקר דין בטול שלא שייך בטול כשאין ניגוד ולפי"ז היה נראה שמדאורי' לא בטל [כעין הא דלר"י מב"מ לא בטל מדאורי'], אמנם זה אינו ומפורש בגמ' ב"מ נג. שדבר שישל"מ מדרבנן לא בטל, וכ"ה לשון הר"ן שם נטו רבנן משום חומרא וכו' מבואר שזה דין דרבנן [והטעם באמת שזה רק דרבנן אף שבדבר שאין ניגוד מבואר בר"ן שמדאורי' לא בטל וכההיא דר"י במב"מ כ' הפמ"ג סי' קב במשב"ז סק"א דמדאורי' חשוב כן ניגוד דלא חשוב היתר גמור שהרי 'עכשיו' הוא אסור עי"ש].

ב. ברעק"א בתשובה סי' לח' כ' נ"מ בין רש"י לר"ן: כ' הרמ"א ביו"ד סי' קב' שדבר שיש לו מתירין הוא רק דבר כזה שיהיה מותר באופן מוחלט לעולם אבל דבר שיש לו היתר ואח"כ יחזור ויאסור לא חשוב דבר שיש לו מתירין ובטיל⁵, וכ' רעק"א שסברא זו מובנת רק לטעמא דהר"ן שישל"מ לא בטיל משום שחשוב היתר לזה י"ל שכל היכא שחוזר ונאסר חשוב כאיסור ובטל, אבל לשיטת רש"י שהטעם משום שעד שתאכלנו וכו' מה לי שחוזר ונאסר מ"מ יוכל לאכול בהיתר עד שיאסר.

ברוב מ"מ דבר שיש לו מתירין לא בטיל, וה"ה דבר שבמנין לא בטיל.

והנה הטעם שדבר שיש לו מתירין לא בטל ידוע שנחלקו בזה רש"י והר"ן, ברש"י כאן כ' ז"ל אחמור רבנן הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן לא יאכלנו באיסור ע"י ביטול ע"כ, כלו' דכיון שיכול לאכלו למחר בלא להצטרך להיתר של בטול ברוב לכן אמרו חז"ל שלא יבטל ויאכלנו למחר בהיתר גמור.

אבל הר"ן נדרים נב. כ' טעם אחר בזה, שם האריך לבאר שיסוד דין ביטול הוא שכשיש רוב ומיעוט ויש ניגוד בין המיעוט להרוב המיעוט מקבל את דין הרוב, וביאר שזהו טעמא דר' יהודה שסובר שמין במינו מדאורי' לא בטל שכיון שהוא אותו מין נמצא שאין ניגוד בין המיעוט לרוב שהרי הוא דומה לו לכן אינו בטל, וכ' הר"ן שמה שרבנן חולקים על ר"י וסוברים שמב"מ בטל אף שאין ניגוד ביניהם הינו משום שאמנם דומים הם בשם העצם מ"מ כיון שחלוקים הם 'באיסור והיתר' שזה אסור וזה מותר גם זה נחשב לניגוד ובטל הוא, ולזה כ' הר"ן שכ"ז בדבר שאסור בהחלט דאז נמצא שחלוקים הם באיסור והיתר, אבל דבר שיש לו מתירים שנמצא שגם האיסור אינו 'איסור מוחלט' שהרי מחר יהיה לו היתר נמצא שגם באיסור והיתר הם

5. ומבואר ברמ"א שזהו הטעם מה שחמץ בפסח לכמה ראשונים לא בטיל רק משום חומרא דחמץ ומ"ט לא אמרו שלא יבטל משום שהוי ישל"מ שהרי אחר הפסח מותר וכ' הרמ"א משום שאמנם ניתר אחר הפסח אבל חוזר ונאסר בפסח הבא.

להימנות לא בטל ובדעת ר"מ נחלקו אמוראי דעת ר"ל שכל שדרכו לפעמים למנותו הוי דבר חשוב ולא בטל אף שלפעמים נמכרים באומד, ודעת ר' יוחנן שרק 'את' שדרכו להימנות תמיד הוא דלא בטל [בש"ס מצינו עוד דברים חשובין שלא בטלי כגון בריה וחתוכה הראויה להתכבד ובעלי חיים] והנה זה פשוט שכך הנך שלא בטלי הינו מדרבנן.

והטעם שלא בטל בפשוטו הנה עניינו של ביטול הוא שהמיעוט טפל להרוב ומקבל את דין הרוב ודבר חשוב אינו 'נטפל' לרוב ואינו מקבל את דין הרוב, אבל בבית מאיר יו"ד סי' קי' קונטרס בדיני קבוע [כו:]: דייק מלשון הרמב"ם שדברים החשובים לא בטלי משום שחסר בתערובת וז"ל הרמב"ם פט"ו ממאכ"א ה"א כל השיעורין האלו שנתנו חכמים לדבר האסור שנתערב במינו המותר בשלא היה הדבר האסור מחמץ או מתבל או דבר חשוב שהוא עומד כמות שהוא ולא נתערב וכו' עכ"ל משמע מזה שטעמא דלא בטל משום שדין ביטול ברוב הוי בדברים המעורבים וכיון שיש להם חשיבות חשוב שכל אחד עומד לעצמו ואינו מעורב עם חבירו וביטול ברוב ליכא כשאינו תערובת [ועי' חכמת אדם שער הקבוע אות ד' דכיון שבעי' שם תערובת לביטול ברוב אז ממילא בעי' שיהיו ג' החתיכות במקום אחד ואם יש אחד בבית שנים בעליה לא בטל].

ג. בראשונים בכמ"ק מבואר שמה שדשיל"מ לא בטל ה"מ דבר שלא יתקלקל עד שיגיע שעת היתר אבל אם יתקלקל עד שיגיע שעת היתר בכה"ג בטל, והנה לכאור' דבר זה תלוי בפלוגתת רשי והר"ן וכל סברא הנ"ל ניחא רק לרש"י שיכול לאכלו בהיתר ולזה פשוט שהיכא שכשיגיע שעת היתר לא יוכל לאכלו לא שייך זה, אבל לשיטת הר"ן גם בכה"ג לא בטל דסו"ס כיון שיהיה לו היתר חסר בניגוד שבין האיסור להיתר ולא בטל, ותמוה שהר"ן עצמו בסוגיין כ' דין זה שאם עד שיגיע שעת היעתר יתקלקל בטל הוא וצ"ע

ועי' קובץ שיעורים אות ד' ובאחיעזר ח"ב סי' יד' שכ' שלעולם מודה הר"ן שיעקר הטעם כרש"י דעד שתאכלנו וכו' רק שבכל איסור דרבנן יש טעם האיסור ויש את גדר האיסור ומודה הר"ן שטעם האיסור כרש"י וכנ"ל רק שס"ל שגדר הדבר הוא שחז"ל קבעו שחשוב כאין ניגוד ולא שייך בטול [והוכיחו כן מהמשך הגמ' עי' להלן], ולפי"ז ניחא שבאופן שלא יתקלקל שלא שייך טעם האיסור מודה הר"ן שבטל.

בטעמא שדבר חשוב לא בטל

בדין דבר חשוב שלא בטל יש בזה כמה דרגות לרבנן רק ששה דברים החשובים מאוד לא בטלי, לר"מ דבר שדרכו

דף ה.

ברין ספק דרבנן לקולא בדבר שיש לו מתירין

רב אשי אמר לעולם ספק יום טוב ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל וכי רש"י שכי היכי שלא בטיל ה"ה בספקו אזלי לחומרא אף בדרבנן, ולכאן הביאור בזה דכשם שלא בטל משום עד שאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר ול"א בטול ברוב באופן שיכול לאכלו בהיתר גמור, ה"ה בספק דרבנן אף שאזלי לקולא אבל במקום שיכול לאכלו בהיתר גמור בלא להזדקק להיתר דספק דרבנן לקולא לא אזלי לקולא.

והפנ"י כאן הק' על הר"ן נדרים הנ"ל שסובר שהטעם שדשיל"מ לא בטל משום שהוי היתר בהיתר [עי' לעיל ג:] וא"כ מה עניין זה לספק דרבנן, ועי' לעיל מה שהבאנו מד' הקו"ש והאחיעזר ותי' בזה ק' הפנ"י הנ"ל שגם הר"ן מודה לעיקר סברת רש"י שהטעם משום עד שתאכלנו וכו' ורק הר"ן נתן טעם לגזרה ולפי"ז ניחא.

ביסודו של הצ"ח שדבר שיכול להשתמש היום ומחר לא חשוב יש לו מתירין

יש יסוד ידוע של הצ"ח [כאן ולהלן כד: ובפסחים ט:] שדינא דיש לו מתירין

הינו רק בדבר שיש לו רק שימוש אחד כאכילה שיאכלנו או היום או למחר בזה אמרי' עד שתאכלנו באיסור היום תאכלנו מחר בהיתר, אבל דבר שאפשר להשתמש בו גם היום וגם מחר לא שייך לומר עד שתאכלנו וכו' שהרי יש לו אפשרות לעשות גם היום וגם מחר ואת השימוש של היום יפסיד אם לא יעשנו היום [ויסוד סברא זו מוזכרת גם בפנ"י ורעק"א להלן כד:].

ונ"מ במוקצה שאפשר להשתמש בו היום ומחר בזה לא חשוב יש לו מתירין ובטל וה"ה שאזלי בספקו לקולא וז"ל [בפסחים ט:] הא הטעם דדשיל"מ לא בטל הוא משום עד שתאכלנו הוא משום עד שתאכלנו היום ע"י ביטול הא יכול לאוכלו לאח"ז בהיתר והינו אכילה דממנ"פ מה שיאכל היום לא יאכל למחר א"כ אכילה זו שיאכל היום באיסור יוכל לאכול למחר בהיתר אבל טלטול יכול לטלטלו היום וגם למחר והטלטול שיטלטל היום הוא בפנ"ע ולמחר בפנ"ע עכ"ל

ורעק"א שם הביא ד' הפנ"י שדחה סברא זו מכוח ד' הגמ' כאן דכאן מבואר שספקו אסורה משום שיש לו מתירין והנה הברייתא כאן אירי לגבי 'טלטול' הביצה [כמבואר ברישא] וע"ז כ' בסיפא שספיקא אסורה לטלטלו ולר"א הטעם משום

והובא ברעק"א סי' סה' והביא כמה ראיות לזה, וצ"ע מ"ט ספיקא דדינא קל יותר מספיקא דמציאות.

וברעק"א עירובין לו. במערכה שם הביא בשם הבית מאיר שביאר הדבר ז"ל כיון דיסדו לנו הז"ל הכלל בשל סופרים הלך אחר המיקל הוי הכרעה שהלכה כפלוגי וכאילו פסקו כן בהדיא דהלכה כפלוגי ותו לא מיקרי ספיקא עכ"ל, ביאור הדברים דיסוד דינא דדשיל"מ הוא משום עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר וזה שייך בסתם ספק דרבנן דלא הוכרע הספק רק שמדרבנן אפשר לנקוט כצד הקולא ולזה היכא שיכול לאוכלו בהיתר גמור אז אין להקל אף בדרבנן, אבל בספיקא דדינא אז הוכרע הספק שכך הלכה ואין כאן צד איסור ולכן מותר אף שיש לו מתירין [ועי' ב"מ שכ' לפי"ז דרך במחלוקת אמוראים וכדו' שייך כלל זה דכאילו נפסק הלכה כפלוגי אבל באיבעיא דהש"ס לא שייך לומר כן שיהיה הלכה כפלוגי כיון שאין כאן מי שאמר שכן הלכה והוי זה כשאר כללא דספק דרבנן להקל דהיכא שיש לו מתירין אזלי לחומר].

בטעמא דספק מוקצה אסור

הבאנו לעיל ג: מד' התו"י שספק מוקצה אסור משום שאסמכוהו אקרא וביאר בזה שלכן הגמ' לא הקשתה על ר"נ מ"ט ספק מוקצה אסור ומשום שמוקצה אסמוכוהו אקרא ודינא כדאורי' שספקו אסור, והוכיח כן ממה שמבואר להלן כד. ספק מוכן אסור וע"כ משום שדינו

שישל"מ, הרי שגם לגבי טלטול חשוב יש לו מתירין.

ורעק"א כ' ליישב שלעולם י"ל שעיקר ישל"מ הוא כלפי אכילה אמנם אחר שהדין שהביצה אסורה באכילה נמצא שאין לו שום שימוש ועכשיו בתורת וודאי הוי מוקצה לטלטלו [וזה ע"פ שנתבאר לעיל ריש מסכתין ולעיל ג: שדבר האסור באכילה אסור ממילא גם בטלטלון ואין ה"נ במידי דלאו בר אכילה וכל שימוש לטלטלו ולהשתמש בזה באמת יתבטל

ובעיקר חדושו של הצ"ח ודעימיה מד' כמה אחרונים משמע שלא נקטו כן: עי' ש"ך יו"ד סי' קב' סק"ח במי שנתערב לו כלי שנבלע בו איסור בשאר כלים [באופן שא"א להגעילו או כגון שיש בזה הוצאות] דצריך להמתין עד שיעבור מעל"ע [שהיה נטל"פ] דחשוב דבר שיל"מ מה שיכול להמתין עד שיעבור מעל"ע, ולד' הצ"ח כיון שיכול להשתמש בכלי גם היום וגם למחר כהג לא חשוב ישל"מ, וע"ע רעק"א בגליון שו"ע סי' שח' ס"ז שנקט שייך בטול גם בכלי ששייך להשתמש בו היום ומחר והובא בביאור"ל שם.

ספק דרבנן בספיקא דדינא בדבר

שיש לו מתירין

מבואר כאן בגמ' שאף שספק דרבנן לקולא מ"מ היכא שיש לו מתירין לא אזלי לקולא, והפ"ח סי' תצו' ס"ג חידש שכ"ז בספיקא דמציאות כהכא שיש ספק מתי נולד הביצה, אבל בספיקא דדינא ככה"ג אזלי לקולא אף בדרבנן וכ"כ השאג"א סי' צ'

כאן הכנה דינית דהינו דכיון שאם נולדה ביום טוב [הינו ביום השני] הרי זו אסורה אם נאמר כשנולדה בשבת הרי היא מותרת בשביל אותה לידה דשבת אם כן הוי שבת מכין ליום טוב.

והנה מד' הפוסקים מבואר שלתי' הב' וודאי הוי איסור הכנה רק דרבנן, ונחלקו הפוסקים האם לתי' הא' ההכנה אסורה מדאורי' או מדרבנן: הנה ברמב"ן מבואר ע"ד הת' הא' ומפורש בדבריו שהאיסור הכנה הוא רק דרבנן שהרי מדאורי' כיון שביצה שנולדה בשבת מותרת ליומו נמצא ששבת הכינה לעצמה ולא חשוב שהכין ליו"ט וכע"ז כ' הר"ן והרשב"א, אבל ביש"ש סי' ג' כ' שלתי' זה בתוס' האיסור הכנה דרבה הוא מדאורי' וכ"כ הקרבן נתנאל סי' א' אות ז' וכ"ת הרי שבת הכינה לעצמה עי' ק"נ שם שתי' ז"ל י"ל מ"מ כיון דנעשית הכנה ביום הראשון והוא לא אכל הביצה באותו יום היו"ט מכין לשבת ושפיר הוי הכנה מדאורייתא ע"כ, מבואר בדבריו חידוש שאף שהכין לעצמו מ"מ כיון שבפועל לא השתמש בהיתר זה ואכלו רק למחר נמצא שבת מכין ליו"ט, ועי' מ"א סי' תקיג' שתמה ע"ד היש"ש מד' הרמב"ן והר"ן הנ"ל.

ובעיקר ד' היש"ש והק"נ הנ"ל שאף שהכין לעצמו מ"מ אם בפועל לא נשתמש בו חשוב ששבת הכין ליו"ט תמוה מאוד מה שכ' תוס' לעיל ב: שלכן מותר לבשל מיו"ט לשבת ולא אסרי' משום הכנה משום הואיל ומקלעו אורחים, ולד' היש"ש וק"נ תמוה דסו"ס הרי אירי שלא באו אורחים

כדאורי', ועי' רעק"א כאן וכן בפר"ח סי' תצז' שי"ל שכ"ז לס"ד דהש"ס דסבר דספק דרבנן לקולא גם היכא שישל"מ אבל למה דמסיק ר' אשי דספק דרבנן כשיש לו מתירין ל"א לקולא לפי"ז יש לבאר שטעמא דספק מוכן אסור משום שיש לו מתירין ואין לנו לחדש שספק מוקצה חמירא.

ויש בזה נ"מ: א. מה הדין ספק מוקצה ועד מוצ"ש יתקלקל דאם משום שספק מוקצה אסורה אז גם בזה יהיה אסור אבל אם משום שישל"מ כה"ג לא חשוב ישל"מ וכמש"נ לעיל ג: מד' הראשונים. ב. עוד כ' הפר"ח נ"מ ספק מוקצה בכה"ג שהוא ספקא דדינא דאם מחמירים בו כדאורי' אז גם בספקא דדינא יהיה אסור, אבל אם משום שישל"מ בספקא דדינא אזלי' לקולא גם בישל"מ כמש"נ לעיל, וע"ע להלן כד. מה שיבואר שם בס"ד.

ביצה שנולדה בשבת לרב דאסור

ביו"ט משום הכנה דרבה

איתמר שבת ויו"ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה ורבי יוחנן אמר נולדה בזה מותרת בזה נימא קסבר רב קדושה אחת היא והאמר רב הלכה כארבעה זקנים ואליבא דרבי אליעזר דאמר שתי קדושות הן אלא הכא בהכנה דרבה קמיפלגי רב אית ליה הכנה דרבה ורבי יוחנן לית ליה הכנה דרבה. **במה** שמסיק הגמ' שטעמא דרב דאסור משום הכנה דרבה, כ' תוס' ב' אופנים: א. 'הלידה' הוי הכנה ובזכות הכנה זו יש לו את הביצה למחרת בשבת ונמצא ששבת מכין ליו"ט. ב. עוד כ' תוס' שיש

מיגו מחמת יום שעבר ותמה על לוח א"י להגרי"מ טיקונצ'ינסקי שהחמיר גם בקטניות].

[מעשה שהיה בא' שנולד לו בן בחוה"מ פסח ורצה לבשל ארבע'ס בשביעי של פסח שחל להיות בערב שבת לצורך השלום זכר שיתקיים בליל ש"ק והיה נדון: א. מצד איסור בישול שהרי חישנין לשיטת רבה שההיתר לבשל מיו"ט לשבת הוא משום הואיל ומקלעו אורחים (ונאריך בזה להלן טו:), וכאן לא חזי לאורחים שהרי זה קטניות שאסור לן באכילה [אך בזה נקטו להקל דחזי לאורחים ספרדים שלא קבלו עליהם איסור קטניות]. ב. עוד דנו מצד מוקצה שהרי הוא מוקצה ביהש"מ של ליל שבת ומיגו דאיתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכולי יומא - אמנם בזה נמי התירו משום ד' תוס' כאן דמוקצה מחמת יום שעבר מותר וכנ"ל [אמנם לכאו' בלא"ה אין זה מוקצה כיון שזה חזי לספרדים].

**איך שרי לצלות ביצה שנולדה
ביו"ט לצורך שבת - ומ"ט אסור
לטלטל מוקצה ביו"ט לצורך
שבת**

אושפיזכניה דרב אדא בר אהבה הוו ליה הנך ביצים מיום טוב לשבת אתא לקמיה א"ל מאי לאטווינהו האידנא וניכלינהו למחר א"ל מאי דעתך רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן אפילו רבי יוחנן לא קא שרי אלא לגומעה למחר אבל ביומיה לא כדתניא שאסור בטלטול, ביאור הדברים, הנה לרב וודאי שהביצה אסורה לגמרי גם

ואיגלאי ששבת הכינה ליו"ט, וע"כ מוכח כמו שכ' הראשונים שהיכא שהכינה לעצמה אף שבפועל לא נשתמש בו חשובה מכינה לעצמה ומותר וצ"ע, וע"ע להלן בדין עצים שנשרו בשבת שאסורים ביו"ט משום הכנה דרבה.

מוקצה מחמת יום שעבר

גמ' נימא קסבר רב קדושה אחת הן וכו' והק' תוס' דילמא אסור משום מיגו דאיתקצאי דכיון שביהש"מ של ליל יו"ט [שהוא מוצ"ש] אסור מספק דילמא עדיין שבת ומיגו דאיתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכולי יומא, ות' שלא אמרינן מגו משום יום שהוא לשעבר, והטעם בזה שהרי דינא דמיגו דאיתקצאי הוא בתחילת היו"ט ועד כמה שזה יו"ט אז כבר ליכא איסור מחמת השבת, וכל הצד איסור הוא לצד שזה שבת ואז עדיין לא התחיל יו"ט ול"ש בזה מיגו וכו'.

ועי' שער המלך פ"א מיו"ט הכ"ד שכ' [ע"פ תוס' להלן ו.] שכל ד' תוס' של"א מיגו מחמת יום שעבר כ"ז במוקצה מחמת איסור דרבנן [כהכא ביצה שנולדה בשבת] אבל כשאסור מדאורי' אמרי' מיגו גם מחמת יום שעבר עי"ש וזה נוגע מאוד לשביעי של פסח שחל בע"ש האם מותר לטלטל חמץ בשבת דבפשוטו יש להתיר דהוי מוקצה מחמת יום שעבר אבל לשיטת השעה"מ חמץ כיון שאסור מדאורי' אין להתיר ועי' מנחת שלמה סי' יז' שיש לחוש לדעת השעה"מ [אמנם כ' שם שלגבי קטניות וכדו' וודאי שאין לאסור דהוי כאיסור דרבנן שבוודאי ל"א

לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש ה"ה טלטול מוקצה מותר לצורך אוכל נפש דרק דבר האסור מלתא דמלאכה מותר ביו"ט אבל שאר איסורי יו"ט שאינם אסורים משום מלאכה אסורים ביו"ט [והטעם יבואר להלן ח. בס"ד] ומוקצה אינו אסור משום מלאכה ומה שמ"מ זה מותר הוא קולא שהקילו משום שמחת יו"ט כלשון תוס' להלן ח. והקילו רק לצורך יו"ט לא לצורך שבת עי"ש.

באיסור השיכור להורות

אושפזכניה דרב פפא וכו' אמר ליה זיל האידנא ותא למחר דרב לא מוקי אמורא עלויה מיומא טבא לחבריה משום שכרות וכו' מבואר כאן בגמ' שאסור להורות כשהוא שתוי יין ומקור הדברים הוא בגמ' עירובין סד. אמר רב יהודה אמר שמואל שתי רביעית יין אל יורה וילפי' מקרא [בפרשת שתויי יין לעבודה] ולהורות את בני ישראל, והנה עיקר קרא דשתויי יין קאי על עבודה במקדש רק שילפי' גם מ'להורות את בני ישראל' שאסור גם להורות כשהוא שתוי.

ונכתוב דיני שיכור: הנה לגבי איסור שתוי בביהמ"ק הדין הוא שאם שתי רביעית יין ונכנס למקדש לעבוד עבודה חייב מיתה, וה"מ בשתי יין 'חי' וכן שתאן בב"א אבל אם שתי יין מזוג במים או שלא שתאן בב"א אינו חייב מיתה, ואם שתי יותר מרביעית חייב אפי' הוא מזוג ואפי' לא שתאן בב"א, וכ' הרמב"ם בריש הל' ביאת מקדש שגם לגבי האיסור להורות הדין כן

למחרת בשבת משום הכנה, אבל לשיטת ר' יוחנן סבר האושפזכניה שיהיה מותר 'לטלטלו' ע"מ לצלותו לצורך שבת [דביומו וודאי שאסור לאכלו מדין ביצה שנולדה ביו"ט] ועי' רשב"א שהאושפזכניה סבר שכל האיסור ביצה שנולדה הוא רק באכילה משום משקין שזבו אבל בטלטול שרי, וא"ל ר"א שאסור גם בטלטול [והטעם שאסור גם בטלטול נתבאר בריש מסכתין].

והראש יוסף תמה בזה דהיאך שרי לצלותו הרי דעת רבה שיסוד ההיתר לבשל מיו"ט לשבת הוא משום הואיל ומקלעו אורחים וכאן הרי לא חזי לאורחים שהרי זה אסור באכילה ביומו, ותי' הצ"ח שצ"ל שסבר האושפזכניה כר"ח שההיתר לבשל מיו"ט לשבת אינו משום הואיל רק משום שצרכי שבת נעשין ביו"ט ולכן גם כשלא חזי היום שרי לבשל וכ"כ הקו"ש אות ה'. **רק** שלפי"ז תמהו הצ"ח והקו"ש דא"כ מ"ט אסר ר"א לטלטל את הביצה הרי כיון שצרכי שבת נעשין ביו"ט וכל מלאכה שמותרת ביו"ט מותר לעשות מלאכה זו גם לצורך שבת, ממילא גם טלטול כיון ששרי לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש [עי' תוס' להלן ח. כח: לא:]: ממילא שיהיה מותר לטלטל גם לצורך שבת.

ובצל"ח כ' לחדש שטלטול לצלות חשוב כשימוש במוקצה ושימוש במוקצה אסור גם לצורך יו"ט כמו שכ' המהרש"א להלן לג. והמ"א סי' תקט' סקט"ו [הבאנו לעיל ב.], בזכרון שמואל סי' כד' תי' ע"פ מה שיסד שם שמה שמותר לטלטל מוקצה לצורך יו"ט אין ההיתר כמו שמותר

מוקצה האם יש בזה משום בורר וכו')
 דלפי"ז אם קידש על היין ושתה רביעית וכו'
 יהיה לו אסור להורות וצ"ב, ומצינו קצת
 ישוב לזה במ"א סי' צט' סק"א שייך שבתוך
 הסעודה אינו משכר [ומקור הדברים מד'
 תוס' תענית יז.]. ועי' מ"א שם מד' השו"ע
 סי' תעג ס"א שי"א שייך קדוש שקודם
 הסעודה נמי הוי כייך שבתוך הסעודה ואינו
 משכר, אבל עי' בשו"ע שם שיש חולקים
 שייך שקודם הסעודה נמי משכר וצ"ב].

שאם שתה רביעית האיסור הוי רק בשתה
 יין חי וכן שתאן בב"א, אבל שתאן מזוג או
 שלא בב"א מותר להורות, וביותר מרביעית
 תמיד אסור להורות.

והנה ברמב"ם פ"א מביאת מקדש ה"ג
 מבואר שאפי' הוראות פשוטות
 מאוד אסור להורות ורק דבר שמפורש
 בתורה שהצדוקים מודים בו אסור להורות
 [ויש להעיר לפי"ז באדם יושב בסעודה
 ושואלים אותו הילדים שאלות (האם זה

דף ה:

דאיתקצאי מ"מ שם אסור דמדלא לקטינהו מאתמול אסח דעתיה מיניה והוי כגרוגרות וצימוקים.

ג. ברי"ף כאן כ' טעם נוסף לאסור: משום 'נולד' ובפשוטו הינו שמעיקרא היה מחובר ועכשיו נעשה תלוש ופנים חדשות באו ולכן הוי נולד, וצ"ע שהרי"ף המציא טעם חדש לאיסור ואולי סובר שזהו מה שאמרו להלן כד: דאסור משום מוקצה דאין הכוונה כרש"י משום מוקצה מחמת איסור ומיגו דאיתקצאי וכו' רק משום נולד.

עצים שנשרו בשבת שאסורים ביו"ט משום הכנה דרבה האם אסור מדאורי' או מדרבנן

בגמ' משמע שלרב שביצה שנולדה בשבת אסורה ביו"ט משום הכנה דרבה פשוט שעצים שנשרו בשבת אסורים ביו"ט [וחדש ר' יוחנן שגם לדידיה דלית ליה הכנה דרבה וביצה וכו' מותרת מ"מ עצים שנשרו בשבת אסורים ביו"ט משום גזרה וכו'] וכ"כ הרי"ף והרא"ש, ויל"ע איזה הכנה יש כאן הרי הכנה צריך איזה ענין ודבר חדש שנעשה בשבת לצורך יו"ט כמבואר בתוס' ב: וצ"ל שזה גופא שזה נהפך להיות ממחובר לתלוש הרי זה הכנה חשובה ויש בזה משום הכנה דרבה [ועי' לעיל מד' הרי"ף שחשוב נולד].

בטעם איסור עצים שנשרו ביו"ט

גמ' אמר רבי יוחנן עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביום טוב ואל תשיבני ביצה מ"ט ביצה משום דביומא נמי חזיא לגומעה ולא קא שרי לה עד למחר מידע ידיע דבת יומא אסורה עצים דלא חזו ליומיהו אי שרי להו למחר אתי למימר ביומיהו נמי שרו ואתמול משום שבת הוא דלא חזו להסקה, מבואר כאן שעצים שנשרו מן הדקל ביו"ט בוודאי אסורים ביומו [וכאן נתחדש שגם בנשרו בשבת אסור גם ביו"ט שלאחריו], ויש כמה טעמים לאסור עצים שנשרו:

א. הרי"ף בטעם הא' כ' שהוא בכלל גזרת פירות הנושרים שנתבאר לעיל ג. שאסור משום גזרה שמא יעלה ויתלוש וה"נ עצים שנשרו ביו"ט אסורים משום גזרה שמא יתלוש [וזהו דלא כתוס' לעיל ג. שכ' שגזרו רק בפירות משום שאדם להוט אחריהם ובעודו בכפו יבלענו].

ב. בפשוטו יש לאסור מטעם נוסף דהנה בגמ' להלן כד. וברש"י שם [הובא בתוס' לעיל ג.] שירקות שנקצצו ביו"ט אסורים משום מוקצה [מוקצה מחמת איסור שהרי בתחילת היו"ט היה אסור לקצור אותו ולזה אף שנקצר אסור דמיגו דאיתקצאי וכו'] וכ' רש"י שם שכ' שגם לר"ש דל"ל מיגו

חזי שהכין ליומו], וכן מבואר במ"א שם שגם לשיטות שביצה שנולדה בשבת אסורה ביו"ט מדרבנן מ"מ בעצים אסור מדאורי' ולכאור' הטעם כנ"ל.

הטעם שמהני להרבות עצי היתר על האיסור

גמ' אמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן, והא קא מהפך באיסורא, כיון דרובא דהיתרא נינהו, כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך, ומשמעות הדברים שמה שמהני להרבות עליו הוא מדין 'בטול ברוב' וכמבואר בהמשך הגמ' שיש בזה משום אין מבטלים איסור לכתחילה ומשום ביטול בדבר שיש לו מתירין וכו' מבואר שזה מדין ביטול ברוב, ולפי"ז כ' הר"ן והרשב"א שכל ההיתר הוא רק באופן שאין האיסור ניכר אבל אם האיסור ניכר אסור ומשום שדין בטול ברוב אמרי' רק באופן שאין האיסור ניכר.

אבל ברשב"א שבת כט. כ' שגם באופן שהאיסור ניכר מהני להרבות עצים וז"ל והא דאמרינן מרבה עליהם עצים מוכנים לאו מתורת ביטול נגעו בה דכל דבר שהוא בעין וניכר בשעת תשמישו אינו בטל אלא הכא אינו צריך לביטול אבל צריך רוב כדי שלא יראה כמטלטל את האיסור אלא

והנה נחלקו הפוסקים האם הכנה זו של עצים שנתלשו בשבת שאסורים ביו"ט האם איסורו מדאורי' או מדרבנן⁶, והטור סי' תקנ' הביא בשם אחיו ר' יחיאל שזה אסור מדאורי' ויל"ע מה הטעם הרי נתבאר [לעיל ב:] מד' הראשונים שכל היכא שהכין ליומו אז זה לא נחשב להכנה וא"כ עצים שנשרו בשבת מדאורי' הרי מותר להשתמש בהם ומדרבנן הוא שגזרו ומ"ט יהיה בזה הכנה דאורי', וי"ל בכמה אופנים:

א. הבאנו לעיל מד' הק"נ שכיון שבפועל לא נשתמש בהם בשבת נמצא שלא הכין לעצמו רק ליו"ט ולעיל תמהנו בזה והבאנו גם מד' הראשונים שמבואר שמדאורי' לא חשוב הכנה וכע"ז תמה המ"א ע"ד היש"ש].

ב. עי' לעיל שם שכתבנו שיתכן שאחרי שמדרבנן זה אסור ממילא לא חשוב שהכין ליומו דבפועל לא חזי ליומו, אמנם דעת המ"א בד' הראשונים שגם בכה"ג חשוב הכנה רק דרבנן.

ג. היותר נראה שגם מדאורי' לא חשוב מוכן שהרי עצים 'עומדים להסקה' ובשבת הרי א"א להסיק בהם משום איסור הבערה ונמצא שמדאורי' לא הכין לעצמו [ואמנם מדאורי' יכול לטלטל אותם ולשבת ע"ז ולסמוך בזה כרעי המיטה מ"מ אינו עומד לזה ועיקר שימושו הוא להסקה ולזה לא

6. ויש בזה נ"מ עצום דהנה להלן מבואר שהיכא שאסור רק מדרבנן מותר להוסיף עליהם עצי היתר ואין בזה משום אין מבטלים איסור לכתחילה אבל באיסור דאורי' אסור ולזה אם יהיה בזה איסור דאורי' יהיה אסור להוסיף עליו עצים.

השו"ע יו"ד סי' צט' ס"ו]. ג. דעת הרא"ש כאן והרא"ה בבד"ה שם שכל ההיתר לבטל הינו רק היכא שגם מיקלי קלי לאיסורא [וכ"פ הרמ"א סי' צט' ס"ו].

בד' הרשב"א שאיסור דרבנן מותר לבטל רק כשיש כבר היתר צ"ב מה לי שיש שם היתר הרי אין שם שיעור לבטל ומ"מ מותר להוסיף וא"כ ה"ה באין שם רק האיסור יהיה מותר לבטל ומה מוסיף שיש עמו היתר [ואולי משום הפסד ההיתר התיירו לו לבטל (ומ"מ בהפסד האיסור וודאי שאין להתחשב)], ומצינו ברשב"א טעם הדבר ז"ל משום שלא יאסר תערובתו מוסיפין עליו היתר ומבטלין אותו, ונראה ביאור ד' הרשב"א בהקדם ד' הפוסקים יו"ד סי' פד' סעיפים יג' יד' שם מבואר שמותר לבטל איסור לכתחילה היכא שאין כוונתו לבטל האיסור, ולזה י"ל שהיכא שנתערב בהיתר מעשיו יכולים להתפרש כבא להציל ההיתר שלא יאסר ולא כדי לבטל האיסור וזה מותר, אבל כשהאיסור עומד בעינו שם וודאי כוונתו לבטל האיסור בעצמו וזה אסור.

בדין ב' יו"ט של גלויות ואם הוא קדושה אחת או ב' קדושות [הינו ספק קודש ספק חול]

איתמר שני יו"ט של גלויות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה לימא קא סבר רב

כמטלטל ההיתר וכי מטלטל בשבר כלי הוה ליה כטלטול מן הצד עי"ש, והאחרונים עמדו ראשית בסתירת ד' הרשב"א כאן לדבריו בשבת, וכן צ"ע דאם לאו בתורת ביטול הוא מה מק' הגמ' מאין מבטלין איסור לכתחילה ומהא דדשיל"מ לא בטיל.

ביטול איסור לכתחילה באיסור דרבנן

בגמ' והא קמבטל איסור לכתחילה ותנן אין מבטלים איסור לכתחילה⁷ ומשני הגי' מילי בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין, מבואר כאן בגמ' חידוש שהגם שיש איסור לבטל איסור לכתחילה כ"ז לבטל איסור דאורי' אבל לבטל איסור דרבנן מותר לכתחילה, ובדין ביטול איסור לכתחילה באיסור דרבנן מצינו ג' שיטות בדבר:

א. שיטת תוס' כאן שההיתר לבטל איסור דרבנן ה"מ באיסור שעיקרו מדרבנן כמקצה אבל איסור שעיקרו מדאורי' כמו תרומת פירות או חצי שיעור למ"ד שחצי שיעור אסור מדרבנן אסור לבטל. **ב.** שיטת הרשב"א כאן וכן הוא בתוה"ב [שער ג' (לב.)] הגבלה נוספת בדין זה דכל ההיתר לבטל דרבנן ה"מ היכא שנפל לתוך היתר רק שלא היה בו שיעור לבטל בזה מותר להוסיף ולבטלו אבל באופן שאין שם היתר כלל רק איסור בזה אסור לבטל גם באיסור דרבנן [וכשיטה זו גם פסק

7. דין זה דאין מבטלים איסור לכתחילה דעת רוב הראשונים שאיסורו מדרבנן והראשונים חולין צח: הביאו בשם הראב"ד שאיסורו מדאורי'.

תקנו חכמים שבחול"ל יהיה ב' יו"ט בוודאי, אבל לדעת רב שלא הוי קדושה אחת ורק נוהגים ב' ימים מספק א"כ בזה"ז שבקיאים ואין לנו ספק מ"ט עושים ב' ימים, ומשני דאה"נ מן הדין סגי ביום א' רק ששלחו מתם הזהירו במנהג אבותיכם בידכם, זמנין דגזרו שמדא ואתי לאקלקולי.

והנ"מ האם ב' יו"ט של גלויות הם יום א' או ב' ימים מבואר בגמ' הוא בדין ביצה שנולדה ביו"ט ראשון האם מותר ביו"ט שני, דלר"א דהוי קדושה אחת אסור דהוי כיום אחד אריכתא שאסור כל אותו היום, אבל לרב שהאחד קודש והשני חול שרי ממנ"פ שאם הראשון קודש נמצא השני חול ומותרת ואם הראשון חול הרי נולדה בחול ומותרת למחר ביו"ט וכ"ז פשוט.

בדין הבדלה במוצאי יו"ט ראשון למ"ד ב' קדושות

בגמ' מבואר עוד נ"מ בדין זה אם ב' יו"ט של גלויות קדושה אחת הם או ב' קדושות האם יש להבדיל במוצאי יו"ט ראשון שאם הוי קדושה אחת וודאי שלא מבדילים שהרי זה יום ארוך שאין מבדילים בו באמצע היום, אבל אם זה ב' קדושות אז יש להבדיל במוצאי יו"ט א', ועי' רש"י שהינו באופן שבקיא בקביעא דירחי דידוע שהראשון עיקר והשני רק משום מנהג אבותינו בידינו [דבזמן שהיה ספק אמיתי אם היום קודש וודאי שאין להבדיל דילמא הראשון אינו קודש], וברש"י מבואר שנוסח ברכת המבדיל הוא 'המבדיל בין קודש לחול' והינו משום שבאמת היו"ט הוא רק

אסי קדושה אחת היא והא רב אסי מבדיל מיומא טבא לחבריה, רב אסי ספוקי מספקא ליה ועביד הכא לחומרא והכא לחומרא.

בעיקר עניינו של ב' יו"ט של גלויות יש להקדים: הנה תחילת דבר מה

שעשו בני חול"ל ב' יו"ט הוא משום שהיה להם ספק אמיתי מתי יו"ט, שהרי לא ידוע להם איזה יום קדשו ב"ד את החודש האם ביום ל' או יום לא' [והשלוחים הרי לא הספיקו לבוא לחול"ל עד החג] ולזה מספק נוהגים קודש בטו' יום ליום ל' וליום לא'.

והנ"מ דנה בגדר ב' ימים אלו האם הם קדושה אחת או ב' קדושות, והנה לרב שזה ב' קדושות אין הכוונה ששני הימים קדושים רק שיש כאן יום אחד קודש והשני חול ורק שלנו לא נתברר מהו היו"ט הראשון או השני וכל אחד מימים אלו ספק קדוש ספק חול, וכן מבואר במשנה עירובן לט. [ולעיל ג.] שמה"ט יכול להתנות על הכלכלה ולומר אם היום חול וכי', אמנם דעת ר' אסי שאמנם תחילת הדין הוא מחמת הספק וכנ"ל אך מ"מ כהיום תקנו חז"ל חוק קבוע ועשו את שניהם לקדושה אחת וז"ל רש"י [בסברת ר"א] חכמים קבעום על בני גולה לעשותם לדורות מחמת ספק זה והטילום עליהם כחומר יום ארוך.

והנה גם בזה"ז שידעינן בקביעא דירחי ויודעים שבאמת רק היום הראשון

הוא יו"ט והשני חול מ"מ עושים ב' ימים, ומבואר בגמ' שלדעת ר"א שזה קדושה אחת ניחא שמעיקרא תקנו חכמים בחול"ל לעשות ב' ימים קדושה אחת ולזה גם עתה שבקיאים בקביעא דירחי עושים ב' ימים ומשום שכן

איך אפשר להבדיל בספק הרי ספק ברכות להקל

הגמ' מק' סתירה בדעת ר' אסי מצד אחד אומר ר' אסי שב' יו"ט של גלויות נולדה בזה אסורה בזה אלמא קדושה אחת היא, מאידך רב אסי הבדיל מיומא טבא לחבריה אלמא הוי ב' קדושות [הינו ספק קודש] ומשני רב אסי ספוקי מספקא ליה ועביד הכא לחומרא והכא לחומרא, דהינו שהחמיר בכיצה שנולדה בזה שאסורה בזה דילמא קדושה אחת וגם החמיר בדין הבדלה דילמא אינו קדושה אחת ולכן הבדיל.

והשטמ"ק כאן תמה היאך הבדיל מספק הרי שמא הוי קדושה אחת ונמצא ברכתו לבטלה ועובר משום לא תשא, ותי' בשם הריטב"א שלא עשה ברכת הבדלה בפנ"ע רק הזכיר הבדלה בתפילה באמצע ברכת קדושת היום, עוד תירץ שכיון שהבדלה דאורי' לכן שפיר אפשר לברך מספק וכמו כל ספק ברכות בדאורי' שמברכים [כספק ברך ברהמ"ז שמברך מספק].

החת"ס תמה ע"ד הריטב"א מה שדימה הבדלה לספק ברהמ"ז דלא דמי כלל דברהמ"ז הרי מחויב בברכה מדאורי' וכיון שספק דאורי' לחומרא חייב לברך, אבל בהבדלה הרי עיקר חיוב הבדלה מדאורי' הוא גם שלא בברכה וחיוב להבדיל בברכה הוא רק מדרבנן וכלפי הברכה נימא ספק ברכות להקל.

ונראה מבואר מזה שמכיוון שחז"ל קבעו היאך לקיים את ההבדלה דאורי'

יום א' ויום ב' הוא רק משום הזהירו במנהג אבותיכם ושפיר שייך נוסח של המבדיל בין קודש 'לחול' [אבל ברא"ה כ' שאפשר שמבדילים המבדיל בין קודש 'לקודש'].

והנה בגמ' מבואר שר"א הבדיל משום דילמא אינו קדושה אחת, והראשונים עמדו בזה שאנן קי"ל שאינו קדושה אחת וא"כ מ"ט אין אנו מבדילים במוצאי יו"ט ראשון, וכ' הרשב"א שאנן חיישינן שיבואו לזלזל ביו"ט שני אם יבדילו אז [ור' אסי לא חייש], והרא"ה תי' שאנן ס"ל שכיון שגם יום שני קדוש משום הזהירו מנהג אבותיכם לזה אין כאן הבדלה דשניהם קודש [ולא דמי ליו"ט שאחר השבת שמבדילים דהתם יו"ט קיל משבת]

והנה לתי' הרשב"א משמע שעיקר דין הבדלה צריך שיהיה במוצאי יו"ט הראשון ומה שעושים במוצאי יו"ט שניהוא כי היכי דלא ליתי לזלזולי ביה, ועי' קובץ שיעורים אות ח' שתמה דא"כ היאך הבדיל במוצאי יו"ט שני הרי כבר עבר הזמן כיון שעיקר זמנו במוצאי יו"ט ראשון, ותי' שהנה הרי קי"ל שאפשר להבדיל עד יום ד' וא"כ ה"ה ביום טוב אפשר להמתין בהבדלת יום טוב ראשון עד מוצאי יום טוב שני והביא כן מד' הרמ"ה שההבדלה שעושה במוצאי יום שני עולה לו לב' הימים [ועיי"ש שתמה דבשבת הוא דשרי עד יום ג' משום שעד יום ג' בתר שבת גירי אבל ביו"ט לא שייך זה].

שבת אז אם עדיין לא יצא ידי קידוש דאורי' [כגון שגם לא התפלל תפילת שבת] אז מקדש בבישה"מ של סוף שבת בברכה דכיון שחיוב קידוש דאורי' צריך לחזור ולקדש בברכה דספק דאורי' לחומרא והובא במ"ב שם ס"ק לט' ובשעה"צ שם, ותמוה שהרי מדאורי' אינו מחויב לקדש בברכה ויכול לצאת באמירת הזכרת שבח שבת וחיוב קידוש בברכה הוא רק מדרבנן וספק ברכות להקל, אמנם הביאור כנ"ל שכיון שחז"ל תקנו לקדש בברכה כשמקדש משום ספק דאורי' צריך לקיימו כתיקונו בקידוש בברכה.

ד. עוד ראייה מד' הפוסקים בסי' מז' שכ' שאם ברכת התורה דאורי' אם יש לאדם ספק אם בירך ברכת התורה צריך לחזור ולברך ברכת אשר בחר בנו, וגם כאן קשה הרי החיוב ברכת התורה מדאורי' לכאור' הוא לאו דוקא בברכה ויכול להזכיר שבח התורה בלא ברכה [כן] וא"כ יזכיר שבח התורה בלא ברכה דכלפי הברכה ספק ברכות להקל, אמנם הביאור כנ"ל שכיון שחז"ל תקנו לאמרו בברכה כל שחזור מספק דאורי' צריך לחזור עליו כתיקונו בברכה

האם חיוב הבדלה במוצאי יו"ט הוא דאורי'

בעיקר ד' הריטב"א הנ"ל שחיוב הבדלה ביו"ט הוא דאורי' עיי' קובץ שיעורים כאן שהביא כן גם מאיגרות הרמ"ה שחיוב הבדלה במוצאי יו"ט הוא דאורי', והנה ברמב"ם פכ"ט משבת ה"א מבואר

דהינו 'להבדיל בברכה' כל שיש ספק על הדאורי' אז מספק צריך לקיים את הדאורי' באופן שרבנן חייבו דהינו עם הברכה, ומצינו יסוד זה בהרבה מקומות בד' הראשונים והפוסקים:

א. הדין הוא שמי שקרא ק"ש וספק לו אם בירך ברכות ק"ש אז אינו חוזר ומברך בברכות ק"ש דרבנן וספק ברכות להקל, וכ' הראשונים שכ"ז בוודאי קרא ק"ש ויש לו רק ספק על הברכות, אבל כשנסתפק אם קרא ק"ש דחוזר הוא על הק"ש משום שזה דאורי' וספק דאורי' לחומרא אזי צריך לחזור גם על הברכות, וק' מדוע הרי הברכה דרבנן ונימא ספק ברכות להקל, ומבואר מזה שכיון שספק דאורי' לחומרא צריך לקיימו כתיקונו כמו שאמרו חז"ל עם ברכותיה [ועי' להלן בסמוך שכן הוכיח השעה"צ].

ב. הנה קי"ל שמי שספק לו אם בירך ברהמ"ז שחוזר ומברך ברהמ"ז דספק דאורי' לחומרא, ותמה השעה"צ סי' קסח' סקע"א שהרי מדאורי' יוצא במעין ג' [להשיטות שחילוק ברכות לאו דאורי'] ונמצא שג' הברכות הם דרבנן וספק דרבנן להקל, ותי' השעה"צ שכיון שעיקר ברהמ"ז דאורי' וחז"ל קבעו היאך לקיים את הדאורי' כל שמספק חוזר ומברך משום ספק דאורי' הרי הוא צריך לברך באופן שחז"ל קבעו לברך בחילוק ברכות [והשעה"צ הביא מקור לזה מהא דלעיל בספק קרא ק"ש דחוזר עם ברכותיה].

ג. עוד ראייה יש להביא מד' הפמ"ג בסי' רע"א שכ' שמי שלא קידש לא בליל שבת לא ביום שבת ונזכר רק בבישה"מ של סוף

ידעו מתי קדשו את החודש אם ביום ל' או ביום לא' ולכן מספק עשו ב' יו"ט, ומבואר בגמ' שמה שהיום עושים ב' יו"ט אף שהאידינא ידעינן בקיבועא דירחא⁸ הוא משום 'מנהג אבותינו בידינו'.

ובגדר חיוב זה דמנהג אבותינו נחלקו הראשונים: דהנה תוס' בסוכה מד: כ' לדון האם מברכים ברכה על מנהג [חביטת ערבה והלל בר"ח] וכ' להוכיח מזה שהאידינא מברכים ברכה ביו"ט שני אף שזהו רק מנהג אלמא מברכים על מנהג, והר"ן דחה שאין לדמות כלל דין יו"ט של גלויות להלל דהלל הוא רק מנהג אבל יו"ט של גלויות מחמת המנהג תקנו חכמים תקנה גמורה וז"ל וכי מפני שהוזכר שם מנהג מביא אותה ראייה לכאן והלא שם עיקר תקנה היא דאמרינן שלחו מתם הזהירו במנהג אבותיכם זימנין דגזרו גזירה ואתי לאיקלקולי דמשמע שתקנה קבועה אמרו כאן שינהגו כמנהג אבותיהם מפני חשש קלקול ע"כ.

בשיטת הרמב"ם שהאידינא ב' יו"ט של גלויות לא הוי ספק

הנה נתבאר שיו"ט שני של גלויות הוי ספק קודם ספק חול ולכן ביצה שנולדה בזה מותרת בזה ממנ"פ, וכן מבואר בגמ' ו. שבב' יו"ט של ר"ה יכול להתנות על עירובו,

שחיוב הבדלה בשבת הוא דאורי' ונלמד מקרא דזכור ושמור קדשהו בכניסתו וביציאתו, רק שהנהג המ"מ שם הי"ח כ' בדעת הרמב"ם שרק הבדלה במוצאי 'שבת' הוא דאורי' אבל במוצאי 'יום טוב' הוי רק דרבנן שהרי המקור מזכור ושמור שנאמר בשבת אבל ביו"ט חיובו רק דרבנן, וזהו דלא כריטב"א ורמ"ה הנ"ל שנקטו שגם הבדלה במוצאי יו"ט דאורי', ויל"ע לשיטתם מה המקור לזה שהבדלה דאורי' הרי קרא דהבדלה נאמר בשבת ומנא לן כן במוצאי יו"ט.

וצ"ל שילפי' יו"ט משבת, וע"ע קו"ש שכ' לתלות זה בפלוגתת הראשונים אם ילפי' דין שביתת בהמתו ביו"ט משבת והינו שיסוד פלוגתתם האם ילפי' כל דיני יו"ט משבת או רק איסורי מלאכה, עוד כ' בקו"ש שברמ"ה מבואר שהמקור שהבדלה דאורי' אינו מקרא דזכור רק מקרא דוהבדלתם בין הקודש ובין החול, ומשמע שמודה למ"מ שקרא דזכור ושמור קאי רק אשבת לא איו"ט ומ"מ ביו"ט הבדלה דאורי' מקרא אחר דוהבדלתם וגו', ולפי"ז יוצא חידוש גדול שקידוש ביו"ט הוא מדרבנן אבל הבדלה דידיה הוא דאורי'.

בגדר חיוב המנהג לנהוג ב' יו"ט של גלויות.

ברין ב' יו"ט של גלויות כאמור תחילת הדין היה שנהגו ב' ימים מספק שהרי לא

8. לרש"י הכוונה שבקיאים בסוד העיבור וברמב"ן במלחמות כ' שהינו אחר שתיקן הלל בנו של ר"י הנשיא למנות ע"פ חשבון (וזהו הלוח שלנו).

והכי איתא בגמ' אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה [הינו שאם חל יו"ט ביום ה' ויום ו' ושכח לעשות עירובי תבשילים יכול להתנות וביום ה' עומד ואומר אם היום קודש אז איני צריך כלל ע"ת שהרי אם היום קודש מחר חול ומות לבשל מחול לשבת ואם היום חול ומחר קודש אז אני עושה ע"ת עכשיו שהרי אפשר לעשות ע"ת בחול], וכע"ז מבואר במשנה עירובין לט. [והובא לעיל ג.] שאם שכח להפריש תרו"מ בעריב יו"ט יכול להתנות ולומר אם היום חול וכו' ומשום שב' יו"ט של גלויות ממנ"פ אחד מהם חול.

ובר' הרמב"ם פ"ו מיו"ט הי"ד מצינו חידוש גדול שם כ' שמה שב' יו"ט של גלויות אחד מהם חול ואפשר להתנות על העירוב ועל תרו"מ כ"ז בזמן שקידשו ע"פ הראיה דהיה ספק אמיתי ומה שנהגו הוא מחמת הספק דנמצא ממנ"פ אחד מהם חול, אבל היום שבקאי בקביעא דירחי וידוע לן שיו"ט ראשון הוא היו"ט והשני הוא רק מצד מנהג אבותיכם בידינו' נמצא שאין כאן ספק דשניהם וודאי יו"ט האחד מצד עיקר הדין והשני מצד המנהג ואיך יתנה אם היום חול או אם למחר חול הרי שניהם וודאי קדושים וז"ל שם כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על פי הראיה והיו בני הגלויות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בו

בני ארץ ישראל, אבל היום שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו אין יום טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא עירובי תבשילין ולא עירובי חצרות ולא שתופי מבואות ואינו מעשר הטבל על תנאי אלא הכל מערב יום טוב בלבד ע"כ.

והראב"ד כ' שד' הרמב"ם דברי טעם הם אך בד' הגאונים והראשונים לא משמע כן, וכן הר"ן להלן [ט: מדפי הרי"ף] חלק וכו' שגדר המנהג לנהוג כאילו אחד קודש ואחד חול וז"ל כיון דהשתא לא עבדינן להו אלא משום דשלחו מתם הנהרו במנהג אבותיכם בדיכם לית לן לאחמורי: טפי מינייהו וכיון דאינהו הוו מצו מתנו אנן נמי מתנינן ע"כ.

ספק מוקצה ביו"ט שני האידנא אם יש להתיר משום ס"ס

והנה קי"ל שספק מוקצה אסור והטעם משום שהוי דבר שיש לו מתירין ע"י לעיל ד. וכו' הר"ן להלן כד: בשם ר' אשר מלוני"ל שספק מוקצה ביו"ט שני מותר וביאר הר"ן טעמו משום שביו"ט שני הוי ספק יו"ט וממילא יש להתיר ספק מוקצה משום ס"ס שמא אינו יו"ט ואפי' הוא יו"ט דילמא אינו מוקצה וס"ס שרי אפי' כשיש לו מתירין, ודין זה הובא בשו"ע סי' תצז ס"ד.

וברמב"ם משמע שגם בזה"ז ביצה שנולדה בזה מותרת בזה, ועי' מה שתי' הלח"מ וע"ע בחי' רבינו חיים הלוי שם מה שתירץ.

ובפשוטו י"ל דלעולם ב' קדושות ומ"מ אין בזה משום הכנה דרבה דהנה מד' הראשונים משמע שעיקר דינא דהכנה דרבה דאסור הוא משום שהוי זלזול לקדושה האחת שתכין לחברו לקדושה האחרת [עי' מש"נ לעיל ב:], וי"ל שכ"ז בב' סוגי קדושות כיו"ט ושבת אבל ב' יו"ט של גלויות י"ל שהוי ב' קדושות אבל מאותו סוג קדושה ובזה אין איסור הכנה שיו"ט יכין לאותו סוג קדושה.

בן א"י שהגיע לחו"ל ובין חו"ל שהגיע לא"י

בפוסקים סי' תצו' מבואר שבן א"י שהלך לחו"ל ודעתו לחזור מן הדין א"צ לנהוג יו"ט שני ורק צריך לנהוג כמנהג המקום וכדין' חומרי מקום שהלך לשם', ובן חו"ל שהגיע לארץ צריך לנהוג ב' יו"ט משום מנהג חומרי מקום שהגיע משם, והדבר תמוה דהנה מה שבחו"ל עושים ב' ימים הוא משום שבאמת אינם יודעים מתי קדשו החדש ונמצא שיש כאן ספק אמיתי ומן הדין שגם בן א"י שהגיע לשם ינהג יו"ט שני מספק, מאידך בן חו"ל שהגיע לא"י כיון שכל החיוב לנהוג בחו"ל הוא משום הספק בא"י שאין ספק מן הדין שלא יצטרך לנהוג ב' ימים.

והנה בנו"כ השו"ע שיש חולקים על דין זה, ובטעם החולקים כ' שם הגר"ז דס"ל שס"ס אסור גם כשיש לו מתירים [והדברים ארוכים בדין ס"ס בדבר שיל"מ עי' ש"ך סי' קי'], אבל במ"ב סקי"א כ' טעם מחודש ז"ל ויש חולקין בזה וסבירא להו דלדין יום טוב שני לא מטעם ספק הוא שהרי בקיאינו אנו בקביעא דירחי ויודעין אנו שהוא חול אלא שאנו מקיימין מנהג אבותינו והוי כיו"ט ודאי מדרבנן ואין כאן אלא ספק אחד ואסור ע"כ, והינו ממש כד' הרמב"ם שאמנם קודם המנהג שהיה ספק אמיתי יש להתיר אבל בזה"ז הוי ודאי ואין כאן ס"ס דבזה"ז יו"ט שני נמי הוי קדושה וודאית [וצ"ע דלא קי"ל בזה כהרמב"ם], והר"ן שמתיר בזה לשיטתו אזיל שס"ל שיו"ט שני גם אחר המנהג הוי רק ספק וכן מפורש בלשונו שם ולכן יש להתיר משום ס"ס.

לשיטת הרמב"ם הנ"ל מ"ט האידינא ביצה שנולדה בזה מותרת בזה

בעיקר ד' הרמב"ם הנ"ל, הלח"מ שם תמה ע"ז מאוד דכיון שבוה"ז גם יו"ט שני קדוש בוודאי מן הדין שהאידינא ביצה שנולדה תהא אסורה בזה ממנ"פ אם ב' היו"ט קדושה אחת הם יש לאסור דהוי כביצה שאסורה ביומו [וכמו ב' יו"ט של ר"ה דהוי כחד יומא ואסור כל אותו יום ארוך] ואם ב' קדושות הם יש לאסור משום הכנה דרבה דנמצא יו"ט מכין לחברו,

שעושים ב' ימים הוא רק משום ה'מנהג'
 דמנהג אבותינו בידינו, ודינו כשאר מנהג,
 ולזה בן חו"ל צריך לנהוג ב' ימים כשמגיע
 לכאן 'כמנהג' מקום שהגיע משם, ובן א"י
 צריך לנהוג כחומרי מקום שהלך לשם וזה
 ברור⁹.

אמנם הביאור בזה דאין ה"נ בזמן שהיה
 ספק אמיתי אז כן הוא הדין שבן
 א"י שהגיע לחו"ל נוהג ב' ימים מן הדין
 מספק, מאידך בן חו"ל שהגיע לארץ א"צ
 לנהוג ב' ימים דאין כאן ספק, וד' הפוסקים
 נאמרו בזה"ז שבקיא בקביעה דירחי ומה

9. נסכם את הדינים העולים בדינים אלו: בן חו"ל שהגיע לארץ צריך מן הדין לנהוג ב' ימים שכן הוא
 הדין שנותנים לו חומרי מקום שהגיע משם. בן א"י שהגיע לחו"ל מן הדין יכול לנהוג לקולא כמו מקום
 שהגיע משם ומ"מ מבואר בפרק מקום שנהגו שמפני המחלוקת צריך לנהוג כמותם וזהו דווקא בפרהסיא
 אבל בצנעא יכול לנהוג כמנהג המקום שהגיע משם, ולזה כ' הפוסקים סי' תצו' שצריך להיזהר שלא
 לעשות מלאכה כיון שא"א לעשות כ"כ בצנעא ואסור לעשותו [אפי' בצנעא] מפני המחלוקת, אבל
 מתפלל תפלת י"ח 'בלחש' ביום טוב שני, וכן מניח תפילין בצנעא כיון דבזה שעושים בצנעא אין בזה
 משום המחלוקת, ועי' בפוסקים שם שצריכים ללבוש מלבושי יום טוב מפני שהוא דבר של פרהסיא.

דף ה.

ר"ה ולא עשו מלאכה שמא יבואו העדים ביום ל' ויתקדש היום, אבל אם לא באו עדים עד יום לא' נתברר שמה שנהגו ביום הראשון היה טעות ויום לא' [שהוא היום השני] הוא ר"ה, והנה בינתיים בשלב זה מן הדין שב' יו"ט שעושים בגלויות גם בר"ה הוי ב' קדושות דספק אם יום א' ר"ה או יום ב' ר"ה וכנ"ל.

רק שהנה פעם אחת נשתהו העדים לבא ונתקלקלו הלויים בשיר התקיני שלא יהיו מקבלים את העדים אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש, הינו שהתקיני חכמים שאם באו עדים ביום ל' עד המנחה אז מקדשים את החודש ביום ל', אבל אם באו העדים מן המנחה ולמעלה אף שמן הדין ראוי לקדש את החודש היום תקנו חז"ל שלא לקבל את העדים עד למחרת ונמצא שעיקר הר"ה הוא היום השני וגם למניין המועדות מונים רק מיום ב' ומ"מ לא מזלזלים ביום שלשים אלא גומריין אותו באיסורו כמו שנהגו בו עד המנחה ואף שברור לנו עכשיו שאין זה ר"ה מ"מ תקנו חכמים כן לנהוג אותו יום קודש שלא יבואו לזלזל באותו היום אלמא חק חכמים הוא שכל שבאו עדים מן המנחה ולמעלה שב' הימים קדושים בתורת וודאי וכחד קדושה הם.

בטעם שב' יו"ט של ר"ה הוי קדושה אחת

איתמר שני יו"ט של ראש השנה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה דתנן בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פעם אחת נשתהו העדים לבוא ונתקלקלו הלויים בשיר התקיני שלא יהיו מקבלים את העדים אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש.

ביאור הדברים הנה כאמור דעת רב [וכן קי"ל] שב' יו"ט של גלויות הוי ב' קדושות ולכן ביצה שנולדה בזה מותרת בזה ממנ"פ דאחד מהם חול, וחדש רב שכ"ז בב' יו"ט של גלויות אבל ב' יו"ט של ר"ה שאני ושם הוי קדושה אחת ולכן אם נולדה בזה אסורה בזה דהוי כיומא אריכא שאסור כל אותו היום.

והטעם שב' יו"ט של ר"ה שאני מבואר בגמ' ע"פ המשנה בר"ה, דהנה בירושלים במקום הועד קבלו את העדים לקידוש החודש ובתחילת ליל ל' אלול לא ידעו האם באותו היום יהיה ר"ה או לא דאם יגיעו עדים ביום ל' נמצא שהיום ר"ה ואם יגיעו עדים רק ביום לא' נמצא שר"ה הוא ביום ב' והראשון חול, ובתחילת ליל ל' [שזהו היום הראשון] נהגו מספק כאילו זה

זכאי ואת אמרת לי רב ושמואל, ולרב ושמואל קשיא מתניתין לא קשיא הא לן והא להו ע"כ.

ביאור הדברים: תקנה זו שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה לא מקדשין את אותו היום רק את היום המחרת, תקנה זהו הייתה תקנה מיוחדת שתקנו בזמן המקדש אבל משחרב ביהמ"ק חזר הדבר ליושנו ותקנו שמקבלים את העדים כל היום ונמצא א"כ שעכ"פ בבית הוועד לעולם אין ב' ימים שאם באו העדים ביום ל' אפי' אחר המנחה רק יום הא' קודש ואם באו עדים למחרת רק יום השני קודש, ולזה סובר רבה שבזה"ז הוי ב' קדושות וביצה שנולדה בזה מותרת בזה.

ובדעת רב ושמואל מבואר בגמ' הא לן והא להו' הינו דאה"נ בא"י [ועכ"פ בבית הוועד] הוי ב' קדושות, אבל בחו"ל הוי ב' קדושות וביצה אסורה והטעם כ' רש"י ז"ל שהרי עדיין אנו עושין שני ימים ועודנו ככתחילה מפני אותה תקנה ראשונה לא מפני הספק הלכך הואיל ולא פסקו מאצלנו משהתחלנו אין להקל ולומר אין מנהגנו זה מפני תקנה ראשונה אלא מפני הספק וביצה מותרת הא לא אמרינן דכיון דלא פסקה אותה תקנה מאצלנו שנה אחת לעשות יום אחד עדיין באיסורנו הראשונה עמדנו להיותם כיום ארוך ע"כ.

ונחלקו הראשונים מה הכוונה 'להו' שבזה אין זה קדושה אחת - דעת הבעל המאור שהכוונה לבית הועד דשם ליכא ספק אבל כל א"י דינו כחו"ל שהרי אמנם בשאר יו"ט בא"י עשו רק יום א' משום שלא היה

האם בכאו עדים ביום לא' הוי קדושה אחת

יש לדון מה הדין באופן שלא באו עדים כלל ביום ל' [שאו נהגו ביום ל' בקדושה מספק] ולמחרת באו עדים האם גם ככה"ג נמי הוי חד קדושה או י"ל שרק באופן שבאו עדים ביום ל' שאז מן הדין היה צריך לקדש את יומו בזה הוא שהחשיבו זאת לקדושה אחת אבל באופן שלא באו ביום ל' רק ביום לא' לא תקנו שיום ל' הוא קודש

ונחלקו בזה הראשונים: ברש"י להלן ו. [לפי' המהרש"א ומהר"ם] מפורש שרק אם באו עדים ביום ל' מן המנחה ולמעלה הוי קדושה אחת אבל אם באו העדים רק ביום לא' אז רק יום לא' הוי קודש ויום ל' איגלאי שהוא חול וכ"מ ברש"י בסוגין ובעירובין לט. אבל ברשב"א ה: מפורש שגם אם באו ביום לא' הוי קדושה אחת ורק בכאו ביום ל' בכוקר הוא שרק יום ל' קדוש, [ועי' להלן מד' השער המלך שנחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד].

בדעת אב"י שאחר תקנת ריב"ז בכבל הוי קדושה אחת ובבית הועד לא הוי קדושה אחת ובדין א"י אם דינו כבית הועד או כא"י

גמ' אמר רבה מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה מותרת דתנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החדש כל היום, א"ל אב"י והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו ביצה אסורה א"ל אמינא לך אנא רבן יוחנן בן

או לשבת ויום טוב אף על פי שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי כליל ראשון וכליל שני כל בין השמשות וכו' מפני שהן שתי קדושות ואינן כיום אחד כדי שנאמר מליל ראשון קנה העירוב לשני ימים, וכ' הראב"ד שמשמעות ד' הרמב"ם שכ"ז בשבת ויו"ט או ב' יו"ט של גלויות אבל ב' יו"ט של ר"ה כיון שקדושה אחת הם א"צ שהעירוב יהיה קיים ביום השני דכיון שחל העירוב בתחילת היום הא' הרי זה מועיל לב' הימים דכיומא אריכתא הוא, והראב"ד השיג ע"ז ז"ל טעה בזה שאפילו בשני יו"ט של ר"ה אע"פ שהן קדושה אחת צריך שיהא העירוב קיים כליל שני ובמקומו דלחומרא אמרינן שהן קדושה אחת אבל לקולא לא אמרינן ע"כ.

הינן שהראב"ד תמה ע"ד הרמב"ם שלא מהני קדושה אחת רק לחומרא לא לקולא, ובדעת הרמב"ם כ' הגר"א סי' תקג' ס"א שהרמב"ם סובר שאמרי' קדושה אחת גם לקולא וע"ע בסמוך.

בישול מיו"ט א' של ר"ה ליו"ט של שני [ותלוי בנדון אם הוא קדושה אחת לקולא]

בד' הגר"א מבואר נ"מ נוסף בזה, בשו"ע סי' תקג' ס"א כ' שאסור לבשל מיו"ט ראשון ליו"ט שני ואפי' בב' יו"ט של ר"ה, וכ' הגר"א שמה שכ' השו"ע שאסור לבשל מיו"ט א' של ר"ה לשני אזיל בשיטת הראב"ד שב' יו"ט של ר"ה הוא קדושה אחת לחומרא ולא לקולא דאילו לדעת הרמב"ם שמהני גם לקולא אז מותר לבשל מיו"ט

להם ספק שהרי באו השלוחים לשם, אבל בר"ה שלא הספיקו השלוחים להגיע לא"י הוי א"י כחו"ל שביצה שנולדה בזה אסורה בזה, אבל בתוס' מפורש ש'להו' הכוונה לכל א"י דכל ארץ ישראל דינו כבית הועד שאף שעושים מספק מ"מ אין זה קדושה אחת, והטעם עי' ברשב"א וריטב"א עירובין לט'. שכיון שכל א"י ראוי להיות בית הועד דינו כבית הועד שאין בו קדושה אחת עי"ש.

האם ב' יו"ט של ר"ה הוא קדושה אחת גם לקולא

יש לדון האם ר"ה שהוא קדושה אחת הוי קדושה אחת רק לחומרא [דביצה שנולדה בזה אסורה בזה] או הוי קדושה אחת גם לקולא, ומצינו שנחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד, דהנהגה הדין שאדם שעשה עירוב ביו"ט ושבת הסמוכים זה לזה ונאכל העירוב ביום ראשון אין יוצא עליו בשני דכיון שב' קדושות אז צריך שהעירוב יהיה קיים בתחילת יום השני, וכן הדין בב' יו"ט של גלויות שאם נאכל באמצע יום א' אין יוצא אליו בשני, ויש לדון בב' יו"ט של ר"ה ונאכל העירוב באמצע היום הראשון האם יוצא עליו בשני דאם אמרי' שהוא קדושה אחת גם לקולא אז יוכל לצאת עליו דהוי כנאכל העירוב באמצע היום שיוצא עליו באותו היום כיון שהיה קיים בבין השמשות אך אם לא הוי קדושה אחת לקולא אז לא יצא עליו בשני ונחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד:

כתב הרמב"ם פ"ח מעירובין ה"ח ז"ל המערב לשני ימים טובים של גלויות

אמנם עדיין צ"ע נחוש דילמא באו עדים ביום לא' ואז רק יום ב' קודש ולא יום א' ואינו קדושה אחת ונמצא שנאכל העירוב קודם תחילת היום, וכ' השעה"מ שדעת הרמב"ם שאם באו עדים ביום לא' נמי הוי קדושה אחת [כשיטת הרשב"א שהבאנו לעיל] ולזה ניחא דממנ"פ שרי אם באו עדים או מן המנחה ולמעלה או ביום לא' הוי קדושה אחת, ואם באו קודם המנחה רק יום א' קודש.

ובשעה"מ כ' שיתכן שגם הראב"ד ס"ל שב' יו"ט של ר"ה הוי קדושה אחת גם לקולא [דלא כד' הגר"א שהבאנו לעיל] ורק שסובר שאם באו עדים ביום לא' רק יום זה קודש ולא יום ל' [כדעת רש"י לעיל] ולזה יש לחוש שמא באו עדים ביום לא' ונמצא שנאכל העירוב קודם תחילת יום זה עי"ש.

בדין פתילות שנכבו ביו"ט של ר"ה אם מותר להדליק ביום ב' [ותלוי בנדון אם קדושה אחת הוי גם לקולא]

עוד נ"מ בנדון זה האם ב' יו"ט של ר"ה הוי קדושה אחת גם לקולא הנה הרא"ש ס"י א' כ' בדין פתילות שהדליקו בהם בשבת [שקודם יו"ט] וכבו די"א שאסור להדליק באותם פתילות למחרת ביו"ט משום הכנה דרבה [דפתילות שכבו עכשיו דולקות יפה יותר והכיבוי בשבת הוי הכנה ליו"ט ונמצא שבת מכין ליו"ט] ומבואר ברא"ש שלשיטות האוסרות אז גם בב' יו"ט של ר"ה כבה ביו"ט ראשון של

ראשון של ר"ה ליו"ט דהוי כחד יומא וכמו שמותר לבשל מיו"ט ליומו ה"ה למחר דהוי כחד יומא [ועי' ביאור"ל שכ' שהינו באופן שאין איסור דאורי' בכישולו ומשום הואיל עי"ש].

ולפי"ז תמהו האחרונים [המ"א שם ועוד] בסתירת ד' השו"ע דכאמור כאן פוסק השו"ע שאסור לבשל מיו"ט א' של ר"ה ליום ב' משמע שהוי קדושה אחת רק לחומרא ואילו בסי' תטז' ס"א משמע שפסק כד' הרמב"ם שאם נאכל העירוב ביו"ט א' של ר"ה יוצא עליו בשני הרי שהוי קדושה אחת גם לקולא ועי' מה כ' המ"א בסי' תטז' ובסי' תקג' שם.

ובשער המלך שם כ' ליישב באופן נפלא מאוד, דהנה זה נתבאר לעיל שמה שר"ה הוי קדושה אחת הוא רק לצד שהגיעו עדים מן המנחה ולמעלה אבל אם באו עדים ביום ל' קודם המנחה אז רק הראשון קודש אבל השני חול וולבניי בכל ספק להם האם באו עדים מן המנחה ואז הוי קדושה אחת או שבאו עדים בבוקר ורק יום א' קדוש], ולפי"ז ניחא מאוד דלבשל מיו"ט א' ליום ב' אסור דאמנם אם באו עדים מן המנחה ולמעלה הוי חד קדושה ומהני גם לקולא אבל לצד שבאו קודם המנחה רק יום א' קודש ולא יום ב' ונמצא מבשל מיו"ט לחול, אבל לגבי עירוב ממנ"פ מותר שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שרי משום שהוי קדושה אחת וכנ"ל וגם אם באו עדים קודם המנחה נמי שרי שהרי אז יום א' קודש ויום ב' חול וכיון שחול הוא אין שום איסור לצאת.

מפורש כאן שאמרו גם בתמיד של בין הערביים כמבואר 'שנתקלקלו בשיר של בין הערביים'.

והמ"א סי' קלב' סק"ד תי' בשם המהר"ם אלשיך שבתמיד של בין הערבים אין השיר מעכב את הקרבן כמו בתמיד של שחר, ולזה נהגו לומר שש"י רק בשחרית שהשירה מעכבת לא במנחה שבתמיד של ביה"ע אין השיר מעכב, והמ"א עצמו תי' שם דהנה השירה היה בשעת ניסוך היין שהרי אין אומרים שירה אלא על היין, והנה נסכים כשרים בדיעבד גם בלילה [ואמנם לכתחילה צריך להביא את הנסכים ביום עם הזבח מ"מ בדיעבד אפשר להביאו גם בלילה] והנה כשהביאו אותו בלילה לא היה שירה דאין שירה אלא ביום, ולזה בתמיד של שחר שתמיד אמרו שירה בזה אומרים שש"י אבל תמיד של ביה"ע שלא תמיד היה שירה דלפעמים ניסכו בלילה לכן אין אומרים בו שירה.

**בד' הרמב"ם שקדושת א"י
בטלה אבל קדושת ירושלים לא
בטלה**

כל דבר שמנין וכו' כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום אחד לכל צד וזו היא תחומה וכו' ואמר עולא ואיתימא רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מה טעם כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות, ותניא כרם רבעי היה לו לרבי אליעזר במזרח לוד בצד כפר טבי ובקש להפקירו לעניים אמרו לו תלמידיו רבי כבר נמנו עליך חבריך והתירוהו טעמא דנמנו הא לא נמנו לא.

ר"ה אסורה למחר, ויש כאן תמיהה עצומה [ורמז לזה הב"י בס"י תקא' לפי מה שביארו הפר"ח שם] שהרי זה וודאי שפתילות שכבו ביו"ט מותר להדליקן באותו יו"ט וא"כ כיון שב' ימים של ר"ה הוי קדושה אחת וכיומא אריכתא מן הדין שיהיה מותר גם למחר כמו שמותר באותו היום, ותי' הדרכי משה ופר"ח שם שמה שר"ה הוי קדושה אחת הוי רק לחומרא אבל לא לקולא וכשבאים להקל אדרבה דנים אותו כב' יו"ט נפרדים וב' קדושות וממילא יש בזה משום הכנה דרבה שיום א' דר"ה מכין ליום ב' דר"ה, ועי' רעק"א סי' תקא' מה שתמה ע"ד הפר"ח ממה שפסק בשו"ע סי' תטז' ס"א שהוי קדושה אחת גם לקולא.

ולסיכום יש ג' נ"מ בדין ב' יו"ט של ר"ה אם הוי קדושה אחת גם לקולא: א. לגבי עירוב בנאכל בראשון אם יוצא עליו בשני. ב. לגבי אם מותר לבשל מיו"ט ראשון לשני. ג. לגבי הכנה דרבה אם יש איסור שיו"ט ראשון של ר"ה יכין לשני.

שיר של יום במנחה

גמ' נתקלקו הלויים בשיר וכו' הנה אנו נוהגים לומר שיר של יום בשחרית זכר למה ששרו הלויים על הקרבן, ויל"ע מ"ט לא אומרים שיר של יום גם במנחה שהרי הלויים אמרו שירה גם על תמיד של בין הערביים, ועי' טור סי' רלב' בשם ר' עמרם שכ' שמנחה כיון שהוא נגד תמיד של בין הערביים אין אומרים שש"י שהרי הלויים אמרו שירה רק על תמיד של שחר לא על תמיד של ביה"ע, ותמהו המפרשים שהרי

קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר והשמתי את מקדשיכם ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל ע"כ, ולפי"ז ניחא דלעולם קדושת א"י בטלה אבל קדושת ירושלים לא בטלה ושפיר יעלוהו לירושלים ויאכלוהו שם.

תוס' כאן נתקשו במה שהפקירו לעניים [קודם שידע שהתירו חכמים איסור זה] דאם נימא שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא א"כ לא הרוויחו העניים בזה שהרי היו צריכין לפדותו קודם אכילה שהרי כיון שלא קדשה לעת"ל נמצא שלא היה קדושת ירושלים ולא היו יכולים לאכלו בשום מקום רק לפדותו קודם אכילה עי' מה שתי'.

ולשיטת הרמב"ם יתיישב בפשיטות, דהנה דעת הרמב"ם סופ"ו מבית הבחירה שאף שקדושת א"י לא קדשה לעת"ל מ"מ קדושת ירושלים לא בטלה וז"ל הרמב"ם ולמה אני אומר במקדש וירושלים

דרף ה:

יהיה למחר מ"מ נוהגים בו קדושה עד סוף היום.

האם בזה"ז עושים בא"י ראש השנה ב' ימים

כ' הרי"ף שכיון שב' יו"ט של ר"ה הוי קדושה אחת לכן גם בני ארץ ישראל צריכים לעשות ב' ימים טובים של ר"ה, ורבינו אפרים והבעה"מ נחלקו על הרי"ף וכ' שאמנם בזמן שקידשו ע"פ הראיה אז גם בא"י עשו ב' ימים משום שלא ידעו מתי קידשו החודש [והרי בר"ה גם בא"י לא הספיקו השלוחים לבוא] אבל בזה"ז שידעינן בקביעה דירחא יש לעשות רק יום א'.

ועי' היטב ברמב"ן במלחמות ורשב"א שביארו דבריהם: דהנה מה שר"ה הוי קדושה אחת הינו רק באופן שבאו עדים מן המנחה ולמעלה אבל באופן שבאו קודם המנחה אז עושים רק יום א' ומה שנוהגים קדושה אחת הוא מספק שמא באו עדים מן המנחה ואז הוי קדושה אחת, ונמצא שבזה"ז אין לנו צד שבאו עדים מן המנחה ולמעלה שהרי כהיום מקדשים ע"פ חשבון של ר' הלל והוי כבאו עדים קודם המנחה שעושים רק יום א', ולכן בא"י בזה"ז עושים רק יום א'.

בר' רבא שגם מתקנת ריב"ז בבאו עדים מן המנחה ולמעלה נהגו אותו יום קודש ולמחר קודש

רבא אמר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש, ובביאור הגמ' נחלקו הראשונים דעת רש"י והרמב"ן במלחמות ועוד שאף שמשחרב ביהמ"ק מקבלים העדים ומקדשים את יום הל' מ"מ נוהגים גם למחר קודש וכעין מה שנהגו כן קודם חורבן הבת שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנהגו ב' ימים קודש [וזה חידוש דבזמן הבית שלא קבלו העדים ביום ל' עיקר הר"ה היה ביום שני וחדשו קדושה ביום א', ואילו אחר חורבן הבית עיקר הר"ה הוא ביום א' וחדשו קדושה ביום ב'], ובטעם הדבר שגם בזה"ז נוהגים ב' ימים קדושה כ' הרמב"ן במלחמות שהוא משום מהרה יכנה המקדש ואמרו אשתקד לא עשינו יום א' אף עכשיו לא נעשה רק יום א' ולכן תקנו גם אחר החורבן שינהגו ב' ימים.

אבל תוס' הביאו בשם ר"ח באופ"א שגם אחר חורבן אם באו עדים ביום ל' סמוך לשקיעת החמה באופן שלא יהיה שהות לקבל עדותם שנמצא שקדוש החודש

קושיית רבינו אפרים והרז"ה דכהיום אין צד אמיתי של קדושה אחת שהרי היום הוי כבאו קודם המנחה שגם בזמן שקדשו ע"פ הראיה רק יום ראשון הוא ר"ה.

ועי' ברמב"ן במלחמות בתחילת דבריו שביאר היטב ד' הרי"ף דהנה סתימת הראשונים מבואר שמה שב' יו"ט של ר"ה הוי קדושה אחת כ"ז רק לצד שבאו עדים מן המנחה ולמעלה [וי"א גם באופן שלא באו עד למחר וכמש"נ] אבל אם באו ביום ל' קודם המנחה רק יום א' קדוש, אבל הרמב"ן חידש שבר"ה תקנו חכמים קדושה אחת על כל הצדדים אף אם באו עדים קודם המנחה, ולכן גם השתא שידעי' בקביעא דירחי יש לעשות קדושה אחת.¹⁰

ונמצא עכ"פ ב' ביאורים בדעת הרי"ף מה שגם בזה"ז בני א"י עושים ב' ימים, שדעת הרשב"א [והרמב"ן בטעם השני] שאין ה"ג מן הדין א"צ לעשותו ב' ימים רק משום מנהג אבותינו בידינו, אבל הרמב"ן מתחילה כ' שהוי קדושה אחת מן הדין.

ובדעת הרי"ף שס"ל שגם בזה"ז עושים ב' ימים כ' כמה ראשונים שמה שעושים בזה"ז ב' ימים ר"ה אין זה מן הדין רק משום מנהג אבותינו בידינו שהרי גם בחו"ל נמי ידעי' בקביעא דירחא ומ"מ נוהגים ב' יו"ט בכל המועדות משום הזהירו במנהג אבותיכם וא"כ גם בא"י בר"ה יש לעשות ב' ימים מצד המנהג וכן הביאו מד' ר' ניסים גאון, וכ"ה ברמב"ן בטעם הב' שלו וכ"ה ברשב"א, ובדעת הרבינו אפרים והרז"ה צ"ל שלא היה מנהג בא"י כמו בחו"ל [ואולי היה מנהג לאסור רק בגלויות שעושים כן בכל המועדות אבל לא נהגו כן בא"י לגבי ר"ה בלבד וע"ע חזו"א].

אמנם מד' הרי"ף משמע שאין הטעם משום המנהג שהרי כ' שכיון שהוי קדושה אחת לכן גם בא"י יש לעשות ב' ימים, ואם הטעם משום המנהג מה זה שייך להא דהוי קדושה אחת הא גם אם נימא שר"ה הוי ב' קדושות נמי יש לעשות ב' ימים כמו שעושים ב' יו"ט של גלויות מה"ט, והדרא

10. וכעין המבואר בגמ' לעיל ד: שלר' אסי שס"ל שב' יו"ט של גלויות הוי קדושה אחת ולא מחמת ספק תקנוה ממילא יש לעשות ב' ימים גם השתא שידעי' בקביעא דירחי וא"צ לטעמא דהזהירו במנהג אבותיכם.

דף ו.

ביסוד ההיתר לקבור מת ביו"ט ראשון ע"י נכרי

גמ' אמר רבא מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממים מת ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני יו"ט של ראש השנה וכו', מבואר שהקילו ביו"ט ראשון לקבור את המת ע"י עכו"ם ואף שיש איסור אמירה לגוי מ"מ הקילו משום כבוד המת, ובפשוטו הוי קולא מחודשת שהקילו ביו"ט משום כבוד המת, אך בד' הרא"ש מבואר שיש כאן היתר פשוט של כבוד הבריות דזה הרי מבואר בכמה דוכתי שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור רבנן וה"נ כבוד המת הוי כבוד הבריות דשרי לעבור על איסור דרבנן דאמירה לנכרי.

ונחלקו הראשונים אם ההיתר לומר לגוי הוא רק היכא דאשתהי דבזה כיון שיסריח מותר לומר לגוי או גם בלא אשתהי שיטת רש"י בשבת קלט: שכל ההיתר אמירה לנכרי הוא רק באשתהי אבל בלא אשתהי אסור, אבל שיטת הרמב"ן והר"ן שמותר גם בלא אשתהי.

והנה למש"נ שיטת רש"י ברורה שכיון שיסוד ההיתר משום כבוד הבריות לזה כל ההיתר באשתהי דיסריח ויש בזה משום כבוד הבריות אבל בלא אשתהי כיון שלא יסריח אין בזה משום כבוד המת ואין

מה שיתיר איסור אמירה לנכרי, וצ"ע בד' הראשונים שהתירו גם בלא אשתהי, אמנם עי' רא"ש שכ' שגם בלא אשתהי יש בזה משום כבוד הבריות וז"ל וגם לא מיסתבר כלל שלא יהא כבוד הבריות דוחה אמירה לנכרי שבות דרבנן ואף על גב דלא יסריח כבוד המת הוא שלא להלינו וכו' עי"ש.

אמירה לנכרי בשבת ויוהכ"פ

ב' הר"ן שכל ההיתר לקבור ע"י גוי הוי דוקא ביו"ט אבל בשבת ויהכ"פ אסור גם ע"י נכרי, והנה אם נימא שיש כאן קולא שהקילו י"ל שהקילו רק ביו"ט לא בשבת ויוהכ"פ דחמירי יותר אבל למה שהבאנו מד' הרא"ש שזהו ההיתר הידוע לן שאיסור דרבנן נדחה משום כבוד הבריות צ"ע שא"כ בשבת נמי נתייר.

ומצינו ברמב"ן בתורת האדם שביאר זה ז"ל טעמא דשבת דלא שרינן בעממין משום כבוד המת הוא שלא יאמרו פלוני נתחלל עליו שבת במיתתו ע"כ, והינו שבשבת אין בזה משום כבוד הבריות דאדרבה אם יקברוהו יהיה בזה בזיון המת ולזה הדרי' שאין כאן כבוד הבריות שידחה [ומה שביו"ט אין בזה בזיון שיאמרו וכו' עי' מ"ב סי' תקכו' שרק בשבת ויהכ"פ דחמירי יאמרו פלוני נתחלל שבת במיתתו לא ביו"ט].

שכ"ה במנח"ח ובשאג"א החדשות] וניחא שחשוב צורך היום ומותר משום מתוך.

איך יתקיים מצות קבורה ע"י גוי

הקו"ש אות כה' כ' להעיר דאיך אפשר לקבור את המת ביו"ט ראשון ע"י נכרי הרי יש מצוות קבורת מת ואיך זה יתקיים ע"י נכרי, וכ"ת שהנכרי שליח של הישראל הרי אין שליחות לנכרי, וכ' הקו"ש שמוכח מזה שהמצוה מתקיימת גם ע"י נכרים ואין בזה חיסרון משום אין שליחות לנכרי, והטעם בזה דמצות קבורה עיקר המצוה הוא התוצאה שיהיה קבור ואין עניין בעצם מעשה הקבורה ולכן המצוה תתקיים גם אם יקברנו גוי.

מת ביו"ט שני

מבואר בגמ' כאן שהקילו כאן ביו"ט שני לעשות אפי' ישראל, ונראה שמה שהקילו הוא רק בזמנינו שבקיאים בקביעא דירחי דעיקר היו"ט הוא יום א' והיו"ט ב' הוא רק ממנהג ולזה הקילו לעשות ע"י ישראל, אבל קודם שידעו בקביעא דירחי אז היה ספק אמיתי גם על יו"ט שני ולזה דינו כיו"ט ראשון שמותר רק ע"י ישראל לא ע"י נכרי שו"ר שכ"כ הצ"ח ומנח"ח מצוה שא'.

אבל בטו"א ר"ה יט. כ' שגם בזמן שקדשו ע"פ הראיה נמי שרי ביו"ט שני ומשום שברוב שנים אלול לא היה מעובר ורק החמירו לנהוג יו"ט אולי עיברו ובמקום קבורת המת סמכו על הרוב שהיום חול ע"ש [ולפי"ז דין זה הוא רק בסוכות לא

הוצאת המת לקברו ע"י ישראל

נחלקו הראשונים האם מותר לישראל 'להוציא' את המת לקברו [ברה"ר] ביו"ט ראשון, דהרא"ש בתשובה והטור סי' תקכו' בשם ר' יחיאל כ' שמותר לישראל להוציאו ביו"ט דהוצאה מותרת ביו"ט דמתוך שהותר הוצאה לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא צורך אוכל נפש, אבל הר"ן הביא דעת הרמב"ן שאסור להוציאו לקברו ואף שהותר לצורך מצוה כאן לא חשוב צורך דהוי כמו שריפת קדשים שאסור לשרוף ביו"ט [כמבואר בשבת כד: ועי' רשב"א שם] דלא חשוב צורך יו"ט דיכול לשרוף למחר וה"ע יכול לקברו למחר.

ועי' קובץ שעורים אות כד' שתמה ע"ד הרמב"ן שבשלמא שריפת קדשים אסור משום שמצות השריפה יכולה להתקיים למחר, אבל קבורת מת הוי מצות היום דכתיב תקברנו ביום ההוא ואם לא יקבור היום תתבטל מצות הקבורה.

ותי' הקו"ש שהרמב"ן סובר דכמו שלא תעשה 'דלא תלין' אינו עובר אלא בעמוד השחר גם מצוות הקבורה הוי רק בעמוד השחר לא בשקיעת החמה ונמצא שאפשר לקוברו בלילה ושפיר יוכל לקיימו אחר יו"ט, וכ' שלפי"ז אם היה יום טוב ערב שבת שא"א לקוברו בלילה משום שבת אז יודה הרמב"ן שיוכל לקברו ביומו.

וכ' הקו"ש שהרא"ש שהיתיר להוציאו ביו"ט סובר שאף שהאיסור להלין את המת הוא רק בעלות השחר אבל מ"ע דקבורה היא הוי רק ביום עד הלילה [והביא

לברך דהוי ספק עירוב וספק ברכות להקל,
ועי' מש"נ להלן עוד בזה להלן טז.

בפסח אם לא דנימא שגם אדר ברוב חדשים
היה חסר].

למה אפרוח שנולד ביו"ט הוא מוקצה

איתמר אפרוח שנולד ביו"ט רב אמר אסור
ושמואל ואיתימא רבי יוחנן אמר
מותר רב אמר אסור מוקצה הוא, שמואל
ואיתימא ר"י אמר מותר הואיל ומתיר עצמו
בשחיטה, מבואר שזה לכו"ע אפרוח שנולד
ביו"ט אמור להיות אסור ורק ששמואל התיר
מטעם אחר דהואיל וכו', ויל"ע מ"ט הוי
מוקצה, וברש"י בסוף העמוד מבואר שהוי
מוקצה מחמת נולד וכן משמע בתחילת ד'
תוס' ונתקשו לפי"ז שהרי שמואל ור"י ס"ל
שהלכה כר"ש וא"כ מ"ט הוצרכו להתיר
מחמת הסברא המחודשת דהואיל ומתיר
עצמו בשחיטה תיפוק"ל שמותר לר"ש דלית
ליה מוקצה, ומצינו כמה תי' בראשונים:

א. בתוס' תירצו דאין הכי נמי הם לשיטתם
כר"ש מותר ומה שהוצרכו להתיר
משום שמתיר עצמו בשחיטה הוי נ"מ להתיר
גם לר"י. ב. עוד תי' דהנה בגמ' בשבת מה.
מבואר שגם לר"ש דלית ליה מוקצה מ"מ
מודה בגרוגרות וצימוקים שאסור משום
שדחיה בידים ולא חזי [ויבואר יתר להלן
כו:], ולזה אפרוח שנולד דומה לגרו"צ
שמודה ר"ש שהוא מוקצה. ג. הרשב"א כ'
ליישוב שהנה מוקצה מחמת חסרון כיס מודה

בדין כלי שמלאכתו לאיסור רק שיש בו התר של פיקו"נ וכדו'

כ' הרמב"ן בתורת האדם שכלי חפירה
ביו"ט שני הוי כלי שמלאכתו להיתר
ומותר לטלטלו גם מחמה לצל דכיון שמותר
לקבור ביו"ט שני ממילא חשוב מלאכתו
להיתר, ומבואר מזה שכלי שביסודו מלאכתו
לאיסור אבל אם יש לו 'היתר' בשבת או
יו"ט חשוב כלי שמלאכתו להיתר.

ויש ללמוד מזה שכלי שמייוחד לפיקו"נ
[כגון מכשירים רפואיים בביה"ח]
חשוב כלי שמלאכתו להיתר¹¹, ושמעתי
לחלק דהנה בראשונים מבואר שיו"ט שני
כחול שווייהו רבנן לגבי מת ונמצא שלגבי
מת הוי כחול ואין מלאכתו לאיסור ולא דמי
לפיקו"נ שביסודו אסור ורק שיש דחיה של
פיקו"נ.

מניח עירובי תבשילים ומתנה

אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיום
טוב לחבירו ומתנה, לעיל ד: הבאנו
פלגותת הרמב"ם והראב"ד האם בזה"ז
שבקיאים בעיבורי דירחי אפשר להתנות.
בדין ברכה על עירוב זה שמתנה כ' המ"א
סי' תקנז' סקכ"ה שמברך, אבל
ברעק"א שם בשם ספר לחם סתרים שאים

11. וכ"מ בשעה"צ סי' שח' סקי"ג לגבי כלי שמייוחד למלאכת איסור שיש לו היתר בקרבן ציבור שחשוב
כלי שמלאכתו היתר.

אם בעגל שנולד שייך את ההיתר של 'מתיר עצמו בשחיטה'

אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב וכי מה בין זה לעגל שנולד ביו"ט, כלל' מאי שנא אפרוח שנולד ביו"ט שאסור לעגל שנולד ביו"ט שמותר, ומשמע בגמ' שלשיטת שמואל ור"י ניחא ומשום שמתיר עצמו בשחיטה דע"י שנולד נתחדש לו שחיטה, וצ"ע דיסוד הסברא של 'מתיר עצמו בשחיטה' הוא באפרוח שנתחדש לו בלידתו השחיטה, אבל עגל שנולד הרי היה לו גם היתר שחיטה מקודם שנולד [בשחיטת אמון] ונמצא שלא נתחדש עכשיו היתר השחיטה ותקשי גם לשמואל מ"ט שרי.

ויש ליישב דהנה כבר חקרו רבותינו בגדר היתר בן פקועה ששחיטת האם מתרת העובר האם הגדר שהעובר הוי חלק מהאם וכאילו נשחט גם הוולד או שהווי היתר מחודש מגזה"כ דכל אשר בבהמה [וכדחזי' שמתיר גם חלב וגיד ואכמ"ל] ואם נימא שאין הגדר שכאילו נשחט ניחא שחשוב שעכשיו נתחדש לו היתר השחיטה.

והנה בעיקר הדבר האם בעגל שייך ההיתר של מתיר עצמו בשחיטה, ברשב"א מפורש שיש היתר זה בעגל ולכן לשמואל ניחא, אבל בשער המלך פ"ב מיו"ט כ' בדעת המאירי שלא שייך סברת 'מתיר עצמו בשחיטה' בעגל שנולד כיון שגם מקודם היה לו היתר שחיטה בשחיטת אמו ועי"ש מה שכ' לפי"ז לבאר ד' הטור, ועי' גם בצל"ח שדייק כן מד' הברייתא בע"ב: תניא כותיה דשמואל ואיתימא ר"י עגל שנולד ביו"ט

ר"ש שאסור כמבואר בשבת קנז. ואפרוח נמי בעודו בקליפתו כולי עלמא חיישי ליה כי היכי דלא ליפסד והוי מוקצה מחמת ח"כ. ד. הרשב"א כ' ליישב עוד די"ל שלעולם זה אסור רק לר"י ולא לר"ש ומה שהוצרכו שמואל ור"י לסברא דהואיל ותיפוק"ל שקי"ל כר"ש, כ' הרשב"א שי"ל שס"ל לשמואל כר"נ לעיל ב: שאף שקי"ל כר"ש הינו רק בשבת אבל ביו"ט קי"ל כר"י וכאן שביו"ט אירי מן הדין לאסור לולי הסברא שמתיר עצמו בשחיטה.

למה אפרוח אחרי שנולד אינו נותר

יל"ע דהאפרוח אמנם קודם שנולד היה מוקצה מ"מ עכשיו שנולד נתירו דראוי כבר, ובשלמא אם נימא שסוגיין כר' יהודה [כתי' א' בתוס' והב' ברשב"א] ניחא דס"ל מיגו דאיתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכל השבת, אבל לד' תוס' והרשב"א שסוגיין כר"ש ומ"מ אסור משום שהווי כגרו"צ או מוקצה מחמת ח"כ מ"ט אחרי שנולד לא נתירו דעכשיו כבר אינו מוקצה מחמת ח"כ ואינו גרו"צ דמוכן הוא ור"ש הרי לית ליה מיגו דאיתקצאי.

והנה לתוס' שהווי כגרו"צ י"ל ע"פ מה שמשמע בכמה ראשונים שגרו"צ הוי מוקצה חמור שמודה ר"ש אמרי' מיגו דאיקצאי [ויבואר בס"ד להלן כו:], ולד' הרשב"א אולי יהיה מוכח שמארי' מיגו דאיקצאי במוקצה מחמת ח"כ וצ"ע מתוס' לעיל ב: גבי קורה שנשברה עי"ש.

מאתמול שזה דבר מחודש ומ"ט 'לידת' ביצה חשוב הכנה, וכ' הרא"ש שלכן לידה חשוב הכנה חשובה משום שע"י הלידה עכשיו ראויה לגדל אפרוח [שהרי אם לא הייתה נולדת רק היה מוציאה ממעי אמה לא היתה ראויה לגדל אפרוח כמבואר להלן ז.]. ועוד שביצה שנולדה טעמה משובח יותר כמבואר בירושלמי, ולזה כ' שכ"ז שייך כביצה שנתחדש בה דבר ע"י הלידה וכנ"ל אבל בעגל שלא נתחדש בה דבר אין זה הכנה חשובה ולא חשוב הכנה לאסור ביו"ט שלאחריו.

הר"ן והרשב"א כ' באופ"א: דביצה שנולדה כיון שאינה ראויה ליומו לכן חשוב הכנה למחר, אבל עגל אף שבשבת אינה ראויה לשחיטה מ"מ אם יהיה חולה שיש בה סכנה ממילא זה יהיה מותר גם לבריאים לאכול כיון שעגל שנולד בשבת אינו מוקצה [לאחר שנשחט], משא"כ ביצה שגם אם נשחט לחולה לאחרים יהיה אסור שהרי ביצה שנולדה בשבת אסורה לכן חשוב הכנה למחר [והנה לתי' ב' בתוס' לעל ד. פשוט שמותר כיון שאם נולדה ביו"ט מותרת כמבואר בסוגיין ודוק וכ"כ הגר"א].

מותר ואפרוח שנולד ביו"ט מותר מ"ט זה מוכן אגב אמו וזה מתיר עצמו בשחיטה, וצ"ע מ"ט לא אמרו גם בעגל שמותר משום שמתיר עצמו בשחיטה ש"מ שבעגל לא שייך היתר זה וע"כ בעי' להיתר דמוכן אגב אמו.

עגל שנולד בשבת האם מותר ביו"ט שלאחריו

לעל ד. מבואר שיו"ט ושבת הסמוכים זה לזה לרב ביצה שנולדה בזה אסורה בזה משום הכנה רבה, וכ' הראשונים לדון מה הדין 'עגל' שנולד בשבת האם מותר ביו"ט שאחריו האם דינו כביצה שנולדה בשבת שאסורה ביו"ט שלאחריו משום הכנה דרבה או שעגל שאני, וביאור הענין:

הנה בטעמא דביצה חשוב הכנה מבואר בתוס' שם בתי' א' ש'לידה' של ביצה חשוב הכנה וא"כ לכאו' ה"ה 'לידת' העגל חשוב הכנה, אבל ברא"ש כ' דהנה עצם הדבר שלידה חשוב 'הכנה' הוא דבר חידוש שהרי בשביל הכנה דרבה למדנו בתוס' לעיל ב: שבעי' 'דבר מחודש' כביצה שנגמרה

דרף ו:

ונראה מבואר מזה שאין דין 'בשר' בחלב ובקרא לא כתוב לא לאוכל 'בשר' בחלב רק לא תבשל 'גדי' בחלב אמו וכל שהוא בכלל הגדי והבהמה הוי בכלל האיסור, ולכן כל היכא שהביצה הוי מן התרנגולת הרי זה אסור [ועי' להלן מד' היראים].

מאי שנא ביצת נבילה שאסורה להא דביצה מותרת בחלב

תוס' הקשו דכאן מבואר שמותר לאכול ביצה בחלב דהביצה אינו ממש מן התרנגולת ואילו במשנה בעדיות מבואר שביצה במעי נבילה אסורה דהוי כנבילה אלמא הביצה חשוב חלק מהתרנגולת, ומצינו כמה תירוצים בזה:

א. **תירצו** תוס' כאן [וכן בעירובין סב: בשם הבה"ג] שנבילה שאסורה מה"ת

האם באכילת ביצה בחלב יש לאסור משום 'בשר בחלב'

תניא השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות לאכלן בחלב, והינו שמותר לאכול ביצה בחלב ואין בזה משום איסור בזר בחלב¹², והטעם שאין בזה משום בשר בחלב בפשוטו משום שהאיסור הוא 'בשר' בחלב וביצה לא נחשב לבשר [ועי' להלן מד' היראים], אמנם מסוגיין משמע שעד כמה שהביצה היא חלק מהתרנגולת יש בה משום בב"ח ומה שאין בו איסור בב"ח הוא משום שהביצה 'נגמרה' ולא הוי חלק מהתרנגול¹³ ומבואר מזה שביצה עד כמה שהיא מן התרנגולת יש בה איסור בב"ח וכאן שזה מותר משום שנגמרה ואינה מן התרנגולת, ויל"ע מה הטעם באמת לאסור הרי ביצה אינו 'בשר'¹⁴.

12. ועי' עירובין סב: שהגמ' מחפשת דין שהוא 'הוראה פשוטה' מאוד ומ"מ אסור להורות בפני רבו ומביאה הגמ' דין זה שאסור להורות שביצה בחלב מותר.

13. שהרי שיטת ר' יעקב שאם הביצה מעורה בגידים אסור לאכלן בחלב משום שהוי מן התרנגולת וגם לרבנן שחולקים וס"ל שמותר לאכלן בחלב הינו משום שגם במעורה בגידין חשוב שהביתה נגמרה ואין ה"נ באופן שהביצים עדיין לא נגמרו מודו רבנן שיש איסור לאכלן בחלב וכן מבואר להדיא בראשונים ופוסקים סי' פז ס"ה שביצים שלא נגמרו אסורים באכילה.

14. ואין לומר שאם הוא חלק מהתרנגולת הוי בשר זה אינו דבפשוטו וודאי שלא חשוב בשר וכגון ביו"ט שיש מצוה לאכול בשר אטו יוצאים יד"ח באכילת ביצה, או בסעודת המפסקת שיש איסור אכילת בשר וודאי שביצה אינו בכלל האיסור.

שנבילה חמור יותר שהוא חפצא דאיסורא מצד עצמו משא"כ בשר בחלב שכל אחד מצד עצמו הוי היתר בזה לא החמירו חכמים.

ד. הקו"ש הביא בשם היראים שלעולם הביצה הוי 'מן התרנגולת' ולכן יש בה איסור נבילה ומ"מ אין בזה איסור בשר בחלב, ומשום שלאיסור נבלה אין הדבר תלוי בשם 'בשר' דוקא וכל מה שבכלל הנבילה הוי בכלל האיסור, אבל לאיסור בב"ח בעינן 'בשר' וביצה אף שהוא מהתרנגולת מ"מ בשר לא הוי, ועי' קו"ש שתמה בזה שאיסור בשר בחלב נמי א"צ שם בשר וכל מה שהוא בכלל גדי והבהמה אסורה וכמש"נ וצ"ע.

בזה אסרו לאכול ביצתה, אבל כאן אירי באיסור בשר 'עוף בחלב' שאסור רק מדרבנן בזה לא החמירו, ועי' תוס' עירובין שפי' יותר שמן הדין גם בנבילה יש להתיר דלא חשוב חלק מהבהמה ורק שהחמירו מדרבנן והחמירו רק בנבילה שאסורה מה"ת לא בבשר עוף בחלב שאסור רק מדרבנן.

ב. עוד תי' תוס' שביצת נבילה שאסורה לאו משום שהוי חלק מהתרנגולת רק משום גזרה אטו ביצת טריפה [שבזה אסורה מן הדין משום שגדלה באיסור] אבל כאן לא שייך גזרה זו ולכן זה מותר.

ג. תוס' בעירובין שם תי' בשם ר"ת שביצת נבילה החמירו חכמים משום

דף ז.

**בדין מקח טעות במכר ביצות
יפות מאוד ונמצא פחות יפות**

ההוא דאמר להו בעי פחיא למאן יהבו ליה בעי דשחוטה, אתא לקמיה דרבי אמי א"ל מקח טעות הוא והדר פשיטא, מהו דתימא האי לאכילה קא בעי להו והאי דקאמר דפחיא משום דצריבן למאי נפקא מינה למיתבה ליה ביני ביני קמ"ל, מבואר בגמ' שאם מה שביקש ביצים שנולדה ולא שחוטה משום שרוצה שיהיה טעים יותר [-צריבן] אין זה אין זה מקח טעות ומחזיר לו רק ביני לביני.

ותמוה שהרי דין מקח טעות אינו רק בב' מינין כיון ונמצא חומץ אלא אלא גם במכר מאותו המין רק שמכר לו יפות ונמצאו רעות' הוי מק"ט וא"כ כיון שרצה ביצים הראוין יותר לאכילה מ"ט לא יהיה מקח טעות, ומצינו ב' ביאורים בזה:

א. בר"ן קידושין מב: בשם הרא"ה מבואר שאין ה"נ בוודאי שחשוב מקח טעות כדין יפות ונמצאו רעות רק שכאן איירי שהלוקח הושיב עליו אפרוחים ועי"ז התקלקל הביצה - דאם היינו אומרים

שביקשם לאכילה אז א"י להחזיר את המקח דהפסידם בידיים, ולמסקנה דאמרי' שכוונתו להושיב עליו אפרוחים לא חשיב מזיק דהוי כמזיק ברשות ולכן יכול לתבוע רק את הביני לביני.

ב. התרוה"ד סי' שכב' הוכיח מד' הגמ' דמה דאמרי' יפות ונמצאו רעות לוקח חוזר ה"מ היכא דהוי 'רעות' אבל אם ביקש הלוקח 'יפות ביותר' ונתן לו המוכר יפות אף שזה פחות יפה ממה שביקש אין זה מק"ט ורק שיכול לתבוע את הביני לביני, ולזה כאן בין ביצה דחיה בין דשחוטה יפים הם לאכילה רק שביצה חיה יפה ביותר אך לא חשוב רעות ולכן א"י להחזיר המקח רק לתבוע את הביני לביני, ומה"ט פסק שם במעשה שאחד מכר לחברו בשר שהוא בחזקת איל מסורס [שבשרו יפה מאוד] ונמצא מאיל שאינו מסורס דלא הוי כיפות ונמצאו רעות ואין הלוקח יכול לחזור בו רק לתבוע את הביני לביני, והובא בב"י ורמ"א חו"מ סי' רלג' ס"א¹⁵, וכ"מ ברש"י וז"ל ואי בעי לאכילה אין המקח בטל דהא בני אכילה נינהו אלא שאלו יפים מהם.

15. ועי' ב"ח ונתייה"מ שם שכ' שהוי ספיקא דדינא דלשיטת הר"ן בשם הרא"ה אין לנו מקור לזה ומסברא כל שא' קצת יפה יותר מהשני וקבעו את היפה יותר ונתן לו פחות יפה הוי כיפות ונמצאו רעות דשניהם חוזרים.

דארעא יתכן שתלד בלילה אך מ"מ גם רוב פעמים יולדת ביום ולזה אם לא בדק מותרת דיש רוב לומר שילדה מבעו"י ורק אם בדק בזה שא"א לתלות שנולדה מבעו"י בזה הוא דאמרי' שנולדה בלילה ואסורה.

ומסוניא זו למד הר"ן שאף שקי"ל שלא אמרי' ספק דרבנן לקולא היכא שיש לו מתירין ה"מ בספק השקול אבל אם יש הכרעה של רוב אזלי' לקולא אף שיש לו מתירין¹⁶, והר"ן נתקשה בזה שהרי הדין הוא שביטול ברוב נמי לא מהני בדבר שיל"מ הרי שגם במקום רוב איתא לדינא דישל"מ, ותירץ שבבטול ברוב איתחזק איסורא שהרי וודאי יש איסור לפנינו רק שאינו ניכר משא"כ כאן שאין וודאי איסור לפנינו ככה"ג אזלי' בתר רובא גם בישל"מ.

והנה בלשון הר"ן משמע שכל מה שבדשיל"מ אזלי' בתר רוב כ"ז באיסור דרבנן אבל באיסור דאורי' אף שיש רוב לא אזלי' בתר רוב וז"ל ומהא משמע דאפילו בדבר שיש לו מתירין 'בדרבנן' אזלינן בתר רובא, משמע מזה שבדאורי' ל"א בתר רוב אם ישל"מ ועי' להלן שכן נקט הט"ז, אבל מד' רעק"א סי' תקיג' מבואר שגם באיסור דאורי' אזלי' בתר רוב היכא שישל"מ [וכ"מ מד' הש"ך שנביא להלן] דעי' רעק"א שהוכיח מד' השו"ע יו"ד סו"ס טז' שבאיסור אותו ואתו בנו אזלי' בתר רוב,

האם אזלי' בתר רוב בדבר שיש לו מתירין

אמר מר כל שתשמישו ביום נולד ביום זו תרנגולת, למאי נפקא מינה לכדרב מרי בריה דר"כ דאמר בדק בקנה של תרנגולין מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים [קודם עלוה"ש] ומצא בה ביצה מותרת, והלא בדק, אימר לא בדק יפה יפה, ואפילו בדק יפה אימר יצתה רובה וחזרה הואי וכדרכי יוחנן, והינו שנקטינן בוודאי שהבייתה נולדה מאתמול מעיו"ט ומותרת כיון שתרנגולת מטילה ביצים רק ביום, ומקשה הגמ' ממימרא של רבי יוסי בן שאול שאמר שאם בדק בקנה של תרנגולת מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים ומצא בה ביצה אסורה, ומשני התם דספנא בארעא הינו שמתחממת בקרקע ועי"ז יולדת ביצים, ובזה משכחה לה שתלד בלילה, ומק' הגמ' דאם כן גם בלא בדק נמי נאסור שמא ילדה בלילה, ומשני שאם לא בדק אמרי' שילדה מבעו"י ומותרת ורק בבדק ולא מצא בזה תולים שהטילה בלילה ואסור

והקשו הראשונים מ"ט רק בבדק אסור גם בלא בדק נאסור מספק שמא נולדה בלילה ואין להתיר משום ספק דרבנן שהרי כל היכא שיש לו מתירין לא אזלי' לקולא אף בדרבנן כמבואר בגמ' לעיל ד., ותי' תוס' והר"ן [וכ"מ ברש"י] שאמנם בדספנא

16. עי' רשב"א בעבוה"ק ש"ה סי' ד' מה שדחה.

והש"ך שם סקנ"ו תי' כמה תירוצים:
 א. יו"ט שני שהוי רק משום מנהג
 אבותינו בידינו כמבואר לעיל ד: בזה לא
 החמיר הרמ"א. ב. הנה הרמ"א שם היתיר
 כשיש צורך וביו"ט תמיד יש צורך. ג. מה
 שהחמיר הרמ"א ה"מ בס"ס כשאחד
 הספיקות בגופו עי"ש. ד. דעת הט"ז שם
 סקי"א שכל מה שהחמיר הר"ן הוא רק ס"ס
 באיסור דאורי' משא"כ ספק ביצה שהמדובר
 באיסור דרבנן בזה גם דעת הרמ"א להקל
 [וזה כמו שדייקנו לעיל מד' הר"ן שאף
 שהיקל כשיש רוב אפי' שישל"מ ה"מ
 בדרבנן לא בדאורי'], ועי' ש"ך בנקוה"כ שם
 שחלק עד הט"ז וכ' שמאן שמתיר ס"ס
 בישל"מ הינו אפי' בדאורי' ועי' להלן כד.
 שכ' שיש נ"מ בכ"ז בדין ספק מילה ביו"ט
 שני.

והרי שם מדובר באיסור דאורי' ומ"מ ס"ל
 דאזלי' בתר רוב אף שישל"מ [ומה שכ' הר"ן
 'בדרבנן' עי' חזו"א דמאי סי' א' סקט"ו
 שט"ס הוא].

ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין

בדין ספק ספיקא במקום שיש לו מתירין:
 הר"ן להלן כד. הביא מד' ר' אשר
 מלנוי"ל שכ' שאף שספק מוקצה ביו"ט
 אסור משום שיש לו מתירין מ"מ במקום
 ס"ס שרי כגון ספק מוקצה ביו"ט שני
 [והבאנו לעיל ד:], והנה ד' הר"ן הנ"ל הובא
 להלכה בשו"ע סי' תצז' ס"ד, והק'
 האחרונים מד' הרמ"א יו"ד סי' קי' שכ'
 להחמיר בזה ומ"ט לא השיג דבר מזה בסי'
 תצז' הנ"ל לגבי ספק מוכן ביו"ט שני.

דף ז:

יראה ובטעם הדבר נחלקו הראשונים: ברמב"ם פ"א מחמץ ה"ג כ' שהוא משום שהוא לאו שאין בו מעשה, ובתוס' פסחים כ"ט: שאין לוקין משום שהוי לאו הניתק לעשה דתשביתו, איך שיהיה על לאו זה לא לוקים, וא"כ מה הנ"מ בשיעור האיסור דממנ"פ מלקות אין גם כשיש שיעור, ואיסור יש גם כשאין שיעור דקי"ל כר' יוחנן שחצי שיעור אסור מה"ת, ויש כאן ב' מהלכים בישוב קושיא זו:

א. כאמור שיטת הרמב"ם שמה שאין לוקין על לאו דב"י משום שאין בו מעשה לזה כ' שם הרמב"ם שכ"ז באופן שלא עשה מעשה כגון שהשהה חמץ אבל אם עשה מעשה כגון שקנה חמץ בפסח או שחימץ בפסח אז לוקה משום שיש בו מעשה, וא"כ יש נ"מ בשיעור החמץ באופן שקנה חמץ דאז לוקה, אך כמובן שישוב זה ניהא רק לדעת הרמב"ם אבל לדעת תוס' שאין לוקין משום שהוי ניתק לעשה נמצא שבכל גוונא אין לוקין והדרא ק' לדוכתא.

ב. כ' האחרונים דנ"מ בשיעור זה 'לאיסור' וכ"ת איסור בלא"ה יש גם באופן שאין שיעור דקי"ל כר"י שחצי שיעור אסור מה"ת, מצינו באחרונים ב' סברות שלא יהיה איסור חצי שיעור באיסור בל יראה: 1. ידוע שיטת החכם צבי שאיסור חצי שיעור הוא רק באיסור אכילה אבל בשאר איסורי תורה

**היאך ילפי' שאור מחמץ בק"ו
הרי אין עונשים מן הדין**

דעת ב"ש ששאור בכזית וחמץ בכותבת, וב"ה אומרים זה וזה בכזית, ובגמ' מ"ט דב"ש א"כ לכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ואנא אמינא ומה חמץ שאין חמוצו קשה בכזית שאור שחמוצו קשה לא כל שכן וכו' והשטמ"ק תמה בזה דמה שייך ללמוד ק"ו שאור מחמץ הא קי"ל שאין עונשין מן הדין, ותי' ז"ל י"ל דכיון דלא הוי קל וחומר אלא על השיעור בלבד לא הוי אלא גלויי מילתא בעלמא ע"כ וצ"ב. ובפנ"י כ' ליישב שאין זה ק"ו רק דכל שאור הוי בכלל חמץ וגם עדיפיה מיניה, וע"ע להלן בישוב הדברים.

**מה הנ"מ בשיעור חמץ לגבי בל
יראה הרי יש איסור חצי שיעור**

מסקנת הגמ' שלענין איסור 'אכילת חמץ' לכו"ע שיעורו בכזית מדר"ז דאמר ר"ז פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ לומר לך זהו שאור זהו חמץ, כי פליגי איסור בל יראה וכו', הק' האחרונים דלענין בל יראה מה הנ"מ אם השיעור כזית או כותבת, ובפשוטו י"ל שהנ"מ למלקות דעל פח' מכשיעור אין לוקין ולזה נ"מ בשיעור זה שילקו, אבל זה לא מתיישב דהנה בד' הראשונים מבואר שאין לוקין על לאו דבל

חמץ, ולמאי דקי"ל כב"ה מבואר שיסוד איסור ב"י הרחקה התורה הוא שלא יבוא לידי אכילה.

ומצינו כע"ז בר"ן ריש פסחים בחיוב בדיקת חמץ שכ' תוס' שיסוד דינא שלא יבוא לאוכלו והוסיף ע"ז הר"ן ז"ל ואפשר עוד שמפני טעם זה החמירה התורה בו לעבור עליו בכל יראה ובל ימצא [ונתבאר שלפי"ז מבואר גם שיש דין טעם כעיקר באיסור כל יראה לכמה ראשונים והרי דין טכע"ק נתחדש רק באיסור מאכלות ומה"ט בטומאה אין דין טכע"ק אבל להנ"ל ניחא דאיסור כל יראה מיתלי תלי באיסור אכילת חמץ שבזה יש דין טכע"ק.

בגדר מצוות כיסוי הדם

במשנה נחלקו ב"ש וב"ה האם מותר לשחוט חיה ועוף ביו"ט באופן שאין לו עפר מוכן ב"ש מתירים וב"ה אוסרים, והנה בגמ' כאן ס"ד שמה שאמרו ב"ה 'לא ישחוט' הכוונה גם שאם עבר ושחט שלא יכסה הדם [והגמ' דוחה זאת שהרי בסיפא מפורש שאם שחט שיכסה], וצ"ע איך ס"ד לומר שלא ישחוט הכונה שאפי' שחט לא יכסה הרי לשון המשנה 'לא ישחוט' שמשמע שרק לכתחילה לא ישחוט הא אם שחט יכסה, ורש"י עמד בזה וכ' ז"ל לא ישחוט דבית הלל אכסוי לחודיה קא מהדרי והכי קאמר לא יגמור מעשה השחיטה דהיינו הכסוי ע"כ, מבואר כאן ברש"י שהכיסוי הוא 'גמר השחיטה' ולזה שכשאמרו ב"ה לא ישחוט שפיר יכול

כמו מלאכת שבת או כל יראה אין איסור חצי שיעור [העירו ע"ז מרש"י שבת עד.]. ולפי"ז ניחא דנ"מ בשיעור זה לאיסור. 2. בשאג"א סי' פ' כ' באופ"א [מדוע אין איסור חצי שיעור בכל יראה] דהנה בגמ' יומא מבואר שהטעם שח"ש אסור מן התורה משום שחזי לאיצטרופי, וכ' השאג"א שהגדר בזה - שהרי אם יאכל כזית שלם איגלאי שהאיסור התחיל מאז שהתחיל לאכול ומתחילת אכילתו עוד קודם שהשלים האיסור כבר הותחל האיסור וזהו גדר האיסור של ח"ש שכל שאוכל כזה אכילה שאם ישלים עד כזית ילקה הרי זה אסור, אבל איסור ב"י גם אם ישלים לכזית אינו עובר עליו אלא מכאן ולהבא אבל לפני זה כ"ז שהשהה רק פחות מכזית ליכא איסורא כלל למפרע אפי' לבתר שהשלימו לכזית ולכן אין בזה איסור חצי שיעור, וא"כ נ"מ לשיעורים אלו הוא לאיסור וכנ"ל.

בגדר איסור כל יראה

בגמ' נחלקו ב"ש וב"ה האם ילפי' ביעור מאכילה דב"ה ילפי' ביעור מאכילה וכי היכי דאיסור אכילת חמץ הוא בכזית ה"ה כל יראה בכזית, וב"ש ס"ל שלא ילפי' ביעור מאכילה ואף שאכילת חמץ בכזית ב"י בכותבת, ועי' חת"ס שכ' שנחלקו ביסוד איסור כל יראה דב"ה ס"ל שיסוד האיסור של ב"י הוא הרחקה שלא יגיע לידי אכילת חמץ ולזה איסור ב"י תליא באיסור אכילת חמץ, וב"ש ס"ל שזה איסור עצמי וכשם שיש איסור אכילת חמץ יש איסור כל יראה ואין איסור כל יראה תלוי באיסור אכילת

כ' הרמ"א יו"ד סי' יט' ס"ד שמותר לדבר בין שחיטה לכיסוי וסיים הרמ"א 'ומ"מ טוב שלא לדבר' וכ' הט"ז שם שיסוד הנדון בזה בגדר מצות כיסוי אם הוא גמר השחיטה או מצוה בפנ"ע וז"ל [בטעם המתירים לדבר בין שחיטה לכיסוי] דס"ל כיסוי הוא מצוה בפני עצמה אלא די"א דהכיסוי הוא גמר השחיטה על כן כ' רמ"א דטוב לזהר שלא לדבר כיון שהוא באמצע המצוה ע"כ, ועי' פמ"ג שם שכ' שזה תלוי בפלוגתת הבה"ג והרא"ש הנ"ל.

בפלוגתת רבה ור"י ובדין מכניס עצמו להיתר של פיקו"ג או של היתר טלטול מוקצה בשביל מצוות כיסוי

בגמ' נחלקו רבה ור"י בדעת ב"ש שס"ל שמותר לשחוט אף שיצטרך לכסות דמשום שמחת יו"ט התירו, דעת רבה שאסור לו לחפור קודם השחיטה דאם יחפור קודם השחיטה יש לחוש שמא ימלך אחר חפירה ולא ישחוט ונמצא שחפר לחינם, ודעת רב יוסף שמותר לחפור קודם שחיטה ולא חשינן שמא ימלך וכו'.

והנה בעיקר מח' ר"י ורבה לכאור' אין נ"מ לדינא שהרי הם נחלקו לדעת ב"ש וקי"ל כב"ה ועי' תוס' ט: שעמדו בזה שרבה ור"י נחלקו שלא להלכה [ועי' מה שהוכיח ר"ת מזה שמוחלפת השיטה הינו מתני' דידן שב"ה מתירים], אבל ברמב"ן במלחמות כ' שיש נ"מ בפלוגתת רבה ור"י גם לב"ה דהנה יש לדון באופן שיש לו עפר למטה לכסות עליו האם לב"ה מותר לשחוט [אף שיצטרך

להתפרש שהכוונה בזה שלא יכסה שהוא גמר השחיטה.

ויסוד זה שכיסוי הוא גמר השחיטה מצינו כן גם בד' רש"י חולין פ"ד: שם כ' שהשוחט חי' ועוף לחולה שיש בו סכנה בשבת מותר לכסות הדם אפי' שהכיסוי עצמו אינו נצרך לפיקו"ג וז"ל דכיון דניתנה שבת לידחות אצל שחיטה זו נדחית לבל מצותה של שחיטה זו [ועי' רמב"ן שתמה] ומבואר ברש"י שכיסוי הוא גמר השחיטה ולכן כיון שאיסור שחיטה נדחה מפני פיקו"ג אז כל השחיטה אף מה שלא נצרך לפיקו"ג.

והנה הרא"ש בחולין פ' כיסוי הדם סי' ר' מביא בשם הבה"ג שברכת כיסוי הדם מברכים לאחר הכיסוי ולא קודם הכיסוי, ואף שכל הברכות מברכים עליהם עובר לעשייתן כ' הבה"ג ז"ל הני מילי בתחלת המצוה אבל זו [הינו כיסוי] סיום מצוה היא ובאמצע מצוה אינו ראוי לברך' הילכך מברך על השחיטה קודם התחלת המצוה ועל כסוי אחר גמר המצוה ע"כ, הנה בד' הבה"ג מפורש שכיסוי הוא גמר השחיטה ולכן אין ראוי לברך באמצע המצוה, והרא"ש שם חולק וסובר שיברך אחר הכיסוי וז"ל והעולם לא נהגו כך [כלו' אלא נהגו גם בכיסוי הדם לברך קודם הכיסוי] משום דחשיבי כסוי מצוה בפני עצמה' ע"כ, מבואר שהרא"ש היה מודה לבה"ג שאילו כיסוי היה גמר השחיטה היה צריך לברך אחר הכיסוי רק שכ' שכיסוי הוא מצוה בפנ"ע, ועכ"פ מבואר כאן שנחלקו הבה"ג והרא"ש בהנ"ל בגדר מצות כיסוי אם הוא גמר השחיטה או שהוא מצוה בפנ"ע.

התינוק היה מסתכן, ולזה באופן שהיה מילה בשבת היו מבשלים מים קודם השבת שיהיה לנו מים חמים מוכנים לרחוץ את התינוק אחר המילה, ואם נשפכו המים אחר המילה מותר לחמם מים אפי' ע"י ישראל בשביל התינוק משום פיקו"נ, ונחלקו הראשונים מה הדין באופן שנשפך המים חמין קודם המילה האם מותר למול את התינוק:

דעת הרמב"ן שמוותר למולו אף שיודעים מראש שאחר המילה יצטרכו לחמם לו מים משום פיקו"נ דמותר להיכנס להיתר של פיקו"נ, ודעת הגאונים והרז"ה שאסור לעשות את המילה ומשום שאסור לאדם להכניס את עצמו למצב של פיקו"נ, והרשב"א כ' שיש ראייה מסוגיין לד' הגאונים והרז"ה וז"ל ומסתברא לי כוותיהו [הינו כבעה"מ] מדתנן בפ"ק דביצה השוחט וכו' ואם כדברי הרמב"ן לעולם שוחטין ואע"פ שאין לו עפר מוכן מפני מצות שמחת יו"ט דבשעת שחיטה אין כאן דחוי כלל ולאחר שחיטה הרי כאן מצות עשה דכסוי ומצות עשה הוא דרוחה חפירת הדקר דאיסורא דרבנן ואין דוחין מצות שמחת יו"ט בשעתה שלא נבא לידי איסור דרבנן דלאחר שחיטה אלא ודאי שמעינן מינה דכל דבר שאנו יודעין בתחלת הענין שיבא לידי איסור מלאכה ואפילו דרבנן שאינה נותרת קודם זמן תדחה אותה מצוה כדי שלא נבא לבסוף לידי כך וכ"ש במלאכות דאורייתא ע"כ, כלו' מזה שלב"ה אסור לשחוט אף שעכשיו אין איסור לשחוט ואחרי שישחוט הרי יהיה היתר לכסות מ"מ אסור להכניס את עצמו למצב של דחייה לצורך כיסוי וה"ה שאסור

לחפור אח"כ בשביל לכסות על הדם] והנה לרבה שגם לב"ש כל ההיתר לשחוט הוא באופן שיש לו עפר לשחוט עליו דאז מותר לשחוט ולחפור אז מוכח שלב"ה גם כה"ג שיש לו עפר לשחוט עליו אסור לשחוט, אבל לד' יוסף שלב"ש גם כשאין לו עפר לשחוט עליו נמי מותר לחפור לפני השחיטה ואח"כ לשחוט לפי"ז י"ל שמה שב"ה חולקים הוא רק באופן שאין לו עפר קודם שחיטה לשחוט עליו שבזה לב"ש מותר לחפור ולשחוט ולב"ה אסור לחפור ולשחוט, אבל באופן שיש לו עפר לשחוט עליו י"ל שגם לב"ה מותר לשחוט ואח"כ לחפור.

ובטעמא דב"ה אליבא דר"י שמוותר לשחוט ולכסות כ' הרמב"ן ז"ל והטעם שכשבא לשחוט 'בהיתירא קא שחיט', ביאור הדברים הרי בשעה שבא לשחוט עדיין לא חל עליו חובת כיסוי ולכן מותר לשחוט וכיון ששחט מותר גם לחפור ולכסות שהרי כן הוא הדין שבדיעבד אם שחט מודו ב"ה שיחפור, ונמצא שנחלקו רבה ור"י האם מותר לאדם להכניס את עצמו למצב שיצטרך לדחות איזה אסור כי הכא שמכניס את עצמו למצב שהכיסוי ידחה את איסור מוקצה או עשיית גומא, ועי' רמב"ן שלדינא דק"ל כרבה נמצא שאסור לשחוט ולהכניס את עצמו למצב שידחה האיסור.

ומצינו בד' הרשב"א והר"ן שבת קלד: שהביאו מסוגיין ראייה לנדרן הידוע של מכניס עצמו להיתר של פיקוח נפש, דהנה בזמן הש"ס אחר המילה היו צריכים לרחוץ את התינוק בחמין ואם לא רחצו אותו

מוקצה [ומשמעות ד' התוס' ורא"ש שאחרי הדקר נעוץ לא הוי מוקצה 'כלל' דלא כהרשב"א שיובא להלן].

ויל"ע כיון שיש דקר נעוץ ואין איסור מוקצה מ"ט לב"ה אסור לשחוט לכתחילה הרי אין כאן איסור כלל שהרי הכין העפר ושוב אינו מוקצה, ומד' תוס' והרא"ש משמע [ומפורש יותר במהר"ם] שבעצם יש כאן איסור נוסף של 'עשיית גומא' ואף שאין בזה חיוב ומשום שא"צ אלא לעפרה מ"מ איסור דרבנן יש בזה, ולכן לכתחילה אין לשחוט משום 'עשיית גומא' ורק בשחט בדיעבד התירו דמשום מצוות כיסוי התירו עשיית גומא.

ויל"ע כיון שהתירו איסור דרבנן של 'עשיית גומא' ומשום מצוות כיסוי הדם, א"כ בליכא דקר נעוץ נמי נתיר דכשם שהתירו איסור עשיית גומא דרבנן נתיר גם איסור מוקצה דרבנן, והיה נראה בדעת תוס' שאיסור 'מוקצה' חמור יותר מאיסור 'עשיית גומא' והתירו רק עשיית גומא לא איסור מוקצה שחמיר ולכן צריך ד"נ כדי שלא יהיה מוקצה, אבל זה אינו דמפורש בתוס' להלן בשם הירושלמי שאם עבר ושחט ויש לו רק אפר כירה שהוסק ביו"ט שהוא מוקצה מותר לכסות בו להתירו טלטול מוקצה למצוות כיסוי, והדרא ק' לדוכתא מ"ט בעי' ד"נ [-דקר נעוץ] בלי ד"נ נמי נתיר שהרי מוקצה הותר למצוות כיסוי.

ועי' רא"ש [וכ"כ המהרש"א בדעת תוס'] דלעולם 'עשיית גומא' בפנ"ע הותר [ולכן אם יש לו ד"נ מותר לכסות בו] וכן איסור 'מוקצה' בפנ"ע הותר [ולכן אם יש

למול ולהכניס את עצמו למצב של דחיית פיקו"נ, ועי' ר"ן שם מה שתירץ.

שיטת תוס' והרא"ש בד"ן דקר נעוץ

משנה ב. השוחט חיה ועוף ביו"ט ב"ש אומרים יחפור בדקר ויכסה וב"ה אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום, ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה, הינו שלב"ש מותר לכתחילה לשחוט חיה ועוף אף שיצטרך לחפור בדקר ולכסות דהתירו זה משום שמחת יו"ט, ודעת ב"ה שלכתחילה אסור לשחוט ולא התירו משום שמחת יו"ט ורק בדיעבד אם שחט התירו ב"ה לחפור ולכסות משום מצוות כיסוי הדם.

ומבואר בגמ' שמה שב"ה מתירים בעבר ושחט שאם מותר לחפור ולכסות [משום מצוות כיסוי] ה"מ ביש לו דקר נעוץ אבל באין לו דקר נעוץ אסור, ומק' הגמ' דמ"מ יש לאסור משום עשיית גומא דהחופר גומא חייב ומשני כדרכי אבא דאמר ר"א החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה [משום מלאכה שאצל"ג וגם לר"י דמלאכה שאצל"ג חייב מ"מ כאן פטור משום מקלקל עי' רש"י ותוס' וגמ' שבת עג:].

והנה בעיקר הדברים שב"ה מתירים בדיעבד רק באופן שיש דקר נעוץ נחלקו הראשונים איזה איסור באים להתיר ע"י הדקר נעוץ: בתוס' ורא"ש מבואר שאם אין לו דקר נעוץ אסור משום 'מוקצה' ומהני הדקר נעוץ שבזה הוא מכין העפר ושוב אינו

שאצל"ג עי"ש.

מאידך בב"י שם פשיטא ליה שעדיף עשיית גומא מטלטול מוקצה [ודחק ד' הירושלמי] ומשום שטלטול מוקצה חמור יותר וכ"כ ברמ"א שם ועי' רעק"א שהוכיח כן מסוגיית הש"ס להלן שמוקצה חמור מעשיית גומא.

**שיטת רש"י והרי"ד בדין דקר
נעוץ**

הנה עד כה עסקנו בשיטת תוס' הרא"ש שהד"נ מהני להוריד איסור מוקצה [ונשאר איסור עשיית גומא וכנ"ל], אבל ברש"י מבואר שמהני הד"נ להוריד איסור עשיית גומא דעי' רש"י שע"י הדקר נעוץ 'הרי הוא חפור ועומד' מבואר שמהני הד"נ שלא איסור חפירת גומא וכע"ז הוא ברש"י ט: , וד' רש"י צ"ע שהרי בגמ' מבואר שבלא"ה אין איסור עשיית גומא משום שהחופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור, ועי' בפסקי רי"ד שביאר שהרי גם באופן שא"צ אלא לעפרה מ"מ פטור אבל אסור מדרבנן ולזה מהני הד"נ שלא יהיה בזה אפי' איסור דרבנן

והנה יסוד הדברים שמהני הד"נ להוריד את האיסור עשיית גומא וחפירה כן מבואר בטור סי' תצח' [ולפלא שזהו שלא כד' אביו הרא"ש שס"ל שעניין הד"נ הוא להוריד את איסור מוקצה] והב"י ביאר הדברים כנ"ל מהרי"ד ז"ל ונראה לי דכיון דחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה פטור עליה ומכל מקום איסורא איכא לא רצו חכמים להתיר לעשותו ביום טוב אלא דוקא ביש לו דקר נעוץ דהשתא לא מיחזי כחופר

לו אפר שהוא מוקצה מותר לכסות] אבל באופן שאין ד"נ שיש בו ב' איסורים גם איסור 'עשיית גומא' וגם איסור 'טלטול מוקצה' זה לא הותר אף במקום מצוות כיסוי.

**מה חמור יותר איסור עשיית
גומא [מלאכה שאצל"ג] או
איסור מוקצה**

לשיטת תוס' הנ"ל שלמצוות כיסוי התירו או מוקצה או עשיית גומא, יש להסתפק מה יותר חמור איסור עשיית גומא או איסור מוקצה ונ"מ באופן שיש לו אפשרות לכסות או באפר כירה שהוסק ביו"ט [שהוא מוקצה אבל אין בזה משום עשיית גומא] או בדקר נעוץ [שאין בו משום מוקצה אבל יש בזה משום עשיית גומא (דרבנן)] האם יכסה באפר כירה ומשום שמוקצה קיל יותר או יכסה בד"נ משום שעשיית גומא קיל יותר [או יתכן ששניהם שקולים].

ומד' הירושלמי [הובא בב"י סי' תצח'] משמע שמוקצה קל יותר ויכסה באפר כירה וז"ל הירושלמי אם שחט מוטב שיטול מאפר שהוסק ביום טוב ואל יחפור בדקר ויכסה וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק ש"ב סי' ב' ז"ל יש לו דקר נעוץ ואפר כירה שהוסק ביום טוב מכסה באפר ואינו מכסה בדקר נעוץ, ומבואר מזה שמוקצה קל מעשיית גומא ועי' בבבאור הגר"א סי' תצח' סט"ו שהוכיח כן שאיסור עשיית גומא חמור ממוקצה דהדין שמותר לומר לגוי לטלטל מוקצה במקום הפסד ממוץ ואילו לומר לגוי לכבות דליקה אסור אף שמדאורי' שרי דהוא מלאכה שאצל"ג הרי שמוקצה קיל ממלאכה

עוד י"ל שתרי איסורי לא מתירים וכנ"ל בדעת הרא"ש ואה"נ כשיהיה 'רק' איסור עשיית גומא נתיר בשביל מצוות כיסוי רק שכאן שיש ב' איסורי זה לא התירו בשביל מצוות כיסוי.

עוד יל"ע לדעת רש"י ודעימיה מ"ט באמת יש איסור מוקצה ומ"ט לא יועיל הד"נ שלא יהיה איסור מוקצה [כמו לפי תוס'] ובפסקי רי"ד מבואר דאה"נ אם יכין להדיא העפר יהני רק שהכא אירי שלא נעץ הדקר ע"ד להכין העפר ולכן נשאר בו איסור מוקצה [ונ"מ שאם הכין גם העפר יהיה מותר לשחוט להדיא ומשום שאין כאן שום איסור], אבל באו"ז הל' כיסוי הדם סי' שצב' כ' שאפי' יכין העפר לא יועיל דלא מהני הכנה למחובר.

ג"מ בין שיטת רש"י ודעימיה לשיטת תוס' והרא"ש

ויש כמה נ"מ בין שיטת רש"י ודעימיה לשיטת תוס' והרא"ש: א. האם ד"נ מהני רק באופן שהכינו לכסות בו, לשיטת תוס' והרא"ש פשוט שבעי' הכנה שהרי כל מה שמהני הוא משום שמכינו וכ"מ בפוסקים סי' שצח', אבל לשיטת רש"י יועיל אפי' בלא שהכינו שהרי זה מועיל משום שחפור הוא. ב. מה הדין אם הכניס את הדקר נעוץ בשבת, דלתוס' פשוט שלא יועיל אפי' הכינו שא"א לייחד מוקצה באמצע השבת,

גומא להדיא ע"כ, וע"ע דרכי משה שם שכ' כן בדעת כמה ראשונים שהד"נ מהני לאיסור עשיית גומא וכן האריך שם הב"ח בדעת ר"ת.

וצ"ע לשיטת רש"י ודעימיה דמהני הד"נ שלא יהיה איסור עשיית גומא א"כ מ"ט אסור לשחוט לכתחילה הרי כבר אין איסור עשיית גומא וישחוט לכתחילה, ובפשוטו י"ל שמהני הד"נ להוריד איסור עשיית גומא אך עדיין יש בו משום מוקצה ולכן לכתחילה לא ישחוט ורק בדיעבד שכבר שחט מותר לכסות במוקצה משום מצוות כיסוי הדם.

ונמצא שד' רש"י ודעימיה היפך מד' תוס' והרא"ש דלתוס' והרא"ש הד"נ מהני שלא יהיה מוקצה אבל עדיין נשאר איסור עשיית גומא, ולרש"י הד"נ מהני שלא יהיה איסור עשיית גומא אבל עדיין יש בו איסור מוקצה¹⁷.

ויל"ע לשיטת רש"י ודעימיה מ"ט צריך דקר נעוץ, ומ"ט לא נאמר דכי היכי שהתירו איסור מוקצה משום מצות כיסוי כמו"כ נתיר איסור עשיית גומא בשביל מצוות כיסוי, וי"ל בב' אופנים: א. י"ל שאיסור עשיית גומא חמור טפי מאיסור מוקצה ורק איסור מוקצה התירו בשביל מצוות כיסוי לא עשיית גומא שהוי מלאכה שאצל"ג וחמור טפי [ועי' לעיל מד' הגר"א שהוכיח כן שמלאכה שאצל"ג חמיר], ב.

17. והנה לדעת רש"י מוכח שהתירו מוקצה למצוות כיסוי שהרי גם אחרי הד"נ עדיין זה מוקצה ועכ"ז הותר לצורך כיסוי הדם, ועי' תוס' שהביאו כן מד' הירושלמי, ולשיטת רש"י זה מוכח מהבבלי וכנ"ל ותוס' שהוצרכו לירושלמי משום שס"ל שהד"נ מהני לאיסור מוקצה וכנ"ל ואין לנו מקור מהבבלי להתיר איסור מוקצה בשביל מצוות כיסוי לכן הוצרכו להוכיח כן מהירושלמי.

שלכתחילה אין שוחטין הוא משום איסור עשיית גומא כמש"נ בדעת תוס', וצ"ל שנקט שעשיית גומא קיל והיו מתירין איסור זה בשביל שמחת יו"ט [ואולי היה משמע ליה מלשון המשנה אלא א"כ היה לו 'עפר מוכן' שהחיסרון כאן משום המוקצה].

מ"ט לא יכסה במוצאי יו"ט

הנה יש כאן ק' פשוטה בכל דין המשנה והגמ' הנה במשנה מבואר שאסור לשחוט חיה ועוף באופן שלא תהיה לו תהיה לו אפשרות לכסות, וק' שהרי בפשוטו אין דין לכסות 'מיד' בגמר השחיטה ואפשר לכסות גם לאח"ז וא"כ שישחוט ביו"ט ואת הכיסוי יעשה במוצאי יו"ט, וכע"ז ק' מ"ט הקילו לו לעבור על איסור עשיית גומא או מוקצה בשביל מצוות כיסוי הרי יכול להמתין למוצאי יו"ט ואז יכסה ומצינו כמה דרכים בזה:

א. במרדכי מבואר שחביבה מצוה בשעתה ואין דוחין מצוות הכיסוי ללילה. ב. עי' רא"ש לגבי כוי שכ' שיש לחוש שעד הלילה לא יהיה רישומו ניכר ואז לא יוכלו לכסות. ג. ע' רשב"א להלן ח: בתו"ד [לגבי דינא דאפשר לקיים שניהם] שיש לחוש שמא יטרד ולא יכסה. ד. הא"ר סי' תצח הביא בשם ספר זבחי צדק שכ' ז"ל וא"ת לא יכסה וימתין עד מוצאי יום טוב, וי"ל כתיב ושפך וכסה סמוך לשפיכה כסוי עכ"ל [ועי' א"ר שתמה עלו].

אבל לשיטת רש"י יועיל דחפור ועומד. ג. עי' בפוסקים סי' שצח' [ובמ"ב שם סקע"ה] מה הדין באופן שעשה דקירה אחת האם מהני הד"נ גם לנקב במקום אחר, דהנה בב"י ורמ"א סי' תצח' מבואר שמהני וכ' הפוסקים שכ"ז לשיטת תוס' והרא"ש שמהני משום הכנה לזה כל שדקר במקום אחר מהני לכל אותו שדה, אבל אם משום שחפור ועומד פשוט שמהני רק לאותו מקום שנעץ הדקר.

שיטת הרשב"א בדין דקר נעוץ

הנה שיטת הרשב"א הוא על דרך שיטת התוס' שמה שמהני הד"נ הוא שבכה"ג הוא מוכן ואין איסור מוקצה, רק שברשב"א מבואר שמ"מ אין הד"נ מועיל לגמרי להוריד איסור מוקצה וגם אחרי הד"נ עדיין הוא קצת מוקצה [ואולי משום מחובר] ורק שחשוב 'מוכן קצת', ומבואר בד' הרשב"א שזהו הטעם שד"נ מהני רק בדיעבד אחר ששחט שמותר לכסות בו משום מצוות כיסוי, אבל לשחוט לכתחילה אסור לב"ה משום שגם אחרי הד"נ עדיין הוא קצת מוקצה ולא התירו איסור מוקצה אף שהוא מוכן קצת ע"י הד"נ משום שמחת יו"ט [ונ"מ שגם בעפר תיחוח הרבה שבכה"ג אין איסור עשיית גומא נמי אסור (עי' היטב ברשב"א בהמשך הגמ' דלא כמהר"ם בד' תוס' ודוק ואכמ"ל)]

ויל"ע בדעת הרשב"א דילמא הד"נ מהני לגמרי להסיר המוקצה ומה

דף ח.

מותר לעשות אפי' מלאכות דאורי' לצורך אוכל נפש וטלטול מוקצה לא גרע משאר מלאכות שהותרו לצורך או"נ וכ"ה לשון הגר"ז סי' תקט' סט"ז ז"ל מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה וכו' לא יהא טלטול המוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה [וכן משמע קצת ברש"י לא:], וע"ע להלן מד' הבית יעקב והקהלת יעקב שהוסיף בזה שהרי יסוד האיסור של מוקצה הוא אטו הוצאה כמבואר בגמ' להלן לו. ושבת קכד: וכמו שהוצאה מותר לצורך או"נ ה"ה טלטול מוקצה שמלתא דהוצאה שרי לצורך או"נ.

אבל מד' כמה אחרונים מבואר שאין להתיר טלטול מוקצה מצד מה שהותר לעשות מלאכות לצורך או"נ, ורק יש כאן קולא דרבנן שהקילו לטלטל מוקצה [שאיסורו רק מדרבנן] משום שמחת יו"ט, וכן משמע לשון תוס' שהוי קולא שהקילו שהרי כ' שמותר 'משום שמחת יום טוב', ויש כמה ראיות לזה שזהו קולא מיוחדת שהקילו לצורך שמחת יו"ט כמו שיבואר.

ויל"ע מ"ט באמת הוצרכו להקל והרי בפשוטו יש להתיר כמו שכ' הגר"ז

טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש

אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב אבל הוסק ביום טוב אסור¹⁸, ותוס' נתקשו במנהג העולם שמסלקין אפר הכירה ביי"ט בשביל לאפות הפשטידא והיאך שרי לטלטל האפר שהוסק ביו"ט והרי זה מוקצה, ותי' תוס' ז"ל ואומר הר"ר יצחק דמוקצה אינו אסור לטלטל ביי"ט בשביל אוכל נפש ושמחת י"ט ע"כ, מבואר בתוס' שאין איסור טלטול מוקצה לצורך או"נ וכיון שמתלטל האפר לצורך או"נ הרי זה מותר, וכן מבואר ברמב"ם פ"א מיו"ט הי"ז ז"ל כל שאסור בשבת וכו' אסור ביום טוב וכו' וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום טוב 'אלא לצורך אכילה' וכיוצא בו ע"כ, מפורש ברמב"ם שלצורך אכילה מותר לטלטל מוקצה ביו"ט, אבל הריטב"א עירובין לד': נסתפק בזה דאולי לא התירו טלטול מוקצה לצורך או"נ, ועי' בסמוך.

בגדר היתר טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש

בטעם הדבר שמותר לטלטל לצורך אוכל נפש בפשוטו י"ל שהנה הרי ביו"ט

18. משום נולד ונחלקו הראשונים אם דין זה הוא רק לר"י דאית ליה מוקצה ונולד או גם לר"ש דלית ליה מוקצה מ"מ אפר זה הוי 'נולד גמור' ומודה ר"ש לאיסור וכן קי"ל כמבואר במ"א סי' ס"ח ומ"ב שם.

ונראה מבואר מזה שמלאכת אוכל נפש שמותר אין הגדר שיש כאן איזה דחיה או היתר שהתירה תורה מלאכה לצורך או"נ אלא כל גדר האיסור הוא 'מלאכת עבודה' ולצורך או"נ שאינו בכלל מלאכת עבודה אין זה בכלל איסור מלאכה שאסרה תורה, ולפי"ז ניחא מאוד שרק דבר האסור משום מלאכה מותר לצורך או"נ ומשום שאין זה מלאכת עבודה, אבל תחומין שאינו אסור מלתא דמלאכה בזה אסור אף שיש בזה צורך או"נ ולא מצינו שהתירה תורה איסורים לצורך או"נ.

ולפי"ז ביארו האחרונים גם מה שטלטול מוקצה בעי' להיתר מחודש משום שמחת יו"ט ולא התירו אותו כשאר מלאכת או"נ - ומשום שאיסור טלטול מוקצה אינו אסור מלתא דמלאכה רק איסור מחודש מדרבנן וכל שאינו אסור משום מלאכה אסור לעשותו ביו"ט אפי' לצורך או"נ, ולזה ניחא ד' הריטב"א שס"ל אליבא דאמת שאסור לטלטל אפי' לצורך או"נ, וגם לתוס' שמותר הוא קולא מיוחדת שהקילו לצורך שמחת יו"ט.

כמה נ"מ בגדר היתר טלטול מוקצה לצורך או"נ

והנה יש כמה וכמה נ"מ בזה בכ"ז האם ההיתר הוא ההיתר הרגיל של מלאכת או"נ או שהוא קולא שהקילו משום שמחת יו"ט [עי' זכרון שמואל ומנחת שלמה שם]:

א. כ' היש"ש להלן פ"ג סי' כא' שמה שהתירו טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש כ"ז מה שהוא צורך אוכל נפש וצריך

הנ"ל שאפי' מלאכות דאורי' הותרו לצורך או"נ כ"ש מוקצה דרבנן, וביותר תקשי על הריטב"א שנסתפק לומר שאולי אין היתר לטלטל מוקצה לצורך או"נ ומ"ט גרע זה משאר מלאכות דאורי' שהותרו לצורך או"נ.

וביארו האחרונים [עי' זכרון שמואל סי' כד' ומנחת שלמה ח"ב סי' מב'], ולהבנת הענין יש להקדים: הנה במשניות להלן פ"ה מבואר שיש איסור תחומין ביו"ט אפי' לצורך אוכל נפש וק' מדוע לא נתיר איסור תחומין לצורך או"נ והרי אפי' מלאכות דאורי' הותרו לצורך או"נ כ"ש תחומין שאסור רק מדרבנן יש להתיר, וכ' הקה"י סי' כ' בשם החת"ס או"ח סי' קמט' שמה שהתירה תורה לעשות לצורך או"נ הוא רק דבר האסור מלתא דמלאכה כמו בישול אפיה הבערה הוצאה ונטילת נשמה וכו' אבל תחומין שאינו אסור מלתא דמלאכה רק איסור נוסף הוא שנוהג ביו"ט וכיון שאינו אסור משום מלאכה אין לו היתר ביו"ט.

ונראה הביאור בזה [מדוע רק דבר האסור משום 'מלאכה' יש לו היתר לצורך או"נ] ע"פ ד' הרמב"ן הנודעים עה"ת בפ' אמור שבמלאכת יו"ט כתיב בתורה כל 'מלאכת עבודה' לא תעשו בשונה ממה שכתוב בשבת כל 'מלאכה' לא תעשו, וכ' הרמב"ן שהתורה רמזה כאן להיתר מלאכת אוכל נפש דביו"ט רק 'מלאכת עבודה' אסורה אבל מלאכה שאינו מלאכת עבודה מותר - ומלאכת עבודה הוא מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש אבל מלאכה שהיא באוכל נפש אינו מלאכת עבודה אלא מלאכת הנאה עי"ש [ועי' כע"ז במ"מ פ"א מיו"ט ה"ה],

שמחת יו"ט והקילו רק לצורך אוכל נפש
לא לשאר צרכים¹⁹.

ג. עי' מנח"ש שם שהביא מד' המהר"ם ועוד
אחרונים שנקטו שלדעת ר' עקיבא [להלן
כא:] שמותר לעשות מלאכה לצורך בהמה
ה"נ מותר לטלטל מוקצה לצורך או"נ
דבהמה [למה שכ' תוס' כאן שמותר לטלטל
לצורך או"נ], וכ' המנח"ש שזה ניחא אם
יסוד טלטול מוקצה הוא מאותו ביתר
דמלאכת אוכל נפש, אבל להנ"ל שאין זה
בכלל מלאכת או"נ רק שהקילו לצורך
שמחת יו"ט לזה יתכן שהקילו רק לצורך
אדם לא לצורך בהמה ולא תליא במה
שמלאכה הותר לצורך בהמה.

ד. ראיתי לדון ביו"ט שחל להיות בשבת
האם מותר לטלטל מוקצה לצורך או"נ,
ולכאוי' תלוי בהנ"ל דאם ההיתר משום
מלאכת או"נ פשוט שיו"ט שחל להיות
בשבת אסור כשאר מלאכות או"נ שאסורים
בשבת, אבל אם נימא שהוא קולא שהקילו
לצורך שמחת יו"ט, ומה שבשבת לא הקילו
י"ל שרק ביו"ט הקילו משום שיש בו מצוות
שמחה ומשום שמחת יו"ט הקילו לזה י"ל
שיו"ט שחל להיות בשבת נמי כיון שהוא
גם יו"ט ויש בו מצוות שמחה יהיה מותר
לטלטל מוקצה לצורך או"נ [אמנם יש לדון
שמטעם אחר הקילו ביו"ט ולא בשבת דרק

ליה טובא אבל ביצה שאינו צורך כל כך לא
התירו, וק' אם נימא שיש כאן היתר משום
'מלאכת אוכל נפש' כשאר מלאכות הרי זה
פשוט שמלאכת או"נ שמותר הינו גם
כשא"צ לו טובא [והרי בישול וצליית ביצה
מותרת ביו"ט כמבואר לעיל ד.]. וכ' המנחת
שלמה ח"ב סי' מב' שמבואר מזה שטלטול
מוקצה אינו בכלל היתר אוכל נפש ורק שיש
כאן היתר מחודש שהקילו ומשום שמחת
יו"ט, וחידוש היש"ש שכל ההיתר הוא רק
בצריך לו טובא.

ב. במלאכת או"נ שהתירה תורה מבואר
בגמ' להלן יב. שאמרי' מתוך שהותר
לצורך או"נ מותר גם שלא לצורת דהינו
לצורך היום או צורך מצוה, ויש לדון האם
בטלטול מוקצה דמותר לטלטל לצורך או"נ
אם יש בזה דין מתוך ויהיה מותר לטלטל
גם שלא לצורך או"נ, והנה בתוס' כתובות
ז. מפורש שאסור לטלטל חמץ כדי לבער
אותו ביו"ט משום איסור טלטול מוקצה
והבית יעקב שם תמה בזה הרי כיון שטלטול
מוקצה מותר לצורך או"נ ממילא מן הדין
דנימא מתוך ויהיה מותר גם לצורך מצוה
דהבערה, ותי' הזכרון שמואל סי' כד' ע"פ
יסוד הנ"ל שטלטול מוקצה אינו מלאכה
ואינו כשאר מלאכות או"נ שהותרו ורק
שהקילו חכמים לטלטל מוקצה משום

19. אבל הבית יעקב שם נקט שיסוד ההיתר כעין מה שהתירו שאר מלאכות לצורך או"נ ולכן סבר שיש
בזה דין מתוך, וכן מפורש בשער המלך פ"ב מיו"ט הלכה יח' שיש היתר של מתוך בטלטול מוקצה
[ועי' בית יעקב שם שהוסיף בזה שכיון שיסוד איסור טלטול מסרך הוצאה והוצאה מותר לצורך או"נ
מן הדין גם להתיר טלטול לצורך או"נ וע"ע להלן בדין אכילת מוקצה].

דטלטול מוקצה אסור גזרה אטו הוצאה [כמבואר בגמ' להלן לז. ושבת קכד:] ואילו אכילת מוקצה אסור מאסמכתא דקרא דוהכיננו, ולזה י"ל שרק מוקצה לטלטול שיסודו משום סרך הוצאה כשם שהתירו הוצאה כך התירו טלטול אבל אכילה שאינו שייך להוצאה רק איסור בפנ"ע זה אסור גם לצורך או"נ.

וביאר דבריו: ע"ד מש"נ לעיל שרק דבר האסור מלתא דמלאכה הותר ביו"ט לצורך או"נ לא שאר איסורי יו"ט, ולכן 'טלטול מוקצה' שאסור מלתא דמלאכה [אטו 'הוצאה'] דינו כשאר מלאכות שהותרו ביו"ט, אבל 'אכילת מוקצה' אינו אסור משום מלאכה וזה לא הותר [ולשיטתו שטלטול מוקצה שרי כמלאכה שהותר לצורך או"נ נקט שם שיש היתר של מתוך וכו' כשאר מלאכות וכן כתב לשיטתו בבית יעקב שהבאנו לעיל].

ולמש"נ שיש כאן קולא שלא מן הדין וגם טלטול מן הדין לאסור ומ"מ התירו משום שמחת יו"ט יל"ע מ"ט התירו רק טלטול מוקצה ולא אכילת מוקצה, וי"ל שטלטול מוקצה איסור קל הוא וזה התירו לצורך שמחת יו"ט משא"כ אכילת מוקצה שאסמכוהו דוהכיננו חמור ולא הקילו לצורך שמחת יו"ט.

האם מותר לשחוט חיה באופן שיעורע שלא יוכל לבסות הדם ובר' המרדכי הנודעים

הגמ' מביאה את המשנה בבכורים כוי אין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו

בשבות דיו"ט דקיל הקילו לא בשבות דשבת דחמיר ולזה גם יו"ט שחל להיות בשבת יהיה אסור].

ה. עי' לעיל ד. שהבאנו מד' הזכרון שמואל עוד נ"מ למ"ד צרכי שבת נעשים ביו"ט האם מותר לטלטל מיו"ט לשבת לצורך שבת.

ו. עי' להלן יד: שהבאנו מד' הראשונים שאף שטלטול מוקצה מותר מ"מ אם אפשר לאהודרי לעשותו בהיתר צריך לעשותו בהיתר, ואילו מלאכת אוכל נפש שהותרה הרי זה מותר גם כשיכול לעשותו בהיתר ונתבאר שם שלפי האחרונים הנ"ל ניחא.

בר' המהרש"א ומ"א שאכילת מוקצה לא הותר לצורך או"נ

בעיקר ד' תוס' שטלטול מוקצה מותר ביו"ט לצורך אוכל נפש, היש"ש פ"ג אות כא' תמה ממה שמבואר בר"פ שלר"נ ביצה שנולדה אסורה באכילה 'משום מוקצה' וקשה הרי מוקצה הותר לצורך או"נ, והיש"ש הוכיח מזה שלא התירו לכל צורך רק כשיש צורך חשוב מאוד ואכילת ביצה אינו כ"כ צורך, והמ"א סי' תקט' סקט"ו תירץ [וכעיי"ז הוא במהרש"א להלן לג.]. שמה שכ' תוס' שמוקצה מותר לצורך או"נ הינו רק 'טלטול מוקצה' אבל 'אכילת מוקצה' אסור אף לצורך או"נ ולכן ביצה שבא לאוכלה זה אסור אפי' לצורך או"נ **ויל"ע** מדוע אכילה חמור מטלטול ועי' היטב בקהילות יעקב [לבעל הנתיחה"מ] סי' תקט' שכ' שחלוק איסור טלטול מוקצה מאיסור אכילת מוקצה

מותר לשחוט אף שלא יוכל לכסות וצ"ע מאי ס"ד הרי ספק דאורי' לחומרא ולהנ"ל ניחא דכל האיסור הוא רק מדרבנן וכנ"ל וספק דרבנן לקולא [אמנם דעת הט"ז שם שלדעת המרדכי גם מדרבנן שרי והדרא קושיא לדוכתא].

איזה איסור חמור יותר מוקצה או עשיית גומא [מלאכה שאצל"ג]

כוי אין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו וכו' עד סוף הסוגיא, הנה מכל ד' הגמ' כאן מבואר שאם עבר ושחט הכוי מותר לכסות בדקר נעוץ דב"ה שהתירו לחפור בד"נ אין זה רק בחיה וודאי אלא גם כוי שהוא ספק נמי התירו לכסות בדקר נעוץ [אף שיש בזה משום עשיית גומא כמבואר בתוס'], וזהו מה שמבואר בגמ' כאן 'ולטעמיך לכסיה באפר כירה' או בדקר נעוץ', מאידך איסור מוקצה לא הותר וכמבואר בגמ' שאף שבעבר ושחט מותר לכסות באפר מוקצה [כמבואר בתוס' ח. בשם הירושלמי] מ"מ בספק אסור שאפר כירה כיון שמוכן לוודאי ואינו מוכן לספק אסור לכסות דמו באפר כירה, ורעק"א בגליון שו"ע סי' תצח' סט"ו הוכיח מזה שאיסור מוקצה חמור יותר מאשר איסור עשיית גומא [שאסור מדרבנן משום מלאכה שאצל"ג] וכד' הב"י והרמ"א שהבאנו לעיל ותמה ע"ד המ"א שם שנקט שאיסור עשיית גומא חמור יותר מאשר איסור מוקצה.

והנה באמת מסברא וודאי שמוקצה קיל יותר שהרי עשיית גומא הוי מלאכה

אין מכסין את דמו, וכ' הרשב"א בתוה"ב ש"ה שיש ללמוד מזה שאסור לשחוט באופן שיודע שלא יוכל לשחוט וכן נפסק בשו"ע סי' כח' סכ"א מי שאין לו עפר לכסות לא ישחוט אלא ימתין עד שיהיה לו עפר, ומבואר כאן חידוש שאסור לאדם להכניס את עצמו למצב שיהיה אנוס על ביטול העשה ולא אמרי' שעכשיו ישחוט [שבזה אין איסור] ואח"כ יהיה אנוס על קיום העשה **ועי'** גליון מהרש"א ע"ד השו"ע שם שתמה מזה ע"ד המרדכי הנודעים במנחות סי' תתקמד' שמותר ללבוש בגד של ד' כנפות בשבת בלא ציצית דכיון שא"י להטיל בו ציצית אינו מחויב ולא חשוב מבטל עשה וז"ל לכן נראה לר"י דמצוות עשה דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשונו ולא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפים בלא ציצית אלא מצות עשה גרידא להטיל בו ציצית ומכל מקום אין הטלית אסור ללבוש וגם אין עובר כיון שאין עתה יכול להטיל בו שהוא שבת עכ"ד, מבואר מד' המרדכי שאין איסור להכנס למצב שלא יוכל לקיים עשה ומשום שבמ"ע כל היכא שאנוס הוא ואינו יכול לקיים העשה אינו מחויב בעשה ונמצא שלא ביטל העשה, וא"כ מ"ט אסור לשחוט ואח"כ יהיה אנוס על ביטול עשה.

והנה המ"א סי' יג' כ' שגם לדעת המרדכי מדרבנן אסור [והתם ביצית שרי משום כבוד הבריות] ולפי"ז ניחא דיש לומר שמה שאסור לשחוט מחמת שלא יוכל לכסות הוא מדרבנן, ולפי"ז יבואר עוד מה שס"ד כאן בגמ' שכוי כיון שהוי ספק יהיה

בוודאי עשה לא בספק עשה דהרי ספק עשה
אין דוחה ל"ת כמבואר בגמ' כאן ח:

אמנם לפי"ז צ"ע מ"ט עשיית גומא כן
נדחית גם בכוי וכנ"ל הא יסוד
ההיתר משום עשה דוחה ל"ת וספק עשה
אינו דוחה ל"ת, ועי' שיעורי אשר לשלמה
שכ' ליישב באופן נפלא דהנה יש להעיר
בעיקר ד' הירושלמי שלכן מותר לטלטל
מוקצה לצורך מצוות כיסוי כי עדחל"ת והרי
ביו"ט יש עשה ול"ת כמבואר בגמ' כאן ואין
עשה דוחה עשה ול"ת [והרי גם בדרבנן
חשוב שיש ל"ת ועשה כמבואר בגמ' ר"ה
לב:]: ותי' האשר לשלמה שיש לחלק כלפי
איזה איסור מדברים: דאיסורים דרבנן
שאסורים מלתא דמלאכה זה באמת אסור
בל"ת ועשה [דרבנן] אבל איסור מוקצה אינו
אסור מלתא דמלאכה וזה איסור חדש
מדרבנן ובו יש רק ל"ת.

ולפי"ז ניחא מאוד שמוקצה שמותר הינו
משום עדחל"ת אבל עשיית גומא
שאסור מלתא דמלאכה [שהרי באמת הוא
מלאכה רק מדאורי' פטור דהוי מקלקל או
מלאכה שאצל"ג] בזה אין להתיר משום
עדחל"ת שהרי יש בו לאו ועשה וע"כ בזה
הוי קולא דרבנן שהקילו לצורך מצוות
כיסוי.

ונמצא שמה שהתירו 'מוקצה' לצורך
מצוות כיסוי, ומה שהתירו 'עשיית
גומא' לצורך מצוות כיסוי הוי ב' דינים
נפרדים: דמה שהתירו מוקצה הוא משום

שא"צ לגופה וחמור מאיסור מוקצה שיעקר
איסורו מדרבנן ועי' גם בביאור הגר"א סי'
שצח' סט"ו שהוכיח שאיסור מוקצה קיל
מזה שבמקום הפסד התירו לומר לגוי
לטלטל מוקצה ולומר לגוי לעשות מלאכה
שאצל"ג אסור אף במקום הפסד - אמנם
צ"ע מסוגיין שמוכח שמוקצה חמור וכדחזי'
שכוי שהוא ספק התירו עשיית גומא ולא
התירו חפירת גומא וכמו שהוכיח רעק"א.

ובשיעורי אשר לשלמה כ' לבאר, ולהבנת
הדבר יש להקדים: הנה יל"ע
מ"ט באמת לא התירו איסור מוקצה לצורך
כוי הרי כי היכי שהתירו איסור מוקצה
לצורך כיסוי וודאי [כמבואר בתוס' לעיל
בשם הירושלמי] נתיר גם לצורך כוי שהרי
ספק דאורי' לחומרא, וי"ל ע"פ מה שכ'
הגר"א סי' תצח' סט"ו בשם הירושלמי שכ'
שהטעם שמותר לכסות במוקצה משום עשה
דוחה ל"ת וז"ל בד"א בשלא שחט אבל אם
שחט מוטב שיטול מאפר שהוסק בי"ט ואל
יחפור בדקר ויכסה חברייא אמרין שמצוות
עשה דוחה ל"ת ע"כ, מבואר שהגדר במה
שהתירו איסור מוקצה אין זה סתם קולא
שהקילו איסור מוקצה בשביל מצוות כיסוי
רק גדר ההיתר מדין עשה דוחה ל"ת [וכ"ת
הרי אינו בעידניה עי' קה"י סי' ו' שעמד
בזה וכ' ליישב ע"פ ד' הפסקי תוס' זבחים
ואכמ"ל].

ועכ"פ לפי"ז ניחא מאוד מה שבספק כוי
אסור דכיון שיסוד ההיתר משום
עשה דוחה ל"ת לזה פשוט שכ"ז שייך

אבל איסור עשיית גומא שהוא קולא שהקילו לצורך מצות כיסוי לזה יש להתיר גם לצורך ספק כיסוי דספק דאורי' לחומרא.

ולפי"ז מיושב ק' רעק"א שמה שהתירו עשיית גומא לצורך כיסוי כוי ולא התירו איסור מוקצה אין זה משום שמוקצה חמור יותר אלא הדבר מיתלי תלי בטעם ההיתר בוודאי וכנ"ל.

שהוי איסור ול"ת גרידא ועדחל"ת, אבל מה שהתירו עשיית גומא שם א"א להקל משום עשה דוחה ל"ת וע"כ קולא הוא שהקילו חכמים לצורך מצוות כיסוי.

והשתא כשנדון האם בספק יש להתיר הנך איסורי הדבר תלוי: דאיסור מוקצה שיסוד ההיתר משום עדחל"ת זה שייך רק בוודאי לא בספק דאין ספק עשה דוחה ל"ת,

דרף ח:

כלשון הגמ' לא נתנו עצים אלא להסקה, והאמת שגם שם קשה כנ"ל מה לי שהוכן רק להסקה מ"מ מאחר שאינו מוקצה משום שמיוחד להסקה ממילא מן הדין שיהיה מותר לעשות כל שאר שימושים, ובד' הר"ן והבעה"מ שם מבואר שאין הכי נמי דבר שהוא 'כלי' הרי הוא מוכן לכל שימוש אף למה שלא הוכן אליו, ורק עצים שאינם כלי בזה אמרי' שהוא מוכן רק למה שהוכן דהינו להסקה לא לשאר דברים, ולפי"ז ניחא גם כאן דאירי באפר ועפר שאינו כלי דבזה מיוחד למה שייחדו אותם [ועי' עוד מה שנאריך בס"ד להלן לג.].

בטעמא דכוי אין מכסין דמו וברין מוכן לוודאי אינו מוכן לספק

בגמ' כוי וכו' אמר רבא אפר כירה דעתו לוודאי ואין דעתו לספק ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא הכניס עפר לכסות בו צואה מותר לכסות בו דם צפור, דם צפור אסור לכסות בו צואה, רמי בריה דרב ייבא אמר כוי היינו טעמא דלא מכסין גזירה

ברין מוכן לוודאי ואינו מוכן לספק

בגמ' אלא אמר רבא אפר כירה דעתו לוודאי ואין דעתו לספק ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא הכניס עפר לכסות בו צואה מותר לכסות בו דם צפור אסור לכסות בו צואה, מבואר בגמ' חידוש שאדם שהכין אפר כירה אז אמרי' שדעתו להכין רק לוודאי ולא לספק ולכן יכול לכסות בו רק דם ציפור שהוא וודאי לא כוי או צואה שהוא ספק, ויש כאן תמיהה גדולה שהנה זה הדין פשוט שדבר שהוכן ואינו מוקצה מותר לעשות בו גם שאר שימושים שלא הוכן אליהם²⁰, וא"כ ק' מדוע עפר שהוכן לוודאי אסור לכסות בו כוי שהוא ספק הרי כיון שהכין עפר לוודאי ואינו מוקצה ממילא מן הדין שיעשה גם שאר שימושי ספק שאינם עומדים לו.

וידע לבאר בזה [ויסוד הדברים כ' בקצרה החזו"א סי' מג' סק"ו] ע"פ המבואר להלן לג. שעצים ביו"ט אף שאינם מוקצה ומותר להסיק בהם מ"מ אסור לעשות בהם שאר שימושים כגון לסמוך בהם את הדלת

²⁰. וב' ראיות לזה: א. עי' ר"ן להלן לג. שהוכיח מזה שמותר להסיק בכלים אף שכלים אינם עומדים להסקה מ"מ כיון שהכלי מוכן ואינו מוקצה מותר לעשות בו כל שימוש אך כזה שימוש שלא הוכן אליו. ב. אוכל אדם מותר ליתנו לבהמה אף לר"י לעיל ו: דס"ל מוכן לאדם אינו מוכן לכלבים ומשום שכל היבא שהדבר מוכן מותר לעשות בו כל שימוש אף כזה שימוש שלא הוכן אליו.

דנקטינן דלא כרבא שמוכן לוודאי הוי מוכן גם לספק ומ"מ אסור משום התרת חלבו וכ"כ המ"א סי' שצח' סקל"ג, ועיי"ש שתמה מ"ט השמיטו הפוסקים דינא דמוכן לוודאי אינו מוכן לספק [באופן שהכניס להדיא לדם ציפור]

ג. במאירי מבואר שרמי ברי דרב ייבא חולק לגמרי על רבא וס"ל שאפי' הכניסו להדיא לוודאי הוי מוכן לספק ולכן הוצרך לטעמא דהתרת חלבו וכ"כ השעה"צ סי' שצח' ס"ק קט' בשם האו"ז, וכ' השעה"צ שבזה יתיישב ק' המ"א מ"ט השמיטו הפוסקים דין זה דמוכן לוודאי אינו מוכן לספק ומשום שס"ל שלדינא שנקטינן כטעמא דמרי ע"כ שס"ל שמוכן לוודאי גם בהכניס להדיא לוודאי הוי מוכן לספק.

והנה לשיטה זו מה שנקטינן שמוכן לוודאי ולא כרבא יש לבאר בב' אופנים: א. בפשוטו י"ל שנקטינן שגם בהכניס לוודאי דעתו גם על הספק [ונ"מ בפירש להדיא שמכין לוודאי 'ולא לספק' שלא יהיה מוכן לספק] ב. עוד י"ל שנקטינן כמו שהערנו לעיל שגם אם הכינו להדיא לוודאי ולא לספק מ"מ כיון שהכינו ואינו מוקצה מותר גם לדבר שלא הכינו כמו בכלי ואוכל שמוכן הוא לכל דבר.

האם בד' ר"ז יש טעם נוסף להא

דאין מכסין דם כוי

תני ר"ז לא כוי בלבד אמרו אלא אפילו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמן זה בזה אסור לכסותו ביו"ט ברש"י מבואר כאן שיש בד' ר"ז טעם נוסף למה אין מכסין דם

משום התרת חלבו, כלו' לעולם גם באפר שהוא מוכן ואינו מוקצה אין מכסין את דמו משום שחששו חכמים שאם ביו"ט יכסו אותו יאמרו שזה וודאי חיה [שהרי בהמה אינה טעונה כיסוין] ויבואו להתיר חלבה לכן אמרו חז"ל שלא לכסות את דמו, ולדינא כ' הרי"ף והרמב"ם והשו"ע טעם זה דרמי בר ייבא שהטעם שכוי אין שוחטין אותו משום התרת חלבו.

וק' מדוע באמת הוצרכה הגמ' לטעמא דמשום התרת חלבו והרי יש טעם פשוט כרבא דמוכן לוודאי אינו מוכן לספק ונמצא שהוא מוקצה, ומצינו כמה מהלכים בראשונים ופוסקים בזה:

א. ברשב"א בעבוה"ק ש"ב סי' ב' ז"ל אין שוחטין את הכוי ביום טוב שספק חיה ספק בהמה הוא ולפיכך צריך כסוי מן הספק וא"א ביו"ט לפי שאין מטלטלין עפר ואפר שלא לצורך לפי שאינו מן המוכן שאפילו אפר כירה ועפר מוכן אינן מוכנין לספק אלא לוודאי, ולא עוד אלא אפילו הכינו לכסות בו צואת התינוקות שהוא ספק אין מכסין בו את הכוי משום גזירת התרת חלבו, וכיצד יעשה ממתין עד הערב ויכסה ע"כ, מבואר ברשב"א שד' רבא נפקו להלכה שאם הכין עפר אפי' בסתם מוכן לוודאי ולא לספק, ומה שבעי' לטעמא דהתרת חלבו הוא דנ"מ בזה שגם בגוונא שהכין להדיא לספק ואינו מוקצה מ"מ אין מכסין משום התרת חלבו.

ב. ביש"ש סי' כג' מבואר שכשהכניס 'להדיא' לוודאי כגון לכסות דם ציפור שם נקטינן כסברא שמוכן הוא לוודאי ולא לספק, ובאופן שהכניסו 'סתם' בזה הוא

ההיתר לכסות דם חיה הוא רק באופן ששחטו ביו"ט אבל שחטו מעיו"ט אין מכסין את דמו ומבואר בראשונים שאין מכסין דמו גם בעפר מוכן שאינו מוקצה והטעם משום שהוי טירחא שלא לצורך, וכ' רש"י שאין להתיר לו לכסות את דמו משום אימנועי משום שמחת יו"ט דאין כאן מניעת יו"ט שהרי כיסוי אינו מעכב האכילה ויהיה מותר לו לאכול גם בלא כיסוי.

והנה הר"ח כ' שחט צפור מעיו"ט ופשע ולא כסהו, וכ' השעה"צ סי' תצ"ח ס"ק קכ"ח שמשמע בר"ח שבדוקא נקט ופשע דאפשר דס"ל דכיסוי מעכב אכילה ודלא כרש"י עי"ש מבואר חידוש עצום בד' השעה"צ [בד' הר"ח] שכיסוי הדם מעכב האכילה וצ"ע הטעם בזה

וראיתי לבאר בזה ע"פ מה שנתבאר לעיל [דף ז:]: בדעת רש"י ועוד קמאי שכיסוי הדם הוי גמר השחיטה ולפי"ז מובן שהכיסוי יעכב את האכילה דהוי גמר השחיטה וכמו שהשחיטה מעכבת האכילה גם כיבוי שהוא גמר הכיסוי מעכב את האכילה.

כוי אפי' יש לו עפר מוכן והוא דיש לחוש שמא בהמה היא ונמצא שטרח 'טרחא שלא לצורך', וזה מתאים עם המשך ד' הגמ' כאן שבשחט חיה עוף ובהמה נמי לא יכסה משום טירחא שלא לצורך שמא מכסה את הבהמה שאינה טעונה כיסוי וזהו גם הטעם שאין מכסין דם כוי [ומבואר חידוש עצום שמשום ספק שמא מכסה שלא לצורך חז"ל הפקיעו דין כיסוי (ורואים כאן את חומר 'איסור טירחא שלא לצורך'].

אבל בד' הרי"ף משמע שאין זה טעם לעצמו [כמו שכבר עמד בשיטת ריב"ב שם] שלעולם הטעם שאין מכסין דם כוי הוא משום התרת חלבו ולא משום טירחא שלא לצורך [דכיון שיש כאן ספק חיה לא חשו טירחא של"צ] ורק בתערובת בהמה וחיה שנמצא מכסה ודאי דם בהמה בזה הוא דאין מכסין משום טירחא שלא לצורך.

בשיטת הר"ח [לשעה"צ] שביסוי הדם מעכב האכילה

אמר רבה שחט ציפור מערב יו"ט אין מכסין את דמו, מבואר כאן שכל

דף ט.

באופן שגלגל בעיו"ט ולא הפריש חלה יכול ליטול חלה ביו"ט, ואילו אבזה דשמואל סובר שאם גלגל עיסה מערב יו"ט אין מפריש ממנה חלתה ביום טוב.

והנה טעמא דאבזה דשמואל ברורה מאוד שהרי בעצם יש איסור להפריש תרו"מ בשבת ויו"ט משום שנראה כמתקן ורק בלש ביו"ט שרי משום שא"א מבעו"י וא"כ בלש מעיו"ט שהייתה לו אפשרות להפריש מבעו"י לא התירו לו והדרינן לאיסור הרגיל של הפרשת תרו"מ ביו"ט, וצ"ע בטעמא דרבה שהיתיר ומצינו כמה דרכים בראשונים בזה:

א. ברש"י כ' ז"ל אפילו הכי מפריש 'שלא גזרו על תרומת עיסה' שהרי מותר לגלגלה ביום טוב ולאפותה כדי לאכול פת חמה ע"כ, משמעות ד' רש"י שכיון שבדרך כלל לשים עיסה ביו"ט כדי לאכול פת חמה ממילא חז"ל כבר לא אסרו הפרשת 'חלה' ביו"ט [ואסרו רק הפרשת תרו"מ לא חלה] ואף באופן שבמקרה לשו מבעו"י כבר לא אסרו חכמים וכ"ה ברמב"ן במלחמות ז"ל חלה מאחר שהותר להעלותה מפני שרובן אינן טבולין מאתמול הותרו לעולם ולא פלוג רבנן ושרו משום שמחת יו"ט ע"כ.

ב. תוס' הביאו בשם הירושלמי ביאור אחר בד' רבה: דאה"נ באופן שגמר ללוש את

בשיטת רבה שגם אם לש עיסה מעיו"ט מפריש חלה ביו"ט

אמר רבה שחט צפור מעיו"ט אין מכסין אותו ביו"ט גלגל עיסה מערב יום טוב מפריש ממנה חלתה ביום טוב, אבזה דשמואל אמר אפילו גלגל עיסה מערב יום טוב אין מפריש ממנה חלתה ביום טוב, לימא פליגא דשמואל אדאבזה דאמר שמואל חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש, אמר רבא מי לא מודה שמואל שאם קרא עליה שם שאסורה לזרים ע"כ.

ביאור הדברים: הנה חז"ל אסרו להפריש תרומות ומעשרות וחלה בשבת ויו"ט, והטעם שחז"ל אסרו להפריש תרו"מ משמע בגמ' כאן שהוא משום 'מתקן' שהרי מתקן הוא את השריית לאכילה ודומה הוא למתקן.

והנה זה מוסכם שמי שלש עיסה ביו"ט [ומותר ללוש ביו"ט דכל מלאכות שמלישה ואילך מותרות] שמותר לו להפריש חלה ואף שאסור להפריש תרו"מ ביו"ט מ"מ באופן שלש עיסה ביו"ט שלא הייתה לו אפשרות להפריש ביו"ט התירו לו להפריש ביו"ט וכן מפורש להלן לו. עיי"ש, ונדון בגמ' במי שלש עיסה מערב יו"ט שהייתה לו אפשרות להפריש בעיו"ט האם מותר לו להפריש ביו"ט, שיטת רבה שגם

אלמא שם תרומה עליה 'ואיתא בכלל אין מגביהין תרו"מ ביו"ט' ע"כ משמעות ד' רש"י שאה"נ לא חשוב תיקון ומ"מ אסור דחז"ל אסרו כל ששם תרו"מ עלה ולא פלוג. ב. בתוס' ורשב"א מבואר שאמנם יכול לאכול ואח"כ להפריש אבל מ"מ כשמפריש לפני הרי נחשב לתקון ונבביאור פלוגתת רש"י ותוס' עי' להלן, וע"ע להלן שהבאנו מד' האחרונים בדעת הרמב"ם ביאור חדש בד' רבא.

האם בהפרשת חלת חו"ל יש בו מקום 'מתקן'

גמ' לימא פליגא דשמואל אדאבוה דאמר שמואל חלת חו"ל אוכל והולך ואחר כך מפריש, אמר רבא מי לא מודה שמואל שאם קרא עליה שם שאסורה לזרים, ונתבאר בזה ב' ביאורים, ברש"י כ' שבאמת אין כאן תיקון ומ"מ אסור דחז"ל לא פלוג והוי בכלל איסור הפרשת תרו"מ אין מפרישם תרו"מ, ובתוס' ורשב"א מבואר שגם בחו"ל זה נחשב לתיקון, ויש לברר מהו יסוד פלוגתת רש"י ותוס' האם חלת חו"ל נחשב לתיקון או לא:

ויש לבאר בזה ובהקדם, יש מח' גדולה באחרונים בגדר דינא דחלת חו"ל שאוכל והולך ואח"כ מפריש האם הכוונה בזה שבעצם הוא טבל רק שיכול להפריש אח"כ למפרע על כל מה שאכל, או י"ל שחלת חו"ל 'אינו טבל' כלל ורק יש בו מצוות הפרשה בעלמא ונ"מ מי שאכל ולא הפריש לבסוף האם איגלאי שאכל טבלים או רק ביטל מצוות הפרשה, המהרי"ט

כל העיסה מעיו"ט מודה רבה שאסור והכא אירי באופן שלא גמר את עריכת העיסה עד שנכנס יו"ט דכיון שהדרך להפריש בגמר עשיית עיסה וגמרו רק ביו"ט הרי זה חשוב כא"א מבעו"י ושרי.

ג. הבעה"מ והרא"ש פירשו שרבה אירי בחלת חו"ל וס"ל שלא חשוב תיקון שהרי אוכל והולך ואח"כ מפריש, וכ"כ הראב"ד פ"ג מיו"ט ה"ח ז"ל אנו מחלקין בין עיסת הארץ לעיסת חו"ל דעיסת חו"ל כיון דקי"ל כשמואל דאמר אוכל והולך ואחר כך מפריש אין כאן משום מתקן טבלים ביום טוב דהלכתא כרבה דהוא בתרא דפליג אדאבוה דשמואל ע"כ.

בביאור ד' רבא מה שיש איסור להפריש חלב גם בחלת חו"ל

אבוה דשמואל אמר אפילו גלגל עיסה מערב יום טוב אין מפריש ממנה חלתה ביום טוב, לימא פליגא דשמואל אדאבוה דאמר שמואל חלת חו"ל אוכל והולך ואחר כך מפריש [כלו' הגמ' הבינה הגמ' שאם נאמר שחלת חו"ל אפשר לאכול ולהפריש אח"כ אז גם אם יפריש חלה מקודם אין לאסור שהרי יסוד האיסור משום 'מתקן' ובחלת חו"ל לא נחשב לתיקון שהרי יכול היה לאכול גם קודם הפרשה ולהפריש אח"כ], ומשני רבא מי לא מודה שמואל שאם קרא עליה שם שאסורה לזרים, בביאור ד' רבא נחלקו הראשונים:

א. ברש"י כ' ז"ל מי לא מודה שמואל אע"פ שאינו צריך להפרישה שאם קרא עליה שם שחל עליה שם חלה ואסורה לזרים

דעת הרמב"ם באיסור הפרשת תרו"מ והלה

הנה מכל ד' הגמ' משמע שיסוד איסור הפרשת תרו"מ בשבת ויו"ט הוא משום שנראה כמתקן, ולזה דנה הגמ' שחלת חו"ל לא חשוב תיקון כיון שיכול לאכול גם קודם הפרשה, אמנם ברמב"ם פכ"ג משבת מצינו טעם נוסף בזה, וז"ל הרמב"ם שם ה"ט אין מגביהין תרו"מ בשבת מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן [וזה מתאים עם המבואר בסוגיין], ובהי"ד שם כ' ז"ל אין מגביהין תרו"מ שזה דומה למקדיש אותן פירות שהפריש ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת ע"כ, הנה בהי"ד בטעם הא' כ' טעם מיוחד לאסור הפרשת תרו"מ משום שנראה כמקדיש וכמו שאסרו חז"ל להקדיש ה"ה אסור להפריש חלה מה"ט דנקאה כמקדיש, ויש להשים לב שיש חילוק בהגדרת האיסור בזה: דאם האיסור משום מתקן האיסור הוא מצד 'תיקון השיריים' שמתקנם לאכילה, משא"כ דינא דנראה כמקדיש האיסור מצד 'חלות התרומה והחלה שמחיל' ועי' להלן נ"מ בזה.

וצ"ע מנא ליה לרמב"ם שמלבד האיסור של מתקן יש עוד איסור של נראה כמקדיש, וביארו האחרונים [עי' או"ש שם וקה"י סי' ח'] שמקורו מסוגין דהנה רבא אמר שיש איסור להפריש חלה ביו"ט אף בחו"ל דמי לא מודה שמואל שאם קרא עליה שם שאסורה לזרים, ונקט הרמב"ם שחלת חו"ל אין בו משום מתקן שהרי אוכל והולך וכו' ומ"ט אסור להפריש חלה גם בחו"ל, ולמד הרמב"ם שכאן חידש לנו רבא טעם

אלגאזי בכורות פרק ד' אות מ"ז נקט דלא הוי טבל אלא חכמים תקנו מצות הפרשה וגם אם לא יפריש לבסוף אינו אוכל טבלים למפרע, וכ"כ הבית מאיר ביו"ד סי' שכ"ג עי"ש, אבל המשכנות יעקב או"ח קלה' כתב שהדבר ברור שהוי טבל ורק שיכול להפריש טבל גם אח"כ ויחול למפרע אבל כל שלא הפריש איגלאי שאכל טבל.

והנה בלשון הבעה"מ כאן בסוגיא מפורש שאינו טבל ז"ל אבל חלת חו"ל מאחר דקיימא לן כשמואל דאמר הולך ואוכל ואח"כ מפריש הא לא מבולא כל עיקר ואין בה משום דמיחזי כמתקן דהא לית בה משום טבל, מאידך בד' הרא"ש משמע שהוא טבל עי' ברא"ש סי' יג' שכ' שאם לא הפריש נמצא אוכל טבל וכ"מ ברשב"א ברכות מה. בשם הראב"ד שמי שאכל חלת חו"ל קודם הפרשה אין מזמנים עליו כדין אוכל טבל [וכן מבואר מד' המג"א סי' תק"ו סק"ח].

ויתכן שבזה נחלקו כאן רש"י ותוס' [דרש"י פשיטא ליה שחלת חו"ל לא חשוב תיקון ואילו תוס' ס"ל שחשוב תיקון]: רש"י ס"ל שחלת חו"ל אינו טבל ונמצא שאין כאן תיקון שהרי הוא חולין מתוקנים גם בלי הפרשה ורק מצוות הפרשה בעלמא יש כאן ואין כאן תיקון כלל ומפורש כן בבעה"מ הנ"ל ז"ל דהא לא מבולא כל עיקר ואין בה משום דמיחזי כמתקן דהא לית בה משום טבל, אבל דעת תוס' ורשב"א גם חלת חו"ל הוי טבל ורק שיכול להפריש למפרע על מה שאכל כבר אבל איך שיהיה ההפרשה היא שמתקנת את העיבה ולכן אסור משום מתקן.

משום מתקן ניחא דאינו מרבה באיסור במה שמפריש על עוד עיסות [עכ"פ בזה"ז שמפרישים כל שהוא, אבל כיון שיסוד האיסור משום מתקן כמבואר בתוס' מה מתיר להוסיף ולתקן יותר מהנצרך לו, וכ' ליישב שיש כאן היתר של ריבוי בשיעורין דשרי ביו"ט [ועי' מה שהארכנו להלן יז].

בטעם הדבר שדבר שאסור משום מראית העין אסור אפי' בחדרי חדרים

אמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, ומבואר בגמ' שבדין זה נחלקו בה תנאי דתניא שוטחן [לבגד רטוב] בחמה אבל לא כנגד העם רבי אליעזר ורבי שמעון אוסרין, ויש לברר מהו הטעם שאסור אפי' בחדרי חדרים הא כיון שיסוד האיסור משום מראית העין בחדרי חדרים הרי אין מראית עין דאין רואה.

ובפשוטו הטעם משום לא פלוג וכיון שחז"ל אסרו ברה"ר אף שהטעם לא שייך בחדרי חדרים הרי זה אסור בכל מקום ולא חילקו וכ"כ הלבוש סי' שא' סעיף מה' ז"ל שכן הוא מדותיהן של חכמים שלא להפליג בגזירותיהן וכ"ה במ"ב שם ס"ק קסה', אבל בר"ן כאן כ' ב' טעמים לאסור ז"ל האחד שאם אתה מתיר לו ברה"י אף הוא יעשה כן ברה"ר כיון שהדבר מותר ויאמר אין כאן רואים, ועוד יש להם לחכמים לחוש שמא יראהו אדם, ועי' להלן נ"מ בין הטעמים.

נוסף בהפרשת תרו"מ דאסור משום מקדיש ולזה פשוט שזה שייך גם בחלת חו"ל דאמנם אין כאן תיקון אבל יש כאן איסור משום מקדיש שהרי הוא מחיל עליו חלות חלה [והראיה שחל כאן חלות חלה שהרי הוא אסור לזרים], ומצינו ביאור זה כבר בחי' ר"נ בן הרמב"ן ז"ל אמר רבא שאם קרא לה שם שאסורה לזרים דאע"ג דאמרינן דאוכל והולך ואח"כ מפריש מ"מ כיון שקריאת שם שם מהני למיסר לזרים הוי ליה כמקדיש ואסור ע"כ.

דין ריבוי בשיעורים בהפרשת חלה

בתוס' כאן בסו"ד כ' לדון במי שלש עיסה מעיו"ט שהדין שאסור להפריש חלה ביו"ט [ואף שתוס' פסקו כרבה מ"מ ס"ל שכ"ז באופן שלא גמר ללוש וכנ"ל מהירושלמי] דיש תקנה ז"ל ומיהו אם ירצה לעשות דבר קל יעשה מצה אחת ויאפה אותה ויצרפם ויפריש מאחת על כל האחרות אגב אותה מפני שחיובה בא עכשיו ע"כ, הינו שילוש עיסה ביו"ט ובזה וודאי שיכול להפריש עליו ויפריש ממנה על העיסות שלש מעיו"ט.

ובקובץ שיעורים אות לב' תמה על ד' תוס' דכיון שיסוד איסור הפרשת תרו"מ הוא משום מתקן א"כ מה מהני מה שמפריש מהעיסה שלש ביו"ט הרי בזה שמפריש גם על העיסות של ערב יו"ט הרי הוא מרבה באיסור דמתקן 'עוד' שיריים, ובתוך דבריו מבואר שבשלמא אם היינו אומרים שיסוד האיסור להפריש הוא משום מקדיש ולא

לצורך והאיסור לבנות ביו"ט הוא רק מדרבנן, ולפי"ז ק' מ"ט יש בזה איסור בחדרי חדרים הרי לתוס' בכה"ג שחושדים אותו רק באיסור דרבנן אין את הדין של חדרי חדרים [ואולי תוס' בכתובות יברו דלא כתו' שבת ויש איסור בנין מדאורי' ביו"ט וכ"ה ברמב"ם פ"א מיו"ט ה"ג והטעם שלא אמרי' בזה מתוך האריכו בזה האחרונים ואכמ"ל].

ותירין החת"ס שסוגיא זו ס"ל שגם במראית העיזן דרבנן אסרינן בחדרי חדרים, עוד תי' שבלהטיח גגו מלבד איסור בונה יש גם איסור מצד ממרח שזה וודאי אסור גם ביו"ט.

הכרעת ההלכה בדין חדרי חדרים

הראשונים כאן הביאו ד' ניסים גאון שכ' שלא קי"ל כרב אלא כת"ק שדבר האסור משום מראית העיזן לא אסרי' בחדרי חדרים וכן דעת הבעה"מ כאן, אבל דעת רוב הראשונים שקי"ל כרב שאסרו גם בחדרי חדרים, והאם אסרי' חדרי חדרים גם במראית העיזן דרבנן נחלקו הראשונים ועי' לעיל שהבאנו שיש בזה מח' הסוגיות ולדינא הכריע המ"ב וביאוה"ל סי' שא' סמ"ה שיש להקל בזה.

בדעת ב"ה שמותר להוליך סולם של שובך

בדין הולכת סולם ביו"ט דעת ב"ש שאסור להוליך את הסולם משובך לשובך וב"ה מתירין, והטעם שב"ש אוסרים מבואר

האם אסרו משום מראית העיזן באיסור דרבנן בחדרי חדרים

תוס' כתובות ס. הוכיחו מהגמ' שם שאף שקי"ל שדבר האסור משום מראית העיזן אסור אפי' בחדרי חדרים ה"מ באופן שהמראית העיזן הוא שעובר על איסור דאורי' אבל אם גם לפי מראית העיזן חושדים אותו רק באיסור דרבנן הרי זה אסור רק ברה"ר לא בחדרי חדרים, ועי' מ"א סי' שא' סקנ"ו וכע"ז בגר"א סי' שה' ס"י כ' שדין זה שנוי במח' הסוגיות, ויש לברר את יסוד הנידון האם האיסור של חדרי חדרים הוי גם באיסור דרבנן או לא.

ויתכן שתלוי בטעמים הנ"ל: דאם משום לא פלוג וכד' הלבוש שכן הוא מידותיהן של חכמים שלא לחלק בגזרותיהן מסתבר שגם בדרבנן אסור שכן הוא מידותיהן של חכמים שלא לחלק, אבל לדעת הר"ן שזהו משום גזרה [שמא יעשה כן גם ברה"ר או שיהיה אדם שיראנו בחדרי חדרים] לפי"ז י"ל שבדרבנן לא גזרי' דהוי גזרה לגזרה.

בעיקר ד' תוס' הנ"ל [שדין זה שאסור משום מראית העיזן אסור בחדרי חדרים הוא רק כשיבואו לחשדו שעובר על איסור דאורי'] עי' בחת"ס כתובות שם שהק' ע"ז מסוגיין שבהולכת סולם אסור משום מראית העיזן שיאמרו להטיח גגו צריך הוא צריך, ובפשוטו האיסור להטיח גגו איסורו משום בונה, והנה שיטת תוס' שבת צה. שמדאורי' מותר לבנות בניין ביו"ט משום מתוך שהותר מגבן ביו"ט הותר נמי שלא

בסולם של שובך עדיין יש קצת מראית העין רק כיון שהאיסור קל דשובכו מוכיח עליו הקילו לצורך שמחת יו"ט ולזה יש להקל רק בהליכתו שיש בזה צורך שמחת יו"ט אבל להחזיר אסור.

ובמהרש"א ומהר"ם בע"ב כ' בד' רש"י שגם לב"ה מותר רק להוליך אבל לא להחזיר ומבואר מזה שאף ששובכו מוכיח עליו אין זה היתר מוחלט רק שיש בזה פחות מראית העין והתירו משום שמחת יו"ט וכ"כ בשיטת ריב"ב כאן על הרי"ף.

בגמ' שיש בזה משום מראית העיין דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך, וב"ה מתירין ומשום שהם סוברים ששובכו מוכיח עליו שמטלטלו כדי להביא גוזלות מהשובך, ויל"ע האם לב"ה מותר רק 'להוליך' את השובך כדי להביא יונים או מותר גם להחזיר הגם שאין בזה צורך [עי' ברייתא בע"ב שדעת ר' שמעון בן אלעזר לחלק בזה] ויסוד השאלה האם מה שב"ה מתירים משום שובכו מוכיח הינו שאין כלל מראית העין ולזה פשוט ששרי גם להחזיר, או י"ל שגם

דרף ט:

משום שמחת יו"ט לשחוט ולחפור ולא חשו לאיסור מוקצה או עשיית גומא, ואילו ב"ה שם לא הקילו משום שמחת יו"ט, אמר ר"י מוחלפת השיטה [לדעת רש"י ורוב ראשונים הינו מוחלפת המשנה דסולם ולר"ת מוחלפת המשנה דהשוחט], דוחה הגמ' ממאי דלמא עד כאן לא קאמרי ב"ש התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ אבל היכא דליכא דקר נעוץ לא.

ויש כאן תמיהה גדולה בד' הגמ' הנה לעיל ז: נתבאר שלחפור כשאין דקר נעוץ יש ב' איסורים האחד משום עשיית גומא [ומ"מ אסור רק מדרבנן דהוי מלאכה שא"צ לגופה], ועוד משום מוקצה, ומה שמהני ד"נ [-דקר נעוץ] הבאנו מד' תוס' והרא"ש שמהני רק לאיסור מוקצה שע"י הד"נ הרי הוא מכין את העפר אבל עדיין נשאר בו איסור עשיית גומא, וא"כ צ"ע מה דחי הגמ' שאני הכא דאיכא ד"נ ומשמע שאין איסור כלל וכ"ה ברש"י הרי עדיין יש בו איסור עשיית גומא שהותר משום שמחת יו"ט, ועי' פנ"י לעיל ח. שעמד בזה ועי' שער המלך פ"ב מיו"ט הי"ח מה שהביא מד' כת"י לר"ן ליישב בזה ועי' רשב"א כאן ועדיין צ"ע.

והנה לעיל הבאנו מד' הרש"י והרי"ד שמהני ד"נ אינו לאיסור מוקצה רק שלא יהיה בו איסור עשיית גומא דכחפור

בטעמא דב"ה שסולם של עליה אסור

בבריתא בע"ב מבואר שכל ההיתר לב"ה הוא רק בסולם של שובך אבל סולם של עליה אסור, והטעם מבואר ברש"י והרא"ש שבסולם של עליה ניכר יותר שלהטיח גגו הוא צריך ומודו ב"ה שיש בזה משום מראית העין, אבל ברמב"ם פכ"ו משבת ה"ז מבואר שאסור מלתא דמוקצה דאינו כלי והוי מוקצה כדין מוקצה דעצים ואבנים ועי' מ"א סי' שח' סקל"ח שהשוה זה לדלתות הבית שכיון שלא הוכנו לטלטול הוי מוקצה.

מ"ט דקר נעוץ חשוב כאין איסור כלל

למדנו במשנה מח' ב"ש וב"ה בדין הולכת סולם לשובך להביא גוזלות שב"ש אוסרים להביא את הסולם משום מראית העין דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך, וב"ה מתירים [והבינה הגמ' שב"ה מודו שיש בזה משום מראית העין ורק מותר משום שמחת יו"ט] אומרת הגמ' אלמא גבי שמחת יו"ט ב"ש לחומרא וב"ה לקולא, ורמינהי השוחט חיה ועוף ביו"ט ב"ש אומרים יחפור בדקר ויכסה וב"ה אומרים: לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום, אלמא ב"ש לקולא דמקילים

רש"י כאן משמע שגם אין איסור מוקצה
 [שהרי בדעת ב"ה כ' שהאיסור שיש כאן
 הוא אטו כתישה ומ"ט הוצרך לחדש איסור
 חדש תיפוק"ל משום מוקצה ומוכח שאין
 כאן משום מוקצה] והטעם י"ל שמהני הד"נ
 גם לאיסור מוקצה ולפי"ז ניחא וע"ע פסקי
 רי"ד.

ועומד וכן משמע ברש"י כאן, ולפי"ז ניחא
 שאין איסור כלל דמהני הד"נ לאיסור עשיית
 גומא, רק שעדיין יל"ע דשם נתבאר שלרש"י
 גם אחרי הד"נ נשאר עדיין איסור מוקצה
 וכ"מ ברי"ד שם ולפי"ז עדיין ק' דמ"מ יש
 איסור מוקצה ומ"מ הותר אלמא התירו
 איסור מוקצה משום שמחת יו"ט, אמנם מד'

דף י.

דהוי כלי הרי זה מוקצה מחמת ח"כ שאסור
לטלטלו אפי' מחמת ח"כ.

ועי' היטב במ"א סי' תקט' סקט"ו ותו"ד
דהנה תוס' לעיל ח. חידשו שמותר
לטלטל מוקצה ביו"ט לצורך אוכל נפש,
והבאנו לעיל ח. מד' המ"א כ' שרק 'לטלטל'
מוקצה הותר לצורך או"נ אבל לאכול וכן
להשתמש במוקצה אפי' לצורך או"נ,
ונתקשה המ"א ממה ששרי לקצב על העלי
בשר ות' דשאני עלי שהוא כלי, והן הן ד'
הגמ' והכוונה בזה שאף שאסרו להשתמש
במוקצה ביו"ט אפי' לצורך או"נ הינו רק
במוקצה דעצים ואבנים שהוא מוקצה גמור
בזה התירו רק טלטול לא שימוש, אבל כלי
שהוא מוקצה גמור זה קיל יותר ובזה התירו
אף שימוש לצורך או"נ.

בטעם איסור טלטול יוני שובך

ב"ש אומרים לא יטול אלא אם כן נענע
מבעוד יום וב"ה אומרים עומד ואומר
זה וזה אני נוטל, הנה מבואר כאן שבין
לב"ש ובין לב"ה היונים שבשובך הם
מוקצה ורק שנחלקו היאך לייחד אותם אם
בנענוע או סגי לומר מזה וזה אני נוטל,
והראשונים נתקשו בזה דהנה לעיל דעת ר"נ
שב"ש ס"ל כר"ש שמוקצה ביו"ט מותר
ולפי"ז ק' מ"ט אסור לטלטל יוני השובך
הרי ב"ש לית להו מוקצה [וסתירה זו קיימת

טעמא דב"ה שמותר לטלטל העלי לקצב עליו בשר

בסתירת ב"ש וב"ה האם התירו איסורים
משום שמחת יו"ט מבואר כאן
בגמ' אלא אלא אי קשיא הא קשיא ב"ש
אומרים אין נוטלין את העלי לקצב עליו
בשר וב"ה מתירין, אלמא גבי שמחת יו"ט
ב"ש לחומרא וב"ה לקולא, ורמינהי השוחט
חיה ועוף בית שמאי וכו' אמר רבי יוחנן
מוחלפת השיטה, ודחי ממאי דלמא לא היא
עד כאן לא קאמרי ב"ש התם אלא היכא
דאיכא דקר נעוץ אבל היכא דליכא דקר נעוץ
לא, ועד כאן לא קאמרי ב"ה הכא אלא
דאיכא תורת כל עלי תורת כלי עליו אבל
התם לא.

מבואר בגמ' שלעולם ב"ה לא התירו משום
שמחת יו"ט וכאן שהתירו לטלטל
את העלי לקצב עליו בשר הוא משם שיש
עליו תורת כלי, ובביאור ד' הגמ': דעת רש"י
כאן ולהלן יא. שהוא כל שמלאכתו לאיסור,
ואילו לדעת תוס' הוא מוקצה מחת חיסרון
כיס, והנה לשטת רש"י ניחא מאוד שהוי כל
שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך
גופו ומקומו ולקצב עליו בשר הוי שימוש
דצורך גופו ולכן מותר [ודעת ב"ש שכלי
שמל"א אסור אפי' לצורך גופו], אבל לדעת
תוס' שהוי מוקצה מחמת ח"כ צ"ע מה משני

מוקצה, אמנם הביאור דברש"י כ' שאם מימליך 'בטלה הזמנתו למפרע' ואיגלאי מילתא שמתחילה כבר היה מוקצה, אמנם הנה ברש"י כאן כ' שחשינין דילמא ימלך ונמצא טלטול שלא לצורך [ועי' ראש יוסף שעמד בסתירת ד' רש"י].

הרא"ה כ' ביאר ביאור חדש בד' הגמ' שמה שצריך נענוע זהו מעצם הייחוד דכדי להזמינו בעי' יחוד ע"י נענוע ולא סגי באמירה ומה שאומרת הגמ' 'חיישינין לאימלוכי' לאו דוקא הוא ועיקר הטעם הוא דבריכה ראשונה בעי' הזמנה גמורה ע"י נענוע.

האם סוף טומאה לצאת הוא דין דאורי' או דין דרבנן

בגמ' כאן מבואר דין 'סוף טומאה לצאת' הינו שמת הנמצא בבית כל הפתחים שיתכן שיצא ממנו המת טמאים ואם יש שם כלים באותם פתחים הרי הם טמאים [אף שיש הפסק של דלת ומחיצה ואינם תחת אהל אחד] ויש לדון האם דין סוף טומאה לצאת הוא דין דאורי' או שהוא דין דרבנן, וברש"י כאן מפורש שהוא דין דרבנן, ועי' שטמ"ק שעמד בסתירת ד' רש"י להלן לת. שמפורש בדבריו שם שהוא דין דאורי' מהלכה למה שמסיני וז"ל ודרך יציאתה הלכה למשה מסיני כדאמרינן בסוכה דהלכות טומאה הכי גמירי להו ע"כ [וכן משמע בגמ' שם דינינו כדין דאורי' דאין ברירה] וצ"ע בסתירת ד' רש"י.

והראש יוסף כ' שדבר זה תלוי בפלוגתת אמוראי כאן דהנה בגמ' להלן לת.

גם להלכה לדעת הרמ"א שפסק כר"ש במוקצה אך ביו"ט ומ"מ בדין יוני שובך מסכים להיתר כדמשמע בסי' תצז' ס"ט] ומצינו כמה תי' בזה

א. הבעה"מ כ' [וכעיי"ז כ' המהרש"א בביאור ד' תוס' לעיל ב] דהנה הגמ' כאן מעמידה דין זה בכריכה ראשונה של יונים ולזה י"ל שבזה הוי מוקצה כגרוגרות וצימוקים דמקצה דעתו לגמרי מהם משום חורבן שובך ומוקצה דגרו"צ מודה ר"ש שהוא מוקצה כמבואר להלן מ: ב. המאירי כ' שהטעם משום שהוי כמדבריות שמודה ר"ש שזה מוקצה דהוי כגרו"צ. ג. הרא"ה לעיל ב. כ' שאה"נ לר"נ טעמא דב"ש אינו משום מוקצה רק משום מניעת שמחת יו"ט וע"ד שמבואר כאן בגמ' בהמשך לדעת ב"ה שאם לא יזמינו וינענע יש לחוש שלא ימצא גוזלים שמנים כרצונו ולא ישחוט וימנע משמחת יו"ט, וכ"כ הראב"ה סי' תשל"ב [בתי' א']. ד. עוד כ' הראב"ה שם שאה"נ לר"נ טעמא דב"ש אינו מוקצה רק משום טירחא שלא לצורך.

בטעמא דב"ש שצריך נענוע

דעת ב"ש שיוני שובך לא מהני הזמנה בפה אלא בעי' לנענע אותם מבעו"י ומבואר בגמ' שב"ש אירי רק בכריכה ראשונה שבזה יש לחוש טפי לאימלוכי, ומבואר מזה שאם ימלך הרי זה אסור וכ' רש"י [ריש י.]. הטעם בזה ז"ל דילמא ממליך ואשתכח דטלטלה בכדי דכיון דממליך בטלה לה הזמנה למפרע ע"כ, וצ"ע מ"ט חשוב שטלטל מוקצה הרי כבר ייחדם ואינו

דין סוף טומאה לצאת כשיש אזיר מפסיק בין המת לפתח

בעיקר דינא דסוף טומל"צ יש לעיין מה צריך לדין זה תיפוק"ל שיטמא משום אהל שהרי חלל הפתח הוא נמצא באותו אהל המת, ובפשוטו י"ל דנ"מ כשיש הפסק בין המת לפתח הבית כגון שדלת הפתח סגור דאינו נמצא באותו אהל של המת דמ"מ טמא משום סוף טומאה לצאת וכ"כ השטמ"ק בשם הרמב"ן.

ולפי"ז תמה השטמ"ק ע"ד רש"י שכ' שמה שתחת הפתחים טמאים הינו או שכולם פתוחים או ולם סגורים, ותמה שבאופן שכולם פתוחים אז א"צ להגיע לדין סוף טומל"צ ובלא"ה טמא משום שנמצא יחד עם המת באותו אהל, וכ' השטמ"ק ליישב שהכא במאי עסקינן שיש אזיר מפסיק בין המת לפתח כגון שיש חצר מפסיק שבוה אף שהפתח פתוח מ"מ אינו באותו אהל ולזה בעי' דלדין סוף וכו' וכ"כ הרש"ש ועי"ש.

ומבואר כאן חידוש שדינא דסוף טומל"צ אינו רק כשזה באותו אהל [ורק שהדלת סגורה] אלא גם כשיש אזיר מפסיק כגון שיש איזה חצר בלא קירוי מפסיק ביניהם נמי איכא לדין זה, ולמעשה בדין זה נחלקו הפוסקים האם מה שתחת 'פתח העיר' מטמא את כל העובר שם מדין סוף וכו' או שכיון שאזיר מפסיק בין המת לפתחי שער העיר אין זה מטמא עי' ב"י יו"ד שעא' ס"ד שהביא בזה ב' שיטות [ועי' רש"ש כאן].

מבואר שלדינא קי"ל שבדאורי' אין ברירה ובדרבנן אין ברירה, והנה לדעת רבא כאן שס"ל שב"ה אית להו ברירה ומה"ט אין כל הפתחים טמאים ותקשי הרי קי"ל שבדאורי' אין ברירה ואיל מהני כאן דין ברירה וע"כ מוכח שסוף טומאה לצאת הוא דין דרבנן, אבל לדעת רבה שס"ל שב"ה ס"ל דאין ברירה בדיו זה דסוף טומאה אז אדרבה מוכח שסוף טומאה לצאת הוא דין דאורי' דאילו היה דין דרבנן מ"ט ס"ל לב"ה דאין ברירה הרי קי"ל שבדרבנן יש ברירה, נמצא שבנדון זה האם הוא דין דרבנן או דאורי' תלוי זה בפלוגתא אמוראי [וניחא ד' רש"י דכאן רש"י אזיל בתחילת הסוגיא שהגמ' סברה כרבא, ואילו להלן לח. קאי בשיטת ר' אושעיא שס"ל כרבה ודוק].

בעיקר נדון זה האם הוא דין דאורי' או דרבנן נחלקו בזה גם הפוסקים להלכה: דעת הש"ך יו"ד סי' שעב' סק"ב שאסור רק מדרבנן, אבל דעת המ"א סי' שמד' סק"ב והחכמ"א כלל קנט' ס"ח שאסור מדאורי', והנ"מ בזה הנה ברמ"א סי' שעב' ס"א כ' שאם יש כהן באהל המת אפי' הכהן ערום חייב לצאת מיד דכבוד הבריות אינו דוחה איסור דאורי' אבל כשהטומאה הוא רק דרבנן הרי זה נדחה מפני כבוד הבריות כמבואר בכמ"ק שכבוד הבריות דוחה איסור רבנן, וכ' הש"ך שם סק"ב שאם הכהן נמצא תחת הפתח שסוף טומאה לצאת אז האיסור רק מדרבנן ואם ערום אינו חייב לצאת מיד, והמ"א והחכמ"א שם לשיטתם חלקו ע"ז וכ' שזה אסור מדאורי'.

דמי ואינו חוצץ בפני הטומאה אלא דבר הסותם לגמרי ע"כ.

**באופן שיש כמה פתחים שיש
אפשרות שיצא מכל אחד מהם
האם כולם טמאים בתורת וודאי**

יש לדון מה הדין כשיש הרבה פתחים דכל הכלים שתחת הפתחים טמאים [ומשום שאין יודעים מהיכן יצא המת] האם רק תחת פתח אחת טמא [הינו מאותו שעתיד לצאת] ורק שמספק אסרי' לכולם, או שכיון שיש אפשרות שיצא מכל פתח אז כולם טמאים בתורת וודאי דמספיק האפשרות שיצא מפתח זה לטמאות אותו, ורעק"א נקט מתחילה בפשיטות שרק תחת אחד מהם טמא ולזה תמה מ"ט כולם טמאים שיתבטל הכלי הטמא שתחת אותו פתח המא בשאר הפתחים הטהורים [וכ' לדון שאולי כלי הוא דבר חשוב ולא בטיל רק שדחה למה שכ' באו"ה שדבר חשוב שנולד בתערובת בטל אף שהוא חשוב], ובסו"ד כ' רעק"א שאולי נאמר שתחת כל הפתחים טמא בתורת וודאי משום האפשרות שיעבור דרך הפתח, וכ' שכ"מ בר"ש ורא"ש אהלות.

יש לברר מהו יסוד הנדון בזה [אם יש דין סוף טומאה לצאת ביש אויר מפסיק: והנה מסברא היה נראה שטמא דכן הוא הדין שכל סוף הטומאה לצאת דרך הפתח הוי כאילו הטומאה שם ולזה גם ביש אויר מפסיק נמי כיון שסוף הטומאה לצאת משם מן הדין שיטמא, ויל"ע בטעם המקילים הסוברים של"א סוף וכו' כשיש אויר מפסיק ועי' רעק"א תניינא סי' יח' שביאר היטב שס"ל שגדר דינא דסוף וכו' אין זה שחשבינן כאילו הטומאה מונחת שם רק גדר הדין הוא כאילו כולם תחת אהל אחד ואין מתחשבים במחיצה המפסקת וזה שייך רק באופן שנמצאים הם תחת אהל אחד ורק שיש מחיצה המפסקת אבל ביש אויר מפסיק ואינם תחת אהל אחד לא שייך גדר זה וטהור וז"ל מכוח סוף טומאה לצאת לא הוי כאלו הטומאה מונחת באותו מקום שתצא דרך שם אלא היכי דהכל באהל אחד אלא שסתומת הפתח חוצצת ביניהם אמרינן כיון דסופו לצאת דרך הפתח ההוא הוי כאלו הפתח פתוחה וממילא הטומאה מתפשט לשם וזהו דינא דהמת בבית ולו פתחים הרבה ע"כ, והדברים מפורשים גם בר"ח כאן ז"ל וקי"ל שכל פתח העומד להפתח כפתוח

דף י:

זימן שחורים ולבנים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים הרי אלו אסורים שאני אומר שמא אותן שזימן פרחו להן ואלו אחרים הן וכל ספק מוכן אסור עכ"ד, והאחרונים תמהו בזה דלמאי דקי"ל כר"ח שרוב וקרוב אזלי' בתר רוב אז הוי ודאי מוקצה ולא ספק נויש בזה נ"מ מה הדין ביו"ט שני כה"ג דאם משום ספק אז מותר ביו"ט שני לשיטת הר"ן להלן כד. שספק מוכן ביו"ט שני מותר משום ס"ס ואילו לפשטות הדברים שהוי וודאי אז יהיה אסור גם ביו"ט שני' והאחרונים האריכו בישוב ד' הרמב"ם.

בדין רוב או קרוב בדבר שיש לו מתירין

הר"ן לעיל ז: הוכיח מד' הגמ' שם שאף שספק דרבנן במקום שיש לו מתירין לא אזלי' לקולא מ"מ ביש רוב אזלי' לקולא אף שישל"מ אמנם להלן כד. נסתפק בזה, ועי' רעק"א שהוכיח מסוגיין שאזלי' לקולא ממה שרצתה הגמ' להוכיח מזה שהיונים אסורים אף שהזמין את הקרוב אלמא רוב וקרוב אזלי' בתר רוב, מבואר שאם הוי אזלי' בתר קרוב היה צריך להיות מותר וק' אף אם אזלי' בתר קרוב כאן יהיה אסור משום שישל"מ וע"כ מה שישל"מ אסור הינו רק בספק אבל ביש הכרעה של רוב או של קרוב אזלי' לקולא אף שישל"מ.

מנא ליה להגמ' שאזלי' בתר רוב דילמא לא אזלי' לא בתר רוב ולא בתר קרוב

משנה זימן שחורים ומצא לבנים לבנים ומצא שחורים אסורים, ובגמ' זימן שחורים ומצא לבנים פשיטא ומשני אמר רבה הכא במאי עסקינן כגון שזמן שחורים ולבנים והשכים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים מהו דתימא הני אינהו נינהו ואתהפוכי אתהפוך קמ"ל הנך אזדו לעלמא והני אחרניני נינהו, לימא מסייע ליה לרבי חנינא דאמר ר"ח רוב וקרוב הלך אחר הרוב וכו'.

והק' הפנ"י מנא לן שאזלי' בתר רוב דילמא לא אזלי' בתר רוב אבל גם לא אזלי' בתר קרוב והוי ספק ולכן אסור מספק דספק מוכן אסור, ועי' פנ"י שתי' דמסברא וודאי שרוב עדיף מקרוב הצד שניזול בתר קרוב מבואר בגמ' ב"ב כג: שיש ללמוד כן ממה שבעגלה ערופה אזלי' בתר קרוב כדכתיב והיה העיר הקרוב אפי' שיש עיר גדולה עי"ש, ולזה ממנ"פ אין צד שזה ספק דאם יש ללמוד מעגלה ערופה אז קרוב עדיף, ואם אין ללמוד משם [משום שאירי באין עיר גדולה מזו עי' ב"ב כג:]: אז הדרי' לסברא שרוב עדיף.

ד' הרמב"ם שכ' שזימן וכו' הוי 'ספק מוכן'

הרמב"ם פ"ב מהל' יום טוב ה"ו כ' ז"ל

דף יא.

ויל'ע לפי'ז מ"ט דב"ש שאסרו לקצב עליו
 בשר הרי כיון שהוא כלי שמל"א הרי
 כן הוא הדין שכלי שמל"א מותר לטלטל
 לצורך גופו, וברש"י י. מבואר שב"ש
 סוברים שכלי שמל"א אסור לטלטל אפי'
 לצורך גופו, וכ"ה בבעה"מ תחילת הפרק,
 ודבר זה תמוה שהרי אפי' ר"י דאית ליה
 מוקצה ס"ל שכלי שמל"א מוצר לטלטלו
 לצורך גופו כמו שהוכיחו הראשונים [עי'
 תוס' שבת לו.], ועי' בעה"מ שכ' שב"ש
 עדיפי מר"י ומחמירים בדין כלי שמל"א
 יותר מר"י וס"ל שאסור לטלטלו אפי' לצורך
 גופו, והר"ן כ' שמודו ב"ש שכלי שמל"א
 מותר לטלטלו לצורך גופו ומה שס"ל
 שאסור לטלטל את העלי לקצב עליו בשר
 הוא משום 'עובדין דחול', ובהשגות
 הראב"ד על הרז"ה שם כ' שב"ש שאוסרים
 הוא משום דמחזי כרוצה לעשות מלאכה
 [ויל'ע שלפי'ז יש לאסור כל כלי שמל"א
 להשתמש בו לצו"ג מה"ט וצ"ע].

**שיטת תוס' וברין שימוש
 במוקצה לצורך או"ג בדבר
 שהוא כלי**

שיטת תוס' שהעלי הוא מוקצה מחמת ח"כ,
 ולפי'ז ניחא מאוד שיטת ב"ש
 שאסרו לטלטל דמוקצה מחמת ח"כ אסור
 לטלטל אפי' לצורך גופו, ואדרבה לתוס'

**בפלוגתת ב"ש וב"ה בטלטול על
 לקצב עליו בשר [דעת רש"י
 והרי"ף]**

משנה ב"ש אומרים אין נוטלים את העלי
 לקצב עליו בשר ובית הלל מתירין,
 ובגמ' תנא ושויין שאם קצב עליו בשר
 שאסור לטלטלו, וצריך לבאר כאן כמה
 דברים: א. איזה מוקצה הוא 'עלי' זה. ב.
 במה נחלקו ב"ש וב"ה. ג. מ"ט באופן שגמר
 לקצב עליו בשר גם לב"ה אסור לטלטל,
 והנה הדין הוא שמוקצה מחמת ח"כ אסור
 לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו וגם לר"ש
 דלית ליה מוקצה מודה ר"ש במוקצה מחמת
 ח"כ דאסור כמבואר בגמ' שלהי שבת, וכלי
 שמלאכתו לאיסור הדין הוא שמותר לטלטלו
 לצורך גופו ומקומו [אפי' לר"י], ומחמה
 לצל אסור לטלטלו [אפי' לר"ש ואיסורו
 מגזירת כלים], ונחלקו הראשונים אם 'עלי'
 זה הוא מוקצה מחמת ח"כ או כלי שמלאכתו
 לאיסור [ובעצם נחלקו בזה אמוראי עי' גמ'
 שבת קכג ע"א וע"ב]:

דעת רש"י כאן ולעיל י. שעלי זה אינו
 מוקצה גמור אלא הוא כלי שמלאכתו
 לאיסור וכן מבואר כאן ברי"ף, ולפי'ז שיטת
 ב"ה מובנת מאוד שס"ל שמותר לקצב עליו
 בשר ומשום שכן הוא הדין שכלי שמלאכתו
 לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ולקצב
 עליו בשר היינו צורך גופו שמותר.

בטעם הדבר שאם קצב עליו בשר אסור לטלטלו

בבריתא מבואר ששוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטל, הנה לשיטת תוס' זה מתפרש בפשיטות דהנה בעצם עלי זה הוא מוקצה מחמת ח"כ ורק שהתירו לטלטלו משום שמחת יו"ט, ולזה התירו רק לקצב עליו בשר וברגע שגמר לקצב עליו בשר הדר לאיסורו, אבל לשיטת רש"י לא מובן מדוע כשגמר לקצב בשר אסור לטלטלו הרי הוא כלי שמל"א ויהיה מותר לטלטל לכל שימוש מחמת גופו, ועי' רי"ף שמבואר שכוונת הברייתא שאסור לטלטל מחמה לצל אבל אה"נ לשימוש אחר מחמת גופו מותר.

בדין מוקצה מחמת חיסרון בכיס בכלי שמלאכתו להיתר

בגמ' אמר אביי מחלוקת בעלי אבל בתברא גרמי דברי הכל מותר, פשיטא עלי תנן מהו דתימא: הוא הדין דאפילו תברא גרמי נמי והאי דקתני עלי להודיעך כחן דב"ה דאפילו דבר שמלאכתו לאיסור נמי שרו קמ"ל, והנה לשון הגמ' דבר שמלאכתו לאיסור ולשיטת רש"י ניחא מאוד דזהו כאן המוקצה כלי שמלאכתו לאיסור וכנ"ל, אבל לשיטת תוס' שהוא מוקצה מחמת ח"כ צ"ע מה שהזכירה הגמ' כלי שמל"א הרי המוקצה כאן הוא מחמת ח"כ ועמד בזה הרא"ה ותירץ ז"ל עיקר מוקצה מחמת חיסרון כיס לא מיתסר בכלים שמלאכתו להיתר ע"כ, מבואר חידוש בד' הרא"ה שכל איסורו של מוקצה מחמת ח"כ הוא רק בכלי שמלאכתו

צריך לבאר מ"ט דב"ה שמותר לטלטל הרי מוקצה מחמת ח"כ אסור לטלטל גם לצורך גו"מ, וכ' תוס' שאה"נ הוא מוקצה ורק שהתירו משום שמחת יו"ט.

ויש לדמות זה למה שכ' תוס' לעיל ח. שמותר לטלטל מוקצה לצורך או"נ, וה"נ דכוותא, אך זה תמוה שהרי מבואר במהרש"א לג. ומ"א ס' תקט' סקט"ו שמה שמותר הינו רק 'טלטול' אבל לאכול או להשתמש במוקצה אסור אפ' לצורך או"נ והכא הרי עסקינן בדין שימוש במוקצה [לקצב עליו בשר] והרי לא התירו משום שמחת יו"ט להשתמש במוקצה, ועי' מ"א שם שעמד בזה וכ' ששאני עלי שהוא כלי [והדברים כמעט מפורשים בגמ' לעיל י. ועי' מש"נ שם], והינו דאף שימוש במוקצה אינו בכלל היתר התוס' ואסור להשתמש במוקצה אף לצורך או"נ - כ"ז בשימוש במוקצה מחמת גופו אבל במוקצה מחמת ח"כ שהוא כלי מותר לטלטלו לצורך או"נ.

ובר' החמד משה והביאוה"ל סי' תצט' מבואר שיש נ"מ עצום לדינא בפלוגתת רש"י ותוס' דהנה לדינא קי"ל כב"ה שמותר לקצב על העלי, ויש לעיין מה הדין מוקצה מחמת ח"כ אחר האם מותר לטלטל אותו לקצב עליו בשר, וכ' שלשיטת רש"י אין לנו מקור להתיר דכאן מה שב"ה התירו זהו מעיקר הדין כדין כלי שמל"א שמותר לצורך גופו, אבל אם יהיה כלי אחר שהוא מוקצה מחמת ח"כ יהיה אסור, אבל לשיטת תוס' מוכרח שגם מוקצה מחמת ח"כ התירו משום שמחת יו"ט.

בחילוק שבין עלי שאסור להשתמש בו אחר שגמר לקצב עליו בשר - לסכין של מילה שמותר לטלטלו אחר שגמר למול [לשיטת המהרש"ל]

הפוסקים ביו"ד סי' רסו' ס"ב האריכו בדין סכין של מילה האם מותר לטלטלו אחר גמר המילה, דהנה סכין של מילה בעצם הוא מוקצה מחמת ח"כ כמבואר בראשונים ופוסקים רק שלצורך המילה וודאי שמותר לטלטלו והשאלה האם אחר גמר המילה מותר לטלטלו, המהרש"ל היתיר זאת משום שעד המילה לא היה מוקצה שהרי עמד למול בו ורק אחר המילה נתחדש בו המוקצה וזהו מוקצה לחצי שבת שאינו אוסר [ובפרט זה יש להאריך בדין מוקצה לחצי שבת ויבואר בס"ד להלן כו:]: וכן פסק הרמ"א ביו"ד שם.

והט"ז ביו"ד שם וכן באו"ח סי' שי' תמה עליו שזה לא נקרא 'מוקצה לחצי שבת' שהרי בתחילת השבת נמי היה מוקצה ומה שמותר למול הוא היתר שהתירו לצורך מצות מילה וברגע שנגמר המילה הדר לאיסורו ולא חשוב מוקצה לחצי שבת רק מוקצה לשבת שלימה ע"ש, וכע"ז הוא שם בגר"א ז"ל ולא שייך כאן אין מוקצה דבאמת מוקצה הוא אלא שמותר משום צורך מצוה וכן השיגו בט"ז ע"כ, והט"ז הוכיח כשיטתו מהדין של עלי שמותר לטלטלו לקצב עליו בשר [לשיטת תוס' שהוא מוקצה מחמת ח"כ] ומ"מ מבואר בברייתא וש"י שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו והינו משום שהותר רק משום שמחת יו"ט וברגע שגמר

לאיסור אבל כלי שמלאכתו להיתר אף שיש בו משום חיסרון כיס הרי הוא מותר בטלטול וצ"ב הטעם בזה.

ונראה פשוט דהנה עניינו של מוקצה מחמת ח"כ הוא מחמת שמקצה דעתו 'לגמרי' מכלי זה, והנה זה ברור שמה שמקצה דעתו הוא מאותם שימושים שאינו עומד אליו אבל לשימוש שאליו הוא עומד וודאי שלא מקצה דעתו שהרי עומד הוא לשימוש זה [וכגון אם יש לאדם מכשיר חשמלי יקר מאוד אז מקצה דעתו משימושים אחרים אבל מהשימוש שאליו הוא עומד הרי הוא משתמש בו ואינו מקצה דעתו משום ח"כ לשימוש זה], וא"כ יש לשאול מדוע מוקצה מחמת ח"כ הוא מוקצה הרי אינו מקצה דעתו משימושים שאליו הוא עומד, אמנם התשובה ברורה שהרי המלאכה שאליו הוא עומד הרי זה מלאכת איסור שמזה וודאי מקצה דעתו מחמת איסור, ומשימושים אחרים הרי מקצה דעתו משום חיסרון כיס לכן הוא מוקצה, ולפי"ז פשוט וברור שמוקצה זה דמחמת ח"כ שייך רק בכלי שמלאכתו 'לאיסור' אבל אם מלאכתו 'להיתר' אינו מוקצה דאמנם מקצה הוא דעתו מכל שימוש אחר אבל לשימוש שאליו הוא עומד מזה לא מקצה דעתו ולכן אינו מוקצה [וניתן דוגמא לדבר (שדברו בזה פוסקי זמנינו) זכוכית מגדלת יקרה מאוד שמקצה דעתו מחמת ח"כ מכל שימוש אחר דאינו מוקצה דאמנם מקצה דעתו משימוש אחר אבל לשימוש שאליו הוא עומד (שהוא מלאכה המותרת בשבת) מזה אינו מקצה דעתו].

בשר וברגע שגמר לקצב עליו בשר הדר לאיסורו וזה ברור.

ויש נ"מ עצום בין שיטת המהרש"ל לט"ז והגר"א: האם מותר לטלטל את הסכין 'קודם המילה' דבט"ז מפורש שאסור ולשיטתו שהוי מוקצה גמור ורק שהתירו משום מצוות מילה, אבל לדעת המהרש"ל כ"ז שלא מלו את התינוק אינו מוקצה דעומד לשימוש היתר ויהיה מותר לטלטלו לצורך גופו.

עשה מלאכה לצורך או"נ ונמלך האם עבר איסור

ב"ש אומרים אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה וכו' וב"ה אומרים מוליכין זה אצל זה, ומבואר בגמ' שטעמא דב"ש שחוששים דילמא מימליך ולא ישחט בהמה זו, ויל"ע מה לי שימלך, ועי' רש"י שכ' שיש בזה משום טירחא שלא לצורך, אבל ברשב"א כ' שאין האיסור משום טירחא שלא לצורך רק שאסור משום מלאכה דאירי שמוליך הסכין דרך רה"ר ואם ימלך נמצא שעשה מלאכת הוצאה שלא לצורך אוכל נפש, ומשמע שגם ב"ה מודו שאם ימלך שעבר ורק שלא חישנין שמא ימלך.

ועי' קו"ש שתמה טובא בזה שהרי זה פשוט שמי שעשה מלאכה לצורך או"נ ונמלך ולא נשתמש בו שלא עבר מידי [וראיה ברורה מדינא דהואיל וכו'] כיון שהוא עשאו לצורך או"נ ומ"ט אם נמלך עבר איסור וצ"ע.

להשתמש הדר לאיסורו וזה לא נחשב למוקצה לחצי שבת עי"ש, וצ"ע מה יענה המהרש"ל על קושיית הט"ז מאי שנא סכין של מילה שמותר לטלטלו אחר שגמר למול לעלי שאסור לטלטלו אחר שגמר להשתמש בו.

ונראה בדעת המהרש"ל שסובר שיש חילוק בין עלי לסכין של מילה דסכין של מילה אף שהוא מוקצה מחמת ח"כ דמקצה דעתו מכל שימוש אחר אבל אינו מקצה דעתו משימוש של מילה דמילה בזמנה מותרת בשבת ונמצא שבאותו שבת שיש בו מילה עומד הוא להשתמש בו והוי ממש כדין מוקצה מחמת ח"כ בדבר שמלאכתו להיתר שנתבאר לעיל שאינו מוקצה וה"נ סכין הרי הוא עומד לשימוש היתר בשבת למול בו תינוק ולא הוי מוקצה כלל [ומה שכ' הראשונים שהוא מוקצה הינו בשבת שאין בו מילה], ונמצא שמתחילת השבת עד גמר המילה בעצם עומד הוא למלאכת היתר הינו למילה, ורק אחר גמר המילה שמעתה אינו עומד למילה [באופן שאין לו עוד ברית באותו שבת] בזה הוא שיש לדון שיהיה מוקצה ובזה חידש המהרש"ל שאינו חוזר ונאסר דאין מוקצה לחצי שבת.

אבל עלי בעצם עומד הוא למלאכת איסור לטחון בו חייטין שהוא מלאכה אסורה ונמצא שהוא מוקצה מחמת ח"כ כשאר מוקצה מחמת ח"כ וקולא הוא שהקילו לטלטל משום שמחת יו"ט ונמצא שמתחילת היו"ט היה מוקצה ורק שהותר לקצב עליו

דף יא:

ימנע משמחת יום טוב וחשבינן כצורך אוכל נפש, מבואר שכ"ז בכלל היתר מלאכת או"נ שהרי אם לא נתיר לו להחזירו גם לא יוליכו ונמצא שבזכות זה שיחזיר לא ימנע מלהוליך ונמצא שחזרה זו הו' בכלל מלאכת או"נ ומובן שזה מציר גם איסור דאורי'.

האם התירו סופן משום תחילתן רק בצורך או"נ או גם בשאר צורת מצוה וצורך היום

י"ל האם התירו סופן וכו' רק בצרכי אוכל נפש כעור ותריסין או שמותר גם שהתירו גם לשאר צרכי היום [דשרי משום מתוך], ומד' הרא"ש הנ"ל מבואר שמהני גם לצרכי מצוה שהרי כ' כן לגבי חזרת סדורים שאין בזה צורך או"נ רק צרכי מצוה ומ"מ שרי משום שהתירו וכו', וכ"כ בעטרת חכמים גיליון שו"ע סי' תקיח' דכל מה שהתירו לצרכי היום התירו גם סופן משום תחילתן, אמנם עי' חוט שני פ"ו שרק לצורך אוכל נפש וצרכי מצוה שרי לא לשאר צרכי היום וצ"ע.

ואולי תלוי בנדון דלעיל: דאם נימא שיש כאן קולא שהקילו חכמים י"ל שהקילו רק לצורך או"נ [ואולי גם לצורך מצוה] אבל אם נימא שהו' בכלל היתר או"נ ולא משום קולא שהקילו חכמים לפי"ז פשוט שיש להתיר גם לצורך מצוה דגם

האם התירו סופן משום תחילתן באיסור דאורי'

אמר עולא שלשה דברים התירו סופן משום תחילתן ואלו הן עור לפני הדורסן ותריסי חנויות וחזרת רטיה במקדש, ויש להסתפק האם דינא דהתירו סופן משום תחילתן מתיר רק איסור דרבנן או גם איסור דאורי', והנה מסברא היה נראה שזה היתר רק לאיסור דרבנן שהרי אין בזה עצמו 'צורך אוכל נפש' ולזה לכאו' הוא קולא דרבנן שהקילו באיסור דרבנן, וכן מבואר בשטמ"ק כאן שמה שהתירו ב"ה להחזיר את התריסין הוא משום שס"ל שאין בנין וסתירה בכלים וכל האיסור מדרבנן [גזרה שמא יתקע] אבל אילו היה בזה איסור דאורי' לא היו מתירים וכן מבואר במ"א סי' תצד' סקי"ח.

אבל מד' הרא"ש סי' יח' משמע שזה מהני גם במקום איסור דאורי' דהנה ברא"ש שם כ' שמותר להחזיר את הסידור מביהכנ"ס אחרי השימוש בו משום שהתירו סופן משום תחילתן דאם לא נתיר לו להחזיר לא ירצה להוליכו, ומשמעות הדברים שמותר להעבירו גם דרך רה"ר הרי שמחמת סופו וכו' התירו גם איסור דאורי' וצ"ע הטעם בזה הרי אין בזה צורך אוכל נפש.

והנה ביש"ש פ"ה ס' ד' כ' ז"ל התירו חכמים סופו משום תחילתו כדי שלא

עירובין שם שכל ההיתר הוא רק 'להחזיר' אבל ליתן לכתחילה אסור. ב. ברמב"ם מפורש שההיתר הוא משום שאין שבות במקדש והרי בגמ' כאן מפורש שאין הטעם משום שאין שבות במקדש רק משום שהתירו סופן משום תחילתן.

ועי' או"ש שביאר היטב: שהרמב"ם ס"ל שבדין זה שבות במקדש האם זה הותר רק לצורך עבודה או גם כשאין בזה צורך עבודה תלוי במח' תנאים: דהנה במשנה פסחים סד. בסדר עבודת ק"פ כותבת המשנה כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים ובגמ' סה: מהו שלא ברצון חכמים משום איסור הדחת הרצפה ומק' הגמ' הרי אין שבות במקדש ומשני רבי נתן היא דתניא ר"נ אומר שבות צריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו, מבואר כאן שלר"נ שבות שאין בזה צורך כ"כ לא התירו במקדש, והנה הרמב"ם פ"א מק"פ הט"ז כ' חל ארבעה עשר להיות בשבת כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ורוחצין את העזרה בשבת שאין איסור שבות במקדש אפילו בדבר שאינו צורך עבודה איסור שבות במקדש היתר הוא ע"כ, וק' הרי מבואר בגמ' שאין זה ברצון חכמים, וכ' הכס"מ דהנה בגמ' מבואר שזהו שיטת ר"נ דס"ל שבות צריכה התירו שבות שא"צ התירו ורבנן פליגי וס"ל שמותר גם שבות שאין בזה צורך עבודה והרמב"ם פסק כחכמים.

ולפי"ז ניחא מאוד שהרמב"ם ס"ל שהמשנה בעירובין שהתירה רק להחזיר את הרטיה כר"נ הוא שס"ל ששבות

חזרתן בכלל היתר זה וכמו שמותר לעשות מלאכה לשאר צרכי היום גם חזרתן בכלל היתר זה ופשוט.

חזרת רטיה במקדש אם משום שאין שבות במקדש או משום התירו סופן משום תחילתן

הגמ' מביאה עוד מקום שמצינו שהתירו סופן משום תחילתן והוא בחזרת רטיה במקדש, דהנה חז"ל אסרו ליתן רטיה [והטעם שאסרו כ' רש"י כאן ותוס' עירובין קב: שאסור אטו שחיקת סממנין, ורש"י עירובין שם כ' שהטעם משום שמא ימרח הרטיה ויעבור על איסור ממחק].

והטעם שמותר במקדש מבואר בד' עולא שהוא משום שהתירו סופן משום תחילתן, ונ"מ לפי"ז שמותר רק 'להחזיר' רטיה שבזה יש לחוש שאם לא נתיר לו ירצה להוריד הרטיה ותבטל העבודה [דא"א לעבוד עם רטיה משום חציצה] אבל ליתן לכתחילה אסור וכמבואר במשנה עירובין שם ועי' רש"י שם, ויל'ע מ"ט בעי' לטעם זה דהתירו סופן וכו' הא יש להיתר משום שאין שבות במקדש, ועמד בזה רש"י עירובין שם וכ' שאין זה צורך עבודה ואין שבות במקדש דשרי הינו רק כשיש בזה צורך עבודה.

והנה הרמב"ם פכ"א משבת הכ"ז כ' ז"ל מניחין רטיה על גבי המכה לכתחלה במקדש 'שאין איסור שבות במקדש', וכבר עמדו בד' הרמב"ם שתמוה בתרתי: א. ברמב"ם מבואר שמותר ליתן רטיה גם לכתחילה במקדש והרי מפורש במשנה

נוטלין אבל לא מחזירין [כלו' מותר לסלק ולעקרו ממקומו אבל אסור להחזירו] ומק' הגמ' ממה נפשך אם יש בנין בכלים שיהיה אסור גם לסלק ואם אין בנין בכלים שיהיה מותר גם להחזיר, ומשני לעולם אין בנין בכלים ולכן מותר ליטול ומה שאסור להחזיר הינו שמא יתקע [ובתקיעה לכו"ע חייב והטעם לרש"י משום מכה בפטיש ולתוס' ורמב"ן שבת קב: משום בונה דהיכא שתוקע בחזקה לכו"ע יש בנין בכלים ויבואר זה להלן כב. בס"ד].

וב' תוס' ורמב"ן במלחמות כאן שזה שלולי סברת התירו סופן וכו' היה אסור להחזיר מדרבנן משום גזרה שמא יתקע והתירו איסור זה משום סופן וכו'.

אמנם מד' רש"י כאן [ד"ה דאין וד"ה בשיש] הוכיחו האחרונים שס"ל שאמנם מדאורי' איו בנין וסתירה בכלים אבל מדרבנן יש בנין וסתירה בכלים' וכן מבואר בטור סי' תקיט' וט"ז שם סק"ב ומ"ב סק"ג, ולזה נמי ניחא דמדרבנן אסור לסלק ולהחזיר והתירו משום שמחת יו"ט ובבתים שאין בו שמחת יו"ט הדרי' לאיסור בנין מדרבנן.

אמנם צ"ע איך יתכן שיש בנין וסתירה בכלים מדרבנן הרי מפורש בגמ' שבת קכב: הנ"ל שהאיסור משום 'שמא יתקע' [ועי' להלן שיש גם נ"מ דמשום שמא יתקע יש לאסור רק להחזיר ואילו משום בנין דרבנן יש לאסור גם לסלק משום סתירה מדרבנן] אמנם הביאור בזה דהנה בד' הראשונים והרמב"ם פכ"ב משבת הכ"ו וב"י סי' שיג' ס"ו מבואר שיש ג' דרגות בבנין

שאינ בזה צורך עבודה לא הותר במקדש ולדידה ההיתר רק משום התירו סופן וכו' כעולא כאן, אבל הרמב"ם שפסק כחכמים ששבות במקדש מותר גם שלא לצורך עבודה לזה מותר גם ליתן לכתחילה ומיושב הכל.

פלוגתת ב"ש וב"ה אם יש בנין בכלים

משנה יא: ב"ש אומרים אין מסלקין את התריסין ב"ט וב"ה מתירין אף להחזיר, בטעמא דב"ש שאסור לסלק מבואר בגמ' וראשונים שב"ש ס"ל יש בנין בכלים ולכן אסור לסלק התריס משום סותר ולהחזיר משום בונה, ודעת ב"ה שמותר גם לסלק את התריסין וגם להחזיר, הטעם מבואר בגמ' וראשונים שב"ה לשיטתם [כב.]. שאין בנין בכלים.

והנה לב"ה לכאו' כיון שאין בנין בכלים מותר לכתחילה לסלק ולהחזיר וא"צ לשום היתר, אבל מד' הגמ' מבואר שגם לב"ה יש כאן היתר מסוים משום שמחת יו"ט דבגמ' אמרי' אמר עולא שלשה דברים התירו סופן משום תחלתן ואחד מהם תריסי חנויות שהתירו 'להחזיר' את התריסין אף שאין בזה משום שמחת יו"ט משום שהתירו סופן וכו' וצ"ע בזה כיון שס"ל לב"ש שאין בנין בכלים אין כאן איסור כלל ומה בעי' להיתר מחודש של התירו סופן משום תחילתן, ונראה שבביאור הדבר נחלקו הראשונים:

ויש להקדים סוגיית הש"ס שבת קכב:, ת"ר דלת של שידה ושל תיבה ושל מגדל

בנידון דלעיל [מהו האיסור אם משום שמא יתקע או משום בנין דרבנן], דהנה ברמב"ן שכ' שהאיסור כאן משום שמא יתקע כתב [בחיידושויו שבת קב: וכע"ז במלחמת כאן] שציר מן הצד עשוי הוא לתקוע ויש לחוש שיתקע אבל באמצע אינו עשוי לתקוע וז"ל כשיש להן ציר מן הצד אסור משום גזירה שמא יתקע שהרי הדלת תסוב על צירה אבל בשיש להן ציר באמצע אינו תוקע שהרי יש לו לפתוח כל היום ואינה סובבת] והרי קי"ל כרשב"ג שכל רפוי שאין דרכו בתקיעה מותר ולכן מן הדין מותר ורק אסרוהו משום אטו מן הצד והתירו אותו משום שמחת יו"ט.

אבל לשיטת רש"י א"א לומר טעם זה שהרי ס"ל שאין האיסור משום שמא יתקע רק משום שיש בנין דרבנן ולפי"ז קשה מ"ט בציר באמצע לא יהיה אסור מן הדין כמנן הצד משום בנין דרבנן, ומצינו בט"ז סי' תקיט' סק"ב שביאר שציר באמצע אינו נראה כבנין והטעם בזה מבואר בפסקי רי"ד כאן ז"ל באמצע צריך לסלקה ולהחזירה בכל שעה ויהילכך לא חשיב בניין וסתירה' הינו דהוי כעין כיסוי הכלים שכיון שצריך לסלקו תדיר אין בזה דין וסתירה.

מ"ט לב"ש ב'ציר באמצע' אינו אסור מה"ת משום בנין וסתירה בכלים

והנה בגמ' משמע שגם לב"ש שיש בנין וסתירה בכלים מה"ת בציר באמצע אסור רק משום אטו מן הצד ויל"ע כיון שיש בנין מה"ת מ"ט אינו חייב בזה, וברמב"ן במלחמות שבת קב: כ' שגם לב"ש שיש

בכלים: רפוי, מהודק, ותקיעה, וברפוי אין בו בנין וסתירה אפי' מדרבנן ורק היכא שדרכו בתקיעה אסור משום שמא יתקע כמבואר בגמ' הנ"ל, אבל מהודק אסור מדרבנן דבמהודק יש בנין וסתירה בכלים, וכאן אירי במהודק שבזה יש בנין וסתירה מדרבנן.

והנה יש נ"מ עצום בין רש"י לתוס' והרמב"ן מה הדין שלא במקום שמחת יו"ט האם מותר 'לסלק' את התריסין, דלשיטת תוס' והרמב"ן שהאיסור כאן משום שמא יתקע פשוט שהאיסור רק להחזיר דבזה יש גזרה שיתקע אבל לסלק התריס מותר כמבואר בגמ' קכב: שכל היכא שהאיסור משום שמא יתקע האיסור רק להחזיר, אבל לשיטת רש"י שהאיסור משום בונה דרבנן אז יהיה אסור גם לסלק משום סתירה דמדרבנן יש בנין וסירה וכ"כ הראש יוסף והשעה"צ סי' תשיט' סק"ד בדעת רש"י.

טעם החילוק בין 'ציר מן הצד' שאסור מן הדין ל'ציר באמצע' שאסור רק גזרה אטו מן הצד

בגמ' מבואר שמה שב"ה התירו לסלק משום שמחת יו"ט ה"מ להחזיר ציר באמצע אבל ציר מן הצד אסור, והטעם מבואר בראשונים שציר מן הצד אסור מן הדין וזה אסרו גם משום שמחת יו"ט, משא"כ ציר באמצע אסור רק אטו מן הצד וזה התירו במקום שמחת יו"ט.

ויל"ע מאי שנא מן הצד שאסור מן הדין לציר באמצע שאסור רק משום שמא יתקע, ונחלקו בזה הראשונים ותלוי זה

האיסור [שלא במקום שמחת יו"ט]: לתוס' ורמב"ן משום שמא יתקע, לרש"י משום בנין דרבנן, הנ"מ בזה האם מותר לסלק תריסי בתים, לתוס' ורמב"ן מותר דאין בזה גזרה שמא יתקע, לרש"י אסור משום סתירה דרבנן.

מ"ט ציר מן הצד חמור מציר באמצע: לרמב"ן משום שאין דרכו בתקיעה, לרש"י משום שאין דרך בנין בכך.

מ"ט לב"ש מה"ת מותר להחזיר ציר באמצע: לרמב"ן משום שאירי ברפוי, לרש"י משום שאין זה דרך בנין.

בנין מה"ת ה"מ במהודק [ואף שאינו תקוע] אבל ברפוי גם לב"ש אין בנין בכלים, והרמב"ן לשיטתו שהעמיד סוגיין ברפוי שדרכו בתקיעה ניחא, אבל לשיטת רש"י שאירי כאן במהודק וכמש"נ צ"ע מ"ט לב"ש אינו חייב משום בנין בכלים, ובפסקי הרי"ד הנ"ל ביאר היטב דבאמצע כיון שעשוי לפתוח ולסגור תדיר אין בזה דין בנין וסתירה.

ולסיכום בכ"ז:

ב"ה התירו להחזיר התריסין ביו"ט משום שמחת יו"ט והתירו רק בחנויות שיש בזה משום שמחת יו"ט לא בבתים, בטעם

דף יב.

בשבת כל 'מלאכה' לא תעשו וכ' הרמב"ן שהתורה רמזה כאן להיתר מלאכת אוכל נפש דביו"ט רק 'מלאכת עבודה' אסורה אבל מלאכה שאינו מלאכת עבודה מותרת, וכ' הרמב"ן שמלאכת או"נ לא חשוב מלאכת עבודה רק מלאכת הנאה.

הנה מבואר מד' הרמב"ן שמלאכת אוכל נפש שמותר אין הגדר שיש כאן איזה דחיה או היתר שהתירה תורה מלאכה לצורך או"נ אלא כל גדר האיסור הוא 'מלאכת עבודה' ולצורך או"נ שאינו בכלל מלאכת עבודה אין זה בכלל איסור מלאכה שאסרה תורה, וכע"ז כ' המ"מ פ"א מיו"ט ה"ה [ונתבאר לעיל ח. ד' האחרונים שדבר שאינו אסור מלתא דמלאכה (כגון תחומין ומוקצה) אסור גם לצורך או"נ].

אבל ידוע להוכיח מד' הר"ח ותוס' בפסחים שלא ס"ל כן, דהנה הגמ' דנה שם שמן הדין מותר לעשות מילה שלא בזמנה ביו"ט מק"ו וכ' וכ' שם הר"ח שהק"ו הוא כן: ומה אוכל נפש שהוא מצוה שלא נכרתו עליה ג' בריתות דוחה יו"ט מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות וחי"ב כרת כ"ש שדוחה יו"ט והובא בתוס' שם, ולשיטת הרמב"ן אין מקום לד' הר"ח שהרי מה שאוכל נפש מותר ביו"ט הוא משום שאין ע"ז שם מלאכה דאינו מלאכת עבודה וביו"ט לא נאסרה רק מלאכת עבודה, וע"כ דס"ל

הקדמה לעניני היתר מלאכת אוכל נפש ביו"ט ובגדר היתר זה

מן התורה אסור לעשות מלאכה ביו"ט כמו בשבת ורק שהתורה התירה לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש כדתנן במשנה מגילה ז': אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, והנה המקור בתורה שמותר לעשות מלאכה לצורך או"נ מפורש רק פעם אחת בפ' בא [שמות יב' טז'] לגבי חג הפסח אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ומנא לן לשאר יו"ט שמותר לעשות מלאכה לצורך או"נ, כ' היראים סי' שה' שכל המועדות הוקשו זה לזה בגזרה שוה, וע' להלן מד' הרמב"ן שכ' שיש לזה מקור מפורש מקרא מלאכת עבודה.

והנה בפשוטו זהו היתר שהתירה תורה לצורך או"נ ושמחת יו"ט והתורה דחתה את איסור מלאכה משום שמחת יו"ט כעין מה שמצינו הרבה דחיות בתורה כמו פיקוח נפש וכן טומאה בציבור וכ' ה"נ דחתה תורה איסור מלאכת יו"ט לצורך אוכל נפש דיו"ט [ועי' להלן שכ"ה בתוס' בשם הר"ח], אבל מד' הרמב"ן מבואר שאין ע"ז שם מלאכה כלל וא"צ לדין דחיה והותרה, דהנה ברמב"ן כ' שהמקור שגם שאר יו"ט [חוץ מפסח] מותר לעשות בהם מלאכה לצורך או"נ הוא מהא דכתוב כל 'מלאכת עבודה' לא תעשו וזה שונה ממה שכתוב

דמכשירין לר' יהודה והרי מכשירין הותרו לר"י רק באופן שא"א מבעו"י אבל באפשר אסור דדרשי' מהאי קרא הוא וגו', וה"נ אף שאמרי' מתוך ומותר גם לשאר צרכי היום ה"מ בא"א מבעו"י אבל באפשר אסור [משא"כ צורך אוכל נפש גופא מותר גם באפשר מבעו"י].

ב. **היראים** סי' דש' כ' מקור אחר לזה ז"ל ולא דוקא אוכל נפש היתר הכתוב אלא אפי' כל הנאת הנפש וכו' וטעמא דכתיב אשר יאכל לכל נפש ואמרינן בפסחים פ' כל שעה כל מקום שנאמר לא יאכל אכילה והנאה במשמע [ועי"ש שגם לשאר צרכי מצוה שרי כדכתיב שובי נפשי למנוחייכי וכתיב והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים הרי שבכלל הנאת נפש הוא הנאות רוחניות].

ג. **אבל** מד' כמה ראשונים משמע שעיקר היתר התורה הוא לצורך אוכל נפש ומה שמותר גם לשאר צרכי היום הוא כעין 'אישתרי אישתרי' דמתוך שהותר לצורך הותר נמי שלא לצורך עי' מור וקציעה סי' תקצו' ומלאכת יו"ט סי' ב', וכן משמע מתוס' שבת צה. שכ' שאמרי' מתוך רק בכזה מלאכה שמצינו בו אופן של מלאכת או"נ ולד' הראשונים הנ"ל לכאן יש כאן היתר מפורש על שאר צרכי היום וא"צ לחפש כזה מלאכה שמצינו בה היתר לצורך אוכל נפש.

וכן מוכרח לשיטת רש"י ודעימיה דס"ל שאמרי' מתוך וכו' גם שלא לצורך כלל וכמשי"ת, ואם המקור כהראב"ד או היראים שהמקור להיתר מלכם לכל צרכיכם או

שמשום או"נ ושמחת יו"ט היתרה תורה מלאכה ומזה יש ללמוד שיש להתיר גם מילה.

במקור דינא דמתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה נמי שלא לצורך

משנה, ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לרה"ר וב"ה מתירין, הנה דעת ב"ש ברורה שס"ל שהתורה היתרה רק מלאכת או"נ לא שאר צרכים, ובטעמא דב"ה מבואר בגמ' שס"ל שמתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ויל"ע מה המקור לומר מתוך שהותרה לצורך וכו' ומצינו כמה מקורות מד' הראשונים:

א. **השטמ"ק** כתובות ז. כ' בשם הראב"ד ז"ל ונראה מדכתיב לכם ומשמע לכל צרכיכם, וכ"כ בשו"ת הרי"ד סי' פב' דהנה השואל שם תמה כנ"ל ז"ל מאי דכתב מר הפלא ופלא מה סברא לומר מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך מאין יסוד ומאין רגלים למילתא בלא טעמא והרי"ד שם מאריך ובסו"ד כ' ז"ל ונראה לי שזהו טעם הדבר וכו' כר' יהודה דדריש לכם לכל שצורכיכם ומתיר גם מכשירי אוכל נפש משום דקסבר לכם לכל שצורכיכם ומטעם זה אנו מתירין כל המלאכות שלא לצורך אוכל נפש אך אם הם לצורך גופו ע"כ.

והראב"ד שם כ' נ"מ עצום בזה דכיון שהמקור לדין זה הוא מקרא ד'לכם' לכל צרכיכם וזהו כעין כעין הדרשא

צורך מצוה דיש מצוה בשריפת קדשים, עוד מבואר בגמ' שם שאסור למול מילה שלא בזמנה וק' כנ"ל הרי יש בזה מצוה, ובפשוטו י"ל שרק מצוה כזאת שיעבור זמנה מותר ביו"ט כמו לולב אבל שריפת קדשים הרי יכול לשרפו למחרת וכן מילה שלא בזמנה כיון שיכול למול אחר יו"ט נמצא שאין זה מצוה עוברת וש"י [וניחא יותר אם נימא שמילה שלא בזמנה אינו מבטל עשה כל רגע].

אמנם מד' הרשב"א שבת שם משמע שצרכי מצוה שהותר הינו רק מצוה שהוא 'מצוות היום' אבל שאר מצוות שאינם שייכים דווקא ליום זה לא אמרי' מתוך ולכן שריפת קדשים שלא שייך ליו"ט אינן בזה דין מתוך, וכן מילה שלא בזמנה שלא שייך ליו"ט אין בזה דין מתוך וכן מבואר בביאור"ל סי' תקיח', ומשמע לפי"ז שגם מצוה שלא יוכל לעשות אחר יו"ט מ"מ אם אינו שייך ליו"ט אין בזה דין מתוך.

ונמצא שחלוק ביסודו היתר של 'צורך היום' לצורך מצוה' דצורך היום כל שיש לאדם תועלת כל שהוא לשמחת יו"ט מותר אבל מצוה בעצם לא חשוב צורך האדם [אולי משום שמצוות לאו להנות נתנו] ולכן אין היתר לעשות מצוה ורק כזה מצוה שהוא קשור 'ליום זה דיו"ט זה נחשב צורך היום שמותר מדין מתוך וע' רמב"ן שבת

משום הנאת הגוף והנפש וודאי שאין להתיר שלא לצורך וע"כ שיש כאן דין של מתוך ואישתרי וס"ל שהותר לגמרי.

ובאמת שלשון הגמ' 'מתוך' שהותרה לצורך וכו' משמע כאופן הג' הנ"ל וצ"ע לד' הראב"ד הרי"ד והיראים מהו לשון מתוך וכו' הרי יש קרא מפורש להתיר גם שאר צרכים, ועי' רי"ד שעמד בזה וכו' שכוונת הגמ' מתוך - הינו 'כמו' - כמו שהותר מלאכת או"נ ה"נ הותרו שאר צרכים, והיראים כ' באופן אחר שמתוך הינו 'מתוך אותו פסוק שהותר או"נ מתוך אותו פסוק למדים גם על היתר שאר צרכים.

בדין מתוך שהותר לצורך וכו' אם הותר גם שלא לצורך כלל

בעיקר דינא דמתוך וכו' נחלקו הראשונים האם הותר גם שלא לצורך כלל, שיטת רש"י כאן שמותר גם שלא לצורך כלל וכן כ' הר"ן בדעת הרי"ף וכ"כ המ"מ פ"א ה"ד בדעת הרי"ף והרמב"ם²¹, אבל דעת רוב הראשונים שהותר רק כשיש צורך היום או צורך מצוה אבל שלא לצורך אסור ולוקה.

והנה צורך מצוה שמותר משמע בש"ס שלא לכל מצוה הותר דעי' גמ' שבת כד: שאסור לשרוף קדשים ביו"ט, וקשה מ"ט לא ישרוף משום מתוך וכו' שהרי יש בזה

21. והנה גם לרש"י מדרבנן אסור שלא לצורך כמבואר כאן בטלטול אבנים ובפשוטו זה כלל המלאכות והטלטולים שאף שהותר מדאורי' מדרבנן אסור כשא"צ וכ"מ ברש"י כאן בע"ב ('מן התורה') ועי' ר"ן וב"י סי' תקיח'.

שלא לצורך וכי מה שעשה לצורך מצווה שאנו מצוות היום גרע, ובספר מגיני שלמה כ' ליישב ד' רש"י ע"פ מה שכ' רש"י להלן כז: ששריפת קדשים כיון שהותרה ציוותה לבער רחמנא אחשביה לשרפתן וז"ל שמן תרומה שנטמאת גזרת הכתוב היא שאין קדשים טמאים מתבערים ביום טוב דרחמנא אחשבה להבערתן דכתיב באש ישרף הלכך מלאכה היא [עוד תי' המגיני שלמה שלצורך 'שריפת קדשים' גרע כעין מה שכ' הראשונים שלצורך גוי גרע].

ג. הרא"ש תמה מכתובות ז. שם מבואר שאסור להבעיר אש לצורך מוגמר משום שאין זה שוה לכל נפש, ולרש"י שמותר אפי' שלא לצורך תמוה אטו לצורך שאינו שוה לכל נפש גרע משלא לצורך כלל.

ד. השטמ"ק הק' מלהלן פ"ב דממעטים מקרא ד'לכם' - ולא לנכרים וקשה וכי גרע משלא לצורך כלל, וע' שטמ"ק שכ' שלצורך נכרי גרע משלא לצורך וכ"ה בביאור"ל תקיב' ס"א ז"ל ועוד נוכל לומר דלצורך עו"ג כיון שגילתה התורה לכם ולא לעו"ג גרע טפי ולכו"ע יש בזה איסור דאורייתא ע"כ.

באיזה מלאכות אמרי' מתוך

בדין מתוך מצינו כמה שיטות בראשונים מאיזה מלאכות אמרי' מתוך:

א. הנה בתוס' שבת צה. מבואר שכל מלאכה שמצינו בה אופן שהותר לצורך אוכל נפש אמרי' ממלאכה זו מתוך וכו' ולזה כ' תוס' שכיון שמגבן [ע-ש"יית גבינה] שבשבת

קכד: ז"ל מתוך מלאכת אכילה בצורך כל נפש הותרה נמי כל מלאכת הנאה בצורך כל נפש ולא דמי למילה שלא בזמנה דמצווה גרידא היא ולא מתהני בעשייתה כלל מחמת גופה ע"כ, וע' בחי' ר"נ בן הרמב"ן ז"ל איכא למימר אע"ג דמצוות לאו ליהנות נתנו מ"מ כיון דמילה זו מוטלת חובה עליו כצורך היום דידינן ליה שאין לך צורך גדול מזה עי"ש.

קושיות הראשונים על רש"י שב' שמתוך מותר גם שלא לצורך כלל

בדעת רש"י ודעימיה שס"ל שגם שלא לצורך כלל נמי מותר בדאורי' הק' הראשונים כמה קושיות עצומות:

א. תוס' והראשונים הק' מפסחים מו: שם מבואר שהאופה מיו"ט לחול לוקה [וגם לרבה דאינו לוקה הינו משום הואיל וחזי לאורחים ונ"מ שאם אופה סמוך לשקיעת החמה גם לרבה לוקה] וק' לרש"י שמלאכה שלא לצורך נמי שרי מ"ט גרע מה שאפאה לחול, ועי' שטמ"ק כאן שעמד בזה ותי' שרבה ור"ח שם לא ס"ל לדינא דמתוך [וטעמא דב"ה במתני' כרבה כאן דאין איסור הוצאה ביו"ט], והבית מאיר כאן כ' שבד' הר"ן מבואר שאף שאם עושה שלא לצורך כלל מותר לצורך חול גרע ואסור [עי' כעיי"ז להלן מד' הראשונים לגבי מלאכה לצורך גוי].

ב. הרא"ש הק' ממה שמבואר בגמ' שבת כד: שיש איסור שריפת קדשים ביו"ט ולרש"י נתיר זאת מדין מתוך שהרי אפי'

דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם קיבלו חז"ל דהכונה הוא 'אותן מלאכות הרגילות להעשות לצורך אוכל נפש' אפילו אם עתה אין כונתו לצורך אכילה התירה התורה.

ד. ברמב"ם פ"א ה"ד משמע שזה היתר מסוים רק במלאכת הוצאה והבערה וז"ל כל מלאכה שחייבים עליה בשבת אם עשה אותה ביום טוב שלא לצורך אכילה לוקה חוץ מן 'ההוצאה' מרשות לרשות 'וההבערה' שמתוך שהותרה הוצאה ביום טוב לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה וכו' עיי"ש, משמעות ד' הרמב"ם שרק בהוצאה והבערה אמרי' מתוך, וכן נקטו הרבה אחרונים בדעת הרמב"ם ועי' מ"מ שם ובהיי"ג ובפר"ח סי' תצה שהאריך בזה.

וד' הרמב"ם צ"ע שהרי כאן מפורש שדין מתוך נאמר גם בשחיטה ובישול, וע"ע בגמ' כתובות ז. שמבואר שנאמר דין מתוך בשחיטה וחבורה עיי"ש, ועי' פר"ח שהרחיב בזה וכ' שזה מח' הסוגיות ומד' הגמ' להלן כב. [שמשמע שאין מתוך בכיבוין] ס"ל שמתוך לא נאמר בכל המלאכות רק בהוצאה והבערה עיי"ש.

[והנה במשנה להלן כא: דעת ב"ה שמותר לבשל מים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו ועי' ר"ן ורשב"א שהטעם משום מתוך, הרי מפורש במשנה שיש מתוך גם בבישול וצ"ע ד' הרמב"ם, אמנם הרמב"ם לשיטתו כ' פ"א הט"ז שם שרחיצת גופו הוי כאוכל נפש גופא עיי"ש וע"ע להלן כא: מה שיבואר בזה].

אסור משום בונה מותר ביו"ט מה"ת משום מלאכת אוכל נפש ממילא כל בניית אפי' בניית בית לצורך היום מותר [והאיסור לבנות בית ביו"ט הוא רק מדרבנן משום עובדין דחול].

ב. והנה לשיטת הראב"ד והיראים שדינא דמתוך אינו מלתא דאישתרי וכו' רק שיש פסוק מפורש להתיר גם לשאר צרכים [או משום 'לכם' לכל צרכים או משום אך אשר יאכל לכל נפש ואכילה כולל גם שאר הנאות] לפי"ז לכאן היתר דמתוך יהיה בכל לט' מלאכות [כל שיהיה בזה צורך היום] ומשום שההיתר אינו מתחיל מזה שמצינו אופן של אוכל נפש רק שהתורה התירה להדיא לעשות מלאכה לכל צרכיו, ותוס' שנקטו שההיתר הוא רק בכזה מלאכה שמצינו בה היתר של אוכל נפש משמע שס"ל שיסוד ההיתר בנוי על דינא דאישתרי ולזה אמרי' מתוך רק מכזה מלאכה שמצינו בה היצר לצורך אוכל נפש.

ג. במאירי כאן מבואר שאמרי' מתוך רק ממלאכות המיוחדות לאוכל נפש וז"ל לא הוצאה בלבד אמרו עליה שמתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה אלא אף בכל הדברים שהם נעשות 'תמיד' לצורך אכילה ונמצאו בדין זה הבערה ושחיטה והבערה ובישול ע"כ, מבואר במאירי שרק מלאכות המיוחדות לאו"נ נאמר בהם היתר זה, וכן מבואר במ"ב [וציין שם בשעה"צ לד' המאירי] ז"ל מתוך שהותרה הוצאה וכן הדין בהבערה ושחיטה ואפיה ובשול 'שהם מלאכות השייכות לאוכל נפש' אמרינן בהו מתוך וכו' דאף

דין עירובי חצרות ביו"ט

נחלקן הראשונים האם תקנו עירובי חצרות ביו"ט [והנדון בדין טלטול שלא לצורך שאסור גם ביו"ט או מדאורי' או מדרבנן] א. שיטת הרי"ף ורא"ש כאן שלא תקנו עירוב כלל והר"ן ביאר בזה שכיון שרוב ההוצאות מותרות בלי עירוב משום מיעוטן לא הצרכו עירוב ושרי לטלטל אף בלי עירוב [ועי' תוס' כתובות ז. שמ"מ טלטול בכרמלית חמור יותר ואסור]. ב. תוס' כאן כ' שצריך עירוב להתיר לטלטל דברין שיש בהם צורך היום. ג. בשטמ"ק כ' בשם הריטב"א שאסור לטלטל אפי' אם עשה ע"ח דלא תק"ח חז"ל היתר עירוב ביו"ט - בשביל דבר שאין בו צורך [הכרעת ההלכה בזה עי' מ"ב תקיח' וביאורו"ל שם].

**בישול דבר איסור אם חשוב
כשאר צרכי היום או כשלא
לצורך כלל**

גמ' ואף ר"י סבר במתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך פליגי דתני תנא קמיה דרבי יוחנן המבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט ואכלו לוקה חמש לוקה משום מבשל גיד ולוקה משום אוכל גיד ולוקה משום אוכל בשר בחלב ולוקה משום הבערה, א"ל פוק תני לברא הבערה ובשול אינה משנה ואם תמצא לומר משנה בית שמאי היא דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכו'.

מבואר בגמ' שהמבשל בשר בחלב ביו"ט לא חשוב צורך או"נ ומ"מ אם אמרי' מתוך אין לאסור, ותוס' התקשו לשיטתם הרי בעי' צורך היום וכיון שזה כב"ח ואסור באכילה מ"ט שרי ותירצו דכיון שדעתו לאכלו 'חשוב צורך היום', והדברים צ"ע דאם מתחשבים באכילת איסור אז יחשב גם צורך אוכל נפש שהרי דעתו לאכלו, ואם נאמר שכיון שזה אסור לא מתחשבים בזה מ"ט חשוב צורך היום ויל"ע.

אמנם לשיטת רש"י ד' הגמ' נחא מאוד שהרי שיטת רש"י שמתוך מתיר גם שלא לצורך כלל, ולפי"ז י"ל שאין מתחשבים באכילת איסור ולכן לא חשוב צורך אוכל נפש ומ"מ אם אמרי' מתוך אינו לוקה משום שלא גרע משלא לצורך כלל וזה פשוט [ועי' גר"א תקיח ס"א שבאמת ציין ד' הגמ' אלו כמקור לשיטת רש"י]

והנה יש נ"מ עצום בין רש"י לתוס' מה הדין במבשל בב"ח ביו"ט האם יש איסור מצד היו"ט, דלתוס' מצד יו"ט שרי גם מדרבנן כשאר מתוך ששרי מדרבנן שהרי דעתם שחשוב כשאר צרכי היום, אבל לרש"י נתבאר שאכילת איסור חשוב כשלא לצורך ולזה אמנם מדאורי' שרי ומשום שמתוך שרי גם שלא לצורך אבל מדרבנן אסרו שלא לצורך ולזה יהינן אסור כאן מדרבנן, והדברים מפורשים ברש"י ז"ל דמתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך 'מן התורה' משמע שמדרבנן זה אסור ולשיטתו אזיל.

**מלאכות שאינן מיוחדות לאוכל
נפש האם מותר לעשותם לצורך
אוכל נפש**

הנה מלאכת אוכל נפש שהותר לכאור זה כולל את כל לט' מלאכות דכל מלאכה שיש בה אופן של אוכל נפש הרי זה מותר, אבל בד' המ"מ פ"א מיו"ט ה"ד כ' בדעת הרמבם שרק המלאכות המיוחדות לאור"נ כמו בישול אפיה שחיטה אבל מלאכות שאינן מיוחדות לאור"נ אפי' יעשהו להדי' לצורך אור"נ הרי זה אסור [ועי' פמ"ג בפתיחה שתמה עליו ממגבן].

בדין בישול ביו"ט פחות מכזית מבואר בבריתא זו שהמבשל בב"ח לוקה משום בשול והבערה, והק' בספר המאיר לעולם לשיטת ר"ל שסובר שחצי שיעור מותר מה"ת מ"ט לוקה הרי חזי לאכלו פח' מכזית שאין בזה איסור תורה וממילא הוי צורך יו"ט, וכ' בשם הגדול ממניסק שדן לומר שאסור לעשות מלאכה לפח' מכזית דאין זה חשוב, והוכיח כן מלשון המשנה כה. בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה 'כזית' צלי, ועי' להלן כה. מה שיבואר עוד בזה.

דף יב:

ברשב"א ז"ל מתנות כיון דאיכא תרתי חדא דלא טבלן ועוד דכמפורשות ועומדות הן דניכרין הן קודם הפרשה כלאחר הפרשה כי מפריש להו השתא לאו מידי קא עביד.

אמנם ברש"י משמע קצת שמה שמותר להפריש זרוע וכו' הוא משום שמחת יו"ט וז"ל מתנות זרוע והלחיים והקיבה אף הן הרמתן 'הותרה לו' שהרי נצטוה להרימן וכו' הלכך הרמתן התירו, משמע קצת ברש"י שיסוד האיסור קיים קצת גם בהרמת זרוע ורק שהתירו לו וצ"ב.

נתינת מתנה לכהן

בדין נתינת מתנות לכהן מבואר במשנה שלכו"ע אסור ליתן תרו"מ לכהן, ונחלקו בדין נתינת חלה ומתנות [זרוע לחיים וקיבה] שלדעת ב"ה מותר ליתן, ולדעת ב"ש אסור ליתן, בדעת ב"ה: משמע בתוס' שיסוד האיסור משום מראית העין שיסברו העולם שתרם היום והרי יש איסור להפריש תרו"מ ביו"ט, משא"כ חלה ומתנות ליכא משום מראית עין שהרי מותר גם להפרישו ביו"ט לט מיבעיא מתנות ששרי בכל גוונא וכנ"ל אלא גם חלה הרי אם לשו היום מותר וליכא משום מראית העין שיסברו שלשו היום.

טעמא דב"ה שאסור ליתן גם חלה ומתנות כ' בתור"פ שיש בזה משום טירחא

הרמת זרוע לחיים וקיבה

משנה ב"ש אומרים אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביו"ט בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום וב"ה מתירין, א"ל ב"ש גזרה שוה חלה ומתנות מדתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן כשם שאין מוליכין את התרומה כך אין מוליכין את המתנות, א"ל ב"ה לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן.

ביאור הדברים: הנה הפרשת תרו"מ וחלה אסורה ביו"ט משום מתקן כמש"נ לעיל ט. ושם הבאנו את דעת הרמב"ם שיש איסור נוסף בזה משום נראה כמקדיש, אמנם אם לש עיסה ביו"ט כיון שלא הייתה לו אפשרות להפריש מבעו"י [משום שעדיין לא נתחייבן התירו לו להפריש ביו"ט, במשנה כאן מבואר שהרמת זרוע לחיים וקיבה לכו"ע מותרת גם באופן ששחטו מבעו"י ואין בזה משום איסור הפרשת תרו"מ ביו"ט והטעם פשוט שהרי יסוד איסורו משום מתקן וזרוע וכו' גם בלי הפרשתם מהבשר מותר לאכלו ולא חשוב תיקון, גם לדעת הרמב"ם שיסוד האסור משום מקדיש אך זה הרי מבואר בגמ' לעיל שם שמה שזה נראה כמקדיש הינו משום שנאסר לזרים ובזה הוא דומה למקדיש אבל זרוע וכו' שאינו נאסר לזרים לא דמי להקדש ומותר, וכן הוא

לא הותר ביו"ט והותר רק בשינוי, ומה שמותר בשינוי י"ל שלפי רש"י הכלל זה נכון בכל המלאכות שאפשר מבעו"י שאף שאסור ביו"ט מ"מ בשינוי זה מותר וכן משמע להלן יד. בדין דיכת מלח דאסור משום שאפשר מבעו"י ומ"מ בשינוי זה מותר וכ"ה ברמ"א סי' תצה' ס"א ויבואר להלן שם בס"ד.

אמנם בר"ח שבת עג: משמע שמולילין מלילות הוי מלאכה וכה"ג בשבת חייב ומ"מ ביו"ט מותר ואף בלא שינוי וכ"כ השעה"צ סי' שיט' סק"א ויל"ע מ"ט הרי אפשר מבעו"י, ואולי ס"ל שחשוב כא"א מבעו"י וכ"ה בספר הישר לר"ת סי' צד' שכ' שמותר למלול מלילות משום שאין הנמללות מעיו"ט טובות כאותן הנמללות ביו"ט והוי כבישול ושחיטה דשרי.

עוד י"ל ע"פ מה שנתבאר לעיל בדעת הרבה ראשונים שס"ל שמלאכת אוכל נפש מותר ביו"ט גם באופן שאפשר מבעו"י [הבאנו דבריהם לעיל ג.]. ולזה ניחא דעת הר"ח ששרי גם בלא שינוי דאף שאפשר מבעו"י מותר, אמנם עדיין צ"ע שהרי גם לדעת הראשונים הנ"ל אבל זה וודאי שמלאכת 'דש' אינו מן המלאכות המותרות ביו"ט דמלישה ואילך הוא דשרי ומה"ט סחיטת פירות שהוא תולדה דדש אסורה כמבואר לעיל ג. וא"כ כאן דעסקינן במלילת מלילות שהוא מלאכת דש מ"ט מותר ואף בלא שינוי.

ונראה בזה [ושור' שכ"כ באגלי טל דש סקכ"ח אות ה'] שאמנם עיקר

שלא לצורך, אבל ברש"י משמע באופ"א ז"ל כולם משום גזרה דאין מגביהים תרומה וצ"ב, ועי' פנ"י.

בדין מלילת מלילות ביו"ט

אושפזיכניה דרבא בר רב חנן הוה ליה אסורייתא דחרדלא א"ל מהו לפרוכי ומיכל מנייהו ביו"ט וכ' רש"י חבילות של חרדל בשרביטין והזרע בתוכן מהו לפרוכי השרביטין ולהוציא הזרע ביו"ט מי שרי ביו"ט כשחיטה וכבישול או דלמא כיון דאפשר מעיו"ט לא דתולדת דישה הוא, לא הוה בידיה, אתא לקמיה דרבא א"ל מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביו"ט, וכ' רש"י מוללין מלילות דדש כלאחר יד הוא ואפילו בשבת לאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן וביו"ט לא גזור.

מבואר ברש"י שבעצם יש בזה משום דש ואסור למלול כדרכו ומה שהיתיר לו הוא בשינוי [ומשמעות הדברים שהשינוי הוא זה גופא מה שמוללו בידו ולא בכלי וכ"כ הראש יוסף והשעה"צ סי' שיט' סק"א ועי' להלן יג: שמבואר בגמ' לשיטת רש"י שמלבד זה צריך שינוי לשנות מדרכו בחול עי"ש], ויל"ע מ"ט לא הותר כדרכו הרי מלאכת אוכל נפש הותרה ביו"ט.

אמנם פשוט שרש"י לשיטתו אזיל, דהנה ברש"י להלן כג: מבואר שלא כל המלאכות הותרו ביו"ט ורק מלאכות שא"א מבעו"י הם שהותרו ביו"ט אבל קוצר וצידה שאפשר מבעו"י לא הותרו ביו"ט [והובא לעיל ג:]. ולזה כיון שאפשר למלול מבעו"י

דישה לא הותרה ביו"ט מ"מ חליבה דרכו ליומו ושרי מן התורה וה"נ גבי מלילות.

ברירה בבלי ביו"ט

בריייתא, המולל מלילות מערב יום טוב למחר מנפח על יד על יד ואוכל אפילו בקנון ואפילו בתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה, מבואר כאן בברייתא שאף שברירת קטניות הוא מהמלאכות המותרות ביו"ט ומה"ט מותר לברור פסולת מתוך אוכל מ"מ בנפה וכברה אסור ויל"ע כיון שמלאכת בורר מותרת ביו"ט מ"ט בנפה וכברה אסור ועי' להלן יד: מה שיבואר בזה.

מלאכת דש דרכו לימים רבים ואסור אבל מלילת מלילות דסוגיין דרכו ליומו ומותר, ומצינו כע"ז להלן גבי מלאכת טוחן שדרכו לימים רבים דאסור ומ"מ דיכת תבלין שרי אף שגם זה בכלל מלאכת טוחן וכ' הראשונים הטעם משום שדיכת תבלין דרכו ליומו וה"נ אמנם עיקר אב מלאכה דדש דרכו לימים הרבה אבל דישה זו דמלילות דרכו ליומו ולכן מותר.

ומצינו כע"ז ברמב"ן לגבי מלאכת דישה גופא שהוא מן המלאכות האסורות ביו"ט ומ"מ בכזה דש שדרכו ליומו שרי מה"ט עי' רמב"ן שבת קמד: לגבי חליבה שמותר לחלוב ביו"ט מה"ט דאף שמלאכת

דף יג:

'מירוח' 'לראית פני הבית' דע"י המירוח עדיין לא נתחייב כלל אבל אחר שכבר נתמרח אמנם בפועל עדיין לא נתחייב אבל הוא גורם החיוב [וראית פני הבית הוא זמן חלות החיוב בפועל] וכיון שהיה כבר מירוח שהוא סיבת החיוב כבר אינו יכול להיפטר מתרו"ג.

מדוע בקילוף שעורין אין לאסור משום בורר

רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי ורבי חייא מקלפא ליה דביתהו כסי כסי, מבואר שאין בקילוף השעורין משום מלאכת דש ועי' ברש"י ותוס' הטעם בזה, והביאווה"ל סו"ס שכא' תמה דאמנם אין לאסור משום דש אך עדיין יש לאסור משום בורר שהרי בורר הקליפות מהשעורין וכמבואר בירושלמי - הובא ברמ"א שם - שאסור לקלף פירות משום בורר, וכ' הביאווה"ל ליישב דהנה ברמ"א שם מבואר שאף שקולף הוי בכלל בורר מ"מ האיסור הוא בקולף לאחר זמן אבל לאלתר מותר ואף שבעלמא בורר פסולת מתוך אוכל אסור גם כשעושה כן לאלתר מ"מ בקילוף שרי [והטעם כ' הביאווה"ל שם בשם המאמר מרדכי שכיון שא"א בענין אחר חשוב דרך אכילה כמו אוכל מתוך פסולת שמותר אם בורר לאלתר] ולזה י"ל שמה שהתירו כאן הינו כשעושה

הפריש תרו"מ אחר שאידגן אבל קודם שראה פני הבית

אמר רשב"ל מעשר ראשון שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה שנאמר והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר, א"ל ר"פ לאביי אי הכי אפילו הקדימו בכרי נמי א"ל עליך אמר קרא מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה', ומה ראית האי אדגן והאי לא אדגן.

יש לדון מה הדין באופן שעשה כרי אבל עדיין לא היה ראיית פני הבית שנמצא שעדיין לא נתחייב בתרומה כדקי"ל שגם אחר הכרי אין הוא מתחייב עד שיראה פני הבית האם גם בכה"ג נתחייב בתרומה או כיון שלא היה ראיית בפני הבית הוי כקודם שאידגן שאינו חייב בתרו"ג ונחלקו בזה הראשונים בתוס' כאן מפורש שאף שעדיין לא היה ראיית פה"ב חייב בתרומה גדולה ובמל"מ פ"ג מתרומות הלכה יג' כ' שכן משמע מד' הרמב"ם ועי' תוס' שבת קכז: שנחלקו שם ב' תי' התוס בזה.

וצ"ע טעמא דתוס' כאן הא כיון שצריך ראיית פני הבית מ"ט נתחייב ומאי שנא מקודם שעשה כרי שפטור ועי' קובץ שיעורים אות מו' שביאר שיש חילוק בין

המפוזר והק' תוס' מדוע לא אסרו משום מעמר ותי' שלא שייך עימור אלא במקום שגדילים שם, והרמ"ך פכ"א משבת הי"א כ' שהמקור לדין זה הוא מסוגין שמבואר שאין חיוב בהעמדת ערימה והטעם משום שאין עימור אלא במקום גידולו, וזה כוונת הגמ' שאין זה מלאכת מחשבת הינו כיון שהדרך לעמר בשדה ולא בחצר ובבית לכן פטור.

והנה הרמב"ם פכ"א משבת הי"א כ' ז"ל המדבק פירות עד שיעשו גוף אחד חייב משום מעמר לפיכך מי שנתפזרו לו פירות בחצרו מלקט על יד על יד ואוכל, ומשמעות הדברים שגם בחצר [שאינו מקום גידולו] יש חיוב מעמר, והרמ"ך שם תמה מסוגיין שמבואר שחיוב מעמר הוא רק במקום גידולו ושלא במקום גידולו פטור משום שאין זה מלאכת מחשבת.

ומצינו ישוב בספר מעשה רוקח ע"ד הרמב"ם פ"ח משבת שכ' שמה שאין עימור אלא במקום גידולו משום שאין הדרך לעמר רק במקום גידולו כל שאינו מקום גידולו לא הוי מלאכת מחשבת ופטור, ולזה כ' שכ"ז בעימור סתם אבל להדביק דבילה דבר זה דרכו להיעשות גם בבית ולזה שם חשוב מלאכת מחשבת גם כשאינו במקום גידולו [הביאו המ"ב סי' שמ' סקל"ח].

**דינא דמולל בשניו אם אירי
בשבת או ביו"ט**

כיצד מולל אביי משמיה דרב יוסף אמר חדא אחדא ורב אויא משמיה דרב

כן לאלתר ואה"נ לאחר זמן אסור [ועי' ביאורו] שם מה שכ' בדעת הרמב"ם שהשמיט דין הירושלמי הנ"ל משום סמך על סוגיין].

**מה דמשה הגמ' העמדת ערימה
לדש**

גמ' מי איכא מידי דלענין שבת לא הוי גמר מלאכה ולמעשה הוי גמר מלאכה, מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי ולא והא גרנן למעשה דתנן: איזהו גרנן למעשה הקשוואין והדלוועין משיפקסו ושלא פקסו משיעמיד ערמה וכו' ואילו לגבי שבת העמדת ערמה פטור אלא מאי אית לך למימר מלאכת מחשבת אסרה תורה הכא נמי מלאכת מחשבת אסרה תורה, והדברים תמוהים מה הגמ' מדמה להעמדת ערימה שאין שם מלאכה כלל, ומה ענין זה לסוגיין שיש נדון משום מלאכת דש, אמנם הביאור פשוט כמשי"ת בסמוך שגם בהעמדת ערימה יש לחייב משום 'מעמר' ומ"מ פטור משום מלאכת מחשבת וגדר הפטור בזה יבואר בסמוך.

**מדוע אין חיוב בהעמדת ערימה
משום מלאכת מעמר**

בעיקר ד' הגמ' שהעמדת ערימה מותרת צ"ע מדוע לא נחייב משול 'מעמר' והישוב לזה מצינו בד' הרמ"ך והכס"מ, דהנה תוס' והראשונים כ' שחיובו של מעמר הוא רק במעמר במקום גידולו אבל מעמר שלא במקום גידולו פטור, דהנה במשנה להלן לא. תנן שמותר לאסוף עצים מן

בשינוי [אבל ביו"ט גם בלי שינוי מותר] ויל"ע מדוע בשבת שרי ואף שהוי כלאחר יד הרי פטורא דלאח"י הוי רק מדאורי' אבל מדרבנן אסור, ועי' גר"ז סי' שיט' ס"ט שכ' ע"פ מש"נ לעיל יב: בדעת רש"י שמלילה ביד בעצם חשוב שינוי ולזה כאן שמלבד עצם השינוי של המולל ביד יש עוד שינוי שמולל בראשי אצבעותיו ונמצא שיש כאן ב' שינויים ולכן זה מותר גם מדרבנן.

יוסף אמר חדא אתרתי רבא אמר כיון דמשני אפילו חדא אכולהו נמי, מבואר בגמ' שפשוט שצריך שינוי במלילה ונחלקו מה צורת השינוי, והנה דעת רש"י ותוס' שאירי ביו"ט ומ"מ בעי' שינוי [מלבד השינוי דלעיל יב:] והטעם שלא יעשה כדרך שעושה בחול.

אבל דעת הרי"ף בשבת קכח: שכיצד מולל קאי אשבת ובשבת מותר למולל

דף יד.

שכל הקדרות בעי' מלח חשוב אפשר, לל"ב תבלין חשוב א"א משום שמפיג טעמו משא"כ מלח חשוב א]שר משום שאינו מפיג טעמו.

והנה בעיקר דין המשנה שמותר לטחון תבלין כדרכו צ"ע דהנה נתבאר כמ"פ שלא כל המלאכות הותרו לצורך או"נ דהנה שחיטה אפיה בישול הבערה וכו' הותר לצורך או"נ, אבל יש מלאכות שלא הותרו כגון קצירה [לעיל ג.]. וצידה [כג:]: זה לא הותר אף כשעושה כן לצורך או"נ, ויש עוד מלאכות שלא הותרו אף כשעושה כן לצורך או"נ וא' מן המלאכות הוא מלאכת 'טחינה' והראשונים הביאו כן מד' הירושלמי שרק המלאכות שמלישה ואילך הותר לצורך או"נ, וא"כ קשה היאך הותר 'לטחון' תבלין כדרכו הרי זה מלאכת טחינה לא הותרה ביו"ט כלל.

וכדי לבאר הענין יש להקדים בקצרה את ד' הראשונים במה נשתנה מלאכות אלו [קצירה וטוחן] שלא הותרו ביו"ט משאר מלאכות או"נ שהותרו ביו"ט ומצינו ב' מהלכים יסודיים בראשונים:

שיטת רש"י להלן כג: שרק מלאכות שא"א לעשותם מבעו"י התירה תורה אבל מלאכות שהיה יכול לעשות מבעו"י לא התירה תורה, ולזה בישול שחיטה וכו'

מדוע טחינת תבלין מותרת כדרכו ומאי שנא מטחינת חיטין שאסורה

משנה ב"ש אומרים תבלין נדוכין במדוך של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור, וב"ה אומרים תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ, ובגמ' דכו"ע מיהת מלח בעיא שנוי מ"ט ר"ה ור"ח חד אמר כל הקדרות כולן צריכות מלח ואין כל הקדרות צריכות תבלין, וחד אמר כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינה מפיגה טעמה, מאי בינייהו איכא בינייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי א"נ במוריקא.

תוכן הדברים [לב"ה] מותר לטחון תבלין כדרכו במדוך של אבן וא"צ שינוי אבל מלח צריך שינוי שידוך אותו במדוך של עץ [ועי' להלן בדעת הברייתא שמלח יכול לדוכו כדדרכו במדוך של אבן אך מ"מ בעי' שינוי קל שיעשה 'הצלאה' וע"ע להלן], ומבואר בגמ' שיסוד החילוק בין תבלין למלח הוא שתבלין א"א לדוכו מבעו"י ולכן יכול לדוכו כדרכו במדוך של אבן, משא"כ מלח שיכול היה לדוכו מבעו"י בזה אסור לדוכו כדרכו רק בשינוי, ובטעם הדבר שתבלין חשוב 'אי אפשר' ומלח 'אפשר' בזה יש ב' לישני בגמ' [שבזה נחלקו ר"ה ור"ח] לל"ק תבלין חשוב אי אפשר משום שאין כל הקדרות צריכות תבלין וא"י מה יצטרך לטחון, משא"כ מלח

מאוד שזה הרי מבואר בגמ' שטחינת תבלין חשוב 'אי אפשר מבעוד יום' [או משום שאין כל הקדרות צריכות תבלין או משום שמפיג טעמן] לזה הוי כבישול ושחיטה, ולא דמי לטחינת חיטין שאפשר מבעו"י.

ולפי"ז מבואר היטב גם מה שטחינת מלח אסורה כדרכו ומשום שאפשר מבעו"י, ולשיטת רש"י ורמב"ם טחינת מלח הדר להיות כמו כטחינת חיטין שאסור, ונמצא לשיטה זו החילוק שיש בין מלאכת בישול וכו' למלאכת קוצר וטחינה הוא בעצם החילוק שמבואר כאן במשנה בין תבלין למלח, דתבלין שא"א מבעו"י הוי כבישול שמוותר לטחנו, ומלח שאפשר מבעו"י הוי כקצירה וטחינת חיטין שאסור לטחנו.

[והאם] טחינת מלח אסור מדאורי' או מדרבנן תלוי במח' רש"י ורמב"ם שלשיטת רש"י יהיה אסור מדאורי' [וכ"מ באו"ז הל' פסח סי' רמח' והגה' סמ"ק לר"פ סי' קצד'] ולשיטת הרמב"ם יהיה אסור מדרבנן].

רק שלפי"ז מבואר כאן חידוש גדול מאוד שאף שטחינת מלח הוי מהמלאכות האסורות ביו"ט שהרי אפשר מבעו"י מ"מ בשינוי מותר וזהו שהתירו כאן לטחון מלח במדוך של עץ, והטעם שהקילו בזה י"ל דכיון שעושהו כלאחר יד שנמצא שאין בזה איסור דאורי' לזה התירו [וכע"ז נתבאר לעיל יב: ברש"י לגבי מלילות ע"ש], והנה לשיטת הרמב"ם שאיסור טחינת מלח אסורה רק מדרבנן ניחא יותר שהקילו כלאה"י ולשיטת רש"י שיש

שא"א מבעו"י שהרי אם יעשה מאתמול יתקלקל לזה מותר לעשותם ביו"ט, משא"כ קצירה צידה שאפשר מבעו"י זה לא התירה תורה, וכן 'טחינה' כ' רש"י יד: שכיון שאפשר מאתמול אינו דוחה יו"ט, וכן דעת הרמב"ם פ"א ה"ה שזהו החילוק דבישול וכו' א"א מבעו"י וטחינה אפשר מבעו"י [רק שלשיטת רש"י בזה מדאורי' וכן שיטת תוס' מגילה ז: ואילו לשיטת הרמב"ם דין זה הוא רק מדרבנן שלא ימנע משמחת יו"ט].

אבל דעת כמה ראשונים שגם באפשר מבעו"י מותר לעשות מלאכה אפי' מדרבנן [כן שיטת תוס' לעיל ג. כג: ורא"ש רפ"ג ורמב"ן במלחמות רפ"ג ועוד] ולשיטתם תקשי מ"ט קצירה וטחינה אסורה, ועי' רמב"ן שם ורשב"א בעבוה"ק ריש ש"א שכ' שרק מלאכות שדרכו ליומן התירה תורה אבל קצירה טחינה וכו' דרכן לימים הרבה וכאלו מלאכות שדרכן לימים רבים אסור לעשות ביו"ט אף לצורך או"נ [לדעת הרמב"ן והרשב"א דין זה הוא דאורי' ולר"ן רפ"ג הוי מדרבנן].

לשיטת רש"י יסוד ההיתר לטחון תבלין כדרכו ואיסור טחינת מלח כדרכו וההיתר לטחנו בשינוי

נחזור לסוגיין: במשנה מבואר שטחינת תבלין מותרת כדרכו והקשינו הרי מלאכת טחינה אסורה ולכן אסור לטחון חיטין אף לצורך או"נ ומדוע טחינת תבלין מותרת, והנה לשיטת רש"י והרמב"ם שטחינה אסורה משום שאפשר מבעו"י ניחא

לשיטת הרמב"ן ודעימיה בהיתר
טחינת תבלין כדרכו
ובאסור טחינת מלח וההיתר
לטחנו בשינוי

עכשיו נברר את שיטת הרמב"ן ודעימיה דס"ל שבמלאכת יו"ט אין חילוק בין אפשר לאי אפשר והמלאכות האסורות משום שעשוי לימים רבים אסורים גם באופן שא"א מבעו"י [כמבואר ברמב"ן שקצירה אירי גם בא"א מבעו"י ומ"מ אסור משום שעשוי לימים רבים] והמלאכות המותרות [שעשוי ליומן] מותרים גם באופן שאפשר מבעו"י, ולפי"ז צ"ע מדוע טחינת תבלין מותרת ומאי שנא מטחינת חיטין שאסורה.

ועי' רמב"ן והר"ן רפ"ג שביארו ששאני טחינת חיטין מטחינת תבלין ומלח, דטחינת חיטין דרכו לימים רבים אבל טחינת תבלין ומלח דרכו ליומו והוי כבישול שכל שדרכו ליומו שרי, ולפי"ז ניחא מאוד שטחינת תבלין מותרת דכיון שדרכו ליומו הוי כבישול שמותר, אמנם עדיין צ"ע דמ"ט טחינת מלח אסורה [כדרכו] הרי טחינה זו דרכו ליומו ולשיטת הרמב"ן ודעימיה כל שדרכו ליומו שרי אפי' באופן שאפשר מבעו"י.

ועי' היטב ברמב"ן שם שכ' שבטחינת תבלין יש לאסור משום 'עובדין דחול' ולזה תבלין שא"א מבעו"י הקילו לדרך כדרכו ולא החמירו משום עובדין דחול, אבל במלח כיון שאפשר מבעו"י בזה הדרי' לאסור משום עובדין דחול, ולפי"ז גם ניחא שמהני שינוי במדוך של עץ דאין זה מצד

כאן איסור דאורי' חידוש גדול הוא שהקילו כשעושה כלאחר יד, וכ"מ מבואר לדינא ברמ"א סי' תצה' ס"א דאף שמלאכה שאפשר מבעו"י אסור מ"מ בשינוי שרי והמקור מסוגיין.

והנה בגמ' שמבואר שדעת ר"י אמר שמואל והברייתא שגם מלח מותר לטחון כדרכו במדוך של אבן ורק צריך שינוי קל של 'הצלאה' [הינו להטות מעט את המדוכה] והנה הרמב"ן והר"ן נקטו בשינוי זה דהצלאה לא חשוב שינוי ודכוותא בשבת חייב והתקשו לפי רש"י שבאפשר מבעו"י שרי מדוע מהני הצלאה, ובדעת רש"י צ"ל שהצלאה חשוב שינוי וכלאח"י כעין מה שנתבאר בדעת רש"י שמדוך של עץ חשוב שינוי [ועי' ברמב"ן ור"ן הנ"ל שנקטו שגם מדוך של עץ לא חשוב שינוי ועי' להלן].

אמנם מצינו ביאור נוסף בהגה' סמ"ק לר"פ סי' קצד' שעמד בזה מדוע לברייתא מהני לדרך כדרכו [לשטת הר"ף שתבלין שרי (אפי' כזה תבלין שאפשר מבעו"י) ואפי' בלא שינוי כלל ואפי' הצלאה א"צ] וכ"ז ולשמא י"ל דכיון דעיקר התבלין בשביל התבשיל הוא והתבשיל אי אפשר כדפרישית הלכך תבלין נמי שרי ע"כ, מבואר בדבריו חידוש שהברייתא סוברת שאף שדבר שאפשר מבעו"י אסור מדאורי' מ"מ מלח כיון שבא להכשיר את התבשיל והתבשיל א"א מבעו"י אז התבלין טפל אליו וגם המלח או המלח מותר, [רק שמבואר בדבריו שכ"ז בדעת הברייתא אבל המשנה סוברת שגם בתבלין יש כלל זה שכשאפשר מבעו"י אסור מדאורי' ומדוך של עץ דשרי הוא משום שהוי שינוי וכנ"ל].

**ברזן ספק דרבנן בספיקא דדינא
כשבכל שיטה יש קולא וחומרא**

בגמ' מבואר שהחילוק בין תבלין למלח
דתבלין שרי לדוכו כדרכו ואילו מלח
צריך שינוי הוא משום שתבלין א"א לדוכו
מבעו"י ואילו תבלין יכול לדוכו מבעו"י,
ויש ב' בגמ' ב' לישני בזה מאי שנא מלח
מתבלין: דכו"ע מיהת מלח בעיא שנוי מ"ט
רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדרות
כולן צריכות מלח ואין כל הקדרות צריכות
תבלין, וחד אמר כל התבלין מפיגין טעמן
ומלח אינה מפיגה טעמה, מאי בינייהו איכא
בינייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי אי נמי
במוריקא [שאינו מפיג טעם], ונמצא לכל
לישנא חומרא וקולא לל"ק קולא במוריקא
וחומרא בידע מאי בעי' בישולי, לל"ב קולא
בידע מאי קדירה בעי' בישולי וחומרא
במוריקא.

ונחלקו הראשונים איך קי"ל בזה דינא
בתוס' בשם ר"י שקי"ל כב'
הלישנות לחומרא, ותוס' נתקשו מ"ט
מחמירים בזה הרי כל הנדון כאן בדרבנן
וספק דרבנן לקולא, וכ' תוס' ליישב: אף על
גב דבשל סופרים הלך אחר המיקל הואיל
ולכל אחד ואחד יש קולא וחומרא מכל צד
עבדינן לחומרא וצ"ב בזה, ועי' רעק"א
עירובין במערכה לח. שביאר ב' מהלכים
בזה: א. הוי תרתי דסתרי שהרי אם נקל בזה
נקל בשניהם וזה הרי אי אפשר דממנ"פ או
מוריקא או ידע מאי קדרה וכו' אסור ולכן
א"א להקל בספקו. ב. עוד כ' שלעולם גם

שעושה שינוי וחשוב כלאחר יד [דעי' רמב"ן
שנקט בפשיטות שלא חשוב שינוי וכה"ג
בשבת חייב ולזה תמה על רש"י עי' לעיל],
רק כיון שיסוד האיסור משום עובדין דחול
כל שמשנה מדרכו בחול נמצא שאין זה
עובדין דחול שהרי אין עושין כן בחול ואין
כאן את כל החפצא של האיסור.

**משום מורכבות הענין נסכם את
הדברים בקצרה:**

מותר לטחון תבלין כדרכו ואף שלטחון
חיטים אסור תבלין מותר והטעם:
לרש"י משום שא"א מבעו"י ולא דמי
לטחינת חיטין שאפשר מבעו"י, לרמב"ן
משום שאינו לימים רבים ולא דמי לטחינת
חיטין שהוא לימים רבים.

לטחון מלח אסור כדרכו לרש"י זהו
האיסור של טחינה דעלמא שכל
היכא שאפשר מבעו"י אסור לעשותו ביו"ט
והוי כשאר טחינת חיטין דשרי, לרמב"ן כאן
אין לאסור מצד טחינת חיטין שהרי אינו
לימים רבים, רק יש כאן איסור חדש משום
עובדין דחול.

טחינת מלח מותרת בשנוי: לרש"י נתחדש
שאף שדבר שאפשר מבעו"י אסור
מ"מ התירו בשינוי, לרמב"ן הוי היתר מסוים
כאן באיסור המחודש דעובדין דחול דכל
היכא שעושה בשינוי אין בזה משום עובדין
דחול.

ומלח לכאור' הוי כהנך ב' לישני דגמ' לעיל לדעת, וכ"מ בתוס' וכ"כ הבעה"מ, ונ"מ שתבלין נמי אם יודע מה צריך לבשולי או מוריקא יהיה הדין שיצטרך שינוי, אבל סתימת הרי"ף משמע שתבלין בכל גוונא א"צ שינוי ועי' בעה"מ שתמה ועי' מה שכ' הרמב"ן במלחמות ור"ן וב"י סי' תקד'.

ולדינא פסק הרמ"א כדעת תוס' והרז"ה שגם לפי ברייתא זו מ"מ היכא שידע מאי בעי לבשולי או מוריקא צריך שינוי, ומד' הראשונים והפוסקים מבואר שיש ג' חילוקים בזה: א. מלח - תמיד צריך שינוי ומשום שאינו מפיג טעמו ואפשר מבעו"י. ב. תבלין רגיל הדבר תלוי שאם א"י מאי בעי לבשולי א"צ שינוי, ואם יודע מאי דבעי לבשולי צריך שינוי. ג. אם זה דבר שמאוד מפיג טעמו כמו שום שמפיג טעמו [ועוד שאסור להשאיר שום קלוף לילה שלם] ונמצא שזה מצב של 'אי אפשר' גם באופן שיוודע שיצטרך לטחנו א"צ שינוי.

ודבר זה נוגע מאוד למעשה בדין חיתוך סלט הנה הדין שאסור לחתוך ירקות דק דק מדאורי' דהוי תולדה דטוחן כמבואר בשבת עד: האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן, ויש לדון האם מותר לחתוך סלט ביו"ט: והנה מדאורי' וודאי שאין איסור דאף שמלאכת טוחן לא הותרה הינו משום שעשוי לימים רבים אבל ירקות שעשוי ליומו מותר וכן לרש"י שס"ל שהדבר תלוי במה שאפשר וכו' הנה ירקות הוי ממש כמו שחיטה ובישול שכיון שאם יחתוך מאתמול לא יהיה כ"כ טרי ושרי, והנדון האם צריך שינוי, ולכאור' דינו כמו

בכה"ג שייך דינא דספק דרבנן לקולא רק דהנה כאן בלא"ה לא שייך דינא דספק דרבנן לקולא שהרי זה דבר שיש לו מתירין שלא אזלי לקולא אף בדרבנן כמבואר לעיל ד., ומה שדנו תוס' לומר דנימא ספק דרבנן הינו ע"פ מה שכ' הפר"ח סי' תצז' ושאג"א סי' צ' שבספיקא דדינא אזלי לקולא גם ביש לו מתירין וביאר הבית מאיר הטעם בזה דבספיקא דדינא יש כלל חדש ש'הלכה כדברי המיקל' והוי כאילו נקבע במקומו שכן הלכה ולזה גם ביש לו מתירין מותר, וכלפי דינא ד'הלכה כדברי המיקל' ע"ז כ' תוס' שלא שייך זה היכא שבכל שיטה יש קולא וחומרא דמיהו המחמיר ומיהו המיקל עי"ש.

בחילוק שבין תבלין למלח לפי שמואל והברייתא

אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח, ומק' הגמ' מהמשנה שצריך שינוי ומשני הוא דאמר כי האי תנא דתניא אמר ר"מ לא נחלקו ב"ש וב"ה וכו' מבואר כאן מח' בין המשנה לברייתא דלדעת המשנה מלח צריך שינוי במדוך של עץ, ושמואל וכן מבואר בברייתא ס"ל שגם מלח אפשר לטוחן כדרכו ומ"מ מבואר בהמשך הגמ' שצריך שינוי קצת של 'הצלאה', וכ' הרי"ף שמ"מ תבלין א"צ אפי' הצלאה.

והנה מבואר שגם לפי הברייתא יש חילוק בין תבלין למלח שתבלין שרי כדרכו ממש ואילו מלח אף שא"צ שינוי כ"כ אבל צריך הצלאה, ובטעם החילוק בין תבלין

תבלין שאם ידע שיצטרך ירקות אלו לסעודת יו"ט יהיה צריך לטחנו בשינוי, אבל במ"ב סי' תקד' סקי"ט כ' שמותר לחתוך בלי שינוי וכ' בשעה"צ שירק מאוד מפיג טעמו ודינו כדין שום הנ"ל [ויש לדון שכהיום שיש לנו מקררים יתכן שחשוב כדבר שאינו מפיג טעמו ועי' כעי"ז בשעה"צ סי' תד' סקל"ג].

בחילוק דין מכתשת קטנה בא"י ובבל

בגמ' מבואר שיש חילוק בין א"י לבבל שמכתשת קטנה מותרת בבבל אבל בא"י אסור, ויל"ע מה החילוק ומצינו כמה ביאורים בראשונים: א. רשי ותוס' כ' שבא"י יש עבדים שמזלזלים ועושים בגדולה ואומרים בקטנה עשינו. ב. הרשב"א בעבוה"ק והראב"ד פ"ג מיו"ט הי"ג כ' שהרי יסוד ההיתר בקטנה משום שינוי שהרי הדרך לכתוש בגדולה וקטנה הוי שינוי, וכ"ז בבבל שהיו אוכלים הרבה דייסא שהרי זה היה עיקר מאכלם וכיון שאכלו הרבה דרכם היה לעשות בגדולה וקטנה הוי שינוי, אבל בא"י שאוכלים מעט דרכם גם בקטנה וקטנה אינו שינוי. ג. הרמב"ם שם כ' ז"ל אין כותשין את הריפות במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה שזה הוא השינוי שלה ובא"י אפילו בקטנה אסור שהתבואה שלהן טובה היא ואם כותשין אותה מעיו"ט אין בכך הפסד ע"כ, מבואר ברמב"ם שהחילוק בין א"י לבבל שבבל החיטין גרועות ואם יכתוש אותם בעיו"ט אז יתקלקל מעט עד יו"ט ולכן מותר לכתוש במכתשת קטנה, משא"כ בא"י שיש חיטין יפות [שהרי א"י משובחת היא] אם יכתוש מעיו"ט לא יהיה בזה הפסד לכן אסור דהיה לו לעשות מבעו"י.

באיסור כתישת טיסני במכתשת גדולה

ת"ר אין עושיין טיסני [כתישת חיטין לדייסא] ואין כותשין במכתשת, ומסקנת הגמ' לפי רבא שלכתוש במכתשת גדולה אסור בכל מקום, ולכתוש במכתשת קטנה הדבר תלוי: בבבל מותר ובא"י אסור, ויש לברר מדוע אסור לכתוש במכתשת ובפשוטו י"ל שיש כאן איסור דאורי' של 'טחינה' שהרי טחינה אינו מהמלאכות שהותרו ואף שנתברר שטחינת תבלין מותרת הינו משום שאינו עשוי לימים רבים ולא דמי לטחינת חיטין שעושים לימים רבים אבל כאן שמדובר בכתישת 'חיטין' לכאור' דינו כטחינת חיטין שאסור מדאורי', אבל זה תמוה שאם מדובר באיסור דאורי' [ולכן אסור במכתת גדולה] מדוע בקטנה מותר, ואולי י"ל משום שינוי וכלאחר יד וצ"ב, ויותר נראה שאמנם טחינת חיטין אסור משום שעשוי לימים רבים אבל כתישת חיטין לדיסא עשוי ליומו, ומה שמ"מ אסור עי' לח"מ פ"ג מיו"ט הי"ג שכ' שאסור משום שהוי עובדין דחול כעין טחינת

דף יד:

לקיש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם מן ושמרתם את המצות מלישה ואילך וכו' ומבואר עכ"פ שמלאכת ברירה הוא מהמלאכות האסורות ביו"ט ואיך התירו כאן ב"ה לברור ביו"ט.

אמנם הביאור בזה דהנה בביאור החילוק בין שחיטה בישול דשרי לקוצר וכו' דלא שרי נאמרו ב' מהלכים יסודיים בראשונים: א. שיטת רש"י להלן כג: שרק מלאכות שא"א לעשותם מבעו"י התירה תורה אבל מלאכות שהיה יכול לעשות מבעו"י לא התירה תורה, ולכן בישול שחיטה וכו' שא"א לעשותם מבעו"י מותר לעשותם ביו"ט משא"כ קצירה צידה שאפשר מבעו"י אסור לעשותם ביו"ט וכן דעת הרמב"ם פ"א ה"ה, אבל דעת הרבה ראשונים שגם באפשר מבעו"י מותר ולשיטתם החילוק בין המלאכות הוא שמלאכה שדרכו לימים רבים אסור דרכו ליומו אסור עי' רמב"ן ור"ן רפ"ג וכן רשב"א בעבוה"ק ריש ש"א, ומבואר בדבריהם שזהו גם הטעם שאסור לברור ביו"ט משום שדרכו לימים רבים.

נחזור למה שהקשינו מדוע מותר לברור הרי ברירה הוא מהמלאכות האסורות ביו"ט, והנה הרמב"ן להלן רפ"ג כ' שגם אותם מלאכות שנאסרו הינו רק באופן שדרכו לימים רבים אבל אם דרכו

מדוע ברירת קטניות מותרת הרי ברירה הוא מהמלאכות שלא הותרו ביו"ט

משנה הבורר קטניות ביום טוב בית שמאי אומרים בורר אוכל ואוכל ובית הלל אומרים בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברהץ

הנה נחלקו ב"ש וב"ה כשיש לו תערובת של קטניות עם פסולת מהו דרך הברירה בזה שדעת ב"ש שמותר לו לברור רק את האוכל, ואילו דעת ב"ה שמותר לברור כדרכו אף פסולת מתוך אוכל, והנה דעת רוב הראשונים שהבורר בשבת פסולת מתוך אוכל חייב כפשטות הגמ' שבת עד. וא"כ מ"ט דב"ה שמותר לברור פסולת מתוך אוכל הרי יש בזה חיוב דאורי', ומבואר מזה שמלאכת ברירה הוא מהמלאכות המותרות ביו"ט ומותר לברור ביו"ט.

אמנם צ"ע דהנה זה כבר נתבאר כמ"פ שלא כל המלאכות הותרו לצורך או"נ דאמנם שחיטה אפיה בישול הבערה וכו' הותר לצורך או"נ, אבל יש מלאכות שלא הותרו כגון קצירה טחינה וצידה, והראשונים רפ"ג הביאו את ד' הירושלמי שגם מלאכת ברירה הוא מהמלאכות האסורות ביו"ט והכי איתא בירושלמי מניין שאין 'בוררין' וכו' ולא טוחנין ולא מרקדין ר' יוסי בשם ריש

שיטת הרשב"א בדין ברירה ביו"ט

שיטת הרשב"א בעבוה"ק ש"א סי' ה'
שמלאכת ברירה לא הותרה ביו"ט
כלל ואפי' בקטניות ומה שמבואר במשנה
שמלאכת ברירה מותרת הינו בברירה כזו
שמדאורי' בשבת מותר והברירה בו אסורה
רק מדרבנן בזה הדין שביו"ט התירו משום
שמחת יו"ט, וז"ל הבורר אוכלין ביום טוב
לא יברור בנפה ובכברה לפי שזו ברירה
גמורה ואסורה אפילו ביום טוב אבל בורר
הוא כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי שאין כאן
אפילו בשבת אלא משום שבות ביום טוב
לא גזרו משום צורך אוכל נפש ע"כ.

וטעמא דהרשב"א שאף שברירה זו של
קטניות דרכו ליומו וכמ"מ מ"מ
דעתו שם ריש ש"א שהלכו בתר רובו של
מלאכה [ולזה כ' שקצירת פירות הנפסדים
נמי אסורה דאף שזה דרכו ביומו הלכו בתר
רובו של מלאכה] וכיון שרובו של מלאכת
בורר דרכו לימים רבים אז כל אופני ברירה
אסורות אף בברירה כזו שדרכו ליומו.

והמ"מ פ"ג הטו' תמה ע"ד הרשב"א שהרי
ברירת פסולת מתוך אוכל אסורה
בשבת מדאורי' והיאך התירו כאן ב"ה לברור
פסולת מתוך אוכל, ותי' האחרונים שדעת
הרשב"א שברירת פסולת מתוך אוכל גם
בשבת אסורה רק מדרבנן [לאלתר].

ליומו שרי נוכ' שזהו ההיתר של טחינת
תבלין שמותרת כדרכו דאף שטחינת חיטין
אסורה מ"מ טחינה זו דרכו ליומו ושרי
ונתבאר לעיל לעיל יד., ועי' שטמ"ק כג:
שכ' שזהו גם הטעם שברירת קטניות מותרת
דאמנם ברירת חיטין דרכן לימים רבים ולכן
זה אסור אבל ברירת פסולת מתוך הקטניות
דרכן ליומו ולכן זה מותר וכ"ה בגר"ז סי'
תקי' שיש חילוק בין ברירת חיטין לקטניות.

ולדעת רש"י והרמב"ם שכל שאפשר
מבעו"י אסור עדיין צ"ע מדוע
ברירה זו דקטניות מותרת הרי אפשר
מבעו"י, והחמד משה סי' תקי' כ' שאה"נ
ברירת קטניות שמותר הינו רק באופן שא"א
מבעו"י אבל אה"נ באופן שאפשר מבעו"י
אסור וכ"כ הגר"ז סי' תקי' ס"ה, אבל כבר
העיר הביאווה"ל שסתימת הפוסקים לא
משמע כן ומשמע שבכל גונא גם כשאפשר
מבעו"י מותר לברור.

והביאווה"ל הביא מד' כמה אחרונים שכ'
שכיון שבחול הדרך לברור
בנפה וכברה ולא בידו ובורר בידו הוי שינוי
לכן מותר, כעין המבואר לעיל יד. שכל היכא
שיש שינוי שרי גם היכא שאפשר מבעו"י
]ועי' ביאווה"ל שמ"מ זה וודאי שאין זה
שינוי של כלאח"י רק דהוי שינוי מדרך
המלאכה לגבי זה שהתירו זה ביו"ט (ולפי"ז
לשיטת רש"י שבאפשר מבעו"י אסור
מדאורי' לא יתיישב].

משום שכה"ג בשבת חייב חטאת ולשיטתו אזיל, ופשוט שלשיטתם אזלי שדעת המ"מ שברירת קטניות מותרת ביו"ט [משום שדרכו ליומו] ולזה גם באופן שיש בזה משום מלאכה בשבת מותר, אבל הרשב"א לשיטתו אזיל שברירה ביסודו הוא מן המלאכות האסורות ורק שהתירו את מה שבשבת אסור מדרבנן ולזה ברירה לאח"ז שאסור מדאורי' בזה גם ביו"ט אסור.

ברין מלאכת נפש האם מהדרין לעשותו בהיתר

בעיקר ד' המ"מ והרמ"א שמותר לברור אוכל מתוך פסולת ביו"ט גם שלא לאלתר צ"ע הרי מצינו כמה דברים שהתירה תורה כגון פיקו"נ וכן טומאה שדחווה בציבור והדין הוא שכל היכא שאיכא לאהדורי לעשותו בהיתר יש לעשותו בהיתר ולא נדחה האיסור בחינם, וא"כ גם ברירה כיון שיכול בקל לברור סמוך לאכילתו שבזה אין איסור מדוע נתיר לו לברור לאח"ז שיש בזה משום מלאכה.

ובעי"ז קשה במה שמבואר במשנה כאן שמותר לברור פסולת מתוך אוכל והרי כה"ג בשבת חייב ומ"ט נתיר לו לברור הפסולת שיברור האוכל, והנה זה לא כ"כ קשה די"ל שכיון שיש טירחא בברירת האוכל לזה לא חשוב זה לאפשרות לברור האוכל, אבל עי' גר"ז ומ"ב סי' תקי' שכ' שגם כשהאוכל והפסולת שוין מה שירצה יעשה ויכול לברור הפסולת והרי כאן אין טירחא בברירת האוכל יותר מן הפסולת ומ"מ מותר לו לברור הפסולת וצ"ע.

ברירה בכלי ביו"ט

במשנה מבואר שאסור לברור בנפה וכברה וצ"ע כיון שמלאכת ברירה הותרה מ"ט בנפה וכברה אסור, וברש"י לעיל יב: כ' שיש כאן איסור דרבנן דמחזי כמאן דעביד לימים רבים [והובא בפוסקים סי' תקי'], אבל הרשב"א כ' שבנפה וכברה כיון שהאיסור לברור בו מדאורי' לכן זה אסור, והרשב"א לשיטתו אזיל שמה שמותר לברור ביו"ט הוא רק כזה דבר שאין בו איסור ברירה דאורי' וזהו שכ' רש"י שברירה בכלי כיון שאסורה היא מדאורי' לכן זה מותר.

והנה במשנה שבת קלז: תנן שמותר לשמר יין ביו"ט, וכ' הביאווה"ל סי' תקי' שאף שתנן שאסור לברור בכלי אבל לשמר בכלי מותר דהטעם שבנפה אסור כ' רש"י שמחזי כמאן דעביד ליום אחר משא"כ משמר יין שדרכו ליומו, והנה לדעת הרשב"א צ"ע דמה שנפה וכברה אסור משום שיש בו איסור דאורי' והרי לשמר יין נמי אסור מדאורי' כמפורש בגמ' שבת קלח. דחייב משום בורר או מרקד, ועי' רשב"א שבת קלח. שבאמת לשיטתו תמה בזה מדוע מותר לשמר יין במסננת ונשאר בצ"ע.

ברין ברירת אוכל מתוך פסולת שלא לאלתר האם מותר

הנה המ"מ שם כ' שמותר לברור ביו"ט גם כשאין לו צורך לאלתר דאף שבשבת כה"ג חייב חטאת ביו"ט מותר והובא ברמ"א סי' תקי' ס"ב, אבל דעת הרשב"א שם שאסור לברור אוכל מתוך פסולת לאחר זמן

והסוגיא בשבת קמב: מפורש שכאן אין היתר משום צורך או'נ [ומה שכ' רעק"א הוא בדעת רש"י שם], והטעם מבואר שם בתוס' ז"ל טעמא משום דכי אוכל מרובה על הפסולת הוה פסולת כבטל לגבי רובו ומותר ליטלו מן האוכל ולזורקו הינו שהפסולת בטל להאוכל ופקע שם מוקצה ממנו וכ"ה ברמב"ן ורשב"א שם.

ועי' תוס' שם שזהו הביאור בד' הברייתא כאן: אמר ר"ג במה דברים אמורים [שמותר לברור הפסולת] כשהאוכל מרובה על הפסולת אבל פסולת מרובה על האוכל דברי הכול נוטל את האוכל ומניח את הפסולת, ומבואר בתוס' שם שזהו ההבדל דאם האוכל מרובה נמצא שהפסולת הוא המיעוט ובטל לאוכל ואינו מוקצה, אבל כשהפסולת מרובה אז הפסולת חשוב יותר ולא בטל לאוכל וממילא אסור משום מוקצה [ולזה כ' תוס' שם והר"ן והריטב"א כאן שבאופן שיש רוב פסולת אף שיש טורח יותר בברירת ההאוכל עכ"ז בורר האוכל ומשום מוקצה].

ובביאור ביטול זה שמהני שלא יהיה בו איסור מוקצה עי' חזו"א סי' מז' סקט"ו שביאר ז"ל נראה דהאי ביטול הפסולת המועט שלא יחשב מוקצה אינו כענין הביטול של תערובת [והוכיח כן שהרי אינו מעורב וניכר הוא] אלא עניינו דהאוכל המעוכב ע"י מוקצה מותר להפריש המוקצה מהאוכל ולא חשוב טלטול מוקצה אלא תיקון אוכל ול"ג חכמים ע"ז משום מוקצה ע"כ ולמד מזה החזו"א שם שכל היכא שבא להסיר פסולת מהאוכל באופן שאין בזה

ועי' בגר"ז בקו"א סי' תקי' ס"ב שהוכיח מזה מלאכת אוכל נפש 'הותרה' [ולא דחוויה כמו פיקו"נ וכטומאה 'דחוויה' בציבור] וכיון שהותרה א"צ לאהדורי לעשותו בהיתר ויסוד הדברים מבואר בגמ' יומא ו: שאם טומאה 'הותרה' בציבור א"צ לאהדורי ולעשותו בהיתר, ועי' ר"ן להלן יז. שחילק כן בין פיקו"נ למלאכה ביו"ט שפיקו"נ דחוויה ואילו מלאכת אוכל נפש ביו"ט הותרה [ונ"מ לריבוי בשיעורין ויבואר בעז"ה להלן שם].

בטעמא דב"ש שאסור לברור הפסולת

בדעת ב"ש שאסור לברור פסולת מתוך אוכל, בפשוטו הוא משום ברירה וס"ל שברירה אינו מן המלאכות שהותרו ביו"ט [ועי' במאירי הטעם בזה] וכ"מ בתוס' כאן ותוס' שבת עד., אבל ברא"ה וריטב"א כ' שטעמא דב"ש אינו משום איסור בורר רק משום מוקצה ולהלן יבואר מדוע לב"ה לא אסרו כאן משום ברירה.

איך מותר לברור הפסולת מה עם איסור מוקצה

בדעת ב"ה שבורר פסולת מתוך אוכל קשה דאמנם אין כאן משום ברירה אבל יש לאסור משום מוקצה שהרי הפסולת הוא מוקצה, וכ' רעק"א ע"פ תוס' לעיל ח. שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש, וה'נ כיון שמטלטל את הפסולת כדי להגיע לאוכל והרי טלטול מוקצה הותר לצורך או'נ, אמנם כשרואים טוב את ד' הראשונים

אוי"נ מ'מ באפשר ע"י טלטול מה"צ עדיף, ולא מצינו דכוותא במלאכה שאם אפשר בשינוי שיעשהו בשינוי וע"כ כחילוק הנ"ל].

עוד בדין בורר ביו"ט ובד' החיי אדם הנודעים בדין ברירה באופן שדרכו בכך יבואר להלן דף כט: בס"ד.

בטעמא דב"ש שאין שולחן אלא מנות ובדין מנות שאינם מבושלות אם מותר לב"ש

בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות וב"ה אומרים משלחין בהמה חיה ועוף בין חייין בין שחוטין. בטעמא דב"ש שאסור לשלוח אלא מנות מצינו בראשונים כמה טעמים בזה: א. הרמב"ם בפיה"מ כ' שלא יעשה כדרך שעושה בחול. ב. הרא"ה כ' שמיחזי כמאן דשולח לצורך חול [ואז יש איסור או מצד מלאכה שלא לצורך יו"ט (כשמוציאו לרה"ר) או מצד הכנה]. ג. במאירי כ' שהטעם משום שמנות וודאי שיאכל ביו"ט אבל בשאר דברים יש לחוש שלא יאכלם ביו"ט ונמצא טורח לחול.

יש להסתפק לדעת ב"ש האם מותר לשלוח רק מנות 'מבושלות' אבל בשר חי אסור, או י"ל שרק בעלי חיים קודם שחיטה אסור אבל אחר שחיטה מותר ואף קודם שבישלים, ונחלקו בזה הראשונים: בריטב"א מבואר שלב"ש מותר לשלוח רק מנות מבושלות, ודעת המאירי שגם קודם בישול שרי ורק בעלי חיים אסור לשלוח.

ויש בזה ג' נ"מ גם לדינא, דהנה בדין משלוח מנות הפוסקים למדו דיני משלוח מנות מ'מנות' דב"ש, וז"ל המהרי"ל הל' פורים

איסור משום בורר גם אין לאסור משום מוקצה דכל היכא שמטלטלו כדי לתקן האוכל אין בזה משום מוקצה].

מדוע הוצרכו להתיר טלטול הפסולת משום ביטול תיפוק"ל שטלטול הותר לצורך אוכל נפש

צ"ע מדוע באמת יש כאן איסור מוקצה [וגם באוכל מרובה מותר רק משום שבטל ואין כאן מוקצה] הא בפשיטות יש להתיר משום שטלטול מוקצה הותר לצורך אוכל נפש, ועמד בזה רעק"א שבת קמב: שם וכ' ליישב שכיון שמה שטלטול מוקצה מותר הינו רק כשא"א בענין אחר אבל כאן שאפשר בענין אחר ע"י שיטלטל האוכל בזה לא התירו לטלטל מוקצה.

וקשה הרי אפי' מלאכת ברירה שאסורה מדאורי' התירו כאן אף שאפשר בענין אחר וע"כ משום שמלאכת או"נ הותרה, וא"כ כ"ש איסור מוקצה שהוא רק מדרבנן שנתיר אף כשאפשר בענין אחר, ונראה שמכאן ראייה גדולה למה שהבאנו לעיל ח. מד' האחרונים שכ' שמה שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש הוי קולא שהקילו משום שמחת יו"ט אבל אין להתירו כעין שהתירו מלאכה לאו"נ דרק דבר האסור מלתא דמלאכה מותר עי"ש, ולפי"ז ניחא מאוד דבורר שאסור משום מלאכה זה הותר לגמרי ושרי גם כשאפשר לעשותו בהיתר כמש"נ, משא"כ מוקצה שמן הדין אין להתיר רק קולא שהקילו כל היכא שאפשר בענין אחר לא התירו [ועי' לעיל שם שהבאנו כע"ז מד' הביאוה"ל סי' תרלח' ס"ב בשם הפמ"ג שאף שטלטול מוקצה הותר לצורך

שהוי עובדין דחול ולזה גם בחצר אסור [והובא בשעה"צ ריש סי' תקטז], ובעיקר הדבר שדבר שלא חזי ליומו אסור לשלוח צ"ע מלהלן טו. שמבואר שמותר לשלוח תפילין ביו"ט ויבואר שם בס"ד.

הכרעת ההלכה בדין ג' גברא וג' מיני

גמ' תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשו בשורה, תנא אין שורה פחותה משלשה בני אדם בעי רב אשי תלתא גברי ותלתא מיני מאי תיקו, ונחלקו הראשונים בהכרעת ההלכה: הרמב"ם פסק לקולא, והטעם כ' הר"ן שהוא משום שהוא דרבנן וספק דרבנן לקולא, אבל הר"ן הביא מד' הבה"ג והרי"ף שאזלי' בזה לחומרא ותמה בזה הר"ן מ"ט הרי זה ספק דרבנן, ועי' יש"ש שכ' ז"ל ואני אומר אי לא הוה נפשטה אזלינן לקולא אבל מאחר שרב אשי ודורו שחתמו התלמוד וכתבו עליו תיקו אלמא שהניחו בספק איסור עד שיבא אליהו ע"כ, הינו שבספיקא שהש"ס נשאר בתיקו ל"א לקולא אף בדרבנן, ועי' פמ"ג סי' תקטז' א"א סק"ג שכ' טעם אחר בזה שלכן ל"א לקולא משום שאין עושים ספק דרבנן לכתחילה וכעיי"ז כ' השפ"א כאן.

הוצאה לצורך לבישה אם חשוב כגוף אוכל נפש

משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין, ומשמעות הדברים שמותר לשלוח הבגדים גם דרך ברה"ר, וק' הרי יש כאן מלאכה שהרי לבישת בגדים אין זה אוכל נפש, וכ' הבעה"מ לעיל יב. שמתני'

אמר מהר"י סג"ל שטוב לשלוח מנות פורים דוקא מיני מאכל או משתה ודוקא בשר או דגים מבושלין שכן משמע פ"ק דביצה דלב"ש לא מתקרי מנות בענין אחר [וס"ל כריטב"א הנ"ל שלב"ש מותר לשלוח רק מנות מבושלות], גם הפר"ח סי' תרצה' למד דיני משלוח מנות ממנות דב"ש וכ' שא"א לשלוח בעלי חיים למשלוח מנות רק שבדבריו משמע שאחר שחיטה שרי לשלוח אפי' שעדיין לא בישלם וז"ל משמע שצריך דבר מוכן דהיינו בשר ותרגולים שחוטין שכן משמעות 'מנות' לשון הכנה אבל אם שלח לחבירו תרגולים חיים יראה שלא קיים המצוה וכדמשמע בסוף פ"ק דביצה בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות [וס"ל כמאירי הנ"ל].

גם לב"ה אסור לשלוח דבר שלא חזי ליומו והטעם

דעת ב"ה שמשלחין בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין וכן משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות, אמנם במשנה מבואר שגם לב"ה כל ההיתר לשלוח הוא רק דבר שחזי ליומו אבל אם לא חזי ליומו אסור, ולכן אסור לשלוח תבואה דכיון שאסור לטחון ביו"ט אסור לשלוח [ואין הטעם משום מוקצה שהרי ראוי לכסוס עי' ט"ז סי' תקטז], וע"ע במשנה להלן שאסור לשלוח סנדל המסומר והינו מה"ט דלא חזי ליומו, ובט"ז ומ"א סי' תקטז' מבואר שהאיסור רק ברה"ר דס"ל שיסוד האיסור משום מלאכה שלא לצורך היום ולזה כ' שבחצר המעורבת שרי, אבל בחיי אדם כלל צו' ס"ז הביא ד' הרמב"ם שיש לאסור משום

בביאור גזרה זו 'שמא תכרך לו נימא על בשרו' כ' רש"י ב' ביאורים בזה: א. שמא תכרך לו נימא ויש נימים גדולין וגסים ומחממת במקומה ועובר משום לא תלבש שעטנו, הינו שהאיסור כאן הוא מצד מה שלבוש באותם נימין, ועי' ראב"ד תמיד כז: שתמה על פי' זה שהרי זה דבר שאין מתכוין שהרי אינו מתכוין ליהנות מאותו נימא ומ"ט יאסר.

ב. עוד כ' רש"י ז"ל אי נמי נימא בעלמא כיון דעיקר הבגד מהנהו ומחממו מלמטה הויא לה הא לבישה דאית בה הנאה ע"כ, וצ"ב, ועי' ראב"ד בתמיד שם שביאר יותר וז"ל ונראה דה"פ שמא תכריך כלומר שאפילו אם תכרך נימא בלבד על בשרו אז יהיה נאסר אפי' התחתון שתחתון הוא מוצא משום דאז חשבי' ליה כאדם שהוא שוכב עטוף בטלית דכיון שהוא עטוף אין לו דבר לאותו חצי טלית שתחתיו מונח דין מצע אלא בין מה שהוא תחתיו ובין מה שהוא עליו הכל הוא חשיב כמו לבוש בתוכו ואין לו דין מצע ע"כ, ביאור הדברים דהנה אף שמותר לשבת על כלאים כ"ז כשכל הבגד תחתיו אבל היכא שקצת הבגד עולה עליו כדרך מלבוש אז אסור גם מצד מה שתחתיו דאין זה מצע רק כגוף הבגד ולזה מהני הנימא שלבוש בו שחשוב כלבוש גם במה שתחתיו, ותי' בזה הראב"ד שז"ה אין לפטור מצד אין מתכוין שהרי מתכוין הוא למה שיושב עליו ומהני הנימא רק בתור היכ"ת לחייבו משום כלאים גם על המצע.

ב"ה שאית להו מתוך ומתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי לשאר צרכי היום, אבל בראב"ד בהשגות שם [כתוב שם] כ' שגם לב"ש מותר להוציא לצורך מלבוש דמלבוש כצורך אוכל נפש דמיא וכ"כ המאירי כאן, מבואר חידוש שהנאת לבישה כגוף או"נ [יסוד הדברים מצינו גם ברמב"ם פ"א הט"ז לגבי הנאת רחיצה וע"ע רש"י להלן כב: לגבי הנאת ריח]

נשים מוזהרות באיסור כלאים

בגמ' משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין ואף על פי שיש בהן כלאים ובגמ' בשלמא תפורין חזו למלבוש וכו' אלא כלאים למאי חזו, עי' רעק"א כאן שציין לד' תוס' יבמות שם תוס' שהוכיחו מסוגיין שנשים מוזהרות באיסור כלאים [ולא אמרי' שהוקש לציצית ומאן דפטור מציצית אינו מוזהר בכלאים] דאם נימא שנשים אינם מוזהרות בכלאים מה שואלת הגמ' כלאים לא חזי הרי חזי לנשים [ועי' רעק"א מה שדחה].

בטעם הדבר שאם כרוך לו נימא אסור מדאורי'

בגמ' שם אלא כלאים למאי חזו וכי תימא חזו למימך תותיה הרי מדרבנן זה אסור כדתניא לא יעלה עליך אבל אתה יכול להציעו תחתך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרך לו נימא על בשרו,

דרף טו.

איסור כלאים בבגד קשה

גמ' אלא בקשין וכי הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע האי נמטא גמדא דנרש שריא, מבואר כאן בגמ' שאין איסור כלאים בקשין, ובפשוטו מבואר כאן שאיסור כלאים מן התורה הוא רק בבגד רך שיש בו הנאת חימום אבל קשין שאין בו הנאת חימום אין בו איסור תורה, וזהו גם הטעם שהאי נמטא גמדא דנרש שריא משום שהוא בגד קשה ושרי.

אמנם הנה בעיקר דין קשין מצינו כאן מח' ראשונים דברש"י כאן משמע שכל ההיתר בקשין הוא רק בבגד שיושב עליו וז"ל בקשין בגדים קשין שאין מחממים מותר 'לישב' עליהן, וכן לגבי נמטא דנרש דשרי כ' רש"י שריא 'לישיבה' שאינו מחמם, משמע שכל ההיתר הוא לשבת ע"ז אבל ללבוש אסור וכן הוכיחו תוס' מהא דמבואר בגמ' שבגדי כהונה הוי קשין ומ"מ היה בזה איסור כלאים מה"ת כמפורש בגמ' ריש ערכין, וע"כ כל ההיתר של קשין הוא באיסור דרבנן של הצעה תחתיו וצ"ב, ועי' ר"ח כאן שכ' וכע"ז הוא ברא"ש פ"ט מכלאין מ"ב שהנה יסוד האיסור לשבת על כלאים מבואר כאן בגמ' הוא משום גזרה שמא יעלה נימין ובקשין אין הדרך שיצא ממנו נימין.

ובבעה"מ כאן [בפי' א'] מבואר שקשין מותרים אפי' בלבישה ומשום שכל האיסור מה"ת הוי רק בלבישה שיש בה הנאת חימום ובגדים קשים שאין בזה הנאת חימום הרי זה אסור [ועי' קה"י סי' יא' שתמה בזה הרי גם בלא הנאת חימום יש כאן הנאה שנהנה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים].

האם סנדל המסומר הוי כלי שמלאכתו לאיסור

במשנה מבואר שאסור לשלוח סנדל המסומר ביו"ט, ובגמ' טעמא משום מעשה שהיה [עי' גמ' שבת ס. שהיו נחבאין במערה וכו'] דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהן אויבים, ולכן אסרו רק בשבת משום מעשה שהיה שבשבת היה, ומק' הגמ' דמ"ט אסרו גם ביו"ט הרי מעשה שהיה בשבת היה ומשני בשבת מאי טעמא דאיכא כינופיא [הינו ציבור שמתאסף יחד] ביום טוב נמי איכא כינופיא, א"ה בתענית נמי ומשני כי הוה בכינופיא דאיסורא הכא כינופיא דהתירא הוה.

ובגמ' אמר אביי סנדל המסומר אסור לנעלו ומותר לטלטלו וכו' ויש לדון האם סנדל המסומר הוי כלי שמלאכתו 'לאיסור' ומותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו או שהוא כלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלו

החול], וזהו סברת המאירי שלא הוי כלי שמל"א כיון שאינו אסור מצד איסור שבת, ודעת תוס' ורשב"א שגם דבר שאינו אסור מצד איסורי שבת נמי הוי כלי שמל"א²².

בד' תוס' והרשב"א שמותר לשלוח לחברו כלי שמלאכתו לאיסור דמה שחברו נהנה חשוב בצורך גופו

הרשב"א התקשה לשיטתו שסנדל המסומר הוי כלי שמלאכתו לאיסור דלפי"ז מן הדין אסור לשלוח ביו"ט משום שהוי טלטול שלא לצורך גופו [שהרי יאין לו צורך בזה ביו"ט שהרי יו"ט לאו זמן תפילין הוא] ובמשנה לא משמע שזהו טעם איסור לשלוח, וכ' הרשב"א ליישב שכיון שחברו שמח ונהנה ששלחו זה גם נחשב צורך גופו וכ"כ תוס' שבת ס. ותוס' הוכיחו כן עוד מסוגיין, ועי' רעק"א שלמד מזה לדינא שמותר לשלוח פמוטים בשבת וז"ל מדברי תוס' אמרתי להתיר לשלוח לחתן ביום חתונתו בשבת נרות כסף שלא הדליקו בו באותו שבת לדורן דרשה כנהוג דמשום שמחת החתן מקרי צורך גופו ע"כ.

אף מחמה לצל כדין כלי שמל"ה, ונחלקו בזה הראשונים ברשב"א כאן וכן בתוס' שבת ס. כ' שהוי כלי שמל"א ומותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו, אבל המאירי כ' שי"ל שהוי כלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלו גם לצורך גופו ומקומו, והנה הסברא פשוטה כד' תוס' ורשב"א שהוי כלי שמלאכתו לאיסור שהרי אסור לנעלו בשבת ויו"ט וצ"ע סברת המאירי שהוא כלי שמלאכתו להיתר.

וידוע לבאר דהנה יש לחקור האם כלי שמלאכתו לאיסור הוא רק בדבר האסור מלתא דאיסור שבת דיש בו איסור מלאכה מדאורי' או דרבנן או גם דבר האסור מאיסור אחר נמי הוי בכלל האיסור, ויתכן שבזה נחלקו כאן הראשונים דהנה סנדל המסומר אינו איסור מלתא דשבת ומה שאסור רק בשבת הוא משום שמעשה שהיה היה בשבת וכן משמע בגמ' שהגמ' דנה לאסור אף בתעניות משום שדמי לשבת שאיכא כנופיא אף שאין שם איסור מלאכה והינו משום שכל האיסור בשבת הוא משום מעשה שהיה בשבת היה [ואם המעשה שהיה בחול היה היו אוסרים גם בימות

²². בעיקר מש"נ שסנדל המוסמר אינו אסור מצד שבת י"ל שנ"מ דהנה הדין הוא שהמומר לחלל שבת בפרהסיא הוי מומר לכה"ת ושחיתתו פסולה ודעת כמה אחרונים שגם המחלל שבת באיסור דרבנן הרי הוא מומר לכה"ת ושחיתתו פסולה [עי' בית הלל יו"ד סי' ב' ופר"ח שם וציין המ"ב סי' שפה' סק"ה לפלוגתא זו ועי' רעק"א במשניות ריש שבת וחזו"א סי' פז' סק"ח ואכמ"ל] ויש לדון במי שיצא בסנדל המסומר לרה"ר האם נעשה מומר לכה"ת כולה דלמש"נ נראה שלא הוי מומר לשבת כיון שאין האיסור מלתא דשבת רק איסור בעלמא דקי"ל שמומר לדבר אחד לא נעשה מומר לכה"ת.

מ"מ מותר להניחם בשבת ולכן מותר לשלוח, ומה שאסור לשלוח תבואה יתכן נמי מה"ט שיסבור שמותר לטחנו ביו"ט, אבל בב"י תקטז' כ' בתבואה טעם אחר שכל מה שהתירו לשלוח גם דבר שלא חזי ליומו הינו רק דבר שחזי למחר 'בלא מעשה' אבל תבואה שמחוסר מעשה שצריך לטחנו זה אסור וכן מפורש ברשב"א בעבוה"ק שם וכנראה הביאור בזה דאף שגם דבר שלא חזי ליומו יש לו שמחת יו"ט זהו רק בדבר שחזי למחרת כמות שהוא אבל במחזור מעשה אין לו שמחת יו"ט בזה [ויש להדגיש שכ"ז בדבר שלא חזי ליומו דאילו דבר שחזי ליומו אף שמחוסר מעשה מותר כמו בהמה חייה דאף שמחוסר שחיטה מותר לשלוח].

בר' תוס' שבת ס. מצינו ביאורים נוספים בזה [מאי שנא תפילין שמותר לשלוח אף שלא חזי ליומו ואילו סנדל המוסמר אסור]: א. כיון שבא תקלה על ידו החמירו בו יותר ואסרו לשלחו. ב. עי' היטב בסו"ד [ורעק"א במשניות כאן] דהנה דעת תוס' שם כאמור שסנדל המוסמר הוי כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו רק לצורך גופו רק שסתם כלי שמל"א מותר לשלוח דכיון שחברו נהנה משילוחו חשוב צורך גופו וכמש"נ, אבל סנדל המוסמר כיון שבאת תקלה על ידו אין בזה משום שמחת י"ט והדרי' לאיסור טלטול מוקצה של כלי שמל"א דלא חשוב זה לצורך גופו וכנ"ל.

ב. מהלך נוסף מצינו בכ"ז ברא"ה וריטב"א כאן וכן ברמב"ן שבת קכד: שלעולם דבר שלא חזי ליומו אסור לשלוח וזהו הטעם שאסור לשלוח סנדל המוסמר

מאי שנא תפילין שאף שלא חזי ליומו מותר לשלוח ואילו סנדל המוסמר ותבואה אסור לשלוח

גמ' זה הכלל כל שנאותין בו ביום טוב רב ששת שרא להו לרבנן לשדורי תפילין ביומא טבא אמר ליה אביי והא אנן תנן כל שנאותין בו ביום טוב משלחין אותו, הכי קאמר כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביום טוב, מבואר כאן חידוש גדול שאף ששבת לאו זמן תפילין מ"מ מותר לשלוח תפילין ביו"ט, והנה הדבר צ"ע דהרי נתבאר לעיל דמשמעות המשנה דאף שמותר לשלוח דברים ביו"ט ה"מ דבר שחזי ליומו אבל אם לא חזי ליומו אסור וזהו הטעם שאסור לשלוח סנדל המוסמר משום שלא חזי ליומו וכן תבואה כיון שלא חזי ליומו שהרי אסור לטחון ביו"ט אסור לשלוח ביו"ט והטעם לכאור' דרק דבר שחזי ליומו שרי לשלוח וא"כ היאך אפשר לשלוח תפילין הרי זה לא חזי ליומו, ומצינו בזה ב' מהלכים יסודיים בראשונים:

א. ברש"י ותוס' משמע שאה"נ אין כזה דין שיהיה ראוי ליומו ומותר לשלוח ביו"ט גם דבר שחזי למחר ועי' רשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"ה שכ' שמותר לשלוח זה גם דרך רה"ר אף שאסור לטלטל ביו"ט כשאין בו צורך יו"ט והטעם משום שחברו נהנה בשילוחו וחשוב זה צורך יו"ט, ומה שאסור לשלוח סנדל המוסמר והרי גם בזה חברו נהנה ומ"ש מתפילין שאסור - תי' רש"י שאסור משום שיש לחוש שאם ישלח ביו"ט יאמר מדשרו רבנן לשלוחו שמע מינה מותר לנעלו, משא"כ תפילין אף שלאו זמן תפילין

ובשו"ע סי' לא' כ' שאסור להניח תפילין בשבת ויו"ט משום שמזלזל באות דשבת ויו"ט, וצ"ע דכאן מבואר שמותר להניחם, ועי' מ"א סי' כט' שעמד בכע"ז וכ' שכל האיסור להניח תפילין בשבת ויו"ט הוא רק במכוין לשם מצוה אבל באין מכוין שרי וכאן אירי שלא לשם מצוה, אבל עי' ביאורה"ל שם שהביא פלוגתא אחרונים בזה די"א שאסור גם באינו מכוין לשם מצוה וצ"ע [ויש נ"מ בכ"ז האם תפילין חשוב כלי שמל"א אטו כלי שמלאכתו להיתר ונחלקו בזה הפוסקים סי' שח' ס"ד ואכמ"ל].

היאך מותר ליתן מתנה ביו"ט

בעיקר דינא שמשלחין מנות צ"ע היאך מותר לשלוח מנות הרי יש איסור מקח וממכר בשבת ויו"ט ואיך א"כ מותר לשלוח מתנה ביו"ט, ואולי י"ל שאיסור מקח וממכר הוא רק 'במכר' אבל מתנה מותרת, ויבואר יותר למה שכ' רש"י להלן לז. בטעם הראשון שלכן מו"מ אסור בשבת גזרה שמא יכתוב וכ"ה ברמב"ם פכ"ג, ולזה יתכן שכל גזרה זו שייכת רק במכר שהדרך לכתוב אבל מתנה אין הדרך לכתוב, ואכן בשער המלך סוף הל' יו"ט הביא כן מספר עבודת הגרשוני שאיסור מקח וממכר הוא רק במכר לא במתנה, אבל השע"מ דחה דבריו והביא מד' הראשונים שמפורש בדבריהם שיש איסור מו"מ גם במתנה וכן מפורש ברמב"ם פ"ל ממכירה ה"ז ד"ל המוכר או הנותן בשבת אף על פי שמכין אותו מעשיו קיימין ע"כ הרי מפורש שהאיסור גם במתנה, והדקרא ק' לדוכתא.

ותבואה, ומה שמותר לשלוח תפילין משום שחזי ליומו דאף שאסור להניחו מ"מ יש בהן צורך יום טוב להתלמד בהם להלכותיהם ועי' ב"י בשם ההשלמה שהוסיף עוד שחזי להניחו לנטורי עי"ש, ונמצא עכ"פ מח' יסודית בראשונים האם מותר לשלוח דבר שלא חזי ביומו רק למחר לדעת רש"י ודעימיה שרי [וטעמא דסנדל ותבואה אסור נתבאר לעיל], ודעת הרמב"ן ודעימיה שאסור לשלוח דבר שלא חזי ביומו ותפילין דשרי משום שחזי ליומו.

והנה בהגה' אשר"י סי' כה' הק' על המבואר כאן שמותר לשלוח תפילין והרי במשנה תנן שמותר לשלוח 'לצורך המועד' ותפילין לאו לצורך המועד הוא עי' מה שתירץ, וכמובן ק' לדעת רש"י אבל לדעת הרמב"ן לק"מ דאה"נ מותר לשלוח רק לצורך המועד ומה שמותר לשלוח תפילין משום שיש בזה צורך המועד וכנ"ל.

האם יש איסור להניח תפילין בשבת ויו"ט

בעיקר דינא דהנחת תפילין בשבת ויו"ט ברש"י ותוס' כאן כ' שאין איסור להניח תפילין בשבת ורק שאינו חייב להניחם, אבל רש"י סנהדרין סח. כ' שאסור ללבוש תפילין בשבת אפי' בבית שמא יצא בהם לרה"ר וצ"ע דזה סותר לכאן, ועי' רעק"א שביאר היטב דהתם בשבת אירי שיש איסור הוצאה וגזרו שמא יצ בהם לרה"ר אבל כאן ביו"ט אירי שמותר לטלטל ואין לחוש למידי.

יו"ט ויתכן שגם בזה יש צורך יו"ט כמבואר ברשב"א בעבוה"ק הנ"ל שמותר לשלוח תפילין אפי' דרך רה"ר משום שיש בזה צורך ושמחת יו"ט.

ומה שאסור ליתן מתנה בשבת ומ"ט לא נתיר זאת כמו שמותר ביו"ט משום שמחת יו"ט י"ל שענין שמחת יו"ט הוא דין מסוים ביו"ט לא בשבת, וכן מפורש בב"י סי' שח' בשם ספק מקדש ז"ל ומיהו קשה לי מדאמרינן בסוף פ"ק דיו"ט דשרי לשרורי תפילין ביום טוב וי"ל שלא התירו אלא מטעם שהוא נהנה בשילוחן ומעתה בשבת דלית ביה דין משלחין אסור.

הדרן עלך פרק ביצה שנולדה

והנה בר"ן להלן יז. מבואר שאיסור מו"מ הוא רק בקנין סודר שזהו דרך מו"מ אבל להקנות במשיכה מותר בשבת ויו"ט ולפי"ז נמי נחא, אבל לדינא קי"ל שגם במשיכה אסור כ"כ הב"י סי' תקכז' בשם המרדכי.

והנה במרדכי הנ"ל מבואר שמו"מ להקנות לולב במתנה משום שהוי צורך מצוה, ועי' היטב במ"א שו' סקט"ו שזהו גם הישוב לסוגיין שלכן מותר לשלוח מנות ביו"ט דהוי צורך מצוה שיהיה לו צרכי יו"ט [עיי"ש שציין לסי' תקטז' ודוק], אמנם תינח מנות יינות וכו' שיש בזה צורך יו"ט אבל מהו ההיתר לשלוח תפילין שאין לו שום צורך

יום טוב

פרק שני

דף טו:

הקדמה:

ביסוד ההיתר מדאורייתא לבשל מיו"ט לשבת

מבואר במשנה שאסור לבשל מיו"ט לשבת, ואם עשה עירובי תבשילים מותר, ולהבנת ענין יש להקדים סוגיית הגמ' בפסחים מו:, איתמר האופה מיו"ט לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה, ר"ח אמר לוקה לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל, ביאור הדברים הנה מה שהתירה תורה מלאכת אוכל נפש ביו"ט הינו רק לצורך יו"ט אבל לצורך חול אסור מה"ת וזהו טעמא דר"ח שהאופה מיו"ט לחול לוקה משום שאין זה צורך יו"ט, וטעמא דרבה שאינו לוקה מבואר בגמ' שגם אם

בישל לצורך חול חשוב מלאכת אוכל נפש דיו"ט דאף שלא חזי ליה שהרי כבר אכל [עי' רש"י שם ולהלן כ"א.] מ"מ חזי לאורחים ואם יגיעו אורחים רעבים יוכלו לאכול זאת ביו"ט נמצא שראוי הוא ליו"ט, ולזה באופן שלא חזי לאורחים כגון סמוך לשקיעת החמה מודה רבה שלוקה.

ובגמ' שם, א"ל רבה לר"ח לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיו"ט לשבת, א"ל משום עירובי תבשילין, ומק' הגמ' ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא? א"ל ר"ח מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביו"ט²³ ורבנן הוא דגזרו גזירה שמא יאמרו אופין מיו"ט אף לחול וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין אית ליה היכירא, מבואר בזה שעירובי תבשילין וודאי אינו מתיר איסור דאורי' ומה שאין איסור דאורי'

²³. עי' רש"י ורמב"ן שם שהוא משום שזה קדושה אחת והוי כמבשל ליומו שמוותר, וע"ע תוס' שם מז.

כתבו הפוסקים שהוא ספיקא דדינא ויש לחוש לדעת שניהם.

בטעמא דר"ח לא ס"ל לסברת הואיל וחזי לאורחים

יל"ע מ"ט דר"ח שלא סובר 'הואיל וחזי לאורחים' ויש לבאר זה בכ' אופנים:
א. בפשוטו י"ל שס"ל שלא אזלי בתר מעשיו אלא בתר מחשבתו וכיון שהוא בישלם לצורך חול אף שחזי ליו"ט הרי זה חשוב כנעשה לחול ואסור. ב. אמנם י"ל שגם ר"ח מודה שא"צ דעת מפורשת ליו"ט וכל שראוי לו ליו"ט מהני רק שס"ל שאורחים אינו כ"כ שכיח ואינם לפנינו ולא סמכינן על הואיל²⁴.

ומצינו בזה באמת לשונות בראשונים לכאן ולכאן: ז"ל הבעה"מ פסחים שם הא מכרעא כר"ח דאלמא שייכא בהא מלתא איסורא דאורייתא ולאורחים דליתנהו קמן לא חיישינן ובמאן דליתנהו בעולם דמו ע"כ, משמע שטעמא דר"ח אין זה משום שלא חשב על אורחים אלא משום שהאורחים ליתנייהו קמן ולא חיישינן להו וכן משמע בר"ן להלן כא. כמשי"ת, מאידך ברמב"ן במלחמות שם חלק על הבעה"מ וכ' ז"ל ור"ח 'לאו משום דליכא אורחין קמן פליגי' **אלא בכל הואיל שאין דעתו לכך פליגי** ודאמר ר"פ וכו' אלא דחזיא ליה לדידיה

לבשל מיו"ט לשבת לרבה הטעם משום הואיל ומיקלעו אורחים ולר"ח משום דצרכי שבת נעשים ביו"ט, ומ"מ מדרבנן אסור והתירו והתירו זאת ע"י ע"ת [עירוובי תבשילין].

הכרעת הדין מ"ט מדאורייתא מותר לבשל מיו"ט לשבת

בפוסקים ריש סי' תקכו' כ' שיש נ"מ עצום לדינא בין ר"ח לרבה: האם מותר לבשל ע"י ע"ת מיו"ט לשבת 'סמוך לשקיעת החמה' דלר"ח שיסוד ההיתר בדאורי' משום צרכי שבת נעשים ביו"ט אז יהיה מותר לבשל אף סמוך לחשיכה, אבל לרבה שיסוד ההיתר מדאורי' הוא משום הואיל בסמוך לחשיכה שאין הואיל וכנ"ל יהיה אסור לבשל אף אם עשה ע"ת, וכע"ז כ' רעק"א בתשובה סי' ה' שהדר במקום שתוך תחום שבת אין יהודים אז אסור לבשל אפי' ע"י ע"ת דכיון שיסוד ההיתר משום הואיל ובמקום זה שלא שכיח אורחים אסור לבשל מיו"ט.

ולדינא דעת רוב הראשונים שקי"ל כרבה שאמרי' הואיל [ע"י רי"ף פסחים מו וכ"ה ברמב"ן ור"ן ורא"ש שם וכ"כ הרמב"ם פ"א מיו"ט הט"ו] אבל דעת הבעה"מ שם כ' שקי"ל כר"ח וכן משמע בתוס' לעיל ב: כמו שכ' האחרונים, ולדינא

²⁴. וכע"ז מבואר בתוס' פסחים מו: שאפי' לרבה שאמרי' הואיל וחזי לאורחים הינו משום ששכיח הוא אבל לא אמרי' הואיל שחזי לחולה שיש בו סכנה משום שלא שכיח, ולזה י"ל שר"ח ס"ל שאורחים נמי אינו כ"כ שכיח וגם אינו לפנינו..

וצ"ע לדעת הרמב"ן שס"ל שטעמא דר"ח משום שבתר מחשבתו אזלי' ותקשי א"כ מה מהני מה שיש לו נבילה סו"ס הוא אפאם לכלבים, ועי' היטב בר"ח שם ומפורש יותר בר"נ בן הרמב"ן שכיון שיש לו נבילה מסתמא יתנם לנבילה ואמרי' 'שדעתו' בשעת אפיה שהוא עצמו יאכל את העיסה.

מה הדין לר"ח באופן שבסוף אכלוהו אורחים האם תיקן את האיסור

יש עוד נ"מ בפלוגתת הרמב"ן והרוז"ה, הנה במאירי פסחים שם כ' שגם לר"ח אם בסוף הגיעו אורחים ואכלו את מה שבישל תיקן האיסור, וכן נקט האמרי בינה סי' ג' וברוך טעם ש"ד דין ג' עי"ש, והאפיקי ים נסתפק בזה ובאבנ"ז סי' תצט' פשיטא ליה לאיסור, ונראה שכל הנדון לדעת הרוז"ה בזה יתכן שלר"ח אם בסוף אכלו אורחים איגלאי שהיה ראוי להם, אבל לשיטת הרמב"ן שטעמא דר"ח משום שאזלי' בתר מחשבו ואף אם ראוי ליו"ט כיון שהוא בישל לחול הרי זה מוגדר כבישול לצורך חול אף שחזי ליו"ט לפי"ז פשוט שלא יתקן במה שאכלוהו אורחים כיון שסו"ס הוא בישל לצורך חול.

בדעת רבה שיש איסור מדרבנן לבשל מיו"ט לחול וגדר הדין בזה

כ' הראשונים שגם לרבה שאמרי' הואיל הינו מדאורי' אבל מדרבנן אסור לבשל מיו"ט לחול והביאו כן מתוספתא וכ"ה

כלומר ודעתו עליהן אבל לאורחים כלומר שאין דעתו עליהן ולא בוונתו לאכול הוא עצמו אימא לא אמרינן הואיל, והינו כאופן הא' הנ"ל שטעמא של ר"ח דאף אם אורחים שכחי מ"מ לא מהני כיון שהוא בישל לצורך חול ולא לצורך האורחים ואזלי' בתר מחשבתו לא בתר מעשיו.

ויש נ"מ עצום בזה: מה הדין כשאפה מיו"ט לחול באופן ששכיח מאוד שיהיה ראוי ליו"ט רק שהוא עשאו לצורך חול האם לר"ח ילקה, דלבעה"מ בזה יודה ר"ח שאמרי' הואיל ולא ילקה כיון ששכיח הוא, ואילו לרמב"ן כיון שסוף סוף הוא עשאו לחול ילקה דבתר מחשבתו אזלי'.

ומצינו בזה דברים מפורשים דהנה בגמ' להלן כא. מבואר שמותר לאפות עיסת הכלבים לכלבים, ומק' הגמ' מה הטעם הרי לכם ולא לכלבים ומשני הואיל ויכול לפיס הכלבים בנבילה ויהיה ראוי העיסה לעצמו, ומק' הגמ' תינח לרבה דאמרי' הואיל מובן דה"נ אמרי' הואיל וחזי לעצמו, אבל ר"ח הרי לית ליה הואיל וחזי לאורחים וה"נ לא יועיל מה שחזי ליה, ומשני לא תימא הואיל ואפשר לפייסם בנבילה אלא הכא באית ליה נבילה, ולכאו' הכוונה בזה - וכ"מ בר"ן שם - שכל מה שלר"ח לא אמרינן הואיל הוא משום שאורחים אינו כ"כ שכיח ואינו קמן אבל כאן שיש לו נבילה ושכיח שיתן לכלבים מודה ר"ח שאמרי' הואיל, ומבואר מזה שטעמא דר"ח שלא אמרי' הואיל הוא משום שלא שכיח אורחים כ"כ וכאן ששכיח אף שמחשבתו לכלבים שרי.

האם גם מיו"ט לשבת לא סמכו על הואיל מדרבנן

במשנה מבואר שאסור לבשל מיו"ט לשבת בלי ע"ת, ויש לברר מה טעם האיסור לבשל מיו"ט לשבת [בלי ע"ת], והנה לשיטת רבה הטעם פשוט שהרי לשיטתו צרכי שבת אין נעשים ביו"ט ומה שמותר לבשל מיו"ט לשבת הוא משום הואיל וכו' וזה הרי נתבאר שמדרבנן לא סמכו על הואיל ולכן אסור לבשל מיו"ט לשבת כי היכי שאסור לבשל מדרבנן מיו"ט לחול, והדברים מפורשים כן בר"ן לעיל ד: ז"ל משום הואיל לא פקע אלא איסורא דאורייתא ואכתי אית ביה איסורא דרבנן ולהכי מצטרבי עירובי תבשילין למשרייה עכ"ל, וכן מפורש בחי' הר"ן פסחים מו: ע"ש, וכן משמע בבבלייתא שהביאו הראשונים יז. אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול, משמע שהאיסור שיש מיו"ט לשבת הוא משום שלא סמכין על הואיל ומזה יש ללמוד שק"ו מיו"ט לחול אסור.

אבל בבעה"מ פסחים מו: מבואר שאף שמדרבנן לא סמכו על הואיל הינו מיו"ט לחול אבל מיו"ט לשבת אין לאסור [משום הא דלא סמכו על הואיל] דבמקום הדוחק לא אסרו וה"נ מיו"ט לשבת הוי דוחק כדי שיהיה להם לבשל לשבת [והביאו המ"א בהקדמה לסי' תקנז'] וכ"ה בפ"י ר"ח פסחים שם ז"ל לדידי דאית לי הואיל לפיכך אופין מיום טוב לשבת כיון דלא אפשר שרינן ליה ע"כ [ונראה מדבריהם שאילו

בגמ' דילן יז. לגי' כמה ראשונים שם, ויש לחקור בגדר האיסור דרבנן [ויסוד הספק ע"ד מה שהסתפקנו לעיל בדאורי' לפי ר"ח] האם מדרבנן לא אזלי' בתר מעשיו רק בתר מחשבתו וכיון שמחשבתו לחול אסור, או י"ל שמדרבנן לא סמכין על הואיל כיון שליתנייהו לאורחים קמן, והנ"מ מה הדין בדבר ששכיח מאוד האם בכה"ג יהיה מותר גם מדרבנן, דלאופן א' כיון שמחשבתו לחול אסור אבל לאופן ב' כל מה שלא סמכין על הואיל הוא משום שלא סמכין על אורחים שלא שכיחי ואינן קמן אבל בדבר ששכיח יהיה מותר גם מדרבנן.

ומצינו בזה מח' ראשונים: דהנה בדין עיסת הכלבים הנ"ל משמעות ד' הגמ' שם שלרבה מותר לאפות והראשונים נתקשו שהרי גם לרבה אסור מדרבנן והרי גם לרבה מדרבנן אסור, והרשב"א שם כ' שהתם הקילו כעין שהקילו במסוכנת משום הפסד ממון ע"ש, אבל בר"ן כ' ליישב שלמאי דמסיק הגמ' שאית ליה נבילה [ומה"ט גם לר"ח אמרי' הואיל] מה"ט גם אין איסור דרבנן לרבה, ולכאור' נחלקו בהנ"ל דברשב"א מבואר שגם ביש לו נבילה ששכיח מ"מ אסור מדרבנן ומשום שס"ל שהגדר בדרבנן שאזלי' בתר מחשבתו ולזה גם ביש לו נבילה אסור, ואילו הר"ן ס"ל שהגדר בדרבנן שלא סמכו על אורחים דליתנייהו קמן ולזה שם שיש לפניו נבילה שפיר סמכין על הואיל גם מדרבנן.

המשנה הייתה צריכה להקדים את דין העירוב ורק אח"כ את האיסור לבשל מיו"ט לשבת כיון שיסוד האיסור נובע מתקנת עירוב ועמד בזה גם האבנ"ז שם, ולשיטת הר"ן ניחא מאוד].

בשיטת ר' אשי

בד' ר' אשי שאמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול הנה כאן כבר כתוב גם טעם לאיסור דגזרו אטו מיו"ט לחול, והנה הבעה"מ פסחים שם כ' שר' אשי ס"ל כר"ח שלא אמרי' הואיל והמבשל מיו"ט לחול לוקה ומיו"ט לשבת הוא דמותר מדאורי' דצרכי שבת נעשים ביו"ט וחז"ל גזרו שלא לבשל מיו"ט לשבת אטו מיו"ט לחול דאסור מדאורי', אבל לפי רבה דס"ל שגם מיו"ט לחול אסור רק מדרבנן אין סיבה לגזור מיו"ט לשבת אטו מיו"ט לחול דהוי גזרה לגזרה עיי"ש, והרמב"ן שם דחה שלעולם ר' אשי כרבה ואף שגם מיו"ט לחול אסור רק מדרבנן ומצינו בכמ"ק שגזרו גזרה לגזרה דעשו חיזוק לדבריהם [וכן מוכרח בד' הרמב"ם פ"ו ה"א שהביא טעמא דר' אשי אף שבפ"א הט"ו פסק כרבה שאמרי' הואיל].

לפי ר' אשי יל"ע מה מהני העירוב סוף סוף יבואו ללמוד מיו"ט לחול וכ' רש"י כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת אלא אם כן התחיל מבעוד יום דאינו אלא כגומר והולך אבל אתחולי לא, הינו שיסוד התקנה שהתירו רק לגמור לבשל ולא להתחיל ומזה ילמדו שמיו"ט לחול אסור לגמרי, וכ"ה לשון הרמ"א ריש סי' תקכז' שענין העירוב

מדרבנן לא היו סומכים על הואיל לא היה מועיל ע"ת להתיר איסור זה], ולשיטת הרז"ח והר"ח מה שאסור לבשל מיו"ט לחול יבואר בסמוך בס"ד.

בשיטת רבא טעם האיסור לבשל מיו"ט לשבת

גמ' מנא הני מילי אמר שמואל דאמר קרא זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשכיחו מ"ט אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט, ר' אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול.

והנה רבא לא נתן לנו טעם לאיסור בישול מיו"ט לשבת רק טעם לתקנת עירוב כדי שיזכור לברור מנה לשבת ולא יכלה הכל ביו"ט, ויל"ע לשיטתו מדוע באמת אסור לבשל מיו"ט לשבת, והנה לשיטת הר"ן שהבאנו לעיל י"ל שהאיסור משום שלא סמכינן על הואיל מדרבנן, והתירו זאת ע"י העירוב ורבא ביאר לן מהו ענין העירוב [ועי' פמ"ג בהקדמה מה שביאר בזה], אבל לשיטת הר"ח והרז"ח הנ"ל נמצא שמיו"ט לשבת לא אסרו כלל וא"כ מ"ט אסור לבשל מיו"ט לחול דאמנם יש כאן סיבה טובה לתקנת עירוב אך מדוע אסור לבשל לשבת.

ועי' ראש יוסף שכ' שאה"נ אין כאן איסור מן הדין לבשל מיו"ט לחול ורק שחז"ל עשו חיזוק לדבריהם, וכדי לחזק את העניין שיעשה ע"ת אמרו שמי שלא עשה ע"ת יהיה אסור לו לבשל מיו"ט לשבת וכך יהיה מוכרח לעשות ע"ת וכעיי"ז כ' האבנ"ז סי' רצט', [ועי' ראש יוסף שהעיר דלפי"ז

שגזרו שמא יפשע, ועי' רש"י שביאר ז"ל בשלמא לרב אשי דאמר לכבוד יום טוב תקנוהו כדי שיאמרו אסור להתחיל בשולי שבת ביום טובהיינו: דמערב יום טוב הוצרך לעשותו, אלא לרבא דאמר כדי שיברור אפילו ביו"ט יעשהו לפני סעודת יום טוב ויש כאן זכירת שבת לברור מנותיו ע"כ, הינו שלר"א הרי עניין העירוב הוא כדי שיתחיל בישוליו מעיו"ט וביו"ט רק גומר לבשל ולזה פשוט שצריך לעשות העירוב מעיו"ט דבזה מתחיל הוא הבישול ולמחר רק גומר, אבל לשיטת רבא שזהו להיכר לזכור לברור מנה יפה לשבת מהני זה גם אם יעשה כן ביו"ט קודם הסעודה, ומשני דאסרו מגזרה שמא יפשע.

אבל בשטמ"ק כ' ביאור חדש בזה וז"ל פירוש שהרי אסור לעשות שום בישול ותיקון מיום טוב לשבת ואם הוא עושה העירוב ביום טוב הרי מתקן מיום טוב לצורך שבת ע"כ, מבואר בדבריו שמה שלר"א ניחא שאין לעשות העירוב ביו"ט אינו מעיקר חלות העירוב שבעי' שיעשהו בעיו"ט רק שיש אסור לעשות עירוב משום 'מתקן' וכעין המבואר בגמ' להלן טז: שאסור לעשות עירובי חצרות מיו"ט לשבת וכ' רש"י שהאסור משום מתקן דע"י העירוב ניתר לטלטל וה"נ ע"י העירוב תבשילין ניתר לו לבשל מיו"ט לשבת ויש כאן משום מתקן.

ותמוה דא"כ גם לרבא נאסור משום מתקן שהרי זה מפורש במשנה שאסור לבשל מיו"ט לשבת ונמצא שע"י העירוב ה"ה מתקן ומאי שנא שלר"א חשוב תיקון

שמתחיל לבשל מבעו"י וביו"ט רק גומר לבשל וז"ל ענין העירוב הוא שיבשל ויאפה מיו"ט לשבת עם מה שבשל ואפה כבר מעיו"ט לשם שבת ונמצא שלא התחיל מלאכה ביו"ט אלא גמר אותה ע"כ [ועי' רא"ה שכ' באופן אחר ז"ל כיון שעבד ליה הכירא מישרי שרי ליה דהא אמר כל מאי דבשיל ליו"ט הוא דהא אית ליה סעודה לשבת ע"כ הינו שלא יבוא ללמוד להתיר מיו"ט לחול דיסברו שמבשל הכל ליו"ט שהרי יש לו סעודה מוכנה לשבת].

[הבאנו לעיל מד' הראשונים שר' אשי ס"ל כרבה ומ"מ גזרו אטו מיו"ט לחול ולכאור' מכאן ראייה לד' הבעה"מ ור"ח שאף שמדרבנן לא סמכינן על הואיל הינו מיו"ט לחול אבל מיו"ט לשבת התיירו ולכן בעי' לאיסור חדש אטו מיו"ט לחול, אבל לשיטת הר"ן צ"ע דלכאור' יש לאסור מן הדין שהרי לא סמכו על הואיל מדרבנן גם מיו"ט לשבת ועי' היטב ב"י ריש סי' תקכז' מה שכ' בדעת הרמב"ם ומה שביאר הפמ"ג בפתיחה ואכמ"ל].

בטעם הדבר שאי אפשר לעשות

עירוב ביו"ט

בגמ' תנן עושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת בשלמא לר"א דאמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת היינו דמעיו"ט אין ביו"ט לא אלא לרבא מאי איריא מעיו"ט אפילו ביו"ט נמי, אין הכי נמי אלא גזרה שמא יפשע, מבואר כאן בגמ' שפשיטא ליה שלר"א לא מהני לעשות העירוב ביו"ט, ולרבא מן הדין מהני ורק

מצינו בראשונים ואחרונים כמה נ"מ בפלוגתם: א. הרא"ש כ' שלרבא שזה להיכר שיזכור לברור מנה יפה לשבת לזה צריך לעשות העירוב בערב יו"ט ואינו יכול לעשותו לפני עיו"ט, ואילו לר"א יכול לעשותו גם מקודם²⁵. ב. המרדכי כ' בשם הר"ש מבונברג שלר"א אם עשה עירוב אפי' בדיעבד לא חל העירוב נדס"ל כרש"י בביאור ד' רבא ולא כהשטמ"ק שהבאנו לעיל] משא"כ לרבא שמן הדין מהני ביו"ט ורק משום שמא יפגע היכא ששכח לא גזרו ומותר לעשות עירוב. ג. לכאן נ"מ באופן שאין דעתו לבשל מיו"ט לחול האם צריך לעשות עירוב דלרבא לכאן חייב כדי שיברור מנה יפה, אבל לר"א זה בא להתיר איסור לבשל וכל שא"צ לבשל א"צ עירוב.

למה עירובי תבשילין קרוי 'עירוב'

בראשונים כ' טעמים להא דקוראים לע"ת 'עירוב': א. הרמב"ם פ"ו ה"ב כ' ז"ל ולמה נקרא שמו עירוב שכשם שהעירוב שעושין בחצרות ובמבואות ערב שבת משום הכר כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבשיל משום הכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו ביום ולפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין ע"כ. ב. הרשב"א בעבוה"ק ריש שער ד' כ' ז"ל והוא הנקרא

ולרבא לא חשוב תיקון, ונראה ע"פ מש"נ לעיל בד' רבא וע"פ הבעה"מ והר"ח שבעצם אין איסור לבשל מיו"ט לשבת ותחילת התקנה הוא עירוב כדי שיברור מנה וכדי לחזק תקנה זו תקנו חכמים שיהיה אסור לבשל נמצא שהעירוב לא בא להתיר איסור כיון שאין כאן בעצם סיבה לאיסור וכל שעשה העירוב נמצא שאין סיבה לאיסור ועכ"פ אין העירוב בא להתיר איסור ולכן לא חשוב מתקן, ורק לר"א שיש איסור לבשל גזרה אטו מיו"ט לחול והעירוב בא להתיר איסור זה לזה חשוב תיקון.

והנה הב"י סי' תקכז כ' בשם הרוקח שאף שאין לעשות עירוב ביו"ט מ"מ בדיעבד אם עשה עירוב חל העירוב וז"ל כ' הרוקח שכח ולא עירב ביום טוב ונזכר ביום טוב בלילה אין להניח ואם הניח עשוי דדמי להא דאמרינן בפרק משילין אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב וטבל מוכן הוא ואם עבר ותיקנו מתוקן עכ"ל, ונראה פשוט שאזיל בשיטת השטמ"ק שאין חיסרון בעצם חלות העירוב כשעושהו ביו"ט רק שאסור משום מתקן ולזה בדיעבד אם עשה עירוב הרי זה חל כמו הפרשת תרו"מ שאסור משום מתקן ובדיעבד אם הפריש תרומתו תרומה.

נ"מ בין רבא לר' אשי

בגמ' נחלקו רבא ור' אשי בטעמא דעירוב כ' המאירי דאין נ"מ בפלוגתם אבל

²⁵. אבל הב"י סי' תקכז כ' בשם הכל בו בשם ר' נתנאל שלכו"ע א"א לעשותו רק בערב יו"ט לא מקודם ועי' שעה"צ וביאודה"ל שם.

הביאווה"ל שם ס"ו נסתפק אם עשאם לשם שבת אבל לא עשאם לשם עירוב האם מהני.

ונראה שיסוד הספק בגדר המצוה מן המובחר שהנה במהרש"ל מבואר שזהו ענין של כבוד המצוה לעשותו לשם עירוב ואם לוקח תבשיל שלא בישל לשם עירוב יש בזה משום ביזוי מצוה, אמנם י"ל באופ"א לגמרי דהנה 'ענין' העירוב הוא מה שמתחיל לבשל לשבת וביו"ט רק ממשיך וכמש"נ ולזה בעי' שהעירוב יהיה תבשיל המוכן לשבת ולמצוה מן המובחר הוא גם לבשלו לצורך שבת דאז זה יותר מיוחד לשבת, והאם מהני לבשלו לשבת ולא לשם עירוב לכאור' תלוי בטעמים הנ"ל דאם משום כבוד המצוה מסתבר שצריך לבשלו לשם עירוב, אבל אם מצד עניין העירוב שלא די במה שמייחדו לשבת אלא גם שיבשלו לשבת לפי"ז וודאי שיועיל מה שבישלו לשם שבת אף שלא בישלו לשם מצוות עירוב.

עירובי תבשילין. ונקרא כן מפני שהוא כאילו מערב יום טוב ושבת להיות יום אחד להכין ולבשל מיום טוב לשבת כדרך שהוא מבשל ביום טוב לצורך היום, וכעיי"ז כ' השטמ"ק כאן בשם הריטב"א נקרא עירוב מפני שהוא כמערב יום טוב ושבת לעשותם כיום אחד וקדושה אחת לענין בישול כאילו מה שמכין לשבת הוא ליום טוב ע"כ, ולכאור' הכוונה בזה שהרי יסוד האיסור לבשל מיו"ט לשבת הוא משום שמותר לבשל רק לצורך יו"ט לא לצורך יום אחר וכמו שאסור לבשל מיו"ט לחול ה"ה מיו"ט לשבת וענין העירוב שזה מערב את ב' הימים לעשותם כיום א' וכמו שמותר לבשל לצורך יו"ט ה"ה לצורך שבת שהוא בעצם יום א' עם יו"ט [וזהו כעין סברת ר"ח לשיטת רש"י צרכי שבת נעשין ביו"ט וזה עכ"פ הגדר מדרבנן]. ג. הראב"ד שם כ' ז"ל הוא מערב צרכי שבת על צרכי יום טוב לעשותם יחד, וצ"ב.

אם יש דין לבשל התבשיל לשם עירוב

לשון המשנה ועושה תבשיל וכ' רש"י לשם עירוב, משמע שיש 'לעשות' את התבשיל לשם עירוב וכ"כ הב"ח סי' תקכז', ועי' ב"ח שמ"מ פשוט שזה לא מעכב שהרי מבואר בגמ' סומוכים על עדשים שבשולי הקדרה אף שלא עשאם לשם עירוב וזהו רק למצוה מן המובחר, ובגדר מצוה מן המובחר נראה שנסתפק בזה הביאווה"ל דהנה

האם לר' אליעזר יכולים לעשות חציו לה' וחציו לכם

אמר מר שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה והא שמחת יו"ט מצוה היא, ר"א לטעמיה דאמר שמחת יו"ט רשות דתניא ר"א אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא: או אוכל ושותה או יושב ושונה ר"י אומר חלקהו חציו לה' וחציו לכם אר"י ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך, וכתוב אחד אומר עצרת

לדעת ר"י אם בעי' שיהיה חצי חצי ממש

י"ל"ע אם לר"י שחציו לה' וחציו לכם האם הכוונה חצי חצי ממש או יכול לעשות יותר לה' מלכם או להיפך, ומלשון הרמב"ם פ"ו הי"ט משמע שמחלקים זאת ממש חצי חצי וז"ל אע"פ שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו אלא כך היא הדת בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין והולכין לבתי מדרשות קורין ושונין עד חצי היום ואחר חצי היום מתפללין תפלת המנחה וחוזרין לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה ע"כ, ועי' מהרש"א כאן ב' תירוצים בזה האם בעי' חציו ממש או שיכול להרבות בזה ולמעט בזה.

תהיה לכם הא כיצד ר"א סבר או כולו לה' או כולו לכם, ור"י סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם.

יש להסתפק האם לר"א מצוות שמחת יו"ט אפשר רק באופן של כולו לה' או כולו לכם אבל לעשות חציו לה' וחציו לכם לא דלא יתקיים בזה לא לה' ולא לכם, או י"ל שאפשר גם לקיים חציו לה' וחציו לכם רק שלר"א מותר גם לעשות כולו לה', ומסברא היה נראה שכיון שאפשר לקיים כולו לה' וכולו לכם - ממילא יועיל גם חציו שהרי בכל אחד מתקיים עניין החג וכ"כ השפ"א כאן, אבל במהרש"א מבואר שא"א לקיים חצי חצי רק או כולו לה' או כולו לכם ואם עושה חצי חצי לא קיים לא חציו לה' ולא חציו לכם [עי"ש שביאר מה שר"א שהם בעלי מארה]²⁶.

26. והנה בגמ' פסחים סח: מבואר שבעצרת כולהו מודו דבעי' נמי לכם וכ' רש"י שצריך לשמוח באכילה ושתייה להראות שיום זה נוח ומקובל לישראל, ועי' רבינו דוד שכ' שזהו רק מדרבנן ויל"ע לשיטת המהרש"א שבחציו לה' וחציו לכם לא מתקיים כלל לא זה ולא זה היאך חז"ל הפקיעו שמחת החג באכילה בעצרת.

דרף טז.

מבושלים, ותי' הרמב"ן ז"ל ואע"פ ששניהם תבשיל אחד צולה ומבשל עליהם קל הוא במיני הבשול שלא תקנו אלא זכר לשני תבשילין ע"כ.

עירוב בדבר המלפת

גמ' אמר אביי לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא וכו' מבואר כאן בגמ' שלעשות ע"ת בפת לכו"ע לא מהני או משום ששכיחא או משום שבעי' מידי דמלפת, ונחלקו כאן הלישנות האם אפשר לעשות עירוב בדיסא, דאם הטעם שעירוב בפת לא מהני משום שפת שכיח כל יום דיסא כיון שלא שכיח כל יום מערבים בו, או הטעם משום שבעי' מידי דמלפת ודיסא כיון שלא מלפת אין מערבין בו, והרמב"ם והפוסקים פסקו כולם כל"ב שמדי דמלפת בעי' וכיון שדיסא לא מלפתא אין מערבין בו [ועי' אחרונים שעמדו בזה מ"ט החמירו הרי זה נדון של דרבנן וספק דרבנן לקולא].

הטעם שבעי' מידי שמלפת כ' רש"י שאם זה לא מלפת לא מוכחא מלחא היא שהרי בכל יום יש לחם, וכ' המ"א סי' תקכז' שלפי"ז אם מלפת בדבר שרגיל כל יום לא מהני, אבל בחיי אדם ושעה"צ שם סקכ"ג כ' שכל מידי דמלפת מהני דכיון שאין דרך כולם תמיד ללפת כל דבר שמלפת אף שרגילים בהם מערבים [והוכיחו כן מביצים

בטעמא דב"ש שצריך ב' תבשילין

במשנה דעת ב"ש שבעי' ב' תבשילים לע"ת ויל"ע מ"ט דב"ש שצריך ב' תבשילים, ובפשוטו י"ל שהנה עניין ע"ת הוא 'שמתחיל לשבת לשבת' וכנ"ל ולזה י"ל שתבשיל לשבת צריך שיהיה חשוב ויש חשיבות בב' תבשילין כעין שמצינו לגבי סעודת המפסקת בערב ט"ב שאסור לאכול ב' תבשילים משום שזה סעודה חשובה, ולכאור' זה כוונת הראב"ד כאן ז"ל אין הטעם לבית שמאי אלא שיהא הדבר ניכר שראוי לסמוך עליו ויותר מזה מפורש בפסקי רי"ד ז"ל צריך לעשות בעירובי תבשילין שיהא דבר חשוב ע"כ.

אבל בבעה"מ כאן ובר"ן להלן יז: מבואר באופן אחר, דהנה שיטת ב"ש להלן יז: שבע"ת צריך לעשות עירוב לכל מין וכדי לאפות פת צריך לערב בפת, וכדי לבשל צריך לערב בתבשיל, וכדי להטמין להטמין צריך לערב בדבר טמון, ולזה גם בתבשיל גופא יש לנו הרי ב' סוגים בישול וצלי ולזה צריך לעשות ב' תבשילין אחד בשביל לבשל והשני בשביל לצלות [וני"מ לפי"ז שאם צריך לבשל ולא לצלות סגי בתבשיל אחד וצ"ע], והראב"ד תמה דא"כ מן הדין שיצטרכו לעשות ב' תבשילים א' מבושל אחד צלוי וסתמת הדברים משמע שסגי בב' תבשילים

לו כזית לא מהני דכל מקום בפנ"ע בטל לקדרה וכע"ז כ' השפ"א ע"ש.

ברין דבר שנאכל כמות שהוא
חי: א. לבישולי עכו"ם. ב.
לעירובי תבשילין. ג. לאיסור
בישול בשבת

אמר רב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בשולי נכרים, אמר רב יוסף ואם צלאן נכרי סומך עליהם משום ערובי תבשילין, מבואר כאן בגמ' שהגם שהדין הוא שדגים מלוחים שמלחן גוי אין בזה איסור משום בישולי עכו"ם מ"מ זה נחשב לתבשיל לע"ת, והנה הטעם שאין בזה משום בישולי גוים הוא משום שכן הוא הדין שדבר שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי גוים, ולזה היה צד לומר שכי היכי שדבר שנאכל כמות שהוא חי אינו תבשיל לענין בישולי עכו"ם כמו"כ לא יחשב תבשיל לגבי עירובי תבשילין קמ"ל [ועי' בפוסקים סי' תקכז] שבכלל זה גם תפוחים מבושלים מהני לעירוב דאף שנאכל כמות שהוא חי מ"מ חשוב תבשיל לע"ת, ונראה שיש כאן מח' יסודית בראשונים בגדר הדין שדבר שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם ובזה גם יהיה תלוי הטעם שמהני לזה עירובי תבשילין:

הנה ברש"י כאן מבואר שדבר שנאכל כמות שהוא חי אין משום בישולי עכו"ם: ז"ל כיון שנאכל כמו שהוא חי אינו בשול דלא אחני מידי מבואר ברש"י שהטעם בזה משום בישול משום שאין ע"ז שם בישול דעיקר חשיבות בישול הוא בדבר שהוכשר

ועדשים שדרכן בכל יום ומבואר בגמ' שמערבים בהם].

יש שהעירו שבזמנינו שאין הדרך לאכול בשר עם לחם רק אוכלים אותו בפנ"ע אז זה לא חשוב לדבר המלפת ואין מערבים בו, אבל ראיתי מובא בשם הגרי"ש אלישיב שמהני גם בזמנינו דהנה בגמ' מבואר שאין מערבים בדיסא משום שאין הדרך ללפת וכ' הפוסקים שגם אם יש אנשים שמלפתים בהם את הפת לא מהני דבטלה דעתם אצל כל אדם, ולפי"ז אמר הגרי"ש שגם להיפך דבר שהדרך בעצם ללפת אז היום שהיום לא נהוג בזה בטלה דעתינו וצ"ע, באופן אחר שמעתי לבאר שבעצם גם היום מלפתים בו דאין הדרך לאכול בשר לחוד רק מלפתים מנם לא את הפת אך את המנה הסמוכה אליו כגון תפוח אדמה או פתיתים וכדו'.

עדשים שבשולי הקדרה בעי' כזית

תני ר"ח עדשים שבשולי קדרה סומך עליהן משום עירובי תבשילין והני מילי דאית בהו כזית, וכ' רש"י שהחידוש שבזה הוא שלא אמרי' שכיון שהשאיירו בלא מתכוין אז יטפל לכלי ואין לזה חשיבות קמ"ל, והנה הגמ' מסיימת 'וה"מ דאית ביה כזית' ועי' בפסקי רי"ד שתמה שהרי כן הוא הדין בכל עירוב תבשילין שבעי' כזית כמבואר בגמ' בגמ' בסמוך בע"ב ומה נתחדש כאן שבעי' כזית, וכ' לחדש שכאן בעי' שיהיה כזית בשולי הקדרה 'במקום אחד', אבל אם אין כל הכזית במקום אחד אף שבסך הכל יש

החידוש דבאופן זה שבישלו גוי הוי תרתי דסתרי דממנ"פ אם לא חשוב מבושל [ולכן זה לא נאסר] לא יועיל לע"ת, ואם חשוב מבושל [ולכן מהני לע"ת] אז יאסר באיסור בישולי עכו"ם וממילא לא יועיל לע"ת כיון שאסור באכילה וזהו דקמ"ל שאפי' באופן זה של בישולי עכו"ם מערבים בו.

אבל בר"ן כ' שדבר שנאכל כמות שהוא חי כמבושל גמור ומה שלבישולי נכרים אינו נאסר אין זה חיסרון בשם מבושל רק שהנה הטעם שאסרו חז"ל לאכול משום שע"י שהגוי בישל לו יש קירוב דעת לגוי ויבואו לידי חתנות ובדבר שנאכל כמות שהוא חי אין הבישול מביא לידי קירוב דעת כיון שבלא"ה היה ראוי לו ע"ש, ולה פשוט שמהני לע"ת כיון שהוי מבושל גמור.

ובעיקר הדבר האם דבר שנאכל כמות שהוא חי חסר בשם מבושל שבו - מצינו מח' בפוסקים לענין בישול בשבת האם יש איסור בישול מדאורי' בדבר שנאכל כמות שהוא חי, דעי' רעק"א בגליון שו"ע סי' רנד' שדייק מד' הרמב"ם פ"ט ה"ג שכ' ז"ל המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו או דבר שאינו צריך בישול כלל פטור ע"כ משמע שאין איסור בישול בדבר שנאכל כמות שהוא חי [ועי' שעה"צ סי' שיח' שדחה הראיה מהרמב"ם] ועכ"פ לכאור' זה תלוי בנדון הנ"ל האם דבר שנאכל כמות שהוא חי חסר בשם בישול או שדין מסוים הוא לגבי בישולי עכו"ם וכנ"ל.

לאכילה ע"י הבישול אבל דבר שנאכל חי שהיה ראוי לאכילה גם בלא בישול אין ע"ז שם מבושל ולכן לא נאסר באיסור בישולי עכו"ם דאין זה בישול, ולפי"ז מאוד מובן החידוש בגמ' שהיה מקום לומר שכיון שזה לא נחשב לבישול גם לא יועיל לע"ת קמ"ל.

רק שצ"ע מ"ט באמת מהני לע"ת הא כיון שאין ע"ז שם בישול וכדחזי' שאין בו משום בישולי עכו"ם מ"ט לע"ת מהני הרי בעי' תבשיל, ועמד בזה המאירי ע"ז לח. וכ' ז"ל ולענין ערובי תבשילין שאנו צריכין לדבר המבושל או צלי אם צלאן גוי סומך עליהם משום עירובי תבשילין כמו שביארנו במסכת יו"ט שבשולו או צלייתו קרוי בשול לענין עירוב ואע"פ שלענין איסור בשול אינו קרוי בשול דזיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא ע"כ, כלו' שדבר שנאכל כמות שהוא יש פנים לכאן ופנים לכאן ואפשר לדונו כמבושל ואינו מבושל ותמיד אזלי' לקולא לגבי בישולי עכו"ם מקילים שזה לא נחשב למבושל ולגבי עירוב מקילים שזה נחשב מבושל.

ובזה יבואר עוד דהנה עיקר חידוש הגמ' שאף שזה לא נחשב לבישול בדין בישולי עכו"ם מ"מ זה נחשב מבושל לגבי ע"ת ויל"ע דא"כ מ"ט העמיד חידוש זה בבישול גוי דגים מלוחים הא חידוש זה הוי גם בבישול ישראל דחשוב בישול לע"ת אף שנאכל כמות שהוא חי, אבל לד' המאירי הנ"ל ניחא מאוד דהגמ' כתבה כן להגדיל

דף טז:

אינו צריך להודיע לאלו שזכה להן מערב יום טוב אבל הן צריכין לידע שכבר זכה להן אחר ועירב להן ואחר כך יסמכו עליו ויבשלו ויאפו אף על פי שלא ידעו אלא ביום טוב הרי אלו מותרין ע"כ משמע שמתנאי העירוב שיוודע לו ורק אח"כ יאפה ואם לא נודע לו לא חל היתר העירוב, ויל"ע מה הטעם בזה.

ובפשוטו י"ל דכיון שענין העירוב כדי שיברור מנה יפה או כדי לדעת שאם אסור לבשל מיו"ט לשבת כ"ש מיו"ט לחול לזה צריך לדעת שיש לו עירוב ואם לאו חסר בעיקר היכר העירוב, ויסוד הסברא כ' בשטמ"ק בשם הריטב"א שנתקשה מאי ס"ד שבעי' דעת מי שהניחו לו מקודם הרי זכין לאדם שלא בפניו ותני' ז"ל כיון דאין עירוב זה אלא להיכרא שיברור מנה יפה לשבת אי נמי שידע שאין מתקנין מיום טוב לשבת הוה סלקא דעתין דבעינן שידע בו הזוכה מבעוד יום דאי לא לא הוי היכרא ע"כ, ולזה י"ל שגם למסקנה דמהני הינו משום שיוודע לו קודם שיבשל וא"צ להודיעו קודם יו"ט אבל עכ"פ אם לא נודע לו כלל לא חל היתר²⁷.

בדין עירוב תבשילין שא"צ דעת מי שהניחו עליו והאם מתנאי ההיתר שיוודע לו קודם שיבשל

אמר ר"ה אמר רב עירובי תבשילין צריכין דעת פשיטא דעת מניח בעינן דעת מי שהניחו לו בעינן או לא בעינן, ת"ש דאבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא רבי אמי ורבי אסי מערבו אכולהו טבריא מכריז רבי יעקב בר אידי מי שלא הניח ערובי תבשילין יבא ויסמוך על שלי, ויל"ע למסקנת הגמ' שא"צ דעת האם מ"מ צריך להודיע להם אח"כ ביו"ט שעשו עבורם עירוב או שא"צ להודיעם, והנה זה פשוט שצריך להודיע להם כדי שידעו שמוותר להם לבשל מיו"ט לשבת ויסוד השאלה האם חלות היתר תלוי בידיעתו ואפ לא נוגע לו לא חל היתר, או שהיתר חל גם בלא ידיעתו כלל [רק כמובן בשביל שלמעשה יוכל לבשל צריך להודיעו] והנ"מ מה הדין באופן שלא הודיעו לו ובישל ואח"כ נודע לו שזיכו לו את העירוב האם צריך תשובה, ומסברא היה נראה שא"צ לדעת מזה כלל וכיון שזיכו לו חל העירוב אף שלא נודע לו.

אבל בלשון הרמב"ם פ"ו משמע שכל שלא נודע לו לא חל היתר הייעירוב וז"ל

27. ויש לדון מתי צריך שיוודע לו ולכאור' תליא במח' רבא ור' אשי לעיל ר"פ דלרבא בעי' שיוודע לו

שאלו שחוץ לתחום עשו עירובי תחומין שיש להם אפשרות לבוא לכאן דמ"מ בסתמא אין דעת הרב עליהם ואם היה דעתו עליהם מהני ועי' בסמוך.

אופנים שלא מהני העירוב משום שנמצאים חוץ לתחום עירובם

נתבאר לעיל מד' היש"ש [והובא במ"א ומ"ב] שכשדי שיועיל לו העירוב צריך שתהיה לו אפשרות להגיע לעירוב [ולזה אם הרב זיכה לאחד שלא דר כאן ואינו יכול להגיע לעירוב העירוב אינו מועיל לן] ודבר זה נוגע מאוד למעשה: אדם שעשה עירוב לבני ביתו והוצרך לצאת מן העיר [קודם יו"ט - כגון שנוסע לאדמו"ר וכדו', או ביו"ט - משום פיקו"נ וכדו'] דמעתה לא יועיל לו העירוב וא"י לבשל על סמך העירוב כיון שאינו בתחום העירוב, ובאופן זה גם אם נשאר מ"ב בבית לא יועיל, דאף שהעירוב מהני לכל ב"ב הינו דהעירוב שלו מועיל לכולם ועד כמה שלו לא מהני ממילא לב"ב נמי לא יועיל.

האם אפשר לכתחילה לסמוך על עירובו של רב העיר

גמ' ההוא סמיא דהוה מסדר מתניתא קמיה דמר שמואל וכו' לשנה חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת, א"ל דלא אותיבי ערובי תבשילין א"ל פושע את לכולי עלמא

שו"ר שמד' המ"ב סקל"א משמע שההיתר חל גם בלא שיוודע לו ורק צריך להודיע כדי שידע שיוכל לבשל וז"ל רק שיוודיעוהו כלומר אם נודע לו ביום טוב שהניחו עירוב בעדו מותר לו לבשל אף על גב שלא נמלכו עמו בעת הנחה דאין צריך דעתו כלל ולשון רק שיוודיעוהו דקאמר הוא כדי שידעו שיכולים לבשל לשבת ע"כ.

בדין עירוב למי שאינו יכול להגיע לעירוב

בגמ' עד כמה אמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאביי עד תחום שבת, ובפשוטו י"ל שהטעם בזה שכל מה שמהני העירוב זה רק למי שיכול להגיע לעירוב אבל אלו שדרים חוץ לתחום העירוב כיון שאינם יכולים להגיע לעירוב [שהרי העירוב חוץ לתחומם] לא מהני להם העירוב, אבל ברש"י כ' ז"ל עד תחום שבת ולעומדים חוץ לתחום לא היה דעתו של מניח עליהם ולא עלו על לבו לזוכרן ע"כ, משמע שאם דעת הרב להדיא לעשות עליהם מהני אפי' לאותם שחוץ לתחום וכ"כ הרמ"א סי' תקכז' ס"ח, ומבואר מזה שמהני עירוב גם אם אין לו אפשרות לבוא לעירוב.

אמנם המ"א שם הביא ד' היש"ש שאם אין לאותם חוץ לתחום לבוא לכאן גם אם היה דעת הרב עליהם נמי לא מהני ומה שכ' רש"י שאם דעתו עליו מהני הינו באופן

קודם סעודת יו"ט שיזכור לברור מנה יפה, ולר"א בעי' שיוודע לו קודם שיבוא לבשל ולשון הטור ושו"ע ס"ט מפורש שצריך שיוודע לו 'קודם שיבשל' והינו משום שלעיקר נקטינן כדעת ר' אשי עי' שעה"צ סקס"ו.

דקי"ל שמהני ברירה בדרבנן], אמנם יש
לחדש שא"צ לאומדנא ותנאים רק ששייך
שיהיה לאדם ב' עירובין וכל אדם שעירב
יש לו גם את עירובו של הרב.

והנה ראיתי מובא משו"ת בית דוד שכ'
שאדם שהניח עירוב פח' מכזית
ונתברר שלא היה שיעור בזה אינו יכול
לסמוך על עירובו של הרב דרק בנאבד
אמרי' שיש אומדנא שאם יאבד יסמוך על
הרב אבל כ"ז שעירובו קיים דעתו שיחול
עירובו ולא חשב על אפשרות זו שעירובו
אינו כשר עי"ש, משמע שנקט שהטעם
משום אומדנא וכאופן א', אמנם לאופן ב'
שנתבאר אז גם בכה"ג יועיל דשייך שיהיה
לאדם ב' עירובין.

מ"ט לא מהני עירובי תבשלין לעשות עירובי חצרות מיו"ט לשבת

ת"ר יו"ט שחל להיות בער"ש אין מערבין
לא ערובי תחומין ולא ערובי חצרות
[עי' רש"י שהאיסור בזה משום מתקן].
והר"ן תמה בזה מדוע לא יוכל לעשות ע"ח
עי' עירובי תבשלין וכמו שמותר לבשל
מיו"ט לשבת כמו"כ שיהיה מותר לעשות
עירובי חצרות ותחומין מיו"ט לשבת²⁸.

ותי' הר"ן שלא מהני עירוב רק לצרכי
אכילה אבל שלא לצורך אכילה לא

שרי לדידך אסור, הנה פשוט הגמ' נראה
שפשע במה שזולזל ולא עשה לעצמו עירוב
דומיא דההיא סמיא [שהרי בוודאי לא סמך
על הרב דאילו היה סומך על הרב לא היה
עצוב], ולפי"ז יתכן שמי שאמנם לא עשה
עירוב אף סמך עירובו של הרב מהני ואף
לכתחילה יכול לסמוך ע"ז, אבל ברא"ש
מפורש שאסור לסמוך על עירובו של הרב
ומי שסומך ע"ז הוי פושע ולא מהני לו
העירוב וכ"כ הב"ב בדעת רש"י [צ"ע המקור
ואולי אילו היה אפשר לכתחילה לסמוך על
עירובו של הרב לא חשוב פושע במה שלא
עירב שהרי זה דבר המוטל על הרב ואין כל
אחד צריך לעשות עירוב], אמנם בר"ן
לפירושו משמע שאפשר לכתחילה לסמוך
על הרב.

נאבד עירובו אם מהני עירובו של הרב

בב"י ושו"ע סי' תקכו' ס"ז שה"ה אדם
שעשה עירוב ונאבד לו העירוב
ביו"ט מהני לו עירובו של הרב, וקשה הרי
מתחילה עשה עירוב לעצמו ולא סמך על
עירובו של הרב והיאך מהני לו העירוב
באמצע היו"ט וצ"ל שיש אומדנא של כל
מניח עירוב שאם יאבד לו העירוב אז למפרע
סומך על עירובו של הרב ולא על שלו
[ויל"ע שלכאור' תלוי בכרירה אמנם ל"ק

²⁸. ק' זו מחודשת מאוד דזה פשוט שכל מה שמהני העירוב הוא לעשות כזה דבר שביו"ט מותר לעשות
לצורך היו"ט ע"י עירוב מותר לעשותו גם לצורך שבת, אבל לעשות ע"ח לכאור' אסור גם לצורך יו"ט
[אילו היה משכחת לה לעשות עירוב ביו"ט לצורך היו"ט] שהרי זה מתקן וכמו שאסור להטביל כלים
ולהפריש תרו"מ ביו"ט משום מתקן ה"נ עשיית עירוב לצורך יו"ט אסור והיאך נתיר לעשותו לשבת

ורעק"א העיר בזה שלמה שכ' הר"ן שלא מהני ע"ת רק לצרכי סעודה לפי"ז לא יועיל ע"ת לגלול ס"ת מיו"ט לשבת דאין זה צורך הסעודה, וכ' רעק"א שכ"ז לסברת הר"ן אבל להנך ב' סברות יהיה מותר דבס"ת שייך הואיל וכן אינו ניכר שהוא לשבת ושפיר יועיל עירוב עי"ש.

אמנם לפי"ז ייצא לן סתירה בד' המ"א, דבס"ת תקכח' הביא ד' הר"ן שהטעם שלא מהני ע"ת לערב מיו"ט לשבת משום שע"ת לא מתיר רק צרכי סעודה, ואילו בס"ת תרסז' ס"ל שמותר לגלול ס"ת מיו"ט לשבת והבין רעק"א שהינו ע"י עירוב והרי לא מהני עירוב רק לצרכי סעודה.

ולמה שכ' רעק"א בגליון ש"ע סי' שב' יתיישב זה: דהנה הדין הוא שגם דבר שאין בו מלאכה אסור להכינו משבת לחול או משבת ליו"ט או מיו"ט לחול ועיקר דינא מבואר במשנה שבת קיד. שאסור להציע המיטות משבת ליוהכ"פ וכ' רעק"א שם לחדש שמיו"ט לשבת מותר לעשות הכנה שאינו מלאכה אפי' בלי עירובי תבשילין, והוכיח כן מהמשנה שם שמבואר שלמ"ד שקדושת שבת חמירא מיוהכ"פ מותר להציע מיטות מיוהכ"פ לשבת והנה אין זה מצד עירובי תבשילין שהרי ביוהכ"פ אין ע"ת [שהרי אסור לבשל בו אף לצורך או'נ] הרי שהכנה כזאת שהיא לא מלאכה ואסורה רק משום טירחא לא אסרו רק להכינו מיום קדוש ליום פח' קדוש אבל

מהני עירוב, ולכן עשיית ע"ת וע"ח שאינו צורך אכילה לא מהני לזה העירוב [והדלקת הנר שמהני ע"י לבוש סי' תקכח' ס"ב שכ' שהדלקה בכלל צורך סעודה הוא שאין אוכלין בלא נר בליל שבת] וד' הר"ן הובאו במ"א סי' תקכח' והנה בעיקר ק' הר"ן ע"י רעק"א סי' תקכח' שתי' בתו"ד ב' תירוצים: א. כבר נתבאר בר"פ שלמאי דק"ל כרבה מה שמדאורי' מותר לבשל מיו"ט לשבת הוא משום הואיל דחזי לאורחים [ומה"ט אסור לבשל סמוך לשקיעת החמה] ולזה כ' רעק"א שבעשיית ע"ח לא שייך הואיל דלא חזי כלל ליו"ט ולכן לא מהני לו העירוב. ב. עוד כ' רעק"א שכל מה שמהני עירוב תבשילין זה רק לדבר שלא ניכר שהוא לצורך מחר ויתכן והיום יהיה לו בזה שימוש אבל דבר שניכר שהוא לצורך מחר בזה לא התירו ע"י ע"ת [יסוד הסברא מבואר להלן כב בדעת ב"ש] ולזה ע"ח שלא שייך כלל שיהיה ראוי ליומו וניכר שהוא עושה כן לצורך מחר לזה לא מהני ע"ת.

האם צריך עירוב לעשות הכנה [בלא מלאכה] מיו"ט לשבת

רעק"א שם בס"ת תרסז' כ' שיש נ"מ לדינא בזה, דהנה יש נדון באחרונים האם מותר להכין ס"ת מיו"ט לשבת דבמ"א שם סק"ג כ' שאסור להכין את הס"ת משבת ליו"ט ודייק מזה רעק"א שם שמשמע מזה שמשבת ליו"ט הוא דאסור אבל מיו"ט לשבת והבין רעק"א שהינו ע"י עירוב,

ע"י עירובי תבשילין, ומוכח מזה שהיה פשוט לר"ן שמותר לעשות עירוב לצורך יו"ט וכל האיסור רק לצורך שבת וצ"ע.

ולכאור' משמע קצת מזה שאין איסור משום 'מתקן' רק בע"ח לא בע"ט וצ"ב, ויש לפרש שבע"ח כאמור יש תיקון שמתחילה היה אסור לו להוציא מבתים לחצר וע"י העירוב הותר לו, אבל ע"ת אינו מתיר לאיסור תחומין רק שמשנה את מקום השביתה שלו ואם עד עכשיו היה לו אלפים מביתו לכל צד ע"י עירוב יש את אותם אלפים מהעירוב ונמצא שלא תיקן דבר, ע"ע תוס' שם בפ"י ב' שהאיסור לעשות ע"ת מיו"ט לשבת הוא משום הכנה דרבה.

בטעמא דרבי שאסור לעשות ע"ת ומותר לעשות ע"ח

דעת רבי שאסור לעשות ע"ת אבל ע"ח שרי ויל"ע מאי שנא, וע"י היטב תוס' כאן ותו"ד הנה דעת רבי שיו"ט ושבת קדושה אחת הן וע"י גמ' עירובין לח. שלפ"י פשוט שא"א לעשות עירוב מיו"ט לשבת שהוי כחד יומא וא"א לעשות עירוב באמצע היום, וזהו הטעם שא"א לעשות ע"ת מיו"ט לשבת, אבל לעשות ע"ח שרי משום שכלפי ע"ח לא חשוב כחד יומא, דמה שיו"ט ושבת הם קדושה אחת זה רק כלפי דינים שנוהגים ביו"ט אבל דינים שאינם נוהגים ביו"ט רק בשבת כלפי זה אינם קדושה אחת, ולזה ע"ת שנוהג גם ביו"ט כלפי זה הוי קדושה אחת וא"א לערב וכנ"ל, אבל לגבי ע"ח שזה לא נוהג ביו"ט [שהרי מותר לטלטל ביו"ט] כלפי זה יו"ט ושבת אינם קדושה אחת ושפיר אפשר לערב [וע' תוס' עירובין לח. ביאור נוסף בדעת רבי וצ"ב].

ליום קדוש יותר שרי ואף בלא ע"ת, ולפ"י כ' שמותר לקפל טלית מיו"ט לשבת אפי' אם לא עשה ע"ת דכיון שאין כאן רק משום טירחא ולא משום מלאכה שרי לשבת. **ולפ"י** נחא מאוד ד' המ"א שמותר לגלול ס"ת מיו"ט לשבת די"ל שאין ההיתר משום ע"ת [כמו שהבין רעק"א בסי' תרסז] רק בלי עירוב נמי שרי וכנ"ל שכל דבר שאסור רק משום הכנה ולא משום מלאכה שרי לעשותו מיו"ט לשבת גם בלי עירוב.

נמצא לסיכום הדברים בדין הכנה כזו שאין בו משום מלאכה האם מותר לעשותו מיו"ט לשבת יש ג' דרכים בזה: א. רעק"א בסי' תרסז נקט שלדעת הר"ן אסור אפי' ע"י עירוב. ב. ברעק"א שם נקט שלמה שכ' בסי' תרסח' שרי ע"י עירוב וכן דעת הא"ר שהובא ברעק"א סי' שב'. ג. רעק"א בסי' שב' נקט ששרי גם בלי עירוב ונתבאר שכן צ"ל בדעת המ"א.

בטעם איסור עשיית עירובי חצרות ותחומין ביו"ט

דעת רבנן שאין עושין לא ע"ת ולא ע"ח מיו"ט לשבת, האיסור לעשות ע"ח כ' רש"י משום מתקן שהרי ע"י עירוב הותר לו להוציא מבתים לחצר, ולכאור' זהו גם טעם האיסור לעשות עירובי תחומין, אבל מד' הגמ' יז. משמע שהאיסור משום מיקני שביתה וע"י תוס' בפ"י א' שהינו משום עשיית קנין בשבת, וק' תיפוק"ל משום מתקן [ואולי אם משום מתקן לא היו אוסרים שם בב' יו"ט של גלויות דעושה בתנאי ודוק]

דף יז.

הריטב"א שאם ב"ד אין מקדשים את חודש תשרי אז לא נתקדש חודש תשרי ואין יוהכ"פ, והינו כמבואר בסוגיין שלא רק קדוש החודש תלוי בב"ד אלא גם קדושת המועדות וכל שלא קדשו החודש גם לא נתקדש המועדות²⁹.

לא אמר יעלה ויבוא בערבית מחזירין אותו

ת"ר שבת שחל להיות בראש חדש או בחולו של מועד ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו, וכ' השטמ"ק שמה שמחזיריו אותו אף בערבית לא קאי רק על חוה"מ לא על ר"ח דבר"ח אם לא אמר יעו"י ערבית אין מחזירין אותו

קדושת המועדות תלוי בישראל

תני תנא קמיה דרבינא מקדש ישראל והשבת והזמנים, א"ל אטו שבת ישראל מקדשי ליה והא שבת מקדשא וקיימא אלא אימא: מקדש השבת ישראל והזמנים, ומ"מ מקדימים קדושת ישראל לזמנים משום שישראל הם שמקדשים את הזמנים כמו שכ' רש"י.

בגמ' חולין קא: מבואר ששנה אחת היה שעת שמד ואמרו חכמים שלא יעשו יוהכ"פ, וכ' הריטב"א שם ז"ל הקשו בתוס' איך אפשר שביטלו יוהכ"פ בשעת הגזירה הא בשעת גזירה אפי' על ערקתא דמסאני יהרג ואל יעבור וכו', ואפשר דהכי גזרו אומות העולם לב"ד שלא לקדשו דאין כאן יוהכ"פ עכ"ל, מבואר חידוש עצום בד'

29. בעיקר ד' הריטב"א לכאן' כונתו שאם לא קדשו ולא קבעו את החודש בזמנו אז לא התחיל ר"ח ונמצא שחודש אלול נמשך לס' יום, וכן הביא הרמ"ה סנהדרין יב: בשם י"א שאם לא קדשו החודש אז החודש ימשיך ויהיה זה חודש של ס' ימים, ועי' רמ"ה שתמה שם שלא מצינו חודש יותר מל' יום, אמנם הריטב"א לכאן' ס"ל כהי"מ הוזה שאם לא מקדשים החודש יהיה זה חודש ארוך של ס' ימים, ובחי' ר' שמואל סנהדרין שם כ' שי"ל שמודה הריטב"א שחל ר"ח מאליו ביום ל"א ויום לא' הוי א' תשרי ומ"מ בי' תשרי אין זה יוהכ"פ דקדושת המועדות חל ע"י קידוש וקביעות ב"ד והביא את ד' הגמ' ב"ב קבא מועדי ה' צריכים קידוש ב"ד שבת בראשית א"צ קידוש ב"ד והרשב"א שם כ' בשם הר"ח ז"ל מועדי ה' צריכים קידוש ב"ד. כי משה רבינו קדשם שנא' וידבר משה את מועדי ה' אל בני דבור זה קדוש המועדות הוא מפי משה שמעינן מינה שהמועדים צריכים קידוש ב"ד לקובעם ולומר המועד ביום זה המקדש עכ"ל, ומשמעות הדברים שב"ד מלבד שקובעים את החודש גם מקדשים את המועדות של החודש הקרוב כדמוכח בסוגיין וכל שלא קדשו החודש אף שהתחיל החודש הבא מ"מ קדושת המועדות ליכא.

סדר התפלה כראוי רק שלא הזכיר גשם לא גרע ממעין שבע וסיים שצ"ע לדינא והובא בביאורה"ל שם.

ובספר דעת דעת תורה סי' רסח' כ' שלפיי"ז נראה שה"ה מי ששכח יעו"י בליל ש"ק חוה"מ אינו חוזר מאותו חשבון של רעק"א דלא גרע ממי שאמר מעין שבע שיצא אף שאינו אומר שם יעו"י, והקשו עליו מסוגיין דמפורש כאן בברייתא ששבת חוה"מ ערבית ושחרית ומנחה וכו' ואם לא אמר מחזירין אותו. וצ"ע.

בב' יו"ט של גלויות מותר לבשל רק מיו"ט שני לשבת

אמר רב חייא בר אשי אמר רב מניח אדם עירובי תחומין מיום טוב לחברו ומתנה, והנה באופן זה מותר לבשל רק מיו"ט שני [יום ו'] לשבת אבל מיו"ט ראשון לשבת ודאי שאסור, ובראשונים מבואר שגם כשעושה ע"ת כדין דהינו כשמניח ע"ת בעיו"ט ראשון [יום ד'] מותר לבשל רק מיו"ט שני לשבת אבל אסור לבשל מיו"ט ראשון לשבת, ומצינו ב' טעמים בראשונים בזה: בתשובות הרא"ש שכיון שאנן ידעינן בקביעא דירחא ועיקר היו"ט הוא יו"ט א' והשני הוא רק משום מנהג אבותינו בידינו נמצא שבאמת יו"ט שני הוא חול ולזה פשוט שאסור לבשל מיו"ט א' שהרי למחר חול, הר"ן הביא בשם רבינו אפרים טעם אחר בזה דמה שהתירו לבשל מיו"ט לשבת הינו דוקא ביו"ט הסמוך לשבת אבל לא התירו ע"י ע"ת לבשל מיו"ט רחוק לשבת והביא סוגיא דפסחים מז. 'שבת קרובה התירו שבת

כמבואר בגמ' ברכות ל': משום שאין מקדשין את החודש בלילה.

ולולי ד' השטמ"ק היה נראה שקאי גם על ר"ח והוא ע"פ מה שכ' תוס' ברכות שם לדון שמה שבר"ח אין מחזירין אותו הינו רק בחודש חסר אבל בחודש מלא שר"ח ביום לא' שם גם בערבית מחזירים אותו והטעם עי' תוס' הרא"ש שהרי קי"ל כראב"צ שמה שצריך קדוש החודש הינו רק בזמנו אבל שלא בזמנו [יום לא'] א"צ ב"ד שכבר קדשוהו שמים ועי' רש"י ור"ן סנהדרין י': שמשמע שב"ד של מעלה מקדשים אותו בליל לא' [דרך קידוש התלוי בב"ד של מטה בעי' קדוש ביום] ונמצא שר"ח הוי כבר מליל לא' ולכן גם בערבית מחזירין אותו, ולפיי"ז י"ל שהברייתא קאי באופן ששכח יעו"י בחודש מעובר שבכה"ג גם ערבית מחזירין [והנה לדינא קי"ל שגם בחודש מעובר אין מחזירין אותו וכן דעת תוס' שם והטעם עי' אור"ש פי"א מתפילה שכ' ע"פ תוס' סנהדרין י': שכ' שב"ד של מעלה מקדשים ביום (דלא כמשמעות ד' הרש"י ור"ן שם)].

מי שלא הזכיר משיב הרוח או יעלה ויבוא בליל שבת

ידועים ד' רעק"א בסי' קיד' ס"ה שחידש בדין מי שלא הזכיר משיב הרוח בימו הגשמים חוזר דמ"מ בליל שבת אינו חוזר והטעם ע"פ מה שכ' המ"א בסי' רסח' סקט"ו שיחיד שהתפלל מעין שבע בדיעבד יצא כמו ש"ץ והרי בברכת מעין שבע אינו מזכיר גשם ועכ"ז יצא וא"כ במה שהתפלל

לצורך היו"ט די לו בחתיכה אחת של בשר או בקיתון של מים ומ"מ מותר לו בטירחא אחת להעמיד קדרה שלמה של הרבה חתיכות בשר ומים, ומבואר מזה שריבוי בשיעורין מותר.

והראשונים עמדו בזה שמגמ' מנחות סד. משמע שאין היתר של ריבוי בשיעורין, שם מדובר בחולה שיש בו סכנה שנצרך לאכול ב' גרוגרות ומשמע בגמ' שאם יש לו אפשרות לחתוך או ענף שיש בו ב' גרוגרות או ענף שיש ג' גרוגרות אסור לו לחתוך את הענף עם ג' הגרוגרות דיש כאן תוספת מלאכה והרי זה רק ריבוי בשיעורין ומ"מ אסור הרי שריבוי בשיעורין מותר, ומאי שנא כאן במלאכת או"נ דיו"ט דריבוי בשיעורין מותר ואילו בפיקו"נ אין היתר של ריבוי בשיעורין, ומצינו ב' מהלכים יסודיים בראשונים:

א. שיטת תוס' [מנחות שם ותוס' גיטין ח:]: והרשב"א בסוגיין שריבוי בשיעורין מותר מדאורי' ומ"מ מדרבנן אסור ומה שמבואר בגמ' מנחות שאסור הינו מדרבנן, ומה שהתירו כאן ביו"ט ולא אסרו מדרבנן עי' תוס' שהקילו ביו"ט והטעם הנה ברשב"א כ' שרבנן החמירו רק בשבת שיש בו איסור סקילה לא ביו"ט שהוא בלאו וכ"מ בתוס' מנחות שם, ובתוס' גיטין משמע שמשום שמחת יו"ט הקילו [מה שחשוב שמחת יו"ט אף שעושה כן לצורך חול עי' רש"ש שם].

ב. שיטת הר"ן בסוגיין שריבוי בשיעורין אסור מדאורי' והינו סוגיין דמנחות, ומה שמבואר כאן שמותר כ' הר"ן שזה דין

רחוקה לא התירו [עי' גי' הר"ח שם ועמק ברכה יו"ט סי' ח'], ועי' מ"א סי' תקכז' סק"ג שהביא ב' טעמים וכ' נ"מ בזה עי"ש.

בעושה עירוב תבשילין על תנאי האם מברך

יש נדון בפוסקים באופן זה שמניח ע"ת בתנאי האם מברך על העירוב או לא השטמ"ק לעיל ו. כ' שאין מברכים ע"ז שספק ברכות להקל, וכ"כ רעק"א בגליון מ"א סי' תקכז', אבל המ"א שם סק"ה כ' שמברך, וסברת השטמ"ק ורעק"א ברורה שהרי כיון שמתנה הוי עירוב על תנאי וספק ברכות להקל, וצ"ע בד' המ"א שמברך הא ספק ברכה להקל, אמנם באמת שסברת המ"א ברורה שהרי כל ע"ת שעושים בחו"ל בערב יו"ט הראשון מהני לבשל רק ביו"ט שני וכמש"נ לעיל מד' הראשונים ועכ"ז מברכים אף שיו"ט שני הוי רק ספק וע"כ צ"ל כמבואר בגמ' בשבת כג. שתקנו לברך על יו"ט שני כדי שלא יבואו לזלזל בו וא"כ גם בהנ"ל אף שעושה עירוב רק בשביל יו"ט שני כן הוא הדין שעל יו"ט שני דנו אותו כוודאי לברך עליו וד' השטמ"ק ורעק"א צ"ע.

ריבוי בשיעורין

ת"ר אין אופין מיו"ט לחברו באמת אמרו: ממלאה אשה כל הקדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד, הנה מבואר כאן בבביתא חידוש שיש היתר של ריבוי בשיעורים שהרי

איסור זה שרי ואין תוספת איסור בעוד גרוגרת.

וכן הבין האו"ש פ"ח משבת ולזה כ' להוכיח ממשנה בשבת צ. שריבוי בשיעורין אסור מדאורי' דבמשנה שם משמע שאם הוציא קופת הרוכלין יש חיוב על כל חפץ שנמצא שם ורק סגי בקרבן אחד משום שאין שם ידיעה מחלקת עי' תוס' שם] אלמא ריבוי בשיעורין אסור מדאורי'.

אמנם ידוע לבאר שמודה הרשב"א שבעושה מלאכה באיסור שיש חיוב על כל שיעור מהמעשה שעשה ומה שס"ל לרשב"א שריבוי בשיעורין מותר הינו כשיש לו היתר על חלק מהמלאכה [פיקו"נ או מלאכת או"נ] דבזה כיון שיש לו היתר על עיקר המלאכה הכל נגרר אחריו והכל שרי מה"ת, אבל התם בשבת שעשה הוצאה באיסור שם יש חיוב על כל חלק וחלק מהמעשה אף שעשאו במעשה אחד.

לשיטת הר"ן האם ריבוי
בשיעורין יש איסור גמור וחיוב
סקילה

לשיטת הר"ן שריבוי בשיעורין אסור מה"ת בפשוטו יש בזה איסור דאורי' גמור וחיוב חטאת וכן נקט האו"ש שם וכ"מ ברעק"א עי' להלן, אבל המנחת חינוך במוסך השבת נקט שאין בזה סקילה וכ"כ החת"ס כאן שהוי רק איסור כעין חצי שיעור, ויש לזה ראייה גדולה מהגמ' מנחות שם שמבואר בחולה שיש בו סכנה ויש לו ב' אפשרויות או לחתוך ב' ענפים עם גרוגרות בכל אחת או ענף א' שיש בו ג'

מסוים במלאכת אוכל נפש שריבוי בשיעורין מותר וכ' בזה ב' סברות: א. מה שריבוי בשיעורין אסור מה"ת הינו בפיקו"נ שהיא דחוויה ולזה רק מה שנצרך לפיקו"נ שרי, אבל מלאכת או"נ ביו"ט שהוא בגדר 'הותרה' בזה ריבוי בשיעורין מותר דכיון שיש היתר על עיקר המלאכה תוספתו כמוהו. ב. עוד כ' ר"ן ז"ל ועוד שנראה להם לחכמים שכיון שאמרה תורה אך אשר יאכל לכל נפש לא הוצרכה לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא המצטרך אליו בלבד ומשום הכי רבויי בשיעורא כל היכא דלא מפיש בטרחא שרי אבל בשבת שהעיקר אסור אף תוספתו כמוהו מדאורייתא ולא ניתן לידחות אצל חולה ע"כ, ובעז"ה בשיעור הבא נרחיב עוד בפלוגתת הר"ן והרשב"א בדין ריבוי בשיעורין.

בעשה מעשה באיסור האם חייב
על כל שיעור מהמעשה שעשה
או חייב רק אחד

כאמור נחלקו הראשונים האם ריבוי בשיעורין אסור מה"ת או מדרבנן, והנה כמה אחרונים הבינו שיש מח' יסודית בין הר"ן לרשב"א באדם שעושה כמה מלאכה במעשה אחד ויש בו כמה שיעורי מלאכה האם עובר על איסור אחד גדול או שיש כאן ג' איסורין חלוקים, שהר"ן סובר שיש כאן שלשה איסורין חלוקים ולזה בפיקו"נ אף שיש היתר על ב' גרוגרות משום פיקו"נ השלישי שאין בו צורך פיקו"נ נשאר באיסורו, ואילו דעת הרשב"א שאינו עובר רק איסור אחד ולזה כיון שיש לו היתר על

וצ"ע, ונראה שלמש"נ לעיל מד' המנח"ח והחת"ס שריבוי בשיעורין גם לר"ן אסור מדאורי' אבל אין בזה סקילה והוי רק איסור כעין חצי שיעור לפי"ז ניחא שלא התירו אמירה לנכרי באיסור גמור דשבת רק באיסור קל דריבוי בשיעורין [ורעק"א שהק' נראה שנקט כד' האו"ש שלר"ן יש בזה איסור דאורי' גמור].

ובעיקר קושיית רעק"א עי' אחרונים שביארו דאמירה לעכו"ם לצורך האם הותרה לגמרי ואין כאן איסור כלל ולזה מותר גם להוסיף וכמבואר בר"ן שהיכא שעיקר המלאכה הותרה תוספתת כמוהו [עי' קו"ש אות מט'].
ריבוי בשיעורין בנטילת נשמה

המנחת חינוך במוסך השבת נקט שאם יש חולה שיש בו סכנה שנצרך לו כזית בשר אסור לשחוט בשבילו בהמה גדולה דכיון שסגי לו בעוף קטן מה ששוחט בהמה הוי ריבוי בשיעורין ואסור לר"ן מדאורי' ולרשב"א מדרבנן, ובקה"י סי' יג' חלק ע"ז וכ' שכיון שיסוד איסורא דשחיטה הוא משום נטילת נשמה אין שום חילוק אם שוחט בהמה גדולה או קטנה ובשניהם יש את אותו נטילת נשמה ומה לי אם יש באותו נשמה יותר בשר או פחות בשר [והמליצו ע"ז את ד' הגמ' שבת קז: ר"א אומר ההורג כינה בשבת כהורג גמל בשבת], אמנם בדעת המנחת חינוך צ"ל שס"ל שיסוד האיסור אינו בנטילת הנשמה עצמה רק בזה שמפריד את החיות מהבשר ולזה כמה שיש יותר בשר

גרוגרות שיחתוך את הענף שיש בו ג' גרוגרות כדי למעט במעשים, ואם נימא שריבוי בשיעורין יש בו איסור גמור ויש חיוב סקילה א"כ מ"ט יחתוך את הענף בו יש ג' גרוגרות הרי יש כאן ג' איסורין גמורים וע"כ שריבוי בשיעורין אינו איסור גמור [ועי' אבי עזרי פ"א מיו"ט ה"י].

ריבוי בשיעורין באמירה לעכו"ם

גמ' עירובין סח. ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה [קודם המילה] א"ל רבא נישילה לאימיה אי צריכא נחים ליה נכרי אגב אימיה ע"כ, וכ' הרשב"א שע"כ התירו ריבוי בשיעורין להוסיף על המים הנצרכים לאם רק ע"י גוי אבל ע"י ישראל אסור שהרי ריבוי בשיעורין אסור מדרבנן כמבואר במנחות [ולפי"ז יש כאן היתר פשוט לשיטת הרשב"א שריבוי בשיעורין אסור מדרבנן דהוי שבות דשבות במקום מצוה וכ"ש במקום מצות מילה], עוד כ' הרשב"א שלעולם התירו לעשות כן אפי' ע"י ישראל דכיון שריבוי בשיעורין אסור רק מדרבנן התירו זה במקום מצות מילה, והר"ן כ' שלמאי שכ' שריבוי בשיעורין אסור מדאורי' לפי"ז ע"כ על ידי גוי קאמר דע"י ישראל וודאי שאסור שהרי יש בזה איסור דאורי'.

וברעק"א שם תמה טובא דכיון שלר"ן ריבוי בשיעורין אסור מדאורי' ומ"מ התירו ע"י גוי א"כ מ"ט התירו רק באופן של ריבוי בשיעורין שיאמרו לו לחמם להדיא לצורך מצוות מילה והרי לר"ן אין חילוק בין ע"י ריבוי בשיעורין ללא ריבוי בשיעורין ובכל גוונא יש בזה איסור דאורי'

בשיטת רשב"א שמותר לאפות
הרבה פת אפי' שצריך לו רק פת
אחת

רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא אמר רבא הלכה כרשב"א, בד' רשב"א מבואר חידוש גדול שמותר ללוש ולאפות הרב פת אפי' בזה אחר זה משום שהפת נאפה יפה ונמצא שיש לו צורך בלישת ואפיית כל העיסות כדי שאותו פת יחידה שאוכל שתהיה יפה יותר.

והנה מד' תוס' כא. מבואר הגבלה גדולה בדינו של רשב"א: בגמ' שם מבואר שישראל שיש לו שותפות עם גוי בעיסה אסור לאפות את כל העיסה משום חלק הגוי שהרי אסור לאפות את של עכו"ם דלכם ולא לגוי, והק' תוס' שם שהרי קי"ל כאן כרשב"א שמותר לו לאפות הרבה עיסות אפי' שנצרך לו רק עיסה אחת משום שהפת נאפה יפה וא"כ מאי גרע בזה שזה של גוי מ"מ זה מועיל לפת של הישראל שתהיה יפה. ות' תוס' ז"ל שאני התם דכל הפת של ישראל שהרשות בידו לאכול כל אחד ואחד או זה או זה ועוד דלמא מקלעי ליה אורחים אבל הכא דחציה של נכרי אסור לאפותה בי"ט ע"כ, ועי' פנ"י שביאר שהיתר של רשב"א אינו היתר מדאורי' רק מדרבנן ולזה רק בסוגיין שיש היתר מדאורי' משום שכל חדא וחדא חזיא ליה [עי' פסחים מח.]. ועוד משום הואיל ומקלעו אורחים ונמצא שכל האיסור רק מדרבנן ומדרבנן מהני סברא זו שהפת נאפה יפה.

יש כאן יותר מלאכה ושפיר הוי ריבוי בשיעורים.

שיטת הרא"ה בדין ריבוי
בשיעורין

הנה הבאנו את סתירת הסוגיות בדין ריבוי בשיעורין דכאן בסוגיא מבואר שריבוי בשיעורין ביו"ט מותר ואילו לגבי פיקו"נ מבואר בגמ' מנחות שריבוי בשיעורין אסור, והבאנו ב' שיטות בזה, והנה ברא"ה יש פי' מחודש כאן בגמ' ולדבריו אין כאן כל סתירה בין הסוגיות:

הנה ברא"ה מבואר שאין היתר של ריבוי בשיעורין אפי' ביו"ט ומה שמבואר בד' ת"ק שמותר להעמיד קדרה עם הרבה בשר אף שסגי לו בחתיכה אחת הינו משום שהתבשיל משתבח יותר כשיש הרבה חתיכות בשר [כעין מה שהתיר רשב"א באפיית פת], ומה שמותר להעמיד חבית מלאה מים אף שסגי לו בקיתון של מים הינו משום שהמים הם גוף אחד ובאופן של גוף אחד הוא דשרי ריבוי בשיעורין.

ולפי דבריו אין כל סתירה מהסוגיא בכיצה לסוגיא במנחות דלעולם ריבוי בשיעורין אסור גם ביו"ט כמו בפיקו"נ [ולפי"ז מסתבר שאסור מדאורי' והינו סוגיא דמנחות ולפי"ז גם ביו"ט ריבוי בשיעורין אסור מה"ת] רק שיוצא קולא בד' הרא"ה שכשזה גוף אחד שרי ויתכן שמותר גם מדרבנן ונ"מ שגם בפיקו"נ שרי בגוף אחד.

בפלוגת הראשונים בדין הוא נאסר וקמחו נאסר

איבעיא להו מי שלא הניח עירובי תבשילין הוא נאסר וקמחו נאסר וכו' נחלקו הראשונים בביאור ד' הגמ' [ותלוי בגי' הגמ'] שיטת רש"י וכן הגי' לפנינו שאם הוא נאסר וקמחו נאסר או צריך להקנות קמחו לאחרים - ונתחדש בזה שאף שקמחו נאסר מ"מ מהני להקנות קמחו לאחרים והם שעשו ע"ת יאפו לו, ואם אין קמחו נאסר אז יכולים האחרים לאפות לו גם בלי שמקנה להם ומשום שרק עליו נאסר לאפות אבל להם מותר, ומבואר ברש"י ב' קולות בזה: שאם קמחו נאסר מהני להקנות קמחו לאחרים, ואם אין קמחו נאסר א"צ להקנות קמחו לאחרים.

והראשונים תמהו על ב' דינים אלו של רש"י: א. מה שמבואר ברש"י שאם הוא נאסר וקמחו נאסר מועיל להקנות את הקמח לאחרים הק' הראשונים שכיון שהקמח נאסר שוב לא יועיל קמחו לאחרים שהרי הקמח שלו נאסר בתחילת היו"ט ונאסר הוא לכל היו"ט [ועי' רשב"א שהשוה זה לתחומין שהבהמה והכלים כרגלי הבעלים ואף שהקנה הכלי במשך השבת התחום לא משתנה ועי' בר"ן מה שדחה]. ב. מה שנקט רש"י שאם הוא נאסר ואין קמחו נאסר מותר להם לאפות לו גם אם לא הקנה להם את הפת הקשו תוס' והראשונים שכיון שהוא נאסר וודאי שאסור גם להם לאפות את הפת שלו בשבילו ויכי אחרים יכולים לעשות בשבילו מה שהוא אסור

ויל"ע מ"ט לא מהני סברא זו להתיר מדאורי' הרי באמת זה מועיל שהפת שתהיה יפה יותר [ואפי' את"ל שלא חשוב מלאכת אוכל נפש ממש מ"מ נתירו מדין מתוך] וי"ל שאין הכי נמי אם עשה כן כדי שהפת תהא יפה אז היה מותר מדאורי' אבל סתימת הדברים לא משמע שזהו כוונתו שהפת תאפה יפה רק עושה כן לצורך חול ולכן אסור מדאורי' ומהני רק מדרבנן [ועי' להלן בסמוך שנחלקו בזה אם ההיתר של רשב"א הוא גם כשאין כוונתו שתאפה יפה].

האם ההיתר של רשב"א הוא גם באופן שאין כוונתו שתאפה יפה, והאם ההיתר גם באופן שאומר להדיא שעושה כן לצורך חול

ב' הרא"ה שכל ההיתר של רשב"א הוא רק באופן שאכן כוונתו שהפת תאפה יפה אבל אם הוא לצורך חול ואין לו עניין שהפת תהיה יפה גם לרשב"א אסור, והובא בב"י סי' תקז' וכ' הב"י שאין נראה כן מד' הפוסקים, אבל המ"א שם סקי"ג הסכים לדבריו וכ"ה בביאוה"ל ריש סי' תקג' ועי' להלן בסמוך.

והנה הטור סי' תקג' הביא פלוגתא האם ההיתר של רשב"א הוא גם באופן שאומר להדיא שעושה כן לצורך חול, והטור הסכים עם המתירים וכ' שכיון שההיתר משום שהפת נאפית יפה מה לי שאומר שעושה לצורך חול.

לבשל, ולפי"ז נראה שאין הדבר תלוי מי עושה את מעשה הבישול אלא למי עושים את מעשה הבישול וכיון שעושים את הבישול למי שלא בישל נמצא שבישול זה הוא 'התחלת הבישול' שזה אסור ורק לעצמם שרי דאז הבישול מוגדר כהמשך הבישול.

ולפי"ז היה נראה גם להיפך: מה הדין מי שלא עשה עירוב האם יכול לבשל למי שעשה עירוב, ומסברא וודאי שלא שהרי לא עשה עירוב וכן מבואר בבביתא כאן בע"ב, אבל בטור סי' תקכז' כ' שמן הדין מותר למי שלא עשה עירוב לבשל לצורך מי שעשה עירוב ורק שאסור משום מראית עין שיסברו שמבשל לעצמו, ועי' ב"י שתמה בזה וכ' שהטעם פשוט שכיון שלא עירב פשוט שאינו יכול לבשל עי"ש, ולמשי"נ י"ל שאמנם אינו יכול לבשל לעצמו דנמצא שהוא 'מתחיל לבשל' ביו"ט וזה אסור, אבל אם מבשל למי שעשה ע"ת נמצא שמעשה הבישול שלו הוא גמר הבישול שהתחיל הלה מעיו"ט וזה מותר ולכן הטור אסר רק משום מראית העין.

לעשות בשבילו] ועי' רשב"א שהוסיף שהרי שלוחו של אדם כמותו וכיון שהוא נאסר ממילא גם להם אסור לאפות בשבילו].

לכן כ' הראשונים שצ"ל כגו' הבה"ג שאם הוא נאסר ואין קמחו נאסר אז צריך להקנות קמחו לאחרים, ואם קמחו נאסר אז אינו יכול להקנות קמחו לאחרים.

בד' הראשונים שגם אם הוא קמח ואין קמחו נאסר א"י יכול לבשל בשבילו, ובדין מי שלא עשה עירוב אם יכול לבשל למי שעשה עירוב

מה שהק' הראשונים על רש"י שאם אין קמחו נאסר מ"ט יכולים אחר לבשל גם אם לא הקנה להם הקמח וכי אחרים יכולים לעשות בשבילו מה שהוא אסור לעשות בשבילו וצ"ב דסוף סוף כיון שהם עשו עירוב מ"ט לא יוכל לבשל בשבילו.

ונראה שהנה יסוד היתר הערוב מבואר לעיל בר"פ שכל האיסור להתחיל לבשל ביו"ט ועניינו של העירוב הוא שמתחיל לבשל בערב יו"ט וביו"ט רק גומר

דף יז:

אחרים נקטינן דשרי משום כבוד שבת
ושמחת יו"ט.

ב. בשו"ת הרשב"א הובא בב"י סו"ס תקג'
כ' ביאור חדש בד' הגמ' שכד משני הגמ'
איסורא דשבת חזרה ממה שאמרה דהכא
ביש לו פירות אחרים וכו' ועיקר החילוק
הוא בין איסור שבת לאיסור יו"ט, דאיסור
שבת חמיר דהוא איסור סקילה ואפי' איסור
דרבנן שלו, ושאני עבר ובישל שזה איסור
של יו"ט, וכ' הרשב"א שלפ"ז ביו"ט שרי
אפי' היכא שיש לו פירות אחרים דלמסקנה
אין לנו מקור לחלק בזה ובשבת תמיד אסור
אפי' אין לו פירות אחרים, וביו"ט שרי אפי'
יש לו פירות אחרים [ועי' ביאור"ל סו"ס
תקכ' מה שכ' בדעת הרמב"ם].

ג. הנשמת אדם כלל ט' אות ט' כ' בדעת
הרמב"ם במה שמשני 'איסורא דשבת
שאני' דמה שעבר ואפה מותר הינו משום
שאפיה מותרת ביו"ט לצורך יו"ט ולזה אף
שעשאו לצורך שבת שזה אסור מ"מ כיון
שעושה כזה מלאכה שמותרת ביו"ט אין בזה
דין מעשה שבת אף שעשאו ליו"ט, אבל
איסורא דשבת שאסור ליומו כמו בישול וכן
מפריש תרו"מ שאסור בשבת עצמו בזה אין
היתר כלל [ולפ"ז גם מפריש תרו"מ 'ביום
טוב' כיון שאסור להפריש ביו"ט גם לצורך
יו"ט בזה יש דין מעשה שבת ונאסר] ורק
דבר שמותר לעשותו ביו"ט לצורך יו"ט אף

עבר ואפה מיו"ט לשבת האם
נאסר ובדין מעשה יו"ט האם
נאסר

איבעיא להו עבר ואפה [בלא עירובי
תבשילין] מהו וכו' ת"ש המעשר
פירותיו בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל,
לא צריכא דאית ליה פירי אחרני, ת"ש
המטביל כליו בשבת בשוגג ישתמש בהן,
במזיד לא ישתמש בהן, לא צריכא דאית ליה
מאני אחרני אי נמי אפשר בשאלה, ת"ש
המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל,
אסורא דשבת שאני, ובביאור ד' הגמ'
איסורא דשבת שאני נחלקו הראשונים:

א. שיטת רש"י שכונת הגמ' שאמנם עבר
ואפה שרי הינו באיסור דרבנן [שהרי
מדאורי' שרי או משום הואיל או משום
שצרכי שבת נעשין ביו"ט] ושאני מבישול
בשבת שהוא איסור דאורי' וזה אסור, ולפ"ז
מה שמעשר פירותיו ומטביל כליו בשבת
במזיד אסור [והרי נקטינן שעבר ובישל
מותר] צ"ל שהינו ביש לו פירות וכלים
אחרים הינו שמן הדין גם באיסור דרבנן
אסור ורק משום עונג שבת ושמחת יו"ט
התירו ולזה באין לו פירות אחרים הוא
דשרי, וכ"כ הר"ש והרא"ש תרומות פ"ב
מ"ג שמה שתנן שהמעשר פירותיו אסור
ה"מ ביש לו פירות אחרים דבאין לו פירות

עירוב בפת ותבשיל ולא סגי בעירוב בתבשיל לחודיה, והנה זה וודאי אם דעתו רק לבשל ולא לאפות א"צ לעשות עירוב בפת אבל אם דעתו גם לאפות סובר ר"ת שצריך לעשות עירוב גם בפת וגם בתבשיל כדי לאפות עושה עירוב בפת, וכדי לבשל עושה עירוב בתבשיל, אבל דעת רוב הראשונים שסגי בתבשיל לחודיה וסיימו תוס': ומ"מ אור"י לא מלאני לבי לעבור על דברי דודי וצריך שני תבשילין פת ותבשיל וכן עמא דבר וכן קי"ל.

ונחלקו הפוסקים מי שרוצה רק לאפות האם סגי לו בעירוב בפת לחודיה, וכ' השעה"צ סי' תקכז' סק"ח שלכאו' תליא במח' הראשונים הנ"ל שלשיטת ר"ת הרי כן הוא הדין שעירוב בפת מתיר לאפות ולזה אם רוצה רק לאפות פת סגי לו בעירוב בפת, אבל לשיטות רוב הראשונים שלא תקנו ע"ת רק בתבשיל אבל פת לא מהני לבשל כמבואר לעיל טז. ה"ה שלא מהני לאפיה לחוד.

בגדר החיוב לטהר עצמו ברגל

משנה חל יו"ט להיות אחר השבת ב"ש אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת, וב"ה אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת, הנה במשנה מבואר שהנדון בבא לטבול 'בשבת' שלב"ש אסור ולב"ה מותר, ורש"י עמד בזה מדוע דברו בגוונא שבא לטבול בשבת הרי אותו נדון אפשר להעמיד ביו"ט שחל באמצע השבוע האם מותר לטבול ביו"ט דלב"ש אסור ולב"ה מותר, וכ' רש"י שרבותא אשמועינן שלפי

שעבר ועשאו לצורך שבת או חול אין בזה דין מעשה שבת.

בדין הערמה

הגמ' שאלה מברייתא שמבואר שאם הערים אסור אלמא עבר ואפה אסור, דחתה הגמ' דהערמה שאני וכ' רש"י שבהערמה יש לאסור טפי שלא יבואו ללמוד ממנו וגם הוא ילמד לעשות כן פעם אחרת, עוד משני הא מני חנניא ואליאב דב"ש שמחמירים בעירוב שצריך עירוב לכל דבר כנפרד וה"ה מחמירים לאסור בעבר ואפה, ונחלקו הראשונים היאך קי"ל, דהרא"ה כ' שנקטינן כתי' ב' ולזה למאי דקי"ל דלא כחנניא אז כמו שעבר ואפה שרי גם הערים שרי, אבל דעת רוב הראשונים שקי"ל כתי' א' דהערמה חמור יותר ואף שעבר ואפה שרי אבל בהערמה אסור.

בדין הערמה כ' הגר"ז סי' תקכז' סי"ב שדינו כעושה מלאכה במזיד שאסור לו עולמית, אבל דעת החמד מזה הובא במ"ב סקע"ט שכיון שמן הדין אין לאסור ורק שהחמירו בהערמה די לן לאסור עליו עד מוצ"ש.

האם בעי' עירוב בפת ותבשיל

בית שמאי אומרים אין אופין אלא אם כן ערב בפת אין מבשילין אלא אם כן ערב בתבשיל ואין טומנין אלא אם כן היו חמין טמונין מערב יום טוב וב"ה אומרים מערב בתבשיל ועושה בו כל צרכו, הראשונים הביאו שדעת ר"ת שגם לב"ה צריך לעשות

להיות טהור כך הרגל, אבל אם הוא כדי שיוכל להיכנס לעזרה ולאכול קדשים לזה יכול לטבול ברגל ולהכנס לעזרה ולאכול קדשים אחר טבילתו.

אמנם עי' צל"ח ורש"ש שהעירו שגם אם נימא שאין החיוב מצד עצם הרגל שיהיה טהור בו רק כמו שכ' ברמב"ם שיוכל להיכנס לעזרה ולאכול קדשים מ"מ הרי אם יטבול ברגל עצמו נמצא שיהיה טבול יום ולא יוכל להיכנס לעזרה ולאכול קדשים ולזה ע"כ צריך לטבול ביו"ט, וכך מפורש בתורי"ד כטעמא דהרמב"ם ומ"מ כ' שצריך לטבול קודם היו"ט וז"ל חל להיות אחר השבת פ"י אם חל להיות יום טוב אחר שבת וכל אדם מטהר עצמו וכליו ברגל מפני שהוא צריך ליכנס לעזרה וליכל שלמי חגיגה והוא צריך לטבול קודם לרגל כדי שיעריב שמשו ויהי' מותר ברגל ליכנס לעזרה וליכל שלמים שטבול יום שנכנס לעזרה או אכל קדשים חייב כרת ע"כ ועי' בצל"ח מה שתיירץ.

עב"פ מתוך הדברים נתבאר מח' יסודית בגדר דינא דחייב אדם לטהר עצמו ברגל האם זהו גזה"כ שיהיה טהור ברגל או כדי שיוכל לאכול קדשים ויכנס לעזרה, דברמב"ם ותורי"ד מבואר שהוא כדי שיהיה טהור שיוכל להיכנס לעזרה ולאכול קדשים וכן דעת רש"י, וביש"ש משמע שעיקר דינא לטהר עצמו שיהיה טהור ברגל, ויש בזה כמה נ"מ:

א. האם צריך לטהר קודם הרגל או יכול לטהר עצמו ברגל עצמו וכנ"ל [והינו כשלא יהיה חיסרון משום טבוי עי' צל"ח].

ב"ה לא רק ביו"ט הקל מותר לטבול אלא אפי' בשבת נמי מותר לטבול.

והיש"ש כאן תמה ע"ד רש"י דהנה ברש"י מבואר שמה שאדם בא לטבול הוא משום שחייב אדם לטהר את עצמו ברגל כמבואר בגמ' ר"ה טז: וכיון שיש חיוב לטבול ברגל ממילא חייב 'מקודם' הרגל לטבול ולא לחכות לרגל עצמו דנמצא שברגל עצמו הוא טמא וז"ל ואני אומר דדוקא קתני שצריך לטבול בשבת כדי לטהר עצמו קודם כניסת הרגל עכ"ל, הינו שיסוד דינא להיות טהור 'כל' הרגל ולזה צריך לטבול בשבת 'קודם' הרגל' כדי שמיד בתחילת הרגל יהיה טהור וא"י לטבול ביו"ט דאז נמצא שיש כמה רגעים ביו"ט שאינו טהור, אמנם ברש"י מבואר שמצד דינא דחייב אדם לטהר עצמו ברגל יכול להתקיים הטבילה גם ברגל עצמו.

ולכאן' נחלקו ביסוד דינא דחייב אדם לטהר עצמו ברגל דבפשוטו יסוד דינא הוא שחייב להיות טהור כל הרגל, אבל ברמב"ם סוף הל' תומאת אוכלים כ' שיסוד הדין הוא כדי שיוכל לעלות לרגל ולאכול קדשים וז"ל כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ע"כ, והינו שהרי יש חיוב לעלות לרגל וכן לאכול בשר שלמי שמחה ולזה צריך להיות טהור ברגל כדי שיוכל להיכנס לעזרה ולאכול קדשים.

והנ"מ האם צריך לטבול קודם הרגל דאם יש דין מצד עצמו להיות טהור ברגל אז פשוט שצריך לטבול קודם הרגל כדי

שיאין חיוב שהרי כל עניין הטבילה כדי שיוכל להיכנס לעזרה וכו' וזה לא שייך בזה"ז אבל אם יש חיוב בפנ"ע לטהר זה שייך גם בזה"ז, אמנם למעשה פשוט שגם אם בזה"ז יש חיוב למעשהאין אפשרות לקיים מצוה זו שהרי אין לנו אפר בפרה וגם אם יטבול ישאר טמא בטומאת מת ולא שייך להיטהר בזה"ז [אך עכ"פ נ"מ בזמן הבית ובא' שטהור מטומאת מת רק שאינו יכול לעלות לעזרה ולאכול קרבנות].

שאלת הגמ' מדוע אסור לטבול כלי הינו לב"ה

בגמ' דכולי עלמא מיהת כלי בשבת לא מ"ט וכו' כ' הצל"ח שהגמ' התקשתה רק בטעמא דב"ה מדוע אסור לטבול כלים אבל טעמא דב"ש מובן דס"ל שאסור משום 'מתקן' דכיון שהיה טמא ונטהר מטומאתו יש כאן משום מתקן, ולזה בין אדם בין כלים אסורים לטבול מטומאתם משום מתקן, אבל ב"ה ע"כ אין טעמם משום מתקן דא"כ מ"ט אדם מותר הרי יש בזה משום מתקן וע"כ דס"ל שאין כאן תיקון וא"כ מ"ט כלים אסורים [ורק בסוף משני רבא שלעולם טעמא משום מתקן ואדן נראה כמיקר].

ב. עוד נ"מ עד"ז מה הדין בסוף היו"ט אחר שאכל שלמי שמחה האם יכול להיטמאות לדעת הרמב"ם ודעימיה לכאו' כבר יוכל להיטמאות אבל לדעת היש"ש צריך להיות טהור כל הרגל.

ג. עי' שאג"א סי' סו' שכ' לדון האם נשים חיבות לטהר עצם ברגל וכו' שדבר זה תלוי האם חיבות בשלמי שמחה עי"ש, והינו לשיטת הרמב"ם שישוד חיובא משום אכילת קדשים לזה אם פטורות מקדשים ממילא פטורות גם מדין זה, אמנם לדעת היש"ש שיש חיוב בפנ"ע לטהר עצמו ברגל לכאו' גם נשים חיבות במצוה זו [אם לא דנימא דהוי מ"ע שהזמן גרמא אבל ז"א דכתוב בלשון לאו בנבלתם לא תגעו].

ד. עי' שאג"א שלכאו' חיוב לטהר ברגל הוי רק בג' רגלים שיש חיוב עליה לרגל ולהביא שלמי שמחה אבל בר"ה ויו"ט אין חיוב לטהר עצמו ברגל, ותמה ע"ד הרא"ש שמשמע שגם ביוהכ"פ יש חיוב לטהר עצמו ברגל, ולכאו' הרא"ש ס"ל כהיש"ש שיש דין בפנ"ע לטהר עצמו ברגל ולא משום הקרבנות ולכן גם בר"ה ויוהכ"פ שייך חיוב זה.

ה. האם בזה"ז יש חיוב לטהר עצמו ברגל הנה לשיטת הרמב"ם ודעימיה וודאי

דרף יח.

בטעמא דרבא שהאיסור משום

מתקן

ונתמקד בטעמא דרבה משום שמא יטלטל ד"א ברה"ר, ובטעמא דרבא שהאיסור משום מתקן ונתחיל עם טעמא דרבא שהאיסור משום מתקן:

א. מה שמותר להשיק מים ע"י שטמ"ק יח. שכ' שכיון שיסוד האיסור משום מתקן אין תיקון רק בכלים לא במים ולכא"ו המכוון בזה שאין תיקון באוכלים, והצל"ח יז: תמה בזה שהרי אין מגביהים תרו"מ והטעם משמע בגמ' לעיל ט. שהאיסור משום מתקן הרי שיש תיקון גם באוכלים, ות' הצל"ח שכאן אין תיקון גמור שהרי גם בלי טבילה ראוי לו לשתייה שהרי מותר לשתות מים טמאים רק שמי שנוהג בטהרה נזהר מזה ולכן לא חשוב תיקון גמור רק בכלים לא באוכלים וע"ע להלן בזה.

ב. מה שמותר לדלות מים מבואר ברש"י שיסוד ההיתר משום שלא נראה כמתקן רק נראה כדולה מים מן הבור והוי ממש כעין אדם שאין בזה משום נראה כמתקן דנראה כמיקר וה"נ נראה כממלא מן הבור. ג. מה שנטמא ביו"ט מותר, בפשוטו י"ל שיש כאן קולא שכל היכא שלא היה יכול מבעו"י לא אסרו, אבל בשטמ"ק מבואר שיש כאן היתר מן הדין שהרי קי"ל כר"י

הטעם שאסור לטבול כלים.

הגמ' כאן מסיקה ד' טעמים בטעמא דאין טובלים כלים: א. רבה אמר גזרה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים [ואדם שמותר פשוט שהרי מותר לאדם לצאת ברה"ר ואין בזה משום משוין]. ב. רב יוסף אמר גזרה משום סחיטה וגזרו בכל כלים אף הנך שלא בני סחיטה משום אטו כלים ששיך בהם סחיטה [ואדם שלא בר סחיטה מותר]. ג. רב ביבי אמר גזרה שמא ישהא [ומה שבאדם לא חשו שמא ישהא כ' תוס' או שאדם אין משהא עצמו מלטבול, או שבאדם אין כ"כ חשש תקלה]. ד. רבא אמר שאסור לטבול כלי משום שנראה כמתקן כלי [ואדם שמותר משום שנראה כמיקר].

הקולות שמצינו בדין טבילת כלים

בגמ' מצאנו ד' בדין טבילה ביו"ט: א. מותר להשיק מים והינו דתנן במשנה ושויין שמשיקין מים לטהרם. ב. בברייתא מבואר שמדלין בכלי טמא הינו שאם דולה מים יחד עם הכלי ככה"ג שרי בינתיים גם לטבול. ג. בברייתא מבואר שאם נטמא ביו"ט מותר לטבול. ד. עוד מבואר בברייתא שאם נטמא רק בוולד הטומאה מותר לטבול [אפי' נטמא בערב יו"ט], ויל"ע מה יסוד ד' קולות אלו.

לטעמא דרבא שהאיסור משום

שמא יטלטלנו ד"א ברה"ה

א. הטעם שמותר להשיק מים צ"ע סו"ס סו"ס יטלטל הכלי אבן עם המים ד"א ברה"ר, כ' תוס' שאדם אינו להוט לטלטל מים ואין לחוש שיטלטלו ד"א ברה"ר, וברשב"א כ' באופ"א שכל מה שבהול לטבול ויבוא לטלטל ד"א ברה"ר הינו משום המצוה לטהר עצמו ברגל ובכלל גם לטהר כליו אבל מים אין מצוה לטבול ברגל עי"ש³⁰.

ב. ההיתר לדלות מים וכו' עי' מהרש"א שכ' שכיון שזה בדרך כלל קבוע עבור אין לחוש שיטלטלו ד"א ברה"ר.

ג. נטמא ביו"ט שמותר י"ל שלא גזרו היכא שאפשר מבעו"י, ועי' שאג"א שמילתא דלא שכיחא שיטמא ביו"ט ומילתא דלא שכיחא ל"ג רבנן [וכ' נ"מ שבכלים חדשים ששכיח לקנות ביו"ט יהיה אסור].

ד. נטמא בוולד הטומאה, עי' תוס' שכיון שטומאתו רק מדרבנן אינו להוט לטהרו.

הכרעת ההלכה מדוע אסור

לטבול כלים

הרי"ף כ' שהטעם שאסור לטבול בכלים משום גזרה שמא יסחוט, וכן משום

שמכשירין שא"א מבעו"י מותר לעשות מבעו"י אפי' כשיש מכה בפטיש גמור כמו השחזת סכין וכ"ש כאן שרק נראה כמתקן דשרי וכ"ה בצל"ח והשאג"א סי' נו' [והשאג"א הוסיף בזה דאף שהלכה כר"י אבל אין מורין כן, כאן שזה רק נראה כמתקן אף מורין כן אבל עי' מ"א ומ"ב סי' תקט' שמשמע שאה"נ שאין מורין כן, ויש נ"מ עצומה בזה [האם ההיתר מדין מכשירין או משום שהקילו כל היכא שא"א מבעו"י] מה הדין בנטמא 'בשבת' האם מותר דאם יש קולא באופן שא"א מבעו"י יש להקל גם בשבת אבל אם זהו מדין מכשירי או"נ לפי"ז פשוט שזה שייך רק ביו"ט לא בשבת ועי' להלן.

ד. נטמא בולד הטומאה כ' רש"י ותוס' שכ' שכיון שטומאתו מדרבנן אין זה כ"כ תיקון, והק' הצל"ח שהרי הפרשת תרו"מ אסור משום מתקן וכי נימא שתרו"מ דרבנן כגון בזה"ז או תרומת ירק יהיה הדין שמותר להפריש כי טומאתו מדרבנן, ותי' הצל"ח ע"פ הנ"ל דכאן אין זה כ"כ תיקון דראוי לו קצת להשתמש בחולין ולזה היכא שהטומאה מדרבנן לא חשוב כלל תיקון, ולא דמי לתרו"מ דלא חזי למידי.

³⁰. מבואר מד' הרשב"א שבכלל דינא דחייב אדם לטהר עצמו ברגל הינו גם לטהר כליו וכ"מ ברש"י בסוגיין ומאוד מובן למש"נ שייסוד דינא דלטהר עצמו ברגל הוא כדי שיוכל להיכנס לעזרה ולאכול קדשים בטהרה ואם כליו טמאים לא יוכל לאכול קדשיו בטהרה [דאם עיקר החיוב על האדם להיות טהור ברגל כמו שהבאנו לעיל מד' הרא"ש והיש"ש מסתבר שזה דין רק על האדם לא על כליו].

שכ'], אבל לטעמא דשמא יטלטל ד"א ברה"ר וכן לטעמא דשמא יתקן וודאי שיש לחוש לזה גם בכלי הניקח מהגוי.

ברין כלי [הניקח מהגוי] שחייב טבילתו מדרבנן אם מותר לטובלו

והנה נחלקו הראשונים האם כלי הניקח מהגוי חייב בטבילה מה"ת או מדרבנן, והנה להשיטות שהחייב מדאורי' נוחא שיש בזה משום מתקן אבל להשיטות שהחייב הוא רק מדרבנן מ"ט אסור לטבול הרי זה מבואר בגמ' שמותר לטבול כלי שנשמא בוולד הטומאה כיון שחייב טבילה הוא רק מדרבנן [לרבא משום שאינו כ"כ תיקון ולרבה משום שאינו להוט], וא"כ להנך שיטות גם לטעמא דמתקן ושמא יטלטל יש להתיר, והאמת שגם להשיטות שחייב טבילה הוא מדאורי' מ"מ כלי זכוכית וודאי שחייב טבילתו הוא רק מדרבנן ומשמע מד' הרא"ש והפוסקים שאסור לטבול כלי חדש גם כשהכלי הוא כלי זכוכית וצ"ע מאי שנא זה מוולד הטומאה.

ועי' מ"מ שביאר היטב שכלי טמא בוולד הטומאה הרי גם בעודו בטומאתו יכול להשתמש בו עכ"פ לחולין משא"כ כלי הניקח מהגוי גם אם חייב טבילתו רק מדרבנן מ"מ כ"ז שלא טבלו אסור להשתמש בו כלל וכלל ולכן חשוב תיקון גמור אף כשחייב טומאתו הוא רק מדרבנן [וכן לטעמא דרבה י"ל שכשאיין לו שום שימוש להוט לטהרו אף שהוא רק מדרבנן].

גזרה שמא ישהה, הרא"ש חולק ע"ז וכ' שקי"ל כאידך ב' טעמים משום רבה שמא יטלטל ד"א ברה"ר [וכ' שהרי מצינו דכוותא שגזרו כן שלא ליטול לולב וכן שופר ומגילה בשבת שמא יטלטל ד"א ברה"ר], וכן קי"ל כטעמא דרבא שהאיסור משום מתקן [דרבא בתרא].

כלי הניקח מהגוי האם מותר לטבול בשבת ויו"ט

וברא"ש מבואר שיש בזה נ"מ בזה האם מותר לטבול כלי הניקח מהגוי דאם טעם האיסור משום שמא יסחוט או משום שמא ישהה בכלי הניקח מהגוי אין לאסור, אבל אם הטעם משום שמא יטלטל ד"א ברה"ר או משום מתקן יש לאסור גם בכלי הניקח מהגוי [וב' הדעות הובא בשו"ע סי' שכג' ס"ז].

וביאור ד' הרא"ש עי' ביאור'ל סי' שכג' ס"ז שבכלים חדשים אין לגזור שמא יסחוט שהרי בגדים אינם חייבים בטבילה רק כלים חדשים שבהם לא שייך שמא יסחוט [ורק בבא לטבול מטומאה גזרו אף על שאר כלים אטו כלים בני סחיטה], וכן לטעם דשמא ישהה אין לחוש, דבכלי טמא הוא שיש לחוש שמא ישהה דאם ישהה אותו וישתמש בו תרומה יאכלנו ועביד איסורא שאכל תרומה טמאה, משא"כ בכלי חדש גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר וכ"ת מ"מ הרי עושה איסור במה ששתמש בו בלי טבילה י"ל שלא גזרו משום שמא יעשה איסור רק משום שמא יאכל מאכל אסור ובה ל"ג [וע"ע מה

כלי הניקח מהגוי בשבת

בגמ' מבואר שכלי שנטמא ביו"ט אפי' באב הטומאה מותר לטובלו ומשום של"ג היכא שלא הייתה לו אפשרות מקודם, ולכאו' ה"ה כלי שניקח מגוי אם קיבל את הכלי מגוי בשבת ויו"ט עצמו יהיה מותר לטבול אותו, ועי' פמ"ג שכג' בא"א סק"י שכ' שיש לחלק בזה בין שבת ליו"ט ומשום

שכל ההיתר רק ביו"ט דהוי כמכשירין שא"א מבעו"י שמותר אבל בשבת שאין דין מכשירין אפי' ביו"ט אסור [והינו שנקט שאין ההיתר סתם שהקילו כשא"א מבעו"י רק יסוד ההיתר משום מכשירין וכ"מ ברמ"א סי' תקט' סק"ז שגם בא"א מבעו"י דרי מ"מ אין מורין כן] והובא במ"ב שם סק"ל.

דרף יח:

הטבילה דכיון שמברך אז ניכר שבא לתקן, ותמה האבנ"מ בתשובה סי' י' [וכן בביאוה"ל סי' שכג' ס"ז] שלפ"ז היאך מותר לאשה לטבול הרי היא מברכת ומחזי כמתקן [ולא אישתמיט לא' מן הפוסקים שאמר שלא תברך].

ובעיקר ד' המ"א האם מחמת שמברך כבר נראה כמתקן ע"י ביאוה"ל שיש לדון בזה ד"ל שכיון שבטבילה מצד עצמה אין ניכר שבא לתקן רק יש דבר חיצוני שמברך ומחמת זה נראה כמתקן יש לומר שזה אינו גורע כיון שבטבילה עצמו אינו ניכר, וכ' שזה תלוי בפלוגתא [ע"י להלן] הראשונים בדין טבילת גר.

מדוע אין מטבילים גר בשבת משום מתקן הרי מחזי כמיקר

הק' הראשונים שכאן מבואר שמותר לאדם לטבול ואין כאן משום מתקן משום שנראה כמיקר, ואילו בגמ' יבמות מו: מבואר שאסור לגייר גוי בשבת משום מתקן ומ"ט לא נימא מחזי כמתקן ומצינו בזה כמה אופנים בראשונים:

א. תוס' שם ת"י שכיון שצריך ב"ד שיעמדו שם ויראו את הגירות אז רואים שבא להתגייר מחזי כמתקן [וכ' הביאוה"ל שמבואר מזה שגם כשמחמת דבר חיצוני מחזי כמתקן הרי זה אסור].

טבילת אדם

בגמ' מבואר שמה שמותר לאדם ולטבול ולא אסרינן ליה משום מתקן משום שמחזי כמיקר ואין זה ניכר כמתקן, וכן נפסק להלכה בסי' שכו' ס"ח שמותר לאדם לטבול לקריו בשבת ואין כאן משום מתקן מה שהוא נטהר מטומאתו משום שמחזי כמיקר, וכע"ז נשים טובלות בשבת ולא אסרינן משום מתקן [שהרי ע"ז מותרות לבעל] משום שמחזי כמיקר ואין כאן משום מתקן.

והנה כ' הפוסקים שם שלמעשה המנהג שלא לרחוץ כלל בשבת [והטעם משום שחשו לשמא יסחוט] ולזה כ' הפוסקים שכיון שהמנהג שלא לרחוץ כלל נמצא שכבר ניכר שהוא טובל לטומאתו והדרי' לאסור משום מתקן, ולזה כ' הפוסקים בשם התרוה"ד שאה"נ בטבילת נשים שלא בזמנה יש להחמיר שלא לטבול וע"י עוד מה שהאריכו הפוסקים בדין טבילת עזרא ואכמ"ל.

בר' המ"א שגם באופנים שמותר

לטבול מחמת שלא מחזי כמתקן

מ"מ לא יברך דאז נראה כמתקן

בגמ' מבואר שאם דולה מים עם טבילתו הרי זה מותר משום שאז אינו ניכר שבא לטבול את הכלי רק בא למלאות מים, וכ' המ"א סי' שכג' סקי"ג שלא יברך על

משום ישהה אבל בשבת שפיר יש לאסור גם משום מתקן, והינו שהמהרש"א ס"ל שאין איסור לתקן לצורך אוכל נפש ביו"ט [וכן ידועים ד' המהר"ב"ח סי' טו' [הובא בקה"י סי' ח' שכו' שאין לאסור ביו"ט איסור 'מתקן' כל שעושה כן לצורך אוכל נפש דהרי מלאכת או"נ הותרו לצורך אוכל נפש אף שבהרבה מהמלאכות יש בהם משום מתקן כגון שחיטה וכו' וע"כ שאין איסור מתקן לצורך או"נ [ודייק כן גם מד' הרמב"ם פכ"ג משבת הט"ו שהאיסור להפריש תרו"מ ביו"ט הוא רק משום מקדיש ובשבת גם משום מתקן].

והאחרונים [כמדומה שבשג"א סי' נו'] ביארו עוד בזה: דהנה הרמב"ם בהל' יו"ט שם הביא את הדין המבואר בבריתא שאם נטמא ביו"ט או שנטמא בוולד הטומאה אפי' בעיו"ט שרי לטבול ביו"ט, ולא הביא דין בשבת, ולהנ"ל ניחא מאוד דהרמב"ם ס"ל שכל ההיתר של נטמא ביו"ט או בוולד הטומאה הינו בהאיסור דשמא ישהה דבזה בנטמא באב הטומאה אין לגזור שמא ישהה דלא ראינו שהשהה וכל מה שגזרו הוא רק בהשהה מעיו"ט דאז ראינו שהשהה ויש לגזור, וכן נטמא בוולד הטומאה ל"ג שמא ישהה דגם אם ישהה יבואו רק לאיסור דרבנן ול"ג גזרה לגזרה, אבל אם משום מתקן ס"ל שיש לאסור גם בנטמא בוולד הטומאה דסו"ס יש כאן תיקון דרבנן, וס"ל שיש לאסור גם בנטמא בשבת אסור [וניחא יותר למה שנקט המ"מ פ"ד בדעת הרמב"ם שפסק כרבנן שמכשירין אסורים].

ב. הרא"ה כאן כ' ליישב שטבילת דבר טמא אינו מתקן בעצם רק נראה כמתקן וע"ז מהני מה שאינו נראה כמתקן רק כמיקר, אבל טבילת גר שהוי תיקון ממש לא מהני מה שאינו נראה כמתקן, ונראה הביאור דטבילת כלים אין זה תיקון גמור שהרי חזי לחולין [עי' לעיל מהמ"מ] רק אסור משום 'נראה' כמתקן ולזה כל שאינו נראה כמתקן שרי, אבל טבילת גר אין זה רק נראה כמתקן רק תיקון גמור הוא וע"ז לא יועיל מה שאינו נראה כמתקן.

ג. הבי"י יו"ד סי' רסד' כ' בדעת הרמב"ם שהאיסור לטבול אינו משום מתקן רק משום שגרות צריך ב"ד ואין דנים בשבת, וכ' הבי"י שמה שלא כ' הרמב"ם שהטעם משום מתקן משום שס"ל שכיון שמבואר כאן שאדם הטובל אין נראה כמתקן רק כמיקר ממילא אין לאסור גם בגרות משום מתקן דמחזי כמיקר [וכ' הביאווה"ל שם שאף שיש ב"ד העומדים כאן ס"ל שכיון שזה דבר חיצוני שאינו ניכר בגוף הטבילה אינו גורע ונ"מ לדין המ"א הנ"ל].

שיטת הרמב"ם בטעם הדין שאסור לטבול כלים 'בשבת' 'וביום טוב'

הרמב"ם בפ"ד מיו"ט הי"ז פסק שהטעם שאסור לטבול כלים בשבת הוא משום גזרה שמא ישהה, ואילו בפכ"ג משבת ה"ח כ' שהטעם משום מתקן וצ"ע, ועי' מהרש"א כאן שכ' שהרמב"ם סובר שיש חילוק בזה בין שבת ליו"ט, דביו"ט אין לאסור משום מתקן ולכן כ' שהאיסור רק

דף יט.

טבילה מגב לגב לשיטת רש"י

למדנו במשנה שהגם שיש איסור לטבול כלים ביו"ט אבל מטבילין מגב לגב ומחבורה לחבורה ובגמ' יט. ת"ר כיצד מגב לגב הרוצה לעשות גתו על גב כדו וכדו על גב גתו עושה כיצד מחבורה לחבורה היה אוכל בחבורה זו ורוצה לאכול בחבורה אחרת הרשות בידו, וכ' רש"י עושה גיתו על גב טבילה זו שהטביל לשם כדו ואין צריך לחזור ולהטביל לשם גת וההיא טבילה שניה הבא להחמיר על עצמו ולהטביל קתני מתניתין שהוא מטביל ביום טוב שאין כאן תקון כלי ואינה טבילה שהרי אינה צריכה.

משמעות ד' רש"י שאינו חייב לטבול כלל לא מדאורי' ולא מדרבנן ולכן מותר לטבול משום שאין כאן תיקון שהרי א"צ טבילה ועי' שטמ"ק שתמה דא"כ מה החידוש ומאי ס"ד לאסור ותי' שקמ"ל שאף שהוא מחמיר על עצמו ולפי דעתו נראה כמתקן עם כ"ז מותר וע"ע רשב"א מה שכ', ועי' ביאורו"ל סי' שכו' ס"ח שכ' שבי שבא לטבול בשבת לתוספת טהרה שרי ודימה זה להא דמטבילין מגב לגב [גם לשיטת רש"י עי"ש וכ"ש לשיטת הרמב"ם דלהלן].

טבילה מגב לגב לשיטת הרמב"ם

ברמב"ם יש פירוש חדש בזה וז"ל בפירוש המשנה אמרו מטבילין מגב לגב ר"ל שאם היה לו כלים טהורים שהוא משתמש בהן במסחטת הזיתים והוא 'חולין' ורצה להשתמש בהן במסחטת היין והוא 'תרומה' מותר לו להטבילין טבילה שניה ביום טוב, שאע"פ שהן טהורין צריך להטבילין טבילה נוספת אם רצה לעשות בטהרה, הינו דבפ"ב דחגיגה מבואר שרבנן עשו מעלה בתרומה שאם טבל דבר לטומאתו לחולין ורוצה אח"כ להשתמש בו למע"ש או לתרומה לא עלתה לו טבילה, וזהו דקמ"ל שאם טבל לחולין ורוצה להטבילו לתרומה טבילה זו מותרת ביו"ט וכ"ה ברמב"ם פ"ד הי"ז ז"ל כלי שהיה טהור לתרומה ורצה להטבילו לקדש מותר להטבילו וכן כל כיוצא בזה מטבילות שאר המעלות ע"כ.

ובפשוטו הטעם בזה דכיון שחייב הטבילה הוא רק מדרבנן שרי כמו וולד הטומאה שהרי מעלה זו הוא רק דרבנן [ונ"מ שלמש"נ לעיל בדעת הרמב"ם בשבת יהיה אסור], אבל בביאורו"ל ביאר שלא חשוב תיקון כלל דכיון שהכלי בעצם טהור ואין

קרבים ה"מ שלמים אבל עולה לא קרב, ובר"נ בן הרמב"ן כאן עמד בזה וכ' שגם רשב"א שס"ל שעולה לא קרבה הינו מדרבנן אבל מדאורי' אין לחלק בזה וכמו ששלמים קרב גם עולה קרבה והגמ' שם בשבת וסנהדרין הינו בדאורי', אבל מד' תוס' לק' כז: ושבת כד: מבואר לרשב"א עולת ראייה אינו קרב הוא מדאורי' והדק"ל, אמנם הישוב לזה [וכ"כ החזו"א סי' קכט' סק"ב] דמצינו להלן כ: שיטה שלישית שס"ל שנו"נ קרבים לא רק שלמים אלא גם עולה עי' ברש"י ותוס' שם בדעת אבא שאול, וניחא דסוגיא שם קאי כאבא שאול שאפי' עולה קרבה.

ונמצא לסיכום שיש לנו ג' שיטות בזה: א. לעולא אפי' שלמים אינם קרבים. ב. שיטת רשב"א ששלמים קרבים ועולה אינה קריבה. ג. שיטת אבא שאול שגם עולה קרב.

בשיטת אבא שאול שנדרים ונדבות קרבים ואפי' עולת נדבה

ויש לברר מה הנדון כאן ומ"ט שיהיה מותר להקריב נו"נ ומה הסברא לאסור, ולהבנת הענין יש להקדים: בגמ' לעיל יב. מבואר שנחלקו ב"ש וב"ה בדין 'מתוך' האם אמרי' מתוך שהותרה מלאכת או"נ הותר נמי שלא לצורך, ובגמ' שם מבואר הכי: תני תנא קמיה דרבי יצחק בר אבדימי השוחט עולת נדבה ביום טוב לוקה א"ל דאמר לך מני

חייב הטבילה להסיר הטומאה רק לתוספת טהרה בזה אין איסור טבילה³¹ [והינו שאין גדר המעלה שהוא 'טמא' לתרומה רק שיש חייב טבילה לתוספת טהרה עי' גמ' חגיגה יח: שהטבילה הוא לאכילה לא לנגיעה עי' תוס' שם בסוה"ע ותיו"ט שם וחזו"א פרה סי' י' סק"ה].

נדרים ונדבות אם קרבים ביו"ט

ב"ש אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהן אבל לא עולות, וב"ה אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן, ובגמ' אמר עולא מחלוקת בשלמי חגיגה ועולת ראייה וכו' אבל נדרים ונדבות דברי הכל אין קריבין ביום טוב וכן אמר רב אדא בר אבהו נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב.

הנה בדין הקרבת נדרים ונדבות לפי ב"ה מצינו כמה שיטות בזה: כאמור דעת עולא שאינם מקריבים לא עולות ולא שלמים [וכן איתא בחד ברייתא להלן]. בהמשך מביאה הגמ' את שיטת רשב"א שמחלק בזה דשלמי נדבה קרבה ועולת נדבה אינה קריבה, ונמצא שלכו"ע עולת נדבה אינו קרבה ביו"ט והנדון כאן בשלמי נדבה, והנה בגמ' שבת קיד. משמע שלמ"ד נו"נ קרבים ביו"ט אז לא רק שלמי נדבה קרבה אלא גם עולה וכ"מ בגמ' סנהדרין לו.

ורעק"א שם תמה בזה שהרי כאן מבואר בגמ' שגם לרשב"א שס"ל נו"נ

31. ועי' ביאודה"ל שם שכ' לבאר ד' השו"ע שהיתיר לטבול כלים הניקחין מהגוי ונתקשה מ"ט לא חשש לשיטת הרמב"ם שהאיסור משום מתקן וכ' שס"ל שזה דומה לטבילת מעלה כיון שאין הטבילה להסיר טומאה רק לתוספת טהרה להכניס הכלי לקדושת ישראל.

לפי"ז לעולא השוחט עולת נדבה לוקה אפי' לב"ה.

בשיטת רשב"א ששלמים קרבים ועולה אינה קריבה

שיטת רשב"א שעולת נדבה אינה קריבה ואילו שלמי נדבה קרבה, וצ"ע מה החילוק וממנ"פ אם אמרי' מתוך להתיר ולכן שלמים מותרים אז נתיר גם עולה ואם ל"א מתוך [או משום לכם ולא לגבוה] אז נאסור גם שלמים, והרא"ה ור"נ בן הרמב"ן כ' שאה"נ לרשב"א גם עולת נדבה קרבה מדאורי' ומדרבנן הוא דלא קרב, אבל בתוס' להלן כז: ושבת כד: מבואר שלרשב"א מדאורי' לא קרב.

ועי' היטב להלן ושבת שם שטעמא דרשב"א שלעולם עולה אינה קרבה דאורי' [או משום של"א מתוך או משום לכם ולא לגבוה] ומ"מ שלמי נדבה קרב משום שיש חלק לבעלים והוי ממש צורך או"נ [וא"צ למתוך וגם אין סברא למעטו מקרא דלכם ולא לגבוה] והרי כל השוחט לצורך או"נ אף שאינו צריך אלא לכזית וכן בהמת שותפים של ישראל וגוי מותר, וה"נ כיון שיש לבעלים חלק בזה הרי זה מותר ומה שיש בו גם חלק גבוה אינו מגרע [ויבואר להלן כא. מ"ט דמ"ד ששלמים אינם קרבים והגמ' באמת מק' מאי שנא מבהמת שותפות של גוי וישראל ויבואר שם בס"ד].

והנה יסוד לזה ששלמי נדבה אפשר להתיר מסברא מבואר גם בתוס' לעיל יב. דהנה בגמ' שם מבואר שלב"ש המקריב עולת נדבה לוקה וכ' תוס' שכ"ז במקריב

בית שמאי היא דאמרי לא אמרינן מתוך וכו' דאי ב"ה הא אמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ה"נ מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ע"כ והיינו שלב"ה שאמרי' מתוך ה"נ יש להתיר לשחוט עולת דמתוך שהותרה שחיטה לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך, [וע' רמב"ן קכד: ורא"ה בסוגיין שיש מתוך שהותר שלמי חגיגה ועולת ראייה הותר נמי שלמי נדבה ועולת נדבה].

ולפי"ז ניחא מאוד דעת אבא שאול שכל נו"נ קרבים אפי' נדרים עולה והוא משום מתוך דמתוך שהותר לצורך הותר נמי שלא לצורך, וצ"ע בדעת עולא שס"ל שאסור להקריב עולה ושלמים ומדוע לא נימא מתוך כמבואר בגמ' יב. [ועי' רא"ה שצידד לומר שמה שלעולא נו"נ אינם קרבים הוא מדרבנן אך חזר בו דמשמעות הדברים שהוא דאורי' וכ"מ בראשונים וכ"מ בגמ' כ:], ומצינו בזה ב' מהלכים:

א. בתוס' יב. מבואר שאה"נ מן הדין שיהיה מתוך וכו' ומה שאינו קרב מדאורי' הוא מדרשא דלכם ולא לגבוה, ומה שמבואר שם שלב"ה אינו לוקה הינו משום שמצד מלאכה אין לאסור דמתוך וכו' ורק שאסור מקרא דלכם ולא לגבוה וזה איסור עשה בלבד ואינו לאו ואין לוקין ע"ז [משא"כ ב"ש דלית להו מתוך אז אסור מלתא דמלאכה ולוקה].

ב. ברא"ה כ' שהסוגיא בדף יב. סוברת כמ"ד נו"נ קרבים ביו"ט ולדידיה הטעם משום שאמרי' מתוך וכנ"ל אבל עולא ס"ל של"א מתוך בזה והטעם שאין בזה צורך, ונ"מ

ועולה לא קרבה מסתבר שחטאת כשלמים שהרי הטעם שלשמים קרבים התבאר משום שיש חלק לבעלים וה"נ בחטאות ואשמות יש חלק לכהנים ועולה הוא שאינו קרב משום שאין חלק לבעלים, ועי' ר"ש משאנץ פסחים פג: ז"ל ובסנהדרין מוכח בהדיא דמאן דשרי נ"נ ביו"ט שרי לגמרי ולא אסר שום קרבן שבעולם ע"כ, ועי' מצפה איתן זבחים עה: שנקט כן בפשיטות.

אבל עי' חשק שלמה שם שנקט שרק נו"נ קרבים אבל חטאות ואשמות אינם קרבים וצ"ע הטעם בזה, ויש לפרש לפי מה שכ' הרמב"ן שבת קכד: ורא"ה בסוגיין שלא אמרי' מתוך שהותר שחיטה לצורך אוכל נפש [כיון שבשחיטת עולה אין צורך כלל דלא כסברת תוס' שלא יהא שולחנך וכו'] רק אמרי' מתוך שהותר שלמי חגיגה הותר גם שלמי נדבה, ומתוך שהותר עולת ראייה הותר עולת נדבה ועי' ברא"ה של"א מתוך מקרבן לקרבן אחר, ולפי"ז פשוט ששייך מתוך רק להתיר שלמים ועולה שמצינו דכותא שהותר שלמי חגיגה ועולת ראייה.

והנה מלשון הרמב"ם יש ללמוד קצת שגם למ"ד שנו"נ אין קרב מ"מ חטאות ואשמות קרב, דהנה אנן קי"ל כעולא שנו"נ אין קרבים ורק שלמי חגיגה ועולת ראייה קרב, והחילוק בזה משמע ברש"י שאלו חובת הרגל והתירה תורה אבל שאר נו"נ שאינם שייכים לרגל לא הותר, אבל ברמב"ם משמע טעם אחר בזה וז"ל בפ"א מחגיגה ה"ח ז"ל עולת ראייה ושלמי חגיגה וכו' דוחין את יו"ט ואף על פי שאין מקריבין ביו"ט נדרים ונדבות מקריבין עולת ראייה

עולת נדבה אבל אם הקריב שלמי נדבה לב"ש אף שאסור אינו לוקה, והטעם כ' תוס' ז"ל אבל שלמי נדבה פטור אף על גב שאינו חייב בהן והיה יכול להמתין עד למחר 'הואיל ויש בהן צורך הדיוט', מבואר בתוס' שהסברא פשוטה להתיר וגם ב"ש דל"ל מתוך מותר דיש בהם צורך הדיוט, ולכן אינו לוקה ולכן אף שלמעשה אסור מדאורי' לשחוט הינו מקרא דלכם ולא לגבוה [וכ"ה בתוס' מגילה ה.]. והוי רק איסור עשה ולכן אינו לוקה.

ויש לדון האם לרשב"א מותר רק 'לשחוט' את השלמים או גם 'להקטיר' את אימורי השלמים דמסברא היה נראה שרק שחיטה מותרת דזה מעכב האכילה ונמצא ששוחט בשביל לאכול אבל הקטרת אימורים הרי אין מעכבים את האכילה [עי' תוס' להלן כ: בסוה"ע] ולזה הדר להיות כמו עולה, אמנם משמעות הדברים שמקריבים שלמים כולל הקטרה וצ"ע הטעם בזה ועמד בזה החזו"א סי' קכט' סק"ד עי' מה שכ' בזה.

האם חטאות ואשמות קרבים ביו"ט

י"ע האם מותר להקריב חטאות ואשמות ביו"ט והנה למ"ד שנו"נ אינם קרבים ביו"ט ורק שלמי חגיגה ועולת ראייה קרב - לכאור' פשוט שחטאות ואשמות נמי אינם קרבים, והנדרון למ"ד שנו"נ קרבים האם גם חטאות קרבים, והנה לאבא שאול שכל נו"נ קרבים משום מתוך או משום לה' כל לה' לכאור' מסברא גם חטאות ואשמות בכלל, וכן לרשב"א שס"ל שרק שלמים קרבים

שאם היה חיגר ביו"ט אף שנתפשט פטור ועי' מה שהעיר מהברייתא כ:].

י"ט לרש"י בחגיגה מ"ט בשביעי של פסח אפשר להביא הרי כל ההיתר רק ביו"ט א' שעיקר זמנו ביום א', אמנם יש לומר שביו"ט א' הוא שהוצרך רש"י לטעם זה שעיקר זמנו ביום א' דאל"ה הרי יש לו תשלומין כל ז' אבל בשביעי של פסח ששוב אין לו תשלומין וודאי שאפשר להביאו אז דאם לא יביאנו יעבור זמנו.

בדין סמיכה ביו"ט

דעת ב"ש שאף שמקריבים שלמי חגיגה אבל אין סומכין עליהם, ודעת ב"ה דסומכים עליהם, בטעמא דב"ש שאין סומכין כ' רש"י שאסור משום שיש בזה משום שבות וכ"מ בגמ' חגיגה טז: , וטעמא דב"ה שסומכין ולא חשו לאיסור שבות יש לומר משום שאין שבות במקדש או י"ל שחז"ל לא רצו להפקיע דין הסמיכה וכיון שמותר להביאם ביו"ט לכן התירו גם את הסמיכה, וכ"ה לשון רש"י חגיגה ז: ז"ל וסומכין עליהן כיון דמותר להביאן לא גזרו שבות לבטל סמיכתן, ועי'ע להלן כ. שנכתוב עוד בזה.

ושלמי חגיגה ושלמי שמחה שאין אלו נדרים ונדבות אלא חובות ע"כ, משמע ברמב"ם שמה שעולת ראייה ושלמי חגיגה קרב טפי מנו"נ אינו משום שהם חובות 'הרגל' אלא משום שהם חובות ולא דמי לנו"נ, ולפי"ז משמע שחטאת ואשם שהם חובה יקרב וצ"ע.

החילוק שבין שלמי חגיגה ועולת ראייה – לשלמי ועולת נדבה

בטעמא דב"ה ששלמי נדבה ועולת ראייה קרב ביו"ט ואילו נ"נ אינם קרבים לכאור' הטעם בזה שרק דברים הבאים מחמת הרגל ושייכים ליו"ט הם קרבים ביו"ט אבל נ"נ שאינם שייכים ליו"ט אינם קרבים, אבל ברש"י כ' שהטעם שנו"נ אפשר להקריב אחר יו"ט משא"כ עולת ראייה ושלמי חגיגה זמנם רק בחג [ואף שיש להם תשלומין כל ז' מ"מ אחר ז' אין להם תשלומין] ויסוד הסברא מבואר להלן בברייתא כ:, אבל ברש"י חגיגה ז: כ' ה ז"ל אף על פי שיש להן תשלומין עיקר מצותן ביום ראשון וכור' [ועי' רש"ש שזה מתאים עם שיטת ר"י שם ט. שס"ל שכולם תשלומין לראשון ונ"מ

דף יט:

רשות אבל כשבאכילת מצה יש מצוה אין זה כבועל ארוסתו ושרי.

ג. **עוד** ראיתי ליישב דהנה במאירי ותורי"ד ר"פ ע"פ מבואר שהאיסור לאכול מצה בע"פ הוא רק במצה לשמה שראוי למצוות מצה, אבל מצה 'שלא לשמה' מותר לאכול כיון שאין ראוי לאכילה, ולפי"ז ניחא מאוד שלחמי תודה שלא נעשו לשם מצות אכילת מצה דליל פסח אין איסור לאכלם בע"פ [ובעיקר הדבר עי' מהרש"א ר"פ ע"פ שנקט שיש איסור לאכול מצה שלא לשמה וכן נקטו פוסקי זמנינו ונוגע מאוד בע"פ שחל להיות בשבת].

ד. **עוד** ראיתי ליישב דהנה הפמ"ג במשב"ז סי' תע"א סוסק"א נסתפק האם האיסור רק באכילת כזית שבזה יוצא יד"ח מצה או גם בפח' מכזית נמי אסור כדי שיהיה היכר לאכילתה עי"ש, ואם נימא שאין איסור בפח' מכזית ניחא דיכולים לאכלו פחות פחות [ומצוות אכילת קדשים מתקיים גם בפח' מכזית כידוע מד' הבית הלוי] משא"כ חמץ שאסור משום איסור חצי שיעור.

בדין עשיית מלאכה מיו"ט ליו"ט

אחר

ר"ש אומר הרי הוא אומר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות כל שבא בחג

למה אין לאסור להביא תודה בע"פ משום המצה שהרי אסור לאכול מצה בע"פ

אמר מר אין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה, פשיטא אמר רב אדא בריה דרב יצחק ואמרי לה רב שמואל בר אבא הכא בארבעה עשר עסקינן וקסבר אין מביאין קדשים לבית הפסול, והקשו הצל"ח והפמ"ג במשב"ז סו"ס תסח' דמשמע מד' הברייתא שהאיסור להביא תודה בע"פ הוא משום חלק החמץ שאסור רק עד ד' שעות, ומשמע שמצד ה'מצה' אין לאסור וקשה הא יש לאסור גם מצד חלק המצה שהרי אסור לאכול מצה בע"פ כמבואר בירושלמי דהוי כבועל ארוסתו בבית חמיו [והוא איסור גמור ומבואר ברמב"ם שהאוכל מצה בע"פ מלקיין אותו מכת מרדות] ונמצא א"כ שממעט את כל זמן אכילתו עד הלילה, ומצינו כמה תי' בזה:

א. **הצל"ח** כ' שהאיסור להביא קדשים לבית הפסול הוא רק כשממעט את 'סוף' זמן אכילה אבל כאן שממעט רק את 'תחילת' זמן אכילה אין בזה איסור שהרי מתחילת הלילה יוכל לאכלו עד סוף הזמן.

ב. **הפמ"ג** שם תי' שהאיסור של בועל ארוסתו הוא רק באוכל אכילת

ועי' פנ"י שהביא ק' זו מהח"צ ותי' שאף שלאו דב"ת עובר בין אמר ולא אפריש ובין אפריש ולא אקריב אבל עשה איכא רק באפריש ולא אקריב דכיון שיש לו קרבן מחויב להביאו אבל אמר ולא אפריש אינו עובר.

ועי' קה"י שביאר ד' הפנ"י שחלוק ביסודו האיסור בל תאחר מהעשה, דיסוד דינא דבל תאחר הוא לקיים נדרו וזה שייך בין אמר ולא אפריש בין אפריש ולא אקריב, אבל העשה הוא להביא את 'מה שיש לו' והינו הקרבן שיש לו יש לו חיוב להקריבו אבל באמר ולא אפריש שאין לו קרבן אין עשה.

האם יש חיוב להקריב שלמי שמחה

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר מביא אדם תודתו בחג הסוכות ויוצא בה ידי חובתו משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה, מבואר כאן שאדם שחייב להביא תודה אינו יכול לפטור בזה את חיוב שלמי חגיגה' אבל יכול לפטור את חיוב שלמי שמחה שיש לו, והנה הטעם שאינו יכול לפטור חיוב שלמי חגיגה שלו מבואר בגמ' משום שדבר הבא מן החובה אינו בא מן המעשר אלא מן החולין.

ומבואר שאף שא"י לפטור חיוב שלמי חגיגה בתודתו אבל יכול לפטור חיוב שלמי שמחה שלו וכן מבואר במשנה חגיגה ז: ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה וכו' וצ"ע כיון שדבר שבחובה אינו בא אלא מן המעשר ולכן אינו יכול לפטור חובת שלמי חגיגה מן המעשר

המצות בא בחג השבועות ובחג הסוכות וכו' והבינה הגמ' שר"ש אוסר להביא תודה אפי' בחוה"מ, מתקיף לה ר"ז השתא סלותי מסלתינן נדרים ונדבות מבעיא, ועי' רא"ה שפי' שהרי מותר 'לבקע עצים' בחוה"מ כ"ש שמותר להביא תודה, והרא"ה נתקשה שהרי גם ביו"ט מותר לבקע עצים כמבואר להלן לא. ומ"מ להקריב נו"נ אסור, ותי' שבחוה"מ מותר לבקע מיום חוה"מ לחברו משא"כ ביו"ט אסור ומשמעות הדברים שביו"ט אסור לעשות מלאכה לצורך יו"ט אחר כגון ביו"ט ראשון של פסח לשביעי של פסח, אמנם עי' שעה"צ סי' תקג' סק"ד שנקט שמותר לבשל מיו"ט ראשון ליו"ט אחרון, וכן משמע בגמ' פסחים מז. שלמ"ד צרכי שבת נעשים ביו"ט מותר לבשל מיו"ט לשבת הבאה ועי' עמק ברכה הל' יו"ט [ותלוי זהב במח' הראשונים שם ואכמ"ל].

בהא דמשמע בגמ' שלר"ש שבועי' כסדרן א"צ להביא עד אחר סוכות והרי יש עשה אחר רגל ראשון

אמר אב"י בהקדמה כו"ע לא פליגי דשרי כי פליגי למיקם עליה בבל תאחר ועי' גמ' ורש"י והכי קאמר כל שבא בחג המצות כגון שנדר קודם הפסח וכו' וכל שאינו בא בחג המצות שלא היתה עליו להביאה בפסח כגון שנדר אחר הפסח אינו בא כלומר אינו צריך להביאה לא בחג השבועות שלאחריו ע"כ, ורעק"א כאן ציין לד' הטו"א בר"ה ו. שתמה דאמנם אינו עובר על בל תאחר אבל עובר על עשה כמבואר בגמ' ר"ה ו. אמר רבא כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה,

חובת שלמי שמחה בקרבנות שמחויב הינו בחיוב אכילת שלמי שמחה כל יום משבעת ימי החג דזה יכול לקיים גם בבשר קדשים של חברו וכו' אבל כדי לקיים חיוב הקרבה פעם אחת בחג זה באמת מחויב להביא מן החולין [והוכיח כן מד' תוס' ז': בשם ר' אלחנן עיי"ש], עוד כ' שמה שנשים חיבות בשלמי שמחה הינו בחיוב הקרבת שלמי שמחה אבל אינן חיבות באכילת בשר קדשים כל יום, ועי' הגה' אמרי ברוך חגיגה ח. שנמי כתב כן [הובא להלן בהערה].

הנה האבי עזרי שם בסוף הספר הביא מכתבו של החזו"א שתמה טובא ע"ז שיש חיוב להקריב שלמי שמחה וז"ל החזו"א מצות שמחה הוא רק אכילת בשר לפני ה' בין משלו בין משל אחרים ונוהג כל ז' וזהו היא מצות שמחה אבל אין חיוב של הקרבה בשביל שמחה ואילו היה ב' מצוות בשמחה היה הדבר מפורש ומפורסם במשנה ובגמ' ואם במשנה וגמ' אינו מפורש אנו מניין לנו וכו' אילו היה מצוה בהקרבה ואינו בא אלא מן החולין ואינה נוהגת כל ז' כי אז היה בידינו משנה חדשה שמחה כיצד חייב אדם להקריב וחייב לאכול חייב להקריב יום א' ולאכול כל ז' זה שהוא מקריב אינו בא אלא מן המעשר וזה שהוא אוכל יוצא בנו"ע הנשים חיבות להקריב ואינו חיבות לאכול וכו', ובסו"ד שם כ' שיש בזה משום חשש בל תוסיף לומר כזה דבר שיש חיוב הקרבת שלמי חגיגה³².

מ"ט לפטור שלמי שמחה שלו יכול מן המעשר.

ומד' רש"י משמע שלחיוב שלמי שמחה אין חיוב כלל להקריב קרבן והעיקר לאכול בשר קדשים ויכול לפטור זה גם בקרבן שהקריב חברו, וכ"מ ברא"ה ז"ל הכא אין החובה אלא שיהיה לו בשר לו ולב"ב ולהיות בשמחה וכל שיש לו הרבה בשר יצא יד"ח ע"כ, ולזה פשוט שאין בזה חיסרון של דבר שבחובה דאין חיוב הקרבה רק שיהיה לו בשר שלמים והרי יש לו.

ובאמת שנחלקו האחרונים בדין זה האם יש חיוב הקרבת שלמי שמחה, או שעיקר הדין הוא שיאכל בשר שלמים, והנה חיוב אכילת שלמי שמחה הוא כל יום מז' ימי החג, ובאבי עזרי פ"ב מחגיגה ה"י יצא לחדש שיש חיוב להקריב פעם אחת בחג שלמי שמחה' ודייק כן מד' הרמב"ם פ"א' מחגיגה ה"א כ' ז"ל השמחה האמורה ברגלים היא 'שיקריב שלמים' יתר על שלמי חגיגה ואלו הם הנקראים שלמי שמחת חגיגה שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך ע"כ, משמע מד' הרמב"ם שיש חיוב להקריב שלמי שמחה, וכן משמע ברמב"ם בסה"מ נד' ז"ל היא שצונו לשמוח ברגלים וכו' והענין הראשון הרמוז אליו בצווי הזה הוא שיקריב קרבן שלמים על כל פנים וכו', ומה שמבואר במשנה בחגיגה ובסוגיין שאפשר לצאת ידי

32. והאבי עזרי כנראה רצה להשמיט חידושו משום תמיהת החזו"א על דבריו רק שכ' שהראו לו שכדבריו כן מבואר בהגה' אמרי ברוך לטו"א חגיגה ט. וז"ל י"ל דאף דחייבים לאכול כל יום משלמי

ידי חגיגה הרי עלי תודה מהני, וכעיי"ז
מבואר בראב"ד פ"ב מחגיגה הי"ד ותמוה
מדוע מועיל הרי זה מתנה וכו'.

ובקו"ש שם תירץ שדבר הבא מן החובה
וכו' אין זה רק לכתחילה ואינו
מעכב ולכן אין בזה משום מתנה וכו',
ודבריו מחודשים מאוד דבפשוטו דין זה
מעכב, ועוד גם אם זה רק דין לכתחילה כיון
שמ"מ שדין תורה שלא להפריש מן המעשר
הוי זה התנאה נגד ד"ת.

וליישב ק' הקו"ש נראה דיל"ע מה המקור
שדבר שבחובה אינו אלא בא אלא
מן החולין ומד' הגמ' משמע שאין לזה מקור
וסברא הוא וזהו דמק' פשיטא דבר שבחובה
וכו' והסברא בזה דכיון שנתחייב בתורה
אינו יכול לפרוע בזה גם חיוב אחר וכמו
שפשוט שאדם שלוה מנה ב' פעמים מאותו
אדם אינו יכול לפרוע ב' חיובים אלו במנה
אחד, וה"נ הרי יש לו ב' חיובים תודה
וחגיגה ואינו יכול בקרבן א' לפטור ב'
חיובים אלו, ולזה י"ל שהיכא שבזמן
שנתחייב תודה התנה שיפרע בזה את חגיגתו
אין בזה חיסרון זה שהרי מעיקרא זה היה
התחייבותו לפרוע בזה חיוב החגיגה, וכה"ג
במשל הנ"ל מי שלוה מנה ואח"כ נתחייב
בקנין סודר לפרוע חוב זה דיכול לשלם מנה
אחד ולא אמרי' שיש כאן ב' חיובים ואינו
יכול לפרוע ב' חיוביו במנה אחד שהרי זה
גופא ההתחייבות לפרוע חוב זה וזה ברור.

במתנה לפרוע שלמי חגיגה
מהתודה למה אין בזה משום
מתנה ע"מ שכתוב בתורה

בגמ' פשיטא דבר שבחובה היא וכל דבר
שבחובה אינו בא אלא מן החולין,
לא צריכא דאף על גב דפריש כדבעא מניה
רשב"ל מר"י האומר הרי עלי תודה ואצא
בה ידי חגיגה הריני נזיר ואגלח ממעות
מעשר שני מהו א"ל נדור ואינו יוצא נזיר
ואינו מגלח, הינו שגם באופן שהתנה להדיא
שמתחייב תודה ע"מ שיפטור חיוב שלמי
חגיגה שלו נמי אינו יוצא בו משום חגיגה,
והקו"ש אות נא' תמה בזה מה הס"ד ששייך
להתנות הרי זה מתנה ע"מ שכתוב בתורה
שהרי דין תורה הוא שדבר שבחובה אינו
בא מן המעשר וכל המתנה ע"מ שכתוב
בתורה תנאו בטל.

והנה בשטמ"ק באמת מבואר שזהו הקמ"ל
שהטעם שלא מהני משום מתנה ע"מ
שכתוב בתורה, אבל בד' רש"י ותוס' משמע
שגם למסקנה אין החיסרון משום מתנה,
דברש"י ביאר בטעם הדין זה ז"ל נזיר ואינו
מגלח ממעות מעשר אלא מן החולין דכיון
דאמר הרי עלי נתחייב דאמירה לגבוה
כמסירה להדיוט וכי הדר אמר על מנת לאו
מילתא היא ע"כ, וכ' תוס' שמשמע מזה
שכ"ז דוקא כשאמר תחילה הרי אלו תודה
דכיון שאמר כן נתחייב בתודה ושוב אינו
יכול להתנות דאמירה לגבוה וכבר חל
ההתחייבות אבל אם אמר תחילה ע"מ שאצא

שמחה יכול לצאת בשלמי שמחה של חבריו אבל גם מוטל על כל איש להקריב עכ"פ קרבן אחד משלו
לשלמי שמחה וזה יש לו תשלומין כל החג ע"כ ולכן השאיר חידוש זה על מקומו.

דרה ב.

הוא גם להביא קרבנות והאחרונים הוכיחו כן מד' תוס' נזיר יא. שכ' שנזיר יכול להתנות על נזירותו אף שמילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי נזיר חשוב איתא בשליחות דיכול לשלוח קרבנותיו.

**בטעמא דב"ש שאין סומכין על
שלמי חגיגה ובהא דלא התירו
משום שאין שבות במקדש**

במשנה מבואר שלכו"ע שלמי חגיגה קרבין בחג והאם סומכין ע"ז נחלקו בזה תנאי לב"ש אין סומכין ולב"ה סומכין, מהו יסוד המח', ברש"י במשנה יט. מבואר שטעמא דב"ש הוא משום שהסמיכה אסורה משום שבות דמשתמש בבעלי חיים דאסור וכן משמע בגמ' חגיגה טז: אמר רב שמן בר אבא אר"י לעולם אל תהא שבות קלה בעיניך שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות, ונחלקו בה גדולי הדור [ובטעמא דב"ה שמתירים לסמוך והרי יש בזה משום שבות י"ל או משום שס"ל אין שבות במקדש, עוד י"ל שלא רצו חז"ל לבטל מצוות סמיכה וכ"מ ברש"י חגיגה ז: וסומכין עליהם כיון דמותר להביאן ל"ג שבות לבטל סמיכתן]

אבל בגמ' כאן יש עוד ב' הסברים בטעמא דב"ש מ"ט אין סומכין: אחד ברייתא ס"ל לב"ש שאין דין סמיכה כלל בשלמי

האם יכול להתנות בקרבנות נזיר

בגמ' מבואר שדין זה דפריש והתנה שלא מהני הוא גם בקרבנות נזיר דאם אמר הריני נזיר ואגלח ממצות מעשר שני לא מהני התנאי, וגם בזה כ' תוס' שכ"ז דוקא באופן שאמר הריני נזיר ואיני מגלח דכיון שאמר הריני נזיר נעשה נזיר ומנה שאמר אח"כ ואגלח ממצות מע"ש לא מהני דכבר חלה הנזירות, אבל אם אמר ע"מ שאפרע ממצות מע"ש הריני נזיר שפיר מהני התנאי והוי נזיר ומביא קרבנותיו ממצות מע"ש.

וצ"ע בשלמא בתודה ניחא שיכול להתנות דחיוב תודה חלה מכוח נדרו ושפיר יכול לפרוע בזה חגיגתו ומשום שזה מה שהתחייב וכמש"נ לעיל בסמוך, אבל בנזיר הרי עיקר נדרו הוא עצם הנזירות ומה שצריך להביא קרבנות הנזיר זהו כבר דין דממילא דמי שהוא נזיר חייבתו תורה להביא קרבנות ומה שייך תנאי בקרבנות שזהו לא בכלל נדרו, והקו"ש אות נב' כ' שהנה הראב"ד ס"ל כתוס' שבתודה וחגיגה אם אמר אביא חגיגה מן התודה מהני וחל התנאי ומ"מ בנזיר כה"ג לא מהני התנאי וביאר בקו"ש בדעת הראב"ד שהטעם כנ"ל שקרבנות הנזיר אינו בכלל התחייבותו אבל כאמור בתוס' מבואר לא כן וצ"ע.

ונראה מבואר מזה שמה שנזיר חייב בקרבן אין זה דין דממילא אלא בכלל נדרו

תיכף וא"א לסמוך מבעו"י בזה התיירו חכמים לסמוך ביו"ט וכעין מה שנתבאר לעיל ט. שאף שיש איסור מדרבנן להפריש חלה ביו"ט מ"מ בלש העיסה ביו"ט שלא היה אפשר להפריש מבעו"י התיירו חכמים להפריש ביו"ט וה"ה בזה, אבל לב"ש שלית להו תיכף וא"כ היה אפשר לסמוך מבעו"י בזה הדר"י לאסור משום שבות ולפי"ז טעמא דרש"י במשנה ופשטות הגמ' חגיגה הנ"ל אינו סותר לברייתא שניה זו].

ב. עוד י"ל דהנה הטו"א תמה בעיקר ד' ב"ש שאסרו משום שבות והרי קי"ל שאין שבות במקדש³³, וראיתי ליישב בזה דהנה ברש"י עירובין סח: מבואר [לחד תירוץא בגמ' שם] שמה שאין שבות במקדש ה"מ בא"א מבעו"י אבל באפשר מבעו"י השבות אסורה, ולפי"ז ניחא מאוד דבעצם יש להתיר כן משום שבות במקדש רק שדבר זה גופא תליא בפלוגתא ב"ש וב"ה, דלב"ש שאין דין תיכף נמצא שהיה יכול מבעו"י וכה"ג גם במקדש השבות אסורה, אבל ב"ה לשיטתם שיש דין תיכף וא"א מבעו"י והדר"י להתיר משום שאין שבות במקדש.

ג. הטו"א שם כ' דהנה בגמ' עירובין קג. איכא למ"ד שמה שאין שבות במקדש הינו רק בדבר השייך למקדש אבל דבר ששייך גם במדינה אין היתר של שבות

חגיגה ודין סמיכה נאמר רק בשלמי נדבה וכן בעולת נדבה לא בשלמי חובה [וב"ה ס"ל שיש דין סמיכה גם בשלמי חובה], והגמ' מביאה ברייתא נוספת בביאור טעמא דב"ש שס"ל שאין דין תיכף לסמיכה שחיטה ונמצא א"כ שאפשר לסמוך מבעו"י, ובזה הוא שנחלקו ב"ש וב"ה שב"ש ס"ל שאין דין תיכף וב"ה ס"ל תיכף לסמיכה שחיטה ולזה חייב הוא לסמוך ביו"ט סמוך לשחיטה.

והנה לברייתא שניה זו שטעמא דב"ש משום שבעי' תיכף לכאור' הכוונה בזה שאין סומכין ביו"ט משום שכיון שאין דין תיכף א"כ הוא סומך מבעו"י ונתקיימה בזו הסמיכה וא"צ לסמוך ביו"ט, אבל אם שכח ולא סמך מבעו"י יתכן שידודו ב"ש שיסמוך ביו"ט וכדחזי' בד' ב"ה שמותר לסמוך ביו"ט וב"ש פליגי רק משום שסמך מבעו"י ומהני סמיכה זו אבל בכה"ג שלא סמך יודו ב"ש שיכול לסמוך, אמנם סתימת הדברים לא משמע כן אלא משמע שלב"ש שא"צ תיכף אסור לסמוך גם באופן שלא סמך מבעו"י ויל"ע מ"ט, וכ"ת משום איסור שבות הרי לב"ה סומך ולא חשו לשבות זו, וי"ל בכמה אופנים:

א. י"ל שבעצם יש כאן משום שבות וכנ"ל ולכן לב"ש אינו סומך ורק לב"ה דבעי'

³³. ובטו"א שם כ' שמצינו בכמ"ק שהחמירו בשבות דאסור אף במקדש משום שקרוב לאיסור תורה, ובשפת אמת תירץ דהנה הטעם שאין שבות במקדש מבואר ברבינו יונתן עירובין קב. שהוא משום שכהנים זריזין וכ"ה בריב"ש סי' קסג וכס"מ פ"ח מבית הבחירה הי"ב, ולזה כ' שכל ההיתר של אין שבות במקדש הוא רק בדבר שמויחד לכהנים אבל סמיכה שהוא בבעלים ל"ש היתר זה, ועי' מרדכי עירובין אות תקכח' שכ' שדינא דאין שבות במקדש הוא רק בקרבנות ציבור ולפי"ז נמי ניחא.

לאיסור עבודה בקדשים ויהיה אסור לסמוך גם בחול [ניסוד הדברים מבואר בחגיגה טז: שנשים שפטורות מסמיכה אסורות לסמוך בכל כוחן משום עבודה בקדשים] וכ"כ השטמ"ק, והשטמ"ק נתקשה בזה דא"כ מ"ט תנן לב"ש שאין סומכין ביו"ט הרי בחול נמי אין סומכין, ותי' שאה"נ גם בחול אין סומכין והא דתנן ביו"ט להודיעך כוחן דב"ה שאפי' ביו"ט סומכין.

והנה ברש"י מבואר שגם להאי תנא הסובר שלב"ש אין דין סמיכה מה שאין סומכין הוא משום איסור שבות במקדש וז"ל [אחר שכ' שלב"ש אין דין סמיכה] הילכך לא דחייהו סמיכה דידהו יו"ט, מבואר שהאיסור משום איסור שבות ורעק"א תמה בזה דכיון שס"ל שאין דין סמיכה אז גם בחול אסור משום עבודה בקדשים ומ"ט כ' רש"י שהאיסור רק ביו"ט משום שבות, ועיי' קה"י סי' טו' מה שכ' בזה.

במקדש, והנה זה מבואר בגמ' זבחים לג. שלמ"ד תיכף לסמיכה שחיטה צריך לסמוך 'בעזרה' וא"א לסמוך חוץ לעזרה אבל למ"ד שא"צ תיכף יכול לסמוך גם חוץ לעזרה, וכ' הטו"א שלב"ש שיכול לסמוך גם חוץ לעזרה הרי זה שבות דמדינה ולא הותר במקדש, משא"כ לב"ה שבעי' תיכף וצריך לסמוך בעזרה ממילא הוי זה שבות דמקדש ומותר משום אין שבות במקדש.

לבריתא דטעמא דב"ש משום שאין דין סמיכה בשלמי חובה האם בחול נמי אין סומכין

הבאנו שבריתא קמא מבואר שטעמא דב"ש שאין סומכין משום שאין דין סמיכה בשלמי חגיגה ולא ילפי' שלמי חובה משלמי נדבה, ולפי"ז גם אסור לסמוך ואפי' בחול שהרי בכל סמיכה יש בזה משום עבודה בקדשים ורק שכל שמתקיים כאן סמיכה מותר אבל מכיון שאין דין סמיכה אז הדרי'

דף כ:

היאך הכניסו צאן חולין לעזרה הרי יש איסור חולין בעזרה

ת"ר מעשה בהלל הזקן שהביא עולתו לעזרה לסמוך עליה ביום טוב חברו עליו תלמידי שמאי הזקן א"ל מה טיבה של בהמה זו א"ל נקבה היא ולזבחי שלמים הבאתיה וכו' ואותו היום גברה ידם של בית שמאי על בית הלל ובקשו לקבוע הלכה כמותן והיה שם זקן אחד וכו' והביא כל צאן קדר שבירושלים והעמידן בעזרה ואמר כל מי שרוצה לסמוך יבא ויסמוך, תוס' נתקשו האיך הביא כל צאן קדר לעזרה הרי אין מביאין חולין לעזרה, ותי' דלאו דוקא לעזרה אלא להר הבית, הרשב"א תירץ שלא

הכניסו לעזרת כהנים רק לעזרת ישראל [ומבואר חידוש שאין איסור חולין בעזרה בחלק עזרת ישראל וצ"ע], בתור"פ כ' שהיה בעזרת נשים [וס"ל דלא כרשב"א הנ"ל דלעזרת ישראל יש איסור חולין בעזרה], עוד כ' הרשב"א שהקדיש העולה לשם מי שירצה ונמצא שהוא כבר קדוש.

נדרים ונדבות קרבים ביו"ט

ברין נדרים ונדבות קרבים ביו"ט הבאנו לעיל ג' שיטת בדבר והבאנו ששיטת אבא שאול בסוגין שכל נדרים ונדבות קריבים בין שלמים ובין עולה ועי' מה שכתבנו שם.

דף כא.

לבשל לצורך גוי וכי גרע ממבשל שלא לצורך דשרי [ובשלמא לתוס' ודעימיה ניחא דשרי רק לצורך יו"ט וצורך גוי לא חשוב צורך יו"ט], ותי' השטמ"ק ז"ל אף על פי שהתירה התורה שלא לצורך כלל אפילו הכי אסרה לצורך נכרי ואין צריך לתת טעם בדבר הואיל וגלי ביה קרא וגזרת הכתוב הוא עכ"ל, מבואר שלצורך גוי דאסור אין זה משום שחסר בצורך יו"ט אלא שיש גזה"כ ואיסור חדש לעשות מלאכה לצורך גוי' וגזה"כ שעשייה לצורך גוי או גבוה אסור. והנה לכאו' כל ד' השטמ"ק לשיטת רש"י אבל לתוס' לכאו' אין זה איסור חדש לצורך נכרי אלא יסוד דינא משום מלאכה בלא צורך וגלי קרא שצורך גוי לא חשוב צורך יו"ט להתיר מלאכה, אמנם יתכן שגם לתוס' מלתא דמלאכה אין לאסור דיש מתוך ואפי' לצורך גוי יש להתיר ומה שאסור לעשות מלאכה לצורך גוי גם לתוס' הוא איסור חדש לעשות מלאכה לצורך גוי.

ולפי"ז כ' האחרונים הנ"ל שמסוכנת וודאי שמותר לשחוט אף שצריך רק לכזית ומשום שכל האיסור לעשות לצורך חול הוא משום שהוי מלאכה שלא לצורך יו"ט ולזה כל שצריך לכזית ויש במעשיו צורך יו"ט דא"א לכזית בשר בלא שחיטה שרי, אבל לצורך עכו"ם אין האיסור מחמת חיסרון צורך יו"ט רק שיש איסור בפנ"ע

מה נידון הגמ' שיהיה אסור לשחוט בהמה שחציו של גוי ומאי שנא מבהמה מסוכנת שמותר לשחטה אף שא"צ כולו ליו"ט

בעא מיניה רב אויא סבא מרב הונא בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל מהו לשחטה ביום טוב א"ל מותר, וכי מה בין זה לנדרים ונדבות בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל מותר לשחטה ביום טוב דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה אבל נדרים ונדבות אסור לשחטן ביום טוב דכהנים כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו.

הנה עיקר נדון הגמ' צ"ע דהנה במשנה להלן כה. מבואר שבהמה מסוכנת מותר לשחטה אם יש לו שהות לאכול כזית בשר ונמצא ששוחט בהמה זו רק בשביל אכילת כזית וכל השאר אינו נצרך לו ליו"ט רק לחול עכ"ז הדבר מותר, וא"כ מן הדין שגם כשחציו של גוי שיהיה מותר כיון שיש כאן כזית של ישראל, ועמדו בזה האחרונים [שו"ת אבנ"מ סו"ס ב' ובית מאיר סי' תקיב' ואבנ"ז סי' תיג' סק"ד] ומצינו כמה תירוצים בזה:

א. הנה שיטת רש"י לעיל יב. שמתוך שהותרה לצורך מותר אפי' שלא לצורך כלל והק' השטמ"ק שם דא"כ מ"ט אסור

בשיעורין עי' משי"ג לעיל יז. שנחלקו בזה האחרונים].

ומה שהגמ' מסיקה להיתר הינו משום שצריך את כל השחיטה בשביל הכזית וא"צ להיתר ריבוי בשיעורים, דהנה שם סגי לו בבישול כוס א' וכל החבית אינו נצרך לו, אבל כאן שצריך את כל שחיטה זו בשביל הכזית שהרי א"א לכזית בלא בלא שחיטה בזה שרי גם בלא היתר דריבוי בשיעורים.

בטעם האיסור לשחוט בהמת שלמים – ובדין בהמת נכרי ששוחטה ע"מ שישראלים יאכלו הבשר

מסקנת הגמ' שבהמה שחציה של גוי וחציה של ישראל מותר לשחטה ביום טוב דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, ומה שאסור לשחוט שלמים אף שיש בה חלק לישראל משום שכהנים כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו, ובביאור ד' הגמ' האבני מילואים בתשובה ס"ב ב' האריך טובא ותו"ד שיש ב' ביאורים בד' הגמ' ונבאר בקצרה ואח"כ נביא את הדברים במקורם: א. בדעת תוס' שבת כד: כ' שכיון שמטרת השחיטה הוא בשביל גבוה חשוב מלאכה לצורך גבוה ואף שבסוף יקבל מהבשר מ"מ עיקר הענין והמטרה כאן הוא לצורך גבוה ולכן זה נחשב כמלאכה לגבוה. ב. בדעת תוס' בסוגיין כ' שכיון שקדשים ממון גבוה נמצא שהשחיטה הוא לגבוה דאזלי בתר הממונות וכיון שעכשיו הממונות לגבוה חשוב צורך גבוה ורק אח"כ יזכו בעלים

לעשות לצורך גוי ולזה דן הש"ס לאסור גם בשחיטה דסו"ס עושה גם לצורך גוי ויש איסור בפנ"ע לעשות מלאכה לצורך גוי.

ומה שהגמ' מסיקה באמת להיתר עי' לשון המ"ב ס"י תצח' כיון דא"א לכזית בשר בלי שחיטה אינו עושה הישראל בשביל עכו"ם כלום אלא לעצמו הוא עוסק ע"כ.

ב. ביאור נוסף מצינו באמרי ברוך בהגהותיו על הטו"א חגיגה יח. ויש להקדים הנה לעיל יז. מבואר שיש היתר של ריבוי בשיעורים ביו"ט ונקט שם האמרי ברוך שההיתר של ריבוי בשיעורים שייך רק באופן שכל המים ראויים לו ואם ירצה ישתה כוס מים זה ואם ירצה ישתה כוס מים האחר אבל באופן שאין כולו ראוי לו בכה"ג אין דין ריבוי בשיעורים ונהסברא בזה י"ל ע"פ ד' הקו"ש שהבאנו שם שיסוד ההיתר של ריבוי בשיעורים (לפי הרשב"א) הוא משום שכל אחד מהם ראוי לו והי מינייהו מפקת].

ולזה כ' שכל השוחט בהמה גדולה כשדי לו בכזית בשר בעצם הרי הוא מרבה באיסור ויש כאן משום 'ריבוי בשיעורים' שהרי די לו בכזית ואילו היה די לו בהמה קטנה היה לו די בזה ומה שמותר לשחוט בהמה כשא"צ רק כזית הוא משום ריבוי בשיעורים שמותר ביו"ט, אמנם כ"ז כבהמת ישראל שכולו ראוי לו אבל בהמה שחציה של גוי כיון שאין כולו ראוי לו שהרי חצי של גוי בזה ל"ש היתר של ריבוי בשיעורים וכנ"ל שכאין כולו ראוי לו אין היתר של ריבוי בשיעורים [מה שנקט האמ"ב ששוחט בהמה גדולה כשדי לו בכזית בעי' לריבוי

אכילת בעלים מ"מ אין השחיטה בשבילן ואין זה עיקר העניין ועיקר העבודות הוא לשם גבוה ורק אח"כ מקבל חלק מהקרבתן, וכיון שכל העבודות הוא בשביל גבוה לא חשוב צורך אדם ואסור, וכ"ה לשון תוס' ב"ק יב: ז"ל עיקר שחיטה בשביל גבוה הוא, וע"ע תוס' להלן כז: דעיקר הקרבה בשביל גבוה.

אבל בדעת תוס' בסוגיין ובדעת ר"י בתוס' שבת שם כ' האבנ"מ שאין הטעם משום שהמטרה הוא לגבוה אלא משום שזה ממון גבוה ואף שאח"כ מקבל הבעלים חלק מזה - משולחן גבוה קא זכי אבל בשעת השחיטה וההקרבה הממונות לגבוה ולכן זה נחשב כעושה מלאכה לגבוה דאסור.

וכ"ן נ"מ לבהמת גוי ששוחטה בשביל ישראל דלפי הריב"א הנ"ל כאן כיון שהמטרה בשביל ישראל הרי זה מותר ולא דמי לבהמת שלמים שאסור דהתם המטרה לגבוה משא"כ בזה שהמטרה לישראל, אבל לתוס' דידן שהטעם שחשוב צורך גבוהה משום שהוי ממון גבוה אז גם בהנ"ל כיון שהוי ממון הגוי חשוב כעושה מלאכה לגוי דאסור.

למה אסור לאפות עיסה חציו של נכרי מדין ריבוי בשיעורין

אמר ר"ח בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל מותר לשחטה ביום טוב דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, עיסה חציה של נכרי וחציה של ישראל אסור לאפותה ביום טוב דהא אפשר ליה למפלגה בלישה, והחילוק ברור שבשחיטה הרי צריך הוא את

ממון גבוה ועי' בסמוך שנביא את הדברים ביתר ביאור.

האם מותר לשחוט בהמת גוי המיועדת לאכילת ישראל

יש נדון גדול באחרונים בדין בהמה השייכת לנכרי אך עומד למכור את הבשר לישראל האם מותר לשוחטה ביו"ט דבפשוטו כיון שהצורך הוא בשביל ישראל נחשב זה מלאכה לצורך ישראל ושרי, אמנם י"ל כיון שהבהמה בבעלות הגוי ורק אח"כ ימכור אותה לישראל חשוב מלאכה לצורך גוי ואסור, והאבנ"מ שם הביא שדעת השב יעקב לאסור והנוב"י מתיר, ובאבנ"מ שם כ' שנחלקו בביאור סוגיין מדוע אסור לשחוט בהמת שלמים אף שהבעלים אוכל ממנו כמו שיבואר:

הנה בגמ' שבת כד: מבואר שכמו שאסור לשרוף קדשים ביו"ט ה"ה אסור לשרוף תרומה טמאה ביו"ט, ותוס' שם נתקשו בזה בשלמא שריפת קדשים אסור ביו"ט משום שאין בה צורך לאדם אבל שריפת תרומה טמאה הרי יש בזה צורך היום שהרי מותר לכהן ליהנות לאורה ונתיר זאת מדין מתוך, ותי' התוס' בשם ריב"א ז"ל כיון שאסרה תורה כל הנאות רק הנאת שריפה אם כן הבערה זו אינה לצורך הנאתו אלא לשם מצות שריפה לא שהתורה לא הקפידה שיהנה ממנה בשעת ביעורה ולהכי לא דחיא יו"ט מידי דהוה אנדרים ונדרבות דאין קרבים ביום טוב למ"ד משלחן גבוה קא זכו וכו' משום דעיקרן לצורך גבוה ע"כ, ולכאור' הביאור הוא שני"נ אף שיש שם

חשוב שעשה גם לצורך גוי וזה אסור מגזה"כ דלכם ולא לגוי.

אמנם בראשונים להלן ע"ב מפורש שגם בעושה גם לצורך גוי יש היתר של ריבוי בשיעורים³⁴ והדקרא קושיא לדוכתא, ועי' היטב בשעה"צ סי' תקן' סקנ"ו שעמד בזה וכ' שכל ההיתר של ריבוי בשיעורין הוא רק כשכל הפת של ישראל [ואז שרי גם כשמרבה בשביל גוי וכנ"ל] אבל כשחציו של גוי אין היתר של ריבוי בשיעורין וצ"ב, ולכאו' הביאור בזה ע"פ מה שהבאנו מד' האמרי ברוך שההיתר של ריבוי בשיעורים הוא רק באופן שכולו חזי ליה דאם ירצה יאכל כזית זה ואם ירצה כזית אחר וכולו חזי ליה ובזה הוא שריבוי בשיעורין מותר, אבל כחציו של גוי שאינו יכול לאכול כולו בזה אין היתר של ריבוי בשיעורין.

למה אסור לאפות עיסה חציו של נכרי מדינא דרשב"א שהפת נאפית יפה

תוס' הק' מדוע אסור לאפות עיסה חציו של נכרי משום שהפת נאפית יפה, ותי' תוס' ז"ל י"ל דשאני התם דכל הפת של ישראל שהרשות בידו לאכול כל אחד ואחד או זה או זה ועוד דלמא מקלעי ליה אורחים אבל הכא דחציה של נכרי אסור לאפותה בי"ט וצ"ב, והפנ"י והראש יוסף ביארו בזה שההיתר של רשב"א 'שהפת נאפית יפה' לא

כל השחיטה בשביל להגיע לכזית בשר שלו משא"כ באפיה הרי אין צורך לאפות את כל הכמות ויכול הוא לאפות רק את חלקו שלו בלי חלק העכו"ם ונמצא שמה שאופה את חלק הגוי מלאכה זו היא לצורך גוי ואסור, ואה"נ באפיה גופא היכא שא"א לחלקו אז נמי יהיה מותר כמבואר בתוס' ד"ה חזינן. **והנה** לעיל יז. נבאר שביו"ט יש היתר של ריבוי בשיעורין ביו"ט והקשו האחרונים דא"כ מדוע אסור לאפות עיסה חציו של נכרי ומשמעות הדברים שאסור גם כשעושה בטירחא אחת ומ"ט לא נתיר זאת משום ריבוי בשיעורים ?

ובבית מאיר כ' שכל ההיתר של ריבוי בשיעורים הוא רק כשהכל של ישראל אבל כשחציו של גוי אין היתר של ריבוי בשיעורים, ולכאו' הביאור ע"ד מש"נ לעיל דלצורך גוי גרע ואין זה רק משום שחסר 'בצורך', אלא שיש איסור לעשות לצורך גוי [וכדחזי' שגם לרש"י שמותך שרי גם בלא צורך לצורך גוי אסור] ולזה רק באופן שעושה שלא לצורך יו"ט בזה יש ריבוי בשיעורים אבל כשחציו של גוי שעושה גם לצורך גוי הרי זה אסור אף באופן של ריבוי בשיעורים - ולא דמי לבהמה שחציו של גוי מותר לשוחטה דזה נתבאר לעיל שכיון שא"א לכזית בלא שחיטה חשוב שעושה רק לצורך ישראל אבל בעיסה שיכול לפלגו בלישה הרי זה

34. דהנה בגמ' להלן ע"ב מבואר שאסור להזמין נכרי שמא ירבה בשבילו והק' הראשונים שהרי גם אם ירבה בשבילו שרי ריבוי בשיעורים [וכ"ה ברמ"א סי' תקיב' ס"א שמוותר להרבות לעבדו ושפחתו הכנעניים משום ריבוי בשיעורים] מפורש א"כ שגם בעושה לצורך גוי יש היתר של ריבוי בשיעורין.

אלא לא תימא הואיל ואפשר אלא כגון דאית ליה נבלה דודאי אפשר לפייסן בנבלה.

והנה מד' הגמ' יש ללמוד פשט חדש בביאור פלוגתת רבה ור"ח, הנה רבה ס"ל שאף שבישל לצורך חול אינו לוקה משום שחזי לאורחים ליו"ט ואף שהוא נתכוין לחול לא אזלי בתר מחשבתו רק בתר מעשיו וכיון שחזי לאורחים ביו"ט אפשר לראותו כמלאכת או"נ דיו"ט, ובטעמא דר"ח דל"ל הואיל יש לבאר בב' אופנים: א. בפשוטו י"ל דר"ח ס"ל שאזלי בתר מחשבתו ואמנם חזי לאורחים אבל הוא הרי לא בישלם לאורחים רק לחול ואזלי בתר מחשבתו וזה נחשב לצורך חול ולוקה, ונמצא לפי"ז שיסוד המח' אם אזלי בתר מעשיו או בתר מחשבתו. ב. אמנם י"ל שר"ח נמי מודה שאלי בתר מעשיו ועד כמה שיהיה ראוי ליו"ט לא ילקה אף שהוא עשאו לצורך חול, ומה שר"ח סובר שלוקה משום שר"ח אינו מתחשב באפשרות רחוקה זו של אורחים דכיון שזה לא אפשרות קרובה לא מהני.

ומסוגיין יש לנו פשיטות לאופן ב' שר"ח דל"ל הואיל ה"מ אורחים דלא שכיח כ"כ שהרי מבואר שאם אית ליה נבילה מודה ר"ח להואיל אף שהוא אפאם לכלבים לא לעצמו מ"מ כיון שיש לו נבילה הוי זה אפשרות קרובה שבזה מודה ר"ח

מהני להתיר איסור דאורי' 35 ומהני רק מדרבנן ולכן רק היכא שיש הואיל וחזי ליה או לאורחים בזה מותר דכיון שחזי לאורחים כבר אין איסור דאורי' ואסור רק מדרבנן ומדרבנן מהני סברא זו שהפת נאפית יפה [ועי' ראש יוסף שהק' שכאן זה ר"ח דל"ל הואיל].

עי' ר"נ בן הרמב"ן שתי' שכל ההיתר של הפת נאפית יפה הוא רק כשכוונתו שהפת תאפה יפה 36 ולזה כ' שכשאדם אופה פת שלו ושל חברו בדרך כלל אינו מתכוין לפת נאה ולכן אסור, הר"ן תי' שי"ל שאירי בב' תנורים ולזה פשוט שלא שייך התירו דרשב"א.

טעמא דר"ח שלא אמרי' הואיל

מתיב רב חנא בר חנילאי עיסת כלבים בזמן שהרועין אוכלין ממנה חייבת בחלה ומערבין בה ומשתתפין בה ומברכין עליה ומזמנין עליה ונאפת ביום טוב ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, ואמאי הא אפשר למיפלגה בלישה, ומשני שאני עיסת כלבים הואיל ואפשר לפייסן בנבלה, ומי אית ליה לרב חסדא הואיל והא אתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר: אינו לוקה, ר"ח אמר לוקה לא אמרינן הואיל ומקלעי ליה אורחים חזי ליה השתא נמי חזי ליה, רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל,

35. אולי משום שאין כוונתו לכך [עי' מש"נ לעיל יז]. עוד י"ל שכדי שהפת נאפית יפה לא חשוב כ"כ צורך להתיר מלאכה עי' רא"ש להלן פ"ד סי' ח' בעי"ז.

36. וכ"ה בחי' הרא"ה לעיל יז. הובא בב"י סי' תקנ' והסכים לזה המ"א שם סקי"ג וביאורה"ל ריש סי' תקג' הבאנו לעיל יז: והב"י העיר שם שמשמעות הפוסקים לא משמע כן.

הואיל מדרבנן והיאך התירו גם מדרבנן
לאפות עיסת הכלבים.

והרשב"א תי' ז"ל י"ל דהתירו כאן כמו
שהתירו במסוכנת באפשר לו
לאכול כזית מבית שחיתתה ע"כ כלו' אה"נ
מדרבנן אסור אבל התירו כאן כעין שהתירו
במסוכנת.

אבל הר"ן תי' ז"ל ומשמע לי' דהאי טעמא
עדיף טפי מהואיל דאע"ג דאפילו
לרבה דאית ליה הואיל ה"מ לענין מלקי הוא
דלא לקי אבל איסורא מיהא איכא הכא
אפילו איסורא ליכא 'משום דהכא לא מיתסר
מידי דהא אית ליה נבלה' אבל באופה מיו"ט
לחול הא מחסרי אורחים שצריך שיבאו
מעלמא ע"כ, וביאור ד' הר"ן שהאי הואיל
'דאית ליה נבילה' הרי מהני גם לר"ח הרי
שהואיל זה עדיף מהואיל דאורחים, ולזה
אף שהואיל דאורחים אסור מדרבנן
דליתניהו קמן אבל אית ליה נבילה עדיף
ומהני גם מדרבנן.

ולכאן' נחלקו בהנ"ל דהרשב"א ס"ל דטעם
האיסור מדרבנן משום שאזלי' בתר
מחשבתו וכיון שסו"ס דעתו לחול הרי זה
אסור וכ"ה לשון הרשב"א שם איכא למידק
דמ"מ 'לצורך כלבים ואדעתא דכלבים הוא
אופה', ולזה נקט שגם באית ליה נבילה
אמור להיות אסור מדרבנן, אבל דעת הר"ן
שמה שמדרבנן אסור הוא משום שלא סמכו
על 'הואיל דאורחים' דליתניניהו קמן אבל
האי הואיל דאית ליה נבילה עדיף ומהני גם
מדרבנן [וכ"כ המ"מ פ"א סוף הי"ד].

דאמרי' הואיל, ואם נימא שטעמא דר"ח
משום שאזלי' בתר מחשבתו מן הדין שגם
באית ליה נבילה ילקה [אמנם עי' ר"נ בן
הרמב"ן שמשמע כיון שאית ליה נבילה
אמרי' ש'נתכוין' לאפות לעצמו לא לכלבים
וחדוש].

הטעם שמדרבנן לא סמכו על הואיל

והנה גם לדעת רבה שס"ל שהמבשל מיו"ט
לחול אינו לוקה דאמרי' הואיל הינו
מדאורי' אבל מדרבנן וודאי שאסור [וזה
הטעם שמדרבנן אסור לבשל מיו"ט לחול
ועי' מש"נ לעיל ריש פירקין], ויש לעיין מה
הטעם שאסור מדרבנן וגם בזה יש לפרש
בב' אופנים אלו: א. י"ל שאמנם מדאורי'
בתר מעשיו אזלי' וכיון שזה חזי לאורחים
חשוב מלאכת אוכל נפש דיו"ט מ"מ מדרבנן
אזלי' בתר מחשבתו וכיון שכוונתו לחול
אסור. ב. עוד י"ל שטעם האיסור דרבנן הוא
משום שמדרבנן לא סמכו על הואיל
'דאורחים' כיון שסו"ס אורחים אינם כ"כ
שכיח ואינם לפנינו ולא מתחשבים בזה
מדרבנן.

ונראה שנחלקו בזה הראשונים בסוגיין
דהנה כאמור מבואר בגמ' שבעיסת
הרועים אין חיסרון מחמת שעשאו לכלבים
משום שיש כאן 'הואיל' שיפייס הכלבים
בנבילה, ומבואר בגמ' שלרבה ניחא דאית
ליה הואיל וגם לר"ח ניחא דכאן אית ליה
נבילה והאי הואיל עדיף, והראשונים נתקשו
מ"ט לרבה ניחא הרי גם לרבה לא סמכו על

דרה כא:

שבסיס הוא רק היכא שדעתו שיהיה מונח שם עד סוף השבת אבל אם דעתו לנער לפני סוף השבת לא נעשה בסיס ולפי"ז ניהא. ב. שיטת הרו"ה בשבת קנד: שאין בסיס באמצע השבת ובסיס הינו רק באופן שהניח את האיסור מתחילת השבת ולפי"ז נמי ניהא. ג. ברשב"א שבת קמג. נראה שיש בסיס גם באופן שדעתו לנער, וגם באופן שהוא באמצע השבת אך כשזה תרתי לטיבותא גם בסיס באמצע השבת וגם כשזה ע"ד לנער אז זה לא נעשה בסיס ולפי"ז נמי ניהא. ד. עי' רשב"א לעיל ב. שהגרעינין אינם חשובים ולא נעשה בסיס ועי' להלן שיסוד דבר זה שדבר שאינו חשוב אינו עושה בסיס מבואר בגמ'.

כאמור מד' הראשונים מבואר שמניח את הגרעינין ע"ג הפת, אבל בתוס' משמע שמניח את הפת ע"ג הגרעינין³⁸ וכ"כ החזו"א סי' מז' סק"ט בדעתם, ויל"ע מהו ההיתר דכאן מטלטל להדיא את הגרעינים [רק שהניח ע"ג הגרעינים את הפת] ואין

ברין טלטול גרעינים אגב ריפתא

ומ"ט לא נעשה הפת בסיס

א"ל אביי לר"י לרבי יוסי הגלילי דאמר לכם ולא לכלבים הני סופלי לחיותא היכי שדינן להו ביו"ט א"ל הואיל וחזו להסקה וכו' תינח ביו"ט בשבת מאי איכא למימר, מטלטלינן להו אגב ריפתא כדשמואל דאמר שמואל עושה אדם כל צרכו בפת, ולא נתפרש בטלטול אגב ריפתא היאך מיירי האם מדובר שהניחו את גרעני התמרים על פרוסת הלחם או שהניחו את הלחם ע"ג התמרים ונחלקו בזה הראשונים:

ברשב"א [וכ"ה ברמב"ן שבת קמג.] שכ' שאירי שהניחו את הגרעינין ע"ג הלחם ויסוד ההיתר משום טלטול מן הצד דכן הוא הדין שאיסור המונח ע"ג היתר [באופן שלא נעשה בסיס] מותר לטלטל את האיסור אגב ההיתר³⁷, ויל"ע מ"ט לא נעשה הפת לבסיס הרי כיון שהניחו מדעת שם נעשה הפת בסיס והפת גופא נעשה מוקצה, ומצינו כמה ישובים בזה: א. שיטת ר"ת

37. והנה טלטול מן הצד דשרי הינו רק כשעושה כן לצורך דבר המותר אבל לצורך דבר האסור אסור כמבואר בתוס' וראשונים שבת מג. ו לפי"ז צ"ע דכאן הוא טלטול לצורך דבר האסור הינו שהרי משתמש עם הגרעינין להאכיל לבהמות, ונראה מבואר מזה שטלטול מן הצד לצורך שימוש במוקצה חשוב צורך דבר האסור [ורק לצורך שמירת המוקצה אסורה] ונחלקו בזה רבותינו האחרונים ואכמ"ל.

38. ועי' רמב"ן שבת קמג. שהביא פירוש זה ותמה שאם מדובר באופן שהפת מלמעלה מה ענין זה להא דשמואל עושה אדם כל צרכו בפת דהכא שהפת מלמעלה גם מאן דפליג על שמואל שרי דאינו

שההיתר נעשה בסיס, מבואר בד' הראשונים שכיון ששיורי היין אינם חשובים כלל לא נעשה בסיס [ומה שלמדו מהא דכוננא יבואר להלן בס"ד] וטעם הדבר שאינו חשוב אינו עושה בסיס נראה שהרי יסוד דין בסיס הוא שההיתר שתחת האיסור משמש את האיסור ונטפל אליו אבל דבר שאינו חשוב אינו מספיק חשוב להטפיל האיסור אליו ונשאר ההיתר בהיתרו.

ודין זה מפורש גם בפוסקים עי' חיי אדם כלל סז' אות י' שכ' שאם הניח ע"ג השולחן 'איזה פרוטות' אין השולחן נעשה בסיס דאין אדם מבטל שולחנו בשביל איזה פרוטות והובא במ"ב סי' שי' סקל"א, ובנשמת אדם כ' שהמקור לזה מסוגיין ששיורי כוסות כיון שאינו חשוב לא נעשה הדבר בסיס, וע"ע ברשב"א לעיל ב. שכ' שמה"ט כשיש קליפים ועצמות על השולחן אינו נעשה בסיס משום שאינו חשוב.

והנה במשנה שבת קמב: מבואר שגם היכא שיש היתר של טלטול מן הצד מ"מ יש 'חובת נייעור' הינו שלכתחילה צריך לנער האיסור מן ההיתר ולא לטלטל האיסור אגב ההיתר ורק בא"א לנער הוא דשרי לטלטל את האיסור אגב ההיתר וא"כ צ"ע דאמנם לא נעשה בסיס וכנ"ל משום שאינו חשוב מ"מ מ"ט אין חובת נייעור ויצטרך לנער שיורי היין מן הכוס, ומצינו ב' ביאורים בראשונים בזה:

כאן היתר של טלטול מן הצד, וכ' בתוס' שהי כעין שמצינו במת שהתירו לטלטל את המת אם מניחין עליו ככר או תינוק הרי שגם באופן שמטלטל את המת להדיא אם מניחין עליו ככר מהני וה"ה יש כאן היתר זה, ואף שמבואר בגמ' שבת קמב: שלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, תי' תוס' שהינו בדבר שיכול לעשות מבעו"י דבזה התירו במת אבל היכא שא"א מבעו"י שרי גם שלא במת.

בדין בסיס וחובת נייעור בדבר שאינו חשוב

רב אחא בר יעקב אמר אפילו בשבת נמי לא [אסור להזמין גוין] משום שיורי כוסות, אי הכי דידן נמי, דידן חזו לתרנגולין, דידהו נמי חזו לתרנגולין, דידהו איסורי הנאה נינהו, ולטלטלינהו אגב כסא מי לא אמר רבא מטלטלין כנונא אגב קטמיה אף על גב דאיכא עליה שברי עצים, התם לאו איסורי הנאה נינהו הכא איסורי הנאה נינהו. **הנה** מתחילה נקטה הגמ' שאסור לטלטל הכוס עם יין המוקצה שבתוכו ובפשוטו הטעם משום שהכוס עצמו נעשה מוקצה מדין בסיס לדבר האסור, וזהו דמק' הגמ' ולטלטלינהו אגב כסא מי לא אמר רבא וכו' הינו שמזה נלמד שהדבר לא נעשה בסיס וממילא יש כאן היתר של טלטול מן הצד, ויל"ע מ"ט באמת לא נעשה בסיס ומאי שנא דבר איסור המונח ע"ג דבר היתר

משתמש כלל עם הפת, ואולי י"ל שכיון שמשמש עם הפת 'לדין' שיהיה לו היתר טלטול גם זה בכלל האיסור להשתמש בפת למאן דאוסר.

נעשה הדבר בסיס לענין שיאסר כיון שלא היה כן בתחילת השבת אבל נעשה בסיס לענין שהוי כבית יד וכשמטלטלו כדרכו בלא נייעור הוי כמטלטל האיסור.

וכר' החזו"א כן משמע מד' המ"ב, דהנה המ"ב סי' רסו' סקכ"ו פסק כד' הבעה"מ שאין בסיס באמצע השבת, ותמהו בזה מד' המ"ב סו"ס שי' שפסק להדיא שאם הונח דבר מוקצה ע"ג בסיס באמצע שבת שאסור לטלטלו כ"ז שהאיסור עליו והרי אין בסיס באמצע השבת [וכ"מ בביאוה"ל סי' שי' ס"ז] וידוע ליישב ד' המ"ב ע"פ החזו"א הנ"ל שאף שאין בסיס באמצע השבת הינו לענין ששרי לנער אבל טלטול אגב היתר אסור.

ע"ע חזו"א שם שחידש שכלי המיוחד למוקצה מודה הבעה"מ שנעשה בסיס אף באמצע השבת [והוכיח כן מד' הגמ' שבת מה: קינה של תרנגולים וכו'], ולפי"ז נמי ניחא שהכוס מיוחד להנחת יין וכה"ג יש בסיס באמצע השבת והדבר מפורש בריטב"א כאן ז"ל ואע"פ שלא היה שם בין השמשות וכו' ואפילו בעודן עליו אין לאסור אלא בכיוצא בזה שהוא כלי המיוחד לייין והוא בסיס לו גמור עי"ש.

היאך למדו דין בסיס לדבר שאינו חשוב מבסיס לאיסור והיתר

והנה הגמ' למדה את דין זה שבסיס לדבר שאינו חשוב לא נאסר ממה שאמר רבא מטלטלין כנונא אגב קטמיה אף על גב דאיכא עליה שברי עצים, ותמוה מאוד

א. **בתוס'** כ' בשם ר"ת שמדובר שא"א לנער והטעם עי' רשב"א שבת מז. דשיורי היין דבוקים לכוס וא"א לנער.

ב. **בר'** הרמב"ן שבת מז. מבואר חידוש שדבר שאינו חשוב כמו שאינו עושה בסיס גם אין בו חובת נייעור וכ"כ הרשב"א לעיל ב. גבי עצמות וקליפים שאינם חשובים כלל דלא נעשה בסיס וכ' שמה"ט גם אין חובת נייעור, והביאור בזה דחובת נייעור יסודו מחמת שנעשה בסיס קצת ואף שאינו בסיס גמור והוא עצמו לא נאסר אך מ"מ הוי קצת הבסיס כלפי זה דחשוב כבית יד שלו וחשוב כמטלטל האיסור להדיא וזהו חובת הנייעור אבל במניח דבר שאינו חשוב לא נעשה בסיס כלל וגם חובת נייעור ליכא [וכ"מ במ"ב שם שדבר שאינו חשוב לא רק שלא נעשה בסיס אלא גם אין בו חובת נייעור].

בדין בסיס באמצע השבת

שיטת הבעה"מ שבת קנד: שאין בסיס באמצע השבת ותמה החזו"א שם מסוגיין דמבואר בגמ' שמן הדין ששיורי כוסות יעשו הכוס לבסיס ורק שנתחדש שלא נעשה בסיס משום שאינו חשוב וכנ"ל וק' לד' הבעה"מ מ"ט יעשה בסיס הרי הגוי שתה ממנו רק באמצע השבת ואין בסיס באמצע השבת. והחזו"א סי' מח' סק"ח כ' שמבואר מזה שמה שלבעה"מ אין בסיס באמצע השבת הינו לענין שמותר לנער אבל לטלטל את האיסור עם ההיתר [גם באופן שאינו יכול לנער] זה אסור דלגבי טלטול נעשה בסיס ונאסר, והביאור בזה דאמנם לא

איסורי הנאה נינהו, מבואר בגמ' שהגם שדבר שאינו חשוב אינו עושה בסיס ומותר לטלטלו אגב כסא מ"מ אם הדבר אסור בהנאה אסור, וכ' רש"י "ל הכא איסור הנאה ומוקצה טפי", ומשמע ברש"י שאין כוונתו שמחמת שאיסוה"נ אז עושה בסיס אף בדבר שאינו חשוב דלעולם לא נעשה בסיס ורק כיון שאיסור הנאה הוא מוקצה טפי ואין בזה היתר של טלטול מן הצד [שהרי גם באופן שלא נעשה בסיס בעי' להיתר דלטלטול מן הצד ואיסוה"נ אין היתר של טלטול מן הצד] וכן פ"י החזו"א סי' מח' סק"ו בדעת רש"י, אבל בחזו"א שם כ' שלולי ד' רש"י היה נראה שאיסוה"נ איסורן חושבן ויש לזה חשיבות ואין בזה את ההיתר של דבר שאינו חשוב והדר לאסור משום בסיס עי"ש.

למה לדינא מותר להזמין גוי

מסקנת הגמ' שרק ביו"ט אסור להזמין גוי אבל בשבת מותר, ויל"ע מ"ט באמת לא חשו לשירי כוסות, ויש בזה ב' מהלכים בראשונים: א. ברמב"ן מלחמות פסחים מו: וברשב"א בעבוה"ק מבואר שנקטינן ששירי כוסות מותר לטלטל אגב כסא ולא כדחייית הגמ' שכיון שאיסוה"נ חמיר הרי זה נאסר וכ"כ בשעה"צ ריש סי' שכה'. ב. אבל ברא"ה מבואר שלדינא נקטינן ששירי כוסות נאסר אגב כסא משום שאיסוה"נ [וכ"מ בגר"א ריש סי' תמו'] ומ"מ מותר להזמין גוי דלא חשינן שיהיה שירי כוסות ויצטרך לטלטלן.]

הדמיון דמה שמטלטלין כונונא אגב קיטמיה אע"ג שיש עליה שברי עצים זהו מדין בסיס לאיסור ולהיתר ונמצא שהוי בסיס גם להיתר ולכן זה לא נאסר אבל כאן שזה בסיס רק לאיסור מנא לן שאם אינו חשוב לא נעשה בסיס [ועי' רמב"ן שבת מז. שכ' שגם האפר מוקצה ולפי"ז ניחא אבל דעת הראשונים שהאפר אינו מוקצה ויסוד ההיתר משום שנעשה בסיס לאיסור והיתר].

ועי' בראשונים שעמדו בזה ותוכן דבריהם: דהנה בפשוטו יסוד דינא דבסיס לאיסור והיתר הוא דכשיש גם היתר נעשה בסיס לעיקר הדבר שהוא היתר ועי' לשון רש"י קמב. 'דעיקר נעשית בסיס לפירות', אבל מד' הגמ' כאן יש ללמוד שיסוד הדין הוא שכשיש איסור והיתר בכלי ההיתר מבטל לאיסור ובטל חשיבותו של האיסור והוי כאיסור שאינו חשוב שאינו עושה בסיס וז"ל תוס' אלא נראה דטיבותא דכוס הוי משום דשירי כוסות גריעי טפי וראויין להתבטל אגב הכוס כמו שברי עצים אגב קטמא, ויותר מזה מפורש בתוס' שבת מז. ד"ה בגלילא, וכן מפורש בט"ז סי' שיא' סק"ה ואין להקשות ממה שאמרו בסי' שי' שמטלטלין כלי שיש בו דבר האסור והמותר דהיינו שברי עצים הם דבר האסור מ"מ מטלטלין בשביל ההיתר שיש שם וכו' דשם הוה האיסור במל נגד ההיתר ובמאן דליתיה דמי כיון דדבר המותר הוא ע"כ.

בביאור ד' הגמ' שבאיסורי הנאה אף שלא חשיבי אסור לטלטלן אגב היתר

בגמ' התם לאו איסורי הנאה נינהו הכא

בטעמא דב"ה שמותר לחמם מים לרחיצה

ב"ש אומרים לא יחס אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראויין לשתיה וב"ה מתירים, וטעמא דב"ש שאסור לחמם משום שחימום אין זה מלאכת 'אוכל נפש' וטעמא דב"ה שממותר לבשל לצורך חימום מבואר ברשב"א ור"ן שלשיטתם אזלי [לעיל יב.]. דאית ליה מתוך שהותרה לצורך או"נ הותרה נמי שלא לצורך, והנה ב"ש שם פליגי ולית להו מתוך ונמצא שב"ש וב"ה כאן אזלי לשיטתם.

והנה פשוט ד' הרמב"ם פ"א מיו"ט ה"ד מבואר שמתוך שהותרה וכו' אמרי' רק בב' מלאכות 'הוצאה' ו'הבערה' אבל בשאר מלאכות ל"א מתוך [וכבר תמהו ע"ז מהגמ' לעיל יב. שאמרי' מתוך גם בשחיטה ובישול ועי' משי"ת להלן] וצ"ע לפי"ז מ"ט דב"ה במשנה שמותר לבשל מים לרחיצה הרי בבישול ל"א מתוך, והרש"ש כאן כ' [בדעת רש"י] שכאן אין האיסור משום 'בישול' די"ל שמחמם באופן שלא יגיעו המים לחום שהיד סולדת בו והאיסור כאן משום הבערה כמבואר ברש"י ובמלאכת הבערה שפיר אמרי' מתוך כמפורש ברמב"ם [ולפי"ז ניחא מה שכו' הרמב"ם שרק באלו ב' המלאכות אמרי' מתוך ומשום דלזה יש מקור מהמשנה 'הוצאה' במשנה יב. ו'הבערה' במשנה כאן].

אמנם ברמב"ם כבר מצינו ישוב לק' הנ"ל דעי' רמב"ם פ"א מיו"ט ה"ט"ז שכו'

ז"ל רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה ועושיין אותן ביום טוב שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש לכל שצריך הגוף לפיכך מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו ע"כ, מפורש ברמב"ם שרחיצה וסיכה הוי בכלל אוכל נפש עצמו וא"צ למתוך [יסוד הדברים מוכח בגמ' כאן שהיה צד שעשית מדורה מותרת גם לב"ש (דל"ל מתוך) ועי' רש"י משום משום שחשוב גוף או"נ].

ונמצא לפי"ז ב' פלוגתות בין ב"ש לב"ה במשנה יב. נחלקו האם אמרי' מתוך [בהוצאה והבערה] ובמשנה כאן נחלקו האם רחיצה חשוב כגוף או"נ.

הטעם שגם לב"ה אסור לחמם מים לרחיצת כל גופו

במשנה מבואר שגם לב"ש מותר רק לחמם מים לרחיצת פניו ידיו ורגליו אבל לבשל מים לרחיצת כל גופו אסור ויל"ע מה הטעם בזה, ובתוס' שבת לט: כ' ע"פ המבואר בגמ' כתובות ז. שהתורה התירה מלאכה ביו"ט רק לצורך השהיה לכל נפש אבל לצורך דבר שאינו שוה לכל נפש אסור, ולזה כ' שרחיצת כל גופו כיון שאינו שוה לכל נפש דהוא רק למפונקים לכן אסור ורק רחיצת ידיו וכו' שוה לכל נפש ומותר.

אבל ברמב"ם שם מבואר שמן התורה מותר לחמם גם לרחיצת כל גופו ומה שאסרו לחמם לכל גופו הוא מדרבנן ומשום גזרת מרחצאות [עי' שבת לט:].

גם רחיצת פניו ורגליו שזה מותר וממילא יהיה מותר גם להוסיף מים לרחיצת כל גופו מדין ריבוי בשיעורים [עי' גמ' יז. והובא כאן בתוס'].

ובפשוטו י"ל דכשרוחץ פניו לחוד הוי שוה לכל נפש אבל כשרוחץ פניו ידיו ורגליו יחד עם גופו הוי בכלל הנאת מפונקים וכל רחיצה זו כולל רחיצת פניו וכו' חשוב כהנאה שאינו שוה לכל נפש.

בק' רעק"א שיהיה מותר לחמם מים לרחיצת כל גופו מרחין ריבוי בשיעורים

בשיטת תוס' הנ"ל שהאיסור לחמם מים לרחיצת כל גופו משום שאינו שוה לכל נפש, ברעק"א בתשובה סי' יז' תמה בזה דכיון שמותר לחמם לרחיצת פניו ידיו ורגליו - שהוא שוה לכל נפש, ממילא שיהיה מותר לחמם לרחיצת כל גופו שהרי כשמחמם לרחיצת כל גופו הרי יש בכלל זה

דרה כב.

לד. שמא ימצא קדירתו צוננת 'וירתחנה' ויעבור על איסור בישול או הבערה, וא"כ כאן כיון שעשה עירוב תבשילין בתבשיל דאז מותר לבשל שוב אין לאסור גם את ההטמנה שהרי יסוד האיסור הטמנה נובע מאיסור בישול וכל שהבישול מותר ממילא גם אין לאסור הטמנה ועי' קה"י סי' יד' מה שתי' בזה.

ברין בנין בכלים בתקיעה

מבואר בגמ' שנחלקו ב"ש וב"ה אם מותר לזקוף את המנורה ביו"ט, דעת ב"ש שאסור ודעת ב"ה שמותר, ובגמ' מקשה על ב"ש מ"ט אסור לזקוף מנורה מאי דעביד, אמר רב חיננא בר ביסנא הכא במנורה של חוליות עסקינן דמחזי כבונה, ב"ש סברי יש וב"ה סברי אין בנין בכלים.

והנה בסוגיות בשבת בכמ"ק [מז. קכב: קלח:]: מבואר שגם לב"ה שאין בנין בכלים ה"מ במחזירו ברפוי או מהודק אבל אם תוקע ביתדות ומסמרים גם אם אין בנין בכלים חייב, ולזה פשוט שמה שמבואר כאן בגמ' שלב"ה מותר להעמיד את המנורה של חוליות משום שאין בנין בכלים הינו ברפוי או מהודק אבל תקיעה אסורה וכ"ה ברמב"ם פ"ג מיו"ט הי"ג ז"ל כלים שהן מפוצלין כגון מנורה של חליות וכו' מעמידין אותן ביום טוב והוא שלא יתקע עכ"ל, וב"ש

ברעת ב"ש שעירוב תבשילין בתבשיל לא מהני להטמנה

שלשה דברים ר"ג מחמיר כדברי ב"ש אין טומנין את החמין לכתחלה ביום טוב, ובגמ' היכי דמי אי דאנח עירובי תבשילין מ"ט דב"ש, ואי דלא אנח עירובי תבשילין מ"ט דב"ה וכו' אביי אמר חנניא היא דתניא חנניא אומר ב"ש אומרים אין אופין אלא אם כן ערב בפת ואין מבשילין אלא אם כן ערב בתבשיל ואין טומנין אלא אם כן היו לו חמין טמונין מערב יום טוב, הינו שב"ש ס"ל שצריך עירוב לכל ענין בנפרד ואם רוצה לאפות צריך לעשות עירוב בפת ואם רוצה לבשל צריך עירוב בתבשיל ועירוב בפת לא מהני לתבשיל ועירוב בתבשיל לא מהני לאפות פת, ועוד מבואר בד' ב"ש שאם רוצה להטמין מיו"ט לשבת צריך לערב בדבר טמון ותבשיל ופת לא מהני להטמנה, ולזה כאן אירי במשנה שעירב בתבשיל ולא בדבר טמון שלב"ה מהני עירוב זה גם לטמון וב"ה ס"ל שעירוב בתבשיל לא מהני להטמנה.

ורעק"א כאן תמה [במה שס"ל לב"ש שלא מהני עירוב בתבשיל לדבר טמון] דהנה הטמנה שאסורה בשבת אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל אין איסור מצד עצמו של הטמנה רק יסוד האיסור מבואר בגמ' שבת

להחזירו [אפי' שלא בתקיעה] דכיון שצריך אומן נתבטל הכלי הוי כעושה כלי תחילתו. ג. גם בשל חוליות [וא"צ אומן להחזירו] אם תוקע אסור דמחמת התקיעה חשוב כעושה כלי מתחילתו שחייב.

ויש נ"מ עצום בין שיטת רש"י לראשונים מה הדין אם מותר לסתור דבר תקוע, דלשיטת רש"י שהאיסור משום מכה בפטיש אז אין לאסור רק לתקוע ומשום מכב"פ אבל אין מלאכה הפכית למכב"פ ואין איסור לסתור דבר שנגמרה מלאכתו, אבל לשיטת תוס' שיש בנין בכלים בתקון ואומנות ממילא יש לאסור גם את סתירתו וכן מפורש בתוס' שבת קמו. ועירובין לד. שאסור לסתורה כלי גמור ולשיטתם אזלי.

והנה לשיטת הרמב"ן מסתבר שיהיה חיוב סותר דכיון שיש חיוב בונה על עושה כלי הסותרו מחייב, אמנם מד' הרשב"א והר"ן שבת קמו. מבואר שס"ל שאין סתירה בכלים [דלא כתוס' הנ"ל] אף שס"ל כשיטת הרמב"ן שבעושה כלי חייב וכ"ה בב"י סי' שיד' וכבר עמד התה"ל ד' סי' שיד' בזה, ועי' איגרו"מ או"ח סיד קכב' שביאר בזה שלפי הרמב"ן יסוד חיוב בונה בעושה כלי הוא מחמת חשיבות יצירת וחידוש הכלי וזה שייך רק בכלי שיצר דבר ויש חיוב עושה כלי אבל בסתירתו אין חשיבות זו שאינו עושה דבר חשוב ואדרבה הוא סותרו ובזה הדרי' לדינא שאין סתירה בכלים [ותוס' שנקטו שיש חיוב סתירה אזלי שאין החשיבות מצד עושה המעשה רק מצד התוצאה שיש בנין חשוב ולזה מי שסותר כזה בנין חייב]

שס"ל שיש בנין בכלים אסור אפי' ברפוי ומהודק.

ויל"ע כיון שאין בנין בכלים מ"ט בתקיעה חייב, ומצינו בזה מח' הראשונים, רש"י בכמ"ק [רש"י שבת מז. קכב:] כ' שאה"נ אין החיוב משום בונה רק משום מכה בפטיש, ומה שצריך תקיעה הינו משום שרק בתקיעה חשוב גמר דבר אבל כל שלא תקע לא חשוב גמר כלי [עי' רמב"ן שבת מז.].

אבל הראשונים חולקים על רש"י וס"ל שאף שאין בנין בכלים מ"מ יש אופנים שיש בנין בכלים, כתוס' שבת קב: כ' שהיכא שתקע דהוי תיקון ואומנות חייב משום בונה אף לב"ה שיש בנין בכלים, ולכאור' ההסבר בזה [וכ"מ בתוס' הרא"ש שם] שמה שאין בנין בכלים הוא משום שאינו חשוב בנין היכא שעושהו ברפוי ואף שבקרקע גם ברפוי חייב מ"מ בבנין כל שהוא בנין עראי פטור, אבל היכא שתקע שהוא בנין קבוע חשוב בזה בונה לכר"ע וחייב.

הרמב"ן שבת קב: כ' שם בנוסח אחר: שמה שאין בנין בכלים הינו דומיא דמגורה של חוליות שלא חידש הכלי שהרי כבר היה עשוי מקודם ורק מחזירו למצבו הקודם, אבל אם 'עושה כלי' בזה מודו ב"ה שיש בנין בכלים, ומבואר ברמב"ן שיש ג' אופנים של בנין בכלים שיהיה חייב: א. עושה כלי חדש מתחילתו. ב. משכחת לה גם דבר של חוליות שכבר היה כלי מתחילה אך צריך אומן להחזיר אסור

**ברין בנין בכלים במהודק ורפוי
בשבת ויו"ט**

עד כה נתבאר שב"ה שהתירו להחזיר הינו ברפוי ומהודק אבל בתקיעה אסור וכנ"ל, והראשונים עמדו כאן דאף שאין בנין בכלים מ"מ מדרבנן אסור, ויש להקדים: דהנה יש ג' מצבים בבנין בכלים: א. תקוע. ב. מהודק. ג. רפוי, תקוע כאמור חייב [משום בונה או מכב"פ ע"י לעיל] וכ' הראשונים ע"פ הסוגיות בשבת מז: ושם קכב: שדבר שדרכו בתקיעה אסור להחזיר אפי' ברפוי גזרה שמא יתקע, ואם אין דרכו בתקיעה מותר להחזירו ברפוי דאין לחוש שמא יתקע, אבל מהודק אסור אפי' אין דרכו בתקיעה והטעם שאסור מבואר ברמב"ם פכ"ב משבת הכ"ו שהוא משום נראה כבונה כל' אף שאין בנין בכלים מ"מ מדרבנן נתנו למהודק דין בנין כמו בקרקע וכ"ה ברמב"ן לעיל י., ולזה תמוה מ"ט לב"ה מותר לזקוף את המנורה אמנם מדאורי' מותר כיון שאין בנין בכלים מ"מ מדרבנן אסור, ומצינו כן באמת לעיל יא: שאסור להחזיר תריסים של חנויות מן הצד אפי' לב"ה גזרה שמא יתקע ומ"ט להחזיר מנורה של חוליות מותר.

והנה בפשוטו י"ל שמנורה של חוליות אין דרכו בתקיעה ולכן אין לאסור מצד גזרה שמא יתקע [וכ"מ מד' הרמב"ם פכ"ב משבת הכ"ו שמנורה של חוליות אין דרכו בתקיעה ולכן רפוי שלו מותר], וכ"מ בתוס' שבת מו, ולפי"ז י"ל שרק רפוי מותר אבל מהודק שאסור גם היכא שאין לחוש שיתקע רק משום שדומה לבנין זה כן יש לאסור אבל המ"א סי' תקיט' דייק מלשון הרמב"ם

שגם מהודק מותר שהרי הרמב"ם כ' שמותר להחזיר מנורה של חוליות ובלבד שלא יתקע' מבואר מזה שרק תקיעה אסורה אבל מהודק מותר וקשה מאי שנא משבת שאסור להחזירה במהודק.

וכ' המ"א שס"ל לרמב"ם לחלק בין שבת ליו"ט ומה שאסרו מהודק ה"מ בשבת לא ביו"ט [ע"י כע"ז בתוס' כאן], וזה תמוה היאך אפשר לומר שלא אסרו איסורי דרבנן של בנין בכלים ביו"ט הרי מפורש לעיל יא: שאסרו להחזיר ציר מן הצד שמא יתקע הרי שאסרו גם ביו"ט, ועמד בזה המ"מ הל' יו"ט שם ותי' ז"ל ואין זה כתריסין שיש להם ציר מן הצד שחוששין שמא יתקע משום דהתם קרוב הוא מאד לתקוע מפני הציר שהוא מן הצד משא"כ כאן.

ונראה לבאר דבריו: דהנה כאמור יש כאן ב' איסורי דרבנן חלוקים: א. דבר שדרכו בתקיעה אסור גזרה שמא יתקע. ב. מהודק אסור משום בנין דרבנן, ולזה י"ל שכל מה שהקילו ביו"ט הינו רק שבות דרבנן של בנין דמהודק דבזה א"א למייתי לדאורי' זה התירו ביו"ט, אבל מה שאסור משום חשש שיתקע ויבוא לידי איסור דאורי' זה לא התירו ביו"ט, ולפי"ז ניחא מאוד דחוליות מנורה הרי אין בזה משום שמא יתקע שהרי אין דרכו בתקיעה וכנ"ל, וכל הנדון לאסור משום בנין דרבנן וזה התירו ביו"ט, משא"כ לעיל יא: בציר מן הצד שהאיסור משום שמא יתקע [ומה"ט אסור גם ברפוי כמבואר ברמב"ן שם ובמלחמות שבת קב:]: זה גם ביו"ט לא התירו [וע"ע

כיבוי חיצוני עי"ש], ויש כמה נ"מ בין שיטת תוס' לרא"ש:

א. הנה בתוס' כ' שאם יש לו נר שעוה מותר לקצר את תחתית הנר ואין כאן משום מכבה, ועי' ב"י סי' תקיד' שכ"ז לפי תוס' לשיטתם שיסוד האיסור משום שמכה אורו לפי"ז פשוט שזה שייך רק במסתפק משמן שבנר אבל במקצר הנר שאינו מכה אורו אבל לשיטת ברא"ש שהאיסור משום גרם כיבוי גם בזה יש לאסור.

ב. בקו"ש כ' עוד נ"מ מה הדין באופן שמסתפק בשמן שבנר סמוך לסוף שבת באופן שהנר לא יכבה בשבת רק במוצ"ש דלשיטת תוס' חייב להכיבוי הוא עכשיו שמכה אורו אבל לשיטת הרא"ש שחייב משום גרם כיבוי כאן שיכבה הנר רק במוצ"ש פטור.

להסתפק משמן שבנר ביו"ט כשטובל בהם פתו

יש להסתפק אם מותר להסתפק משמן שבנר ביו"ט באופן שיש לו צורך אוכל נפש בזה כגון שטובל בהם פתו ויסוד הנדון דהנה באופן זה אין לו תועלת מגוף הכיבוי רק שזהו מלאכה שבהכרח מתלווה לאוכל נפש והנדון הוא האם זה נחשב למלאכת אוכל נפש שמותר ביו"ט או לא, ועי' בספר אגודה פ"ב דביצה סי' לג' שהיתיר והובא בא"ר סי' תקיד' ס"ב ושער הציון שם סקט"ו ובא"ר כ' דכמה פוסקים חולקים בזה והשעה"צ שם נשאר בצ"ע למעשה³⁹.

בשו"ת באר יצחק סי' יג' שבונה ביו"ט קיל ע"פ תוס' שבת צה. ואכמ"ל].

מ"ט יו"ט קיל משבת

נתבאר שהתירו בונה דרבנן ביו"ט וכ' המ"א סי' תקיט' סק"ד בשם המהרי"ל שלכן עכו"ם שהביא כתב חתום מותר לפתחו ביו"ט, ותמה הגר"א שכל מה שהקילו ביו"ט הינו משום שמחת יו"ט ובפתיחת כתב אין משום שמחת יו"ט, ונראה ברור בדעת המהרי"ל ומ"א שס"ל שמה שהתירו ביו"ט אין זה משום שמחת יו"ט רק משום שיו"ט קיל משבת דשבת בכרת וסקילה ויו"ט רק בלאו, וכ"מ בגר"ז שם ס"ה ז"ל לפי שיו"ט קל משבת לפיכך לא גזרו בו כל כך ע"כ, ולפי"ז ניחא שגם באין בו שמחת יו"ט מותר.

בטעם האיסור להסתפק משמן שבנר

הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה, בטעמא דמסתפק משמן שבנר חייב משום מכבה מבואר בתוס' שאין זה משום גרם כיבוי - שגורם שיכבה מוקדם יותר שהרי קי"ל בשבת קכ. שגרם כיבוי פטור ולזה כ' תוס' שטעם שחשוב כיבוי הוא משום שכשמכה מכה אורו, אבל ברא"ש מבואר שהחיוב משום גרם כיבוי [וחילק בין גרם כיבוי דהכא לגרם כיבוי דשבת דהוי גרם

39. והנה בעיקר דבר זה האם מלאכה המתלווה בהכרח לאוכל נפש מותרת או לא יש בזה הרבה

האם 'מלאכת אוכל נפש'
'ומכשירי אוכל נפש' מותרים
באופן שאפשר לעשותם בהיתר

בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר, א"ל אפשר בבית אחר, אין לו בית אחר מאי א"ל אפשר לעשות לו מחיצה אין לו לעשות מחיצה אפשר לכפות עליו את הכלי אין לו כלי מאי א"ל אסור וצ"ע מה זה כל אריכות זו אפשר בבית אחר וכו' היה לו לומר אסור, ועי' ב"י סי' תקיד' בשם הרוקח שכ' שבא לומר שגם אילו הדין שזה היה מותר כר' יהודה מ"מ אם יש לו אפשרות לעשותו בהיתר אסור לכבות ורק בא"א בענין אחר אז מותר, אבל ברא"ה כאן בסוף הסוגיא מפורש שא"ל כן לדחייה בעלמא ולעולם לנאן דמתיר מותר גם באופן שאפשר בענין אחר.

וד' הרוקח הנ"ל צ"ע דלעיל יד: נתבאר מד' הפוסקים שמלאכת או"נ הותרה לגמרי וגם באופן שאפשר בהיתר מותר לעשות המלאכה וא"צ לאהדורי לעשותו בהיתר ומדוע כאן כשאפשר בהיתר צריך לאהדורי לעשותו בהיתר.

והנראה בזה דהנה הטעם שמלאכת אוכל נפש א"צ לאהדורי לעשותו

בהיתר כ' הגר"ז בקו"א סי' תקי' אות ב' דטעמא משום שמלאכת או"נ 'הותרה' כמבואר בר"ן לעיל יז: וברמב"ן עה"ת פרשת אמור [והביא הגמ' ביומא ו: שאם טומאה הותרה בציבור א"צ לאהדורי אטהורים], והנה כמה אחרונים כ' שאף שמלאכת או"נ הותרה אבל מכשירי אוכל נפש לר"י הוי רק דחוייה והוכיחו כן מד' הר"ן לעיל יז. שכ' שלכן ריבוי בשיעורים ביו"ט מותר משום שמלאכת אוכל נפש ביו"ט הותרה ותוספתו כמוהו והר"ן בתו"ד הוכיח שמלאכת אוכל נפש הותרה הוא מזה ששמותו גם באופן שאפשר מבעוד יום, וכ' האחרונים שמכשירי אוכל נפש מזה שאסור באפשר מבעו"י ע"כ שמכשירין דחוייה ולא הודחה⁴⁰ [עי' חת"ס סי' פה' וסי' קמח' ואבנ"ז סי' תט' ודייק כן מד' הטור סי' תקט' וכ"כ בספר מלאכת יו"ט⁴¹].

ולפי"ז ניחא מאוד דמלאכת או"נ שהותרה שרי אפי' באפשר בהיתר, אבל כיבוי משום ד"א מבואר בגמ' שמותר רק לר"י ומפרשת מכשירין ומכשירין גם לר"י הוי רק בגדר דחוייה וכנ"ל ובזה צריך לאהדורי לעשותו בהיתר, ובדעת הרא"ה שס"ל שגם במכשירי אוכל נפש א"צ לאהדורי לעשותו בהיתר היה נראה שס"ל שמכשירי אוכל נפש נמי הותרה.

סתירות ונציין את אחד המקומות שלכאן מבואר שזה מותר - בגמ' להלן כג. [ושבת קלד.] שבשרא אגומרי מותר אף שמכבה והרי שם אין לו שום תועלת מהכיבוי ואכמ"ל.

40. ונ"מ שלד' הר"ן הנ"ל לא יהיה בזה היתר של ריבוי בשיעורין.

41. ועי' בספר מלאכת יו"ט שכ' לבאר בזה מה שלא אמרי' מתוך ממכשירי אוכל נפש דמתוך אמרי' רק ממלאכת אוכל נפש שהותרה [וכיון שאישתרי אישתרי] לא ממכשירי אוכל נפש שרק דחוייה.

ג. הט"ז בסי' תקיד' סק"ב תי' ע"פ מה שחידש שהאיסור כאן בסוגיא הוא רק מצד 'הלכה ואין מורין כן' [עי' תוס' בתי' א'] ונמצא שמן הדין שרי לשמש ע"י שיכבה ומה שאסור לכבות הוי רק מצד שאין מורין כן וזה לא חשוב מחיצה המתרת, והאחרונים תמחו בזה דאמנם מותר לכבות מן הדין אבל כ"ז שאינו מכבה מן הדין צריך מחיצה וצ"ע.

מדוע הכריעו בכיבוי משום ד"א לאיסור הרי קי"ל כר"י שמכשירי או"נ מותרים

בגמ' מבואר בדין כיבוי משום ד"א ואיבוד ממון שאסור ומה שמבואר בבריתא שמותר הינו כר"י שמתיר מכשירין, והראשונים תמחו בזה שהרי קי"ל להלן כר"י שמכשירי או"נ מותרים ומ"ט אסור⁴² [ולשיטת המ"מ פ"ד ה"ח בדעת הרמב"ם שקי"ל כרבנן ניחא], ומצינו כמה תי' בזה: **א.** תוס' ורא"ש בתי' א' כ' דהנה מבואר בגמ' להלן כה: שאף שקי"ל כר"י מ"מ אין מורין כן ולזה כ' שמה שאסר כאן הוא מצד דינא דאין מורין כן וכ"כ הבעה"מ [ועי' ט"ז ריש סי' תקיד'].

ב. הרמב"ן ורא"ש [וכעי"ז בתוס' בתי' ב'] כ' כמה חילוקי דינים בדין מכשירין שיש מכשירין האסורים לגמרי ויש מכשירין המותרים דהיכא שזה לצורך או"נ ממש בזה

היאך מותר לעשות מחיצה בפני הנר הרי זה מחיצה המתרת

בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר וכו' א"ל אפשר לעשות לו מחיצה, והפוסקים תמחו בזה דהנה קי"ל שאף שאין איסור אהל עראי בעשיית מחיצה אבל מחיצה המתרת אסור [כ"כ תוס' שבת קכב: ע"פ הגמ' עירובין מד. ואכמ"ל] ולזה כ' הב"י סי' שטו' בשם המהר"ם שהבא לשמש או לעשות צרכיו ויש ספרים אסור לעשות מחיצה עשרה כדי שיוכל לשמש דהוי מחיצה המתרת, וכ' הרמ"א שה"ה שאם יש נר ובא לשמש אסור לעשות מחיצה להאפיל על הנר משום שהוי מחיצה המתרת, וא"כ ק' היאך שרי גם לעשות מחיצה הרי זה מחיצה המתרת ומצינו כמה תי' בזה:

א. הדרכי משה שם כ' שצ"ל שכאן מדובר שיש כבר טפח פרוס ובא להוסיף על אותו טפח וזה מותר דהוי תוספת על אהל עראי שמותר.

ב. המ"א שם תי' שכאן מדובר באופן שמאפיל ע"י המחיצה דהינו שהנר נמצא במקום המחיצה ושם א"צ לדין 'מחיצה' וגם כשאין עליו שם מחיצה והוא פח' מי' שרי ולכן שרי [ומה שכ' הרמ"א לאסור הינו באופן שהנר מעל למחיצה שעדיין יש קצת אור ורק שמותר מדין מחיצה וזה חשוב מחיצה המתרת ואסור].

⁴². והב"י הביא בשם הרוקח באמת שלא קי"ל בסוגין ומותר לכבות האש משום ד"א משום שקי"ל כר"י אך רוב הראשונים פסקו בסוגיין.

בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר, ההיא רבי יהודה היא כי קאמינא אנא - לרבנן, בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביום טוב וכו' אמר ליה אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת ושני ליה כדשנין ע"כ.

הנה מבואר בגמ' כאן ג' נדונים: כיבוי משום ד"א, כיבוי שלא יתעשן הבית ומשום איבוד ממון, כיחול עיין לחולי העיין, ובכל הנך ג' דברים מבואר בגמ' שלר"י וודאי שמותר ואליבא דרבנן מיבעיא ליה האם מותר או אסור ופשיט ליה לאיסור, ונמצא למסקנת הגמ' שכיבוי משום ד"א או איבוד ממון וכיחול עיין לר"י מותר ולרבנן אסור.

והקשו הראשונים [תוס' כתובות ז. רשב"א ורא"ש כאן ולעיל פ"ק סי' יח'] כיון שכיבוי לצורך או"נ מותר ממילא מן הדין שגם כיבוי לצורך דבר אחר ואיבוד ממון יהיה מותר משום מתוך דמתוך שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש⁴³ הותר גם שלא לצורך, ומצינו ג' מהלכים בראשונים ופוסקים בישוב הקושיא:

בשיטת תוס' ועוד ראשונים שלא אמרו מתוך להתיר מכשירין

א. בתוס' ורא"ש שם [בתי' הב' תי' וכע"ז מבואר ברמב"ן שבת קכד: ורשב"א כאן

פסקינן לגמרי כר"י דשרי והיכא שאין כ"כ צורך אוכל נפש.

ג. עי' היטב בחי' הרא"ה שבד' ר"י יש ב' דינים הנלמדים מקרא דלכם לכל צרכיכם: האחד מכשירי או"נ ועוד לכם - לכם לכל צרכיכם שמלאכה מותרת לכל צורך וכ' הרא"ה שכאן בסוגיין א"א להתיר מצד דינא דמכשירין כיון שהוי רק סילוק נזק ומה שלר"י שרי הוא מצד הדין הב' דלכם לכל צרכיכם וכ' הרא"ה שמה שקי"ל כר"י הינו בדין מכשירין לא בדינא דלכם לכל צרכיכם וע"ע להלן בזה.

כיבוי משום ד"א אסור ומ"ט לא נתיר מדין מתוך שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך

גמ' בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר וכו' אמר ליה אסור, איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר, א"ל ההיא רבי יהודה היא כי קאמינא אנא לרבנן, בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות את הדלקה ביום טוב היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מבעיא לי דאפילו בשבת שרי כי קמבעיא לי משום אבוד ממון מאי, א"ל אסור, איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם

43. ומבואר בראשונים כמה אופנים בהם מצינו שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש: הרשב"א כאן כ' שמצינו כן בבשרא אגומרי [להלן כג. וגמ' שבת קלד.]. הרא"ש כ' שמצינו בכיבוי בקעת שלא ישרף התבשיל שבקדרה או גריפת תנור עי"ש [ועי' רא"ש פ"ד סי' ח].

מכשירין ומה שאסרינן הוא רק משום שאין בזה כ"כ צורך⁴⁴.

אמנם ד' הגמ' צ"ע טובא לתי' זה דמ"ט דבר זה תליא בפלוגתת ר"י ורבנן הא כמו שלרבנן אסור משום שאין זה כ"כ צורך גם לר"י נאסור ומצינו רק שר"י היתיר מכשירין והיכן מצינו בד' ר"י שהיתיר דבר שאין בו כ"כ צורך, וידוע לבאר בזה נ"כ"ה בהגה' רעק"א (אריאלי) כתובות ז. ונראה שזהו תלמיד רעק"א] ע"פ המבואר ברש"י שלר' יהודה דרשי' מקרא לכל צרכיכם שהתורה היתירה לכל צורך לא רק לצורך או"נ וז"ל ר"י דאמר לקמן מכשירי או"נ שרו ודריש יעשה לכם לכל צרכיכם והאי נמי צרכיכם הוא וכן תשמיש ע"כ, וע"ע או"נ סי' שמח' ז"ל ההיא ר' יהודה היא דאמר לקמן מכשירי אוכל נפש שרי דדריש יעשה לכל צרכיכם ואפילו דברים שאינן צורך אכילה ובלבד שיהנה בו ביום והא נמי צרכיכם הוא ע"כ [וע"ע להלן מד' הרא"ה], ולפי"ז ניחא מאוד דרבנן שלא דרשי' לכם לכל צרכיכם ומה שמותר לשאר צרכי היום הוא משום מתוך לזה שרי רק כשיש בו מאוד צורך גדול דומיא דאוכל נפש, אבל לר"י שדריש לכל צרכיכם מתיר כל צורך אפי' צורך כל דהוי דגם זה בכלל צרכיכם⁴⁵.

שכיבוי משום ד"א הוי רק מכשירים - שהרי אין לו הנאה מגוף הכיבוי והוי רק מכשירי הצורך ולזה לא מהני מתוך דכשם שבאו"נ גופא לרבנן מלאכת או"נ עצמו הוא שהותר ולא מכשיריו ה"ה בשאר צרכי היום דשרי ה"מ צרכי היום גופא אבל מכשירי צורך היום אסורים - ולפי"ז גם פשוט מאוד מה שהגמ' תולה זאת בפלוגת ר"י ורבנן דר"י לשיטתו שמכשירי או"נ מותרים ה"נ מכשירי צורך היום מותרים ולרבנן שמכשירי או"נ אסורים ה"ה מכשירי צורך היום אסורים.

בשיטת תוס' שלא אמרי' מתוך דבר שאין בו כ"כ צורך היום, ומ"ט לר"י שרי אף שאין בזה כ"כ צורך היום

ב. תוס' והרא"ש בתי' הא' כ' שכיבוי משום ד"א לא חשוב כ"כ צורך היום וזהו דמיבעיא ליה אם מתוך שהותר לצורך הותר נמי לשאר צרכי היום האם מהני גם כשאין כ"כ צורך היום, [ולתי' זה צ"ל שגם כיבוי משום איבוד ממון חשוב רק צורך קצת] וזהו דמיבעיא ליה האם שרי לרבנן ומסיק לאיסור, ומה שמבואר בבריתא שמותר אף שאין בזה כ"כ צורך הא מני ר"י, והנה בתי' זה מבואר בתו' שס"ל שאין חיסרון גם לרבנן מחמת זה שכיבוי לד"א הוי רק

⁴⁴ ומה שבאמת לא אסרינן מחמת שהוי מכשירין ולרבנן מכשירין אסורים [וכתי' ב' בתוס' הנ"ל] כ' רעק"א בהגה' שער המלך פ"א מיו"ט ה"ד שתוס' בתי' זה סוברים שמלאכה כזו שיש בה היתר של 'מתוך' שרי אף כשהוא מכשירין [והטעם יש לפרש שכיון שמתוך מתיר גם לשאר צרכי היום לזה גם מכשירין מותרים שהרי יש לו בזה צורך].

⁴⁵ ולפירוש זה יש לנו ביאור חדש במה שר"י היתיר מכשירי או"נ דהנה בפשוטו יסוד ההיתר של

דעת הרמב"ם שאמרי' מתוך רק במלאכת הוצאה והבערה [ועי"ש שכ' שמקורו מסוגין] ועכ"פ לפי"ז נחא מאוד דלכן ל"א מתוך דל"א מתוך בכיבוי.

אמנם צ"ע אם ל"א כלל מתוך בכיבוי מ"ט דר' יהודה שכיבוי לצורך ד"א ואיבוד ממון מותר הרי לא נאמר דין מתוך בכיבוי רק לצורך או"נ וד"א ואיבוד ממון אינו צורך או"נ ועמד בזה רעק"א בסי' תקד' ע"ד המ"א שם [נדפס בהוצאת מכון ירושלים] ועי' בהגה' רעק"א כתובות ז. [אריאל] שתי' ע"פ ד' רש"י וכמש"נ לעיל שר"י לשיטתו שדריש לכם לכל צרכיכם ומתיר לכל צורך עי"ש.

בדין כיבוי שלא ישרף התבשיל האם חשוב כאוכל נפש ממש או רק כמכשירי אוכל נפש

בדין כיבוי בקעת שלא ישרף התבשיל בקדרה האם מותר לרבנן מצינו בזה ג' שיטות: א. שיטת הרשב"א והמרדכי כאן שחשוב כגוף אוכל נפש. ב. שיטת הרא"ש שבעצם חשוב כמכשירי אוכל נפש ורק שחידש הרא"ש שכ"ז ביש לו אש אחרת אבל באין לו אש אחרת שאז המצב שהתבשיל ישרף אז הכיבוי חשוב כגוף אוכל נפש ומותר גם לרבנן. ג. שיטת הרי"ף והרמב"ם [לדעת המ"מ פ"ד והב"י סי' תקיד'] שאפי' באין לו אש אחרת חשוב רק

בשיטת רש"י והרמב"ם שלא אמרי' מתוך במלאכת כיבוי

ג. והנה בדעת רש"י והרמב"ם נראה שלא שייך ב' מהלכים הנ"ל [ויסוד הדברים ברעק"א בהגה' שעה"מ פ"ד מיו"ט]: והנה דעת רש"י והרמב"ם שמדאורי' אמרי' מתוך להתיר אפי' בלא צורך כלל ולזה אין ליישב שלא אמרי' מתוך משום שהוא מכשירין או משום שאינו כ"כ צורך שהרי לשיטתם שרי גם בלא צורך כלל כ"ש כשיש צורך מכשירין או דבר שאינו כ"כ צורך היום, והדרא ק' לדוכתא מ"ט לא מתירים כיבוי משום ד"א משום מתוך.

ומצינו מהלך נוסף באחרונים בכיבוי סוגיין דבמלאכת כיבוי לא אמרי' מתוך [עי' ב"ח ומ"א סי' תקד'], וראיתי מובא שכן דעת רש"י עצמו בספר האורה שכל כיבוי אסור ורק כיבוי לצורך אוכל נפש מותר, ויל"ע במה גרע כיבוי משאר מלאכות דאמרי' מתוך, ומצינו לזה ביאור בפנ"י שיסד שם בדעת רש"י דאמרי' מתוך רק במלאכות המיוחדות לאו"נ כבישול וכו' אבל כאלו מלאכות שאינם מיוחדות לאו"נ אף שלצורך או"נ גופא מותר מ"מ מתוך לא אמרי' מכאלו מלאכות [ועי' לעיל שהבאנו כן מד' כמה מקמאי וכן פסק המ"ב ריש סי' תקיח'], ובפר"ח כ' בדעת הרמב"ם טעם אחר במה של"א מתוך במלאכת כיבוי שהרי

מכשירי או"נ הוא - דאמנם עיקר מה שהתירה תורה הוא 'אוכל נפש' מ"מ התורה הרחיבה היתר זה והתירה גם 'הכשר האוכל נפש', אמנם לד' רש"י מבואר גדר אחר בזה דנתחדש בלכם שכל הצרכים מותרים לאו דוקא צורך או"נ ולכן גם מכשירין מותרים כיון שכל צורך מותר והרי יש לו צורך במכשירין אלו והוי בכלל צרכיכם.

ויו"ט שאסרו חז"ל משום שחיקת סממנין, וכ"ה בשטמ"ק כאן בשם בריטב"א וע"ע להלן.

שבות של ישראל לצורך חולה שאין בו סכנה

אמימר שרי למכחל עינא מנכרי בשבתא דאמר עולא בריה דרב עילאי כל צרכי חולה עושין על ידי נכרי בשבת, מבואר כאן בגמ' חידוש שאף שיש איסור אמירה לגוי בשבת מ"מ במקום חולה אף שאין בו סכנה מותר לומר לגוי לעשות מלאכה [ומבואר בראשונים ופוסקים שמותר לומר לגוי לעשות גם מלאכה דאוריין] דבמקום חולה שאין בו סכנה שנפל למשכב התירו שבות דאמירה לנכרי, ויש לדון אם רק שבות דאמירה לנכרי מותר או מותר גם לישראל עצמו לעבור על איסור דרבנן לצורך חולה זה, והרמב"ן בתורת האדם שער המיחוש כ' שהתירו רק איסור אמירה לנכרי אבל שאר שבותים ע"י ישראל אסור ועי' ר"ן שהוכיח כן מסוגיין דהנה בגמ' מבואר שמותר לכחול ע"י נכרי אבל ע"י ישראל אסור, וק' הרי כחילת עין אין בו רק איסור דרבנן וכנ"ל דאסור משום שבות דצובע וכיון שאסור רק מדרבנן יעשה כן ע"י ישראל וע"כ רק שבות דאמירה לנכרי אבל שבות ע"י ישראל אסור.

ויל"ע מאי שנא שבות דאמירה לנכרי משום שבות שע"י ישראל הרי זה וזה שבות הוא, ועי' ברמב"ן שביאר בזה שהתירו רק שבות 'דלית ביה מעשה' אבל שבות דאית ביה מעשה אסור, ולזה אמירה לנכרי שהוא שבות דלית ביה מעשה [כמבואר בעירובין

כמכשירי אוכל נפש ואסור [ומה שאין מתירים כאן מדין מכשירי אוכל נפש למאי דקי"ל כר"י עי' רמב"ן כאן והפוסקים בסי תקיד'], ולדינא השו"ע בסי' תקיד' ס"א פסק כדעת הרי"ף והרמב"ם שתמיד חשוב כמכשירי או"נ ואסור, ודעת הרמ"א כהרא"ש הנ"ל שבאין לו אש אחרת חשוב כגוף או"נ ומותר.

כיבוי משום איבוד ממון

כיבוי שלא יתעשן הבית לר"י דשרי עי' רשב"א שכ' בדעת רש"י שכ"ז רק באופן שמכבה כדי לאכול ולשתות בבית אבל אם מכבה משום איבוד ממון אסור גם לר"י [ומה שמבואר בגמ' משום איבוד ממון לאו דוקא הוא] אבל הרשב"א כ' בדעת הי"מ שאם מכבה כדי שיוכל לאכול ולשתות בבית זה שרי גם לרבנן ולר"י שרי גם משום איבוד ממון [ועי' מהרש"א שההיתר אינו מצד הפסד ממון שזה וודאי אינו מתיר כמבואר ברישא דברייתא רק ההיתר משום שאם לא יכבה יהיה לו עוגמת נפש גדולה ונמצא הכיבוי לצורך יו"ט שלא יהיה לו עגמ"נ].

איסור כחילת עין

בגמ' מבואר שיש איסור לכחול עין לרפואת העין, וטעם האיסור בר"ן שבת פ' שמונה שרצים מבואר שהאיסור משום שבות דצובע כמבואר במשנה שבת צד: שהכוחל את העיין הרי זה אסור משום שדומה לצובע, אבל ברשב"א כאן משמע שיש לאסור משום איסור רפואה בשבת

מדוע שרי לכחול ע"י נכרי אמנם איסור אמירה לנכרי הותר אבל יש כאן איסור מצד הישראל עצמו ונתבאר בד' הרמב"ן ששבות דישראל לא הותר

ב. ועי' אבנ"ז שם שביאר היטב דכאמור ברמב"ן מבואר שמה שהתירו רק שבות דאמירה לנכרי משום שהוא שבות דלית ביה מעשה לא שבות דישראל דאין בו מעשה, והנה כאן כשהגוי מרפא את הישראל אמנם יש כאן איסור על המתרפא אבל זה שבות דלית ביה מעשה [דמסייע אין בו ממש] וכמו ששבות דאמירה לנכרי הותר ה"ה שבות דישראל כשאין בו מעשה מותר.

ג. בד' הפוסקים מצינו תירוץ חדש על קושיא זו: דהנה בד' הרמ"א סי' שכח' סל"ז מבואר שחולה שאין בו סכנה שנפל למשכב הותר לו איסור רפואה בשבת ועי' ביאור"ל שם שיש ללמוד כן מסוגין מזה שהתירו לעשות מלאכה ע"י נכרי והרי יש כאן איסור מצד הישראל עצמו וע"כ שאין לאסור רפואה בשבת [וזהו דלא כרשב"א ושטמ"ק בשם הריטב"א שכ' לעיל] ונמצא לפי"ז שלצורך חולה שאין בו סכנה אף שלא התירו רק אמירה לנכרי אבל שאר שבותים לא התירו מ"מ שבות דרפואה בשבת התירו, ובטעם הדבר כ' המ"ב שם ס"ק קכ"א ז"ל אע"ג דפסקינן לעיל סעי' יז' דשבות שיש בו מעשה אסור ע"י ישראל ואינו מותר כי אם ע"י שינוי צ"ל דשאני התם שמייירי במלאכות דרבנן או בדברים שמחזי כעין מלאכה אבל הכא דאין בזה משום סרך מלאכה דהא לבריא מותר ורק למי שיש לו מיחוש גורו משום שחיקת סממנים בחולה נמור לא גזרו ע"כ] ובעיקר ד' הרמ"א עי'

סח.]. שרי אבל שבות ע"י ישראל שהוא שבות דאית ביה מעשה זה אסור.

למה מותר לכחול ע"י גוי הרי יש כאן שבות של הישראל בעצמו

וצ"ע לד' הרמב"ן הנ"ל שרק שבות שאמירה לנכרי מותר א"כ היאך שרי לכחול את העין ע"י גוי דאמנם מצד אמירה לנכרי אין לאסור דהתירו זאת אבל יש כאן איסור מצד הישראל עצמו - והנה בשלמא אם נדון מצד השבות דצובע בזה פשוט שהאיסור רק על הכוחל וכאן שהגוי כוחל ולא הישראל [שהרי מסייע אין בו ממש] שרי, אבל כשנדון מצד האיסור 'רפואה בשבת' לכאור' האיסור הוי 'על המתרפא' וא"כ גם כשהגוי עושה זאת יש לאסור מצד הישראל שמתרפא ושבות דישראל לא הותר, ומצינו כמה תירוצים לקושיא זו:

א. ראיתי מובא מהתהל"ד סי' שכ"ח סק"כ שכ' שישראל שריפא ישראל אחר האיסור אינו על 'המתרפא' אלא על עושה את מעשה הרפואה, ולפי"ז ניחא מאוד שכאן שהגוי הוא זה שכוחל אין כאן איסור רפואה של הישראל דהגוי הוא שעושה זאת ואמריה לנכרי מותרת.

אבל האבני נזר סי' שצה' דייק מלשון הרמב"ם פכ"א משבת ה"כ שאיסור רפואה בשבת אינו על עושה המעשה רק על המתרפא וז"ל הרמב"ם לפיכך אסור לבריא 'להתרפאות' בשבת גזירה שמא ישחוק סמנים, וכ' האבנ"ז שלשון 'להתרפאות' משמע שהאיסור על המתרפא לא על עושה את מעשה הרפואה, ולפי"ז הדרא ק לדוכתא

כל דיני יו"ט ראשון נוהגות בשני [חוץ ממת]:

א. ברמב"ן במלחמות כ' שיסוד ההיתר מצד ר' יהודה דהנה מבואר בגמ' שלר"י שרי לכחול את העיין ולזה כ' הראשונים שאף שלא קי"ל כר"י בזה מ"מ ביו"ט שני סמכינן על ר' יהודה וכ"כ הרשב"א ור"ן, וכ' הראשונים דנ"מ לפי"ז שיהיה מותר לכבות את הנר משום ד"א או איבוד ממון ביו"ט שני שהרי בגמ' מבואר שלר"י שרי ולזה אף שאנן קי"ל בזה כרבנן מ"מ ביו"ט שני סמכינן על ר"י וכי היכי שכיחול עין ביו"ט שני מותר ה"ה כיבוי משום ד"א ביו"ט שני מותר.

ב. במאירי מבואר שההיתר של כחילת עין הוא היתר מסוים משום צער וז"ל [אחרי שהביא שיטה זו שגם כיבוי משום ד"א הותר] ז"ל ולא יראה כן שלא הותרו אלא במיכחל עינא שיש בו צער הגוף אבל שאר דברים לא הותרו לא על ידי גוי בראשון ולא על ידי ישראל בשני וכן כתבו חכמי התוספות 'שכל שהותר בראשון על ידי גוי הותר בשני על ידי ישראל' ע"כ, מבואר במאירי שיסוד ההיתר הוא שהתירו לצורך חולה שאין בו סכנה ורק שביו"ט א' הקילו רק שבות שאין בו מעשה דהינו אמירה לנכרי וביו"ט שני הקילו גם שבות דאית ביה מעשה, וע"ע ב"י סי' תצ"ו שכ' שכן משמע בטור שרק שבות דכחילת עיין התירו לא כיבוי משום ד"א, ובפשוטו הינו משום שס"ל שיסוד ההיתר הוא משום צורך חולה ולזה אין להקל רק בכחילת עיין.

ביאורה"ל שהרחיב בזה והוכיח מד' כמה ראשונים ופוסקים שפליגי ע"ז ולמש"נ גם בד' הרשב"א והשטמ"ק פליגי ע"ז.

האם מסייע שאין בו ממש אסור מדרבנן

אמימר שרי למכחל עינא מנכרי בשבתא א"ל רב אשי לאמימר מאי דעתך וכו' הני מילי היכא דלא מסייע בהדיה אבל מר קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח א"ל מסייע אין בו ממש, ויל"ע האם מסייע שאין בו ממש פטור אבל אסור או שפטור ומותר, ומד' הגמ' כאן משמע שפטור ומותר שהרי אממר התיר לכחול ע"י גוי משום מסייע, וכ"כ תוס' שבת צג, אבל בגר"ז סי' שכח' סכ"א מפורש שמסייע אין בן ממש אסור מדרבננו וכאן התירו דבמקום צער חולי הקילו במסייע, והינו כמו שהקילו באיסור קל דאמירה לנכרי כמו"כ הקילו באיסור קל דמסייע ויש להוסיף שכיון שמסייע אין בו ממש חשוב כשבות דלית ביה מעשה דשרי].

ההיתר לכחול את העין ביו"ט שני

אמימר שרא למכחל עינא ביו"ט שני של ראש השנה, והגמ' דוחה ד' אממר ומשום שב' יו"ט של ר"ה קדושה אחת היא, וכ' הראשונים שאף שלא קי"ל כאמימר בב' יו"ט של ר"ה מ"מ יש ללמוד שבשאר יו"ט של גלויות חוץ מר"ה מותר לכחול את העין ביו"ט שני, ונחלקו הראשונים בגדר ההיתר של כחילת עיין ביו"ט שני של גלויות והרי

דף כב:

**בדינא דאינו שוה לכל נפש -
ובטעמא דר"ג דלהניח מוגמר
מותר ולגמר הכלים אסור**

אף הוא אמר שלשה דברים להקל וכו' ומניחין את המוגמר ביום טוב וחכמים אוסרין, ומסקנת הגמ' שמח' ר"ג ורבנן הוא באופן שמגמר כדי להריח אבל כדי לגמר הבגדים לכו"ע אסור, והנה להבנת הדברים יש להקדים ד' הגמ' כתובות ז. שם מבואר שהטעם שאסור להניח מוגמר הוא משום שאף שהתורה התירה מלאכות ביו"ט ומתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך כ"ז כשהצורך הוא צורך השוה לכל נפש אבל אם אינו שוה לכל נפש אסור.

ובד' רש"י והר"ן כאן מבואר שזהו יסוד פלוגתת ר"ג ורבנן שרבנן אוסרים להניח מוגמר משום שאינו שוה לכל נפש, ור"ג לא דריש כן וס"ל שמותר לעשות מלאכה גם כשאינו שוה לכל נפש [רש"י פי' כן בס"ד בטעמא דרבנן שזהו בעצם טעמא דר"ג למסקנא ודוק], אבל ברא"ה מבואר שר"ג מודה שמותר רק מלאכה השוה לכל נפש ור"ג שאוסר הינו משום שס"ל שמוגמר חשוב דבר השוה לכל נפש.

והנה מבואר בגמ' שגם לפי ר"ג כל ההיתר הוא רק לגמר כדי להריח אבל לגמר את הכלים לכו"ע אסור, ויל"ע מאי שנא, ולשיטת הרא"ה ניחא מאוד דכו"ע מודו

לדינא דשוה לכל נפש ורק שר"ג סובר שלהריח חשוב שוה לכל נפש ולזה י"ל שלגמר את הכלים גם לר"ג אינו שוה לכל נפש ואסור, אבל לשיטת רש"י שלר"ג מותר לעשות מלאכה גם כשאינו שוה לכל נפש צ"ע מאי שנא שלהניח מוגמר מותר ואילו לגמר כלים אסור.

והנה ברש"י בתו"ד נראה שמה שלר"ג מותר לגמר כדי להריח הוא אין זה משום מתוך רק שרי משום שהנאת הגוף גופא בכלל אוכל נפש [עי' כעיי"ז לעיל כא: מד' הרמב"ם גבי הנאת רחיצה], ולזה ניחא מאוד שכ"ז במגמר כדי להריח דיש כאן הנאת הגוף והוי כאוכל נפש ומותר אבל לגמר את הכלים שאין בזה הנאת הגוף אסור, רק שעדיין צ"ע דאמנם אין להתיר זה משום אוכל נפש נתיר זה מדין מתוך שהותר מלאכת כיבוי לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך.

ובספר מלאכות יו"ט אות מו' תי' ע"פ מה שהבאנו לעיל כב. מד' הב"ח ומ"א שבכיבוי לא אמרי' מתוך וכו' ונתבאר כן בשיטת רש"י והרמב"ם עי"ש, ולפי"ז ניחא מאוד דהנה במוגמר מבואר כאן בהמשך הגמ' שיש בזה משום איסור כיבוי, ולזה פשוט שמותר רק להריח והוי כאוכל נפש ממש אבל לגמר כלים שאינו אוכל נפש אסור דמצד מתוך ל"ש להתיר דל"א מתוך בכיבוי וכנ"ל [ועי' שם באות מב' שתי' עוד

מדוע לא אסרו ע"ג חרס משום מבעיר

אמר רב יהודה ע"ג גחלת אסור [כרב לעיל]
ע"ג חרס מותר, והנה ע"ג חרס וודאי
שאינן לאסור משום כיבוי אך מדוע אין
לאסור משום הבערה נחלקו הראשונים:
א. ברש"י כ' שהוי מלאכה כלאחר יד ומותר
[ואף שכלאח"י אסור מדרבנן צ"ל
שהתירו משום שמחת יו"ט].

ב. השטמ"ק כ' שאין כאן הבערה ומשום
שאמנם הבשמים כלים אך האש אינה
נאחזת בהם ואין כאן כלל מלאכה, ויל"ע
מ"ט רש"י ותוס' לא פירשו כן [ואולי ס"ל
שהמציאות שהאש כן נאחזת בזה] וראיתי
לבאר בזה שס"ל שאף שאין שם אש מ"מ
כיון שהבשמים מתכלים מן החום גם זה
נחשב להבערה וביסוד הנדון ראה בהערה 46.
ג. בתוס' כ' ד' תוס' שכ' שאין איסור הבערה
ביו"ט אפי' שלא לצורך, והביאו כן מד'
הירושלמי שרבנן מתירים 'נר של בטלה'
והטעם כ' תוס' שקאי למ"ד הבערה ללאו
יצאת וגלי קרא בזה שהבערה אינו בכלל
איסור מלאכה, ואף שבשבת אסור ביו"ט
מותר משום שאינו מלאכה, וברשב"א הביא
ד' הירושלמי באופן אחר דדרשי' מקרא לא
תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת -
בשבת אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר
בי"ט.

שר"ג חולק על מתוך, עוד כ' שי"ל שלגמר
כלים לא חשוב כ"כ צורך היום].

בפסקי רי"ד ותורי"ד כאן מבואר טעם
חדש בזה דלכן לר"ג אסור לגמר
את הכלים משום תיקון כלי וע"ע להלן בדין
עישון פירות.

בדין עישון פירות

איבעיא להו מהו לעשן [ע"י רש"י דהינו
לעשן את הפירות שיהיה להם ריח
וטעם טוב] רב ירמיה בר אבא אמר רב אסור,
ושמואל אמר מותר, ביסוד פלוגתם מבואר
ברש"י שנחלקו אם עישון פירות חשוב שוה
לכל נפש, שרב סובר שזה מיוחד למפונקים
ואין זה דבר השוה לכל נפש, ושמואל סובר
שאינן כאן חיסרון של דבר אינו שוה לכל
נפש דאוכל נפש הוא וראוי אף לעניים אלא
שאינו מצוי להם [והשוה זה למבואר בגמ'
כתובות ז. שצבי חשוב שוה לכל נפש].

התורי"ד ביאר הגמ' באופן מחודש דבין
רב בין שמואל ס"ל כר"ג
שמוגמר מותר ורק לגמר את הכלים אסור
משום שהוי תיקון כלי ונחלקו בעושה ריח
באוכלים דרב ס"ל שכי היכי שתיקון כלי
אסור גם תיקון אוכלים אסור ושמואל סובר
שאינן תיקון באוכלים.

46. יסוד הנדון בגדר מלאכת מבעיר האם האיסור ביצירת האש או בכילוי העצים, ע"י גר"ז סי' תצה'
ס"ב ובקו"א שם שנקט שיסוד האיסור ביצירת האש, והאבנ"ז סי' רלח' דן בדבריו וכ' שיסוד האיסור
בכילוי העצים, והנ"מ לכאו' בנידון דידן שלא יצר אש אך העצים התכלו.

דף כג.

הולדת ריח באוכלים ולזה אסר רק משום הולדת ריח בחרס [ועי' בשעה"מ עוד].

וברא"ה שכ' שרבה שאסר הוא משום שמוליד ריח בפירות מבואר מזה שיש הולדת ריח באוכלים, והנה ברא"ה כ" ששמואל שפליג ולא אסר משום הולדת ריח בפירות הוא משום ס"ל שאין מוליד ריח באוכלים ונמצא שגם לדעת הרא"ה נחלקו בזה אמוראי אם יש הולדת ריח באוכלים.

הולדת ריח כשאין מתכוין להוליד ריח

כאמור ברא"ה מבואר שהמוליד ריח הוא בפירות ויל"ע מ"ט לא פירש שההולדת ריח הוא בחרס, וביותר כאמור ברא"ה מבואר שטעמא דשמואל שאין איסור הולדת ריח משום שאין איסור זה באוכלים וקשה דנאסור משום הולדת ריח בחרס שהוא כלי, ועי' היטב ברמב"ן בתו"ד סברא שאין איסור הולדת ריח מצד החרס כיון שאין מתכוין להוליד שם ריח ואיסור הולדת ריח הוא רק היכא שמתכוין להכניס ריח בבגד⁴⁷.

ברין הולדת ריח באוכלים

אמר רב יהודה ע"ג חרס מותר רבה אמר ע"ג חרס נמי אסור משום דקא מוליד ריחא, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו סחופי כסא אשיראי ביומא טבא אסור מ"ט משום דקמוליד ריחא, הטעם שאסור להוליד ריח כ' רש"י שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה, ועי' כע"ז ברש"י שבת נא: שאסור לרסק קרח משום שקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבזמא המים האלו עי"ש.

ונחלקו הראשונים במה שאמר רבה שע"ג חרס אסור משום מוליד ריח היכן הולדת הריח: שיטת רש"י שמוליד ריח 'בחרס' והרא"ה כ' שמוליד ריח בפירות, ויל"ע מ"ט לא כ' רש"י משום הולדת ריח 'בפירות' ועי' שער המלך פ"ד מיו"ט שביאר, הנה נחלקו הפוסקים אם יש איסור הולדת ריח באוכלים במ"א וט"ז סו"ס תקיא' כ' שאסור לבשם מים לצורך רחיצת ידי הכהנים משום מוליד ריח והחכם צבי סי' צב' כ' שמותר דאין הולדת ריח באוכלים עי"ש, ולפי"ז כ' השעה"מ שרש"י ס"ל שאין

⁴⁷ והנה ברש"י שכ' שיש איסור מצד הולדת ריח שבחרס מבואר שס"ל שיש איסור הולדת ריח גם כשלא מתכוין [אמנם ברמב"ן הנ"ל כ' בדעת הר"ף שרבה שאמר מידי דהוי אבשרא אגומרי נחלק ע"ז

אבל ברי"ף [לפי גירסתו בגמ' שבת קלד] מבואר ביאור חדש בד' רבא שמה שבשרא אגומרי מותר ולא אסרינן משום כיבוי הוא משום ש'אין כאן כיבוי' והטעם כ' הרמב"ן והר"ן שכיון שסופו מבעיר לא חשוב כיבוי עי"ש, וצ"ע מ"ט צריך לזה תיפוק"ל דשרי משום שיש בזה צורך או"נ, ומצינו ב' ביאורים בזה:

ברמב"ן מבואר שבשרא אגומרי לא חשוב צורך כל נפש משום שאין לו כל צורך שיהיה מונח ע"ג גחלים וז"ל והיינו דאמרינן ומאי שנא מבשרא אגומרי שיש בו כבוי ואינו לצורך אוכל נפש ממש שהרי אפשר לצלות בלא כבוי והמובחר שבצלי אינו על הגחלים ממש אלא קרוב להם שלא על גבי גחלת או בתנור גרוף ע"כ, אבל במאירי מבואר שהרי"ף סובר שמלאכת כיבוי לא הותר כאן כיון שאין לו תועלת מגוף הכיבוי וכ"מ בגר"א סי' תקז' ס"ד.

בדין שביתת בהמה באשה

שלשה דברים רבי אלעזר בן עזריה מתייר וחכמים אוסרים פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה ובגמ' תנא לא שלו היתה אלא של שכנתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו.

והנה יש נדון גדול בד' האחרונים האם נשים מוזהרות בשביתת בהמה, וברעק"א במשניות ר"פ במה אשה כ' שכיון שהמקור לדין שביתת בהמתו נלמד מעשה

ובעיקר נדון זה האם יש איסור הולדת ריח כשאין מתכוין להוליד ריח נחלקו הפוסקים, דהנה ברמ"א סי' תרנח' ס"ב כ' שאסור להניח אתרוג ע"ג בגד משום שמוליד ריח בכגד, והמ"א שם הביא מד' הי"ש ששתמה בזה שהרי אינו מתכוין להוליד ריח בכגד, הינו שהיה פשיטא ליה למהרש"ל שאין איסור הולדת ריח רק כשמתכוין לריח, וכ' המ"א שמד' רש"י הנ"ל מבואר שיש הולדת ריח גם כשאינו מתכוין לריח, אמנם כאמור דבר זה תליא באשלי רברבי בפלוגתת רש"י והרא"ה.

בשרא אגומרי

רבא אמר על גבי גחלת נמי מותר מידי דהוה אבשרא אגומרי, נחלקו הראשונים בביאור ד' רבא [מ"ט מותר לעשן את הפירות ואין בזה משום מבעיר ומכבה], ברש"י מבואר שרבא ס"ל כשמואל שאין לאסור משום מבעיר דעישון פירות שוה לכל נפש ומה שהביא מבשרא אגומרי אין זה הוכחה שהוי שוה לכל נפש דהתם וודאי צליית בשר שוה הוא לכל נפש רק שהשוה זה לבשרא אגומרי דכי היכי דשם שרי ולא אסרינן משום מבעיר ומכבה משום ששוה לכל נפש ה"נ דכוותא.

ועי' ברא"ה שהוסיף שבא לחדש שאף שאין לו תועלת מגוף הכיבוי מ"מ כל מלאכה המתלווה לאו"נ מותרת אף שאין לו תועלת ממלאכה זו [ועי' לעיל כא. מה שהבאנו במסתפק משמן שבנר].

וס"ל שאין איסור הולדת ריח בחרס משום שאינו מתכוין אבל ברש"י מבואר שגם לרבא יש איסור הולדת ריח ורק ששרי לצורך או"נ.

את הפלפלין ברחים שלהן, מבואר במשנה שלראב"ע מותר לשחוק פלפלין בריחים שלהם ועי' להלן לדעת כמה ראשונים [וכ"ה בשו"ע] שהאיסור רק משום עובדין דחול, וצ"ע דהנה הראשונים הביאו להלן רפ"ג מד' הירושלמי שמלאכת טוחן לא הותרה ביו"ט דמלישה ואילך הוא שהותר וא"כ היאך מותר לשחוק פלפלין [מן הדין] הרי יש בזה משום טוחן וטוחן לא הותר ביו"ט ולעיל יד. הבאנו ד' ביאורים בזה:

א. לשיטת רש"י מלאכת טוחן שאסורה הינו משום שאפשר מבעו"י וכ"ז טחינת חיטין אבל טחינת תבלין א"א מבעו"י כמבואר לעיל יד. שיסוג טעמו.

ב. לשיטת הרמב"ן שמה שטחינת חיטין אסורה משום שהוא מלאכה שעשוי לימים רבים כ"ז טחינת חיטין שעשוי לימים רבים אבל טחינת תבלין דרכו ליומו.

טעם האיסור לטחון פלפלין בריחים שלהם

בתוס' לעיל יד. ורשב"א ור"ן שם ותוס' שבת קמא. מבואר שטעם האיסור משום עובדין דחול וכ"ה בשו"ע סי' תקד' ס"א, אבל ברמב"ן ר"ן שבת שם וכן ברשב"א בעבוה"ק ש"א כ' שהטעם משום שחשוב טוחן [והאחרונים כבר עמדו בסתירת ד' הרשב"א] ועי' ביאור"ל סי' תקד' ס"א שמשמע שלרשב"א הנ"ל אסור מדאורי' וביאר הטעם שכיון שהדרך לעשות הרבה הוי כדרכו לימים רבים 'בכלי זה' עי"ש.

הדרן עלך פרק יום טוב

דלמען ינוח יש לדון ששהוי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, ותלמיד רעק"א בהגהתו שם העיר דמפורש כאן במשנה נשים חיבות בשביתת בהמתו כדאמרי' 'שכינתו' של ראב"ע וכו' וכן הוכיח המנחת חינוך מצוה לב', ויל"ע מה הטעם באמת שאשה מוזהרת הרי זה מ"ע שהז"ג, ומצינו כמה ביאורים בזה:

א. אמנם שיטת תוס' שבת נא: ורמב"ן שם קנג: ששביתת בהמתו הוא בעשה אבל שיטת רש"י ור"ן שהוא בלא תעשה ולפי"ז ניחא דנשים מוזהרות.

ב. רעק"א שם הביא מד' הר"ן פ' כל כתבי שי"ל שכל מילי דשבת הוקשו נשים לאנשים כי היכי דהוקש זכור לשמור [והביא מד' הר"ן שלכן נשים חיבות בג' סעודות משום שכל מ"ע דשבת נשים חיבות מהיקשה זה].

ג. עוד י"ל דהנה יש לחקור האם שביתת בהמתו הוא 'מצות עשה' שבהמתו תשבות, או שהוא 'איסור עשה' רק שהתורה כתבה בלשון עשה והוי לאו הבא בכלל עשה ואם נימא שהוא איסור עשה יש לדון שלא שייך פטור זמן גרמא דפטורא דזמן גרמא הוי רק במצוות לא באיסורים אף שהוי זה איסורים הנלמדים מעשה והעירוני שכן דן הכת"ס סי' נו' [וע"ע מנח"ח שם מה שתירץ].

החילוק בין טחינת פלפלין ותבלין לטחינת חיטין

משנה שלשה דברים רבי אלעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרים וכו' ושוחקין

אין צדין פרק שלישי

דף כג:

מדוע צידה וקצירה אסורים ביו"ט

אין צדין דגים מן הביכרים ביו"ט, מבואר במשנה שיש איסור צידה ביו"ט ולכן דגים או חיות ועופות שאינם ניצודים יש איסור לצוד אותם ביו"ט, והראשונים תמהו בזה מ"ט אסור לצוד הרי מלאכת או"נ הותר ביו"ט ומאי שנא מבישול ושחיטה שהותרו לצורך אוכל נפש, עוד תמהו הראשונים ממה שמבואר לעיל ג. שמלאכת קצירה נמי אסורה ביו"ט וגם זה תמוה מדוע אסור לקצור ביו"ט הרי קותר לצורך אוכל נפש ומ"ש משחיטה ובישול דשרי, ומצינו כמה תירוצים בראשונים:

שיטת רש"י והרמב"ם בדין מלאכה שאפשר מבעו"י

א. רש"י כ' שמלאכת או"נ שמותר ה"מ בישול ואפיה שאם יבשל או יאפה מאתמול יתקלקל אבל צידה שיכול לצוד

מעיו"ט בכה"ג אסור לעשות ביו"ט, וברש"י יד: מבואר שזהו גם הטעם שאסור לטחון חיטין משום שאפשר מבעו"י וכ' הראשונים שלרש"י גם מתיישב מה שאסור לקצור משום שאפשר מבעו"י, והנה ברש"י אפשר מבעו"י אסור מדאורי' או רק מדרבנן ובראשונים נקטו בדעת רש"י שזה דין דאורי' וכ"מ ברש"י לעיל ג. שאסור לקצור מדאורי', וע"ע תוס' מגילה ז: שנקטו שדין זה הוא מדאורי'.

ב. שיטת הרמב"ם פ"א מיו"ט ה"ה כעין שיטת רש"י שמלאכה שאפשר מבעו"י אסורה ביו"ט רק שברמב"ם מפורש שזה אסור מדרבנן וז"ל כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב 'אסרו חכמים' לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה, ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב ונמצא יום טוב

בהן אבל לצוד בעלי חיים שאינן ברשות אדם וכן לעקור דבר מגדולו כגון קצירה ותולדותיה אלו וכיוצא בהן אסורין והן בכלל מלאכת עבודה, הינו שהתורה התירה רק היכא שהאו"נ קיים ורק שהוא מכשיר את המאכל, אבל צידה שאינו ברשותו של האדם והוא מחדש את כל עיקר הדבר זה לא התירה תורה [עי' כע"ז בט"ז סי' תקב' סק"א], ולא נתפרש הטעם הזה.

ונראה דהנה הרמב"ן הוסיף בזה דברים וכו' והן **מלאכת עבודה** ונראה כוונתו ע"פ מה שכ' הרמב"ן עה"ת פ' אמור [וכ"ה בקצרה בחידושויו שבת קיז:]: שבמלאכת יו"ט כתיב בתורה כל 'מלאכת עבודה' לא תעשו בשונה ממה שכתוב בשבת כל 'מלאכה' לא תעשו, וכ' הרמב"ן שהתורה רמזה כאן להיתר מלאכת אוכל נפש דביו"ט רק 'מלאכת עבודה' אסורה אבל מלאכה שאינו מלאכת עבודה מותר ומלאכת אוכל נפש לא חשוב מלאכת עבודה רק מלאכת הנאה עי"ש, מבואר מזה שמה שמלאכת או"נ מותרת אין זה קולא שהקילה תורה לצורך או"נ אלא כל החפצא של האיסור הוא 'מלאכת עבודה' ומלאכת או"נ אינו מלאכת עבודה, וזהו שכ' הרמב"ן כאן שמה שמלאכת או"נ לא חשוב מלאכת עבודה הינו כשמתעסק בהכשר המאכלים אבל אם מחדש את כל עיקר הדבר זה חשוב מלאכת עבודה אף שמתעסק באו"נ ולכן זה אסור.

כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות⁴⁸.

שיטת תוס' באיסור קצירה וצידה

ג. תוס' לעיל ג. וכאן כ' עפ"י דברי הירושלמי שדרשו מושמרתם את המצות שלא הותרה מלאכה אלא מלישה ואילך אבל קודם לישא כקצירה וכו' אסור או מדרשה דאך למעט קצירה, והנה תוס' כ' טעם זה לאסור קצירה וצ"ע מ"ט צידה אסורה, ועי' תוס' כאן שהוסיפו 'שצידה דמי לקצירה', ונראה שגדר המיעוט דמלאכות דקודם לישא לשיטת תוס' הוא שהתורה התירה רק מלאכות הקרובות לאוכל נפש לא מלאכות הרחוקות מאוכל נפש, ועי' שטמ"ק כאן ז"ל לא התרתי לך אלא מלישה ואילך והוא הדין לכל מלאכה שהוא כעין לישא שהיא מלאכה קרובה לאוכל נפש כגון שחיטה והפשט וכיוצא בהן לאפוקי צידה וטחינה וקצירה והרקדה ע"כ.

שיטת הרמב"ן באיסור קצירה וצידה

ד. הרמב"ן במלחמות נקט שקצירה וצידה אסור מדאורי' וז"ל הו יודעים שלא כל המלאכות הותרו ביום טוב אלא 'הכשר המאכלים' לאכלן כגון אפייה ובשול וכיוצא

⁴⁸ והנה ברש"י כ' שזוהו גם טעם דהא דאסור לצוד משום שאפשר מבעו"ח, אבל ברמב"ם מבואר שטעם זה הווי רק טעם לאסור קצירה וכו' אבל צידה שאסור מבואר ברמב"ם פ"ב ה"ז שאסור משום מוקצה וכ"ה בפיה"מ כאן, ועי' גר"ז סי' תצו' בקו"א.

שמותר גם מדרבנן כמו שכ' שם הפוסקים, ושיטת הרמ"א שם להחמיר בזה ולא נתפרש אם כוונתו לאסור מדאורי' או מדרבנן ועי' מ"ב ושעה"צ שהאיסור מדרבנן ואין לחוש לשיטת רש"י שהאיסור מדאורי', ועי' רמ"א שכ' שמ"מ מהני בזה שינוי ועי' לעיל דף יב. מה שנתבאר עוד בזה.

בטעם איסור האכלת דגים

תנן התם אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות, אבל צדין חיה ועוף ונותנין לפניהם מזונות, הנה בדין האכלת בע"ח מבואר כאן במשה שיש חילוק דגים שאסור לצוד אותם אסור גם ליתן לפניהם מזונות, וחיות שמותר לצוד מותר לפניהם מזונות, ולא נתפרש מ"ט אסור להאכיל דגים וחיה מותר להאכיל, ומצינו בראשונים כמה טעמים בזה:

א. רש"י כאן פירש ע"פ המבואר בגמ' שבת קנה: שיש איסור להאכיל בהמות שאין מזונתן עליך, ולזה פירש רש"י שדגים חשוב אין מזונתן עליך דיש להם אוכל בים וגם גדול אוכל את הקטן, אבל חיות שאין להם מזונות חשוב מזונתן עליך ומותר להאכיל.

ב. רש"י בשבת קו: פירש דכיון שהם מוקצה לא מצי למיטרח קמייהו הינו שיש איסור לטרוח לדבר מוקצה, והראשונים הביאו שכן הוא בירושלמי 'לפי שאין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן, והחילוק בין דגים לבהמה הוא שדגים שאסור לצוד אותם הם מוקצה משא"כ חיה שאין איסור לצוד אותם שהרי הם ניצודים בכיבר אז אינו מוקצה ומותר להאכיל אותם.

ה. עי' ברמב"ן שכ' טעם נוסף בזה ז"ל אי נמי כמו שמפורש בירושלמי מניין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין וכו' וטעם האיסור בזה כ' הרמב"ן ז"ל שלא התירה תורה ביום טוב אלא מלאכות של יומן כגון שחיטה אפייה ובשול אבל אלו תקון הן ודרך בני אדם לתקן מהם לימים הרבה אמרה תורה יתקן כדרכו מחול ליום טוב שלא יתקן מיום טוב לימים הרבה של חול ע"כ, [עי' ר"ן עד"ז רק שבדעת הבבלי צידד הר"ן לומר שזה אסור רק מדרבנן].

שיטת הרא"ש באיסור קצירה וצידה

ו. עי' רא"ש כאן שכ' ז"ל חכמים אסרו קצירה בצירה וטחינה לפי שאדם רגיל לבצור כרמו כאחד וכן צידה פעמים תעלה מצודתו דגים הרבה ועל כן אסרום חכמים משום דדמי לעוברין דחול, ועי"ש שכ' שאסמכוהו נאקרא והביא ד' הירושלמי [וד' תוס' לעיל שכ' שקצירה אסורה מדרשת הירושלמי וצידה כקצירה לכאו' יתפרש או כד' הרמב"ן או כד' הרא"ש].

הכרעת ההלכה בדין מלאכה שאפשר מבעו"י

מתוך הדברים לעיל נתבאר ג' שיטות בדין מלאכה שאפשר לעשותו מבעו"י: א. שיטת רש"י שזה אסור מדאורי' וכ"ה בתוס' מגילה ז: ב. שיטת הרמב"ם שזה אסור מרבנן [וכ"ה בתוס' שבת צה.]. ג. שיטת תוס' הרמב"ן שגם מדרבנן מותר, ולדינא מד' השו"ע סי' תצה' ס"א משמע שס"ל

ה. ברמב"ם פ"ב מיו"ט ה"ז כ' ע"ד רש"י שהאיסור משום שהוא מוקצה אך פירש דאין הטעם משום שאסור לטרוח קמיהו רק דיש לגזור שמא יבא ליקח מהן.

והנה במ"א סי' תצז' סק"ב כ' שלכו"ע דוקא לפניהם ממש אסור ליתן אבל ברחוק מהם קצת מותר ליתן ע"כ, ותמה רעק"א שם דתינח לשיטת הרמב"ם שהגזרה שמא יבוא ליקח מהם ניחא שאם זה ברחוק מהם אין לחוש שיקח מהם ולכן מותר, אבל לדעת תוס' שכל שיש איסור צידה חשוב אין מזונתן עליך גם ברחוק מהם יש לאסור.

ג. תוס' כאן כ' שבדבר שיש בו איסור צידה אסור גזרה שמא יצודנו, ובדבר שאין בו איסור צידה אין לאסור דמותר לצודו [ועי' להלן כד. שכ' שגם אם יש בו איסור צידה דרבנן אין לאסור משום שהוי גזרה לגזרה].
ד. תוס' שבת קו: כ' שאיסור מזונות מיתלי תלי בדין צידה דאם הוא ניצוד וחשוב בשליטתו חשוב מזונתן עליך [והוסיפו שגם אם מדרבנן לא חשוב ניצוד מ"מ כיון שמדאורי' ניצוד חשוב מזונתן עליך], אבל אם אינו נחשב ניצוד ואינו בשליטתו חשוב כאין מזונתן עליך והוי כבהמת הפקר שאסור להאכילו.

דף בד.

הט"ז שם שכ' שנחלקו בדין צידה אם הדבר תלוי במה שמחוסר צידה או במה שיכול לתפסו וצ"ב].

ובמאמר מרדכי כ' לבאר טעמא דר"י ז"ל ז"ל טעמא דר"י לא איתפרש לי וליבי אומר לי שטעמו משום שכל שאינו מקורה הוי כעין שדה ולא מיחזי כצידה כיון שהצבי עומד תחת אויר הרקיע ע"כ, וכע"ז כ' הר"ח כאן ז"ל כי הביברין לר' יהודה כיער חשובין ע"כ, וצ"ב הסברא בזה סוף סוף כיון שיכול לתפסו מ"ט לא יהיה בזה צידה.

ויש לפרש בזה שס"ל לר"י שגדר צידה אינו משום שהוא שליט עליה רק ענינו 'שלילות חירותו של הבע"ח' ולזה אם צדו לבית שהוא מקורה שאין דרכו בכך בזה נשלל חירותו וחשוב צידה, אבל אם נמצא בתוך מקום פתוח תחת אויר השמים אף שהוא מקום קטן לא נשלל חירותו בכך ולא חשוב ניצוד.

ובטעמא דרבנן משמע מדברי המאמר מרדכי שפליגי ע"ז גופא וס"ל שאין הדבר תלוי במה שהיא תחת אויר הרקיע רק במה שיכול לתפסו ויל"פ כנ"ל שלרבנן יסוד עניין צידה תלוי במה שהבהמה ברשותו ותח"י ולא בשלילת חירותה, ולזה הכל תלוי בזה אם יכול

דין צידת דגים בביבר קטן

הגמ' מביאה את המשנה בשבת שאסור לצוד דגים מן הביברין וכו' והגמ' מעמידה זאת בביבר קטן ולכן חיה ועוף מותרים דכיון שהביבר קטן הרי הוא ניצוד ועומד ומ"מ מבואר במשנה שדגים אסורים, ויל"ע כיון שהביבר קטן גם שדגים יהיה מותר שהרי זה ניצוד [ועי' ברמב"ם פ"ב ה"ז] וברש"י כ' שדגים נשמטים לחוריהן וסדקים ולזה גם בביבר קטן אינו ניצוד, והראב"ד שם כ' שכיון שהם מכוסים הרי הם נשמטים אילך ואילך ואינם ניצודים.

פלוגתת ר"י והכמ"ס בדין צידת צבי לביבר קטן

הגמ' מביאה כאן את הגמ' בשבת קו. שם נחלקו תנאי בדין צידת צבי האם החיוב רק בצדו לבית או גם בצדו לביבר קטן, דעת ר"י שאם צדו לבית חייב אבל אם צדו לביבר [אפי' הביבר קטן] פטור, ושיטת חכמים שגם אם צדו לביבר קטן שמטי בחד שיחיא חייב, ולא נתפרש מ"ט דר"י שצבי אינו ניצוד רק בבית ולא בביבר, ובפשוטו הטעם דבית הוא קטן ובזה הוא שניצוד משא"כ ביבר שהוא גדול ואינו ניצוד בכך, רק שהדברים קצת סתומים דלא הוזכר בגמ' שהבית קטן [ועי' ב"ח ריש סי' שטז' וכע"ז

**בדין חיה ועוף שברשותו האם יש
איסור מדרבנן לצודן בשבת ויו"ט**

ויש לדון באופנים הנ"ל של חיה ועוף שברשותו שחשיבי ניצודים האם מותר לצודם גם מדרבנן או י"ל שפטור אבל אסור, ונחלקו בזה הראשונים: בתוס' כאן נקטו שבאווזין ותרנגולין פטור אבל אסור [וזה מתאים עם הכלל המבואר בגמ' שבת ג. שכל פטורי דשבת 'פטור אבל אסור' וכאן הרי תניא הצדן 'פטור'].

אבל ברשב"א ורא"ש כאן כ' שמה שכ' כאן פטור לאו דוקא אלא גם מותר [ומה שמבואר בגמ' שבת ג. כל פטורי דשבת פטור אבל אסור הינו רק במשניות], וברמב"ן שבת שם מבואר שיש חילוק שבשבת יש איסור מדרבנן לצודו אבל ביו"ט שרי משום שמחת יו"ט וכ"ה בהגה"מ פ"י משבת הכ"ד דהנה הגה"מ הקשה דבמשנה מבואר שאם הבהמה נמצאת בביבר קטן מותר לצודו אלמא כל היכא שחשוב 'ניצוד' אפי' מדרבנן לא אסרו ואילו כאן מבואר שאווזין ותרנגולין הצדן פטור משמע שפטור אבל אסור וכיון שחשוב ניצוד מ"ט אסור מדרבנן ומ"ש מביבר קטן שחשוב ניצוד ומותר וכ' ליישב כנ"ל שיש חילוק בין שבת ליו"ט דביו"ט התירו לצורך או"נ שישחט משא"כ בשבת לא התירו [וכ"מ ברמ"א סי' שט"ז סי"ב עי"ש].

בגדר מלאכת צידה

בגדר מלאכת צידה יש לחקור האם עניין המלאכה הוא מה ששולל את חירות

לתפסה או לא [וע"ע להלן שהארכנו בגדר מלאכת צידה].

**גם דבר שאינו ניצוד כלל מ"מ
אם חוזר לכלובו לערב חשוב
ניצוד**

אבל צדין חיה ועוף מן הביכרין ונותנין לפניהם מזונות רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביכרין שוין זה הכלל כל המחוסר צידה אסור שאינו מחזור צידה מותר, ובגמ' מבואר שמה נחשב מחוסר צידה כל שאומר הביא מצודה ונצדנו, ומק' הגמ' מברייתא שהצד אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות פטור והרי צריך לומר הבא מצודה ונצדנו, ומסיק שבאווזין ותרנגולין יש פטור מיוחד שהם חשיבים ניצודין משום שחוזרים לכלובם לערב ומזונתן עליך, ומבואר בגמ' שרק היכא שמוזנתן עליך אז חשוב ניצוד והטעם עי' אבנ"ז סי' קצ' שבכה"ג וודאי שיחזור לכלובן בערב כיון שמשם ניזון ולכן חשוב כניצוד.

ונתחדש כאן דין חדש בצידה גם דבר שבעצם משוחרר לגמרי מ"מ כיון שחוזר לכלובן לערב חשוב בשליטת הבעלים והרי הוא ניצוד ולכן אין איסור לצודו, ויסוד הדבר גם מבואר במשנה שבת קז. שחיה ועוף שברשותו הצדן פטור ומבואר בראשונים שהכוונה בזה כעין אווזין ותרנגולין דסוגין. דאף שהוא משוחררים מ"מ כיון שבאים לכלוב לערב חשיבי ברשות בעה"ב ואין בזה איסור צידה.

בשהכניסם תח"י ויכול לשלוט בהם אבל הכא בזמן שהתיבה נעולה אינם תח"י ואם יפתח יברחו ואינם נתונים תח"י ע"כ.

ויסוד הדברים גם בד' חי' רבינו חיים הלוי פ"י מהל' שבת דהנה בגמ' מבואר שמותר לצוד נחש שלא יזיק דצידת נחש שלא יזיק הוי מלאכה שאצל"ג דפטור לר"ש ובמקום הזיק ל"ג, ותמהו בזה על הרמב"ם שפסק דין זה שהרי הרמב"ם פוסק דמלאכה שאצל"ג חייב, ותי' הגר"ח שהרמב"ם ס"ל שצידת נחש שלא יזיק חשוב 'אינו מתכוין' ופטור משום שאין מתכוין [ואף שהוי פסיק רישא כ' הגר"ח שהרמב"ם ס"ל כהערוך דפס"ר דלא ניחא ליה מותר], והחזו"א שם בגליונות תמה מ"ט חשוב אין מתכוין הרי מתכוין הוא לצידה, וידוע לבאר ד' הגר"ח שס"ל שיסוד המלאכה אינו שלילת חירותו של הבע"ח [דלפי"ז וודאי מתכוין הוא למלאכה] רק צידה הוא מה שמכניסו ומשליטו תחת ידו וכאן שאינו מתכוין להביאה תח"י רק שלא תזיקנו חשוב 'אין מתכוין'

ובאמת שבחזו"א סי' נ' סק"ג כ' לבאר שצידת נחש שלא יזיק חשוב מתכוין למלאכה [דלא כהגר"ח הנ"ל] וביאר הטעם ז"ל הכא מכין לצידה דשם צידה הוא ההבאה אותו למקום מצומצם ולשלול ממנו את החופש לטויל למקום שירצה והרי כיון לכך ע"כ, מפורש שהטעם שחשוב מתכוין הוא משום שעניין המלאכה הוא שלילת חירותו של הבע"ח, ונתבאר שהגר"ח ס"ל שלא זה עניין המלאכה רק עניין המלאכה מה שהיא תח"י ולזה חשוב כדבר שאינו

הבהמה, או שעניין המלאכה הוא מה ששולט עליה ומביאה תחת רשותו, והנה מהגמ' משמע שעניין המלאכה הוא מה שהוא תחת שליטת האדם שצד אותה, דהנה מבואר בגמ' שאיסור צידה הוא רק באופן שמכניסו למקום שאינה מחוסרת צידה והינו דכל היכא דרהיט בתריה ומטי לה בחד שיחייא ביבר קטן, ואם נימא שעניין צידה הוא שלילת החירות של הבע"ח, מ"ט דבר זה תלוי במה שיכול לתפוס אותה והדבר צריך להיות תלוי בגודל המקום האם הוא מקום ששולל את חירותה או לא, ומזה שתלו הדבר במה שמטי בחד שיחיה משמע שעניין המלאכה הוא מה שהוא כבוש תחת ידו, וז"ל האבנ"ז סי' קפט' שניא מלאכת צידה משאר מלאכות שיש בהן שינוי בדבר שנעשה בו המלאכה וכו' אבל צידה אין שום שינוי בגוף החיה רק **אצל האדם שנעשה ברשותו ע"כ.**

ויסוד הדברים מבואר גם בטור סי' שטז', דהטור שם הביא מד' סה"ת שאסור לסגור תיבה שיש בתוכו זכובים משום צידה, וכ' ע"ז הטור ז"ל ונ"ל שא"צ לדקדק בזה שאין הזכובים נצודין בתיבה **שאם בא לפתוח התיבה וליטלם יברחו וצ"ב, ולכאו' כוונתו שעניין הצידה הוא מה שמביאה תחת רשותו וע"ז הוא שכ' שכיון 'שאם בא לפתוח התיבה וליטלם יברחו' נמצא שלא צד אותם כלל דאמנם וודאי שלל את חירותם אבל עניין המלאכה הוא להביאם תחת רשותו וכאן שא"י לתפסם חסר בכל החפצא של המלאכה, וכ"כ החזו"א נב טו בביאור ד' הטור הנ"ל ז"ל לא מיקרי צידה אלא**

לכו"ע [והראב"ד תמה דהרי יושב ומצפה שהרי לזה העמיד מצודה].

ב. הראב"ד בכתוב שם כ' דהנה בגמ' להלן כו: מ: מבואר שמודה ר"ש בגרורות וצימוקים שהניחן לייבש שהקצה דעתו לגמרי מהם וה"נ הוי כגרו"צ.

ג. הרמב"ן במלחמות כ' שיש לאסור גזרה משום שמא יצוד אותם וכעין שאסרו פירות הנושרים עי"ש.

בטעמא שספק מוכן אסור הרי ספק דרבנן לקולא

משנה מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מעיו"ט לא יטול מהן ביו"ט אלא אם כן יודע שניצודו מעיו"ט [אבל ספק אסור דספק מוכן אסור] ומעשה בנכרי אחד שהביא דגים לרבן גמליאל ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו, ובגמ' מעשה לסתור, חסורי מחסרה והכי קתני ספק מוכן אסור ור"ג מתיר ומעשה וכו'.

הנה דעת ת"ק שספק מוקצה אסור ויל"ע מ"ט הרי מוקצה אסור רק מדרבנן וקי"ל ספק דרבנן לקולא, ויש כאן ב' דרכים יסודיים בזה ולביאור הענין יש להקדים סוגיית הגמ' לעיל ג: הנה במשנה ריש ביצה מבואר שביצה שנולדה ביו"ט אסורה ונאמרו שם כמה ביאורים בענין: א. ר"נ אמר שאסור משום מוקצה. ב. רבה אסר משום הכנה דרבה. ג. ר' יוסף משום אסר גזרה משום פירות הנושרים. [ד. ר' יצחק אסור גזרה משום משקין שזבון], והגמ' ג: הביאה שם ברייתא שמבואר שביצה שספק אם

מתכוין [רק שצ"ע בד' החזו"א שסותר למה שכ' בסי' נב' הנ"ל שעניין המלאכה הוא מה שמכניסה תח"י וכמבואר בטור].

ויש נ"מ בכ"ז: מה הדין במכניס בע"ח לתוך מקום סגור אך אין לו שום גישה לבהמה האם יש בזה איסור צידה מדאורי' דהנה זה וודאי ששלל את חירותו אך מ"מ לא נכנסה תחת רשותו של האדם, ותלוי בהנ"ל; שאם יסוד המלאכה הוא שלילת חירותו של הבע"ח הרי וודאי ששלל את חירותו, אבל אם העניין הוא להביאה תחת ידו כאן שלא הביאה תחת ידו פטור.

ברין בהמה וחיה שניצודו ביו"ט שאסורים

משנה מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב לא יטול מהן ביום טוב אלא אם כן יודע שניצודו מערב יום טוב והטעם מבואר בראשונים שאסורים משום מוקצה, ובפשוטו המוקצה כאן הוא מוקצה מחמת איסור שהרי בתחילת היו"ט היה אסור לצודו כמבואר במשנה הקודמת ומוקצה מחמת איסור אסור, אמנם ק' דמוקצה מחמת איסור אסור רק לפי ר"י אבל לר"ש שרי ואילו כאן סתם משנה משמע שאסור לכו"ע, ומצינו בראשונים כמה ביאורים בזה:

א. הבעה"מ כ' דבגמ' שבת מד. ולהלן ל: מבואר שגם לר"ש דל"ל מוקצה מחמת איסור ומה"ט נר שכבה בשבת מותר ה"מ ביושב ומצפה אבל כוס קערה ועששית שאינו יושב ומצפה מודה ר"ש שאסור כל השבת וה"נ אין יושב ומצפה ולכן אסור

במוצאי יו"ט וכל דבר שישל"מ אף בדרבנן אזלי' לחומרא, והדברים מפורשים בר"ן כאן שטעמא דספק מוקצה אסור משום שיש לו מתירין. ב. עוד יש לאסור ספק מוקצה מסברת התו"י שמוקצה כעין דאורי' והחמירו בספקו [ועי"ש שכן צ"ל לר"פ בגמ' לעיל שם שלית ליה סברת ר"א הנ"ל], ועי' מ"מ פ"ב ה"ו שכ' את ב' הטעמים בקצרה ז"ל הטעם [שספק מוכן אסור] מפני שהוא דבר שיש לו מתירין או שרצו חכמים להחמיר בספק זה.

ג"מ בין הטעמים שספק מוכן אסור

וב' רעק"א שיש ג"מ עצום ב' בין הטעמים אלו: מה הדין בדבר שיתקלקל עד הלילה האם גם בזה נחמיר בספקו, דאם הטעם שמחמירים משום שישל"מ לזה פשוט שכ"ז שייך רק בדבר שיחזיק מעמד למוצאי יו"ט אבל אם יתקלקל עד אז לא חשוב יש לו מתירין ואזלי' לקולא, אבל אם החמירו בספקו משום שהסמיכו אקרא ודנו אותו כדאורי' לפי"ז גם בדבר המתקלקל ספקו אסור.

בתו"ד רעק"א מבואר ג"מ נוסף מה הדין כשיש רוב לקולא שניצוד מעיו"ט אם ניזיל לקולא, דאם הטעם משום שהחמירו בספקו כעין דאורי' אבל כשיש רוב לקולא אזלי' לקולא שהרי גם בדאורי' אזלי' בתר רובא, אבל אם משום שישל"מ הרי דעת כמה מקמאי שהיכא שיש לו מתירין לא אזלי' לקולא אפי' במקום שיש רוב לקולא ולפי"ז גם במקום שיש רוב

נולדה ביו"ט או מעיו"ט נמי אסורה ומק' הגמ' תינח לרבה שהאיסור משום הכנה ניחא דדין הכנה הוא דין דאורי' וספק דאורי' לחומרא, אבל לר"י שאמר טעמא משום פירות הנושרים הרי כל האיסור הוא מדרבנן וספק דרבנן לקולא [ומה שלא מק' לר"נ דאסור משום מוקצה יבואר בסמוך], ור"פ משני שאה"נ ספק ביצה שנולדה ביו"ט מותרת משום ספק דרבנן והברייתא שאסרה הינו בספק טריפה שאסור דאורי' וספק דאורי' לחומרא, ור' אשי משני לעולם אירי בספק ביצה שנולדה ביו"ט ומ"מ אסור מספק דהוי דבר שיש לו מתירין ואף שבעלמא ספק דרבנן לקולא היכא שיש לו מתירין לא אזלי' לקולא דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר.

והנה התוס' ישנים בגליון ג: נתקשה מדוע הגמ' לא שאלה גם לר"נ דס"ל שהאיסור משום מוקצה מ"ט ספק ביצה אסורה הרי מוקצה דרבנן וספק דרבנן לקולא, ותי' ז"ל לר"נ דאמר משום מוקצה לא פריך דמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא כספק מוכן דאסור לקמן עכ"ל, והנה אין כוונת התו"י שמוקצה דאורי' שהרי קי"ל שמוקצה דרבנן [וכן מסיק הגמ' פסחים מז:], רק כוונתו שהחמירו בו דהוי כעין דאורי' דכיון שהסמיכו זאת אקרא ד'והכיננו' [עי' רש"י כו:] לכן יש לזה תוקף כדאורי' והחמירו בספיקו וכ"כ החת"ס שם.

נחזור למשנתינו שמבואר שספק מוכן אסור ונתקשינו מ"ט הרי ספק דרבנן לקולא וכ' רעק"א ע"פ הנ"ל: א. לפי ר' אשי ניחא בפשיטות דהרי יש לו מתירין לאוכלו

בו גם היום וגם מחר בזה לא שייך עד שתאכלנו וכו' שהרי שימוש וטלטול זה שרוצה לעשות היום לא יוכל להשלימו למחר וסברא זו מבוארת גם בפנ"י ורעק"א בסוגיין.

ועב"פ בין אם טעמא דספק מוקצה אסור הוא משום שהחמירו בספקו או משום ישל"מ יש לדון לאסור רק באכילה לא בטלטול ואולי זהו טעמא דר"ג ע"י להלן, אבל כאמור מד' רבנן מפורש שאסור גם בטלטול, ומבואר מזה שחומרת ספק מוקצה הוא גם לטלטול וכן אם משום ישל"מ אסור גם בטלטול ולא כסברת הצ"ח הנ"ל.

אמנם בד' האחרונים מבואר [ע"י היטב ברעק"א] שלעולם י"ל שמצד עיקר הסברא יש לאסור רק באכילה ולא בטלטול [וכסברות הנ"ל] ומ"מ אחר שהדין שזה נאסר באכילה ממילא אסור הוא בטלטול, והוא ע"פ מה שיסוד לן הרי"ף להלן כד: שכל דבר האסור באכילה כיון שאין לו שימוש 'ממילא' נאסר בטלטול דכיון שאין לו שימוש הוי כעצים ואבנים ונאסר אף בטלטול וז"ל לא מיבעיא באכילה דאסור אלא אפילו לטלטלו נמי אסור 'דמשום דלא חזי לאכילה מוקצה הוא'⁵⁰. ולפי"ז ניחא דאמנם תחילת הדין לאסור רק באכילה ולא

לקולא אסור [וע"י שם שביאר בזה מח' ת"ק ורשב"א ע"י להלן].

בטעמא דת"ק שספק מוכן אסור גם בטלטול

הנה לת"ק שספק מוכן אסור מבואר מד' הראשונים שאסור לא רק באכילה אלא גם בטלטול [והוכיחו כן משיטת רב להלן], ויש לדון טובא בזה - דהנה אם טעמא שספק מוכן אסור משום סברת התו"י החמירו דהוי כעין דאורי' דהסמיכוהו אקרא דוהכיננו, יש לדון שחומרא זו הוא רק באכילה לא בטלטול, דהנה באחרונים מבואר שרק מוקצנה לאכילה ולתשמיש אסמכוהו אקרא דוהכיננו אבל טלטול מוקצה אינו מהאי אסמכתא רק איסור דרבנן חדש משום סרך הוצאה⁴⁹, ולפי"ז יש לדון שספק מוקצה לא יאסר רק באכילה לא בטלטול [וכ"כ החת"ס לעיל ג:].

וכן אם הטעם לאסור משום ישל"מ יש לדון שהאיסור יהיה רק באכילנה ולא בטלטול - דהנה ידועים ד' הצ"ח שדינא דישל"מ שייך רק 'באכילה' שיש לו רק אכילה אחת בלבד בזה שייך סברא דזו דישל"מ דאותו אכילה יעשה למחר אבל שימוש וטלטול שיכול לטלטל ולהשתמש

49. יסוד לזה שמצינו שמוקצה לאכילה חמור: א. הנה בתוס' במסכתין כ' [ח. כח: לא:]: שמותר לטלטל מוצה לצורך אוכל נפש, וכ' המהרש"א לג. והמ"א סי' תקטו' שהינו רק לטלטל אבל לאכול או להשתמש זה חמור יותר ואסור אף לצורך אוכל נפש. ב. ע"י גמ' שבת קכח. שרב ס"ל קי"ל כר"י במוקצה לאכילה וכו"ש לטלטול. ג. ע"י תוס' שבת מג. שגם לצד בגמ' להלן כו: שמוקצה לחצי שבת אסור הינו רק לאכילה אבל לטלטול וודאי שמותר.

50. ומצינו זה הרבה בד' הראשונים והאחרונים שכל דבר האסור באכילה ממילא הוא גם אסור בטלטול

יאסר בטלטול כמש"נ מד' הרי"ף והראשונים שדבר שאסור באכילה ממילא נאסר בטלטול [והיה מקום לומר שבנדון זה נחלקו ת"ק ור"ג וקי"ל כת"ק], והמ"א סי' תקטו' סק"ב הביא שהיש"ש תמה כן ע"ד הריף מד' ר"ג עי' מה שתי' המ"א ומצינו ב' ביאורים בזה: א. המחצית שם כ' שמה שר"ג מחמיר לאכילה אינו מן הדין רק משום חומרא בעלמא, וכיון שאינו אסור מן הדין אין זה סיבה לאסור בטלטול [ולפי"ז י"ל שבזה פליגי ת"ק ור"ג שת"ק סובר שהאיסור באכילה מן הדין מהנך ב' טעמים ממילא נאסר בטלטול ור"ג אסור רק מחומרא ולכן אין זה אוסר בטלטול]. ב. רעק"א כ' באופ"א דרק דבר שאסור וודאי באכילה הרי זה אוסר ממילא בטלטול אבל דבר שגם באכילה אסור רק מספק לצד שזה מותר באכילה גם לא יאסר בטלטול ונמצא שכלפי טלטול נשארים עם זה שספק דרבנן לקולא.

שיטת הרשב"א בדין ספק מוקצה

ברשב"א כאן ובעבוה"ק ריש ש"ה יש כאן פי' מחודש בביאור ספק מוקצה, בדבריו מבואר שספק מוקצה מותר כדין ספק דרבנן ורק כאן בספק ניצוד ביו"ט אסור משום שמא יצוד ביו"ט וז"ל בעבוה"ק שם זו שאמרנו שהמוקצה והנולד אסורין ביו"ט

בטלטול אבל אחר שכבר נאסר באכילה ממילא נאסר הוא גם בטלטול כדין דבר האסור באכילה שאין לו שימוש ואסור בטלטול, וע"ע להלן בטעמא דר"ג.

בטעמא דר"ג שספק מוכן מותר [לפי רב ולפי לוי]

שיטת ר"ג שספק מוכן אסור ובשיטת ר"ג נחלקו אמוראי: רב אמר מותרין לקבל [-לטלטל אבל לאכול אסור], ולוי אמר מותרין אפי' באכילה, אמר רב לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת דאנא ולוי הוינן קמיה דרבי כי אמרה להא שמעתא באורתא אמר מותרין באכילה בצפרא אמר מותרין לקבל אנא דהואי בי מדרשא הדרי בי לוי דלא הוה בי מדרשא לא הדר ביה.

והנה ללוי דעת ר"ג ברורה דס"ל שספק מוקצה דינו ככל ספק דרבנן שאזלי לקולא ולא ס"ל לחומרת מוקצה ויש לו מתירין, אבל לפי רב שגם לר"ג אסורה באכילה ופולוגתם לגבי טלטול יל"ע מ"ט דר"ג שאסור רק באכילה ולא בטלטול, ובפשוטו י"ל כמש"נ שבאכילה זה אסור משום ספק מוקצה דהוי כעין דאורי' או משום שיש לו מתירין ומ"מ זה סיבה לאסור רק באכילה לא בטלטול וכמש"נ ראה לעיל. **רק** שעדיין יל"ע דאמנם אין לאסור באכילה אך לאחר שכבר נאסר באכילה ממילא

עי' רשב"א בעבודת הקודש ש"ה סי' ד' ז"ל ביצה שנולדה ביום טוב אסורה ואפילו נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה וכו' וכשם שאסור לאכלה כך אסור לטלטלה 'שכל שהוא אסור לכל מוקצה גמור הוא ואסור לטלטלו' ומ"א סי' תקטו' סק"ב וביאור הגר"א סי' תרלח' ס"ב והבאנו לזה לעיל ריש מכילתין.

פי שהן ספק מוכנים לפי שאם אתה מתיר
 כן קרוב הדבר להתיר צידה שאסורה דבר
 תורה ולפיכך החמירו בספקו ע"כ, ועי' מ"מ
 פ"ב מיו"ט ה"ו שתמה ע"ד הרשב"א טובא
 מ"ט באמת ספק מוקצה לקולא הרי זה דבר
 שיש לו מתירין והאריכו בזה הפר"ח ובית
 מאיר בסי' תצז'.

לא מן התורה אלא מדברי סופרים לפיכך
 הולכין בספקן להקל בד"א בדבר שאינו
 קרוב לבוא לידי אסור תורה אבל אם היה
 קרוב לבא ליגע בשל תורה הולכין אף
 בספיקו להחמיר כשל תורה כיצד פירש
 מכמורות וכו' ואינו יודע אם ניצודו מעיו"ט
 או לאחר שחשכה הרי אלו אסורין אף על

דף בד:

ספק מוקצה ביו"ט שני

כ' הר"ן בשם הרא"ש מלוני"ל שספק מוקצה מותר ביו"ט שני וביאר הר"ן טעמו דאף שספק מוקצה אף שהוא מדרבנן אזלי לחומרא ומשום שיש לו מתירין ה"מ בספק אחד אבל ספק מוקצה ביו"ט שני הרי יש ס"ס לקולא שמא הוא חול ושמא אינו מוקצה ואזלי בתר ס"ס אפי' במקום שיש לו מתירין, והובא בשו"ע סי' תצז' ס"ד, והנה הרמ"א יו"ד סי' קי' ס"ח כ' שי"א שס"ס שיש לו מתירין אסור והש"ך שם סקנ"ו תמה שזה סותר לד' השו"ע הנ"ל שספק כד' הרא"ש מלוני"ל שספק מוקצה ביו"ט שני מותר משום ס"ס הרי שס"ס שרי אף כששיל"מ, ועי' ש"ך שתי' ג' תירוצים: א. י"ל שיו"ט שני כיון שהוי רק מנהג יש להקל טפי. ב. הנה ברמ"א כ' שלצורך יש להקל וסתם יו"ט לצורך הוא. ג. עי' עוד שתי' שכל מה שהחמיר הרמ"א שם הוא רק בס"ס בתערובת, ובט"ז ופר"ח שם מבואר תי' נוסף לקושיא זו שכל מה שמקילים בס"ס אף שיל"מ ה"מ בדרבנן כהכא דאירי במוקצה אבל בדאורי' מחמירים.

ספק מילה ביו"ט שני

והנה דבר זה נוגע מאוד למעשה: הפוסקים האריכו האם ספק מילה בזמנה שרי ביו"ט שני דיש שהתירו משום שיש ס"ס

פלוגתת ת"ק ורשב"א בדין נמצא רשתות מקולקלות מעיו"ט

תניא שוחטין מן הנגריין ביום טוב אבל לא מן הרשתות ומן המכמורות רשב"א אומר בא ומצאן מקולקלין מערב יום טוב בידוע שמערב יום טוב נצודו, ומותרין וכו' הנה בין ת"ק בין רשב"א ס"ל שספק מוקצה אסור, ופלוגתתם משמע ברשב"א שנחלקו בדין מצאן מקולקלין מעיו"ט שלפי רשב"א שרי ומשום שיש הוכחה שניצוד מעיו"ט ולת"ק גם בכה"ג אסור, ויל"ע מה יסוד המח'.

ועי' רעק"א שנחלקו ביסוד דינא דספק מוקצה אסור, ועי' רעק"א שהקדים שבא ומצא מקולקל מעיו"ט בעצם יש הכרעה של רוב שמסתמא ניצוד מעיו"ט ונחלקו ת"ק ורשב"א מה הדין ספק מוקצה באופן של הכרעה של רוב לקולא האם זה מותר שת"ק ס"ל שאסור ומשום שס"ל שספק מוקצה אסור משום דהוי דבר שיש לו מתירין ומבואר בראשונים שדשיל"מ גם כשיש רוב לקולא אזלי לחומרא, ודעת רשב"א שהטעם שהחמירו במוקצה הוא כמו שכ' בתו"י שהחמירו בו כעין דאורי' וכ"ז בספק השקול אבל כשיש רוב לקולא מותר כמו בדאורי' גופא שאזלי בתר רוב לקולא.

**בד' רש"י שפירות שנתלשו היום
אסורים משום מוקצה**

אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו, בד' ר"פ מבואר שגוי שעשה מלאכה עבור ישראל אסור ליהנות מאותו מלאכה [וכן מפורש במשנה שבת קכב.], עוד מבואר בד' ר"פ שאין האיסור רק ביו"ט עצמו אלא נאסר עד בכדי שיעשו, עוד מבואר שגם בספק אם נקצץ ביו"ט נמי אסור [ואף שספק דרבנן לקולא מ"מ אסור ולכאור' הטעם משום שיש לו מתירין וכדין ספק מוכן ועי' להלן].

והנה ברש"י כ' שמה שביו"ט עצמו אסור הוא משום מוקצה וגם לר"ש דלית ליה מוקצה הכא אסור דמדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה⁵¹, ועי' ר"ן שתמה מ"ט הוצרך רש"י לזה הא בפשוטו אסור משום האיסור ליהנות ממלאכה שנעשה ע"י גוי דאסור אפי' בכדי שיעשו וכ"ש ביו"ט עצמו, ומצינו כמה תירוצים בזה:

א. הר"ן תירץ דהנה בבעה"מ כ' בשם הר"מ בר יוסף שמלאכה שנעשה ע"י גוי [אפי' מלאכה דאוריין] הרי זה אסור רק לאותו ישראל שנעשה עבורו לא לכל ישראל, וקשה הרי כאן מבואר שזה אסור על כולם לזה הוצרך רש"י שאסור משום מוקצה שזה אסור על כולם [ומה שזה אסור על כולם

לקולא ספק שמא חול ואפי' הוא יו"ט שמא היום זמנה ומילה בזמנה דוחה שבת ויו"ט, ואף שיש לו מתירים שהרי יכול להמתין למוצאי יו"ט מ"מ הרי נתבאר בד' השו"ע הנ"ל שאזלי' בתר ס"ס אף כשיל"מ [רק שדבר זה תלוי בתי' הנ"ל לדל' הש"ך וודאי שיש להקל בזה (לפי כל ג' תירוציו) אבל לתי' הט"ז ופר"ח באיסור דאורי' אין מקילים].

ועי' רעק"א בגליון שו"ע יו"ד סי' רסו' ס"ח שכ' שגם אם נימא שס"ס בישל"מ אסור ספק מילה לא חשוב יש לו מתירין' שהרי שמא זמנה היו ואינו יכול להמתין עד מוצאי יו"ט שני עי"ש.

**בדין יו"ט שני בזמנינו אם הוי רק
בגדר ספק או הוי כוודאי יו"ט**

הנה יש שחלקו על הרא"ש מלוני"ל וס"ל שספק מוקצה ביו"ט שני אסור, ובפשוטו טעמם משום שס"ל שס"ס בישל"מ נמי אסור, אבל בד' המ"ב שם סקי"א מבואר שלעולם הם נמי ס"ל שס"ס בישל"מ שרי ורק ביו"ט הם שאסרו וז"ל ויש חולקין בזה וסבירא להו דלדידן יום טוב שני לא מטעם ספק הוא שהרי בקיאינן אנו בקביעא דירחי ויודעין אנו שהוא חול אלא שאנו מקיימין מנהג אבותינו והוי כיו"ט ודאי מדרבנן ואין כאן אלא ספק אחד ואסור ע"כ, ועי' מש"נ בזה לעיל ו.

51. ובבעה"מ ור"ן כ' שבלא"ה אסור לר"ש משום שמודה ר"ש באין יושב ומצפה כמבואר להלן ל: [ורש"י שלא כ"כ עי' רמב"ן דשאני הכא דלא דחייה בידיהם].

להמתין בכדי שיעשו - מה הדין בב' יו"ט של גלויות והגוי הביא פירות מן המחובר ביו"ט ראשון עד מתי צריך להמתין האם סגי להמתין עד בכדי שיעשו של מוצאי יו"ט ראשון או עד בכדי שיעשו של מוצאי יו"ט שני, שיטת רש"י כאן ובעירובין לט: שמותר מיד בכדי שיעשו של מוצאי יו"ט ראשון, והאריך לבאר טעמו שהרי ב' יו"ט של גלויות אסור רק מספק שמא היום קודש ולמחר חול או שמא היום חול ולמחר קודש, ולזה אחר בכדי שיעשו של מוצאי יו"ט ראשון מותר ממנ"פ אם יום ראשון קודש אז יום שני חול והרי המתין בכדי שיעשו ואם שני קודש נמצא שיום ראשון חול ולא נעשה מלאכה כלל באיסור, אבל שיטת תוס' כאן שצריך להמתין עד בכדי שיעשו של מוצאי יו"ט שני, וצ"ע הרי רש"י ביאר היטב שיש כאן ממנ"פ להתיר.

ועי' תוס' שביארו שיש כאן נידון יסודי בגדר האיסור הנאה ממעשה נכרי האם האיסור משום 'שלא יהנה ממלאכת יום טוב', או משום גזרה שלא יבוא לומר לגוי לעשות מלאכה דאם נתיר לו המלאכה יש לחוש שיאמר לגוי להדיא לעשות את המלאכה, וכ' תוס' שזהו יסוד הנדון כאן, דרש"י ס"ל שיסוד האיסור משום שלא יהנה ממלאכת יו"ט ולזה במוצאי יו"ט ממנ"פ מותר, אבל דעת תוס' שהאיסור משום גזרה שמא יאמר לגוי לעשות מלאכה ומה"ט גם אסרו עד בכדי שיעשו דאם יהיה מותר עדיין יש לחוש ליאמר לגוי לעשות מלאכה, ולזה גם יש לאסור עד מוצאי יו"ט שני דאם נתיר לו בכדי שיעשו של מוצאי יו"ט ראשון עדיין

עד בכדי שיעשו עי' ר"ן, וכ' הר"ן שבד' רש"י לא יתיישב שהרי רש"י סובר שמלאכה שנעשה ע"י נכרי אסור על כולם.

ב. עוד כ' הר"ן בדעת רש"י שאה"נ ביו"ט אסור גם משום מלאכה שנעשה ע"י גוי רק שרש"י הוסיף שמלבד יש לאסור משום מוקצה [ועי' ראשונים שהוכיחו מעירובין מ. שהוא מוקצה] ונ"מ שגם באופן שהגוי עשה את המלאכה לעצמו שאין לאסור משום מלאכת נכרי דמ"מ אסור משום מוקצה.

ג. ברעק"א כ' ליישב דהנה נתבאר שר"פ שאסר זהו גם באופן שספק אם נלקט ביו"ט דאסור והנה הטעם שזה אסור אף שספק דרבנן לקולא בפשוטו הטעם משום שהוא דבר שיש לו מתירין של"א לקולא כדאמר ר' אשי לעיל ד., אך כ' רעק"א שר' פפא גופא לעיל שם [ג:]: פליג וס"ל שגם בספק דרבנן לקולא לקולא גם כשישל"מ ותקשי א"כ מ"ט ר"פ אסר בספק, לזה הוכרח רש"י שיש כאן איסור משום מוקצה וספק מוקצה גם לר"פ אסור כמפורש במשנה לעיל כד. והטעם כמו שכ' התו"י שספק מוקצה החמירו בו כעין של תורה [ומה שאסור עד בכדי שיעשו עי' רעק"א מה שביאר בזה].

פלוגתת רש"י ותוס' ביסוד איסור הנאה ממלאכת נכרי

אמר ר"פ הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו, ונחלקו הראשונים בדין זה שצריך

[ומעשה הקצירה] או שמשערים רק את מעשה הקצירה בלחוד, וכ' שזה תלוי בפלוגתא זו דלרש"י שיסוד דינא שלא יהנה ממלאכה שנעשה ע"י גוי לזה יש לשער רק את שיעור התלישה בלחוד שזהו 'המלאכה', אבל את כל לתוס' שהאיסור משום גזרה שלא יאמר לגוי לעשות מלאכה לפי"ז פשוט שיש לחשב את כל הזמן שאורך להגיע לשדה דאם נתיר לו מקודם עדיין יש לחוש שיבוא לומר לגוי לעשות מלאכה להרוויח זמן זה עי"ש.

ובב"י שם שהעיר שבר"ן אף ס"ל כרש"י שיסוד האיסור שלא יהנה ממלאכת הגוי ומה"ט ס"ל שמותר בכדי שיעשו של יו"ט ראשון מ"מ ס"ל שמשערים לא רק את זמן הקצירה אלא גם את כל הזמן שאורך להגיע לשדה לקצור עי"ש.

האם יש דין בכדי שיעשו בישראל [וישראל מומר] שעשה מלאכה

הנה כאמור מבואר כאן שמלאכה שנעשה ע"י גוי נאסר לא רק בשבת ויו"ט אלא גם במוצאי יו"ט עד בכדי שיעשו, והנה ברש"י חולין טו. מבואר שדין זה קיים לא רק במלאכה הנעשה ע"י גוי אלא גם מלאכה הנעשה ע"י ישראל באיסור שהדין שזה אסור בשבת דאסור הוא גם במוצ"ש עד בכדי שיעשו, אבל דעת הרא"ש שם שרק במלאכה הנעשה ע"י גוי אסרו עד בכדי שיעשו אבל מלאכה הנעשה ע"י ישראל שרי מיד למוצ"ש [וכן נפסק בשו"ע סי' שיח' ס"א].

יש לחוש שיאמר לגוי ביו"ט ראשון שיעשה לו מלאכה כדי שיהיה מותר לו מיד בכדי שיעשו של מוצאי יו"ט ראשון, ויש כמה וכמה נ"מ בין רש"י לתוס' בגדר האיסור של הנאה ממעשה גוי וכמו שיבואר בסמוך:

האם הנאה ממעשה גוי נאסר על כל ישראל או רק על אותו ישראל שנעשה בעבורו

ברא"ש כ' שיש נ"מ בפלוגתא זו האם האיסור ליהנות ממעשה גוי הוא רק לאותו ישראל שהובא בשבילו או לכל ישראל דלשיטת רש"י שיסוד האיסור שלא יהנה ממלאכה שנעשה ביו"ט לפי"ז האיסור על כל ישראל, אבל לתוס' שיסוד האיסור שלא יבוא לומר לגוי לעשות מלאכה די לן לאסור על אותו ישראל שהובא בעבורו ושוב אין לחוש שיבוא לומר לגוי דאין לחוש שיאמר לגוי לעשות מלאכה לישראל אחר דאין אדם חוטא ולא לו.

אבל הב"י סי' תקטו' הביא מד' הסמ"ק דאף שס"ל ביסוד כתוס' מ"מ ס"ל שאסור על כל ישראל [ועי' גר"א שם שהוכיח כן מד' תוס' בסוגיין וכן מהרא"ש גופא בשבת קכב.].

איך משערים את שיעור בכדי שיעשו

מד' תוס' ורא"ש עירובין שם מבואר שיש נ"מ נוסף בפלוגתא זו - היאך משערים את שיעור בכדי שיעשו האם משערים את כל הזמן שאורך ללכת לשדה לקצור

תקטו' שפסק כרש"י ומ"מ בסי שיח' פסק כהרא"ש שמלאכה הנעשה ע"י ישראל שרי מיד למוצ"ש.

והנה בד' הפמ"ג סי' שכה' סקכ"ב מבואר נ"מ עצום לדינא בזה [מה הטעם שמלאכה הנעשית ע"י ישראל א"צ להמתין בכדי שיעשו אם משום שליכא גזרה שמא יאמר לו או משום שזה מילתא דלא שכיח שיעשה ישראל מלאכה] מה הדין ישראל מומר שעשה מלאכה האם צריך להמתין בכדי שיעשו, דאם הטעם שבישראל א"צ להמתין בכדי שיעשו משום שאין לגזור שמא יאמר לו אז גם במומר שרי דאין לגזור שישראל כשר יאמר לו לעשות מלאכה דיש בזה משום לפני עוור, אבל אם הטעם משום שמילתא דלא שכיחא שיעשה מלאכה בישראל מומר ששכיח שיעשה מלאכה בזה יהיה אסור בכדי שיעשו⁵².

והנה הרא"ש ביאר טעמו לשיטתו שיסוד האיסור של בכדי שיעשו הוא משום גזרה שמא יאמר לגוי לעשות המלאכה, ולזה כ' שכ"ז בנעשית ע"י גוי אבל מלאכה הנעשה ע"י ישראל אין לחוש שיאמר לישראל לעשות לו מלאכה ולזה בזה מותר מיד במוצ"ש וא"צ להמתין עד בכדי שיעשו, ורש"י שאסר גם במלאכה הנעשית ע"י ישראל עד בכדי שיעשו נראה שלשיטתו אזיל שס"ל שיסוד האיסור שלא יהנה ממלאכה שנעשה בשבת ולפי"ז פשוט שיש לאסור גם [וכ"ש] במלאכה הנעשה ע"י ישראל.

והנה ברא"ש שם כ' שיתכן שגם לשיטת רש"י שיסוד האיסור שלא יהנה ממלאכה אסורה מ"מ בנעשה ע"י ישראל מותר מיד למוצ"ש ומשום שזה מילתא דלא שכיחא שישראל יעשה מלאכה ול"ג בו דין בכדי שיעשו, וכצ"ל לדעת השו"ע בסי'

52. ולדינא עי' בארחות שבת פכ"ה הערה כה' שכ' שהגרי"ש אלישיב הורה להחמיר בזה ומלכה הנעשית ע"י מומר אסור עד בכדי שיעשו, והגרש"ז אויערבך נסתפק בזה ומ"מ הסכים הגרש"ז שגם אם מן הדין שרי ליהנות יש ביוזי בכבוד שבת להשתמש בו קודם בכדי שיעשו.

דף כה.

שאינן החילוק בין דאורי' לדרבנן רק החילוק שתחומין שאינן זה איסור השהיה לכל ומה שהוא לאחד חוץ לתחום הוא לאחר תוך לתחום לכן הקלו בה ועי"ש, בעיקר ק' הר"ן הנ"ל עי' בית מאיר סי' תקטו' שיש מקום לדון שגם אם תחום יב' מיל דאורי' הינו תחום אדם אבל תחום כלים הוא דרבנן [ומד' הר"ן מוכח שגם תחום כלים דאורי' ועי' ביאור"ל סי' תד' ס"א שהביא בזה פלוגתת אחרונים], ע"ע בית מאיר ש"ל בפשיטות שגם טם תחומין דאורי' הינו תחום כלים של ישראל אבל כאן הוי של גוי ומבואר בגמ' עירובין מז: שחפצי נכרי אינם קונים שביתה מדאורי' וצ"ע.

תחומין ביו"ט

בגמ' מבואר שאם הובא מתוך התחום שרי דלא נעשה מלאכה וק' הרי הובא דרך רה"ר או כרמלית אמנם התי' פשוט שהרי כאן אירי ביו"ט שמוותר להוציא לצורך אוכל נפש ורק תחומין אסור, ולפי"ז מבואר שתחומין אסור ביו"ט וכן מפורש בכל משניות להלן פ"ה שתחומין אסור אפי' לצורך אוכל נפש, ועי' מהרש"א כתובות ז. שתמה בזה מ"ט תחומין אסורין ביו"ט הרי אפי' מלאכות דאורי' הותרו לצורך אוכל נפש כ"ש שיש להתיר לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש ועי' לעיל ח. מה שנתבאר בזה.

מ"ש שנה קצירה מן המחובר שאסור על כל ישראל לתחומין שאסור רק לאותו ישראל שהובא בעבורו

אמר ר"פ הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו, ואם אין מאותו המין במחובר תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר, מבואר כאן שיש חילוק בין גוי שקצץ מן המחובר שזה אסור על כל ישראל, לבין גוי שהביא דבר חוץ לתחום שזה אסור רק על הישראל שהובא בעבורו ואינו אסור על כולם, ויל"ע מאי שנה מחובר שנאסר על כל ישראל, לתחומין שנאסר רק עליו

ורש"י ותוס' כ' שמה שמחמירים לאסור על כולם הינו רק בקצירה שנעשה מלאכה דאורי' אבל תחומין שאסור רק מדרבנן אסור זאת רק על אותו ישראל שהובא בעבורו לא על כל ישראל.

והר"ן הק' לדעת הרי"ף והגאונים שס"ל שאף שתחומין דרבנן הינו תחום אלפים אבל תחום של יב' מיל הוא דאורי' ולשיטתם תקשי מ"ט הקילו בתחומין טפי ממחובר הרי גם תחומין דאורי' [ועי' מ"א תקטו' סקי"ח בשם תהרוה"ד שתי' שמ"מ אינו מפורש בקרא], וכ' הר"ן בשם הרמב"ן

צידת דגים בביבר קטן

אמר רבה בר רב הונא אמר רב הסוכר אמת המים מערב יום טוב ולמחר השכים ומצא בה דגים מותרין, עי' ב"י סי' תצד' שהק' מכאן ע"ד הראב"ד פ"ב מיו"ט שכ' שיש איסור צידה בדגים כאן בביבר קטן מאוד ומשום שהם מכוסים ותמיד חשיבי מחוסרים צידה ואילו כאן מפורש שהסוכר אמת המים אין בו משום צידה, ות"י דשאני ביברים קטנים שהם רחבים יותר ולזה אף שקל לצודם מ"מ כיון שמכוסים נשמטים אילך ואילך והם מחוסרים צידה אבל כאן המקום צר ואינם יכולים להישמט וחשוב כניצודים.

מ"ט יונים וכו' שאינן מוחסרים צידה צריכים זימון

הנה בכל הסוגיא כאן מבואר שגם באופנים שאין כאן משום 'צידה' מ"מ אסור משום מוקצה וצריך הזמנה, ולכן סוכר אמת המים שרי רק משום שעשה מעשה וחשוב הזמנה, וחייה שקננה בפרדס [באופן שזה לא סמוך לעיר] באמת אסור דצריך זימון, וכן יוני שובך ויוני עליה וכו' כל אלו אסורים משום מוקצה, וצ"ע לר"ש דל"ל מוקצה מ"ט הוי מוקצה [לשיטת הראשונים שקי"ל כר"ש גם ביו"ט ועי' בית מאיר סי' תצד' מה שביאר בזה.

בדין שחיטת בהמה מסוכנת באופן שאין דעתו לאכול ממנו ביו"ט

משנה בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי, ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה, ויש לעיין האם צריך שיהיה דעתו באמת לאכול ממנו כזית, או שסגי במה שיש שהות לאכול ממנו כזית ואפי' גמר בדעתו שלא לאכול ממנו נמי שרי, ובגמ' פסחים מו: מבואר שזה תלוי בפלוגתת רבה ור"ח בדין אופה מיו"ט לחול דלר"ח לוקה ולרבה אינו לוקה הואיל וחזי לאורחים ובגמ' שם שואלת על ר"ח ממשנתינו והבינה הגמ' שלא אירי בדעתו לאכול מהבהמה אלא אף שאין דעתו לאכול סגי במה שיש שהות לאכול אלמא אמרי' הואיל ונחזי לאורחים או חזי ליה אם ימלך ויאכל, מתרצת הגמ' שלר"ח כל ההיתר רק באופן שדעתו לאכול, וכ' הפוסקים בסי' תצח' ס"ו שלמאי דקי"ל כרבה שרי אפי' אין דעתו לאכול ומשום הואיל.

ויל"ע מ"ט לרבה ניחא הרי גם לרבה שאמרי' הואיל הינו מדאורי' אבל מדרבנן לא סמכינן על הואיל ואסור מדרבנן לבשל מיו"ט לחול כמש"נ לעיל טו: ואיך התירה כאן המשנה לשחוט, וכ' הראשונים פסחים שם והובא גם בב"י סי' תצח' בשם הרי"ו שאף שאסור מדרבנן משום הפסד ממונו התירו⁵³.

53. ויש ללמוד מכאן קולא גדולה שמותר לעשות מלאכה ביו"ט לצורך חול [כמובן באותם מלאכות שהותרו לצורך או"ג בשחיטה ובישול] באופן שיש הואיל וחזי ליו"ט משום הפסד ממונו.

מלאכה ביו"ט לצורך אכילה שלא בדרך

מלאכה ביו"ט לצורך אכילה פחות מכזית

לשון המשנה עד שיהיה שהות לאכול 'כזית' וכמה אחרונים דייקו מזה שכל ההיתר לעשות מלאכת אוכל נפש ביו"ט הוא לצורך אכילת כזית אבל אסור לעשות מלאכה לצורך אכילה פחות מכזית וכן נקט הגר"ז עי' בדבריו בסי' תנח' סי"ז וכן דעת האבנ"ז סי' תיג'⁵⁴.

ולכאור' הכונה בזה שהתורה התירה מלאכת אוכל נפש ופח' מכזית לא חשוב אכילה, אך זה תמוה דלמאי דקי"ל מתוך לכאור' יש להתיר דלא גרע זה משאר צרכי היום דשרי [ובשיטת ר"ע ניחא דלא ס"ל מתוך אך אנן קי"ל מתוך וודאי שפח' מכזית לא גרע משאר צרכי היום].

ובאמת הרבה אחרונים נקטו שהמשנה שכ' כזית לאו דווקא ופח' מכזית נמי שרי וכ"כ באמרי בינה יו"ט סי' ז' רק שנסתפק שם אם ההיתר משום אוכל נפש או רק משום מתוך וכנ"ל, וראיתי מובא מספר טל תורה שכ' שבוודאי שרי לבשל גם לצורך פח' מכזית וכאן שהצריכה המשנה כזית משום שכאן בעצם אין לו ענין באכילה ועושה כן רק להערמה שיוכל לשחוט וכדי שלא יהיה ניכר הערמתו שרי רק באכילת כזית.

לת"ק צריך שיהיה שהות ביום כדי לאכול כזית 'צלי' ולר"י סגי במה שיכול לאכול כזית חי, וכ' התור"ד שטעמא דת"ק שכיון שאין דרך לאכול בשר חי לכן אסור לשחוט עבור זה, ולכאור' נחלקו כאן ת"ק ור"ע בדין מלאכת אוכל נפש האם מותר לעשות מלאכה לצורך אכילה שלא כדרכה שלת"ק אסור ולר"ע שרי, וכ"כ באפיקי ים ח"ב סי' יד' וכ' לתמוה על ד' הטו"א מגילה ז: שכ' שמותר לעשות מלאכה לצורך אכילה שלא כדרכה והרי קי"ל כאן כת"ק שאסור ועי' משי"ת להלן בישוב ד' הטו"א.

והנה היה מקום לומר שגם לר"ע שמותר לעשות מלאכה לצורך אכילה שלא בדרך אין זה מדין 'אוכל נפש' דאוכל נפש הינו רק אכילה כדרכה ושרי רק מדין מתוך דלא גרע אכילה שלא כדרכה משאר צרכי היום שמוצת משום מתוך, אבל זה אינו שהרי בגמ' פסחים ה מבואר שר"ע לית ליה מתוך ומ"מ ס"ל כאן להתיר אכילה שלא בדרך ומוכח שס"ל שהוי אוכל נפש ממש [ולמש"נ שת"ק אוסרים לצורך אכילה שלא בדרך יהיה מוכח שס"ל שזה גרע גם משאר צרכי היום ועי' להלן].

54. והעמודי אור כ' יותר מזה שגם אם דעתו כן לאכול כזית אך לא בכדי אכילת פרס נמי אסור דהוי כפח' מכזית, ועי' אבנ"ז סי' תיג' שכ' שאם בישראל כזית ע"מ שב' אנשים יאכלו כל אחד פח' מכזית נמי אסור.

ועל איסור זה אין לנו חזקה, לכן פ"י תוס' שבחזקת איסור הינו איסור אינו זבוח⁵⁵.

ובביאור דעת רש"י ודעימיה ידוע לבאר שס"ל שמחזיקים מאיסור לאיסור דאמנם הוחזק לאיסור אמה"ח ואיסור זה וודאי ירד אבל מחזיקין מאיסור אבמה"ח לאיסור נבילה וכ"כ הרמב"ן יבמות ל: להוכיח מד' ר"ה שמחזיקין מאיסור לאיסור עי"ש, ותוס' שתמהו ס"ל שאין מחזיקין מאיסור לאיסור.

בהמה שגולד ספק בשחיטתה האם לוקין על אכילת כזית מבשרה

הנה בעיקר ד' ר"ה שכ' שאם נולד ספק בשחיטה אסור משום שיש חזקה צ"ע הא גם בלי חזקה יש לאסור משום ספק דאורי' לחומרא [ניתכן שיש נ"מ בהצטרף עוד ספק אם יהיה ס"ס וצ"ב].

ובפשוטו י"ל דנ"מ שילקו על אכילת כזית מנבילה זו דאם משום ספק דאורי' וודאי שלא היה לוקה דהוי ספק ואין מענישים על הספק, וזהו דקמ"ל ר"ה שיש חזקה ולוקין ע"ז וכן מבואר מד' תוס' חולין פו. ד"ה מאי שהאוכל כזית מבשר בהמה שהיה ספק בשחיטתה לוקה ע"ז.

אמנם לכאור' דבר זה תלוי במח' רש"י ותוס' הנ"ל דלשיטת רש"י שהוי חזקת אבר

ולפ"ז י"ל ליישב עוד דהנה הבאנו מד' האפיקי ים שביאר טעמא דת"ק שבעי' שיוכל לאכול כזית צלי משום שס"ל שאסור לעשות מלאכה ביו"ט לצורך אכילה שלא כדרכה ותמה ע"ד הטו"א שהיתיר, ולהנ"ל י"ל שלעולם אם דעתו לאכול אותו כזית דלא כדרך שרי [או משום אוכל נפש או עכ"פ מדין מתוך] ומה שכאן בעי' אכילה כדרכה הינו שלא יהיה ניכר ההערמה.

בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת וברין מחזיקים מאיסור לאיסור

אמר רב הונא בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך כמה נשחטה, הינו שאם שחט בהמה ונולד ספק בשחיטתה הבהמה בחזקת איסור עומדת ואסורה, ונחלקו הראשונים איזה חזקת איסור יש כאן דעת רש"י כאן דהינו חזקת אבר מן החי וכ"כ הרי"ף בחולין ט. ורמב"ן יבמות ל:, אבל תוס' כאן תמהו על רש"י וכ' שאין לומר שהחזקה הוא חזקת אבר מן החי שהרי עכשיו בודאי אינו אמה"ח שהרי מתה, ביאור דבריהם שהרי יסוד דין חזקה לומר שהמצב שהיה נמשך הלאה וכל שהחזקת איסור ונולד ספק אם ניתר האיסור דין חזקה אומר להעמיד הדבר על חזקתו בחזקת איסור אבל כאן הרי וודאי שיצאה מאיסור אבר מן החי והנדון הוא כלפי איסור נבילה

⁵⁵ ויל"ע מ"ט לא פ"י רש"י כתוס' שהחזקה הינו חזקת אינו זבוח, ובפשוטו י"ל שס"ל שאין כזה איסור של אינו זבוח וקרא דזבוחת דכתיב בקרא הינו מצוה לשחוט ולא בא לאיסור עשה וכ"כ בפמ"ג בפתיחה להל' שחיטה שורש ב' וכבר נחלקו בזה התוס' בשבועות כד. ד"ה האוכל עי"ש, ועי' בהערה הסמוכה..

שהוא רק איסור עשה לכאור' פשוט שלא ילקו ע"ז דכלפי איסור נבילה הוי ספק דבזה אין חזקה ורק איסור שאינו זבוח הוחזק ועליו לא לוקין, וכ"כ בפמ"ג בפתיחה להל' שחיטה ריש שורש ד' עי"ש⁵⁶.

מן החי א"כ יהיה בזה מלקות שהרי יש כאן חזקה מאיסור אבמה"ח שהוא לאו שיש בו מלקות ומחזיקין מאיסור זה לאיסור נבילה, אבל לשיטת תוס' שאין מחזיקים מאיסור לאיסור והחזקה כאן הוא חזקת שאינו זבוח

56. ולפי"ז ניחא מה שהערנו בהערה הקודמת מ"ט לא פירש רש"י כתוס' שהחזקה כאן הוא אינו זבוח דרש"י סבר שהנ"מ בדינא דר"ח הוא למלקות וכמש"נ ולזה ע"כ החזקה הוא מאבמה"ח דאילו מחזקת אינו זבוח לא היו לוקים וכנ"ל.

דף כה:

שיעור שתיית רביעית

לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה הרי זה גרגרן ת"ר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן שנים דרך ארץ שלשה מגסי הרוח, הנה המ"ב למד מד' הגמ' שלנו דין הנוגע לכל איסורי תורה ולשיעור ברכה אחרונה במשקה, ויש להקדים:

אדם שאוכל ממאכלות אסורות כגון נבילה חייב מלקות, אמנם החיוב הוא רק באוכל כזית ופח' מכזית פטור, עוד נתחדש שגם אם אכל כזית אף ביותר מכדי אכילת פרס אין האכילה מצטרפת והוי כאוכל פחות פחות מכזית דפטור, והנה שיעור שתייה באיסורים כגון שתיית דם וכדו' הוא ברביעית, ונחלקו הראשונים מהו שיעור הצירוף לשתיית רביעית, שיטת הרמב"ם פ"י מתרומות ה"ג דאף שבאכילה בכדא"פ בשתיית רביעית השיעור כדי שתיית רביעית [ומקורו מד' התוספתא] אבל דעת הראב"ד שם שגם בשתייה השיעור בכא"פ וכן דעת הגר"א סי' תריב'.

והנה נדון זה נוגע גם לצירוף שתייה לברכה ארונה דהשותה מברך ברכה אחרונה

רק באכילת כזית בכא"פ או שתית רביעית ובצירוף שתיית הרביעית תליא בפלוגתא זו כמבואר בפוסקים סי' רי', ולדינא הכריע המ"ב שאין לברך ברכה אחרונה אם לא שתה הרביעית בכדי שתיית רביעית כדעת הרמב"ם, ולא נתפרש מהו שיעור שתיית רביעית' וכ' השעה"צ סי' רי' שיש ללמוד מסוגיין שלשתות בגלימה אחת הוי גרגרן שנים הוא מידת דרך ארץ, ולזה כ' שכיון ששיעור כדי שתית רביעית הוא בשני לגימות שזהו מדת דרך ארץ⁵⁷.

הקדמה בפלוגתת ר"י ור"ש בדין מינו דאיתקצאי

משנה בכור שנפל לבור רבי יהודה אומר ירד מומחה ויראה אם יש בו מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט, ר"ש אומר כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן, ולהבנת המשנה יש להקדים דברים יסודיים בדין מוקצה:

כידוע נחלקו ר"י ור"ש בדין מוקצה דר"י אית ליה מוקצה ור"ש ל"ל מוקצה, אחד הדברים שנחלקו בהם ר"י ור"ש הוא

57. עי' מ"א סי' קע' סק"ג שכ' ע"פ הסוגיא פסחים פו: שמה שבכוס אחד הוי גרגרן הוי רק ביין רגיל אבל יין מתוק וכ"ש שאר משקין גם בשותה בב"א לא הוי גרגרן ולכאו' לפי"ז מן הדין שבשאר משקין השיעור בכדי רביעית יהיה בבת אחת וצ"ע.

וכו' ור"ש מתיר דל"ל מיגו דאיתקצאי
וברגע שפקע סיבת המוקצה הרי זה מותר.

והנה בגמ' בכמ"ק מבואר שאף שר"ש לית
ליה מיגו וכו' ה"מ באופן שיושב

ומצפה שיהיה מותר באמצע השבת אבל
באופן שאינו יושב ומצפה מודה ר"ש
שאסור, ולכן אף שגר שכבה מותר ה"מ נר
קטן שאמור היה לכבות באמצע שבת, אבל
כוס קערה ועששית שאין יושב ומצפה
שתכבה ואח"כ קרה מקרה ונכבה הנר מודה
ר"ש שזה אסור, וכע"ז מבואר בגמ' להלן
ל: שגם לר"ש שסוכה שנפלה מותרת ה"מ
בסוכה רעועה שעמדה ליפול אבל סוכה
בריאה שלא עמד ליפול ואירע מקרה ונפל
הרי היא אסורה דבאינו יושב ומצפה מודה
ר"ש לאיסור.

בדין מיגו דאיתקצאי במוקצה מחמת איסור
כגון נר שדלק בתחילת השבת ובאמצע
השבת נכבה הנר האם מותר לטלטל את
הפמוט [דהנה בתחילת השבת הפמוט היה
מוקצה משום שהיה בסיס לשלהבת אך
עכשיו שכבה הנר פקע סיבת המוקצה] דעת
ר"י שאסור לטלטל הפמוט דמיגו דאיתקצאי
לביהש"מ איתקצאי לכולי יומא ודעת ר"ש
של"א מיגו דאיתקצאי ואף שבביהש"מ היה
מוקצה מכיון שנכבה פקע סיבת הקצאתו
והרי זה מותר, וכע"ז נחלקו להלן ל: בדין
סוכה רעועה שנפלה באמצע היו"ט שלר"י
אסור להסיק בעצי הסוכה דכיון שבביהש"מ
הוקצה מחמת איסור סתירה הרי זה נאסר
לכל השבת ואף שעכשיו פקע סיבת הקצאתו
וכבר אין בו איסור דתירה נאסר משום מיגו

דף בו.

נתבאר אדרבה שר"י אית ליה מוקצה ור"ש
ל"ל מוקצה.

והנה בדעת ר"י מבואר כאן ברש"י ותוס'
[וכן מבואר מתו"ד הגמ'] שאין הכי
נמי באופן שבתחילת היו"ט לא נפל בו מום
ורק אח"כ באמצע היו"ט נפל בו מום מודה
ר"י שהיא אסורה בטלטול שהרי ר"י אית
ליה מוקצה רק כאן אירי שנפל בו המום
מעיו"ט ונמצא שההיתר היה כבר מבעוד יום
והחכם הוי רק גילוי מילתא שהיה היתר כבר
מבעו"י ונמצא שלא איתקצאי גם בביהש"מ,
אבל דעת ר"ש צ"ע שאוסר אפי' נפל בו
מום מעיו"ט ומ"ט זה אסור הרי ר"ש ל"ל
מוקצה ומצינו כאן בראשונים ב' מהלכים
בדעת ר"ש:

א. שיטת רש"י שר"ש שאסר לאו משום
מוקצה אלא מטעם אחר, דהנה בגמ'
מבואר שר"ש סובר שאין רואין מומין ביו"ט
והטעם כ' רש"י או משום שהוי כמתקן
[שהרי ע"י החכם 'מתיר הבכור' ומתקן אסור
בשבת] או משום האיסור לדון בשבת וה"נ
היתר חכם זה הוי כדן את הדין בשבת שזה
אסור, ומשמע ברש"י שמחמת שעבר על
דינא דאין רואין מומין לא חל היתר החכם
והבכור נשאר אסור⁵⁸.

בביאור פלוגתת ר' יהודה ברין
חכם שראה את המום ביו"ט אם
שרי לשחטו

נחזור למשנתנו: הנה הדין הוא שבכור תם
בזה"ז אסור ויש בזה משום איסור
שחוטי חוץ שהוא בכרת, ורק אחר שנפל בו
מום קבוע הרי הוא ניתר במומו, והנה דינא
הוא דאף באופן שיש מום לבכור אין ההיתר
חל רק ע"י היתר חכם, ואם לא התירו חכם
אף שבאמת יש בו מום אינו ניתר.

כאן כמשנה מדובר בככור שנפל בו מום
קבוע מעיו"ט רק שהחכם עדיין לא
התירו וביו"ט בא החכם להתיר הבכור
דשיטת ר"י שאם התירו החכם הבכור מותר,
ושיטת ר"ש שאף שהתירו החכם הבכור
אסור.

והנה ר"ש שאסר בפשוטו משום מוקצה
הוא דכיון שבתחילת היו"ט היה
אסור [שהרי עדיין לא התירו החכם] אף
שעכשיו התירו החכם וכבר ראוי לשחיטה
הרי הוא באיסורו דמיגו דאיתקצאי וכו',
ור"י שמתיר משום שלית ליה מיגו
דאיתקצאי ולכן אף שבביהש"מ היה אסור
ברגע שהתירו החכם ה"ה חוזר וניתר, רק
שזה צ"ע שיש כאן סברות הפוכות שהרי

58. והנה תוס' הבינו בדעת רש"י שזה סיבה רק לאסור לכתחילה אבל בדיעבד אם התירו החכם באמת

ודעת ר"ש שאין רואין מומין ביו"ט, ויל"ע מ"ט דר"ש שאין רואין מומין ביו"ט ומצינו כמה טעמים בראשונים:

רש"י כ' ב' טעמים: א. הוי כמתקן שהרי ע"י היתר חכם הבכור נהיה מותר. ב. הוי כדן את הדין דאסור בשבת. ג. הראב"ד פ"ב מיו"ט ה"ד כ' שחוששים שמא לא יהיה מום קבוע ונמצא שעבר וטלטל מוקצה. ד. עוד כ' הראב"ד שחוששים שמא החכם לא ידקדק היטב בראייתו מפני שמחת יום טוב. ה. ברמב"ם שם ה"ג כ' טעם מעניין שכיון שהבהמה מוקצה חוששים שאם יראה מום יבוא לאכלו והרי הוא מוקצה.

והנה בשיטת רש"י שהוי כמתקן מצינו דכוותא ברמב"ם פכ"ג ה"ט שלכן אסור להפריש תרו"מ בשבת ויו"ט משום שנראה כמתקן דמקודם היה טבל וע"י ההפרשה הפירות מותרים הרי שתיקון דיני נמי הוי בכלל מחזי כמתקן, וה"נ מקודם הבכור היה אסור וע"י פסק החכם הבכור נותר, אמנם צ"ע דהנה הדין ברור שמותר לחכם להתיר את האיסור ומותר לשאול את החכם האם בשר זה כשר או טרף ולא אסרינן ליה משום מתקן והטעם ברור שהחכם אינו

ב. תוס' ביארו ע"פ הגמ' בשבת מו: שהאיסור כאן לר"ש הוא משום מוקצה ואף שר"ש לית ליה מוקצה הינו באופן שיושב ומצפה אבל היכא שאין יושב ומצפה מודה ר"ש וכמש"נ וה"נ הרי אינו יושב ומצפה שהחכם יתיר הבכור ביו"ט והטעם שאין יושב ומצפה בפשוטו י"ל שהרי ר"ש לשיטתו אין רואין מומין ביו"ט וכיון שאסור לראות מום ביו"ט וודאי שאינו יושב ומצפה לזה [אמנם בגמ' שבת שם מבואר שהטעם שאינו יושב ומצפה משום שיש כמה מי יימר ע"י"ש וע"י תוס' שם].

ולכאן ד' תוס' ברורים שהרי כן הוא הדין שמודה ר"ש באין יושב ומצפה ומ"ט רש"י מיאן בזה, ובפשוטו י"ל בדעת רש"י ע"פ מש"נ לעיל כד: בדעת רש"י שמה שלר"ש באין יושב ומצפה אסור כ"ז במוקצה 'שדחייה בידים' כנר אבל בלא דחייה בידים אף באין יושב ומצפה מותר ולזה כאן שלא דחייה בידים אף שאינו יושב ומצפה מותר⁵⁹.

מדוע לר"ש אין רואין מומין ביו"ט

בגמ' נחלקו ר"י ור"ש אם רואין מומין ביו"ט דעת ר"י שרואין מומים ביו"ט

גם לר"ש יהיה מותר לשחוט ולאכול ותמזהו תוס' ע"ז מלשון המשנה שמשמע שגם בדיעבד אסור, אמנם ברש"י אף שכי' שהטעם שאסור משום שנראה כמתקן או משום שדן את הדין מ"מ מפורש בדבריו שאסור אפי' בדיעבד.

59. ובדעת תוס' צ"ל או שס"ל כהבעה"מ והר"ן שם שבאין יושב ומצפה אסור אפי' בלא דחייה בידים (ותלוי זה בסוגיית הש"ס חולין טו. ואכמ"ל) וברמב"ן במלחמות כ' שם ז"ל וטעמו של ר"ש בבכור לפי שא"א לעולם אלא באיסור ומי יימר דמיזדקיק ליה חכם בעבירה ע"כ כלו' שאפשר רק בעבירה שם הוי דחייה גדולה יותר ואף בלא דחייה בידים אסור.

נחלקו תנאים מה הדין באופן שלא הראה את המום לחכם ושחטו ובא להראותו לאחר שחיטה האם מותר או אסור ר"י מתיר ור"מ אוסר ובשו"ע פסק כר"מ שאסור ומבואר מזה שאף שנתברר שהיה מום הרי זה אסור דהחכם הוא זה שמחיל את חלות ההיתר, וכ"ה בגר"ז סי' תצח' סי"ז כיון שאפילו אם יש בו מום ולא הראהו לחכם או לשלשה הדיוטות ושחטו הרי זה אסור וא"כ ראיית החכם או שלשה הדיוטות היא המתרת את הבכור והרי זה דומה למתקן.

והנה לשון השו"ע סי' תצח' ס"ט משמע קצת שכל דין זה שאין רואין מומין ביו"ט הוי רק בזה"ז אבל בזמן הבית רואין מומין ביו"ט וצ"ב וראיתי לבאר ע"פ ד' רש"י שיסוד האיסור לראות מום הוא משום שנראה כמתקן ולזה י"ל שכ"ז בזה"ז הוא דחשוב תיקון שהרי בלא מום הבכור אסור, אבל בזמן הבית שגם בלי שיפול בו מום הרי זה מותר להקריבו בבית המקדש לא חשוב כ"כ מתקן ומותר.

מחדש איסור רק מגלה הדבר אם מותר או אסור וכשהיתיר לא תיקן דבר חדש רק גילה שהוא מותר מאז ומתמיד, וא"כ ה"ה חכם שמתיר את הבכור רק מגלה לן שיש כאן מום ומ"ט חשוב תיקון [ובעצם זה שאלה גם על טעמא דדן את הדין שהרי הדין ברור שמותר לענות בשאלת או"ה].

ועי' בתרוה"ד סי' נד' מה שביאר בזה, ובמ"ב סי' תצח' סק"ג ביאר דבריו היטב וז"ל לא דמי לשאר הוראה שאין האיסור וההיתר תלוי בהוראת פי המורה אלא בידיעת הדבר משא"כ בבכור אפילו יש בו מום גמור כל שלא התירו אותו חכם או ג' הדיוטות ושחטו אסור ולפיכך כשמתירו הרי הוא כמתקנו ע"כ וד' המ"ב ברורים דבהוראת חכם אין בזה משום מתקן שהרי אין החכם מחיל ההיתר רק שמגלה שהדבר מותר, משא"כ בכור שהחכם מחיל חלות היתר ולולי החכם הדבר אסור אף אם כלפי שמיא יש בו מום, ועי' שעה"צ שציין לד' השו"ע יו"ד סי' שי' ס"א וכוונתו דהנה

דף בו:

מבעו"י או ביו"ט עצמו ועי' היטב בתוס' בשבת מו: שכ' שכיון שנפל מום מבעו"י יש בזה פחות מי יימר וכה"ג חשוב יותר יושב ומצפה שלר"ש שרי.

בדין מוקצה לחצי שבת

בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת היכי דמי אי דאחזי בין השמשות אחזי אי דלא אחזי לא אחזי, לא צריכא דאחזי והדר אדחי והדר אחזי מאי א"ל יש מוקצה, איכא דאמרי א"ל אין מוקצה לחצי שבת, ורש"י ביאר בזה דהנה יש בגרוגרות וצימוקים כמה מצבים: א. כ"ז שלא נתייבשו, במצב זה וודאי שאסורים הם דלא חזו כלל. ב. אחר שנתייבשו, וודאי שאינו מוקצה שחזו לגמרי. ג. אחר שנתייבשו קורה שנופל עליהם גשמים ואז שוב נעשה אינו ראוי עד שחוזר ומתייבש, ולזה אם בתחילת השבת הגרו"צ היו יבשים ועדיין הם יבשים פשוט שאינו מוקצה שהרי חזו לגמרי, אם בתחילת השבת נפלו עליו גשמים ונמצא שלא חזי כלל אז אפי' נתייבש בשבת הרי זה אסור לכל השבת דמיגו דאיתקצאי לביהש"מ וכו' והנדון באופן שבתחילת השבת היה חזי ובאמצע שבת ירדו עליו גשמים ונעשה לא חזי ושוב התייבשו בהמשך השבת האם אחר שנתייבש נמי אסור כמו בלא חזי בתחילת

בטעמא דבריייתא דאדא בר אוכמי שבנפל מום מבעו"י מודה ר"ש שהבכור מותר

נתבאר בדעת ר"ש שאסור לחכם לראות

מום ביו"ט וגם אם עבר וראה את המום אסור לשחטו ולאכלו, אמנם הנה בבריייתא [דאדא בר אוכמי] מבואר שמה שלר"ש אם החכם היתיר את הבכור הרי זה אסור כ"ז באופן שנפל בו המום ביו"ט אבל אם נפל בו מום מעיו"ט אף שגם בזה ס"ל לר"ש שאסור להתירו מ"מ בכה"ג בדיעבד אם התירו הרי זה מותר וצ"ע הסברא בזה, ומצינו בזה מח' ראשונים וזה בעצם תלוי בטעם הדבר של ר"ש שאסור בדיעבד:

הנה הבאנו לעיל שדעת רש"י שמה שלר"ש אסור אפי' בדיעבד זה משום שהוי כמתקן וכיון שעבר ותקנו הרי זה אסור אפי' בדיעבד, ולזה רש"י לשיטתו כ' שמה שאסור אפי' בדיעבד הינו היכא שנפל המום ביו"ט דחשב תיקון גמור שהרי מקודם השבת היה 'תם' והיה אסור במוחלט ותיקון זה הוי תיקון גדול ואסור אפי' בדיעבד, אבל נפל מום מבעו"י לא חשוב כ"כ תיקון שהרי כבר נפל בו מום ולא היה חסר רק ראיית חכם בזה שלא חשוב כ"כ תיקון אין זה אסור בדיעבד.

לשיטת תוס' שיסוד האיסור לר"ש משום מוקצה צ"ע מה לי נפל בו מום

א. ברש"י כאן כ' ז"ל ואי דלא אחזו בין השמשות ודאי אסורין דאין כאן הכנה מבעוד יום ומאן דאית ליה מוקצה הכנה מבעוד יום בעי כדכתיב ביום הששי והכינו את אשר יביאו, מבואר שיסוד דין מיגו וכו' הוא הדין משום דבעי' הכנה מבעו"י וכל שלא הוכן מבעו"י אסור לכל השבת וכ"כ הריטב"א סוכה מו: ז"ל מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא וכו' והטעם דמשום דכתיב גבי שבת ויום טוב והכינו שיהא חול מכין לשבת מבעוד יום סמוך רבנן למיסר מוקצה בשבת ויום טוב אם לא היה לו הכן מבעוד יום ממש אף על פי שיש לו הכן ביו"ט ע"כ⁶⁰. ב. אבל ברש"י ל: [וכע"ז לעיל ב.] מבואר בתו"ד שהטעם שאמדינן דעתו שמקצה דעתו לכל השבת ונמצא שיש כאן הקצאה מפורשת לכל השבת.

והנה לאופן א' שטעמא דמיגו משום שבעי' הכנה לזה מובן מאוד דכ"ז שייך רק באופן שבביהש"מ לא היה חזי נמצא שלא היה לו הכנה מבעו"י ואסור לכל השבת, אבל כאן שהוכן מבעוד יום ורק שנאסר באמצע השבת ברגע שפקע סיבת המוקצה חוזר להכנתו הראשונה [והצד לומר שיש מוקצה לחצי שבת י"ל שאף שהוכן מבעו"י מ"מ מכיון שנאסר באמצע שבת בטל הכנתו ועכשיו שחזר והוכן הוי זה הכנה חדשה ופנים חדשות והכנה זו לא הוכן מבעו"י וכ"כ באפיקי ים ח"ב סי' יט'].⁶⁰

השבת שאסור אפי' נתייבש אפי' באמצע"ש דמיגו או שאין מוקצה לחצי שבת.

והנה בעיקר נדון דמוקצה לחצי שבת סתימת הדברים נראה שבזמן שלא חזי אף שנעשה כן באמצע השבת וודאי שהוא מוקצה ולזמן זה וודאי שיש מוקצה לחצי השבת - ונדון הש"ס האם יש מיגו דאיתקצאי ממוקצה שנאסר רק באמצע השבת וכן מפורש ברש"י כמה פעמים: וז"ל יש מוקצה לחצי שבת 'משום' חצי שבת אם הוקצה בחציו מי הוי מוקצה לכולי שבת אם לא, וכ"כ בהמשך שם וקא מיבעיא לן הך שעתא דאתקצו 'מי אסרה להו כולי יומא' או לא, מפורש שבאותו זמן וודאי זה אסור והנדון האם אמרי' מיגו דאיתקצאי מחמת מוקצה של חצי שבת [אמנם עי' להלן מד' כמה פוסקים שנקטו שהנדון גם על זמן הקצאתו ויבואר בס"ד]

מהו הסברא לומר שאין מוקצה לחצי שבת

ויש לעין מהו יסוד הנדון האם יש מוקצה לחצי שבת וכשם שמיגו דאיתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכולי יומא גם נאמר מיגו דאיתקצאי באמצע השבת איתקצאי עד סוף השבת, ולהבנת הענין יש להקדים דהנה יש ב' מהלכים יסודיים בדין מיגו דאיתקצאי [והארחנו בזה להלן ל: ונביא כאן את הדברים בקצרה]:

60. ועי' ריטב"א שכ' שמה"ט לא שייך מיגו דאי' רק בשבת ויו"ט דבעי' הכנה לא בחוה"מ.

מיגו דאיתקצאי אם נאסר אחר שפקע סיבת המוקצה, וכאן בסכין של מילה הרי 'עכשיו' [אחר המילה] הוא מוקצה מחמת ח"כ ומה ענין זה למוקצה לחצי שבת, ועי' מ"א סי' שלא' סק"ה שבאמת חלק ע"ד המהרי"ל מטעם זה וז"ל והא דקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת היינו בדברים שאסורים מחמת שהקצה אותם מדעתו אמרינן כיון שהיה דעתו עליהם ב"ה שרי היבא דהדר ואחזו אבל הכא לאחר שמל בו חזר לאיסורו דמוקצה מחמת חסרון כיס הוא והוי כפירות שהיו ראויין ביהש"מ ועכשיו אינם ראוי' דאסור לטלטל ה"נ כן ע"כ, וד' המהרש"ל והאחרונים שהסכימו עמו ביסוד הדברים צ"ע.

ונראה מבואר מד' המהרש"ל הט"ז והגר"א שנקטו שנדון דמוקצה לחצי שבת הוא נדון בעיקר הדבר האם עיקר המוקצה מתחדש באמצע השבת דלא כמשמעות ד' רש"י שבשעתו וודאי שהוא מוקצה והנדון בהל' מיגו דאיתקצאי אלא זהו הנדון אם מוקצה גופא מתחדש באמצע השבת⁶¹.

אך זה תמוה דזה פשוט שכלי שנשבר באמצע השבת ועכשיו לא חזי למידי הוא מוקצה וגרוגרות וצימוקים שירדו עליהם גשמים קודם שנתייבשו וודאי שהם מוקצה ואיך יתכן לומר שאין מוקצה כלל באמצע השבת וזה בעצם קושיית המ"א הנ"ל, ועי' היטב בנוב"י שכ' שבגרו"צ שהוי מוקצה מחמת גופו בזה פשוט שנאסר אף

ולאופן ב' שטעמא דמיגו משום שאמרי' שהקצה דעתו לכל השבת לפי"ז י"ל שכל מה שמקצה דעתו הינו היבא שבתחילת השבת לא היה חזי אז מקצה דעתו לכל השבת אבל אם בתחילת השבת היה חזי ורק נאסר באמצע השבת בזה אמרי' שמקצה דעתו רק לזמן זה.

בר' כמה מקמאי שנקטו שאם אין מוקצה לחצי שבת גם בשעתו אינו מוקצה

הפוסקים דנו טובא בדין טלטול סכין של מילה בשבת אחרי שהמוהל סיים למול האם מותר לו לטלטל את הסכין, דבפשוטו הוי מוקצה מחמת חסרון כיס [שהרי המוהל מקפיד מאוד שלא להשתמש בו רק למילה] והמהרש"ל בשו"ת סי' מ' וכן ביש"ש בסוגיין כ' שזה מותר שהרי קי"ל אין מוקצה לחצי שבת, והינו שס"ל שהסכין מתחילת השבת עד המילה לא היה מוקצה שהרי עומד למול בו [ועי' להלן שיבואר פרט זה] וכל המוקצה נתחדש אחר גמר מילה וע"ז כ' המהרש"ל שאינו מוקצה דקי"ל אין מוקצה לחצי שבת עי"ש, ועי' להלן מד' הט"ז והגר"א שהסכימו עם ד' המהרש"ל ביסוד הדברים רק שכ' שסכין של מילה חשוב מוקצה מתחילת השבת.

וצ"ע שזה הרי נתבאר שזה וודאי בשעתו וודאי שהוא מוקצה וכל הנדון בדין

61. ואולי ס"ל שאילו היה המוקצה מתחדש באמצע השבת פשוט שהיינו אומרים מיגו דאיתקצאי גם באמצע השבת וע"כ הנדון בעיקר הדבר האם בשעתו הוא מוקצה או לא.

והנה הט"ז הגר"א ומ"א אסרו אך לא מטעם אחד:

בט"ז יו"ד סי' רסו' סק"א ואו"ח סי' שי' סק"ג מבואר שאמנם דינא דאין מוקצה לחצי שבת הינו שגם בשעתו לא נאסר וכנ"ל ומ"מ ס"ל בדין סכין של מילה שזה נאסר מתחילת השבת דהיה מוקצה מחמת ח"כ ורק הותר למצוות מילה וברגע שסיים המילה הדר לאיסורו וכ"ה בביאור הגר"א שם ז"ל הגר"א לא שייך כאן אין מוקצה לחצי שבת דבאמת מוקצה הוא אלא שמותר משום צורך מצוה ע"כ.

ובדעת המהרי"ל שנקט שחשוב מוקצה לחצי שבת נראה פשוט שס"ל שסכין של מילה אינו מוקצה מתחילת השבת, והטעם בזה: דהנה עניינו של מוקצה מחמת ח"כ הוא מחמת שמקצה דעתו 'לגמרי' מכלי זה, והנה זה ברור שמה שמקצה דעתו הוא מאותם שימושים שאינו עומד אליו אבל לשימוש שאליו הוא עומד וודאי שלא מקצה דעתו שהרי עומד הוא לשימוש זה [וכגון אם יש לאדם מכשיר חשמלי יקר מאוד אז מקצה דעתו משימושים אחרים אבל מהשימוש שאליו הוא עומד הרי הוא משתמש בו ואינו מקצה דעתו משום ח"כ לשימוש זה] וא"כ יש לשאול מדוע מוקצה מחמת ח"כ הוא מוקצה הרי אינו מקצה דעתו משימושים שאליו הוא עומד, אמנם התשובה ברורה שהרי המלאכה

באמצע השבת דמוקצה מחמת גופו דאסור אין זה מצד הקצאתו רק דין בפנ"ע שדבר שאין כלי וכו' הוא מוקצה⁶² וזה נאסר גם באמצע השבת, ונדון האם גם כזה סוג מוקצה שנאסר מחמת הקצאתו נמי נאסר באמצע השבת, דאם מקצה דעתו מזה אז אמרי' מיגו דאיתקצאי [אפי' באמצע השבת וכמש"נ לעיל בהערה...] ואם אין הקצאה באמצע השבת אז לא אמרי' מיגו דאיתקצאי דאף שלמעשה נאסר מחמת גופו מ"מ לא אמרי' מזה מיגו דאיתקצאי דרק דבר שנאסר מחמת הקצאתו אמרי' מיגו דאיתקצאי, והטעם בזה [שאמרי' מיגו וכו' רק ממוקצה דהקצאה] לא מיבעיא אם טעמא דמיגו משום שאמרי' שמקצה דעתו לכל השבת לזה פשוט שמוקצה שלא מחמת הקצאה ל"ש מיגו, אלא גם אם הוא מחיסרון הכנה י"ל שרק דבר שהקצה דעתו מזה חשוב 'לא מוכן' אבל אם לא חלה עליו הקצאה אף שלמעשה הוא אסור בטלטול לא אמרי' מזה מיגו.

טלטול סכין של מילה אחר המילה וברין טלטולו קודם המילה

בעיקר דין טלטול של מילה אחר המילה מצינו כמה שיטות בפוסקים בזה: כאמור המהרש"ל היתיר דאין מוקצה לחצי שבת וכ"כ הד"מ והובא ברמ"א יו"ד סי' רסו' ס"ב ומשום שאין מוקצה לחצי שבת,

62. ועי' קה"י סימן ד' שהאריך בזה שמוקצה מחמת גופו דאסור אין זה משום הקצאתו ויש אופנים שעצים ואבנים מוכנים לו ועכ"ז הוי מוקצה עי' שהאריך שם..

שיש בו מילה אינו מוקצה כלל והינו כמש"נ שעד המילה הוי ככלי שמלאכתו להיתר שאפי' שמייחד להם מקום שרי.

עו' לעיל שהבאנו מד' המ"א שחלק על המהרש"ל מטעם אחר דאמנם זה נכון שנעשה מוקצה רק באמצע השבת [ונ"מ שבתחילת השבת באמת אינו מוקצה וכן"ל] מ"מ אחר גמר מילה חוזר להיאסר ואינו עניין לדין מוקצה לחצי שבת דבזה הנדון בהל' מיגו אבל בעודו בהקצאתו וודאי שהוא מוקצה, ועי' לעיל מה שנתבאר בדעת המהרש"ל.

מוקצה בטעות

ברין גרוגרות וצימוקים שהניחן בגג שהדין הוא שאם יבשו הרי אלו מותרין ואם לא יבשו עדיין אסורים, מה הדין באופן שבאמת זה התייבש אך הוא לא ידע שיתייבש הדבר מותר, הנה יש בזה נדון בגמ' כאן, והכי איתא בגמ' וכי תימא דלא ידע אי חזו אי לא חזו והאמר רב כהנא מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר, הינו שהגמ' מתחילה סברה לאסור דכיון שלפי טעותו עדיין לא נתייבשו הרי זה מוקצה, ומסיקה הגמ' שזה מותר דאמר רב כהנא מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר, ויל"ע מה הטעם הרי הוא לא ידע מזה ונמצא שהקצה דעתו מזה ומ"ט לא הוי מוקצה.

שאליו הוא עומד הרי זה מלאכת איסור, שמזה וודאי מקצה דעתו מחמת איסור, ומשימושים אחרים הרי מקצה דעתו משום חיסרון כיס לכן הוא מוקצה, ולפי"ז פשוט וברור שמוקצה זה דמחמת ח"כ שייך רק בכלי שמלאכתו 'לאיסור' אבל אם מלאכתו 'להיתר' אינו מוקצה דאמנם מקצה הוא דעתו מכל שימוש אחר אבל לשימוש שאליו הוא עומד מזה לא מקצה דעתו ולכן אינו מוקצה⁶³.

ונראה שסכין של מילה הוי ממש דכוותא דאמנם בשבת שאין למוהל מילה למול בוודאי שהוא מוקצה מחמת ח"כ שהרי עומד הוא לשימוש איסור ולשאר מלאכת הרי הוא מקפיד שלא להשתמש בו, אבל בשבת שיש לו מילה הרי בשבת זו עומד למילה וחשוב כמלאכת היתר שהרי עומד למלאכה שמותר לעשות בשבת ולמילה הרי אינו מקפיד להשתמש בו ואינו מוקצה, וכל המוקצה נתחדש רק אחר גמר המילה דמעשה שאין לו עוד מילה למול מעתה נהפך להיות מוקצה מחמת ח"כ ולכן זה נחשב למוקצה לחצי שבת וזה ברור [וד' הט"ז והגר"א שלא סברו כן צ"ע].

ויש נ"מ עצום בין המהרש"ל לד' הט"ז והגר"א האם מותר לטלטל את הסכין של מילה קודם המילה דבט"ז וגר"א מפורש שאסור אבל לשיטת המהרי"ל שס"ל שהוי מוקצה לחצי שבת מבואר שנקט שבשבת

63. ודוגמא לדבר [שדברו בזה פוסקי זמנינו] זכוכית מגדלת יקרה מאוד שמקצה דעתו מחמת ח"כ מכל שימוש אחר דפשוט שאינו מוקצה בשבת דאמנם מקצה דעתו משימוש אחר אבל לשימוש שאליו הוא עומד שהוא מלאכה המותרת בשבת מזה אינו מקצה דעתו.

היה בהיתר שישים לבטל את האיסור דהוי מוקצה, ולמעשה קודם השבת באו חש"ו והוסיפו על ההיתר עד שנתבטל ונמצא שהוא הקצה דעתו מזה ומשום שהוא סבר שזה מוקצה אבל למעשה לא היה איסור האם זה מותר או לא, וכ' שתלוי בהנ"ל דאם נימא כהלבוש שטעם ההיתר משום שמוקצה בטעות לא הוי מוקצה לזה גם כאן הוי מוקצה בטעות ואינו מוקצה, אבל אם נימא כרש"י שאין כאן הקצאה שהרי הניח ע"ד ליבשן והרי נתייבשו כאן שלא שייך סברא זו אז זה יהיה אסור, ועי' חזו"א סי' מט' סק"ג ז"ל נראה שאם היה סבור בביהש"מ שהוא איסור ואח"כ נתגלה שהוא טעות אין כאן מוקצה עי"ש וזה מתאים עם סברת הלבוש

הכרעת ההלכה בדין מוקצה לחצי שבת

כאמור יש ב' לישנות בגמ' בדין מוקצה לחצי שבת אם הוא מוקצה או לא, ולדינא דעת רוב הראשונים שקי"ל שאין מוקצה לחצי שבת וכן פסק השו"ע סי' שי' ס"ד, והטעם כ' הרא"ש ועוד ראשונים שהרי קי"ל ספק דרבנן לקולא וכיון שמוקצה דרבנן אזלי' לקולא, אבל דעת העיטור הל' יו"ט [קמ:]: שאזלי' לחומרא ויש מוקצה לחצי שבת, וצ"ע בדעת העיטור למה החמיר בזה הרי קי"ל סד"ר לקולא.

אמנם הנה האמת דעת העיטור מובנת ודעת הרא"ש צ"ע, דהנה לעיל כד. תנן שספק מוקצה אסור ונתבאר שם מד הר"ן דאף שקי"ל סד"ר לקולא מ"מ בדבר שיש

והיה מקום לדון שבדין מוקצה דנים לפי המציאות האמיתית ואינו תלוי בהקצאתו והראוני שכן משמע בשאילתות בשלח מז' ברם צריך אילו גרוגרות וצימוקים דאסקינן ליבושינהו ויבישו בין השמשות ולא הוה ידע בהון דיבישו והוה מקצאן וקיימון מדעתיה למחר כי ידע בהון דיבישו מי שרי לאכילה אי לא מי אמרינן בתר דעתיה אזלינן וגברא הוה מקצן מדעתיה או דילמא בתר אוכלא אזלינן ואוכלא הא איתחוי ת"ש דאמר רב כהנא מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר אלמא בתר אוכלא אזלינן וכן הילכתא, מבואר שיסוד הנדון האם דין המוקצה תלוי בהקצאתו או במציאות האמיתית של הדבר

אמנם מסברא צ"ע דלכאו' וודאי שמוקצה שנאסר משום 'הקצאתו' וא"כ כיון שהוא למעשה הקצהו מן הדין לאסור, ועי' ראש יוסף כאן וכן בפמ"ג סי' שי' במשב"ז סק"ד כ' ב' מהלכים בזה. א. בלבוש כ' שמוקצה בטעות לא הוי מוקצה, הינו שכיון שהאיסור מכוח הקצאתו והקצאה זו הוי בטעות - מוקצה בטעות לא הוי מוקצה והוי כאילו לא הקצה דעתו ולכן מותר, והינו שכמו שכל חלות בטעות לא חלה גם הקצאתו בטעות לא הוי מוקצה ולא חל המוקצה. ב. שם הביא מד' רש"י שכ' דכי אסקיה מעיקרא לא אקצייה אלא ליבש והרי יבש והוכן מבעוד יום ע"כ, משמע שבאמת אין הקצאה ומשום שמעיקרא לא הקצה דעתו עד שייבש והרי נתייבש.

וכ' הפמ"ג נ"מ עצום בזה מה הדין באופן שהיה כאן איסור שנתערב בהיתר ולא

- כאשר מתחילים להיות מוכנים לגרוגרות אז מגיעים למצב של 'חזי ולא חזי' - ורק אח"כ נתקן לגמרי ונעשה חזי לגמרי, ונדבר על כל המצבים:

באופן שקודם השבת נתקן לגמרי והוי גרוגרות ומוכן לאכילה זה פשוט

שאינו מוקצה שהרי אדרבה לכך הניחו בגג שיגיע למצב זה, מצב ש'לא חזו כלל' זה פשוט שהוא מוקצה גמור כעצים ואבנים עד כדי שמבואר בגמ' כאן שאפי' הכנה לא מהני וכ' רש"י שהרי זה כמזמין עצים ואבנים, וא"כ יל"ע אל איזה מצב מבואר בגמ' שמודה ר"ש שזה מוקצה הרי אם זה חזי לגמרי אין זה מוקצה ואם זה לא חזי כלל הוי מוקצה דעצים ואבנים ופשוט שאסור, ובפשוטו י"ל שקאי על מצב אמצעי זה של 'חזי ולא חזי' דהוא מצד עצמו כיון שחזי קצת לאכילה מן הדין שלא יהיה מוקצה וע"ז נתחדש שמ"מ כיון שדחיה בידיהם הוי מוקצה גמור ומודה ר"ש שזה אסור, וכ"מ מד' תוס' שבת מה. ז"ל בירושלמי מפרש שמסריחין בינתיים כיון שמתקלקלין כל כך אין דעתו לקחתם עד שיתקנו היטב, וכן מפורש בגר"ז סי' שי' סב.

ובחזו"א סי' מח' סק"ו מבואר שיש לפרש עוד שקאי על המצב שעדיין לא התחיל להתקלקל רק במצב הראשון מיד אחר שהניחו בגג דראוי לגמרי ומ"מ כיון שדחיה בידיהם הוי מוקצה [ועי' ב"ח סי' שי' ס"ב שלא משמע כן עי"ש בחילוק שבין גרו"צ לחיטין שזרען בקרקע [ועי' להלן בסמוך שיש נ"מ נוסף לשיטת רש"י לעיל כד והחזו"א]

לו מתירין לא אזלי' לקולא כמבואר לעיל ד. בד' ר' אשי, ולזה מוכן מאוד שיטת העיטור משום שלא אזלי' לקולא בדבר שיש לו מתירין, ואדרבה ד' הרא"ש ושאר ראשונים שהקילו בזה צ"ע הרי הוא דשיל"מ.

ונראה ע"פ מה שחידש הפרי חדש סי' תצז' שאף שספק דרבנן ביש לו מתירין לא אזלי' לקולא ה"מ בספיקא דמציאות אבל בספיקא דדינא אף שיש לו מתירין אזלי' לקולא, והטעם בזה ביאר ברעק"א רעק"א בעירובין לו. בשם הבית מאיר ז"ל כיון דיסדו לנו חז"ל הכלל בשל סופרים הלך אחר המיקל הוי הכרעה שהלכה כפלוגי וכאילו פסקו כן בהדיא דהלכה כפלוגי ותו לא מיקרי ספיקא עכ"ל, ולפי"ז ניחא מאוד ד' הב"י שכאן דהוי ספיקא דדינא אם יש מוקצה לחצ"ש או לא, ובדעת העיטור שהחמיר בזה י"ל שסובר דלא כפר"ח וגם בספיקא דדינא אזלי' לחומרא וע"ע להלן בשלהי ביצה.

מוקצה דגרוגרות וצימוקים

בגמ' להלן מ: מבואר שגם ר"ש דלית ליה מוקצה מודה במוקצה דגרו"צ שאסור משום שדחיה בידיהם ולא חזי ומזה מקצה דעתו לגמרי [ויבואר בסמוך], והנה מד' הגמ' כאן מבואר שיש כמה מצבים בגרו"צ: הנה המציאות היא כך, אדם לוקח תאנים מעלן לגג כדי שיתייבשו ויהיו גרוגרות מוכנים יותר, והנה ברגעים הראשונים עדיין הם ראויין לאכילה אח"כ התאנים מתחילים להתקלקל ונעשים לא חזו כלל, שלב הבא

תנאי במוקצה דגרו"צ

ת"ר היה אוכל בענבים והותיר והעלן לגג לעשות מהן צמוקין, בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות לא יאכל מהן עד שיזמין מבעוד יום, ובגמ' היכי דמי אי דחזו למה ליה הזמנה, אי דלא חזו כי אזמין להו מאי הוי וכו' אלא לאו דחזו ואדחווהדר אחזו, ואי אמרת אין מוקצה למה להו הזמנה, אלא מאי יש מוקצה כי אזמין להו מאי הוי, והראשונים תמהו בזה הנה בגמ' להלן ל: מבואר שגם לר"י דאית ליה מיגו דאיתקצאי מ"מ אם עשה תנאי שיוכל להשתמש באמצע השבת מהני התנאי וא"כ מה מק' הגמ' כי אזמין מאי הוי הא כיון שאזמין הרי זה כתנאי שמהני במוקצה⁶⁴.

הרשב"א תי' ז"ל י"ל דשאני התם [סוכה שנפלה] דמינכרא הכנתה והזמנתה דהא נפלה מה שאין כן בגרוגרות וצמוקים דלא מינכרא ראיות דידה, השטמ"ק תי' שלא מהני תנאי רק בדבר שמצד עצמו ראוי רק שיש איסור המונע ממנו [כהתם שהוי מוקצה מחמת איסור סתירה] אבל כאן שאינו ראוי כלל בזה לא מהני התנאי.

גרוגרות וצימוקים שבתחילת השבת לא היו ראויין כלל ואח"כ בשבת נהיו ראויין

בגמ' מבואר שגרו"צ שבתחילת השבת לא חזו כלל ואח"כ בשבת נעשו ראויין אסורים ואף שעכשיו ראוי הוא אסור משום מיגו דאיתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכולי יומא, והנה ר"ש הרי חולק על מיגו דאיתקצאי ולפי"ז היה נראה שמה שמבואר בגמ' שאמרי' מיגו דאיתקצאי הינו רק לר"י אבל לר"ש דל"ל מוקצה ול"א מיגו דאיתקצאי הרי זה מותר וכ"מ ברש"י ד"ה ואי [ומאן דאית ליה מוקצה וכו'].

אבל בחזו"א סי' מד' סק"ו כ' דמשמעות הגמ' שגם לר"ש אסור וביאר בזה שכיון שזה מוקצה חמור של גרו"צ מודה ר"ש שאמרי' מיגו וכו' וכן משמע ברש"י לעיל כד: לגבי דבר מחובר שנתלש שהוי מוקצה וכ' רש"י שזהו גם לר"ש דל"ל מוקצה והטעם דהוי כגרו"צ, והרי עכשיו זה חזי שהרי זה כבר נקצץ ועם כ"ז הרי זה אסור הרי שבמוקצה אלים של גרו"צ מודה ר"ש שאמרי' מיגו.

64. והנה יש ראשונים שס"ל שלא מהני תנאי במוקצה וכמו שיבואר להלן ל: ולפי"ז ניחא והקושיא לדעת רוב הראשונים שמהני תנאי במוקצה.

דרף בז.

אחר שנתבשל וכבר אינו רותח הרי זה נותר ולא אמרי' בזה מיגו דאיתקצאי משום שגמרו בידי אדם, או י"ל שכיון שגמרו בידי אדם גם עכשיו אינו מוקצה.

ולכאור' יש ראייה ברורה שגם בשעתו אינו מוקצה דהנה הדין ברור שמותר לטלטל קדירה רותחת [ראיה מכל דיני חזרה בשבת וכן ממעשים שבכל יום] מבואר מזה שמהני הגמרו בידי אדם שגם עכשיו בביהש"מ אינו מוקצה.

ולפי"ז נראה עוד שהיכא שע"כ הוא מוקצה בביהש"מ אף שיהיה זה גמרו בידי אדם אמרי' מיגו דאיתקצאי ומשום שדינא דגמרו בידי אדם הוי רק סברא לומר שאינו מוקצה כלל וממילא לא שייל מיגו דאיתקצאי שהרי לא הוקצה כלל גם לא בביהש"מ, אבל כל היכא שע"כ הוא מוקצה בביהש"מ אמרי' מיגו דאיתקצאי ואסור לכל השבת.

והנה המ"ב סי' שח' ס"ק סג' כ' שכביסה רטובה שהייתה תלויה בביהש"מ אסור לטלטלו כל השבת דמיגו דאתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכולי יומא⁶⁵, ותמהו פוסקי זמנינו בזה מ"ט אמרי' מיגו

גמרו בידי אדם

כאמור הגמ' הסתפקה האם יש מוקצה לחצי שבת אמר רבי זירא ת"ש מפולין ועדשים דהא פולין ועדשים מעיקרא חזו לכוס שדינהו בקדרה אדחו להו גמר בשוליייהו חזו להו, א"ל אביי ולטעמך תקשי לך קדרות דעלמא דהא סתם קדרות דעלמא בין השמשות רותחות הן ולאורתא אכלינן מינייהו, אלא גמרו בידי אדם לא קא מבעיא לן כי קא מבעיא לן גמרו בידי שמים.

בביאור ד' הגמ' בחילוק שבין גמרו בידי אדם לגמרו בידי שמים יש שאלה יסודית מאוד, האם גמרו בידי אדם הוי סברא בהל' מיגו דאיתקצאי או הוי סברא בהל' מוקצה דאינו מוקצה גם בשעתו, ביאור הדברים, האם הכוונה שגמרו בידי אדם אף שהוא מוקצה בבין השמשות מ"מ כיון שגמרו בידי אדם ל"א מיגו דאיתקצאי וברגע שפקע סיבת המוקצה הרי זה מותר, או י"ל שגמרו בידי אדם הוי סברא בהל' מוקצה שגם בשעתו אינו מוקצה דכיון שגמרו בידי אדם גם בביהש"מ אינו מקצה דעתו מזה, והנ"מ בזה מה הדין פולין ועדשים וכן קדרות רותחות האם בשעתו זה מוקצה ורק

65. ומה שאיתקצאי בביהש"מ הינו משום שאסור לטלטל כביסה רטובה מחשש שמא יסחוט כמבואר ברמ"א סי' ש"א סעיף מו'.

של האדם וגמרו בידי שמים הינו שזה אינו בידו רק בידי שמים, או י"ל שעיקר החילוק שגמרו בידי אדם הינו שהדבר וודאי יגמר ויבוא לידי היתר ובידי שמים הינו שאין זה וודאי שיבוא לידי היתר, ונ"מ בדבר שגמרו ביד"ש אבל בוודאי יגמר האם חשוב כגמרו בידי אדם.

ומרש"י משמע כאופן א' שהדבר תלוי במה שבידו וז"ל אלא מידי דגמרו בידי אדם לא קא מבעיא לן כיון דבידו לתקנו בו ביום לא מקצה ליה מדעתיה מפני דחייתו כי קא מבעיא לן גמרו בידי שמים על ידי חמה דכיון שאין בידו לתקנו מסח דעתיה מניה ע"כ, וכ"מ בחי' המאירי שכ' שתבשיל חשוב גמרו בידי אדם משום שנגמר מכוח מעשה שעשה אדם בע"ש, מבואר שבעי' שיחשב מעשה אדם, אבל בלבושי שרד מבואר שד' רש"י לאו דוקא ועיקר הדבר תלוי האם ההיתר וודאי יבוא או לא וכ"ה במ"ב שם.

מה שתלתה הגמ' דין ראיית
מומין ביו"ט בדין חכם שראה את
המום אחר שחיטה

בדין ראיית מומין ביו"ט נתבאר לעיל כו. שנחלקו בזה ר"י ור"ש, ר"י סובר שרואין מומין ביו"ט ור"ש סובר שאין רואין מומין ביו"ט, ובהמשך הגמ' מבואר שמה

דאיתקצאי הרי גמרו ביד אדם כיון שוודאי יתייבש בשבת, והרבה מפוסקי זמנינו [הגרש"ז אויערבך האיגרות משה השבט הלוי והמנחת יצחק] כ' שצ"ל שהמ"ב אירי באופן שאין זה וודאי שיתייבש כגון ביום המעונן וכדו' אבל באופן שוודאי יתייבש וודאי שיהיה מותר משום גמרו ביד אדם, אבל בספר שבות יצחק הביא מד' מרן הגרי"ש אלישיב שגמרו ביד אדם הוי רק סברא שאינו מוקצה גם ביהש"מ אבל בהנ"ל שע"כ מוקצה הוא ביהש"מ שהרי אסור בטלטול משום שמא יסחוט כמבואר ברמ"א הנ"ל בזה אמרי' מיגו דאיתקצאי אף שגמרו ביד אדם, וכעין סברא זו כ' בקו"ש כאן והינו ממש כסברא הנ"ל.

ומד' תוס' משמע שגם בדבר שע"כ עכשיו הוא מוקצה מהני גמרו בידי אדם שלא נימא מיגו דאיתקצאי דעי' תוס' שדנו דין גמרו בידי אדם בבסיס אף שבוודאי בביהש"מ הוי מוקצה משום בסיס וראה הערה 66.

בביאור 'גמרו ביד אדם'

הגמ' מחלקת בין פולין ועדשים שזה גמרו בידי אדם לגרו"צ שנתיבשו שזה גמרו בידי שמים, ובביאור החילוק בין גמרו בידי אדם לגמרו בידי שמים יש לבאר בב' אופנים, או שגמרו בידי אדם הוא שזה בידו

66. ויש לדחות דמה שאמרי' מיגו דאיתקצאי בבסיס אינו משום עצם המוקצה דהבסיס דזה מוקצה משום טפילותו למוקצה ואינו סיבה לומר מיגו דאיתקצאי [כמש"נ לעיל כו: שאמרי' מיגו רק ממוקצה של הקצאה] ומה שאמרי' מיגו גם ממוקצה דבסיס הינו משום שבכל בסיס יש גם הקצאה - ועז' מהני גמרו בידי אדם לומר שלא הקצה דעתו כלל גם בביהש"מ וממילא לא שייך בזה מיגו ודוק.

ג' הדיוטות ושחטו אסור ולפיכך כשמתיר
הרי הוא כמתקנו ע"כ, והביאור הוא דהוראת
חכם אין בזה משום מתקן שהרי החכם לא
מחיל את ההיתר רק שגילה לן שהדבר מותר
משא"כ בבכור החכם מחיל את ההיתר ולולי
החכם הדבר אסור אף אם כלפי שמיא יש
בו מום.

ואמנם דבר זה שבבכור החכם הוא זה
שמחיל את ההיתר זה נקטה הגמ'
כאן שזה מצינו בד' ר"מ שאמר שאם שחט
את הבכור ואח"כ ראה החכם את המום
הבכור אסור ואם נאמר שחכם שמתיר את
המום הוי כטריפה שרק מגלה לנו שהדבר
מותר מ"ט הבכור אסור הרי איגלאי שהיה
בו מום ונמצא ששחט בכור בע"מ וע"כ ס"ל
לר"מ שהחכם הוא זה שמחיל את חלות
ההיתר וכיון שבשעת שחיטה עדיין לא
התירו חכם הרי זה אסור, ומה"ט אין רואין
מומין ביו"ט דכיון שהוא מחיל ההיתר הוי
מתקן.

והנה לעיל כו. הבאנו מד' הראשונים שכ'
טעמים אחרים בהא דר"ש אוסר
לראות מומין ביו"ט [עי' שם מד' הרמב"ם
והראב"ד] ויל"ע דכאן בגמ' מפורש כרש"י
שהאיסור משום מתקן מזה שהגמ' משה
זאת לר"מ הנ"ל, ונראה פשוט שהרי מסקנת
הגמ' שר"מ שאסר שם אינו מן הדין רק
משום קנס הרי שלמסקנה גם לר"מ לא
החכם מחיל את ההיתר וא"כ מ"ט דר"ש
ע"כ בעי' לטעמים אחרים, ואדרבה בשיטת
רש"י צ"ע שאסר משום מתקן והרי מסקנת
הגמ' שגם לר"מ אין החכם מחיל ההיתר

שר"ש אומר שאין רואין מומין ביו"ט
בשיטת ר"מ אמרה דתנן השוחט את הבכור
ואחר כך הראה את מומו רבי יהודה מתיר
ורבי מאיר אומר הואיל ונשחט שלא על פי
מומחה אסור, אלמא קסבר ר"מ ראיית בכור
לאו כראיית טרפה ראיית בכור מחיים ראיית
טרפה לאחר שחיטה, ומינה ראיית טרפה
אפילו ביום טוב ראיית בכור מערב יום טוב,
א"ל אביי אטו התם ברואין מומין פליגי
בקנסא פליגי וכו'.

הנה הגמ' סברה מתחילה שטעמא דר"ש
שאין רואין מומין ביו"ט הוא משום
ס"ל כר"מ שאין רואין מומין אחר שחיטה
ויל"ע מה השייכות בין הדברים, ועי' רש"י
שכ' אלמא קסבר ר"מ ראיית בכור אינה קלה
כראיית טרפה דאחשבוה רבנן וכל עצמה
של התרת בכור תלויה בה שאף שחיטתו
אסורה קודם שיראנו ואינו דומה לראיית
טרפה שהתירו לבדקה אחר שחיטה, וממנה
למדו וכו' כיון דחשיבא כולי האי הוה ליה
כמתקן וכדן דין ואסור לראותו ביום טוב
ע"כ וצ"ב.

ונראה הביאור בזה דהנה ברש"י לעיל כו.
כ' שטעמא דר"ש שאין מתירין
רואין מומין ביו"ט משום שהוי מתקן או
משום שהוי כדן את הדין שאסור, והבאנו
שם לתמוה מאי שנא זה משאר הוראת איסור
והיתר שהדין שמותר לחכם להורות והבאנו
שם מד' התרוה"ד וביארו במ"ב סי' תצח'
סק"נ ז"ל ולא דמי לשאר הוראה שאין
האיסור וההיתר תלוי בהוראת פי המורה
אלא בדיעת הדבר משא"כ בבכור אפילו יש
בו מום גמור כל שלא התירו אותו חכם או

כר"ן] ולמעשה בשו"ע יו"ד סי' שי' נפסק
כר"מ.

ולמש"נ בדעת רש"י היה נראה שמטעם
אחר יש לפסוק כר"מ ולא
מטעמיה רק דהנה הרי הלכה כר"ש שאין
רואין מומין ביו"ט הרי שהוא מחיל ההיתר
וממילא וודאי שאם שחט קודם שהראה
לחכם הרי זה אסור שהרי בשעת שחיטה
עדיין לא היה לו היתר [כמו שסבר הש"ס
כאן וכנ"ל], שו"ר שהדברים מפורשים
בגר"ז סי' תצח' סי"ז ושעה"צ שם שכ' שמה
שזה דומה למתקן הוא משום שהוא מחיל
את ההיתר וציינו לסי' שי' הנ"ל שאין רואין
מומין אחר שחיטה והן הן הדברים.

ולפי"ז לכאו' וודאי שאין לאסור משום
מתקן דהוי זה כשאר הוראת איסור והיתר.

וצ"ל בדעת רש"י שס"ל שאה"נ לר"מ אינו
מחיל ההיתר והאיסור רק משום קנס
אבל ר"ש ס"ל שהוא הוא המחיל את ההיתר
ולכן חשוב מתקן.

והנה נחלקו הראשונים האיך קי"ל בפלוגת
ר"י ור"מ בדין שחט ואח"כ הראה
מומו האם קי"ל כר"י או כר"מ והנה בכל
דוכתי קי"ל כר"י לגבי ר"מ רק שהראשונים
כ' שכיון שר"מ שאסר הוא משום גזרה והרי
קי"ל כר"מ בגזרותיו [ודנו דאולי אין זה
גזרה רק קנס וממילא הדרי' לכללא דהלכה

דרף בז:

ולר"ש שרי ולא אמרי' מיגו, וכע"ז י"ל גם לגבי בהמה שמתה בשבת דבתחילת השבת הוקצתה מחמת איסור שהרי היה אסור לשוחטה או להרגה בשבת משום איסור נטילת נשמה ולזה אף שעכשיו מתה ופקע סיבת המוקצה לר"י אסור דאמרי' מיגו ולר"ש שרי דל"ל מיגו דמוקצה מחמת איסור.

ובזה יבואר גם המ"ד שסובר שמודה ר"ש בבע"ח בריאים שאסור דהנה בגמ' שבת מד. ולהלן ל: מבואר שמודה ר"ש שבדבר שאינו יושב ומצפה אמרי' מיגו דאיתקצאי [ולכן כוס קערה ועששית שנכבה אסור גם לר"ש וכן סוכה בריאה שנפלה אסורה גם לר"ש] ולזה פשוט שבהמה בריאה כיון שאין זה עומד שתמות נמצא שזה מצב שאינו יושב ומצפה שמודה ר"ש שאמרי' מיגו.

אמנם זה אינו - שהמוקצה דנבילה הוא מוקצה מחמת איסור] שאם נימא שהמוקצה כאן הוא מחמת איסור לפי"ז לא שייך זה רק בשבת שבהמה היא מוקצה מחמת איסור דאסור לשחוט בשבת אבל ביו"ט שהבהמה אינה מוקצה שהרי מותר לשחטה ביו"ט לזה גם אם היא תמות מותרת, והרי משנתינו עסוקה ביו"ט ועכ"ז מבואר במשנה שזה אסור, וצ"ע הטעם בזה

מח' ר"י ור"ש בדין בהמה שמתה
ובטעמא דמ"ד שמודה ר"ש
בבע"ח בריאים

משנה בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה משום מוקצה והגמ' תולה זה במח' ר"י ור"ש בדין מוקצה, דהנה במשנה שלהי שבת קנז: תנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים ר' יהודה אומר אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה, ומבואר בגמ' שנחלקו ר"ש ור"י בבהמה שמתה בשבת שר"ש מתיר דל"ל מוקצה ור"ש אסור דאית ליה מוקצה.

ובגמ' נחלקו אמוראי בדעת ר"ש שהיתיר דעת מר בר אמימר משמיה דרבא שכל שמה שר"ש היתיר הינו רק בבהמה חולה שעומדת למות בזה הדין שמותר לטלטלה אבל בע"ח בריאים מודה ר"ש שאם מתו אסורים בטלטול, ומר בריה דרב יוסף משמיה דרבא אמר: חלוק היה ר"ש אפילו בבעלי חיים שמתו שמותרים.

ולהבנת הענין יש להקדים דיל"ע מדוע בהמה שמתה היא מוקצה לר"י, ובפשוטו י"ל שזה מוקצה מחמת איסור דנחלקו ר"י ור"ש בדבר שהוקצה בביהש"מ מחמת איסור והדר איחזי באמצע השבת [כנר שכבה וסוכה שנפלה] שלר"י אמרי' מיגו דאיתקצאי ואף שהדר איחזי שרי

יושב ומצפה שמודה ר"ש שזה אסור, ומצינו ב' ביאורים בראשונים: א. ברשב"א חולין יד. כ' שמ"ד זה סובר שר"ש סובר שמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים וכ"כ בתלמיד הרמב"ן שבת קנו: לחד תירוצא⁶⁷. ב. הרשב"א בחולין טו. כ' שס"ל שאדם יושב ומצפה מתי תמות הבהמה דשכיח הוא שבהמה תמות.

הכרעת ההלכה בדין בע"ח שמתו

הנה אנן קי"ל כר"ש במוקצה ולזה כ' הראשונים שקי"ל שבהמה שמתה מותרת רק שנחלקו הראשונים היאך קי"ל בפלוגתת אמוראי בדין בע"ח בריאים שמתו, הב"י סי' שכד' כ' שמסתימת הרי"ף והרמב"ם שכ' שבע"ח שמתו מותרים ולא חילקו בין חולים לבריאים משמע שבכל גוונא מותרים אפי' בריאים, אבל הרבה ראשונים פסקו לחומרא עי' רשב"א בעבוה"ק ש"ה פ"ב וכ"מ מהרא"ש שבת פ"ג סי' כא' [כמו שכ' הגר"א שם] וכ"ה בטור סי' תקיח', והב"י תמה מ"ט פסקו הנך קמאי לחומרא הרי מוקצה דרבנן וספק דרבנן לקולא.

והנראה בד' הרשב"א והרא"ש דהנה לעיל כד: מבואר שפסק מוכן אסור ומה שלא אזלי' לקולא נתבאר לעיל כד: מד'

כיון שאינו מוקצה מחמת איסור מ"ט הוא מוקצה.

אמנם מצינו באמת בגמ' בכמ"ק [לעיל ו: פסחים נו: חולין יד.] שמבארת טעמא דר"י דהאיסור אינו משום דהוקצה מחמת איסור רק משום שמוכן לאדם אינו מוכן לכלבים, ולפי"ז ניחא שזה שייך גם ביו"ט דאף שבתחילת היו"ט לא היה מוקצה שהרי מותר לשחוט מ"מ אסור מחסרון הכנה שהרי בתחילת השבת הבהמה הייתה מוכנה 'לאדם' ולא לבהמה ולזה אף שעכשיו 'שמתה' באמצע השבת נעשה מוכן לבהמה ר"י לשיטתו שאמרי' מיגו וכיון שבתחילת השבת לא היה מוכן לבהמה אף שנעשה עכשיו מוכן הרי זה נשאר אסור.

וטעמא דר"ש שמתיר בפשוטו י"ל שמודה שמוכן לאדם אינו מוכן לכלבים ומ"מ ס"ל שזה מותר משום שס"ל של"א מיגו ולכן אף שבתחילת השבת היה אסור מ"מ מכיוון שעכשיו נעשה מוכן לבהמה הרי זה מותר, וניחא גם המ"ד שס"ל שמודה ר"ש בבע"ח בריאים שאסורים דכיון שאינו יושב ומצפה אמרי' מיגו דאיתקצאי וכנ"ל וכיון שבתחילת היו"ט לא היה מוכן לכלבים ולא היה יושב ומצפה שתהיה מוכנת לכלבים בזה מודה ר"ש שאמרי' מיגו, **ויל"ע** מ"ט דהמ"ד שסובר שבע"ח בריאים נמי מותרים הרי זה מצב של אינו

67. ויש לבאר [נ-מה זה קשור למח' הכללית של ר"י ור"ש] דהנה רש"י להלן ל: כ' שיסוד מח' ר"י ור"ש הוא עד כמה אדם מקצה דעתו דלר"י אדם מקצה מכל דבר ולר"ש כל היכא שיש צד שיצטרך אינו מקצה דעתו ולזה כאן נחלקו לשיטתם שר"י לשיטתו ס"ל שבסתמא מקצה דעתו מכלבים ולר"ש כיון שיש צד שיצטרך לכלב אינו מקצה דעתו מכלבים.

אסור, ואולי תלוי בטעמים דאם משום ממצוא חפציך וודאי שאין לאסור כשעשה מעשה קנין בע"ש, ורק לטעמא דשמא יכתוב בזה יש לדון לאסור כיון שמ"מ חלות המקח הוא בשבת.

יש לדון במו"מ על מי האיסור על המוכר או על הקונה או על שניהם, וברמב"ם הנ"ל מפורש שהאיסור על שניהם שהרי כ' שאסור לקנות ואסור למכור.

באחרונים כ' לדון האם 'מתנה' נמי הוי בכלל איסור מו"מ, ואולי תלוי

בטעמים דאם משום ממצוא חפציך וודאי שיש לאסור גם במתנה, אמנם אם משום שמא יכתוב י"ל שרק מכר שדרכו בכתיבה אסור לא במתנה, והנה בעיקר הדבר השער המלך סוף הל' יו"ט הביא מספר עבודת הגרשוני שכ' שאיסור מו"מ הוא רק 'במכירה' לא במתנה [וכ' שלכן שוכרים מגוי בשבת ואין בזה משום מו"מ בשבת], והשע"מ דחה דבריו והביא מד' הראשונים שמפורש בדבריהם שיש איסור מו"מ גם במתנה, וכן מפורש ברמב"ם פ"ל ממכירה ה"ז ז"ל המוכר 'או הנותן' בשבת אף על פי שמכין אותו מעשיו קיימין ע"כ, ובנצי"ב במשיב דבר סי' כז' כ' לחדש שאף שיש איסור גם במתנה מ"מ בזה האיסור רק על הנותן ולא על המקבל [אף שבמו"מ האיסור גם על הלוקח].

הר"ן שלא אזליק לקולא בדבר שיש לו מתירים, ולפי"ז ניחא מאוד ד' הרשב"א ורא"ש שהלכו כאן לחומרא כמ"ד שבע"ח בריאים אסור שהרי זה ספק מוקצה שיש לו מתירין של"א לקולא, וד' הב"י צ"ע שנקט שיש כאן דין ספק דרבנן לקולא והרי ספק מוקצה לחומרא משום שיש לו מתירים, וצ"ל דכאן הוי ספיקא דדינא שבזה אזלי לקולא אף שיש לו מתירין ועי' מש"נ בזה לעיל כו: ולעיל ג.

ענייני מו"מ בשבת ויו"ט

משנה אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביום טוב אבל נמנין עליה מערב יום טוב ושוחטין ומחלקין ביניהם, ובגמ' מאי אין נמנין אמר ר"י אמר שמואל אין פוסקין דמים לכתחלה על הבהמה ביום טוב, והטעם שאין פוסקים דמים לכתחילה הוא משום איסור מקח וממכר שאסור בשבת ויו"ט.

והנה בטעם הדבר שחז"ל אסרו מו"מ בשבת ויו"ט מבואר ברש"י להלן לו. ב' טעמים בזה א. דכתיב ממצוא חפציך ודבר דבר. ב. גזרה שמא יכתוב, וכטעם זה מבואר ברמב"ם פכ"ג הי"ב ז"ל כותב מאבות מלאכות לפיכך אסור לקנות ולמכור ולשכור ולהשכיר גזירה שמא יכתוב וכ"ה ברמב"ם פ"ד מיו"ט הי"ט עי"ש.

והנה ברעק"א סי' קנט' האריך לדון בעשה קנין מע"ש שיקנה בשבת האם הדבר

דף כח.

איסור שקילה ביו"ט

משנה ר"י אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ וחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר, מבואר כאן שיש איסור לשקול בשבת, מה הטעם שאסור לשקול ביו"ט, וברש"י כאן מבואר שהטעם משום עובדין דחול, וכ"ה במ"ב סי' תק' הטעם משום שזה עובדין דחול ובשעה"צ שם אות טו' כ' בדעת הרמב"ם פ"ד הי"ט שיסוד האיסור משום גזרת מו"מ.

בגדר התירא דמכשירי אוכל נפש לר' יהודה

נחלקן תנאי האם מכשירי אוכל נפש מותרים ביו"ט שיטת רבנן שרק מלאכת אוכל נפש עצמו מותר אבל מכשירי אסורים, ודעת ר"י שמכשירי אוכל נפש נמי מותרים ומותר להשחיז סכין כדי לשחוט בו, ובגמ' כאן בע"ב מבואר שגם לר"י שמכשירי מותרים ה"מ באופן שלא היה יכול לעשותם מבעוד יום אבל באפשר מבעוד יום אסור ונתמעט מקרא, ופשטות הסוגיא כאן משמע שלדינא נקטינן כר"י יהודה שמכשירי או"נ מותרים ורק שאין מוריין ויבואר בס"ד.

והנה באחרונים יצאו לדון שגם לר"י שמכשירי אוכל נפש מותרים מ"מ

יש חילוק בגדר היתר מלאכת אוכל נפש למכשירי אוכל נפש, דמלאכת אוכל נפש 'הותרה' ואילו מכשירי אוכל נפש הוי רק בגדר 'דחוייה', ולמדו כן מד' הר"ן לעיל יז. שכ' שאף שריבוי בשיעורין דשרי ה"מ ביו"ט לא בפיקו"נ והחילוק הוא שמלאכת אוכל נפש 'הותרה' וכיון שיש היתר על עיקר המלאכה תוספתו כמוהו משא"כ פיקו"נ שהוי דחוייה אז רק מה שנצרך לחולה נדחה, והר"ן בתו"ד כ' להוכיח כדבריו שמלאכת אוכל נפש ביו"ט 'הותרה' מזה שזה מותר גם באופן שאפשר מבעוד יום, וכ' החת"ס סי' פה' וסי' קמח' שמזה שמכשירי או"נ מותר רק בא"א מבעו"י ש"מ שמכשירי או"נ דחוייה, וכ"כ האבנ"ז סי' תט' וכן האריך בזה בספר מלאכת יו"ט, ועי' אבנ"ז שם שדייק כן מד' הטור סי' תקט' שכ' מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מעי"ט 'דוחיין' יום טוב אלמא שמכשירי אוכל נפש הוי רק דחוייה.

ויש כמה נ"מ בהגדרה זו: א. לגבי ריבוי בשיעורין לשיטת הר"ן הנ"ל שאף שמלאכת אוכל נפש יש היתר של ריבוי בשיעורין הינו משום שזה הותרה אבל מכשירי אוכל נפש שזה רק דחוייה לא יהי' בזה היתר של מכשירי או"נ.

ב. לעיל כב. הבאנו מד' הרוקח שאף שבמלאכת אוכל נפש א"צ לאהדורי

ברין עשיית כלי לר' יהודה
הנה פשטות הגמ' משמע שכל מה שבשל
 אבן אסור הוא רק לרבנן דס"ל
 שמכשירין אסורים אבל לר"י שמכשירין
 מותרים אז גם בשל אבן מותר וכן מבואר
 ברא"ש רשב"א ובעה"מ, אבל בד' הר"ן
 מבואר [וכ"כ הר"ן בדעת הרמב"ם]
 שבמשחזות של אבן גם לר"י אסור, ומה
 שר"י היתיר הוא רק בשל עץ [ולפי"ז מוכח
 שלרבנן שפליגי על ר"י בשל עץ נמי אסור
 וכל"ב], ולא נתפרש מה הטעם בזה מדוע
 משחזות של אבן אסור גם לר"י הרי מכשירי
 או"נ הותרו ומה לי בשל עץ או בשל אבן.
ובר"ן ביאר ע"פ יסוד שחידשו הראשונים
 שגם לר"י שמכשירי או"נ מותרים
 כ"ז 'תיקון כלי' אבל 'עשיית כלי' גם לר"י
 אסור ולזה חידש הר"ן שהמשחזי במשחזות
 של אבן חשוב 'עשיית כלי' ומודה ר"י
 שאסור, רק שזה גופא צ"ע כיון שלר"י
 מכשירי או"נ מותר אפי' כשיש בו משום
 מלאכה דאורי' של מכה בפטיש מה לי תיקון
 כלי מה לי עושה כלי.

והר"ן ביאר ע"פ מה שכ' לעיל בתחילת
 הפרק שמה שקצירה וטחינת חיטין
 אסורה ואין מתירים זה משום מלאכת או"נ
 הוא משום שכל מלאכה שדרכו לימים רבים
 אסורה [או מדאורי' או מדרבנן] ולזה כ'
 הר"ן שתיקון כלי שדרכו ליומו מותר ביו"ט
 אבל עשיית כלי שדרכו לימין רבים אסור
 דלא עדיפי מכשירי אוכל נפש ממלאכת או"נ
 עצמו שאסור אם דרכו לימים רבים.

אמנם ברא"ה לב. נמי כ' כדעת הר"ן
 שעשיית כלי אסורה רק שם כ' שאין

לעשותו בהיתר ומשום שהותרה מ"מ
 מכשירי אוכל נפש יש לאדהדורי לעשותו
 בהיתר והטעם כנ"ל דמכשירי אוכל נפש הוי
 דחוויה [וכ"מ במ"א סי' תקט' שאם יכול
 לשאול סכין משכנו אסור לתקנו והובא
 במ"ב].

ג. הנה האחרונים הסכימו שגם לר"י
 שמכשירי או"נ מותרים מ"מ לא אמרי'
 מתוך שהותר מכשירין הותר נמי שלא לצורך
 ויל"ע מה הטעם בזה, וכ' בספר מלאכת
 יו"ט שמתוך אמרי' רק ממלאכת או"נ
 שהותרה וכיון שאישתרי אישתרי אבל
 מכשירי או"נ שהוא רק דחוויה לא אמרי'
 ביה מתוך.

השחזות סכין

משנה אין משחזין את הסכין ביום טוב
 אבל משיאה על גבי חברתה, ובגמ'
 יש ב' לישנות האם האיסור במשחזות הוא
 רק בשל אבן או גם בשל עץ [כשעושה כן
 לחדדה] לל"ק כל האיסור רק בשל אבן אבל
 בשל עץ אף שעושה כן לחדדה הרי זה
 מותר, ולל"ב בשל עץ נמי אסור אם עושה
 כן לחדדה ומה שמותר הוא רק בשל עץ
 להעביר שמנוניתה, ולדינא נחלקו הראשונים
 איך קי"ל בזה: בר"ן מבואר שקי"ל כל"ב
 שלרבנן אפי' בשל עץ אסור, ואילו ברשב"א
 ור"ן מבואר שקי"ל כל"ק דכיון שהוי נידון
 דרבנן ספק דרבנן לקולא [והנה אף שאנן
 קי"ל כר"י מ"מ מבואר בראשונים שיש נ"מ
 בנדון זה לגבי הלכה ואין מורין כן
 וכמשי"ת].

רק דילפי' מקרא דלכם דכל צרכיכם הותר והרי יש לו צורך במכשירים ולזה פשוט שאין חיסרון בעשיית כלי מחמת שאין זה הכשר המאכלים כיון שבלא"ה ההיתר מחמת הצורך במכשירין עצמם ודוק.

משחזת של אבן לר"י

בעיקר דינא דהשחזה בשל אבן הבאנו שדעת הר"ן שזה אסור משום שחשוב עשיית כלי, ודעת שאר ראשונים להתיר, והנה ברמב"ן מלחמות לעיל כב: מבואר נמי ששל אבן אסור אך ביאר שאין זה מן הדין רק כמו שהחמירו בדינא דר"י שאין מורין כן עוד החמירו לעשות שינוי עי"ש, ונמצא א"כ ג' שיטות בדין משחזת של אבן: לשיטת הרא"ש הרשב"א ובעה"מ מותר להשחזו בשל אבן, לשיטת הר"ן אסור מן הדין משום שעשוי לימים רבים, לשיטת הרמב"ן נמי אסור רק מדרבנן הוא שהחמירו לעשות שינוי.

בהא דא"ל ר"ח לפרסם שהלכה

כרי והרי אין מורין כן

א"ל רבא לר"ח דרשינן משמך הלכה כר"י א"ל יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי, מבואר כאן שר"ח אמר לפרסם בשמו שהלכה כר"י ועי' ראשונים שתמהו שלהלן מבואר בגמ' שהלכה כר"י אבל אין מורין כן ואיך אמר לפרסם בשמו שכן הלכה, ועי' להלן שיבואר זה.

הטעם כהר"ן ז"ל 'ולא משום שעושין אותם לזמן מרובה' אלא משום שלא הותר מכשירין לעשות כלים מתחילתן' וצ"ב, ושמעתי לפרש שהנה יסוד התירא דמכשירין הוא שכל דבר שהוא הכשר האו"נ מותר דלא רק האוכל נפש מותר אלא גם הכשרו מותר, ולזה יש לפרש שכשעושה כלי יש חשיבות גדולה לעשייה זו ואין רואים זאת כ'הכשר האוכל נפש' רק כעשייה לעצמה וזה אסור, ולא דמי לתיקון כלי שאין לעשייה זו חשיבות ואפשר לראותו כמכשירים ונטפל לאוכל נפש.

דעת רש"י בדין עשיית כלי

והנה בעיקר הדברים עי' מ"ב סי' תקט' שזה מוסכם בראשונים שעשיית כלי אסורה [רק שיש מח' בפרטים מה נחשב עשיית כלי] אבל עי' גר"ז תקט' סקו"א ב' שכ' בדעת רש"י ועוד ראשונים שעשיית כלי מותרת, ונראה שלשיטת רש"י מוכרח כן שעשיית כלי נמי נמי מותרת, דהנה כאמור נתבאר ב' ביאורים בהא דעשיית כלי אסורה או משנם שעשוי לימים רבים או משום שיסוד היתר מכשירים משום הכשר האו"נ ועשיית כלי לא חשוב מכשירין, והנה רש"י לא ס"ל מדין זה דימים רבים [ומה שיש מלאכות אסורות הוא משום שאפשר מבעו"י כמו שהארננו בריש פירקין], וכן מה שכ' הרא"ה שאסור משום עשיית כלי ונתבאר שחסר במכשירין נמי לכאוי' לא ס"ל לרש"י למש"נ לעיל כב. בדעת רש"י שיסוד התירא דמכשירים הוא לא מצד 'הכשר האוכל נפש'

דף כח:

שיבוא לעשות גם בשל אבן ולכן אסור לגמרי.

יש נ"מ עצום האם דין זה דהלכה ואין מורין כן הוא בכל מכשירין דר"י או רק בסכין, דלשיטת רש"י שגזרו משום אטו אפשר מבעו"י לזה האיסור הוא בכל מכשירין שהרי בכל מכשירין הדין כן שאם אפשר מבעו"י אסור וכ"ה ברמ"א ס"י תקט' ס"א, אבל לשיטת הרמב"ם ור"ן רק בהשחזת סכין החמירו שאין מורין כן אבל בכל שאר מכשירין מותר ואף מורין כן, וכ"כ הגר"א ריש ס"י תקט' בדעת הרמב"ם והשו"ע שם.

והנה בגמ' לעיל מבואר שר"ח אמר לרבא שידרוש בשמו שהלכה כר"י והבאנו שהראשונים תמהו בזה שהרי כאן מבואר שאין מורין כן, ולשיטת הרמב"ם והר"ן הנ"ל ניחא מאוד ומשום שבכל שאר מכשירין אף מורין כן ורק בסכין אין מורין כן [ובעיקר הק' ע"י רמב"ן במלחמות לעיל כב. שתי' שדבר שהוא עיקר או"נ מותר ואף מורין כן ע"י שם ג' חילוקי דינים והובא בר"ן כאן].

ביאור ד' הרשב"א בדניא דהלכה
אין מורין כן

יש עוד פירוש מחודש כאן של הרשב"א בסוגיין: לעולם בדר' יהודה הלכה ואף

בטעמא דהלכה כר"י 'ואין מורין
כן'

אמר רב נחמיה בריה דר"י הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא מעבר לסכינא אפומא דדקולא ואמרי ליה לחדדה קא עביד מר או להעביר שמנוניתה, ואמר לי להעביר שמנוניתה וחזיתי לדעתיה דלחדדה קא עביד וקסבר הלכה ואין מורין כן, ואמר אביי הוה קאימנא קמיה דמר והוה קא מעבר סכינא אשפתא דרחיא ואמרי ליה לחדדה קא בעי מר או להעביר שמנוניתה, ואמר לי להעביר שמנוניתה וחזיתי לדעתיה דלחדדה קא עביד וקסבר הלכה ואין מורין כן.

מבואר בגמ' שמן הדין נקטינן כר' יהודה שמכשירין מותרים ומ"מ אין מורין כן, ויל"ע כיון שעיקר ההלכה כר"י מדוע אין מורין כן, ומצינו כמה טעמים בראשונים: א. ברש"י כ' דהנה לר"י מכשירין לר"י מותר רק בא"א מבעו"י אבל באפשר מבעו"י אסור, ולכם אין מורין כן דיש לחוש שאם נתיר מכשירין יבואו לזלזל לתקן כאלו מכשירין אף באופן שאפשר מבעו"י וכ"כ בר"י שהובא בב"י ס"י תקיד' וכ"כ הרמ"א ס"י תקט' ס"א. ב. ברמב"ם ור"ן כאן כ' שזה דין מסוים כאן בסכין שאף שלר"י מותר לחדד כ"ז במשחזת של עץ אבל בשל אבן אסור [וכמש"נ דהוי עושה כלין ולזה אם נתיר לו בשל עץ יש לחוש

ע"י רמב"ן שתמה מ"ט רואה לעצמו וע"י מה שכ' הר"ן.

למה סכין שעמדה אסור להשחזיה

אמר רב יוסף סכין שעמדה מותר לחדדה ביו"ט והני מילי הוא דפסקא אגב דוחקא, מבואר בגמ' בדין סכין שעמדה ואינו כ"כ מחודד טוב שאם עדיין יכול לחתוך בדוחק מותר לחדדו מדין מכשירי או"ע שמותר ביו"ט, ואם אינו יכול לחתוך כלל אסור לחתוך, ויל"ע מדוע כשעמדה לגמרי אסור לחתוך ומצינו טעמים בראשונים: א. ברש"י כאן שאם עמדה לגמרי הוי טירחא יתירא להשחזו. ב. הבעה"מ כ' שאם עמדה לגמרי חשוב כנתקלקל הכלי לגמרי ויש בזה משום עשיית כלי. ג. הרמב"ם כ' הטעם שמא יבוא לחדד במשחות של אבן.

מה נחשב לאפשר מבעוד יום

בגמ' דרש"י שגם לר"י שמכשירים מותרים ה"מ בא"א מבעו"י אבל באפשר מבעו"י אסור, והנה האופן הפשוט של אי אפשר מבעו"י הוא באופן שהסכין נשבר ביו"ט עצמו דלא הייתה אפשרות כלל להשחזיה מבעו"י, ויש לדון דבר שבעצמותו היה אפשר מבעו"י רק שהוא לא היה יכול משום שהיה אנוס כגון שלא ידע מזה או שהיה עסוק מאוד ולא הייתה באפשרותו לתקן האם זה גם בכלל ההיתר, או כיון שבעצמותו היה אפשר הוי כאפשר מבעו"י ואסור, ומצינו בזה מח' ראשונים:

מורין כן, רק כאן מדובר בכאלו מכשירין שהיה אפשר מבעוד יום וחדש הרשב"א שלר' יהודה עצמו אף שבאפשר מבעו"י אסור מ"מ בשינוי מותר - ובאופן זה אין מורין כן אבל באופן שא"א מבעו"י בזה הלכה ומורין כן [ותי' בזה ק' הנ"ל מהא דר"ח הורה לר"ן].

למה אין מראים סכין לחכם ולמה חכם רואה לעצמו

איבעיא להו מהו להראות סכין לחכם ביו"ט רב מרי בריה דרב ביזנא שרי ורבנן אסרי רב יוסף אמר תלמיד חכם רואה לעצמו ומשאלה לאחרים, יל"ע מהו האיסור להראות סכין לחכם ביו"ט ומצינו בראשונים כמה טעמים בזה: א. רש"י כ' שהטעם דמחזי כעובדא דחול דאוושא מלתא שדעתו למכור באטליוז. ב. הרי"ף כ' בשם הבה"ג שיש לחוש שמא יצא לרב הנמצא חוץ לתחום. ג. הרמב"ם כ' שהטעם משום שמא ישחזו במשחות של אבן וכ"כ הר"ן. ד. הבעה"מ כ' ע"פ מה שנתבאר לעיל כו. שאין מראין מומין ביו"ט ומה"ט אין מראים סכין לחכם.

מדוע חכם רואה לעצמו: א. רש"י לשיטתו כ' שכשרואה לעצמו לא אוושא מילתא. ב. לרי"ף שהאיסור משום שמא יצא חוץ לתחום לפי"ז פשוט שלא שייך זה ברואה לעצמו. ג. אם משום שמא ישחזו בשל אבן ע"י רשב"א ומ"מ שכ' שכל האיסור רק על ע"ה לא על ת"ח [ולפי"ז ת"ח גופא יכול להראות לחכם]. ד. לשיטת הבעה"מ שמשום שאין רואין מומין ביו"ט

אבל נשבר מבעו"י אף שהיה אנוס חשוב כאפשר ואסור וכ"ש ששכחה אסור אבל למאי דקי"ל שאנוס מותר גם שכה מותר [ולמעשה המ"ב פסק כד' המ"א בזה].

אי אפשר מבעו"י אבל יכול קודם עיו"ט

יש לדון בדבר שא"א לעשותו בערב יו"ט אבל יכול היה לעשותו ב' ימים קודם יו"ט [באופן שידע כן מראש] האם חשוב כדבר שאפשר לעשותו מבעו"י ואסור לעשותו ביו"ט, ובפשוטו כיון שיכול היה לעשות קודם יו"ט אסור ומה לי בערב יו"ט או מקודם, אבל בדרכי משה סי' תקד' מבואר שזה נחשב לא"א מבעו"י כיון שבעיו"ט לא היה יכול לעשותו⁶⁸, דעי"ש בד"מ שדן בדין טחינת מצות ביו"ט ראשון של פסח וכ' שמותר וכ' שאין לאסור זאת משום שהיה יכול לטחנו בערב פסח והטעם משום שיש אוסרים לטחון מצות בע"פ משום חשש שיאכל ממנו [והרי יש איסור אכילת מצה בע"פ] והפמ"ג שם במשב"ז סק"א תמה שאמנם בע"פ לא יכול היה לטחון אבל היה לטחנו ביג' ניסן, ולכאו' מבואר שכל שלא היה יכול לטחנו בעיו"ט חשוב כא"א מבעו"י.

שפור שנרצף

אמר רב יהודה אמר שמואל שפור שנרצף אסור לתקנו ביו"ט פשיטא לא צריכא

ברש"י מפורש שגם באופן שבעצם היה יכול מבעו"י ורק שהיה אנוס נמי הוי בכלל א"א מבעו"י וז"ל כגון שנתקלקלו ביום טוב או שהיה אתמול טרוד כדאמרינן לקמן [וכוונתו לגמ' להלן שסכין שעמדה מותר לתקנו ביו"ט וכ' רש"י שאירי גם באופן שנתקלקל מאתמול מ"מ כיון שלא היה לו לאסוקי אדעתיה שזה יתקלקל הרי זה כא"א מבעו"י ומותר], עוד מבואר ברש"י בדין גריפת תנור שאם נפל הטיח ביו"ט ולא ידע מזה שנפל חשוב כא"א מבעו"י ומותר, מכ"ז מבואר שגם באופן שבעצמותו היה אפשר מבעו"י אם הוא לא ידע מזה חשוב כא"א מבעו"י ומותר, וכן קי"ל כמבואר בפוסקים סי' תקט'.

אבל הר"ן חולק על רש"י וסובר שאם היה אפשר מבעו"י אף שלא ידע מזה חשוב כאפשר מבעו"י ואסור וכ"כ הנשמ"א כלל צד' אות א' בדעת המהרי"ל, ולדינא פסקו הפוסקים כדעת רש"י שאנוס חשוב כא"א מבעו"י ומותר.

יש לדון בשכח להשחיו מבעו"י האם נחשב כא"א מבעו"י או כאפשר, והמ"א סי' תקט כ' שחשוב כאפשר מבעו"י ואסור והביא כן מד' המהרי"ל, והנשמ"א שם תמה מכמ"ק ששכחה חשוב כאנוס [עי' ב"ק כו: ועוד] וכ' שמה שהביא המ"א מד' המהרי"ל אינו ראיה דהמהרי"ל לשיטתו ס"ל כהר"ן שרק בנשבר ביו"ט חשוב כא"א מבעו"י

68. הד"מ אירי בשיטת רש"י שגם במלאכת אוכל נפש גופא אם אפשר מבעו"י אסור ומסביר שכן הוא הדין במכשירין לר"י.

ביו"ט, והאם מורין כן ע"י לעיל שנחלקו
 בזה הראשונים, ובדעת הרמב"ם נחלקו
 קמאי מה דעתו בזה דעת הר"ן בסוגיין
 ששיטת הרמב"ם כר"י שמכשירים מותרים
 וכ"כ הגר"א סי' תקט' ס"א בדעת הרמב"ם
 והשו"ע [ועי' גר"א שם שהרמב"ם מיקל
 טפי בדין מכשירין ואף מורין כן (מלבד
 סכין)], ודעת המ"מ פ"ד שהרמב"ם פסק
 כחכמים שמכשירין אסורים.

דאף על גב דמפשיט בידיה, ויל"ע מדוע
 אין היתר של מכשירי או"נ, וברש"י כ' שהרי
 יכול להשתמש כך והוי טירחא שלא לצורך,
 ובבעה"מ כ' שנכפף לגמרי והוי כעשיית כלי
 שאסור וכנ"ל.

הכרעת ההלכה בדין מכשירין

דעת רוב הראשונים שקי"ל כר' יהודה
 שמכשירין שא"א מבעו"י מותרים

דף כט:

שדרכו ליומו ולשיטתם אזלי שהטעם שמרקד אסור משום שדרכו לימים רבים ולזה כ' שרק הרקדה ראשונה דרכו לימים הרבה אבל הרקדה שניה דרכו ליומו ומותר [ועי' כעיי"ז לעיל יד. עוד מלאכות שמשכחת לה באותו אב מלאכה שיש אופנים שדרכו לימים רבים ואסור ואופנים שדרכו ליומו ומותר].

ויש נ"מ עצום בזה: הנה הב"ח סי' תקנ' כ' בדעת הסמ"ג שכל ההיתר לשנות לר' פפיס [ולדינא עכ"פ בשינוי] הינו רק כשמנפה באותו כברה שניפה מקודם שנמצא שאין כאן סובין, אבל אם מנפה בכברה עם חורים קטנים יותר דינו כהרקדה ראשונה ואסור, וכמובן שכ"ז ניחא לשיטת רש"י שהטעם ששונין קל מהרקדה ראשונה משום שאין כאן סובין ולזה אם מרקד בנפה עם חורים קטנים יותר שיש סובין אסור, אבל לשיטת הרא"ה והר"ן שיסוד ההיתר משום שדרכו ליומו לפי"ז יהיה מותר גם באופן שיש סובין.

בטעמא דת"ק: הנה שיטת רש"י שאין כאן סובין צ"ע מ"ט דת"ק שאסור לשנות הרי אין כאן מלאכה כלל, ובגר"ז סי' תקנ' כ' שאה"נ אין כאן משום 'מלאכה' אך מ"מ יש כאן משום טירחא ועובדין דחול ולכן אסור [ומה שכ' רש"י שאסור משום שאפשר מבעו"י הינו דאילו לא היה אפשר

בפלוגתת ת"ק ור' פפיס אם שונין קמח

ת"ר אין שונין קמח ביו"ט משום רבי פפיס ורבי יהודה בן בתירא אמרו שונין, ושוין שאם נפל לתוכן צרור או קיסם ששונין, הנה הגמ' כאן עוסקת בדין מלאכת מרקד ובורר ביו"ט, והנה הרקדה ראשונה [ניפוי קמח הראשון] וודאי שאסור והראשונים בתחילת הפרק הביאו את ד' הירושלמי שרק מלישה ואילך מותר ומלאכת מרקד שהוא קודם לישה אסור, והטעם שמרקד אסור לשיטת רש"י משום שאפשר מבעו"י ולשיטות רוב הראשונים משום שדרכו לימים רבים [עי' מה שהרחבנו בר"פ], וסוגיין אירי בהרקדה שניה [שונין] לדעת ת"ק גם הרקדה שניה אסורה, ולדעת רבי פפיס ורבי יהודה בן בתירא שונין ומותר לעשות הרקדה שניה, ובהמשך הגמ' מבואר שגם למ"ד שאסור לשנות ה"מ כדרכו אבל בשינוי מותר [ולדעת רוב הראשונים רק הרקדה שניה שרי בשינוי ולדעת הרשב"ם גם הרקדה שניה מותרת בשינוי].

והנה טעמא דר' פפיס שמותר לשנות מבואר ברש"י שהשונה אינו בורר כלום וז"ל והשונה אינו מרקד שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סובין, אבל ברא"ה מבואר [וכעיי"ז בר"ן] שהטעם שמותר משום

בדיו ברירה בהוצאת אבן מן
הקמח ובפלוגת הגר"ז והחיי
אדם

בדין יש כאן נדון בדין אבן שנפל לתוך הקמח האם מותר להוציא את האבן בידיים והכי איתא בגמ', תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח ביו"ט אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו, א"ל כל שכן דאסור דהוה ליה כבורר, מבואר בגמ' שלבריייתא דתני קמיה דרבינא מותר ורבינא תמה בזה דדמי לבורר ואסור, ולדינא נחלקו בזה הראשונים האיך קי"ל בזה, המ"מ בפ"ג הי"ד כ' שמסתימת ד' הרמב"ם משמע שס"ל שמותר להוציא את האבן בידיו וכן דעת הרשב"א בעבוה"ק, אבל דעת הראב"ד שם שאסור להוציא את האבן בידיו וכדעת רבינא, וב' הדעות הובא ברמ"א סי' תקן' ס"ב וז"ל י"א דמותר ליטול הצרור או הקיסם בידו אבל יש מחמירין ואוסרין.

והנה במשנה יד: מבואר שמותר לברור פסולת הקטניות מהקטניות ואף שבשבת כה"ג חייב מ"מ ביו"ט מותר שהוא בכלל מלאכת אוכל נפש שהותר ביו"ט, והפוסקים עמדו בשיטת הראב"ד [שזה בעצם שיטת רבינא] מדוע אסור לברור את האבן מתוך הקמח ומאי שנא מדין המשנה שמבואר שמותר לברור פסולת הקטניות מתוך הקטניות, ומצינו ב' תירוצים יסודיים בד' הפוסקים:

א. הגר"ז בקו"א סי' תקן' שזה הרי נתבאר לעיל בריש הפרק שלא כל ברירה מותר, וברירת פסולת הקטניות הוא דשרי אבל

מבעו"י לא היו אוסרים עליו דלא גרע ממלאכה גמורה שכשא"א מבעו"י מותר לעשות ביו"ט], הרא"ה כ' שטעמא דת"ק שמיחליף בהרקדה ראשונה לכן אסרו.

**הטעם שאם נפל לתוכו אבן שרי
לשנות ובטעם שלא אסרו משום
ברירה בכלי**

בגמ' מבואר שגם לפי ת"ק שאסור לשנות מ"מ אם נפל שם צרור או אבן מותר לשנות וצ"ע מה הטעם בזה ומ"ט עכשיו שנפל צרור ויש יותר סיבה לאיסור שהרי בורר האבן הרי זה מותר, והר"ן כ' שלדעת רש"י שיסוד האיסור לת"ק הוא משום שאפשר מבעו"י לזה ניחא שכאן אירי שנפל ביו"ט וא"א מבעו"י ולכן מותר, אמנם לדעת הרא"ה והר"ן שיסוד האיסור משום שמיחליף בהרקדה ראשונה מ"ט כאן מותר, ואולי י"ל שמיחליף רק כשניכר שמרקד משום הסובין וזה דומה להרקדה ראשונה אבל כשנפל שם אבן אין זה דומה להרקדה ראשונה ואין לגזור.

בעיקר הדבר המבואר כאן שאם נפל לתוכו אבן מותר לברור בנפה הק' הבית מאיר בסי' תקן' שהרי מפורש במשנה לעיל חד: שאף שמלאכת ברירה מותרת ביו"ט ומותר לברור פסולת מתוך אוכל מ"מ בנפה וכברה אסור ומ"ט כאן שרי לברור בנפה, ועי' מ"ב שם סק"ח שתי' שהטעם שאסור לנפות בכלי משום שנראה כעושה לימים רבים [ועי' מה שכ' בזה לעיל יד:] אבל כאן לנפות אבן אין הדרך רק ליומו ולכן מותר.

הקילו לו בידיו, אבל כאן שדרכו לברור בידיו ולא הותר ברירה כשדרכו בחול, והמ"ב הביא ב' ביאורים אלו בכמה מקומות, עי' שעה"צ סי' תקו' סקי"א וביאוה"ל ריש סי' תקי' וסוף סימן תקד'.

ויש לידע שרוב הברירות אצלנו בבית שנוי בפלוגתא זו, דרוב הברירות בבית כברירת העצמות מן הבשר, ברירת בצל מן המרק, הוצאת שקית תה מהתה, והרבה כיו"ב תלוי בפלוגתא זו, ומד' המ"ב בכמ"ק משמע שהחמיר בזה כדעת החיי אדם ועדיין צ"ע.

הדרן עלך פרק אין צדין

לברור פסולת הקמח מן הקמח אסור וכמבואר בירושלמי שרק מלישה ואילך שרי, ונתבאר שם [וכן לעיל יד:]: מד' הראשונים שלברור פסולת הקמח מן הקמח זה דרכו לימים רבים ואסור משא"כ ברירת פסולת הקטניות דרכו ליומו ומותר, ולזה כ' הגר"ז שכאן שאירי באבן שנפלה לתוך 'קמח' ברירה זו דרכו לימים רבים ואסור דכל ברירה מקמח חשוב דינו כדרכו לימים רבים דאסור.

ב. החיי אדם כלל פא' תירץ דמה שהתירו לעיל יד: לברור פסולת הקטניות הוא משום שיש קצת שינוי מדרכו בחול דבחול הדרך לנפותו בנפה וכברה ולא בידיו ולכן

המביא

פרק רביעי

דף ל.

אפילו בחדרי חדרים אסור וכגון לתלות בגדים רטובים בשבת אסור מחשש מראית העין שיאמרו שכיבסם היום ואסור גם בחדרי חדרים דאף שיסוד האיסור משום מראית העין וזה שייך רק במקום דאיכא רואים אבל כשאין רואים מותר מ"מ לא פלוג חכמים ואסרו בכל גוונא גם במקום שאין לחוש למראית העין [ועי' לעיל שם שכתבנו טעמים נוספים בזה], וא"כ צ"ע כיון שבחוץ אסור לצאת משום מראית העין מן הדין לאסור גם בבית דאף שאין רואים ואין מראית העין מ"מ כן הוא הדין שכל שאסרו חז"ל משום מראית העין אסרו גם בחדרי חדרים.

ועי' ראש יוסף מה שתי' בקצרה ונרחיב בדבריו: הנה בגמ' כתובות ס. איתא תניא נחום איש גליא אומר צינור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגלו בצנעא בשבת ואינו חושש מ"ט מתקן כלאחר יד הוא ובמקום פסידא לא גזרו בה רבנן, והנה לשון הגמ'

ברין כל מה שאסרו חכמים משום מראית העין אסור אפי' בחדרי חדרים

המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתפו או לפניו, טעם האיסור מבואר ברש"י ותוס' שלהביא כמה כדי יין בתוך קופה אחת אסור משום שנראה כמעשה חול לשאת משאות והנה ברש"י כ' המביא ממקום למקום בתוך התחום או ע"י עירוב, וכ' הב"י סי' תקי' שמשמע ברש"י שכל האיסור להביא בסל ובקופה ומשום שנראה כעושה לצורך חול' ה"מ במוליך הכדים 'בחוק' במקום שרואים דבזה יש חשש מראית העין שיאמרו שעושה לצורך חול אבל בבית עצמו מזוית לזוית שאין שם רואים מותר דכיון שאין שם רואים אין חשש מראית העין.

והראש יוסף עמד כאן בק' עצומה: דהנה בגמ' לעיל מובא מימרא של רב דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין

שממלאות מים שם אין במה לשנות דלפרוס סודרא עלויה זמנין דמטמיש במיא ואתי לידי סחיטה, מבואר שאסרו ליתן בגד במקום שיכול לבוא לידי סחיטה, ותוס' הק' מלעיל שמבואר בגמ' 'נפרוס סודרא עליה' ולא חשו לסחיטה, ועיי"ש מה שתירצו וביאור דבריהם:

הנה מבואר בגמ' בכמ"ק שיש איסור 'סחיטת בגדים' ומבואר בראשונים שאיסור סחיטת בגדים אפשר לאסרו מב' מלאכות שונות לגמרי: א. משום מלבן דע"י סחיטת המים מהבגד הבגד מתלבן וע"י רמב"ם פ"ט משבת הי"א שהסחיטה מצרכי הכיבוס. ב. מלבד זה יש איסור נוסף של מפרק תולדה דדש דמפרק המשקים מתוך הבגד, וכמו שיש איסור לסחוט פרי ולפרק המשקה מהאוכל כמו"כ יש איסור לפרק המשקין מהבגד, ותוס' בכתובות ו. כ' בשם ר"ת שיש נ"מ בזה: מה הדין בסוחט והמים הולכים לאיבוד, דמצד מפרק אין לאסור דכל שא"צ לדבר הנסחט אין בזה משום מפרק, אך מ"מ אסור משום מלבן דהמלאכה במה שהבגד מתלבן אף שהמים הולכים לאיבוד, עוד נ"מ כ' תוס' מה הדין באופן שהבלוע בתוכו הוא יין שמלכלך את בולעו דמשום מלבן אין לאסור דאין מלבן בדבר שמלכלך את בולעו ומ"מ משום מפרק אסור.

וזהו שכ' תוס' שכאן מדובר בחבית של מים ולזה אם יסחוט יעבור על סחיטה תולדה דמלבן ואף שא"צ למים שבתוכו ואין לאסור משום מפרק מ"מ אסור משום מלבן, אבל לעיל אירי ביין דכאן אין לאסור לא

ממעכן 'בצינעא' מבואר מזה שבפרהסיא אסור ומשום מראית העין ורק בצינעא מותר, והק' שם תוס' הרי כללא שדבר שאסור משום מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור, ות"י תוס' שמה שאסרי' אפי' בחדרי חדרים היינו כשיש מראית העין שעובר על איסור דאורייתא [כמו שוטחן בחמה שיש בזה משום כיבוס דאורי'] אבל התם הרי המראית העין הוא רק שנראה עובר על איסור דרבנן של 'כלאחר יד' בכה"ג אף שאסור בפרהסיא מ"מ ל"ג לאסור בחדרי חדרים.

ולפי"ז תי' הפמ"ג שכאן הרי גם כאן כל המראית העין הוא שנראה שעובר על איסור דרבנן שעושה טלטול לצורך לחול שהוא שלא צורך יו"ט - וכה"ג שנראה שעובר רק על איסור דרבנן לא אסרו רק בחוץ שיש רואין לא בחדרי חדרים.

אמנם צ"ע דהרי כל ההיתר לעשות מלאכה ביו"ט הוא לצורך אוכל נפש וא"כ כאן שחושדים אותו שעושה 'לצורך חול' אז אסור מה"ת, וכ' הראש יוסף שרש"י לשיטתו לעיל יב. שמדאורי' דינא דמתוך מתיר אפי' שלא לצורך וכל האיסור שלא לצורך הוא רק מדרבנן ונמצא שגם לפי מראית העין נראה שעובר רק על איסור דרבנן וכה"ג לא אסרו בחדרי חדרים.

באיסור סחיטת בגדים משום מלבן ומשום מפרק

בגמ' מבואר בדין נשיאת משאות ביו"ט דיש בזה משום טירחא ביו"ט דצריך לשנות ולשאת אותו באופן שלא יהיה כ"כ טירחא, ובגמ' מבואר שאותם נשים

את עמיתך] בפשוטו יסוד המצוה הוא למנוע את הלה מן האיסור, וכ"מ ברמב"ם בשה"מ מ"ע רה' ז"ל היא שצונו להוכיח החוטא או מי שירצה לחטוא ולמנוע אותו ממנו במאמר ותוכחה עכ"ל, הרי שעניין המצוה הוא להחזירו למוטב ולפי"ז פשוט שהיכא שוודאי לא יקבל אין את כל עניין המצוה, וכ"מ בסמ"ג מ"ע יא' שכ' שכל היכא שברור לו שלא יקבל אין מצווה להוכיחו, וכן משמע בחינוך מצוה רלט' שכל עניין המצוה הוא כדי למנוע אותו מחטא ולזה היכא שוודאי לא יקבל הימנו אינו מחויב למחות. ולפי"ז פשוט שכל היכא שברור לנו שהוא לא יקבל את התוכחה אין שום ענין למחות בו וכ"כ בתוס' שבת נה. שהיכא שוודאי לא יקבל ממנו אין מצוה להוכיח והוכיחו מהגמ' שם שהקב"ה אמר למדת הדין שאין טענה על הצדיקים שלא מיחו משום שגלוי וידוע לפני שלא יקבלו, מבואר מזה שהיכא שלא יקבלו מהם אין חיוב להוכיח,

ויל"ע לפי"ז בגמ' כאן שמבואר שאין דין להוכיח באופן שוודאי שלא יקבלו משום שמוטב וכו' הרי שבלאו סברא דמוטב [כגון שהוא בלא"ה מזיד] יהיה מצוה להוכיח וצ"ע כיון שע"כ אירי באופן שלא יקבל את התוכחה [דאם יתכן שישמע ויקבל התוכחה לא אמרי' מוטב וכמש"נ] מ"ט בעי' לסברא זו דמוטב הרי בלא"ה אין חיוב להוכיח כיון שלא יקבל ואין את כל עניין המצוה.

וצ"ל דאה"נ וודאי שאין חיוב להוכיח ומה שצריך להגיע להא דמוטב וכו' הינו

משום מפרק שהרי א"צ למים שבתוכו וגם לא משום מלבן שהרי שם מדובר ביין שמלכלך את בולעו.

בדין מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידים וביסוד חיוב תוכחה

בגמ' א"ל רבא בר רב חנין לאביי תנן אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין והאידינא דקא חזינן דעבדן הכי ולא אמרינן להו ולא מידי וכו' אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, כלו' המציאות היא שהם לא ישמעו לנו ונמצא שע"י שנתרה בהם יעברו ע"ז במזיד לזה מוטב שלא למחות ויעשו שוגג ולא נמחה בהם ויעשו במזיד, ועי' בראשונים ובפוסקים סי' תרח' ס"ב שאם יש צד שיקבל את התוכחה וודאי שצריך למחות [אף שיש צד שלא יקבל התוכחה] וכל דין זה של מוטב וכו' הוי רק כשברור לא יקבל בזה אמרי' שאדרכה עדיף שלא למחות דמוטב וכו'.

ובגמ' והני מילי בדרבנן אבל בדאורייתא לא [כלו' כשעוברים על איסור דאורי' יש למחות בהם אפי' שלא ישמעו לנו ולא אמרי' בדאורי' מוטב וכו'] והגמ' דוחה ולא היא לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי, והנה יש כאן נדון מאוד יסודי במצוות תוכחה ויש ללמוד לדבר זה מד' הראשונים בסוגיין:

הנה בעיקר החיוב להוכיח [שזהו מצוות תוכחה הנלמד מקרא דהוכח תוכיח

אין חיוב להוכיח, אבל באופן שהלה בלא"ה מזיד או באיסור המפורש בתורה שהוא וודאי מזיד יש חיוב להוכיח אף שלא תועיל התוכחה כלל.

ועב"פ מבואר כאן מח' ראשונים יסודית במצוות תוכחה: לשיטת תוס' בשבת הסמ"ג הרמב"ם והחינוך המצוה להוכיח הוא רק באופן שיתכן ויועיל לו אבל בוודאי לא יקבל ממנו אין מצוה להוכיח, ושיטת היראים והרשב"א והרא"ש שגם בוודאי לא יקבל ממנו יש מצוה להוכיח.

וצ"ע בדעת שאר הראשונים שס"ל שיש מצוה להוכיח גם כשוודאי לא יקבל ממנו ומה העניין בזה כיון שבלא"ה לא יועיל מידי, ולכאור' מבואר מזה שעיקר דין תוכחה אינו כדי למנוע מעבירה רק בתור מחאה על כבוד שמים ולזה גם כשברור לן שלא יקבל [אם לא בשוגג שאז יגדיל האיסור משום מוטב וכו'] ועי' קו"ש ביצה כאן.

והנה תוס' שבת שם הוכיחו מד' הגמ' שם שאין מצוה להוכיח כשוודאי לא יקבל מזה שאמר הקב"ה למדת הדין גלוי וידוע שאם מיחו לא יקבלו מהם, והרי גם באופן שוודאי לא יקבלו מהם נמי יש מצוה להוכיח וכבר עמד בזה היראים שם וכ' ליישב דאף שיש מצוה להוכיח אף באופן שהלה וודאי לא יקבל מ"מ אינו נענש, כל' העונש החמור על מי שאינו מוכיח אינו משום שביטל מצוות תוכחה דזה אינו חמור משאר מ"ע שאין נענשים ע"ז עונש מיתה, רק העונש על זה שמחמתו הלה עבר על איסור, וזהו שאמר הקב"ה שאף שבטלו

לומר שיש 'איסור' להוכיח משום שנפסיד מכך שיעשה במזיד אבל אה"נ בלא"ה אין חיוב להוכיח כיון שלא ישמע לנו.

אבל מד' הראשונים בסוגיין יש ללמוד שיש חיוב להוכיח גם כשוודאי לא ישמע לנו דהנה ברשב"א והרא"ש בשם העיטור כ' שמה שמבואר בגמ' שבדאורי' נמי אמרי' מוטב וכו' ה"מ בדבר שאינו מפורש בתורה כמו תוספת יוהכ"פ שאינו מפורש בתורה רק דורשים זה מקרא אבל דבר המפורש בתורה יש למחות אף שוודאי לא יקבלו מאתנו, והטעם בזה כ' הרשב"א שהיכא שמפורש בתורה בזה אמרי' שוודאי שיודע מן האיסור והוי מזיד ובוזה לא שייך מוטב יהיו שוגגין שהרי הוא מזיד ובוזה הדרי' שחייב למחות בהם וכ"כ הדרכ"מ סי' תרח' והובא ברמ"א שם ס"ב, והנה כאן אירי באופן שוודאי לא ישמעו לנו ומ"מ כל שלא שייך טעמא דמוטב דהינו במזיד יש חיוב להוכיחו, וכ"כ שם בסמ"ג בשם היראים שהיכא שהוא מזיד שלא שייך הטעם של מוטב וכו' אף באופן שברור שלא יקבל יש מצוה להוכיח, ועי' ביאור"ל שם שהעמיד מח' זו האם יש חיוב תוכחה כשוודאי לא ישמע לנו [היכא שאין את הטעם של מוטב דהינו באופן שהוא מזיד].

והנה לשיטה זו ניחא מאוד מה שצריך להא דמוטב יהיו שוגגין ושאלנו הרי בלא"ה אין מצוות תוכחה כי התוכחה לא תועיל, אמנם לשיטה זו ניחא שהרי גם באופן שהתוכחה לא תועיל יש מצוה להוכיח, וזה נתחדש שמ"מ בזה שע"י התוכחה יעבור על איסור חמור במזיד בזה

להו ולא מידי, מבואר כאן בגמ' שתוספת יוהכ"פ הוא דאורי', המקור הוא מברייתא שהוא בגמ' פא: ור"ה ט. ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש יכול יתחיל ויתענה בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפין מחול על הקודש, והנה דעת רוב הראשונים שאין זה דין מסויים ביוהכ"פ אלא זהו מקור גם לחיוב תוספת שבת מדי שבת בשבת.

אבל הנו"כ כ' בדעת הרמב"ם פ"א משביתת עשור ה"ו שס"ל שרק ביוהכ"פ יש דין תוספת, דהרמב"ם הביא דין תוספת יוהכ"פ ולא הביא זה כלל בהל' בשבת משמע שס"ל שזה דין מסויים ביוהכ"פ לא בשבת וגם ביוהכ"פ גופא ס"ל לרמב"ם שרק לגבי עינוי נאמר דין תוספת לא לגבי מלאכה, ונחלקו הפוסקים האם לשיטת הרמב"ם יש דין תוספת מדרבנן.

מצוות תוכחה מ"מ גלוי וידוע שלא יקבלו מהם 'ואין זה סיבה לעונש מיתה'.

וביאור הדבר [ויסוד הדברים בקו"ש אות סו] שיש ב' דינים בתוכחה האחד עיקר מצוות תוכחה שהוא למחות על כבוד שמים וזה שייך גם באופן שהלה ודאי לא יקבל ממנו, ועוד יש דין של ערבות שכל איש מישראל ערב שחברו לא יעבור על איסור וממילא צריך להוכיחו משום ערבותו שלא יעבור איסור ופשוט שזה שייך רק כשיכול למנעו מאיסור, ומה שנענשים זהו על מה שגורם להכשילו באיסור, אבל היכא שלא גרם להכשילו רק שלא קיים מצות תוכחה למחות על כבוד שמים ע"ז לא נענשים.

תוספת שבת ויוהכ"פ

גמ' דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן

דף ל:

הפוסקים מה הדין באופן שהניח עצים לא בשביל לעבות את הכותל רק כדי להעמיד את דופן הסוכה שלא יפול הדופן האם חשוב כחלק מהדופן ויש בזה משום סותר או כיון שאינו מן הכותל ממש רק כדי לסמכו אין בזה משום סותר דעת היש"ש שיש בזה משום סותר דהוי מן הדופן, ודעת הגר"ז שאין בזה משום סותר כיון שאינו ממש מן הדופן אף שמעמידו.

האם חל שם שמים דהסוכה על הסמוך לה

בב"י בסי' תקיח' כ' בתו"ד נ"מ נוסף בין דפנות הסוכה לסמוך לה [וכ"מ במזרחי שהובא בב"י סי' תרלח'] דהנה בהמשך הגמ' מבואר שחל שם שמים על הסוכה ויש לדון מה הדין בעצים הסמוכים לסוכה האם גם עליו חל קדושה וכ' הב"י שזה תלוי באופנים דכאן דהינו שאם הוא סמוך לדופן אין קדושה, וכן באיסורייתא של הסכך לא חל קדושה דלא הוי מן הסוכה, אבל אם הניח קנים על הסכך הוי מן הסוכה וחל עליו שם שמים וכן היכא שנתכון לעבות הדופן חל עליו ש"ש והרי זה אסור [ולכאור' הוי כסוכה עצמה וצ"ע בד' המ"א סי' תקלח' סק"א שכ' שהוי רק מדין נוי סוכה ונ"מ שיועיל תנאי וצ"ע].

מתי יש איסור סתירה בסוכה

משנה אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ובגמ' מאי שנא מן הסוכה דלא דקא סתר אהלא מן הסמוך לה נמי קא סתר אהלא [דהגמ' נקטה שקאי גם על הסמוך לסכך שהוי מן הסכך ויש בזה משום איסור סתירה], ומשני אמר רב יהודה אמר שמואל מאי סמוך סמוך לדפנות, רב מנשיא אמר אפילו תימא בשאין סמוך לדפנות כי תניא ההיא באסורייתא הינו בחבילות של קנים שבכה"ג אינו בטל לסוכה ואין בזה משום סותר.

לדינא: הרי"ף הביא ב' אוקימתות הנ"ל דבין בסמוך לדפנות בין באיסורייתא [אפי' בסכך] אין בזה משום סותר, אבל הרמב"ם פ"ב מיו"ט הי"ד כ' רק אוקימתא דסמוך לדפנות וכ' הכס"מ שס"ל שנקטינן כתי' שמואל בסמוך לדפנות אבל סמוך לסכך תמיד יש בזה משום סותר אפי' באיסורייתא.

הפוסקים סי' תקיח' ס"ח הביאו מד' האו"ז שמה שעצים הסמוכים לדפנות מותרים הינו רק באופן שסמכן סתם לשמרם שם וכדו' אבל אם סמכם כדי לעבות את הדופן של הסוכה בכה"ג נעשה כחלק מן הדופן ויש בזה משום סותר, ונחלקו

והנה בעיקר הדבר יל"ע בדעת ר"ש כיון שס"ל של"א מיגו דאיתקצאי מ"ט באין יושב ומצפה מודה לאיסור, וידוע לבאר זה בב' אופנים [יסוד הדברים באפיקי ים ח"ב סי' יט'], דהנה בעיקר מח' ר"י ור"ש אם אמרי' מיגו דאיתקצאי מצינו סתירה ברש"י בביאור הדברים:

א. רש"י לעיל כו: כ' ז"ל ואי דלא אחזו בין השמשות ודאי אסורין דאין כאן הכנה מבעוד יום ומאן דאית ליה מוקצה הכנה מבעוד יום בעי כדכתיב ביום הששי והכינו את אשר יביאו, וכ"כ הריטב"א סוכה מו: ז"ל מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא וכו' והטעם דמשום דכתיב גבי שבת ויום טוב והכינו שיהא חול מכין לשבת מבעוד יום סמוך רבנן למיסר מוקצה בשבת ויום טוב אם לא היה לו הכן מבעוד יום ממש אף על פי שיש לו הכן ביו"ט ע"כ, וע"ע חיי אדם כלל סו' אות א' ז"ל סמכו דבריהם על פסוק והכינו את אשר יביאו, דאיכא מאן דיליף בגמ' מפסוק זה דמוקצה הוא דאורייתא, כיון שלא היה מוכן מערב שבת, ולכן אף דלא קיימא לן הכי, מכל מקום סמך גדול סמכו על פסוק זה שלא לטלטל אלא מה שהוא מוכן מערב שבת או ממילא או שהכין במחשבה או במעשה בכל דבר לפי תשמישו, וזהו הטעם עצמו דאמרינן מגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא, דכיון דלא היה מוכן מערב שבת, נשאר באיסורו ע"כ.

והנה לשון רש"י 'מאן דאית ליה מוקצה הכנה מבעו"י בעי' מבואר ברש"י שר"י דאית ליה מוקצה הוא דאית ליה

בטעמא דר"ש שבאין יושב ומצפה מודה שאמרי' מיגו דאיתקצאי – וביסוד פלוגתת ר"י ור"ש בדין מיגו דאיתקצאי

תניא רבי חייא בר יוסף קמיה דרבי יוחנן אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר, ור"ש מתיר והא קא סתר אהלא, ומשני אמר רב נחמן בר יצחק הכא בסוכה נופלת עסקינן ור"ש לטעמיה דלית ליה מוקצה דתניא מותר השמן שבנר ושבקערה אסור ור"ש מתיר, ור"י ור"ש לשיטתם אזלי דר"י ס"ל שמותר השמן שבנר כיון שאיתקצאי בביהש"מ [משום שהשמן נאסר: 1. משום איסור כיבוי ע"י לעיל כב. 2. משום שהוקצה למצוותו [שבת מה.]. 3. משום שנעשה בסיס [שם מז] איתקצאי לכולי יומא, וה"נ כיון שאיתקצאי הסוכה בתחילת היום משום איסור סתירה איתקצאי לכולי יומי, ור"ש שם פליג ומתיר שמן שבנר דלית ליה מיגו דאיתקצאי לכן גם כאן סוכה שנפלה מותרת.

ומק' הגמ' מי דמי התם אדם יושב ומצפה אימתי תכבה נרו, הכא אדם יושב ומצפה אימתי תפול סוכתו, אמר רנב"י הכא בסוכה רעועה עסקינן דמאתמול דעתיה עלויה, מבואר בגמ' שהגם שלר"ש לא אמרי' מיגו וכו' מ"מ אם אין יושב ומצפה אסור ועי' ר"ן שיש ללמוד כן מד' הבריייתא בשבת מד. שמבואר שגם לר"ש שס"ל שמותר שבשמן מותר ה"מ בנר זוטא שיושב ומצפה שיכבה אבל כוס קערה ועששית [הינו שיש הרבה שמן שאמור לדלוק עד סוף השבת] מודה ר"ש שאם נכבה בשבת הרי זה אסור.

הרי זה אסור שהרי היה כאן הקצאה מפורשת לכל השבת.

ונמצא לב' האופנים טעמא דר"ש בכוס קערה ועששית משום שהקצה דעתו לכל השבת משא"כ ביושב ומצפה שאין מקצה דעתו לכל השבת, והשינוי כאן בב' הדרכים הוא בדעת ר"י שלרש"י כו: טעמו שאף שלא הקצה דעתו לכל השבת מ"מ אסור משום שבעי' הכנה, ולרש"י כאן הטעם משום שיש כאן הקצאה לכל השבת **והנה** יש כאן בעצם נ"מ בהבנת הדברים, האם לר"ש באין יושב ומצפה הרי זה אסור מאותו סיבה שאסור לר"י ביושב ומצפה דלשיטת רש"י כו: הרי זה אסור מב' סיבות - לר"י האיסור משום חיסרון הכנה ולר"ש משום שמקצה דעתו להדיא לכל השבת, ואילו לרש"י כאן טעמא דר"י ביושב ומצפה וטעמא דר"ש באין יושב ומצפה הוא מאותו סיבה שמקצה דעתו לכל השבת, ומצינו בזה שינוי בלשונות הראשונים עי' ריטב"א שבת מד. ז"ל אבל כוס וקערה ועששית לא יזיזם ממקומם. פי' כשכבו ואפי' לר"ש 'ולאו משום מיגו אלא דכיון שהם גדולים וראויים להדליק כל השבת אסח לדעתיה מינייהו לכוליה יומא', מאידך בשיטה לר"ן שם מד: מפורש שטעמא דר"ש משום מיגו דאיתקצאי ותלוי בב' דרכים הנ"ל.

הכרעת הדין בדין סוכה רעועה

בדין סוכה רעועה שנפלה לדינא האם היא מותרת או לא, כאמור בזה נחלקו ר"י ור"ש, והנה אף שקי"ל כר"ש במוקצה הינו

שצריך הכנה אבל ר"ש שחולק על מוקצה לית ליה הכנה [וזהו הטעם שמתיר אוצר דכיון שלא הקצה דעתו אף שלא הכינו הרי זה מותר כי א"צ הכנה ואכמ"ל], ולזה פשוט של"ל מיגו דאיתקצאי שהרי כל דינא דמיגו בנוי על הכנה ור"ש הרי לית ליה הכנה.

ב. אבל ברש"י כאן [וכעי"ז לעיל ב.]. מבואר מהלך נוסף בפלוגתא ר"י ור"ש בדין מיגו דאיתקצאי וז"ל בסוכה רעועה דמסיק אדעתיה דנפלה ולמחר נפלה הלכך לרבי שמעון מוקצה ליכא דאמרינן: דעתיה מאתמול עלויה ולתנא קמא לא אמרינן דעתיה עלויה בשום מידי דלא חזי בין השמשות, מבואר ברש"י שיסוד דין מיגו לר"י הוא שכל שלא חזי בביהש"מ מקצה דעתו לכל השבת, וטעמא דר"ש דשרי משום שס"ל שמאתמול דעתיה עליה ולא הקצה דעתו לכל השבת.

ועכשיו כשנדון מ"ט דר"ש שבשאיין יושב ומצפה מודה שאמרי' מיגו דאיתקצאי, דלרש"י בסוגיין ניחא מאור דר"י שאוסר ס"ל שהקצה דעתו לכל השבת ור"ש ס"ל שלא הקצה דעתו לכל השבת, ולזה פשוט שכ"ז רק באופן שיושב ומצפה אבל באין יושב ומצפה וודאי שגם לר"ש אין דעתו עליו ומקצה דעתו לכל השבת.

אבל לרש"י כו: שיסוד מח' ר"י ור"ש אם אית ליה הכנה צ"ע מ"ט מודה ר"ש באין יושב ומצפה, וצ"ל שמה שר"ש אוסר באין יושב ומצפה אין הטעם משום חסרון הכנה דל"ל הכנה רק שס"ל שבכה"ג הקצה דעתו לכל השבת ולכן גם אם ל"ל הכנה

בסוכה שאינו של מצוה שנפלה ביו"ט שלדעת ר"י אסור לטלטלה דכיון שביהש"מ היה אסור משום איסור סתירה נאסר לכל השבת דמיגו וכו' ודעת ר"ש שמותר דר"ש לית ליה מוקצה וס"ל אף שאיתקצאי לביהש"מ לא אתקצאי לכולי יומא, וזה מבואר כאן בברייתא שכ"ז בסתם סוכה שאינו של מצוה אבל סוכה דמצוה מודה ר"ש שאסור, והנה בטעם שמודה ר"ש בסוכת החג שאסורה מצינו סתירות הסוגיות בזה:

בגמ' כאן בהמשך הסוגיא מבואר שהאיסור מדאורי' כמבואר בגמ' אמר רב ששת משום רבי עקיבא מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבועה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה', ותניא רבי יהודה בן בתירא אומר מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה' וכ"ה בגמ' סוכה ט. וכ' הראשונים להוכיח מהגמ' שם שאסור מדאורי'.

מאידך בגמ' שבת מה. מבואר שהטעם לאיסור משום שהקצה למצוותו, דעי"ש בגמ' שמוכיח שאף לר"ש דלית ליה מוקצה מודה למוקצה למצוותו שאסור מזה שסוכת החג בחג אסור, וזהו שהק' הראשונים סתירת הסוגיות שכאן מבואר שאסור מדאורי', ואילו בגמ' שבת מה. מבואר שהאיסור משום שהוקצה למצוותו

בעיקר דין מוקצה כמוקצה דאוצר ועוד אבל לגבי מיגו דאיתקצאי קי"ל כר"י כמבואר שלהי שבת ולכן מותר השמן נקטינן לאיסור, ולזה כ' הבעה"מ כאן שה"נ בסוכה רעועה קי"ל כר"י שאסור כיון שלגבי מיגו דאיתקצאי קי"ל כותיה וכן נקט המ"א סי' תקיח' סקי"ג⁶⁹.

והמ"א שם תמה ע"ד הטור שם שמשמע שסוכה רעועה שנפלה מותר והרי לגבי מיגו דאיתקצאי קי"ל כר"ש וכעי"ז תמה השעה"צ שם סקע"ד ע"ד הריא"ז ואו"ז שפסקו שסוכה רעועה מותר, והחזו"א סי' מט' סק"ד כ' ליישב דהנה בכמה ראשונים מבואר שמה שקי"ל כר"י במיגו ה"מ דומיא דנר דחיה בידים אבל באופן שלא דחיה בידים נקטינן כר"ש של"א מיגו [ומה"ט בהמה שנשחטה בשבת מותרת ול"א מיגו וכו' משום שלא דחיה בידים] ולזה כ' החזו"א שסוכה כיון שנעשה מזמן גדול לא חשוב דחיה בידים [כמבואר בתוס' שבת מד.]. ובכה"ג הדר"י לעיקר דינא שקי"ל כר"ש.

האם סוכת החג אסורה מדאורי'

שחל ש"ש על הסוכה או מדרבנן

משום שהוקצה למצוותו

ושוין בסוכת החג שהיא אסורה וכו' הנה ברייתא זו היא המשך לברייתא שראינו לעיל שנחלקו ר"י ור"ש מה הדין

69. ולשיטת הראשונים שפסקו כר"י במוקצה ביו"ט וודאי שהדין כן וכאן החידוש שגם להנך שפסקו כר"ש אף ביו"ט מ"מ אסור.

הביא ד' הרמב"ם שבין עצי הסוכה בין דפנות הסוכה אסורות בהנאה, ותמה הרא"ש שכל איסורים שנאמרו בסוכה בסך נאמרו ולא בדפנות וא"כ גם מה שדרשו חז"ל מקרא דחל ש"ש על הסוכה קאי רק על הסכך ולא על הדפנות, וכ' הט"ז ליישב שגם הרמב"ם מודה שמדאורי' חל איסור רק על הסכך ומה שכ' הרמב"ם שהדפנות אסורות הינו מדרבנן משום שהוקצה למצוותו, וכ' הט"ז שמקור ד' הרמב"ם זה משום ק' הנ"ל שבגמ' כאן וסוכה ט. מבואר שהאיסור מדאורי' שחל ש"ש על הסוכה, ובשבת מבואר שהאיסור משום שהוקצה למצוותו וע"ז תי' הרמב"ם שהאיסור דאורי' קאי על הסכך והוקצה למצוותו קאי על הדפנות.

מה הדין לפי ר"י היתר על ב'
כהלכתן האם נאסר מדאורי' או
גם מדרבנן אינו נאסר

והנה ר"י שלא כ' כר"ת שהאיסור דאורי' קאי על הב' כהלכתן והדרבנן קאי על יתר הדפנות בפשוטו י"ל שס"ל שחל ש"ש על כל הדפנות ואף שסגי בב' כהלכתן מ"מ כשמוסיף דפנות כ"ז בכלל דפנות הסוכה שאסור מדאורי' [יש להוסיף בזה שמדאורי' אמנם סגי בב' כהלכתן ושלישית טפח אך כשמוסיף מתקיים דפנות הסוכה בכל הד'

שזה רק איסור דרבנן, ומצינו כמה תירוצים בזה:

א. תוס' כ' בשם ר"ת שמה שסוכה אסורה מדאורי' ומשום שחל ש"ש על הסוכה זהו רק על עיקר הסוכה דהינו ב' דפנות כהלכתן ושלישית אפי' טפח, אבל כשמוסיף עוד דפנות מעבר לב' כהלכתן וכו' זה אינו אסור מדאורי' רק מדרבנן ומשום שהוקצה למצוותו, ומה שהגמ' שבת מה. מוכיחה שר"ש אית ליה הוקצה למצוותו הינו מזה שר"ש אסור סוכת החג גם יותר משיעור סוכה⁷⁰.

ב. תוס' הביאו בשם ר"י [וכע"ז כ' הרמב"ן בשבת מה. בת' א'] שמה שסוכה אסורה מדאורי' הינו דוקא בעוד הסוכה קיימת אבל כשנפלה הסוכה פקע קדושתה דכבר אינו עומדת למצוה ואז אסור רק משום שהוקצה למצותה, ולפי"ז ניחא מאוד ד' הגמ' בשבת שמוכיחה מהא דסוכת החג שאסור שהרי אירי בסוכה שנפלה [דומיא דרישא שאירי בסוכה שנפלה] וכיון שאירי שהסוכה נפלה אין לאסור משום שחל ש"ש על הסוכה רק משום שהוקצה למצותו [ומה שמק' הגמ' כאן משום שחל ש"ש על הסוכה עי' תוס' מה שכ' בזה].

ג. הט"ז סי' תרלח' סק"א כ' ישוב חדש לדעת הרמב"ם, דהנה הרא"ש סוכה ט.

70. מה שלא תי' ר"ת כר"י שהדרבנן קאי כשנפלה דכבר אינו עומד למצוה צ"ל שס"ל שהאיסור מדאורי' הוא גם בנפלה וכן מסקנת הרמב"ן שבת מה. וצ"ע בד' הטור שמבואר דבריו שגם לר"ת האיסור מדרבנן רק בעודה עומדת.

עצים מן הסוכה דמבטל את קדושת ומצוות הסוכה, אבל להשתמש בה בעוד הסוכה קיימת זה מותר [ועי' פמ"ג שהוכיח כן מד' הגמ' סוכה י': שמותר לתלות דברים על הסוכה], וכ' הט"ז שנ"מ שמותר לסמוך על הסוכה או להניח על הסכך חפץ וכדו' דאינו מבטלה ממצוותה שעדיין עומדת למצוה, והובא במ"ב שם.

והנה לפי"ז ראיתי ליישב ק' העונג יו"ט סי' מט' שתמה היאך מותר לשבת בסוכה בשעת ירידת הגשמים הרי כיון שאין בזה מצוה הדר יש לאסור משום השתמשות בסוכה דאסור [עי"ש מה שתי' ויש שתי' ע"פ ד' הגר"א סי' תרלט' ואכמ"ל], אמנם לד' הט"ז מתיישב בפשיטות: דכל האיסור הנאה הוא רק בכזה שימוש שמבטל מצוותה אבל בישיבה בסוכה שאינו מבטל קדושתה ומצוותה בכה"ג אין איסור הנאה ושרי.

אמנם עיקר ד' הט"ז תמוהים, דהנה כאמור סוכת החג יש לאסור מב' סיבות: א. מדאורי' דחל ש"ש על הסוכה. ב. משום שהוקצה למצוותה, והנה הט"ז מדבר כלפי הדין דאורי' שחל ש"ש על הסוכה וע"ז כ' שכל האיסור דאורי' הוא רק בכזה שימוש שמבטל מקדושתה, אבל הרי יש גם איסור מצד שהוקצה למצוותה וזה לכאו' יש לאסור גם באופן שאינו מבטל ממצוותה - והדברים מפורשים בגמ' סוכה לז': אמר רבה הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר

דפנות⁷¹] וכ"כ המ"א ריש סי' תקלח', עוד י"ל להיפך דס"ל שיתר הדפנות חוץ מהב' כהלכתן מותרות גם מדרבנן וכן שיטת הר"ן בסוגיין והשו"ע ריש סי' תרלח' כמבואר בביאורו"ל שם.

ברעת ר"ת שרק הב' כהלכתן נאסרים מדאורי'

בעיקר ד' ר"ת שמה שחל ש"ש על הסוכה מדאורי' קאי על הדפנות דב' כהלכתן ושלישית אפי' טפח מבואר א"כ כד' הרמב"ם שחל ש"ש גם על הדפנות ועי' ב"י סי' תקלח' שנתקשה בזה מד' הרא"ש שנקט שלא חל איסור על הדפנות בד' ר"ת מפורש חל ש"ש גם על הדפנות מדאורי', וכ' הב"י ליישב שלא דוקא ב' כהלכתן רק קאי על הסכך שרק עיקר הסוכה דהינו ז' על ז' טפחים חל ש"ש אבל היותר מז' על ז' לא חל עליו שם ש"ש עי"ש, וד' הב"י תמוהים מאוד דבפשוטו כיון שעושה סוכה גדולה כ"ז בכלל עיקר הסוכה.

בד' הט"ז שהאיסור שחל ש"ש על הסוכה הוא רק כשמבטל מקדושתה

בט"ז סי' תרלח' סק"ג כ' בדין זה שחל ש"ש על הסוכה ואסור בהנאה דכל האיסור הוא רק כשמשתמש בכזה שימוש שמבטל ממנו את קדושת הסוכה כגון שנוטל

71. ויבואר יותר למה ששמע ברש"י שהב' כהלכתן ושלישית טפח גודרות את כל הדי' רוחות ולזה כשגודר ממש הוא בכלל דפנות הסוכה.

האם מהני תנאי במוקצה מחמת איסור דלא נימא מיגו דאיתקצאי

ושוין בסוכת החג שהיא אסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו, ומי מהני בה תנאי והאמר ר"ש משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה', ותניא ריב"ב אומר מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה', ומבואר מד' הראשונים של"מ תנאי להפקיע קדושת סוכה וכיון שחל הקדושה תו לא פקע, אמר רב מנשיא בריה דרבא סיפא אתאן לסוכה דעלמא, הינו שעל סוכה דמצוה באמת לא מהני תנאי ומה שמהני תנאי הינו לסוכה דעלמא לר"י דס"ל שאם נפלה סוכה רעועה ביו"ט אסור להסיק דמיגו דאיתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכולי יומי, וע"ז מהני תנאי שאם מתנה שיוכל להשתמש בה כשיפול הרי זה מותר ול"א מיגו דאיתקצאי **ולמדנו** כאן דבר גדול דאף שלר"י כל דבר שאיתקצאי בביהש"מ איתקצאי לכולי יומא מהני תנאי להתיר וכן שיטת רש"י ורמב"ן כאן וכן הוכיחו תוס' שבת מד., אבל לגי' הרי"ף כאן בסוגיא אין מקור לדין זה, ומצינו כמה שיטות בראשונים שס"ל שלא מהני תנאי לר"י וגם בהתנה אמרי' מיגו וכו' ואסור כן מבואר בהשגות הראב"ד על הרז"ה כאן, וכן דעת תוס' בסוגיין [ואף שגרסו כגי' דידן כ' שלמסקנה

להריח בו מ"ט הדס דלריחא קאי כי אקצייה מריחא אקצייה אתרוג דלאכילה קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה, ומבואר עכ"פ שאסור להריח בהדס משום שהוקצה למצותו אף שאינו מבטלו ממצותו ומוכח שאיסור זה קיים אף באופן שאינו מבטל ממצותו, וא"כ במשתמש בסוכה באופן שאינו מבטל מקדושתה אף שאין לאסור משום איסור שחל ש"ש על הסוכה מ"מ יש לאסור משום יש לאסור מצד שהוקצה למצותו.

ושמעתיה שהגרש"ז עמד בזה וביאר דהנה הט"ז אירי לגבי להישען על הסוכה וזה י"ל שאין לאסור מצד האיסור שהוקצה למצותו וכמבואר בגמ' סוכה הנ"ל שאיסור דהוקצה למצותו הוא רק מדבר שעומד לשימוש זה כמו הדס שעומד לריח ומזה מקצה דעתו אבל אתרוג שאינו עומד לריח אינו מקצה דעתו מזה, ולפי"ז ניחא מאוד דלהישען בסוכה כיון שאין עומד לזה אין לאסור דלא הוקצה מזה [דעצים עומדות להסקה ורק מזה הקצה דעתו] והט"ז דן לאסור רק מצד האיסור דחל ש"ש על הסוכה [וזה יש לאסור גם כאלו שימושים שאין עומד לזה] וכלפי זה כ' חידש הט"ז שאין לאסור בדבר שאינו מבטל מקדושתה, אבל בד' הט"ז אין הדברים מתיישבים דמפורש בדבריו שם שיש להתיר מה"ט גם בסיכך בהדס וצ"ע.

כו: שטעמא משום שבעי' הכנה מ"מ אם התנה והכינו להדיא שכשיפול ישתמש בו לא חסר לו הכנה שהרי הכינו להדיא וחשוב מוכן לו מע"ש ועדיין יל"ע].

**בשיטת הרמב"ם וריב"ש שתנאי
מהני רק לר"ש בכוס קערה
ועששית אבל לר"י לא מהני תנאי**

בעיקר דין תנאי במוקצה מצינו שיטה שלישית והוא שיטת הריב"ש סי' צג' וכן שיטת הב"י סוס תקיח' בדעת הרמב"ם דהנה בגמ' לעיל מבואר שגם לר"ש של"א מיגו הינו בנר זוטא או סוכה רעועה שיושב ומצפה אבל בדבר שאין יושב ומצפה כמו כוס קערה ועששית או סוכה בריאה בזה מודה ר"ש דאמרי' מיגו ואסור כל השבת, והרמב"ן הביא מד' הירושלמי שאף שלר"ש באין יושב ומצפה אמרי' מיגו דאיתקצאי מ"מ אם התנה בכוס קערה שכשיכבה ישתמש מהני התנאי ומותר וכן בסוכה בריאה אם מתנה שכשיפול ישתמש בו מותר, וכ' הרמב"ן ור"ן שבת מה. שיש ללמוד שה"ה לר"י מהני תנאי בנר שכבה או בסוכה רעועה שנפלה.

וכ' הריב"ש סי' צג' שיש לחלק טובא די"ל שכל מה שמהני תנאי הינו רק לר"ש בכוס קערה ועששית אבל לר"י לא מהני תנאי, וכן מבואר בב"י סי' תקיח' [סוף ס"ח] בדעת הרמב"ם שלר"ש מהני תנאי בכוס קערה ועששית שאינו יושב ומצפה אבל לר"י לא מהני תנאי וצ"ב הטעם בזה.

ונראה שסברתם ברורה מאוד דבעצם יש את הטענה של הראב"ד שלר"י כן

אין מקור לזה ובאמת לא מהנין וכ"כ הב"י בדעת הרמב"ם כמשי"ת.

והנה סברת הראשונים שלא מהני תנאי ברורה דהנה לר"י כן הוא הדין שכל דבר שאסור ביהש"מ איתקצאי לכולי יומא וא"כ מה יועיל תנאי הרי גם לאחר התנאי בעצם בביהש"מ זה מוקצה והתנאתו הוא רק כשיפול ישתמש בו וסוף סוף כיון שבביהש"מ איתקצאי מן הדין שיהיה אסור כל היום, והראב"ד שם ממש כ' סברא זו ז"ל לעולם לרבי יהודה לא מהני ביה תנאה כשם שאין מועיל צפיית האדם שמצפה מתי תכבה נרו אלא כיון דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכוליה יומא, וסוכה רעועה נמי הרי אתקצאי לבין השמשות ועד"ז כ' המ"א סי' תקיח' סקי"ג וצ"ע בדעת הראשונים שכ' שמהני תנאי.

ויש לפרש דהנה לעיל הבאנו ב' דרכים בביאור גדר דין מיגו דאיתקצאי לר"י דברש"י כו: כ' שהוא משום שבעי' הכנה מבעו"י וכל שלא היה מוכן מבעו"י אסור לכל השבת וכ"ה בריטב"א סוכה מו: וברש"י בסוגיין כ' דלר"י אמרי' שכל דבר שאינו ראוי לכל השבת אמרי' שהקצה דעתו לכל השבת, והנה לדעת רש"י כו: דטעמא משום שבעי' הכנה לכאן מן הדין שלא יועיל תנאי דסו"ס כיון שבתחילת השבת היה מוקצה ולא הוכן הרי זה אסור, והשיטות שמהני תנאי ניחא יותר למה שכ' רש"י בסוגיין שטעמא דמיגו משום שאמרי' שהקצה דעתו לכל השבת ולזה ניחא דהיכא שהתנה הרי גילה דעתו שאינו מקצה דעתו לכל השבת ולכן מותר [ויתכן שגם לרש"י

א. בתוס' שבת כב. מבואר שמצד הוקצה למצוותו אין לאסור רק ביו"ט אבל בחוה"מ אין לאסור משום הוקצה למצוה דמוקצה אינו נוהג בחוה"מ, ולזה בעי' לטעם דביזוי מצוה דאסור גם בחוה"מ, ומה שבעי' לטעם דהוקצה למצוותו ותיפוק"ל שאסור משום ביזוי מצוה כ' תוס' דנ"מ לאסור אפי' נפלו דמצד ביזוי מצוה אין לאסור רק באופן שזה תולה ומשמש למצוה אבל בנפל אין ביזוי מצוה ולזה בעי' לטעם דהוקצה למצוותו ומד' הפוסקים משמע שנקטו כתי' זה.

והנה לתי' זה לכאור' אם נפלו בחול המועד מותר דמשום ביזוי מצוה אין לאסור דבנפלו אין ביזוי מצוה, ומשום שהוקצה למצוותו נמי אין לאסור משום שבחוה"מ אין איסור משום מוקצה, וכ"מ בהגה' אשר"י שם וכ"ה במהרש"א שם, אבל בשו"ת הרא"ש שם מפורש שאסור גם בנפלו בחוה"מ [וצ"ב הטעם] וכ"מ בשו"ע כאן וכמו שכ' הגר"א וכ' שם שזהו דלא כהגה"א ומהרש"א.

ב. בשו"ת הרא"ש סי' כד' אות ט' הביא י"א שס"ל שיש עוד נ"מ בטעמא דביזוי מצוה מה הדין אם התנה ואמר איני בודל כל ביהש"מ דמצד הוקצה למצוותו אין לאסור דכיון שאמר איני בודל הרי לא הקצהו למצוה אבל מצד ביזוי יש לאסור אף בהתנה דסו"ס כיון שמשמש לו למצוה

הוא הדין שכל דבר שאיתקצאי לביהש"מ אסור כל היום ומה מועיל תנאי סו"ס כיון שביהש"מ איתקצאי ממילא אסור הוא כל היום, אמנם כ"ז לר"י אבל לר"ש בעצם לית ליה מיגו דאיתקצאי ומה שס"ל שכוס קערה אסור משום שבזה שאין יושב ומצפה אז אמרי' שדעתו להקצות מזה כל היום וע"ז פשוט שיועיל תנאי שכאן שהתנה הרי גילה דעתו שאינו מקצה מזה כל היום⁷².

בטעם האיסור ליהנות מגוי סוכה

סככה כהלכתה ועטרה בקרמים ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים, שקדים, אפרסקים, ורמונים, ופרכילי ענבים, יינות, שמנים, וסלתות, ועטרות שבלים אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג, והנה ביסוד איסור דגוי סוכה מצינו ב' סוגיות בזה:

בגמ' שבת כב. מבואר שהאיסור משום ביזוי מצוה [ומזה למדו גם שיש איסור להרצות מעות לאור נר חנוכה משום ביזוי מצוה] ומבואר שם בגמ' שאבוהון דכולהו דם שאסור לכסות ברגל משום ביזוי מצוה, מאידך בגמ' שבת מה. מבואר שיסוד האיסור משום שהוקצה למצוותו [ומזה למדו שגם ר"ש דלית ליה מוקצה מודה שמוקצה למצוה אסור], והראשונים עמדו בזה מה בעי' לב' הטעמים ומצינו בד' הראשונים כמה נ"מ בזה:

⁷². וכמוכן זה ניחא רק למהלך ד' רש"י שטעמא דר"י משום חיסרון הכנה דאם כרש"י בסוגיין שאמרינן שהקצה דעתו לכל השבת אין לחלק בזה וזה ברור.

ראשונים] ומשני אמר רב מנשיא בריה דרבא סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה באמת לא מהני תנאה, ומק' ע"ז הגמ' וסוכה דמצוה לא והתניא סככה כהלכתה ועטרה בקרמים ובסדינין המצויירין וכו' ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו הרי שמהני תנאי גם בסוכה דמצוה מתרצת הגמ' אביי ורבא דאמרי תרוייהו באומר איני בודל מהם כל בין השמשות דלא חלה קדושה עלייהו אבל עצי סוכה דחלה קדושה עלייהו אתקצאי לשבעה.

והנה ראשית יש להדגיש שגם באופנים שמהני תנאי [והינו עכ"פ בנוי סוכה מהני ולרי"ף גם בסוכה עצמה עי' להלן] מהני רק תנאי של 'איני בודל ממנו ביהש"מ' דהינו שמעיקרא לא ייחדו למצוה ולכן זה מותר אבל אם עושה תנאי שיוכל להשתמש בו אח"כ כשיפול לא מהני וכמו שנקטה הגמ' מתחילה בפשיטות שבסוכה דמצוה לא מהני תנאי להתירו דכיון שחל קדושה או הקצאה למצוה תו לא פקע.

ובביאור הדין מתי מהני תנאי דאיני בודל נחלקו הראשונים [ותלוי גם בגירסאות הגמ'] שיטת רש"י שתנאי דאיני בודל מהני רק בנוי סוכה אבל בסוכה עצמה לא מהני תנאי וכן משמעות ד' הרמב"ם פ"ו מסוכה שכ' דין תנאי דאיני בודל רק בנוי סוכה לא בסוכה עצמה, אבל לפי גי' הרי"ף מוכח שמהני תנאי לא רק בנוי סוכה אלא גם בסוכה עצמה מהני תנאי דאיני בודל.

ויר"ע לשיטת רש"י ודעימיה מאי שנא נוי סוכה דלא מהני תנאי לנוי סוכה

יש ביזוי מצוה, ומה שבאמת מהני תנאי דאיני בודל הינו רק לאחר שנפלו דאז ליכא משום ביזוי מצוה [כתוס' הנ"ל] אבל בעודו קיים אף שהתנה אסור להשתמש, וכ"ה בטור סי' תרלח' בשם תי' אחר בתוס' עי"ש

ג. ברמב"ן בשבת מה. כ' לחד תירוצא שלא סגי בטעמא דהוקצה למצוותו לחוד דלולי טעמא דביזוי מצוה גם לא היה זה מוקצה למצוותו דכל עניין הוקצה למצוותו הוא משום שייחד אותו למצוה ואם לאו ביזוי מצוה אין זה מיוחד למצוה שהרי יכול לעשות גם שאר שימושים ולזה רק משום ביזוי מצוה הוקצה למצוותו, ומה שבעי' לטעם דהוקצה למצוותו ותיפוק"ל משום ביזוי מצוה לחוד עי' ברמב"ן דנ"מ או לנפל או ליו"ט אחרון.

והנה כאמור הבאנו שנוי סוכה אסור מב' סיבות משום ביזוי מצוה ומשום שהוקצה למצוותו, אמנם בגמ' כאן משמע שיש כאן איסור דאורי' ואותו איסור דאורי' שחל על הסוכה יש גם על נוי סוכה דטפל אליו וזהו שמק' הגמ' שכמו שלא מהני תנאי בסוכה דחל ש"ש ה"ה על נוי סוכה ועי' רש"י ור"ן מורמב"ן שבת מה. ועדיין צ"ע דבד' הראשונים משמע שזה אסור רק מצד הוקצה למצוה וביזוי וצ"ע.

תנאי בסוכה דמצוה

בדין תנאי בסוכה דמצוה הגמ' מביאה ברייתא ושויין בסוכת החג שהיא אסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ומק' הגמ' ומי מהני תנאה הרי חל ש"ש על הסוכה [וכיון שחל קדושה תו לא פקע עי'

ומאידך נוי סוכה יועיל תנאי גם באופן שיש איסור סתירה.

ג. במ"א תחילת סי' תרלח' נקט שהפשוט בר"ן שתנאי דאיני בודל מהני רק למה שאסור מדרבנן אבל למה שאסור מדאורי' לא מהני בטול [צ"ע היכן מצא דבר זה בר"ן], ולזה כ' המ"א שכל שהסוכה שאסורה רק מדרבנן כגון היותר מהכשר סוכה לר"ת או סוכה שנפלה לר"י יועיל בו תנאי.

בחידוש הרמב"ן שאיסור דנוי סוכה חל רק בביהש"מ

במה שמהני תנאי דאיני בודל כל ביהש"מ ע"י היטב ברמב"ן שהובא בב"י סי' תרלח' שצריך לומר איני בודל כל ביהש"מ 'של כל ח' ימים' ומשמע מזה שאיסור דנוי סוכה חל רק בביהש"מ של כל הימים וכ"כ הביאווה"ל סי' תרלח' ס"ב שאם תלה נוי סוכה באמצע יום חוה"מ לא חל עליו איסור [אפי' לא התנה] ומשום שאיסור דנוי סוכה חל רק ביהש"מ וכדמשמע מהרמב"ן הנ"ל, וזה צ"ע גדול דאיסור נוי סוכה שאסור משום ביזו מצוה או משום שהוקצה למצוותו מ"ט יהיה תלוי בביהש"מ הא לכאור' כל רגע ורגע מסוכות יש סיבה לאיסור ועמד בזה העמק ברכה סוכה עי"ש.

דמהני תנאי, ומצינו כמה ביאורים בראשונים:

א. ברש"י כ' שעצי סוכה אינו יכול להתנות עליהם תנאי זה שאינו בודל שהרי על כרחו יבדל מהם בין השמשות משום איסור סתירת אהל, משא"כ נוי סוכה שאין איסור סתירה בזה יכול שפיר לומר איני בודל, ויש ב' נ"מ: אם בנה סוכה בחוה"מ שאין איסור סתירה יועיל תנאי, מאידך בנוי סוכה באופן שמחובר באופן שיש איסור סתירה לא יועיל תנאי.

ב. בר"ן ביאר באופן מאחר וז"ל לא דמו נויין לסוכה דנויין לא מיתסרי אלא מפני שהוא מבטלן לגבי סוכה ולפיכך כל שהתנה עליהן ואמר איני בודל מהם כל בין השמשות הרי לא בטלן והרי הן כאילו עומדים חוץ לסוכה אבל סוכה עצמה על כרחו היא קדושה מגזרת הכתוב דמה חג לה' ע"כ, משמעות דבריו שבעצם לא מהני תנאי דאיני בודל על עיקר המצוה דע"כ כיון שהוא סוכה דמצוה חל עליו איסור אבל נוי סוכה האיסר שחל עליהם הוא מחמת שבטל לסוכה כלשון הר"ן 'דנויין לא מיתסרי אלא מפני שהוא מבטלן לגבי סוכה' ומהני התנאי שלא יבטלן לסוכה וממילא אינם נאסרים, ולשיטת הר"ן לא יועיל תנאי גם בחוה"מ

דף לא.

אומר הפנ"י דכאן מודה ר"ש דאסור דהוי כגרורות וצימוקים דמודה ר"ש שאסור כמבואר להלן מ:

ב. הר"ן כאן כ' שהטעם שאסור משום 'מעמר', רק שזה מבואר בר"ן שאין כאן איסור מעמר מן התורה [דאם היה איסור תורה מ"ט בקרפף לפי המשנה מותר] אלא מה"ת מותר משום שהוי כמלאכת אוכל נפש שמותר ביו"ט ורק שבשדה אסרו משום שמחזי כמעמר למחר.

ג. המ"ב סי' תקא' כ' בדעת הרמב"ם שהאיסור משום עובדין דחול.

ויש כמה נ"מ בזה: א. מש"נ מד' היש"ש שלרש"י כל האיסור רק לר"י דאית ליה מוקצה, אבל לר"ן ורמב"ם פשוט שאין זה תלוי בפלוגתת ר"י ור"ש לגבי וקצה. ב. כ' הט"ז סי' תקא' שבאופנים שזה אסור מהני ייחוד דכיון שייחדו להסקה לא הוי מוקצה וכמובן שכ"ז לשיטת רש"י שהאיסור משום מוקצה אבל אם האיסור משום מיחזי כמעמר או עובדין דחול פשוט שאסור גם באופנים אלו [ובעיקר ד' הט"ז עי' ביאווה"ל שם שכ' שנראה שגם לרש"י לא יועיל יחוד דכיון ששיערו חכמים דאסח דעתיה אפילו הכינן מתחלה לא מהני דודאי לא גמר בדעתו].

בר' המ"ב סי' תקא' סק"כ מבואר עוד נ"מ בזה: הנה בגמ' מבואר שלדינא

בטעם שאין מביאים עצים בשדה

מן המפוזר

מביאין עצים מן השדה מן המכונס ומן הקרפף אפילו מן המפוזר, ביאור הדברים הנה עצים ביו"ט אינן מוקצה משום שעומד להסקה, וכאן מבואר במשנה שלא כל העצים מותרים דעצים שבשדה מותר רק באופן שהעצים מכונסים אבל אם הם מפוזרים בשדה אסור, ובקרפף מותר תמיד גם כשהם מפוזרים, ובגמ' מבואר שמתני' יחידאה ולמעשה קי"ל שבשדה אסור תמיד ובקרפף במכונס הוא דשרי אבל במפוזר אסור, ועכ"פ זה מוסכם לכו"ע שעצים בשדה במפוזר אסור, וצ"ע הטעם, ונחלקו בזה הראשונים:

א. ברש"י כאן כ' שהטעם משום מוקצה דבשדה כשזה מפוזר אין דעתו ע"ז ומוקצה דעתו מזה גם להסקה והוי מוקצה, משא"כ במכונס כיון שכינסו מעיו"ט גלי דעתיה דסמיך עליה ואינו מוקצה דעתו מזה ובקרפף תמיד אינו מוקצה לפי המשנה משום דכיון שהוא משתמר דעתו על כל מה שיש שם ולא הוי מוקצה.

וב' היש"ש סי' ו' שלפי"ז המשנה אזלי כר"י דאית ליה מוקצה אבל לר"ש דל"ל מוקצה מותר [דומיא דפלוגתם באוצר שלר"י אסור ולר"ש מותר], והפנ"י כ' שזה דוחק גדול להעמיד את המשנה כר"י, לכן

של 'מעמר' שהוא אב מלאכה, ותי' תוס' שאין מעמר רק במקום גידולן וכאן שדה וקרפף אין זה מקום גידולן של העצים ואין בזה איסור מעמר, והוכיחו כן מגמ' שבת עג: שם מבואר שחיוב מעמר הוא רק באוסף מלח 'ממילחאתא' ע"ש.

והנה הבאנו לעיל מד' הר"ן שכ' שכאן אין משום מעמר משום שהיה מלאכת אוכל נפש וצ"ע מה תמהו התוס' הרי באמת יש להתיר משום שהיה מלאכת או"נ, וכ' הפנ"י: א. תוס' ס"ל שזה לא נחשב למלאכת או"נ רק מכשירי או"נ שהרי אינו עוסק רק בעצים שהם הכשר הבישול והרי מכשירי או"נ שאפשר מבעוי לכו"ע אסור מדאורי'. ב. עוד כ' הפנ"י שס"ל לתוס' שגם אם היה מלאכת או"נ מ"מ הרי קי"ל שגם מלאכת או"נ שהותר הינו רק מלישה ואילך ומעמר הוא מלאכה דקודם לישה שלא הותר אפי' באו"נ עצמו.

ובעיקר ד' תוס' שס"ל שאין חיוב מעמר רק ממקום גידולו הנה בשיטת הרמב"ם כ' כמה אחרונים שחולק ע"ז: דהנה הרמב"ם בפ"ח משבת בהביאו דיני מעמר לא הזכיר כלל שהחיוב רק במקום גידולו, ויותר מזה מבואר בפכ"א שם שיש חיוב גם שלא במקום גידולו שם דכ' שאם דיבק פירות 'בחצר' עד שעשאן גוף אחד חייב משום מעמר, והרי חצר אינו מקום גידולו של הפירות ומ"מ יש חיוב מעמר וע"י בהגה' הרמ"ך שתמה על הרמב"ם בזה למה חייב משום מעמר הרי אין זה מקום גידולו אמנם לכאור' דעת הרמב"ם שאין כזה דין דבעי' שיהיה מקום גידולו

מכונסין נמי אסורים וכ' רש"י שכיון שיכול הרוח לבוא ולפזר אותם אז אין דעתו עליהן והוי מוקצה, וכ' הר"ן שלפי שיטתו שאסור משום מיחזי כמעמר הנה מן הדין כל האיסור קיים רק במפוזר שאסור לאסוף אותם אבל במכונס לא שייך האיסור ומה שאסרו במכונס משום דילמא הרוח יפזרם ויבוא למחרת לאסוף ויעבור על מעמר לכם אסור גם במכונס, והנה בהמשך הגמ' מבואר ש'אי אתנח מנא מאתמול עליהו שפיר דמי', והטעם מבואר בר"ן שלפי רש"י מותר דתמיד במכונס אסור משום שמא יתפזר ומוקצה דעתו אבל כאן שמנח מנא לא יתפזר ואינו מוקצה דעתו מזה, וכ' הר"ן שלשיטתו טעם ההיתר דכל שמנח עליו מנא אין חשש שיעוף ברוח ולכן מותר, וכ' המ"ב שם שאם הניח עליו מנא מאתמול ואח"כ נפל ממנו המנא ונתפזר האם מותר לקחת העצים דבר זה תלוי בפלוגתת הרש"י והר"ן שלשיטת רש"י שהטעם משום מוקצה הנה כאן כיון שכבר הניח מנא ולא הקצה דעתו ממנו אין זה מוקצה, אבל לשיטת הר"ן כל ההיתר באופן שזה מכונס דאין לחוש שיתפזר אבל אם נתפזר אסור משום מיחזי כמעמר וזה ברור.

בטעמא דמביאים עצים מן המפוזר ולא אסרו משום מלאכת מעמר - ובמלאכת מעמר האם יש תנאי שיהיה במקום גידולו

בעיקר המשנה שמבואר שמותר להביא עצים מן הקרפף אפי' מן המפוזר תוס' תמהו בזה מ"ט אין כאן איסור דאורי'

ועי' מש"נ שם] אבל דיבוק פירות שהדרך לעשותו בבית כבשדה בזה חייב אף בבית שכן הוא הדרך, וכע"ז כ' המ"ב סי' שמ' סקל"ז 'דבאופן זה עשוי לעשות גם בבית כבשדה' [ועי"ש שציין לד' המעשה רוקח].

ב. עי' היטב בנשמ"א כלל יג' שכ' שדיבוק שעשאו לגוש אחד ממש בזה יש חשיבות למעשהו וחייב אף שלא במקום גידולו, ורק באוסף פירות בלא חיבור ודיבוק בזה הוא דבעי' חשיבות זו שיהיה במקום גידולו.

בטעם הדבר שקורה שנשברה אסורה לר"י ומ"ט לר"ש שרי

אין מבקעין עצים לא מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב ואין מבקעין לא בקרדום, ולא במגרה, ולא במגל, אלא בקופיץ, ובגמ' והאמרת רישא אין מבקעין כלל אמר רב יהודה אמר שמואל חסורי מחסרא והכי קתני אין מבקעין מן הסואר של קורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב, וטעמא דסואר אסור בכל גוונא מבואר בראשונים דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, וקורה שנשברה מבואר בתוס' לעיל ב: שהיינו קורה שהוקצה לח"כ ונשברה שהיא גם אסורה משום מיגו דאיתקצאי, והנה בגמ' לעיל ב: מבואר שסתם משנה דידן כר"י דאית ליה מוקצה, והראשונים נתקשו שהרי סואר של קורות הוא מוקצה מחמת ח"כ שמודה ר"ש שזה אסור [כמבואר שבת קנז]. וכ' הראשונים שראיית הגמ' שמשנתינו כר"י מקורה שנשברה שאסור ומשום מיגו דאיתקצאי והרי ר"ש חולק ולית ליה מיגו דאיתקצאי כמבואר לעיל ל:

רק שתמוה מה יעשה הרמב"ם עם המשנה שלנו שמפורש שמותר לאסוף בקרפף מן המפוזר ומ"ט לא אסרו משום מעמר וכ' תוס' משום שאין זה במקום גידולו אך לשיטת הרמב"ם שס"ל שיש חיוב גם שלא במקום גידולו הדרא ק' לדוכתא, [ובפשוטו י"ל ע"פ הר"ן שס"ל שהוי מלאכת או"נ עי' לעיל].

והמנח"ח במוסך השבת מלאכת מעמר כ' ליישב ע"פ מה שכ' שם לדייק מד' הרמב"ם שחיוב מעמר יש רק 'באוכל' ולא בעצים, ונתקשה מנ"ל לרמב"ם הא, וכ' שהרמב"ם לשיטתו אזיל שס"ל שיש חיוב מעמר גם שלא במקום גידולו ולפי"ז קשה מהמשנה היאך שרי לאסוף עצים מן המפוזר מה עם חיוב מעמר וע"כ שאין חיוב מעמר בעצים, עכ"פ לפי"ז מתיישב משנתינו גם לדעת הרמב"ם שאין חיוב מעמר בעצים.

והנה בעיקר ד' הרמב"ם מצינו בכמה אחרונים שהרמב"ם נמי מודה שיש חיוב מעמר רק במקום גידולו ומה שכ' הרמב"ם שיש חיוב מעמר בדיבוק פירות בחצר והרי חצר הוא שלא במקום גידולו כ' האחרונים בדעת הרמב"ם שמחלק בין העמדת ערימת חיטין או עצים שאינו חייב רק במקום גידולו לבין 'דיבוק פירות' שזה חייב גם שלא במקום גידולו ובטעם החילוק מצינו ב' דרכים בזה:

א. במעשה רוקח פ"ח משבת ה"ו שכ' שהנה הטעם שחיוב מעמר יש רק במקום גידולו הוא משום שזהו הדרך לגמרו בשדה והוי גמר מלאכת השדה ואין הדרך לגמרו בבית [ואין זה מלאכת מחשבת כמבואר לעיל יג:

כעושה מלאכה] הא לכא' יש לאסור משום איסור טוחן, והנה היה מקום לומר שיש כאן היתר של מלאכת או"נ אך עי' ראשונים שלכא' זה נחשב רק למכשירי או"נ דאסור כל היכא שהיה אפשר מבעו"י וה"נ היה אפשר מבעו"י ועי' בסמוך, ומצינו כמה תירוצים בראשונים:

א. המרדכי כאן אות תרצ' כ' בשם הראב"ה שהאיסור טוחן הוי כשחותך לחתיכות דקות אבל חתיכות גדולות אין בזה משום טוחן ולזה כ' המרדכי דאה"נ לחתוך עצים לחתיכות דקות באמת אסור אפי' בקופיץ משום טוחן וכאן דמבואר שמותר אירי בחתיכות גדולות דאין בזה משום טוחן ומ"מ בקרדום אסור משום עובדין דחול ובקופיץ שרי.

ב. המאירי כ' שיש כאן היתר של מכשירי או"נ וכ"ת הרי היה אפשר מבעו"י כ' המאירי שעצים לא נחשב לאפשר מבעוד יום דאין אדם יודע כמה עצים יצטרך ביו"ט וכל היכא שא"א מבעו"י קי"ל כר"י שמכשירין מותר.

ג. הראב"ד פ"ד מיו"ט ה"י כ' חידוש גדול דאף שלר"י שמכשירין שאפשר מבעו"י אסור מ"מ מהני שינוי ולזה כ' דלכן שרי בקופיץ משום שינוי [ולד' הראב"ד מה שאסור בקרדום אין זה רק משום עובדין דחול אלא שאסור משום מלאכה דהוי מכשירים דאפשר מבעו"י דאסור מדאורי' ורק בקופיץ דאיכא שינוי שרי].

ד. עוד כ' הראב"ד שם שגם לרבנן שס"ל שמכשירין תמיד אסור כאן מותר וז"ל ואפשר דבקוע עצים מפני שאי אפשר לאפות

והראשונים נתקשו דהנה בגמ' לעיל ל: ובשבת מד. מבואר שגם ר"ש דלית ליה מיגו דאיתקצאי הינו רק היכא שיושב ומצפה כמו נר זוטא שכבה או סוכה רעועה שנפלה, אבל באופן שאין יושב ומצפה כמו כוס קערה ועששית או סוכה בריאה מודה ר"ש דאמרי' מיגו דאיתקצאי ואסור וה"נ קורה שנשברה הרי אינו יושב ומצפה ומודה ר"ש דאסור, והרשב"א כאן תי' דאירי גם בבתי חדתי ומבואר בגמ' בשבת מג. שבתי חדתי עבידי דפקעי והוי מצב של יושב ומצפה שיפול, ותוס' לעיל ב. כ' שמזה שנפל ונשבר הרי זה הוכחה שעמד שישבר והוי כיושב ומצפה.

מ"ט לא אסרו לחתוך עצים בקופיץ משום מלאכת טוחן

נתבאר במשנה שאם הקורה נשברה בעיו"ט בכה"ג אין איסור משום מוקצה שהרי זה נשבר מעיו"ט ומוכן הוא להסקה ומ"מ אסור לבקוע אותו לא בקרדום ולא במגרה, ולא במגל, אלא בקופיץ וכ' רש"י שהטעם שאסור משום שנראה כעושה מלאכה ולכן בכל אותם כלים קרדום וכו' שהדרך לעשות בו מלאכה אסור ורק בקופיץ מותר שאינו עומד למלאכה שרי.

והראשונים עמדו כאן בשאלה דהנה בגמ' שבת עד: מבואר אמר רב מנשה האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן, הינו דמי שחותך עצים לחתיכות קטנות עובר משום טוחן וא"כ מדוע מותר לחתוך את העצים בקופיץ וגם בקרדום משמע ברש"י שאסור רק משום שנראה

מכשיריין אבל ביקוע לצורך הבערה לחימום כנגדן חשוב כגוף או"נ שהרי הוא נהנה מגוף העצים וזה שרי גם כשאפשר מבעו"י שהוי כגוף הדבר ולא כאו"נ, וממילא גם לבשל בהם שרי ע"י מתוך מתוך שהותר לבקע לחימום שרי גם לבשל נוכ' רעק"א (בהגה' שער המלך הלי' יו"ט) ללמוד מד' הר"ן שאמרי' מתוך להתיר מכשיריין ותמה בסתירת הר"ן בזה ואכמ"ל].

ולבשל בלא עצים עשו אותו כדיכת המלח והתירו אותו על ידי שינוי עי"ש, וכעי"ז מבואר ברמב"ם רפ"ג ור"ן סופ"ק דהחשיבו זה כמלאכת או"נ ולא כמכשיריין.

ה. הר"ן תירץ שיש ב' אופנים של ביקוע עצים האחד ביקוע לצורך לבשל בעצים אלו, ועוד אופן של ביקוע עצים בשביל להבעירם לעשות מדורה להתחמם כנגדם, וכ' הר"ן שאמנם ביקוע לצורך בישול חשוב

דף לא:

השטמ"ק להלן לה. הוסיף שהרי העובר על ד' חכמים חייב מיתה, ובפשוטו י"ל שאדם אינו מקצה דעתו כ"כ מאיסור שאסור רק מדרבנן ועי' לשון הטור סו"ס תקיח ועדיין צ"ע ועי' בחת"ס שבת מד. מה שכ' בביאור ד' רש"י וראה הערה 73.

ב. בתוס' כ' ליישב שמתני' ר"ש היא דלית ליה מוקצה.

ג. הרמב"ן כ' ז"ל יש סברא לומר שאף הפירות אין נעשין מוקצין מחמת הבית כיון שאין בעצמן איסור לא אמרו בנר אלא מפני שנעשה בסיס לדבר האסור ואין הפירות הסגורין בבית בסיס לבית והוא לא הקצה דעתו מן הפירות בשביל פירות עצמן אלא דעתו עליהן לאכילה כל זמן שיוכל ליקח אותן ע"כ. מבואר ברמב"ן שמוקצה מחמת איסור שאסור הינו רק בדבר שאסור 'מצד עצמו' כמו סוכה רעועה שהסוכה עצמה אסורה בסתירה וממילא נאסרה הסוכה, אבל כאן אין הפירות מצד עצמן אסורים רק מחמת דבר חיצוני משום סתירת הבית בזה ל"א מיגו דאיתקצאי [ומשמע ברמב"ן הטעם שכל כה"ג אינו מקצה דעתו],

מ"ט בית שנפחת לא אסרינן להפירות משום מיגו דאיתקצאי

מחמת איסור סתירה

בית שהוא מלא פירות ונפחת נוטל ממקום הפחת, מבואר בד' רבנן שלפחות אסור משום איסור סתירה או איסור מוקצה אבל אחר שנפחת מותר לקחת מהפירות ורש"י והראשונים התקשו מדוע מותר ליטול ממקום הפחת הרי כיון שביהש"מ לא היה לו גישה לפירות רק ע"י סתירה ממילא הו"ל מוקצה מחמת איסור וכיון שאיתקצאי ביהש"מ איתקצאי לכולי יומא, ומצינו כמה תי' בראשונים בזה:

א. רש"י כ' שמה שבמוקצה מחמת איסור אמרי' מיגו ה"מ מוקצה מחמת איסור דאורי' אבל כאן שהוי מוקצה מחמת איסור דרבנן [ומשום שאירי באוירא דליבנין] ל"א בזה מיגו דאיתקצאי וכ"כ הראש וכ' דנ"מ לדינא באופן שזה בית גמור מחובר בטיט שיש איסור דאורי' בסתירתו בכה"ג אם נפחת הבית הפירות יהיו אסורים דמיגו וכו'. **והנה** ד' רש"י צ"ע מה לי מוקצה מחמת איסור דאורי' או דרבנן ועמד בזה

73. שם כ' ב' טעמים: א. הא קי"ל שקטן האוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו והנה שיטת הרשב"א שכשהאיסור הוא מדרבנן מותר גם לספות לו איסור בידיים ונמצא שכל מאכל האסור מדרבנן בעצם חזי לקטנים ולכן לא הוי מוקצה. ב. עוד כ' לבאר שהרי מוקצה חל בביהש"מ וקי"ל כרבי של"ג על שבות ביהש"מ.

מותר, ובחזו"א מבואר שההגדרה של 'נאה' 'ולא נאה' אינו תלוי האם הוא יפה או לא יפה אלא הדבר תלוי הא קובע כאן פתח קבוע להוציא או שכל מטרתו הוא רק להוציא את המאכל.

והנה בקופ"ש באופן שפותח את הקופ"ש ומוציא מיד את כל תכולתו בעצם הוא מוגדר כפתח שלא נאה שמן הדין להתיר, וכ' החזו"א מתחילה שמ"מ יש לאסור מדרבנן שמא יתכוין לעשות פתח נאה [עי' להלן לג:], ובסו"ד חידש החזו"א שבקופ"ש גם אם יעשה פתח שאינו נאה 'חייב' דכל פתח אפי' לא נאה דינו כפתח נאה וחייב, וז"ל ואפשר אף בדעתו לזרקה [שאו זה מוגדר כפתח שאינו נאה] אין מתחשבים בכוננתו דלא מצאנו היתר שבירה אלא ביש לחבית פתח אבל גשם חלול בפנים וסתום מכל צד כל שעושה פתח חשוב בנין והכא שמחליף גוף אטום לצורת כלי בכל שבירה שעושה חשוב נקב יפה עכ"ד⁷⁴.

ולמה שנקט החזו"א שיש איסור תורה בפתיחתו לפי"ז מי שעבר ופתח יהיה אסור לאכול למה שהחמיר המ"ב לחוש לשיטת רש"י שמוקצה מחמת איסור דאורי' אסרינן אף בבית שנפחת שהאיסור

וכ"כ המ"מ והב"י סי' תקיח' וכן פסק השו"ע ונ"מ שגם כשיש בנין גמור שאיסור סתירתו מדאורי' אסור, והביאוה"ל כ' שיש לחוש לשיטת רש"י שהיכא שאיתקצאי מאיסור דאורי' אסור ויש להקל כהרמב"ן רק בשעת הדחק.

בדין קופסת שימורים שנפתחה בשבת

והנה נדון הנ"ל נוגע מאוד למעשה בדין קופסאות שימורים שנקטינן לאיסור מה הדין אם נפתח קופת השימורים באמצע השבת [כגון ע"י ישראל הסובר כדעת המקילים בפתיחת קופ"ש] האם הפירות אסורים משום מוקצה:

וראשית בדין קופסאות שימורים [קופס"ש] יש לברר את שיטת החזו"א סי' נב' סקי"א בזה: במשנה בשבת קמו. ולהלן לג: מבואר שאדם שיש לו חבית סגורה בטיט ובא לפתוח שם פתח הדבר תלוי שאם עושה בו 'פתח נאה' יש בזה איסור תורה בעשיית הפתח משום מכה בפטיש [אם הוא פסח העשוי להכניס ולהוציא], ואם עושה פתח לא נאה וכל מטרתו הוא רק להוציא את המאכל הרי זה

⁷⁴. ובביאור ד' החזו"א ידוע לבאר בב' אופנים: א. בפשוטו יש לפרש שכוננתו שגוף אטום אינו כלי' ונמצא שבפתיחת הכלי אפי' בפתח לא נאה 'עשאו לכלי' ולזה אף פתח לא נאה חייב משום מכב"פ, ומה שחייב רק פתח נאה הינו היכא שכבר יש פתח לחבית ובא לעשות פתח נוסף בזה הוא שבעי' חשיבות פתח [וכן נקט הגרש"ז וכן ביאר בארחו"ש פי"ב הערה ו']. ב. אבל מד' החזו"א משמע שגם גוף אטום חשוב כלי וחייב משום עשיית פתח [לא משום 'עשיית כלי'] רק כוונת החזו"א שכלי אטום אפי' פתח לא נאה הוי 'כפתח נאה' וכלשונו שם: והכא שמחליף גוף אטום לצורת כלי בכל שבירה שעושה חשוב נקב יפה [ומוכח מזה שנקט החזו"א שם שבעי' פתח העשוי להכניס ולהוציא ואכמ"ל].

דאין חיבור בטיט מדרבנן אסור אף שאין חיבור בטיט, וכן משמע בתוס' כאן שכ' שיש ללמוד מכאן שמוקצה מותר ביו"ט לצורך או"נ, וק' הרי רבנן נחלקו וקי"ל כרבנן וע"כ שרבנן נחלקו מצד סתירה וכנ"ל.

מ"ט דרבנן שטלטול מוקצה אסור לצורך אוכל נפש

בתוס' כ' שמוקצה מותר לצורך אוכל נפש ולמש"נ מד' הר"ן רבנן חולקים וס"ל שלא התירו מוקצה לצורך או"נ, וק' מ"ט דרבנן הרי מותר לעשות אפי' מלאכת גמורה לצורך או"נ כ"ש מוקצה שיהיה מותר לצורך או"נ.

וידוע לבאר בזה ע"פ מה שכ' החת"ס או"ח סי' קמט' [הובא בקה"י סי' כ'] שנתקשה מ"ט תחומין אסור ביו"ט אף לצורך או"נ [כמבואר להלן מ.]. והרי אפי' מלאכה מותר לצורך או"נ כ"ש תחומין, ות"י החת"ס שרק דבר האסור משום 'מלאכה' הוא שמותר ביו"ט לצורך או"נ אבל תחומין דאינו אסור משום מלאכה רק הוי אסור בפנ"ע זה אסור רק לצורך או"נ, ולפי"ז ניחא שגם מוקצה אינו אסור מלתא רק דהוי אסור חדש בפנ"ע וזה מן הדין לאסור גם ביו"ט והארכנו בזה טובא לעיל ח.

חיצוני וכ"כ בארחו"ש פי"ט בשם החזו"א שהחמיר בקופ"ש שנפתח בשבת שלא לאכול ממנו וראה הערה מה שיש לדון בזה ⁷⁵.

בפלוגת ר"מ ורבנן אם יש איסור לסתור אורא דליבני

בית שהוא מלא פירות ונפתח נוטל ממקום הפחת ר"מ אומר אף פוחת לכתחלה ונוטל, ובגמ' והא קא סתר אהלא [ומ"ט דר"מ] אמר רב נחומי בר אדא אמר שמואל באורא דליבני [אבנים בלא חיבור טיט] וס"ל לר"מ שאין בזה איסור סתירה, ויש לברר מ"ט דרבנן שאסור לסתור הרי כיון שאין חיבור בטיט מן הדין שיהיה מותר לסתור, וכ' האבנ"ז סי' ריד' שכ' שנחלקו בזה הראשונים:

א. מד' הר"ן משמע שאה"נ גם רבנן מודו שמצד סתירה אין לאסור שהרי מדובר באורא דליבני רק שרבנן סוברים שאסור משום מוקצה וכמבואר בגמ' בהמשך שבעצם יש כאן משום מוקצה רק שר"מ ס"ל שהתירו מוקצה לצורך או"נ ורבנן ס"ל שלא התירו. ב. אבל בד' הריטב"א עירובין לד': מבואר שרבנן נמי מודו שמצד מוקצה אין לאסור [דהוא לצורך או"נ] ורק שס"ל שאסור משום סתירה ואף שמדאורי' מותר

⁷⁵. אמנם יש לדון שקופ"ש בזמנינו יתכן שגם לחזו"א האיסור יהיה רק מדרבנן, דהנה בחזו"א שם מבואר שגם בקופ"ש מה"ת חייב רק בפתח העשוי להכניס ולהוציא, ובזמן החזו"א היה זה פתח העשוי להכניס ולהוציא כמבואר בדבריו שם שהיו שומרים שם מסמרים אבל בזמנינו שעשוי להוציא ולא להכניס יש בזה רק איסור דרבנן גם לחזו"א וממילא אם נפתח מותר וצ"ע.

דומה טפי לבנין ולכן בזה לא התירו ועדין צ"ע] ובצל"ח כ' לבאר בזה דהנה בגמ' לעיל מבואר שבאורא דליבני מלבד איסור סתירה יש בזה עוד איסור של מוקצה [ורק שהתירו טלטול מוקצה משום שמחת יו"ט כמו שכ' תוס' ולזה כ' הצל"ח שגם רבנן מודים שהתירו איסור סתירה דרבנן לחוד משום שמחת יו"ט וכן התירו טלטול מוקצה לחוד משום שמחת יו"ט, ומה שרבנן אסרו במשנה משום שיש ב' איסורים בזה גם איסור סתירה דאורא דליבני וגם טלטול מוקצה, וב' איסורים לא התירו משום שמחת יו"ט, ולפי"ז נחא מאוד שכ"ז בסתירת אורא דליבני שבוה יש ב' איסורי וכנ"ל, אבל בחותמות שבקרקע שיש רק איסור אחד דרבנן של סתירה [ואין כאן משום מוקצה] זה גם לרבנן התירו משום שמחת יו"ט

סתירת חותמות שבקרקע האם הוא מדאורי' או מדרבנן

כאמור שיטת שמואל שחותמות שבקרקע אסור אפי' ביו"ט, והגמ' מביאה בהמשך הדברים ברייתא כשמואל שאסור אפי' ביו"ט, אבל בברייתא הראשונה מבואר שחותמות שבקרקע אף שבשבת אסור ביו"ט מותר, והנה לפי הברייתא הסוברת שמותר וודאי שס"ל שחותמות שבקרקע איסורו רק מדרבנן ולכן אף שבשבת אסור ביו"ט התירו משום שמחת יו"ט, ויש לדון בטעמא דשמואל [והברייתא השניה] שס"ל שאסור גם ביו"ט האם ס"ל שאמנם אסור רק אף מדרבנן ומ"מ ס"ל שלא התירו איסור זה

הטעם שלרבנן לא התירו סתירת אורא דליבני משום שמחת יו"ט ואילו לחתוך חותמות שבקרקע התירו

גמ' אמר שמואל חותמות שבקרקע [דלתות של פתחי בורות] מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך, שבכלים מתיר ומפקיע, וחותך אחד שבת ואחד יו"ט, והחילוק בין קרקע לכלים מבואר ברש"י שבקרקע אסור משום שיש בנין וסתירה בקרקע, משא"כ בכלים מותר שהרי קי"ל אין סתירה ובנין בכלים.

והנה בד' שמואל מבואר שחותמות שבקרקע אסור בין בשבת ובין ביו"ט, והגמ' שואלת מברייתא שמפורש שם שחותמות שבקרקע אמנם אסור בשבת אבל ביו"ט מותר, וזה סותר את ד' שמואל שאמר שאסור בין בשבת בין ביו"ט, והגמ' ניסתה לומר שאולי דבר זה מיתלי תלי במח' ר"מ ורבנן במשנה שלר"מ שמותר לסתור אורא דליבני משום שמחת יו"ט ה"ה התירו להתיר חותמות שבקרקע, ולרבנן שלא התירו איסור סתירה [אף שהוא רק מדרבנן] משום שמחת יו"ט, ה"נ לא התירו חותמות שבקרקע, דוחה הגמ' מברייתא מפורשת שגם לפי רבנן שס"ל במשנה שלא התירו סתירה באורא דליבני מ"מ חותמות שבקרקע גם לפי רבנן אף שבשבת אסור ביו"ט מותר.

ויר"ע בטעמא מ"ט דרבנן שבמשנה לא התירו סתירת אורא דליבני משום שמחת יו"ט, ואילו חותמות שבקרקע התירו משום שמחת יו"ט [ואולי אורא דליבני

ונמצא שיש כאן נדון באיסור חותמות שבקרקע האם אסור מדאורי' או מדרבנן.

והנה דעת שמואל שאסור מדאורי' נחא מאוד שהרי יש בנין וסתירה בקרקע וצ"ע בדעת הברייטא שאסור מדרבנן ועי' רש"י עירובין לה. שביאר ז"ל וחותמות שבקרקע אסור גזירה דרבנן היא, דמיחזי כסותר 'ולא סותר בנין ממש הוא דהא פתיחת דלת בעלמא הוא' [ובעיקר הדבר האם חותמות שבקרקע אסור מדאורי' או מדרבנן עי' ביאור"ל סי' שיד' ס"י שרצה לתלות זה במח' רש"י ותוס'].

משום שמחת יו"ט [כי היכי שלרבנן במשנה לא התירו סתירת אורא דליבני משום שמחת יו"ט] או י"ל שטעמא דס"ל שסתירת חותמות שבקרקע יש בזה איסור דאורי'.

וברש"י משמע שטעמא דשמואל שאיסור סתירתו דאורי' דהנה ברש"י כשביאר טעמא דהברייטא שחותמות שבקרקע ביו"ט מותר כ' אלמא חותמות הקשורים אין בהן משום סתירה מדאורייתא ובשבת מדרבנן הוא דאסור, משמע מזה שלשמואל שאסור ביו"ט הוא משום שס"ל שחותמות שבקרקע יש בזה איסור תורה,

דף לב.

להיתר אסור לעשות תשמיש זה [ונכגון לר"נ סכין כיון שעומד לחיתוך לחם ובשר מותר רק לחתוך בשר ולחם ולא חבלים] ומה"ט ס"ל שאסור להסיק בכלים דאין זה תשמישו המיוחד לו דכלים עומדים להשתמש בהם לא להסיק בהם, ועי' להלן בגדר מוקצה דר' נחמיה.

מדוע אסור להסיק במוקצה הרי מוקצה הותר לצורך אוכל נפש

הנה בעיקר הדין שאין מסיקים בשברי כלים משום מוקצה תמוה דהנה כבר נתבאר מד' תוס' שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש וא"כ כאן שמסיק בשברי כלים לצורך או"נ מ"ט יהיה אסור להסיק בהם, ואת הישוב לק' זו מצינו בד' המהרש"א להלן לג. שם כ' שרק 'טלטול' מוקצה הותר לצורך או"נ אבל אכילה וכן שימוש במוקצה אסור אף לצורך או"נ, וכ"כ במ"א סי' סי' תקט סקט"ו, ולפי"ז ניחא מאוד שכאן מדובר שבא להסיק ולהשתמש בו זה אסור גם לצורך או"נ.

ויל"ע מאי שנא טלטול מוקצה משימוש ואכילה במוקצה, ועי' קהלת יעקב

בדין הסקה בכלים ושברי כלים

תני חדא מסיקין בכלים⁷⁶ ואין מסיקין בשברי כלים, ותניא אידך מסיקין בין בכלים בין בשברי כלים, ותניא אידך אין מסיקין לא בכלים ולא בשברי כלים, לא קשיא הא רבי יהודה, הא רבי שמעון, הא רבי נחמיה.

ביאור הדברים כידוע נחלקו ר"י ור"ש בדין מוקצה ר"י אית ליה מוקצה ור"ש ל"ל מוקצה ואחד המחלוקות שביניהם בדין מוקצה מבואר בגמ' שבת כט. ושבת קכד: בדין כלים שנשברו ואין ראוי למלאכתן הראשונה [רק שראוי לכסות מנא], לדעת ר"י שמוקצה אסור ה"נ אסור משום נולד דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי, ור"ש דל"ל מוקצה ל"ל נולד ומותר, ולזה הברייתא שכ' שמסיקים בין בכלים בין בשברי כלי ר"ש היא דל"ל נולד, והברייתא שכ' שמסיקים בכלים ולא בשברי כלים ר"י הוא שאית ליה מוקצה ונולד, והברייתא שכ' שאין מסיקים אפילו 'בכלים' ר' נחמיה הוא שס"ל שאפי' כלי שמלאכתו להיתר מותר להשתמש בו רק לתשמישו המיוחד לו אבל לתשמישו שאינו עומד אליו אף שהוא כלי שמלאכתו

76. בעיקר דינא דמסיקים בכלים עי' מ"א סי' תקא' שכ' שאירי באין לו עצים להסיק בהם דאם יש לו כלים להסיק בהם אסור להסיק משום בל תשחית.

דהברייתא הסוברת שלר"נ מותר להסיק בכלים ביו"ט.

ויש לבאר בזה ובהקדם דהנה בעיקר דינא דר' נחמיה שמותר לטלטל כלי רק לצורך המיוחד לו ידוע לחקור האם הוא מלתא דמוקצה הינו שאדם מקצה דעתו משאר שימושים [ומבואר לפי"ז שיש הקצאה לחצאין] או י"ל שאין זה מצד מוקצה רק משום 'גזרת כלים' דהנה מבואר בגמ' שבת קכג: שמתחילה אסרו את כל הכלים אפי' כלי שמלאכתו להיתר [משום שראו שזולזלו באיסור שבת] והתירו וס"ל לר"נ שהתירו רק לצורך המיוחד לו ולצורך שאינו מיוחד לו לא התירו ונשאר באיסורו בגזרת כלים, ויש הרבה ראיות לכאן ולכאן ואכמ"ל⁷⁷.

והנה נראה פשוט שהחומרא של 'שימוש במוקצה' הוא רק במה שאסור משום הקצאה דבזה חמור יותר ומשום חיסרון הכנה דמה שמקצה דעתו אינו מוכן לו, אבל מה שאסור מגזרת כלים ולא משום הקצאה אין בו חיסרון הכנה וזה ברור, ולזה י"ל שבהא פליגי הבריתות כאן, דהברייתא שאוסרת ביו"ט ס"ל שדינא דר"נ מלתא דהקצאה וממילא אסור להסיק דאף שמוקצה הותר לצורך או"נ ה"מ טלטול מוקצה לא שימוש במוקצה וכמש"נ מד' המהרש"א ומ"א, אבל הברייתא שמתירה להסיק בכלים ס"ל שיסוד איסורא משום גזרת כלים שבזה

[לבעל הנתייה"מ] סי' תקט' שביאר היטב שיש חילוק בין טלטול מוקצה לאכילה ושימוש במוקצה, דהנה יסוד איסור טלטול מוקצה מבואר בגמ' שבת דף קכד: ולהלן לז. שהוא משום גזירת הוצאה דאם יבוא לטלטל מוקצה יבוא גם להוציא לרה"ר, משא"כ איסור אכילה ושימוש במוקצה מבואר בגמ' בפסחים לחד מ"ד שהוא מדאורייתא מקרא דוהיה ביום הששי והכינו, וגם למסקנא דהוא רק מדרבנן מ"מ סמכוהו על פסוק זה כמבואר ברש"י לעיל כו:, ולזה טלטול מוקצה שהוא משום גזירת הוצאה ביו"ט כשם שהוצאה מותרת טלטול מוקצה נמי מותר, משא"כ ליהנות ממוקצה עצמו שהאיסור הוא משום דסמכו אקרא דוהכינו דאסור ליהנות ממה שאינו מוכן מעיו"ט זה אסור גם ביו"ט עיי"ש ועי' לעיל ת. שביארנו החילוק באופן אחר.

האם לר' נחמיה מסיקים בכלים

הגמ' מביאה ב' שיטות בשיטת ר' נחמיה האם מותר להסיק בכלים ביום טוב, דבפשוטו יש לאסור שהרי דעת ר"נ שכלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו רק לצורך המיוחד לו, ולחד ברייתא מבואר שמותר ולאידך ברייתא מבואר שאסור, והנה הברייתא שאוסרת ניהא מאוד שזה אסור משום מוקצה דאין זה תשמישו המיוחד לו ואף שמוקצה הותר לצורך או"נ 'שימוש' במוקצה לא הותר וכנ"ל, ויל"ע מ"ט

⁷⁷. וברש"י בסוגיין משמע שאסור משום מוקצה דעי' רש"י שב' שלר"נ שכלי ניתן רק לצורך תשמישו המיוחד לו כ"ש שנולד אסור משמע שזה מישך שייכי לדין מוקצה.

דרבנן זה התירו משום שמחת יו"ט, ויל"ע מהמשנה שלא התירו לרבנן סתירת אורא דליבני משום שמחת יו"ט וי"ל לד' הצל"ח שהבאנו לעיל שבמשנה הוא דלא התירו משום שיש בזה ב' איסורים גם סתירה וגם טלטול מוקצה.

ד. הגר"א בסי' שיד' כ' דאין כאן איסור סתירה דהוי גרמא בעלמא, וד' הגר"א צ"ע דא"כ המבשל בשבת מדוע חייב הא הוי גרמא בעלמא, אמנם הנה כיסוד ד' הגר"א מוכח ברש"י שבת עד: דבגמ' שם מבואר שאדם שעושה חבית והכניסו לתנור חייב יג' חטאות וכ' רש"י שם שמ"מ משום מכה בפטיש אינו חייב משום שמאליה נגמרה מלאכתו בתנור, ולכא' כוונתו ע"ד הגר"א שהוי גרמא בעלמא דמאליה נגמרה ולא חשוב מעשה שלו, רק שצ"ע כנ"ל מ"ט יש חיוב מבשל נימא שזה גרמא, ועי' מנ"ח במוסך השבת אופה שעמד בזה וכ' שאה"נ אופה ומבשל חשוב גרמא ומ"מ חייב דמלאכת שבת ילפינן ממשכן, ובישול במשכן ג"כ בכה"ג שמעמידין באור להתבשל ונתבשל ממילא ומשא"כ במכה בפטיש דבמשכן ע"י הכאתו בפטיש נגמר המלאכה אינו חייב אלא אם הגמר מלאכה הוא בעשייתו, ולפי"ז ניחא גם כאן שמלאכת סותר במשכן היה בידים.

ה. באו"ש פכ"ג משבת ה"ב כ' ליישב שאין איסור סתירה כשמבער כל הדבר כמו שמי ששורף ספר אינו חייב משום מוחק את השם עי"ש.

יש רק איסור טלטול וגם שימוש אינו אסור רק משום גזרת כלים ולא מלתא דהכנה ולזה דין שימוש ואכילה כטלטול שמותר לצורך אוכל נפש.

היאך מותר להסיק בכלים הרי הוא 'סותר' הכלי

בעיקר דינא דמסיקין בכלים תמה היראים סי' רעד' דיש לאסור משום סתירה [ואף משום מכשירים אין להתיר כשאפשר מבעו"י], ומצינו כמה תירוצים בזה:

א. היראים הוכיח מזה כשיטת רש"י שס"ל שאין סתירה בכלים כלל, ומה שמבואר בכמ"ק שגם בכלים אם תקע חייב [עי' שבת מז. קכב: ועוד] הינו משום מכה בפטיש ולא משום בונה, ולזה מותר לסתור כלי דאף שתקיעת כלי חייב סתירתו מותרת דרק למלאכת בונה מצינו מלאכה הפכית של סותר אבל למכה בפטיש אין מלאכה הפכית, אבל לשיטת תוס' שבת קב: ועוד ראשונים יש איסור בנין וסתירה בכלי כשעושה כלי גמור לא יתיישב.

ב. המ"א סי' תקא' סקי"ג הביא מד' הטל אורות שאירי בכלי רפוי, ולכא' הכוונה לכלי מוסתקי וזה מבואר בתוס' בשבת קמו. ועירובין לד': שאף שיש בנין בכלים הינו בכלי גמור לא במוסתקי שאינו כלי גמור.

ג. המ"א עצמו בתו"ד כ' ליישב שכאן הרי אין איסור סתירה מדאורי' רק מדרבנן ומשום שהוי סותר שלא ע"מ לבנות ואיסור

בנין בכלים, ולפי"ז ניהא מאוד דרש"י לשיטתו חיוב עשיית הכלי הוי רק משום מכב"פ וחיוב מכה בפטיש כשמו כן הוא שחייב רק על 'גמר הדבר' ועד כמה שלא נגמר הדבר משום שעדיין לא צירפו בכבשן לא חשובה גמר ואין זה מכב"פ, משא"כ לתוס' שהחיוב משום בונה לזה יש לחייב על כל שלב מהבנין כמו בבנין בקרקע ולשיטתם שפיר תמהו שיש לחייב גם לרבנן שאין זה גמר דבר.

מ"א לר"י אסור לפחות כלי משום מכשירי אוכל נפש

בעיקר הדבר המבואר כאן דאין פוחתין את הנר משום מכב"פ נתקשה כאן הר"ן דלר' יהודה יש להתיר משום מכשירין שא"א מעיו"ט שמותר ביו"ט, וכ' הר"ן להוכיח כשיטתו שכ' לעיל בדף כח: שגם לר"י שמכשירי אוכל נפש שרי הינו רק 'תיקון כלי' אבל עשיית כלי אסורה, ובטעם הדבר שעשיית הכלי אסורה נתבאר לעיל שם שנחלקו הרא"ה והר"ן בגדר הדבר עי"ש.

בפלוגת רש"י ותוס' אם יש לחייב על פחיתת נר באופן שאינו גמר דבר

משנה אין פוחתין את הנר מפני שהוא עושה כלי, כ' רש"י ליטול אחד מן הביצים של יוצר ולתחוב אגרופו לתוכו לחקוק נר מפני שעושה כלי, ובגמ' מאן תנא דפחיתת נר מנא הוא ר"מ היא דתניא כ"ח מאימתי מק"ט משנגמרה מלאכתו הרי שס"ל שאף שלא צרפו בכבשן הוי כלי ולכן חייב משום תיקון מנא אף שעדיין לא נצרף בכבשן, ותוס' תמהו על רש"י א"כ מ"ט הגמ' העמידה זאת רק כר"מ הרי גם למאן דפליג על ר"מ ולא חשוב שנגמר מלאכתו [משום שעדיין לא צרפו בכבשן] מ"מ יש לחייב דאפילו אין עושה כלי גמור יש לחייבו על תחילת עשיית הכלי.

ובמניי שלמה כ' שרש"י ותוס' לשיטתם אזלי, דהנה נחלקו רש"י ותוס' [שבת קב: ועוד] האם יש חיוב בנין בכלים באופן שעושה כלי חשוב [שאינו מוסתקי] לרש"י לעולם אין בנין הכלים ולתוס' יש

דף לב:

ומצינו בזה דברים מפורשים בראשונים, ברמב"ם פ"י משבת הי"א כ' המפרק ניירות דבוקין או עורות דבוקין ולא נתכוין לקלקל בלבד' הרי זה תולדת קורע וחייב והובא לשון זה בשו"ע סי' שמ' סי"ד, וכ' הביאור"ל שם שמבואר מד' הרמב"ם שכל שאין בקריעה זו קלקול חייב אף שאין הקריעה ע"מ לתפור, עוד יש ללמוד כן מד' הרמב"ם דהנה בגמ' שבת מח. ומכות ג: מבואר שהקורע בית הצוואר חייב ולא נתפרש בגמ' מ"ט חייב ודעת רוב הראשונים שחייב משום מכה בפטיש וכמו שיתבאר, אבל הרמב"ם בפ"י ה"י הביא דין זה יחד עם כל דיני קורע וכ' האחרונים שמשמע מזה שחייבו משום קורע, והנה קריעה זה אינו ע"מ לתפור ומ"מ חייב משום קורע.

אמנם מאידך בד' הרבה ראשונים משמע שמעיקר מלאכת קורע הוא שיהיה ע"מ לתפור, דהנה בדין הנ"ל של קורע בית הצוואר כ' רש"י לעיל מח. שחייב משום מכה בפטיש וכ"ה בשו"ע סי' שיז' ס"ג, וכ' הרמב"ן וריטב"א מכות ג: שמה שלא כ' רש"י שחייב משום קורע הינו משום שרק קורע ע"מ לתפור חייב וכ"כ הב"י ומ"א סי' שיז', ומבואר מה שגם בקריעה כזו שיש בה תיקון פטור ומשום שמלאכת קורע הוי רק כשזה ע"מ לתפור, כן משמע ברש"י שבת עג. ותוס' שם עג: [ועי' בגליון הש"ס שם].

מ"ט לא אסרו לחתוך הנייר משום קורע

אין חותכין הנייר לצלות בו מליח, ומבואר בגמ' שהטעם משום מתקן מנא וכ"ה ברמב"ם פכ"ג משבת ה"ו ושו"ע סי' שמ' סי"ג [וברמב"ם כ' שאסור רק משום שנראה כמתקן] והאחרונים תמהו בזה מ"ט לא יתחייב על קריעת הנייר משום 'קורע', וביותר תקשי לשיטת הרמב"ם שכ' שיש כאן רק איסור דרבנן משום מחזי כמתקן ומ"ט לא אסרו מדאורי' משום קורע.

וכדי ליישב הדברים יש להקדים: הנה תנן במשנה שבת עג. הקורע ע"מ לתפור חייב, מבואר מזה שאם קרע שלא ע"מ לתפור פטור, ויש להסתפק מ"ט בעי' שיהיה ע"מ לתפור האם משום שאם קורע שלא ע"מ לתפור הוי מקלקל וכל המקלקלין פטורים, או שמעיקר מלאכת קורע צריך שיקרע ע"מ לתפור דומיא דמשכן ואם קרע שלא ע"מ לתפור אין כאן את כל החפצא של המלאכה, ונ"מ מה הדין באופן שקרע שלא ע"מ לתפור אך יש בקריעה זו גופא תיקון האם חייב דאם נימא שמה שבעי' ע"מ לתפור הוא להוציאו מידי מקלקל בכה"ג שבקריעה זו גופא יהיה תיקון אף שאינו ע"מ לתפור חייב, אבל אם נימא שיש דין של ע"מ לתפור אז יהיה פטור.

והנה הביאורה"ל שם סי"ד האריך שלכו"ע יש חיוב קורע כשיש בזה תיקון גם כשאינו ע"מ לתפור [והוכיח כן מקורע על מתו ובחמתו שחייב אף שאינו ע"מ לתפור וכן הוכיח רעק"א בגליון הש"ס עג:]: ומה שהראשונים הנ"ל ס"ל שקורע בית הצוואר אינו חייב משום קורע כ' הביאורה"ל שהוא משום שהחפצא של מלאכת קורע הוא מה שקורע ומקלקל ורק שיש תיקון מצד אחר [בחמתו, על מתו, ע"מ לתפור] אבל כשקריעה זו כל כולו תיקון כקורע בית הצוואר אין זה בכלל קורע ע"ש וכ' בסי"ג שלפי"ז ניחא גם כאן שקריעת נייר כל כולו תיקון לכן אין בזה משום קורע [רק שלשיטת הרמב"ם שגם קורע שהוא כל כולו תיקון חייב משום קורע כההיא דקורע בית הצוואר ע"כ בע"י לתירוצים דלעיל].

**בדין מכשירי אוכל נפש
כשאפשר בענין אחר [ובדין
מכשירי אוכל נפש שדחוייה ולא
הותרה]**

בגמ' כאן מבואר שגם לר"י שמכשירין מותרים כ"ז בא"א בענין אחר אבל באפשר בענין אחר אסור ויל"ע בדמלאכת אוכל נפשו הדין שגם כשאפשר בענין אחר מותר [כמו שהארכנו לעיל יד:].

ובאבנ"ז סי' תט' כ' לבאר ע"פ מה שהוכיח מלשון הר"ן לעיל פ"ב שכ' שמלאכת אוכל נפש הוי 'הותרה' [ולכן ריבוי בשיעורים מותר] והוכיח כן ממה שמור לעשות מלאכת או"נ גם באופן שאפשר מבעו"י, ולפי"ז מכשירין שמותר רק בא"א

נחזור לסוגיין בדין קריעת הנייר מ"ט לא אסרו קריעת נייר משום מלאכת קורע, והנה לשיטת הראשונים שחיוב קורע הוא רק כשזה ע"מ לתפור ניחא מאוד דכאן שקורע שלא ע"מ לתפור רק לצלות פטור אף שיש בזה תיקון, אבל בדעת הרמב"ם סס"ל שכל קריעה שיש בה תיקון חייב צ"ע מדוע אין כאן משום קורע.

והחיי אדם בנשמ"א כלל כט' סק"ב כ' די"ל שאין חיוב קורע רק בדבר שנתחבר ע"י אריגה או תפירה בבגד [או מפריד ב' נירות זה מזה] אבל בנייר שהוא גוף אחד אין איסור קורע, וכ"כ הגר"ז סי"ז והגר"ז הוכיח כן מהתוספתא שמותר לקרוע ע"פ חבית ומ"ט לא אסרו משום קורע ומוכח שאין איסור קורע בגוף אחד [והביאור בה י"ל שיסוד מלאכת תופר וקורע הוא במה שתופר ומחבר ב' דברים אך אינם מתאחדים להיות אחד וכן קורע העניין להפריד ב' הדברים המחברים זה לזה אבל כשזה אחד ממש זה אינו בכלל תופר וקורע], הביאורה"ל שם שדחה דבריהם מהירושלמי שמבואר שגם בעור יש איסור קורע, וכן מבואר בד' הפר"ח ועוד הרבה אחרונים שכ' שיש איסור קורע במעטפה הרי שנקטו שיש איסור קורע גם בגוף אחד.

הביאורה"ל שם כ' בדעת הרמב"ם שחיוב קורע הוי רק היכא שיש תיקון בב' חלקי הבגד שקרע אבל אם יש תיקון רק בחלק אחד של הבגד שקרע אין בזה משום קורע ולכן כשקורע חלק מהנייר ויש תיקון רק בחלק הנייר שקרע אין בזה משום קורע ע"ש שהאריך.

בשבת יח. מביאה הגמ' מח' תנאים בדין לש שיטת רבי שחייב משעת נתינת המים ע"ג קמח, ודעת ריב"ר שאינו חייב עד שיגבל, ובגמ' שם מבואר שיש ב' סוגי לישות, תערוכת שהיא בר גיבול, תערוכת שהיא לאו בר גיבול⁷⁸, ופולגתת רבי וריב"ר הוא בעיסה שהיא בת גיבול, ובעיסה שלאו בת גיבול דעת אביי שמודה ריב"ר שחייב משעת נתינת המים, ודעת ר' יוסף שגם בזה ס"ל לריב"ר שאינו חייב על נתינת המים.

וזוהו שתמהו הראשונים ע"ד רש"י ורי"ף הנ"ל דבגמ' שם מבואר שאדרבה בעיסה שלאו בר גיבול יש יותר חיוב לישיה כדחזי' בד' אביי וכאן מבואר ברש"י ורי"ף להיפך שיותר יש לחייב על ב"ג מאשר לאו ב"ג, ומצינו ב' ישובים בזה:

א. ברמב"ם סוף פ"ח משבת [ע"פ המ"מ] מצינו ישוב לזה: דאביי אמנם ס"ל שבלאו ב"ג יש יותר סיבה לחייב וחייב משעת נתינה, אבל ר' יוסף הרי חולק וסובר שבלאו בר גיבול לריב"ר נמי אינו חייב על הגיבול וס"ל לרמב"ם ורש"י שלר' יוסף בלאו ב"ג אין חיוב גיבול אפי' יגבל⁷⁹.

מבעו"י מוכח שזה 'דחוייה', והביא כן מלשון הטור סי' תקט' שמכשירי או"נ 'דוחיין' ולפי"ז ניחא מאוד דבמלאכת אוכל נפש שזה הותרה בזה מותר אף באפשר בענין אחר אבל מכשירי אוכל נפש שזה דחוייה כל היכא שאפשר בענין אחר אסור ועי' מש"נ לעיל כב. בפולגתת הרא"נה והרוקח בדין זה.

באיסור לישיה – בחילוק שבין גיבול בטיט לגיבול באפר

א"ל רבינא לרב אשי אמר לן רב אחא מהוצל דמר שרקין ליה תנורא ביומא טבא [הינו שגיבלו טיט ביו"ט] וע"ז תמה עליו היאך עושים גיבול ביו"ט הרי יש בזה משום 'איסור לש', א"ל אנן ארקתא דפרת סמכינן [דא"צ לגבל טיט שהטיט שם כבר מגובל מבעו"י] ומסיקה הגמ' אמר רבינא וקטמא שרי, והינו שאף שנתבאר שאסור לגבל טיט ביו"ט לגבל אפר ביו"ט מותר, והראשונים עמדו בזה מ"ט שרי לגבל אפר מה לי אפר מה לי טיט, וכ' רש"י שאפר לאו בר גיבול ולכן מותר וכ"ה ברי"ף, והראשונים תמהו בזה ע"ד רש"י וכדי לבאר הדברים יש להקדים:

78. בר גיבול: הוא כעין קמח ומים שנעשו לגוש אחד, ולא בר גיבול הינו 'אפר' שמערבו במים שלא נעשה לעיסה אחד ממש רק שמתאספים יחד המים עם האפר ועי' לשון הרמב"ם בפיה"מ אהלות פ"ב מ"ב שהגדיר דבר שלאו ב"ג ז"ל: ואין הגבול מועיל להן ואינו עושה אותן גוף אחד וזה כעין אמרם בתלמוד אפר לאו בר גבול הוא.

79. ואף שלרבי כמו שיש חיוב על נתינת המים בב"ג ה"ה בלאו ב"ג (כמפורש בברייתא שם שלרבי חייב על נתינת המים לאפר (שזהו לאו בר גיבול)) הינו לרבי שס"ל שיש חיוב על נתינת המים לחודיה וא"צ שיתגבל לזה חייב גם על דבר שהוא לאו בר גיבול אבל לריב"ר שס"ל שאין חיוב על נתינה הרי שצריך שיתגבל ולזה בדבר שאינו ב"ג אפי' יתגבל פטור.

**בביאור ד' המאירי והמ"א
שמשום כבודו התירו רק בנין
עראי לא אהל עראי**

אמר רב נחמן אבנים של בית הכסא מותר לצדדן ביום טוב איתיביה רבה לר"נ אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה [והטעם משום איסור אהל] ומשני א"ל שאני התם משום דקא עביד אהלא, א"ל רבה זוטא לרב אשי אלא מעתה בנה אצטבא ביום טוב דלא עביד אהלא הכי נמי דשרי [כלו] אין כאן איסור משום אהל דאין כאן גג אך מ"מ נאסור משום בנין] ומשני א"ל התם בנין קבע אסרה תורה בנין עראי לא אסרה תורה וגזרו רבנן על בנין עראי משום בנין קבע. והכא משום כבודו לא גזרו ביה רבנן [רש"י פי' כבודו כבוד הבריות, והרא"ש כ' משום כבוד יו"ט].

והנה למסקנת הגמ' לכאן לפי"ז מיושב גם מה שמקשה ממתני' שלעולם גם באופן שיהיה בזה משום אהל יהיה מותר שהרי זה אהל עראי דאסור רק מדרבנן ומשום כבודו התירו, אבל במאירי כ' דלא התירו משום כבודו אלא בבנין עראי שאין בו אהל, וכ"כ המג"א בסימן שי"ב סק"י וכנראה כוונתם שמד' הגמ' משמע שרק אחר שנתבאר בד' הגמ' שאין כאן משום אהל רק משום בנין עראי הוא דאמרי' משום כבודו התירו אבל איסור אהל אף שהוא עראי דאסור רק מדרבנן זה לא מצינו שהתירו חכמים, רק שמסברא צ"ע מאי שנא בנין

ב. הרא"ש כאן כ' דהכא מירי באופן שנתן בו מים מערב יום טוב וכרבי דס"ל שנתנית המים זהו גיבולו ונמצא שכבר נילוש מבעו"י ולזה ניחא שאינו חייב על 'הגיבול' כיון שס"ל שמנתנית המים חייב ונמצא א"כ שנתגבל ואין לישה אחר לישה.

וד' הרא"ש תמוהים דבגמ' מבואר שכל ההיתור לגבל הוא רק אפר שהוא ב"ג אבל טיט שאינו ב"ג אסור, ואם מתני' רבי הרי גם בב"ג כיון שכבר נתן מים מבעו"י שיהיה מותר לגבל בשבת שהרי כבר נתגבל ואין לישה אחר לישה, והישוב לזה מצינו בד' הביאור"ל סי' שכא' סי"ד, שם כ' שגם לשיטת רבי שחייב על נתינת המים מ"מ יש גם חיוב על הגיבול שיעשה אח"כ ולא אמרי' 'אין לישה אחר לישה' משום שמחדש כאן את הגיבול שלא היה מקודם, ונתקשה שם מד' הרא"ש בסוגיין שמבואר בדבריו שלרבי אינו חייב על גיבול האפר אחר שנתן המים, וכ' ליישב שכל ד' הרא"ש [שאם נתן מים מבעו"י אינו חייב על הגיבול] אין זה אלא באפר דלאו ב"ג וז"ל: שם איירי באפר שהוא דבר שאינו בר גיבול' וכו' ע"כ ליכא למיחייביה תו עוד משום לש' כשמערב האפר בהמים אחרי דעצם לישה גם עתה אין כאן והעירוב שמערב עתה האפר בהמים הלא לרבי נחשב עירוב מעת תחלת נתינת המים משא"כ בענייננו דעושה אח"כ לישה גמורה בודאי חייב אח"כ משום לש' אף לרבי עכ"ל.

השולחן' ומ"ט לא חשוב עשיית אהל שהרי עושהו מלמטה למעלה, וכ' תוס' להוכיח מזה שאיסור עשיית אהל אינו אלא באופן שיש מחיצות אבל אם אין מחיצות מותר והטעם עי' רא"ש סי' יא' דאין אהל בלא מחיצות' ולכן בשולחן שאין בהם מחיצות אין איסור אהל, ועי' תוס' שהביאו שברש"י מבואר שגם כשאין מחיצות יש איסור עשיית אהל, וע"ע רשב"א שבת קלח. שדחה ד' תוס' והוכיח שיש איסור אהל גם כשאין מחיצות [והוכיח כן מהגמ' שם עי"ש].

והנה בתוס' חידשו כאן ובשבת לו: שמלבד זה שבעי' שיהיה מחיצות גם בעי' 'לעשות ולהעמיד את המחיצות בשבת'⁸⁰, והנה תוס' עירובין קא. כ' שמד' רש"י משמע שגם במניח ע"ג מחיצות עשויות נמי אסור ודחו דבריו וכ' שהאיסור רק באופן שעושה גם המחיצות אבל אם המחיצות עשויות אין איסור.

ונמצא כאן ב' פלוגתות בין רש"י לתוס': א. האם באהל עראי צריך שיהיה מחיצות'. ב. האם צריך להעמיד את המחיצות, ולכאור' ב' הפלוגתות תלויות זה בזה, דלתוס' שיש דין שיהיה מחיצות לזה יש מקום להצריך גם להעמיד את המחיצות אבל לשיטת רש"י הרי א"צ מחיצות כלל ופשוט שאין מקום להצריך להעמיד את המחיצות.

עראי שהתירו ואהל עראי לא התירו ועמד בזה הא"ר שם.

ויש ליישב קצת דהנה ברמב"ם פ"י משבת הי"ג כ' העושה אהל קבוע הרי זה תולדת בונה וחייב, והאחרונים עמדו בזה מ"ט הוי תולדה ולא אב ובמה שונה אהל מבונה בנין, ומצינו כמה ביאורים בזה [ועי' אבהא"ז שהרחיב בגדרי בונה ואהל] והפנ"י סוכה דף טז: כ' שבונה הוא בבנין קבוע שמתקיים לימים רבים משא"כ אהל לגבי בנין הוי בנין עראי, אלא דאפי' הכי חייב משום תולדה דבונה כיון שדרך אהל בכך, ולזה י"ל שבנין עראי כיון שאינו כלל כעין המלאכה בזה התירו מדרבנן, אבל אהל שגם אהל דאורי' הוי קצת עראי בזה אהל עראי דמי יותר לעיקר המלאכה וכיון שהוי כעין דאורי' לא התירו חכמים.

אהל עראי האם צריך שיהיה מחיצות והאם צריך להעמיד את המחיצות

אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכו', מבואר כאן שמה שחז"ל אסרו עשיית אהל עראי ה"מ כשעושה כדרך בנין מלמטה למעלה אבל מלמעלה למטה מותר, ותוס' תמהו על מנהג העולם שמביאים כעין ספסלין קטנים ומניחין ע"ז את 'טבלת

⁸⁰. דהנה תוס' הקשו במה שמחזירים קדרה ע"ג כירה ומ"ט לא אסרינן לה משום אהל, ותי' תוס' שכל האיסור עשיית אהל הוא רק באופן שימעמיד את המחיצות' אבל אם המחיצות עשויות והוא מניח ע"ג המחיצות אין בזה איסור אהל.

איסור אהל גם אם אין בו מחיצות, ולזה כ' הרשב"א שמה שמותר להעמיד את השולחן הנ"ל הוא משום שאיסור עשיית אהל הוא רק באופן שצריך לאויר שתחתיו ובשולחן הרי א"צ לאויר שתחתיו, והנה יסוד זה מצינו בכמה ראשונים וע"ע תוס' עירובין קא. שכ' לתמוה במה שמניחים ספר על ספר ולפעמים נוצר אהל וכ' שאין בזה איסור משום שא"צ לאויר שתחתיו, ונפסק בשו"ע סי' שטו' ס"ז.

והנה תוס' לכאז' פליגי ע"ז דהנה בתוס' כ' טעם אחר להא דשרי להניח שולחן משום שצריך מחיצות ומ"ט לא כ' טעם זה של הרשב"א שא"צ לאויר, וע"כ דס"ל שאיסור אהל הוי גם כשא"צ לאויר שתחתיו, רק שצ"ע שלפי"ז ד' תוס' יסתרו לד' תוס' עירובין הנ"ל, וביותר יל"ע שבשו"ע סי' שטו' ס"ג משמע כתוס' שההיתר להעמיד שולחן משום שאין מחיצות, ותיפוק"ל משום שא"צ לאויר שתחתיו, ובפשוטו י"ל שגם שולחן צריך לאויר שתחתיו להניח שם רגליו ועי' בית מאיר ומאמר מרדכי שהעירו כן באמת על הרשב"א מ"ט לא חשוב צריך לאויר שתחתיו הרי מניח שם רגליו ועכ"פ י"ל כן בדעת תוס'.

לסיכום יוצא מכל הנ"ל ג' דינים באהל: א. אם אין צריך לאויר שתחתיו כלל כגון להניח ספר ע"ג ספר וכו' מותר אפי' שעושה מחיצות וגג ונפסק בשו"ע סי' רטו' ס"ז. ב. אם צריך לאויר שתחתיו אבל אינו עשוי להגן בזה בעי' מחיצות ושיעשה המחיצות והגג וכ"פ השו"ע סי' שם ס"ג [ועי' ביאורה"ל שיש לחוש לשיטת הרשב"א שאסור גם בלי מחיצות]. ג. אם עשוי להגן

ובדעת הר"ן צ"ע דבשבת ר"פ תולין הביא ד' הרשב"א שא"צ מחיצות, ומ"מ בר"פ כירה שם הביא ד' תוס' שמותר להחזיר את הקדרה ואין בזה משום אהל משום שצריך להעמיד את המחיצות, וזה צ"ע כיון שס"ל כרשב"א שא"צ כלל מחיצות מה מקום יש להצריך להעמיד את המחיצות, ומבואר מזה שאף שא"צ מחיצות מ"מ הרי צריך להעמידו ע"ג קונדיסין [ובידיו לא חשוב אהל דהוי אהל המוחזק בידי אדם] וזהו שכ' הר"ן שאיסור אהל הוא רק כשמעמיד גם את הקונדיסין הינו את מעמיד הגג וגם את הגג בעצמו וכ"כ החזו"א סי' נב' סק"ט.

אהל העשוי להגן אם צריך מחיצות

בתוס' שבת לו: ורא"ש כאן מבואר שאף שאהל צריך מחיצות וצריך להעמיד המחיצות מ"מ אהל העשוי להגן [מחמה וגשמים] הוי אהל גמור ואסור אף באופן שלא העמיד המחיצות, ואף באופן שאין מחיצות כלל [והוכיחו כן מעירובין קב.], וכל הדין שבעי' שיהיה מחיצות וגם להעמיד המחיצות הינו רק בכעין סוגיין שאין האהל עשוי להגן.

ברין אהל אם אסור כשא"צ לאויר שתחתיו

הבאנו מד' תוס' שכ' שלכן מותר להעמיד את השולחן על העמודים ואין בזה משום אהל משום שאין מחיצות, והנה הרשב"א שבת קלח. חלק ע"ד תוס' וכ' שיש

ידע לבאר שס"ל שהחפצא של מלאכת אהל אינו עשיית הגג והמחיצות רק ה'אהלה' שנוצר מכח זה ולזה לא נתכוין.

ובעיקר ד' רש"י צ"ע שאמנם אין מתכוין אבל זה פסיק רישא שיהיה אהל ומודה ר"ש בפסיק רישא, ועמד בזה האו"ז סי' עד', ותי' ב' תירוצים: א. הוי פס"ר דלא ניחא ליה דמותר [כשיטת הערוך]. ב. עוד תירץ שאין זה מלאכה דאורי' שהרי הוא רק אהל עראי, ולכאו' כוונתו שפס"ר באיסור דרבנן מותר [ועי' רמ"א ומ"א גר"א ומ"ב סי' שיד' ס"א שהאריכו בדין זה].

מחמה וצל אסור אפי' שעשה הגג לחוד ואף שאין מחיצות כלל [שו"ע שם ס"ב].

אם בעשיית אהל יש פטור של אין מתכוין

כ' רש"י שר"י שאסר חביתא וכו' אינו להלכה דמה שאסור הוא כר"י שס"ל שדבר שאינו מתכוין אסור, ואנן קי"ל דבר שאין מתכוין מותר, ותוס' חלקו ע"ז וכ' שזה נחשב 'מתכוין' וז"ל דהא דאמר ר"ש דבר שאין מתכוין מותר היינו כגון שעושה דבר שאין מתכוין לעשותו אבל הכא מתכוין לעשות מה שהוא עושה, ובישוב דעת רש"י

דף לג.

בפלוגתת ב"ש וב"ה ולב"ש גזרו יו"ט אטו שבת ולב"ה לא גזרו יו"ט אטו שבת, וע"ע ברא"ש ביצה שם שכ' שר"ש שחולק וס"ל שמותר הינו משום שס"ל שלא גזרו אטו יו"ט אטו שבת, וע"ע ברא"ש כאן בשם ר"ת שכ' שסוגין נמי ס"ל כסוגיא דשם וטעמא דאסור הוא משום גזרה יו"ט אטו שבת.

ולפי"ן למאי דקי"ל כב"ה במקום ב"ש ממילא יהיה הדין שמותר לעשות עם הבקעת גם שאר שימושים ולא קי"ל כהמשנה ות"ק בכרייתא שם וכן מבואר בד' הרא"ש בשם ר"ת [ומה שחיזרא רטיבתא אסור עי' ברא"ש וק"נ וגי' הגר"א שם].

אבל דעת רוב הראשונים שאמנם בסוגיא שבת שם מבואר שמן הדין שרי וכל האיסור משום שגזרו יו"ט אטו שבת, מ"מ הסוגיא כאן חולקת וסוברת שטעם האיסור משום 'שלא נתנו עצים אלא להסקה' הינו אף שעצים אינם מוקצה ביו"ט הינו להיסק ומשום שעומדים הם להסקה אבל לשאר שימושים הוי מוקצה וז"ל רש"י במשנה לב: אין סומכין קדרה בבקעת קסבר לא נתנו עצים אלא להסקה לפיכך מוקצין הן אצל

לא נתנו עצים אלא להסקה

במשנה לב: אין סומכין את הקדרה בבקעת וכן בדלת מבואר מזה ששאף שעצים ביו"ט אינו מוקצה ושרי להסיק בהם אבל אסור להשתמש עם אותם עצים לסמוך בהם את הדלת, וכן הוא בכרייתא כאן ת"ר אין סומכין את הקדרה בבקעת וכן הדלת לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה, ור"ש מתיר, ויש לברר ענין זה כיון שעצים אינן מוקצה ומותר להסיק בהם מדוע אסור לטלטלם אותם ולסמוך אותם תחת הקדרה או הדלת הרי דבר זה הוא כלי שמלאכתו להיתר ואינו מוקצה, ולהבנת הענין יש להקדים:

הגמ' בשבת קכד. מתקשה מ"ט אסור לסמוך הדלת בבקעת הרי הוא כלי שמלאכתו להיתר שמותר לטלטל לכל השימושים ומשני התם טעמא כיון דבשבת דבר שמלאכתו לאיסור הוא גזירה יום טוב אטו שבת⁸¹, מבואר מזה שאה"נ מן הדין שביו"ט שמלאכתו להיתר יהיה מותר לטלטלו אף לשאר שימושים ורק שגזרו יו"ט אטו שבת, ובהמשך הגמ' מבואר שם שדבר זה האם גזרו יו"ט אטו שבת תלוי

81. ומה שבשבת הוי מוקצה ומ"ט לא נימא שיהיה דינו רק ככלי שמלאכתו לאיסור ששרי לטלטל לצורך גופו ומקומו עי' בגמ' שם משום שאין תורת כלי עליו.

שימושים, וכ"ה ברש"י שכ' שמה"ט למאי דקי"ל כר"ש ממילא נקטינן לדינא שמותר להשתמש עם עצים גם לשאר שימושים דאמרי' שמוכן הוא לכל הדברים.

אבל ברשב"א מצינו ביאור חדש בזה נ"מ"ט אסור לעשות עמו שאר שימושים ומאי שנא משאר כלי שמלאכתו להיתר] וז"ל ולפיכך נראה דלא ניתנו עצים אלא להסקה אין רוצה לומר שלא ניתן עיקר תשמישן אלא להסקה אלא ה"ק לא התירום חכמים אלא להסקה דמדינא אסורים הן לטלטל בין לשבת בין ל"י"ט שאין להם תואר כלי וכצורות הן וכדא"ל רבה לאביי התם אלא שהתירו חכמים לטלטלם להסקה לצורך אוכל נפש ולהסקה בלבד נתנום כלומר להסקה התירום ולא לדבר אחר, וכן משמע ברש"י לג: ז"ל הואיל ודרכן לדבר האסור וכו' 'לא התירו' לטלטלן אלא להסקה וכ"ה לשון הרמב"ם פ"ד מיו"ט הי"א ז"ל אין סומכין את הקדרה ולא את הדלת בבקעת של קורה 'שלא התירו' לטלטל עצים ביום טוב אלא להסקה בלבד.

הינו שמן הדין גם להסקה היה אסור לטלטל והטעם משום שאינו כלי ורק שהתירו להסיק בהם ולזה פשוט שאין להתיר לעשות עמו שאר שימושים, וטעמא דר"ש ששרי ומשום של"ל מוקצה צ"ל שס"ל שמיוחד הוא לכל דבר ולזה יש ע"ז שם כלי ודוק ואכמ"ל.

כל תשמיש, וכן מבואר ברז"ה רמב"ן ור"ן שם.

רק שזה צ"ע מאי שנא מכל כלי שמלאכתו להיתר שהדין שמותר לטלטל לכל שימוש ובפשוטו לא רק לצורך שימוש שעומד ומיוחד אליו אלא גם לשאר שימושים ומאי שנא עצים שמוכנים רק להסקה ולא לשאר שימושים [וזהו באמת טעמא דהסוגיא בשבת וצ"ע בסוגיית הגמ' כא].

ועי' רז"ה ור"ן שם שמבואר בדבריהם שאין הכי נמי דבר שהוא 'כלי' וודאי שהדין הוא שכל שמוכן הוא מותר לעשות בו כל שימוש לא רק שימוש שעומד אליו⁸² רק דהכא בעצם שאינם כלי בזה אמרי' שהוא מוכן רק למה שהוכן דהינו להסקה לא לשאר דברים [אבל ברמב"ן במלחמות משמע שגם בכלי כה"ג אם מייחדו לדבר מסוים ומקצה דעתו משאר שימושים הרי זה אסור ויל"ע מכמ"ק בזה וצ"ע].

והנה לדעה זו צ"ע מ"ט דר"ש שמתיר ומ"ט לא אסרינן משום מוקצה, ובגמ' משמע שזה מישך שייכי לפלוגתת ר"ש ור"י דעלמא בדין מוקצה [דבגמ אמרינן ראב"ש כאבוב ס"ל 'דלית ליה מוקצה'] והינו דמה שאמרי' שמייחדו רק להסקה ומקצה דעתו משאר שימושים זהו לדעת ר"י אבל לר"ש אמרי' שאינו מקצה דעתו מדבר שיתכן ויצטרך לו ולזה מוכן הוא גם לשאר

82. ועי' ר"ן שהוכיח כן ממה שמסיקין בכלים והרי זה וודאי שכלי אינו עומד להסקה וע"כ כלי שהוא מוכן הרי הוא מוכן לכל שימושים.

שבת ואנן קי"ל כב"ה של"ג [וכד' ר"ת], או גם לדעת הראשונים שאסור מן הדין משום שלא נתנו וכו' הינו רק לר"י והטור הרי פוסק כר"ש גם ביו"ט.

והשו"ע שם ס"ג פסק שאסור לסמוך את הבקעת בדלת ולשיטתו ניהא מאוד שפסק הלכה כר"י במוקצה, אבל הרמ"א לא הגיה דבר וצ"ע כיון שפסק כר"ש גם ביו"ט מ"ט לא השיג, וכ' המ"א שם כ' בדעת הרמ"א שגם לדעת הסוברים שהלכה כר"ש ביו"ט בזה אסור דבעצים ואבנים לכו"ע אסור וצ"ע, ואולי כוונתו לסברת הראב"ד הנ"ל שבעצים דאינו כלי לכו"ע אסור, ועי' מ"ב שהביא את ב' השיטות שיטת המ"א שלכו"ע אסור ושיטת האחרונים שלמאי דקי"ל כר"ש גם ביו"ט שרי להשתמש לשאר שימושים והביא בשם הבית מאיר שיש להקל בזה בשעת הדחק.

ק' הצל"ח שיש לחלק בדעת רבא בין שימוש במוקצה לטלטול מוקצה

הגמ' מקשה על רבא שאמר אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהן אוד ואוד שנשבר אסור להסיקו ביום טוב, ממה שאמר רבא לשמיעה טוי לי בר אווזא ושדי מעיה לשונרא אלמא ל"ל מוקצה, הצל"ח כאן הק' ולהבנת קושייתו יש להקדים: הנה המהרש"א בסוגיין חידש שהגם שטלטול מוקצה מותר לצורך או"נ [כמו שכ' תוס'

והנה יש כאן שיטה נוספת בראב"ד [בהשגות הרז"ה ביצה שם] שס"ל שגם לר"ש של"ל מוקצה הדין שאסור לעשות עמו שאר שימושים וז"ל אלא אפילו תימא ת"ק לית ליה מוקצה בעצים והדומה להם אית ליה מוקצה והטעם לפי שאין עליהם תורת כלי ולא ניתנו עצים אלא להסקה והרי הם כאבנים [וצ"ע בסוגיית הגמ' שם], והנה הפוסקים לא הביאו דעת הראב"ד כלל אך עי' להלן בדעת המ"א.

הכרעת ההלכה בדין לא נתנו עצים אלא להסקה

בדין לא נתנו עצים אלא להסקה האיך קי"ל: הנה לדעת ר"ת נבתאר שקי"ל שמותר [ות"ק שאסר כב"ש שגזרו יו"ט אטו שבץ ואנן לא קי"ל כן], אבל לשיטת רוב הראשונים שהסוגיא בביצה חולקת וסוברת שמן הדין אסור ומשום שמיחד להסקה לא לשאר שימושים מבואר בראשונים שדבר זה תלוי בפלוגתת ר"י ור"ש שלר"י ניתן רק להסקה ולר"ש ניתן לכל שימוש, ולזה לדעת הראשונים שקי"ל כר"י ביו"ט⁸³ אז נקטינן לאיסור, ולדעת הראשונים שגם ביו"ט קי"ל כר"ש אז יהיה מותר לטלטל בקעת לכל שימוש וכ"כ רש"י, אמנם כאמור דעת הראב"ד שגם לר"ש יש לאסור ועי' בסמוך.

והנה הטור פסק שמותר לסמוך קדרה בבקעת, ויש לפרש או כר"ת שהמשנה שאסרה משום שגזרו יו"ט אטו

83. עי' לעיל ב. שהבאנו את השיטות בזה.

להסיק בשברי כלים ומאידיך פסק כר"ש שמותר ליתן בהמה לכלבים, הא י"ל שס"ל כר"י במוקצה לאכילה ושימוש, ובמוקצה לטלטול כר"ש, ולכן אסור להסיק בשברי כלים משום שהוי שימוש במוקצה שדינו כאכילה ובזה ס"ל כר"י, אבל לתת לבהמה שהוי רק טלטול בזה ס"ל כר"ש, והנה מבואר בצל"ח שלתת לבהמה לאכול חשוב טלטול אבל באבנ"ז סי' קכ' נקט שלתת לבהמה חשוב כשימוש ולפי"ז מתיישבת קושיית הצל"ח.

לא: [מ"מ שימוש במוקצה אסור לצורך או"נ וכ' המהרש"א שמה"ט אסור להסיק בשברי כלים אף שהוי לצורך או"נ ומשום שימוש במוקצה אסור, והנה במהרש"א מבואר עוד נ"מ בזה דהנה שיטת רב בשבת קכח: שלגבי אכילה נקטינן כרב דמוקצה אסור ולגבי טלטול נקטינן כר"ש, וכ' במהרש"א ששימוש חמור כאכילה שלרב אסור דבזה רב ס"ל כר"י.

ולפי"ז תמה הצל"ח מה מק' הגמ' על רבא שמצד אחד פסק כר"י שאסור

דף לג:

חטאת, אבל אם קטמו להריח בו מדאורי'
פטור כיון שלא נתכוין לעשות כלי [ואסור
רק מדרבנן גזרה אטו מתכוין] ויש כאן
תמיהה גדולה מ"ט באין מתכוין פטור הרי
נעשה כאן כלי, ולא מיבעיא לר"י שס"ל
שדבר שאין מתכוין חייב בוודאי שקשה
אלא גם לר"ש שאין מתכוין פטור מ"מ מודה
ר"ש בפס"ר שאסור.

ולכאן' מבואר כאן יסוד במלאכת מכב"פ
דכל המלאכה הוא רק בגוונא
שכוונתו לעשיית כלי אז חשוב 'תיקון
ועשיית כלי', אבל באין מתכוין שיהיה כלי
לא חשוב מכב"פ, ועי' כע"ז במ"מ פי"ב
משבת ה"ב במה שכ' הרמב"ם שמותר
לכבות גחלת ברה"ר משום שהוא רק איסור
דרבנן ונתקשה המ"מ שהרי הוא 'מצרף'
ומחזק את הכלי ובמצרף יש איסור של
מכב"פ ואף שאין מתכוין הרי זה פס"ר וכ'
המ"מ ז"ל כל שאינו מתכוין אין ראוי לומר
בו פסיק רישיה ולא ימות הוא וליחייב מפני
שכשהוא מתכוין הוא עושה מלאכה
וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל 'שהרי
אינו רוצה לעשות ממנו כלי' דומה לקטימת
קיסם שהזכרנו פי"א שכל שאינו קוטמו
לחצוץ בו שניו אף על פי שראוי לכך
בקטימתו פטור שכל שהוא מפני תקון כלי
מי שאינו מתקנו פטור ואפי' לר"י המחייב
דבבר שאין מתכוין עכ"ל והן הן הדברים,

למה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי

אמר ר' יהודה אוכלי בהמה אין בהם משום
תיקון כלי, ומק' הגמ' מברייתא שאם
נטל קיסם לחצוץ שיניו חייב הרי שגם
באוכלי בהמה יש משום עשיית כלי, ומשני
ברייתא בקשין ור"י ברכין, ובחילוק הדין
בין רכין לקשין נראה שנחלקו הראשונים:
הר"ן כ' ז"ל כיון שהן ראויים לבהמה לא
חשיב כלי 'שאינו מתקיים' וכע"ז
הוא ברא"ה שכיון שזה רך אינו מתקיים ולא
חשוב עשיית כלי, ונמצא שטעמא דר"י
משום שאינו מתקיים.

אבל מד' רש"י לא משמע כן, דהנה ברש"י
כ' ז"ל בעצי בשמים קשין שאינן
ראויין למאכל בהמה, משמע ברש"י שאם
זה יהיה ראוי גם למאכל בהמה אף שזה
קשה [ומתקיים] מ"מ פטור ולד' רש"י תקשי
מה הטעם שאוכלי אדם אין בהם משום
תיקון כלי הרי הדבר מתקיים, וי"ל כמו שכ'
הקה"י שבת סי' מ' דר"י חידש שעל דבר
מאכל לא חל שם כלי וכיון שלא חשוב כלי
אין כאן משום בונה או מכב"פ.

בדין אין מתכוין לעשיית כלי האם חייב משום מכה בפטיש

הגמ' מביאה ברייתא שאסור לקטום בשמים
לחצוץ בו שיניו ואם קטמו חייב

שבמתכוין פטור באין מתכוין מותר אפי' מדרבנן, והגמ' מקשה מהמשנה בשבת שמבואר שמותר לשבור את החבית כדי ליטול גרוגרות אף שכה"ג אם נתכוין לעשות פתח [כדתנן] שם שאם מתכוון לעשות כלי אסור] ומ"ט לא אסרו באין מתכוון אטו מתכוין ומשני דהכא במוסתקי, ונחלקו הראשונים בדין זה:

דעת רש"י ותוס' שבת קמו. שכיון שהוא כלי גרוע לא חייס עליה ואין לחוש שיתכוין לעשות פתח, ומשמע שאם יתכוין לעשות פתח חייב רק שאין לחוש שיתכוין לכך, אבל בתוס' כ' בשם ר"י שגם אם יתכוין לעשות כלי פטור כיון שאין זה כלי חשוב לא חשוב תיקון כלי ופטור, והנה הרמב"ם השמיט אוקימתא דמוסתקי וצ"ע ועי' להלן בהמשך הדברים בישוב דעת הרמב"ם.

בדין שובר אדם את החבית מ"ט
לא חשו לאיסור 'סותר'

ופלוגתת הראשונים בדין בנין בכלים -
ובדין סתירה בכלים

הגמ' כאן מביאה את המשנה בשבת קמו. 'שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי, מבואר במשנה לאסור לעשות נקב נאה ומשום מכב"פ, ונקב לא נאה מותר ומשום שאין ע"ז שם פתח, והראשונים עמדו בשאלה דאמנם מהלכות פתח ומכב"פ אין לאסור דזה פתח לא נאה מ"ט לא נאסור לשבור החבית משום 'סותר' שהרי סותר הכלי, והנה כדי לברר שאלה זו יש להקדים עיקר דין בנין וסתירה בכלים:

רק שהדברים עדיין צ"ב במה שונה מלאכת מכב"פ משאר מלאכות ולהלן יבואר יותר. **והנה** מד' האחרונים מבואר הגבלה בדין זה: הנה להאמור יוצא שמי 'שעשה כלי' ולא נתכוין לעשיית הכלי פטור דכל חיובא דמכב"פ הוי רק במתכוין לעשיית הכלי, אבל בד' רעק"א ודגול מרבבה ע"ד המ"א סי' שיח' סקל"ו כ' כ' שכל ד' המ"מ [והגמ'] הוי רק בדבר 'שאינו כלי בעצמותו כקיסם וגחלת בזה הוא דאמרי' שאם לא נתכוין לא חשוב עשיית כלי ופטור, אבל אם הוי כלי אף שאין מתכוין לעשיית הכלי חייב וכ"כ הביאור"ל סי' תקי' ס"ג בפשיטות, והביאור בזה דמכה בפטיש באמת אינו שונה משאר מלאכות וכמו שאר מלאכות אסור באין מתכוין ופסיק רישא חייב ה"ה במכב"פ, ורק שכשהדבר אינו כלי בעצמותו לא נעשה כלי אם לא במתכוין לחצוץ שיניו וכדו' שאז נעשה כלי, ולזה פשוט שאם אין מתכוין פטור משום שבאמת לא נעשה כלי ואין כאן גמר כלי.

באין מתכוין לעשות כלי אם גזרו
אטו מתכוין

הגמ' מביאה מח' ר"א ורבנן בדין קוטם קיסם לחצוץ שיניו דעת ר"א שחייב משום מכב"פ שהרי עשה כלי, ודעת רבנן שמדאורי' פטור וטעמא דרבנן שפטור כ' רש"י שכיון שעשאו בידו ולא בסכין הוי תיקון כלאחר יד ולכן פטור, ומבואר בגמ' שאם קוטם ואין כוונתו לחצוץ שיניו [רק להריח בן] לדעת ר"א שבמתכוין חייב באין מתכוין פטור אבל אסור, ולדעת רבנן

בזה הדין שאין בנין, אבל אם 'עשה כלי מתחילה' בזה חייב בכלים, נחזור לסוגיין הק' הראשונים מ"ט אינו חייב על שבירת החבית משום סתירה בכלים.

והנה לשיטת רש"י הנ"ל שאין בנין וסתירה בכלים כלל לק"מ דאין כזה מלאכה של 'סותר' בכלים, ואף שמי שעשה כלי חייב משום מכה בפטיש מ"מ אין למכב"פ 'מלאכה הפכית' של סותר כלי ולזה פשוט שמותר, וכ"כ תוס' שבת שם בשם הירושלמי, אבל לדעת הראשונים שיש בנין בסתירה בכלים באופנים הנ"ל מ"ט לא יהיה חייב משום סותר.

ותי' התוס' שהנה הגמ' להלן בסמוך מעמידה את דין המשנה הנ"ל במוסתקי שהוא כלי גרוע [והגמ' העמידה כן משום שאי לאו במוסתקי יש לגזור לשבור חבית אטו שיתכוין לעשות פתח] וכיון שהוא כלי גרוע אין חיוב סותר על כזה כלי, והביאור בזה שהרי קי"ל אין בנין בכלים ורק בכלי חשוב יש בזה דין בנין ולזה מוסתקי שהוא כלי גרוע אין לזה חשיבות כלי והדרי' לדינא שאין בנין וסתירה בכלים [וניחא ד' הרמ"א סי' שיד' ס"א שבכלי גדול ממ' סאה שדינו כקרקע יש דין סתירה גם במוסתקי].

הרשב"א כאן ושם וכן הר"ן בשבת קמו. כ' ליישב שמתני' אירי בכלי קטן ולכן מותר לשבור משום שאין בנין וסתירה בכלים, ולכאו' כוונתו לרש"י הנ"ל שאין בנין וסתירה בכלים, והדבר תמוה שהרי שיטת הר"ן והרשב"א שבת קב: כדעת הרמב"ן שבעושה כלי' יש חיוב משום

בגמ' לעיל כב. מובא נחלקו ב"ש וב"ה אם מותר לזקוף מנורה של חוליות, ומבואר בגמ' שיסוד פלוגתתם אם יש בנין בכלים דב"ש סברי יש בנין בכלים וב"ה ס"ל שאין בנין בכלים וקי"ל כב"ה שאין בנין בכלים, והראשונים הקשו שבכמ"ק משמע שיש בנין בכלים, בגמ' שבת מז: מבואר שמטה של פרקים אם תקע חייב אלמא יש בנין בכלים, וכן בגמ' שבת עד: מבואר שאם עשה חבית חייב ז' חטאות ודעת כמה ראשונים שאחד מהם הוא 'בונה' [וכן הוא ברמב"ם פ"י משבת הי"ג] אלמא יש בנין בכלים, ובישוב הדברים מצינו כמה שיטות בראשונים בזה:

א. דעת רש"י בכמ"ק שאין בנין וסתירה בכלים כלל, ומה שאם תקע חייב כ' רש"י [שבת מז. קכב:] שהוא משום מכה בפטיש, ובהיא דחבית כ' רש"י עד: שבאמת אינו חייב משום בונה שהרי קי"ל אין בנין בכלים.

ב. שיטת תוס' שבת קב: שאף שקי"ל שאין בנין וסתירה בכלים ה"מ באופן שזה מחובר באופן רפוי או מהודק אבל אם עשה בתקיעה ואומנות לכו"ע חייב משום בונה, והביאור בזה עי' תוס' הרא"ש שם שמה שאין בנין בכלים הינו באופן שזה בנין עראי אבל בתיקון ואומנות שהוא בנין קבע יש דין בנין בזה.

ג. שיטת הרמב"ן שם ע"ד התוס' שיש אופנים שיש בנין בכלים אך כ' שאמרו אין בנין בכלי אבל 'עושה כלי' חייב, והינו במנורה ומיטה של פרקים שכבר היה הכלי ולא חידש מידי רק החזיר מה שהיה כבר

שקי"ל אין בנין וסתירה בכלים ורק בבנין גמור וסתירה גמורה יש דין בנין וסתירה, לזה כ' שבשובר החבית להוציא יין כיון אינו עוסק בשבירת החבית רק בהוצאת האוכל לא חייל ע"ז שם מלאכה ולא חשוב סתירה גמורה ולכן מותר עי"ש [ואולי זה גם כוונת השיטה לר"ן שבת שם שכ' שאין כאן סותר דהוי כשובר הקליפה להגיע לאגוז].

במה שהרמב"ם השמיט אוקימתא דמוסתקי

והנה כאמור הרמב"ם פכ"ג ה"ב סתם וכ' שמותר לשבור חבית ומשמע שמותר אפי' בשלמה, וצ"ע שהרי מפורש כאן בגמ' שכל ההיתר לשבור הוא רק במוסתקי אבל בשלמה יש לגזור אין מתכוין אטו מתכוין, וי"ל לפי מה שכ' כאן הר"ן שכ' שמה שמבואר בגמ' שיש לגזור אין מתכוין אטו מתכוין הינו רק לר"א אבל לרבנן אין לגזור, והינו שכאן הרי אירי ששבר בחבית ולרבנן שס"ל שתיקון כלאח"י פטור ה"נ פטור וממילא גם אם יתכוין לפתח נאה הוי רק תיקון כלאח"י שפטור ולכן באין מתכוין מותר, וכל קושיית הגמ' הוי רק לר"א שס"ל שתיקון כלאחר יד נמי חייב וממילא אם יעשה כן במתכוין חייב ולכן גזרי' אטו אין מתכוין, ולפי"ז ניחא מאוד ד' הרמב"ם דלמאי דקי"ל כרבנן גם בלא מוסתקי שרי.

הטעם שאין מברכים על הבשמים במוצ"ש שחל ביו"ט

בהבדלה במוצ"ש מברכים על הבשמים, ובמוצאי יו"ט אין מברכים על

בונה, וא"כ מן הדין שהסותרו חייב ועי' ב"י סיד' שיד' וצ"ע ועמדו בזה הפמ"ג והתהל"ד ריש סי' שיד'.

אמנם הביאור בזה [ויסוד הדברים באיגרו"מ או"ח סי' קכב'] שלשיטת הרמב"ן שיש חיוב בונה רק ב'עושה כלי' היינו מחמת חשיבות המעשה שיצר ובנה כלי וחשיבות זה הוי רק בבונה שיצר וחידש הכלי אבל בסותר אין חשיבות זו והדרי' לדינא שאין בנין וסתירה בכלים [ועי' גר"א סי' שיד' ס"א וס"ז שפסק כן לדינא שיש בנין בכלים ואין סתירה בכלים והינו כנ"ל].

עכ"פ עד כאן נתבאר ג' תירוצים מ"ט אין בנין וסתירה כלל: א. לרש"י אין בנין וסתירה בכלים כלל. ב. תוס' במוסתקי שהוא כלי גרוע. ג. לרמב"ן ר"ן ורשב"א אף שיש בנין בכלים אבל אין סתירה בכלים.

ובדעת הרמב"ם יש כאן תמיהה: הנה דעת הרמב"ם בפ"י משבת הי"ג שיש בנין בכלים בתקיעה או בעושה כלי שלם, עוד ס"ל שם שיש חיוב סתירה ע"ז וכן הוכיח הב"מ סי' שלז' מד' הרמב"ם פ"א הי"ז, ונמצא שאינו יכול ליישב לא כרש"י ולא כהרמב"ן שהרי ס"ל שיש גם סתירה בכלים, והישוב היחיד הוא ד' תוס' שאירי במוסתקי דהוא כלי גרוע ואין חיוב סותר ע"ז, אך זה תמוה שהרמב"ם פכ"ג ה"ב סתם שמותר לשבור הכלי ולא כ' שאירי במוסתקי והדרא קושיא לדוכתא מ"ט אין איסור סותר. **וצ"ל** בדעת הרמב"ם כמו שכ' בחזו"א [סי' נא' ס"ק א' ח' יג'] שכ' ביאור חדש במה שאין סתירה בכלים, עי"ש שכ' שכיון

ד. לזה כ' תוס' שלעולם הטעם שמברכים על הבשמים משום נשמה יתירה וביו"ט אין נשמה יתירה ולכן אין מברכים במוצאי יו"ט ומה שאין מברכים במוצ"ש שחל בו יו"ט הוא משום שיש לו מאכלים חשובים וטובים המישיבים דעתו וא"צ בשביל זה בשמים.

ה. בהגה' ר' אלעזר משה פסחים קג. יצא לחדש שגם במוצ"ש שחל בו יו"ט מברכים על הבשמים ומה שאין מזכירים זאת ביקנה"ז הינו משום שהוא שייך להבדלה ולא לקדוש ולזה אין לברך על הבשמים באמצע דהוי הפסק באמצע הקידוש, רק מברכים עליו אחר הקידוש ע"ש.

והנה כאמור הרשב"ם פסחים קב: ס"ל כטעם ג' הנ"ל שהטעם שאין מברכים במוצאי שבת שחל בו יו"ט משום שיש נשמה יתירה גם ביו"ט, ולפי"ז תקשי ק' תו' מ"ט אין מברכים על הבשמים במוצאי יו"ט, וידוע בשם הרמב"ן [לא מצאתי] שנשמה יתירה מסתלקת מיד במוצ"ש משא"כ במוצאי יו"ט אינה מסתלקת [ומתי היא מסתלקת ידוע בשם בעלי מוסר שהיא מסתלקת כשהאדם מסלק את הנשמה יתירה ממנו].

באיסור הוצאת אש חרשה

למדנו במשנה שאין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן הרעפים ולא מן המים, והטעם מבואר בגמ' דאסור משום דקא מוליד ביו"ט, ולא נתפרש מה האיסור להוליד

הבשמים, ובמוצ"ש שחל בו יו"ט האם מברכים עי' תוס' בסוגיין שלא נהגו לברך ועי' ראשונים פסחים קב: שהוכיחו כן מפסחים שם בדין יו"ט שחל במוצ"ש בסדר יקנה"ז שאין שם בסדר 'בשמים' משמע שאין מברכים ע"ז ותמהו בטעם הדבר ומצינו כמה טעמים בזה:

א. תוס' כאן כ' לדון שאולי חשו משום שצריך 'לקטום' העצי בשמים וביו"ט אסור לקטום, ותוס' דחו לזה שהרי קי"ל כרבנן שגם היכא שמתכוין לחצוץ שיניו אסור רק מדרבנן וממילא באין מתכוין רק להריח גם מדרבנן וותר.

ב. עוד כ' שיש לומר שהטעם שמברכים על הבשמים במוצ"ש משום שאש גיהנם מתחיל לשרוף ולהסריח ולכן מברכים על הבשמים להעביר הסירחון, ובמוצ"ש שחל בו יו"ט אין מברכים משום שגם ביו"ט אש של גהינום שובת ואין סירחון, ודחו לטעם זה שא"כ מן הדין לברך על הבשמים במוצאי יו"ט כיון שביו"ט הוא שובת ממילא במוצאי יו"ט שמתחיל שוב לשרוף ולהסריח.

ג. עוד כ' תוס' די"ל שהא דמברכינן אבשמים במ"ש משום נפש יתירה שאבד ולכן מברכים על הבשמים כדי ליישב דעתו עליו, וכשחל במוצ"ש אינו מפסיד נפש יתירה דביו"ט נמי יש נשמה יתירה [וכן פירש הרשב"ם פסחים שם], ותוס' דחו לזה דאם נאמר שביו"ט יש נשמה יתירה מדוע אין מברכים על הבשמים במוצאי יו"ט מחמת הנפש יתירה שהלכה, ועי' להלן מה שיתבאר בדעת הרשב"ם.

להבעיר מאש מצויה אבל להמציא אש אסור 'שהרי אפשר להמציא אותה מבערב' ע"כ, וכ"ה ברשב"א בעבוה"ק שער ב' סי' ו' ז"ל אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים מפני שהוא מוליד ואפשר לו מערב יום טוב וכל שאפשר לו מערב יום טוב ואינו אוכל נפש אסור ואפילו מכשירי אוכל נפש ע"כ, מבואר שהוי כמכשירי או"נ שכשאפשר מבעו"י אסור [ולכאו' נ"מ שלפ"ז בא"א מבעו"י יהיה מותר וכ"כ הברכי יוסף סי' תקב' אמנם לדינא לא קי"ל כן].

והנה בראב"ד ומאירי תמהו בד' הרמב"ם שהרי מפורש בגמ' הטעם משום מוליד ולא משום שאפשר מבעו"י, ובפשוטו י"ל שלולי זה שהיה מוליד אז היה מותר כדין מלאכת או"נ שמותר גם באפשר מבעו"י, ולזה בעי' לזה שהוי מוליד דנמצא שאין זה מלאכת או"נ רק מכשירים שכל היכא שאפשר מבעו"י הרי זה אסור וכמש"נ לעיל.

והט"ז ביאר בד' הרמב"ם דבר מחודש ז"ל ונלע"ד כוונת הרמב"ם דאע"ג דדומה לאוכל נפש אין היתר כי לא התירה התורה אוכל נפש אלא לתקן מה שיש כבר בעולם אלא שלא היה ראוי לאוכלה בלא התיקון כמו בישול ואפיה אבל להמציא ולהוליד שיהיה אוכל נפש דהיינו יש מאין זה לא התירה התורה ע"כ, הינו שכל מה שהתירה תורה מלאכת אוכל נפש הינו רק לתקן מה שיש כבר בעולם והוא משפר ומשביח אותו ע"י בישול ואפיה אבל להמציא ולהוליד דבר חדש יש מאין אף

ביו"ט הרי עושה הבערה שהוא מלאכה המותרת ביו"ט לצורך או"נ.

ובפשוטו י"ל שזהו ע"ד מה שמצינו שיש איסור מצד עצמו 'להוליד דבר חדש שלא היה' שנראה כמלאכה. עי' רש"י לעיל כג. בדין הולדת ריח שאסור ז"ל דקמוליד ריחא שננסס בחרס שלא היה בו ריח ואסור מדרבנן שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה. וכע"ז כ' רש"י שבת נא: בדין ריסוק קרח שאסור ז"ל משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא המים האלו ולזה גם כאן האיסור משום הולדת אש וכ"ה ברע"ב ז"ל משום דמוליד ודמי למלאכה שבורא האש הזה ביום טוב. **וצ"ע** דאף אם נחשיב זה כמלאכה אבל מלאכה הרי הותר לצורך או"נ, וי"ל שרק מלאכות המיוחדות באו"נ הותר אבל כאן הוי רק מכשירי או"נ שאסור [ורק שלולי זה שהיה מוליד אז הוי כהבערה דחשוב כגוף או"נ ורק משום שמוליד חשוב כמכשירין ודוק], אמנם עדיין יל"ע שהרי אנן קי"ל כר"י שמכשירי או"נ מותר וי"ל או שאפשר מבעו"י וכל שאפשר מבעו"י אין היתר של מכשירין ועי' להלן מד' הרמב"ם והרשב"א, עוד י"ל ע"פ הר"ן והרא"ה שגם לר"י שמכשירין מותרים ה"מ תיקון כלי אבל עשיית כלי אסור והכא כיון שהוי כיוצר דבר חדש הוי כעושה כלי שאין בזה היתר של מכשירין.

והנה הרמב"ם פ"ד מיו"ט ה"א כ' שהטעם שאסור להוציא אש משום שאפשר מבעו"י וז"ל אין מוציאין את האש לא מן העצים וכו' שלא הותר ביום טוב אלא

להוציא, וי"ל דאה"נ עיקר הדין שאסור להשתמש באש זו [ואפי' יצא מאליו] ורק שמאחר שאסור להשתמש בו ממילא גם יש לאסור כבר משום הבערה דהוי הבערה שלא לצורך יו"ט.

והנה לכאור' יש נ"מ בכ"ז [ויסוד הדברים מבוואר במגיד משנה שם]: מה הדין בדיעבד אם הוציא אש האם מותר להשתמש בו שלדעת רוב הראשונים הנ"ל האיסור בעצם ההוצאה אז כל האיסור רק בהוצאת האש אבל בדיעבד אם כבר הוציא לא נאסר, אבל לפי הראב"ד הרי עיקר האיסור בשימוש משום מוקצה [ורק נתחדש שממילא גם אסור ליצור את האש דהוי הבערה שלא לצורך] ולזה פשוט שאסור גם בדיעבד, ועי' ט"ז שדן שגם אם האיסור בעצם ההוצאה יש לאסור משום 'מעשה שבת' [ותלוי זה בדין מעשה יו"ט עי' לעיל יז].

שהוא ממלאכת או"נ הרי זה אסור ולזה להמציא אש שמוליד ומחדש דבר חדש שלא היה זה לא בכלל היתר או"נ [ומה שכ' הרמב"ם משום שאפשר מבעו"י הינו לבאר שאם כן הדין שאסור להוליד אש אז היאך יבעיר אש ביו"ט וע"ז כ' הרמב"ם שאפשר מבעו"י], וכד' הט"ז כן משמע במאירי ז"ל טעם איסור כל אלו שכל המצאת דבר ממה שאינו אסור אף לצורך אוכל נפש ע"כ.

הראב"ד בהשגות שם כ' טעם אחר וז"ל אמר מפני שהוא מוליד ואין כאן הכנה, משמע שיסודו משום מוקצה ומפורש יותר בספר המכתם ז"ל כל זה אסור מפני שהוא מוליד דבר שלא היה בעולם ואין לך מוקצה גדול מזה ע"כ, ולכאור' כוונתו שהוא מוקצה דנולד ואף לר"ש דליל מוקצה נולד מ"מ נולד גמור אסור [עי' תוס' לעיל ב.], והנה לפי"ז לכאור' אין איסור להדליק את האש רק האיסור להשתמש עמו ולטלטל אותו וצ"ע שלשון המשנה הוא שאסור

דף לד.

ויל"ע הרי קי"ל כר"י שמכשירי או"נ מותרים, וכ' הרשב"א בתוה"ב הארוך שאירי באפשר מבעו"י שבזה מכשירים אסורים, אמנם בפשרו י"ל ע"פ מה שכ' הר"ן והרא"ה שגם לר"י רק תיקון כלי מותר אבל 'עושה כלי' אסור כמו שנתבאר לעיל כמ"פ [ובדעת הרשב"א אף שס"ל לדין זה דעושה כלי כמבואר בדבריו בעבוה"ק כנראה שס"ל שזה חשוב רק תיקון כלי ולא עושה כלי].

בגדר טרפות דנפולה – ומ"ט תוך מעל"ע לא מהני בדיקה ולאחר מעל"ע מהני בדיקה

תנן התם דרסה או שטרפה בכותל או שרצתה בהמה ומפרכת ושהתה מעת לעת ושחטה כשרה, אמר רבי אלעזר בר ינאי משום רבי אלעזר בן אנטיגנוס וצריכה בדיקה, ביאור הדברים הנה אחד מיח' טרפות הוא 'נפולה' הינו בהמה שנפלה או שנחבטה חושיים לטריפה, והנה יש דבר מעניין בטרפות ד'נפולה' שלא מצינו דכוותא בשאר יח' טריפות, הנה בכל יח' טריפות מהני בדיקה כגון ספק אם ניקב הושט מהני בדיקה ואם ראינו שלא ניקב הושט היא מותרת דיצאה מטרפות זו, אבל טריפה דנפולה תוך מעל"ע לא מהני בדיקה ואם שחטה תוך מעל"ע אין לה תקנה, ולאחר מעל"ע מהני בדיקה.

בר' המרדכי שאסור למול פעם ראשונה בשבת

אין מלבנין את הרעפים מאי קא עביד אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבדקן, ואמרי לה מפני שצריך לחסמן. מפני שצריך לבדקם וכ' רש"י שצריך לבדוקן אם יוכלו לקבל לבונה הלכך ביו"ט לא דלמא פקעי ואשתכח דטרח שלא לצורך.

ב' המרדכי בחולין פ' כיסוי הדם אות תרנו ז"ל שאלו אם יכול למול בשבת אדם שלא מל מעולם מי חיישינן שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת או לא, והשיב דודאי לא ימול כדאמרי' במס' ביצה גבי קדרה חדשה מפני שצריך לבדוק ע"כ, הינו שלמד מסוגיין שכל דבר חדש שיש לחוש שמא לא יצליח ויהיה מלאכה הרי זה אסור וה"נ במילה בשבת מי שלא מל מעולם יש לחוש שלא יצליח למול ונמצא עושה מילה שלא לצורך, ודין זה הובא לדינא בשו"ע ס"י שלא' ס"י ויבואר עוד להלן.

באיסור לחסמן משום מכה בפטיש מ"ט לא התירו זאת משום מכשירין

בטעמא שצריך לחסמן כ' רש"י שאסור משום שבהיסק זה נעשה כלי,

החלל כולו מקדקדק הראש עד הירך וכו' ואפילו נתרסק אבר מן האברים שאם נימלה כשרה כגון טחול וכליות הרי"ז טריפה עכ"ל מבואר ברמב"ם שאחר ששהתה מעל"ע או עמדה צריכה בדיקה אפילו באותם אברים שאינם מיח' טריפות, ומוכח שהבדיקה אינו מחשש שנטרפה ביח' טריפות רק מריסוק אברים.

ונמצא שהרמב"ם פליג על רש"י בתרתי: א. ס"ל לרמב"ם שגם אחר מעל"ע יש בה חשש ריסוק אברים והוי כשאר הטרפות שיכולות לחיות יב' חודש שהרי אחר המעל"ע הצריך בדיקה מריסוק אברים וכו"ל. ב. ס"ל לרמב"ם שריסוק אברים ניכר בבדיקה דאילו לא היה ניכר בבדיקה מ"ט מהני הבדיקה אחר מעל"ע הרי חישינן לריסוק אברים ואיך יתברר זה בבדיקה וע"כ שניכר בבדיקה, רק שצ"ע לפי הרמב"ם מ"ט לא מהני בדיקה תוך מעל"ע ומאי שנא תוך מעל"ע מלאחר מעל"ע.

והרמב"ן חולין נא: כ' ז"ל וא"ת וכי מאחר שיש בדיקה לריסוק כל נפולה תבדק ותשתרי אפי' לא עמדה ולא שהתה י"ל חוששים שמא נתפרקו אברים כולן זה מזה וא"א לעמוד עליו אבל כיון שעמדה או שהתה לריסוק אבר אחד יש לחוש ואפשר בבדיקה עכ"ל הנה ברמב"ן מבואר שיש ב' סוגי ריסוק אברים: א. יש פירוק אברים זה מזה. ב. ויש ריסוק באבר עצמו שנשבר, וכ' הרמב"ן ש'פירוק האברים' אינו ניכר בבדיקה אבל 'ריסוק האבר' עצמו ניכר בבדיקה, ולכן תוך מעל"ע ל"מ בדיקה דשמא נתפרקו אברים ואינו ניכר בבדיקה,

ויל"ע במה שונה טריפה דנפולה שבזה לא מהני בדיקה תוך מעל"ע משאר יח' טריפות שמהני בדיקה תוך מעל"ע, ועוד עד כמה שלא מהני בדיקה בטריפה דנפולה מ"ט אחר מעל"ע מהני בדיקה, ובביאור הדבר נחלקו הראשונים:

שיטת רש"י בסוגיין וחולין נו: שבכל נפולה יש ב' חששות: א. חוששים לריסוק אברים - וזהו עיקר טרפות דנפולה מהל"מ. ב. מלבד זה חוששים שמא ע"י נפילתה 'נטרפה' בשאר יח' טריפות וחוששים אולי נפסק חוט השדרה או רוב צלעותיה או שאר טריפות, וכ' רש"י שטרפות של 'ריסוק אברים' אינו ניכר כלל ואת זה א"א לבדוק [וזה שונה משאר יח' טריפות שזה כן ניכר] ולזה לא מהני בדיקה ולא דמי לשאר יח' טריפות שמהני בדיקה גם תוך מעל"ע משום שזה ניכר.

ומה שלאחר מעל"ע מהני בדיקה כ' רש"י שטרפות זו של ריסוק אברים אינו יכול להתקיים יותר ממעל"ע [וזה שונה משאר יח' טריפות שיכולות להתקיים יב' חודש] ולזה ברגע שעבר מעל"ע יצאה מידי טרפות דריסוק אברים ונתברר לנו שאין בה ריסוק אברים, רק שעדיין יש חשש שמא ע"י שנפלה נעשה בה טרפות משאר יח' טרפות ולזה יש לבדוק אותה משאר יח' טריפות ומהני לזה בדיקה כשאר יח' טריפות שמהני בדיקה.

אבל ברמב"ם פ"ט משחיטה הי"ז מבואר שמה שהבדיקה אחר מעל"ע אינו לבדקה מיח' טריפות רק בודקים אותה מריסוק אברים' וז"ל צריך לבדוק כנגד כל

ונראה שהדבר תלוי במח' הראשונים הנ"ל: הנה לשיטת רש"י שסובר שברגע שעבר מעל"ע יצא מחשש 'נפולה' [דאילו היה לה ריסוק אברים לא הייתה יכולה לחיות יותר ממעל"ע] ומה שצריך לבדוק אחר מעל"ע זהו משום שחוששים לשאר יח' טריפות, לפי"ז שפיר י"ל שדין בדיקה זה הוא רק מדרבנן דאמנם טרפות דנפולה הוא דאורי' אבל מכיון שעבר מעל"ע יצאה מטרפות זו, ורק שיש חשש חדש אולי נטרפה ביח' טריפות וזה שפיר י"ל שהוא רק חשש דרבנן.

אבל לשיטת הרמב"ם שהחשש נפולה קיים גם אחר מעל"ע [ורק שתוך מעל"ע לא מהני בדיקה משום שתוך מעל"ע לא ניכר הטרפות וכנ"ל] לזה נראה ברור שטרפות דנפולה דאורי' שהרי הוא מיח' טריפות מהל"מ⁸⁴.

בגדון הגמ' אם מותר לשחוט 'נפולה' ביו"ט

תנן התם דרסה או שטרפה בכותל או שרצתה בהמה ומפרכת ושהתה מעת לעת ושחטה כשרה, אמר רבי אלעזר בר ינאי משום רבי אלעזר בן אנטיגנוס צריכה בדיקה, בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא מהו לשחטה ביו"ט מי מחזקינן רעותא ביום טוב, או לא וכו'.

אבל אחר שעבר מעל"ע תו לא חישינן לפירוק אברים דאילו היו מתפרקים אבריה זה מזה לא היתה שוהה מעל"ע, רק שעדיין יש לחוש לריסוק האבר עצמו וזה ניכר בבדיקה ולכן מהני בדיקה

וברשב"א בתוה"ב [מח' א'] כ' ליישב באופ"א ז"ל וי"ל שכל שנפלה ולא שהתה ולא עמדה חוששין שמא נתרסקו אברים ולא נתחזק טבעה לגלות שנוי הריסוק אבל אם לאחר ששהתה או לאחר שעמדה כבר חזר הטבע לאיתנו קצת ואם יש הפסד וריסוק אברים יתגלה ויראה וזה נראה ונגלה תמיד בנסיון עכ"ל, מבואר ברשב"א שתוך מעל"ע אין הריסוק ניכר בו ורק לאחר ששהתה מעל"ע או עמדה עי"ז נתחזקה ועכשיו יהיה הריסוק ניכר.

האם בטרפות דנפולה הדין בדיקה אחר מעל"ע הוא מדאורי'

יש לדון בטרפות דנפולה' ושהתה מעל"ע שצריך בדיקה האם הדין בדיקה הוא מדאורי' או מדרבנן, והשאג"א סי' סד' הוכיח מסוגיין שהדין בדיקה הוא רק מדרבנן ולא מדאורי' [ונחלק שם על הר"ן שנקט שהדין בדיקה הוא דאורי' ועי' להלן בזה], וצ"ע שהרי כל יח' טרפויות הם דאורי' וא' מהיח' טרפות זה נפולה ומיח"כ טרפות זו תהיה מדרבנן:

⁸⁴ ולשיטת הרשב"א הנ"ל ברור שזה דאורי' אבל לשיטת הרמב"ן יתכן שטרפות דפירוק אברים הוא דאורי' אך חשש שנשבר האבר זהו מדרבנן וצ"ע.

מלאכה לצורך אוכל נפש הוי גם באופן של ספק אוכל נפש ואף שיתברר שלא היה צורך בזה הרי זה מותר כיון שבשעתו היה צד שיהיה לו בזה צורך הוי בכלל צורך אוכל נפש ומותר, וה"נ אף שיש חשש טריפה אבל יתכן שלא תמצא טריפה וכיון שיש צד אוכל נפש הרי זה מותר.

ובד' כמה אחרונים מבואר שספק אוכל נפש מותר אבל מבואר בדבריהם שאין כאן את המתיר של 'אוכל נפש' [כמו שהבאנו מד' השבו"י ועונד יו"ט] רק שרי משום מתוך עי' פר"ח ופמ"ג סי' תצח' והינו דס"ל שמדין 'אוכל נפש' אין להתיר דאוכל נפש הוי רק כשוודאי יצטרך לו ומ"מ יש להתיר משום מתוך שהותר כל שיש צורך היום וה"נ אף דנימא של"ח צורך או"נ מ"מ חשוב צורך היום דיש לו צורך בשחיטה דילמא יהיה לו בו אכילה, וכ"מ מד' רעק"א גליון שו"ע סי' שלא'.

ונמצא ג' שיטות בדין ספק אוכל נפש, לשיטת השאג"א אסור מדאורי', ולדעת שאר אחרונים מותר או משום שהוי כגוף אוכל נפש או עכ"פ משום מתוך⁸⁵.

דין מילה למו שלא מל מעולם
- בשבת ויו"ט

ויש בזה נ"מ בין הדרכים הנ"ל: הנה הבאנו מד' המרדכי שכ' שאדם שלא מל ובא

לעיל נתבאר שטרפות דנפולה תוך מעל"ע לא מהני בדיקה אבל אחר מעל"ע מהני בדיקה מסתפקת הגמ' האם אחר מעל"ע מותר לשחוט שמא תמצא כשרה או כיון שיש חשש שתמצא טריפה אסור לשחוט, ולדינא נחלקו הראשונים האיק קי"ל שדעת הרא"ה והר"ן שנקטינן לחומרא ומשום שספק דאורי' לחומרא דיש לחוש שמא תמצא טריפה ונמצא עושה מלאכה שלא לצורך יו"ט, אבל הרמב"ם פ"ב מיו"ט ה"ב והרשב"א והרא"ש פסקו כולם לקולא, וכן הוא בשו"ע סי' תצח' ס"ו, והטעם עי' רשב"א דספק דרבנן לקולא.

וצ"ע למה הוי ספק דרבנן הרי יש כאן ספק מלאכה דהרי לצד שתמצא טריפה נמצא שעשה מלאכה שלא לצורך או"נ שזה אסור מדאורי' [וכמו שבאמת כ' הר"ן והרא"ה], והשאג"א סי' סד' הוכיח מזה שמה שאחר מעל"ע צריך לבדוק את היח' טריפות הוא רק דין דרבנן ולכן הוי ספק דרבנן, ועי' לעיל שנתבאר שכ"ז יתכן לשיטת רש"י אבל לשיטת הרשב"א פשוט שהדין בדיקה הוא דאורי', וא"כ בד' הרשב"א לא יתיישב כיון שהדין בדיקה דאורי' מ"ט כ' שהוי ספק דרבנן הרי יש לחוש מדאורי' שתמצא טריפה ונמצא עושה מלאכה שלא לצורך יו"ט.

ובשבות יעקב ועונג יו"ט סי' מד' כ' שכשהתורה התירה לעשות

85. ויש להדגיש שכל הנדון בדין ספק אוכל נפש האם זה מותר הוא בספק דלשעבר כהכא אבל בספק דלהבא הינו שיתכן ויהיה לו צורך בזה ודאי שמותר והוכיחו האחרונים כן ממבשל הואיל ומקלעו אורחים.

חיוב המגיס

תניא אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדרה ואחד מביא את המים ואחד נותן בתוכו תבלין ואחד מגיס כולן חייבין, ויש לעיין מהו חיובו של המגיס, ובפשוטו חיובו משום מבשל דמקרב בישולו וכן הוא לשון הרמב"ם פ"ג משבת הי"א שהמגיס מצרכי הבישול וחייב משום מבשל, אמנם צ"ע שהרי המים כבר נתבשלו וא"כ מ"ט המגיס חייב ועמד בזה הרא"ש שבת פ"ג סי' י' ושם רצה הרא"ש להוכיח שיש בישול אחר בישול בדבר לח אפי' עדיין רותח כסתומת ד' רש"י לד., אך הרא"ש דחה זה וכ' שכאן מדובר שהמים עדיין לא הגיע למאב"ד ולכן חייב המגיס משום קירוב בישול וכ"ה ברשב"א כאן

אמנם יש לתמוה אם מדובר שעדיין לא הגיע למאב"ד והמגיס הוא זה שגמר את הבישול מדוע הנותן את המים חייב הרי זה לא התבשל על ידו רק ע"י המגיס ועמד בזה באגלי טל מלאכת אופה אות מא' ע"ש.

בשיטת הכל בו שיש חיוב מגיס
ע"ג האש גם בדבר שמבושל כל
צרכו

הנה מצינו חידוש גדול בד' הכל בו והובא בב"י סי' רנג' ס"ד שאף שקי"ל אין בישול אחר בישול ודבר שנתבשל לגמרי אין חיוב בישול עליו, אבל המגיס ע"ג האש אפי' דבר שנתבשל כ"צ חייב וז"ל הב"י בכל בו כתוב שיש ליהזר מלתת מים חמין בעוד הקדרה על האש לפי שהן מערבות

למול פעם ראשונה אסור לו למול בשבת שמא לא ימול טוב ונמצא שעשה מלאכה שלא לצורך או"נ, וזה תמוה שהרי אדרבה נתבאר מד' הרמב"ם והרא"ש שפסקו שמותר לשחוט בהמה נפולה אף שצריכה בדיקה הרי שמותר לשחוט מספק, ומאי שנא במילה שאסור למול.

והנה לדעת השאג"א שההיתר בסוגיין הוא משום שהדין בדיקה הוא רק דרבנן לפי"ז ניחא מאוד שהתם האיסור למול הוא מדאורי', וכמו"כ לשיטת השבות יעקב והעונג יו"ט שההיתר לשחוט בהמה נפולה הוא משום שכל שעושה הדבר בשביל או"נ יש בזה היתר של מלאכת או"נ אף אם בסוף ימצא טריפה נמי ניחא שכ"ז שייך במלאכת או"נ, אבל במילה הרי ברור שלצד שלא ימול טוב נמצא עושה מלאכה, ולשיטת הפר"ח והפמ"ג שיש להתיר משום מתוך עי' רעק"א בסי' שלא' ס"א שלפי"ז י"ל שכל מה שאסר המרדכי למול פעם ראשונה ה"מ בשבת אבל ביו"ט יהיה מותר מדין מתוך.

מי שלא שחט מעולם אם מותר
לו לשחוט ביו"ט

יש לדון האם מותר לשחוט פעם ראשונה ביו"ט למי שלא שחט מעולם האם דינו כמילה, הנה לשיטת' השאג"א שכל ההיתר בסוגיין הוא משום שהדין בדיקה הוא דרבנן, בהנ"ל שאם לא ישחט טוב יעבור על מלאכה דאורי' אז יהיה אסור, אבל לרעק"א הנ"ל ביו"ט יהיה מותר משום מתוך, וכן לשבות יעקב ועונג יו"ט שצד אוכל נפש מותר לפי"ז נמי יהיה מותר בזה.

בדין התעסקות באוכל נפש
ומתלווה לזה מלאכה שאין לו
צורך אוכל נפש

ת"ר תנור וכירים חדשים הרי הן ככל הכלים הנטלין בחצר אבל איז סכין אותן שמן ואין טשין אותן במטלית ואין מפיגין אותן בצונן כדי לחסמן ואם בשביל לאפות הרי זה מותר, מבואר כאן כברייתא שאסור להפיג את התנור בצונן כדי לחסמן משום מתקן מנא והוי מכב"פ, ומ"מ אם מפיגו בצונן כדי לאפות מותר, ולכאור' הטעם בזה דאף שאסור לחסמן הינו היכא שעיסוקו בתיקון התנור אבל אם מתעסק באו"נ אף שתוך כדי גם מתקן מנא הרי זה מותר דכל שמתעסק באו"נ אף שנלווה אליו מלאכה נוספת שאינה נצרכת לאו"נ הרי זה מותר. **ובתוס'** הק' מגמ' לעיל שאסור ללבן את הרעפים בהיסק ראשון משום מתקן מנא אף שבפעולה זו גם מתעסק באו"נ, ות"י תוס' ז"ל י"ל דשאני בין רעפים לתנור דתנור כיון דהוא עושה ע"י משקין ואינו ודאי חוסמן, ולכאור' כוונת תוס' שלעולם כל היכא שמתעסק באו"נ ונלווה אליו מלאכה שהיא לא נצרכת לאו"נ הרי זה אסור ומה שכאן מותר להפיג את התנור כדי לאפות הוא משום שאינו ודאי חסמן ויש כאן היתר של אינו מתכוין וכיון שאינו פס"ר הרי זה מותר. **והנה** בר"ן תי' קו' זה באופ"א וז"ל ולא דמי לליבון רעפים דאסורין לעיל דהתם תיקונו של כלי קודם לתשמיש שמשתמש בו אבל כאן בשעת תשמישו הוא שמתקן לתשמישו ע"כ, ולכאור' הר"ן סובר שכל היכא שעושה מלאכת או"נ ונלווה אליו

ומגיסות בקדרה כדי לערב יפה וקיימא לן דמגיס חייב משום מבשל אפילו בקדרה מבושלת כל זמן שהיא על האש' [הובא גם המ"א סי' שיח' סקמ"ב ומ"ב שם סוף הסימן].

וכן משמע ברמב"ם פ"ג משבת הי"א כ' ז"ל אסור להכניס מגריפה לקדרה בשבת והיא על האש להוציא ממנה בשבת מפני שמגיס בה וזה מצרכי הבישול הוא ונמצא כמבשל בשבת, והנה יש כאן ב' קושיות על הרמב"ם: ברמב"ם סתם וכ' שהמגיס חייב משמע גם במבושל כ"צ [ע"י מ"מ שם], עוד תמה הכס"מ מדוע כ' הרמב"ם שאירי בעומד ע"ג האש הרי גם בכ"ר שהוסר מן האש יש חיוב בישול מדאורי', ובחזו"א סי' לז' סקט"ו כ' שיש לפרש ד' הרמב"ם כפשוטו ממש כהכל בו דאירי במבושל כ"צ ומ"מ חייב דכיון שאירי שהוא על האש יש חיוב מגיס אפי' מבושל כ"צ.

ויל"ע מנא ליה לכל בו [והרמב"ם] חידוש גדול זה שיש חיוב מגיס גם במבושל כ"צ, ויש לומר שלמדו כן מברייתא זו דע"כ אירי שנתבשל כ"צ דאם לא נתבשל כ"צ מ"ט הראשון חייב [וכק' האג"ט הנ"ל] ומ"מ מבואר שהמגיס חייב.

בעיקר ד' הכל בו ע"י שעה"צ שם שתמה מה הסברא לחייב אף במבושל כ"צ וז"ל ולא אדע הטעם דמאי עדיפא הגסה מבישול ממש וכל הפוסקים מודים דבמבשל כל צרכו אין בו משום בישול, והחזו"א סי' לז' סקט"ו כ' שבהגסה בשעה שהיא על האש הוא ענין מחודש וחשיב כבישול.

שבגרו"צ שחזו ולא חזו מהני הזמנה, ונחלקו ר"א וחכמים באופן ההזמנה, ר"א ס"ל שסגי לומר מכאן אני נוטל ואף שלא בירר מה יטול למחר אמרי' יש ברירה, ורבנן ס"ל עד שירשום ויאמר מכאן אני נוטל וכ' רש"י שצריך לייחד מה יקח למחר דאין ברירה.

והשטמ"ק כ' שכיון שיסוד מח' ר"א ורבנן אם יש ברירה או אין ברירה מן הדין לפסוק כר"א בזה דהרי קי"ל להלן לח. שבדרבנן יש ברירה וכיון שכאן זה נדון של מוקצה שהוא דרבנן או נקטינן שיש ברירה ותמה שהרי קי"ל כרבנן לגבי ר"א, והנה הב"י סי' תקיח' כ' בשם רי"ו שפסק כר"א שסגי לומר מכאן אני נוטל והדברים מתאימים דאף שאנן קי"ל כחכמים מ"מ כאן הדבכר תלוי בדין ברירה וקי"ל יש ברירה בדרבנן וכנ"ל, והב"י שם תמה על ד' הרמב"ם שפסק כרבנן שלא סגי לומר מכאן אני נוטל והא קי"ל יש ברירה בדרבנן.

והשער המלך פ"ג מגירושין ה"ד ביאר היטב ד' הרמב"ם דהנה בטעם הדבר שבדאורי' אין ברירה ובדאורי' יש ברירה ידועים ד' הר"ן בגיטין שכ' שגם אם אין ברירה אין הכוונה שלא חל כלל אלא חל כאן חלות מסופקת וכיון שהוי ספק בדאורי' אמרי' שאין ברירה דספק דאורי' לחומרא ובדרבנן קי"ל יש ברירה דספק דרבנן לקולא, וכ' השעה"מ שכ"ז בדרבנן דעלמא אבל במוקצה הא קי"ל ספק מוכן לחומרא כמפורש במשנה כד. ונהטעם או משום שישל"מ או שהחמירו בספקו

מלאכה נוספת הרי זה מותר ורק שסובר שכל זה בשעה שפועל באוכל נפש ויש תיקון אז מותר, אבל ליבון רעפים שתיקונו של כלי קודם לתשמיש הוי כעושה תיקון זה לעצמו בלי קשר לאו"נ ולכן זה אסור.

והנה בעיקר הדבר כשעושה מלאכת או"נ ונלווה אליו מלאכה נוספת האם הדבר מותר עי' בספר מבקשי תורה יו"ט מאמר מהגאון ר' שלום גלבר שליט"א שהביא ראיות לכאן ולכאן בדין זה האם כשעושה מלאכה לצורך או"נ ונלווה אליו מלאכה אחרת האם הדבר מותר או לא והביא ראיות לכאן ולכאן: א. עי' לעיל כג. בדין בשר אגומרי שמותר לצלות ע"ג גחלים אף שתוך כדי נכבים הגחלים הרי שאף שאין לו צורך בכיבוי מ"מ כיון שיש לו צורך בצליה יש היתר מלאכה גם על המלאכות שנעשות תוך כדי. ב. עוד הביא כע"ז מד' תוס' כח: שמותר לגרוף גחלים לצורך או"נ אף שתוך כדי משוה גומות משום שיש בגריפת הגחלים צורך או"נ אף שאין לו צורך בגוף השווית הגומות ועדיין צ"ע בכ"ז.

בפלוגתת ר"א ורבנן ודעת הרמב"ם בזה

ועוד אמר רבי אליעזר עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשביעית ואומר מכאן אני אוכל למחר וחכמים אומרים עד שירשום ויאמר מכאן ועד כאן, וכ' רש"י שכאן מדובר בגרו"צ שהעלן לגג שהפירות האלו מוקצה ואפי' חזי ולא חזי הוי מוקצה כמו שנתבאר לעיל כו: והטעם משום דחאן בידיים ומ"מ מהני הזמנה כמבואר לעיל כו:

חולק וסובר דהפירות נעשים הפקר מאליו והוי הפקעתא דמלכא, וכ' הקה"י שלדעת הב"י ניתא דקרא מיירי בגוונא דלא הפקיר דאין בזה את הפטור של הפקר ומ"מ יש ילפותא מקרא לפטור פירות שביעית ממעשר ועי"ש עוד מה שכ'.

הפרשת תרו"מ בשבת בדבר שלא נגמרה מלאכתו והשבת קבעה למעשר

הנה אף שאין מפרישין תרו"מ וחלה ביו"ט כ"ז באופן שנתחייב כבר מאתמול דהיה יכול להפריש קודם היו"ט אבל באופן שנתחייב רק ביו"ט מותר להפריש ולכן עיסה שלשה ביו"ט מותר להפריש ביו"ט ונתבאר לעיל ט. יג: וכ"ה בגמ' להלן לז. [ודין זה אינו רק ביו"ט אלא גם בשבת עי' חזו"א מעשרות סי' ד'], והקשה החזו"א שם בדין שבת קובעת למעשר דמט לא יוכל להפריש בשבת כיון שכל החיוב חל רק בשבת שהרי קודם שבת עדיין לא הוקבע למעשר, מתרץ החזו"א שדוקא בגמר מלאכה שבא ע"י מעשה הנעשה בשבת ויו"ט' חשיב דלא היה עומד לעשר עליו מבעו"י ומותר להפריש בשבת, אבל כאן שעצם השבת קובעת למעשר בלא מעשה וקביעות זו חלה ממילא היה עליו להפריש מבעוד יום עי"ש.

ובאמת שהמגיה למל"מ פ"ה ממעשר הכ"ג דן לומר שיהיה מותר להפריש בשבת דבר שלא נגמ"מ באופן שהשבת קבעה למעשר וכ' כמה טעמים בזה: א. מסברא הנ"ל שכיון שקודם השבת עדיין לא

והארכנו בזה לעיל שם], ולזה דינו כדאורי' שאין ברירה.

והמ"א סי' תצה סק"י כ' ליישב דעת הרמב"ם שהנה בד' רבנן מבואר שלא רק שלא מהני ברירה אלא בעי' לרשום לומר מכאן וכאן אני נוטל ועי' תוס' שכ' שאף שלב"ה [לעיל י.]. מהני מזה וזה אני נוטל וא"צ לרשום שאני הכא שהוי מוקצה גמור דאקציה בידים, ולפי"ז י"ל שמה"ט גם לא מהני ע"י ברירה דכשם שלא מהני אפי' הזמנה בפה מה"ט לא מהני גם הזמנה ע"י ברירה דכיון שאקציה בידים שם צריך הזמנה מפורשת יותר ולא מהני הזמנה שע"י ברירה [ולא כרש"י שטעמא דרבנן משום דלית להו ברירה].

בפטור שביעית מן המעשר

מבואר במשנה ששביעית פטור ממעשר, והטעם כ' רש"י ז"ל נפקא לן במכילתא מואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת שלא במעושר אף אדם אוכל שלא במעושר, וצ"ע מה צריך לזה מיעוט הרי שביעית הוי הפקר והפקר פטור ממעשר דילפי' ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא הפקר שיש לו חלק עמך [והשטמ"ק כ' באמת שזהו הטעם ששביעית פטור מן המעשרות משום שזה הפקר].

ובקה"י ר"ה סי' יג' כ' ליישב דהנה נחלקו הב"י והמבי"ט בגדר הפקר דשביעית דהב"י באבקת רוכל סובר שאין הפירות נעשים הפקר מאליו רק צריך שהבעלים יפקירו את הפירות, והמבי"ט

נתייב וכל החיוב חל בשבת מותר להפריש כמו לש עיסה ביו"ט שמותר להפריש ביו"ט.

ביאור הדברים, הנה מדאורי' חיוב תרו"מ חל ע"י שני דברים, ע"י מירוח, וראיית פני הבית או החצר, וכל זמן שלא ראה פני החצר והבית לא נתחייב במעשר, ובאופן שלא נתחייב במעשר כגון שלא נתמרח או שלא ראה פני הבית מדאורי' מותר לאכול אפי' אכילת קבע, אבל מדרבנן אמנם מותר לאכול עראי אבל לאכול אכילת קבע אסור [ואכילת קבע שאסור מדרבנן הינו אפי' קודם מירוח].

באן מבואר בגמ' שמה שחצר קובעת למעשר הינו רק באופן שהיה מירוח ואח"כ הכניסו לבית אבל אם עדיין לא נתמרח אין החצר קובעת למעשר, ויש עוד דבר שקובע למעשר והוא השבת שקובעת היא למעשר, הינו גם דבר שעדיין לא נתחייב במעשר כגון שנתמרח ועדיין לא ראה פה"ב שמותר לאכול עראי מ"מ אם נכנס שבת נתחייב במעשר ואסור לאכול אפי' אכילת עראי, והטעם כ' רש"י ז"ל אכילת שבת חשובה ועראי שלה הרי הוא קבע [וכן משמע בגמ' פסחים קה. ורשב"ם שם].

מסתפקת הגמ' מתי השבת קובעת למעשר האם רק אחר שנעשה מירוח ורק שחסר ראיית פה"ב או גם באופן שעדיין לא נתמרח ולא נגמרה מלאכתו נמי השבת

נתחייב וכל החיוב חל בשבת מותר להפריש כמו לש עיסה ביו"ט שמותר להפריש ביו"ט. ב. עוד כ' לרוב שכל האיסור להפריש בשבת הינו רק דבר הטבול מדאורי' אבל דבר הטבול מדרבנן מותר⁸⁶. ג. עוד כ' ז"ל ותו דהא עיקר טעמא דשבת קובעת למעשר היינו משום דכתיב וקראת לשבת עונג וא"כ איך אפשר לצייר דטעם העונג יהיה סיבה שלא יאכל והלא קרא צווח ככרוכיאי קום אכול משמע, אמנם לדינא האחרונים וכן החזו"א חלקו עליו.

בדין שבת קובעת למעשר

תנן התם תינוקות שטמנו תאנים מע"ש ושכחו ולא עשרו למוצ"ש לא יאכלו אלא אם כן עשרו, ותנן נמי המעביר תאנים בחצרו לקצות בניו ובני ביתו אוכלין מהן עראי ופטורים, בעא מניה רבא מרב נחמן שבת מהו שתקבע מוקצה למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו מי אמרינן כיון דכתיב וקראת לשבת ענג קבעה ואפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו, או דלמא בדבר שנגמרה מלאכתו קבעה בדבר שלא נגמרה מלאכתו לא קבעה, א"ל שבת קובעת בין בדבר שנגמרה מלאכתו בין בדבר שלא נגמרה מלאכתו, א"ל ואימא שבת דומיא דחצר מה חצר אינה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו אף שבת לא תקבע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, א"ל תלמוד ערוך הוא

86. וסברתו שהרי יסוד איסור הפרשת תרו"מ הוא משום מתקן ודבר האסור רק מדרבנן לא חשוב כ"כ תיקון ומצינו כע"ז לעיל יח. שאף שאסור להטביל כלי ביו"ט משום מתקן מ"מ אם נטמא בוולד הטומאה מותר והטעם כ' הראשונים שלא חשוב כ"כ תיקון כיון שהטומאה רק מדרבנן.

והנה להלן יבואר גדר נוסף במה ששבת קובעת למעשר דאין זה משום שחשוב אכילת קבע רק שהוי כעין ראית פה"ב שעניינו גמר קביעות הפרי וכ"ה לשון הרשב"ם פסחים קה. כיון דכתיב וקראת לשבת ענג כלומר 'דחשיבות השבת עושה אותן פירות מתוקנים', ולזה יתכן שזהו גופא נדון הש"ס בגדר קביעות דשבת אם משום שחשובה כאכילת קבע ולזה פשוט שזה קובע גם קודם גמ"מ, או משום שהוי כגמר מלאכה וממילא דינו כראיית פה"ב שקובע רק אחר גם נגמר עיקר מלאכת התבואה שהוא המירוח, וע"י להלן לה. מה שיבואר עוד בזה.

טבל מוכן אצל שבת

הא קמ"ל דטבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן, מבואר כאן חידוש דאף שטבל הוא מוקצה כמפורש בשבת ר"פ מפנין ומשום שלא חזי לכלום מ"מ כשעבר והפריש תרו"מ בשבת הרי זה מותר, וצ"ע כיון שביהש"מ היה מוקצה נימא מיגו דאיתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכולי יומא, וגם לר"ש דל"ל מיגו דאיתקצאי הא נתבאר לעיל ל: שמודה ר"ש באינו יושב ומצפה וכאן וודאי שאינו יושב ומצפה שהרי יש איסור להפריש תרו"מ בשבת וראה הערה 87.

ורש"י ותוס' כ' דלא אמרי' מיגו גאיתקצאי רק באופן שהוקצה מחמת איסור דאורי' וכאן שאיתקצאי מחמת איסור דרבנן

קובעת למעשר, ומסקנת ר"נ כאן שהשבת בין בדבר שנגמרה מלאכתו בין בדבר שלא נגמרה מלאכתו, ובגמ' להלן לה. ר' יוחנן חולק וסובר שהשבת קובע רק בדבר שנגמרה מלאכתו.

ור"ע מ"ט דר"נ ששבת קובע גם בלא נגמרה מלאכתו ומאי שנא מראיית פני הבית והחצר שאינו קובע רק בדבר שנגמרה מלאכתו, וע"י ראש יוסף שביאר היטב, דהנה מה שראיית פני הבית מחייב במעשר עניינו שהפירות מתחייבים בתרו"מ רק אחר גמר מלאכתן והינו ע"י מירוח שזהו עיקר גמ"מ וגם הגיע למקומו בבית אז נגמרה מלאכתן, וכ"ז שלא היה ראיית פה"ב לא חשוב גמר מלאכה, ועכ"פ לפי" פשוט שלא מהני ראיית פה"ב לחודא דסו"ס לא נגמרה עיקר מלאכתן שהוא המירוח, אבל שבת שקובעת למעשר נתבאר מד' רש"י שהוא משום שאכילת שבת הוי אכילת קבע וממילא פשוט שדינו כאכילת קבע שקובעת למעשר גם קודם גמר מלאכה.

וע"י ש ראש יוסף שפשיטא לא כ"כ דבר זה עד שנתקשה מאי ס"ד דהש"ס ששבת קובעת רק אחר גמר מלאכה הא כיון ששבת קובעת משום שהוי כאכילת קבע ממילא פשוט שזה קובע גם קודם גמר מלאכה שהרי כן הוא הדין שאכילת קבע אסורה גם קודם מירוח [וכן ק' אליבא דאמת על ר"י להלן שס"ל כן שהשבת קובעת רק בדבר שנגמרה מלאכתו].

לא אמרתי מיגו וכו' וע"ע לעיל לא: מה דחייה בידיים [ותלוי זה בביאור הסוגיא שנתבאר שם, והרמב"ן במלחמות כ' בדעת הרי"ף שגם לר"י לא אמרתי מיגו היכא שלא בחולין טו:] ולזה ניחא שכאן שלא דחייה בידיים ל"א מיגו [וע"ע שטמ"ק].

רק באופן שדחיה בידיים וכן לא דחייה בידיים ולפי"ז ניחא עכ"פ לר"ש, אבל דעת הבעה"מ והר"ן שבלא דחייה בידיים נמי אסור לר"ש היכא שאינו יושב ומצפה.

דף לה.

בר' הרשב"א שיש חילוק ברין
שבת קובעת בין דבר שנגמרה
מלאכתו לדבר שלא נגמרה
מלאכתו

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אחד שבת וכו'
כולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה
מלאכתו, וברש"י ותוס' מבואר שר' יוחנן
חולק על ר' נחמן שאמר לעיל ששבת קובעת
גם בדבר שלא נגמרה מלאכתו אלא ס"ל
לר"י ששבת קובעת רק בדבר שנגמרה
מלאכתו, אבל ברשב"א מבואר שאין כאן
מח' דמה שאמר ר"נ שהשבת קובעת אפי'
בדבר שלא נגמרה מלאכתו הינו כשאוכל
בשבת עצמה, אבל אם עברה שבת ובא
לאוכלו במוצ"ש מותר לאכלו דרק 'אכילת
שבת' אסורה, ומה שאמר ר"י שבדבר
שנגמרה מלאכתו הוא שהשבת קובעת הינו
לענין שגם באוכלו אחר השבת חייב
במעשר, ונמצא לפי"ז שאם נגמרה מלאכתו
ועברה עליו שבת אז נקבע לגמרי למעשר
וגם בבא לאוכלו אחר השבת חייב במעשר,
ואם עדיין לא נגמרה מלאכתו השבת קובעת
רק באוכלו בשבת אבל אם עברה שבת מותר
לאוכלות [ויסוד חילוק זה מוזכר גם בתוס'
כאן].

והאחרונים כ' כן גם בדעת הרמב"ם דהנה
הרמב"ם פ"ג ממעשר ה"ג
פסק כדעת ר' יוחנן שהשבת קובעת רק
בדבר שנגמרה מלאכתו מאידך בפ"ה משמע
שס"ל כר' יהושוע ששבת קובעת למעשר
גם בדבר שלא נגמרה מלאכתו, וכ'
האחרונים ליישב ע"פ הנ"ל דיש חילוק
בדבר שנגמרה מלאכתו השבת קובעת
לגמרי וגם אם עברה השבת ה"ה חייב
בתרו"מ, ואילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו
חייב במעשר רק באוכלו בשבת אבל עברה
בשבת מותר לאכול, רק שכמובן הדבר צ"ע
מ"ש נגמרה מלאכתו מלא נגמרה מלאכתו.
ונראה לבאר ע"פ מש"נ לעיל לד': ב'
אופנים בגדר שבת קובעת למעשר
א. אכילה בשבת חשובה היא והוי אכילת
קבע כמו שכ' רש"י לעיל שם. ב. הוי כעין
ראית פה"ב שעניינו גמר קביעות הפרי וכן
שבת כן וכמו שכ' הרשב"ם פסחים קה. כיון
דכתיב וקראת לשבת ענג כלומר 'דחשיבות
השבת עושה אותן פירות מתוקנים', ויתכן
שתרוויהו איתנייהו ביה ויש ב' דינים בהא
דשבת קובעת הן משום שאכילתו חשוב
אכילת קבע הן משום שהוי כגמר הפרי.
ולפי"ז יבואר היטב חילוקים אלו דאם
עדיין לא נגמרה מלאכתו ולא מירח

האם יו"ט קובע למעשר כמו שבת

עי' מאירי שדן בזה דהנה המקור ששבת קובעת למעשר הוא משום שכתוב וקראת לשבת עונג ובשבת יש דין עונג לא ביו"ט, והשעה"מ פ"ג ממעשר הכ"ג כ' שגם יו"ט קובע למעשר שהרי יו"ט איקרי שבת [עי' רש"י לעיל ב:]: עוד כ' שהרי מה ששבת קובע למעשר משום שכתוב וקראת לשבת עונג וביו"ט נמי יש דין עונג כמבואר ברמב"ם פ"ו מיו"ט הט"ז, אבל הפנ"י שלהי מסכתין כ' שיו"ט אינו קובע למעשר משום שלא כ' עונג ועי' פתחי תשובה יו"ד סי' שלא' סקי"א.

הדרן עלך פרק המביא

הכרי שם לא מהני שהשבת תקבע מדין גמר וקביעות הפרי שהרי עדיין לא נגמרה מלאכתן [וכמו שראיית פה"ב אינה קובעת קודם גמר מלאכה] אמנם מהני מדין שאכילת שבת חשוב אכילת קבע שזה אסור גם קודם גמר מלאכה ולפי"ז פשוט שכל האיסור רק בשבת שחשוב אכילת קבע אבל ברגע שיצאה שבת ואוכל בחול הוי זה אכילת עראי ומותר, משא"כ אם כבר נגמרה מלאכתן והיה מירוח מעתה מהני השבת שיגמור הפרי כעין ראיית פני הבית וכיון שנגמרה מלאכת הפרי לגמרי ע"י השבת מעתה גם בחול אסור כמו דבר שנגמרה מלאכתן שראה פה"ב שנקבע למעשר גם אחר הוציאו מן הבית וזה ברור.

משילין

פרק חמישי

דף לו.

נשאר הוא בגזרת כלים ואסור [וכ"ה בשו"ע סי' שח' ס"ד] וס"ל לר"י שכל ההיתר לטלטל לצורך הוא לצורך דבר המותר אבל לצורך דבר שאינו ניטל הוי כטלטול שלא לצורך ונשאר בדין גזרת כלים ואסור.

אבל בדי' רש"י בסוגיין משמע שהאיסור לר"י אינו מגזרת כלים דהנה ברש"י ד"ה במאי מבואר שדין זה דר"י מיתלי במח' ר' יהודה ור"ש דמוקצה ור"י שאסר לטלטל כלי לצורך דבר שאינו ניטל כר' יהודה דאית ליה מוקצה, וכ"ה בבעה"מ מג. וקנד: [וכ' הבעה"מ שלכן לדינא לא קי"ל כר' יצחק שהרי קי"ל כר"ש במוקצה], ואם נימא שהאיסור משום גזרת כלים הרי בגזרת כלים לא נחלקו ר"י ור"ש כמו שכ' הראשונים [עי' תוס' שבת לו. ועוד], ומבואר מזה שמה שר"י אסר זהו משום 'הקצאה' דמקצה דעתו מכלי היתר לצורך דבר שאינו ניטל וס"ל לרש"י שדבר זה תלי בפלוגתא ר"י ור"ש, וכ"ה לשון הרז"ה שבת מג. ז"ל דמכדי רבי

בדין אין כלי ניטל אלא לצורך
דבר הניטל

למדנו במשנה מכסין את הפירות אמר עולא ואפילו אוירא דלבני, רבי יצחק אמר פירות הראויין, ואזדא ר"י לטעמיה דאמר ר"י אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת, בטעמא דר"י שאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל נחלקו הראשונים:

הא"ז סי' לו' כ' ז"ל טעמא דאין כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל מפני דהוה טלטול שלא לצורך השבת שעיקרו של טלטול אלא לצורך אותו דבר והוא עצמו אינו ניטל ע"כ, ולכאור' הביאור בזה דהנה בראשונים שבת קכד. מבואר שאסור לטלטל אפי' כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך ולטלטלו לצורך מותר, והטעם בזה דהנה בתחילה אסרו לטלטל את כל הכלים אפי' כלי שמלאכתו להיתר וחזרו והתירו כלי שמלאכתו להיתר וחידשו הראשונים שאף שהתירו הינו רק לצורך אבל שלא לצורך

הראשונים שס"ל שביו"ט קי"ל כר' יהודה [הרי"ף והרמב"ם וכן פסק השו"ע סי' תצה' ס"ד] אז אף שבשבת לא קי"ל כר' יצחק אבל ביו"ט קי"ל כוותיה וביו"ט יהיה אסור לטלטל כלי לצורך דבר שאינו ניטל, וכ"ז כמובן לדרכו של רש"י והרו"ה שיסוד האיסור משום מוקצה, אבל לשיטת האו"ז שהאיסור מגזרת כלים וזה הרי אינו תלוי בפלוגתת ר"י ור"ש וכנ"ל אז כי היכי שבשבת לא קי"ל כוותיה ה"ה ביו"ט [וכן באמת ריהטת הפוסקים שגם ביו"ט כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל דלא כר"י].

בדין אין כלי ניטל בדבר שיש לו היתר של גרף של רעי

תנן נותנין כלי תחת הדלף בשבת והבינה הגמ' שמדובר בדלף שאינו ראוי והוא מוקצה וזהו דמק' הגמ' לר"י אלמא כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל, ומשני בדלף הראוי, והק' הרשב"א שמשמע שרק לר' יצחק צריך להעמיד בדלף הראוי, אבל לעולא שסובר שכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל ניחא וזה תמוה דהנה בגמ' שבת מג. מבואר שאסור לבטל כלי מהיכנו [הינו שיש איסור להניח כלי לקבל את המוקצה דעי"ז נאסר הכלי בטלטול⁸⁸] והגמ' שם שואלת ממשנתינו דהיאך מותר ליתן כלי לקבל את הדלף הרי יש בזה משום בטול כלי מהכנו ומשני בדלף הראוי, וא"כ בלא"ה צריך

יצחק כמאן אמרה לשמעתי כר' יהודה דאית ליה מוקצה ולפיכך אמרה והחמיר כל החומר הזה שלא להיות כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת דבמוקצה היא לדבר שאינו ניטל ע"כ.

ויש בזה כמה נ"מ בזה האם דינא דר' יצחק הוא משום ר"י דאית ליה מוקצה או משום גזרת כלים שאסור לטלטל שלא לצורך:

א. יש לדרון האם כמו ש'כלי' אינו ניטל אלא לצורך דבר הניטל ה"ה 'אוכל' אינו ניטל לצורך דבר שאינו ניטל או שאוכל שאני, ולכאור' תלוי בהנ"ל שאם איסורו משום מוקצה דר' יהודה בפשוטו שייך זה גם באוכל, אבל אם הטעם משום גזרת כלים זה הרי מבואר בראשונים פ' כל הכלים שגזרת כלים היה רק על כלים לא על אוכלין ומה"ט מותר לטלטל אוכלין אפי' שלא לצורך כלל [וכ"ה בשו"ע סי' שח' ס"ד] ומשום שאוכל לא נכנס מתחילה בגזרת כלים, ולפי"ז גם לר' יצחק יהיה מותר לטלטל אוכל לצורך דבר שאינו ניטל, והנה באו"ז שם משמע שמותר ליתן מים לבהמה ואין לאסור מצד אין כלי ניטל וכו' ולשיטתו אזיל שיסוד האיסור מגזרת כלים וכנ"ל.

ב. דעת רוב הראשונים שלדינא לא קי"ל כר' יצחק והטעם הבאנו מד' הבעה"מ דר"י כר' יהודה ס"ל במוקצה ואנן הא קי"ל כר"ש, וכ' הראש יוסף שלפי"ז לשיטת

88. והטעם שאסור עי' רש"י מב: שאסור משום שהוי כקובעו והוי בונה וברש"י קבח: וקנד: כ' דהוי כסותר הכלי ועי' תוס' מג. שעמדו בסתירת ד' רש"י.

עדיין אינו גרף ונמצא שמטלטל לצורך דבר שאין לו היתר טלטול ולכן זה אסור.

לדינא בדין נתינת כלי תחת דלף
שאינו ראוי ובדין בטול כלי
מהכנו בדבר שיש היתר גרף של
רעי

לדינא בדין נתינת כלי תחת דלף שאינו ראוי, מצינו מח' גדולה בראשונים והפוסקים, הטור הביא את ד' הרמב"ם שכ' שמותר ליתן כלי רק תחת דלף הראוי אבל תחת דלף שאינו ראוי אסור, והטור תמה דלמאי דקי"ל דלא כר' יצחק ומותר לטלטל כלי לצורך דבר שאינו ניטל מן הדין שגם תחת דלף שאינו ראוי יהיה מותר, וכ"מ ברשב"א עבוה"ק שער ג' פ"ח ז"ל נותנין כלי תחת הדלף אפילו בשבת ואין צריך לומר ביום טוב ו'אפילו בדלף שאינו ראוי' כדי שלא יטנף הבית ע"כ.

אבל בר"ן כאן מבואר שגם למאי דקי"ל דלא כר' יצחק מ"מ ההיתר רק בדלף הראוי דאמנם אין לאסור משום אין כלי ניטל מ"מ יש לאסור משום איסור בטול כלי מהכנו וכנ"ל, וצ"ע בדעת הטור שהיתר דאמנם לא קי"ל כר' יצחק אבל יש לאסור משום ביטול כלי מהכנו כמו שכ' הר"ן, והב"י שם תירץ דמשום בכמ"ה אין לאסור דהוי גרף של רעי וממילא לא חשוב בטול כלי מהכנו [וכמש"נ לעיל מד' הרשב"א]⁸⁹, ואין ה"נ באופן שאינו גרף כגון בחצר אז יהיה אסור להניח כלי תחת הדלף.

להעמיד כאן בדלף הראוי דאל"ה יש בזה משום בכמ"ה.

ותי' הרשב"א דהסוגיא כאן סוברת שאין לאסור משום 'ביטול כלי מהכנו' משום שהוי גרף של רעי ויהיה מותר לטלטלו ונמצא שלא ביטל הכלי מהכנו דהנה הרי יסוד דינא דבכמ"ה הוא משום שאוסרו בטלטול אבל כאן שיש היתר של גרף של רעי ויהיה מותר בטלטול אין כאן שום ביטול כלי, אבל לר' יצחק אף שיהיה זה גרף של רעי מ"מ כיון שבחפצא הדבר מוקצה יש בזה משום טלטול לצורך דבר שאינו ניטל, רק שהרשב"א תמה בזה דכיון שיש היתר של גרף של רעי מן הדין שיחשב 'כדבר הניטל' שהרי מותר לטלטלו ומ"ט יש בזה משום אין כלי ניטל, וכמו שנתבאר שאין בזה משום ביטול כלי מהכנו משום שהוי גרף ויהיה מותר לטלטלו מה"ט גם שיחשבה כדבר הניטל ויהיה מותר לטלטל כלי לצרכו.

ועי' שטמ"ק מה שתירץ וביאור דבריו נראה, הנה זה וודאי שהדלף נעשה גרף רק אחר שנפל לבית אבל כ"ז שלא נפל לבית אינו גרף, ולפי"ז יבואר היטב החילוק בין דין ביטול כלי מהכנו לדין אין כלי ניטל - דאיסור בכמ"ה תליא בזמן שנופל הכלי שנאסר בטלטול וכאן בדלף שאינו ראוי כיון שכשיפול הדלף יהיה מותר בטלטול משון גרף של רעי נמצא שלא ביטל כלי מהכנו, אבל האיסור של אין כלי ניטל הוא בשעה שמטלטל הכלי ועכשיו בשעה שמטלטלו

89. והטעם שכשיש גרף אין כאן משום ביטול כלי בפשוטו הוא משום שאין כאן את כל החפצא של

ולפי"ז ניחא מאוד דלכאור' כל ההיתר של גרף של רעי הוי רק כשיתמלא הכלי על גדותיו אז יהיה מותר לטלטל אבל כ"ז שלא יתמלא עדיין אינו גרף של רעי ונמצא שיש כאן ביטול לשעה שגם אסור.

מ"ט מותר ליטול ידיים בבוקר לתוך קערה הרי מבטל בלי מהכנו

הביאור ל"ס"ס שלח' עמד במה שנוהגים ליטול בבוקר מי הנטילה לתוך כלי אף שאין ראוין לרחיצה ולשתיית בהמה וכ' דשמא ס"ל כהטור דפליג ע"ד הרמב"ם והתיר ליתן כלי תחת דלף שאינו ראוי [עוד כ' דזה לא מיקרי אינו ראוי כיון דאין עליהן שום איסור, אלא מפני שרוח רעה שורה עליהן], וצ"ע שהרי הטעם של הטור שהתיר בזה הוא משום הוי גרף של רעי ומי הנטילה שבכלי לכאור' ל"ה גרף של רעי.

צידת דבורים וזבובים באין מתכוין

פורסין מחצלת על גבי כורת דבורים בשבת בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוין לצוד, ומבואר בגמ' שהא מני [דמהני לצוד באין מתכוין] ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר, ובגמ' [בגירסא שלפנינו] פריך והא מודה ר"ש בפסיק רישא וה"נ הוי פס"ר שייצודו

ובדעת הרמב"ם והר"ן שס"ל שאסור ליתן תחת דלף שאינו ראוי ומשום ביטול כמ"ה צ"ע מ"ט יש כאן בטול כלי הרי יש היתר גרף של רעי, והנה ברמב"ם פכ"ה משבת הכ"ד כ' טעם חדש לאסור ליתן כלי תחת דלף שאינו ראוי וז"ל נותנין כלי תחת הדלף ואם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע והוא שיהיה הדלף ראוי לרחיצה אבל אם אינו ראוי אין נותנין וכו' שאין עושיין גרף של רעי לכתחלה⁹⁰, וצ"ע שיש כאן טעם חדש שלא הוזכר כלל בגמ' דבגמ' כאן כ' לאסור משום אין כלי ניטל ובגמ' שבת שם משום בטול כלמ"ה וצ"ע מנא ליה לרמב"ם טעם זה.

ועי' מ"א סו"ס שלח' שהביא מד' היש"ש שכ' לבאר בדעת הרמב"ם שיעקר הטעם משום ביטול כלי מהכנו רק שאם היה מותר לעשות גרף של רעי לכתחילה לא היה בזה משום בטול כלי שהרי יהיה מותר לטלטל וכנ"ל, אלא כיון שיש איסור לעשות גרף לכתחילה הרי הוא צריך להתרצות שלא לסלקו וממילא הדר לאיסור בטול כלי מהכנו.

עוד שמעתי לבאר בדעת הר"ן מ"ט יש בזה משום בטול כמ"ה הרי יש היתר גרף של רעי ע"פ מה שכ' כמה ראשונים בשבת קנד: שיש איסור ביטול כלי מהכנו אף לשעה [שלא במקום הפסד מרובה עי"ש ואכמ"ל]

האיסור שהרי יהיה מותר לטלטלו ולא ביטלו מהכנו, אבל בלשון הרשב"א בעבודה"ק שם משמע שכי היכי שיש היתר של גרף של רעי לטלטל מוקצה ה"ה גרף של רעי מתיר לבטל כלי מהכנו.

90. בעיקר ד' הרמב"ם צ"ע מ"ט חשוב עשיית גרף של רעי לכתחילה הרי הגרף עשוי ורק שאוספו למקום אחד ואולי המציאות היא שלולי הכלי לא יהיה גרף ומשום שיבלע בקרקע ורק מחמת שאוספו בכלי אז נעשה גרף של רעי ועדיין צ"ע.

שמותר [וצ"ע הרי הטור הוציא כן מסוגיין וכאן הוי פס"ר דניחא ליה שהרי ניחא ליה בדבורים שיוציאו דובשנן]. ב. עוד י"ל שס"ל כדעת השו"ע סי' שיד' ס"א שכל האיסחר של פס"ר הוא רק באיסור דאורי' אבל פס"ר באיסור דרבנן מותר. ג. בחי' ר' שמעון כתובות סי' ו' שכ' [בסו"ד (ועיי"ש בעוד אופן)] בהקדם, דהנה יל"ע בצידה כשאינו עושה מעשה בגוף הבע"ח רק שנועל הדלת והבהמה שבתוכה ניצודת מ"ט חייב משום צידה הא הוי רק גרמא, וכ' ליישב ע"פ הגמ' ב"ק ס. שזורה לא חשוב מעשה לשאר ד"ת ומ"מ גבי שבת חייב דמלאכת מחשבת אסרה תורה והרי נתקיימה מחשבתו, ולזה כ' שצידה נמי כיון שנתקיימה מחשבתו לצוד הבע"ח הוי בכלל מלאכת מחשבת וחייב, אמנם כ"ז במתכוין אבל באין מתכוין שאין כאן מחשבת הדרי' לעיקר הדבר שהוא גרמא עיי"ש [ונ"מ שגם בדאורי' וגם בניחא ליה יהיה מותר והביא כן מד' הרשב"א שבת קז.].

בגדר מלאכת צידה

כאמור הטור הביא מד' סה"ת שאסור לסגור תיבה שיש בתוכו זכובים משום צידה והטור היתיר ולעיל נתבאר שהיתיר משום שאינו מתכוין, והנה כ' שם להתיר מטעם אחר וז"ל ונ"ל שא"צ לדקדק בזה שאין הזכובים נצודין בתיבה שאם בא לפתוח התיבה וליטלם יברחו וצ"ב, ובביאור ד' הטור והסה"ת ובגדר מלאכת צידה הארכנו לעיל כד. עיי"ש.

ולזה דחי שאה"נ באין מתכוין נמי אסור וכוונת הברייתא ובלבד שלא יתכוין הינו שלא יתכוין לעשות מצודה [הינו שישאיר חלונות פתוחים שיוכלו לצאת ונמצא שלא צדם כלל].

והנה כאמור בגי' שלפנינו מבואר שגם לר"ש אסור לפרוס מחצלת משום שהוא פסיק רישא, אבל לתוס' לא היתה להם גירסא זו רק הא מני ר"ש וכו' ומבואר לפי"ז שלר"ש מותר לפרוס מחצלת ואין בה משום צידה, והקשו מעצמם הרי מודה ר"ש בפס"ר ותי' שמיידי שיש חור קטן בכוורת שהדבורה יכולה לצאת ולא הוי פסיק רישא. **אמנם** מד' הטור סי' שטז' מבואר שבאין מתכוין מותר אפי' אינו מניח אף חור קטן ואף שהוא פס"ר דהנה הטור שם הביא מד' סה"ת שאסור לסגור תיבה שיש בה זכובים משום צידה, והטור חלק עליו [בסברא הב'] כ' ז"ל ועוד דבכוורת גופה קתני ובלבד שלא יכוין לצוד אלמא כי לא מכוין שרי ע"כ, והבי" שם תמה שהרי הוא פסיק רישא ומבואר כאן בגמ' שכל ההיתר רק באינו פס"ר או כמו שכ' תוס' שיש חור קטן שאינו פס"ר אבל באופן הנ"ל דזכובים שסוגר התיבה לגמרי ואין שום פתח מ"ט יהיה מותר וצ"ע, והנה הכיוון ליישב ד' הטור הוא שלא גרס גי' זו בגמ' והא מודה וכו' [כמו שלתוס' לא היה גירסא זו] וגם ס"ל שגם כשאין פתח קטן שרי, רק טעמא בעי' הרי באמת הדין כן שמודה ר"ש בפס"ר שמותר, ומצינו כמה ישובים בזה:

א. **הב"ח** כ' שבזכובים הוי פסיק רישא דלא ניחא וס"ל לטור כדעת הערוך

דרף לו:

בפ"י משבת דילפי" ממשכן ושם כל מה שהיה ניצוד הי' דבר שבמינו צידה, האבנ"ז בסימן קפ"ט סק"ז כתב שמלאכת צידה בעצם אין שום שינוי בבע"ח רק אצל האדם שנעשה ברשותו ולזה אינו חייב רק בדבר שבמינו ניצוד שזה נחשב שבא לרשותו שיש לו דבר מה, אבל דבר שאינו ניצוד משום דאין בהן תועלת כלל ואין לו כלום מזה אף אחר שניצוד ולא חשיב שיש ברשותו דבר מה וחסר בכל החפצא של המלאכה עי"ש.

והנה גם למ"ד שאין במינו ניצוד פטור מ"מ מדרבנן אסור כמש"נ לעיל מד' המאירי והפוסקים וכ"מ בגמ' שבת שאין במינו ניצוד 'פטור' משמע שפטור אבל אסור, והטעם שאסור מדרבנן בפשוטו משום שגזרו אין במינו ניצוד אטו במינו ניצוד, אבל בשיטה לר"ן שבת קז: כ' שהטעם שאסור גזרה שמא יבא להרגו והרי יש איסור נטילת נשמה גם בדבר שאין במינו ניצוד, וכ' שם דנ"מ שבכזה מין שאינו חייב על הריגתו יהיה מותר לצודו לכתחילה.

אם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע

תנא אם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע, הקשו תוס' למה שסבר הגמ' שמדובר בדלף שאינו ראוי היאך שופך ואינו נמנע הרי הכלי נעשה בסיס לשופכין

האם דבורים אם חשוב במינו ניצוד

גמ' אלא אימא שלא יעשנה מצודה פשיטא, ומשני מהו דתימא במינו ניצוד אסור שלא במינו ניצוד מותר קמ"ל, ובביאור הקמ"ל נחלקו הראשונים והפוסקים: במאירי כ' שאה"נ באמת דבורים אין במינו ניצוד ומ"מ גם באין במינו ניצוד אסור מדרבנן וכ"מ מד' המהרש"א ומ"א סי' שטז' סק"ח, אבל הרא"ה כ' שקמ"ל שדבורים חשיבי במינו ניצוד וכ"כ הא"ר בסימן שט"ז סקי"א והשעה"צ שם סקט"ו בדעת הב"י שכ' שדבורים חשובים במינו ניצוד, והנה סברת הרא"ה והב"י ברורה שדבורים הוי דבר שבמינו ניצוד שהרי הדרך לצודם לדבש וצ"ע בדעת הסוברים שדבורים לא חשוב במינו ניצוד.

הטעם שאין במינו ניצוד פטור ומ"ט מדרבנן אסור

בעיקר מה שבאין מינו ניצוד פטור מדאורי' כ' רש"י שבת קז. שכ' שהוא משום שזה מלאכה שאצל"ג שהרי א"צ לבע"ח, וכע"ז כ' התור"ד שם וכ' שם דנ"מ שלר"י שמלאכה שאצל"ג חייב אזי חייב אף שאין במינו ניצוד, אבל דעת רוב הראשונים שאין במינו ניצוד פטור לכו"ע ולא נתפרש בטעמים מ"ט פטור, ובקריית ספר

אח"כ מאוס לפניו ויוציאנו אבל אם יש ספק שמא לא יהיה מאוס מותר.

מ"ט רבה לא חשש להא דאין עושין גרף של רעי לכתחילה

בי רחיא דאביי דלוף אתא לקמיה דרבה א"ל זיל עייליה לפורין להתם דלהוי כגרף של רעי ואפקיה, יתיב אביי וקא קשיא ליה וכי עושין גרף של רעי לכתחילה, אדהכי נפל בי רחיא דאביי אמר תיתי לי דעברי אדמר, ויל"ע מ"ט דרבה ומ"ט באמת אין כאן משום אין עושין גרף של רעי לכתחילה, ומצינו כמה ביאורים בזה:

א. תוס' בתי' א' כ' שמשום הפסד ממון [-הפסד הריחיים] התירו לעשות גרף של רעי לכתחילה. ב. עוד תי' שכל האיסור הוא רק באופן שמחדש את הגרף אבל באופן שהגרף קיים אין איסור להביא עצמו אל הגרף [ועי' שו"ע סי' שח' סל"ז ובביאור הגר"א שלדינא מחמירים את ב' התירוצים ושורי רק במקום הפסד וגם מביא עצמו אל הגרף].

והנה הרמב"ם השמיט דין זה דרבה דשרי בבי ריחייא ועמדו בזה וכ' בשו"ת מהר"ם בן חביב סימן רצ"ט שהרמב"ם סובר שרבה שהיתיר חולק וסובר שעושין גרף של רעי לכתחילה ואנן קי"ל כאביי וכרבינא לעיל כא: שאין עושין גרף של רעי לכתחילה.

יסוד היתר טלטול גרף של רעי

ביסוד ההיתר של גרף רעי: בפשוטו הוי קולא שחז"ל הקילו לטלטל מוקצה

שבתוכו והכלי עצמו נאסר בטלטול משום בסיס לדבר האסור, ותי' תוס' שנעשה גרף של רעי כמבואר בהמשך הגמ', והנה היה מקום ליישב באופן אחר מדוע לא נעשה הכלי בסיס והוא ע"פ המבואר בגמ' לעיל כא: שאין בסיס לדבר שאינו חשוב ודלף שאין ראוי הוי דבר שאינו חשוב דלא נעשה בסיס.

והנה הרשב"א עמד בשאלה אחרת דלעיל במשנה מבואר שמשילים פירות ביו"ט והגמ' מסתפקת לומר שיהיה מותר רק ד' או ה' כלים לא יותר מזה, והק' הרשב"א דאיך כאן התירו בשופי לשפוך אפי' הרבה כמבואר שופך ושונה משמע שיותר גם ביותר מד' וה' קופות ותי' הרשב"א שמשום גרף של התירו איסור טירחא גם יותר מד' כלים.

אין עושין גרף של רעי לכתחילה

גמ' בי רחיא דאביי דלוף אתא לקמיה דרבה א"ל וכו' וכי עושין גרף של רעי לכתחילה, נבאר כמה פרטים בדין אין עושין גרף של רעי לכתחילה: א. כ' הרמב"ם בפכ"ו משבת הי"ג דאף דאין עושין גרף של רעי לכתחילה מ"מ אם עבר ועשהו מוציאין אותו ולא אמרי' שכיון שעבר והוציא אז גם בדיעבד אסור. ב. בד' הפוסקים סי' שלח' ס"ח מבואר שכל האיסור לעשות גרף של רעי לכתחילה הוא כשדעתו אח"כ לטלטלו אבל אם עושה גרף של רעי שלא ע"ד לטלטלו [אף שיהיה היתר טלטול] מותר. ג. כ' הביאווה"ל סי' שח' סעיף לו' שכל האיסור רק לעשות דבר שיהא בודאי

ויתכן שתלוי בגדר ההיתר דאם משום כבוד הבריות וודאי שההיתר רק בדבר מאוס בזוה יש משום כבוד הבריות אבל בדבר שאינו מאוס פשוט שאין בזה היתר של כבוד הבריות אף שזה מפריע לו, אבל אם הוא קולא שהקילו חז"ל לטלטל מוקצה משום שהדבר מפריע לו לפי"ז י"ל שחז"ל הקילו בכל דבר המפריע לו.

האם מותר לטלטל גרף של רעי במקום שיכול לטלטלו בהיתר בטלטול מן הצד וכדו'

עי' תהל"ד סי' שח' סק"מ שנסתפק האם מותר לטלטל גרף של רעי באופן שיכול לטלטל ע"י טלטול מן הצד או שהותרה לגמרי ושרי אף במקום שאפשר בהיתר ע"י טלטול מן הצד, [ועי' מ"ב סי' שח' ס"ק קטו' שמשמע שמותר וכ"ה בביאור"ל סו"ס תרלח', וכ"כ בשש"כ פכ"ב הערה קיא' בשם הגרש"ז, מאידך באגרו"מ ח"ה סי' כב' אות יג' החמיר בזה וכן ראיתי מובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב ועי' היטב פנ"י לעיל ב.].

ויתכן שתלוי בהנ"ל דאם נאמר שיסוד ההיתר משום כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה מסתבר שאם יכול בהיתר שלא נתיר לו לטלטל להדיא כשאר דיני דחיות שבתורה שכל היכא שאפשר בהיתר לא נאמר דחיה [וגם ביכול בשינוי הוי בכלל אפשר לקיים שניהם עי' עירובין קד.]. אבל אם נאמר שחז"ל לא אסרו לטלטל מוקצה בגרף של רעי יתכן [ואינו מוכרח] שהוי הותרה ושרי גם באופן שאפשר בהיתר.

באופן שהדבר מאוס לבני אדם, אבל בראב"ה סי' רנח' כ' שטעם ההיתר משום 'כבוד הבריות' וגדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה וכ"ה בשיטה לר"ן שבת מז. [ועי' לבוש בסימן ש"ח סל"ה], ועי' להלן בסמוך שנביא כמה נ"מ בזה:

האם ההיתר של גרף של רעי הוא רק בדר מאוס או כל דבר המפריע מאוד בכלל ההיתר

יש לדון האם היתר גרף של רעי הוי רק בדבר 'מאוס' או שכל שיש הפרעה לבני אדם מותר ועי' שש"כ פ"כ הערה ק"ח שהביא בשם הגרש"ז שמותר לטלטל מנורה משום שחש בעיניו ויגדל הכאב ואור הנר מפריע לו דלא גרע מגרף של רעי דמותר לטלטלו, ובתיקונים ומילואים שם כתב דהיינו דאם שרי משום מיאוס כ"ש דשרי משום צער הגוף, ועי' בספר שולחן שלמה שח' ס"ק סח' בשם הגרש"ז שאם יש פטישים ומסמרים על השולחן באופן שגם בימות החול הדבר היה מפריע לו מאוד מותר לטלטלו משום גרף של רעי, וכמדומה שמפוסקי זמנינו חלקו ע"ז וס"ל שהתירו רק דבר שמאוס על האדם אבל בדבר שאינו מאוס אף שמפריע מאוד אסור, ובפנ"י לעיל ב. כ' שתלוי במח' הסוגיות דבגמ' שבת קכד. מתיר לטלטל קערות אחר אכילה משום גרף של רעי אף שאינו מאוס ומשמע מזה שהיתר זה קיים גם כשאינו מאוס, מאידך בגמ' שבת מז. משמע שההיתר רק בדבר מאוס.

שלא הקצה דעתו לגמרי שהרי חזי לכסות בו מנא, אבל גרף של רעי הוא מאוס כ"כ שאפי לכסות בו מנא לא חזי ואסור [ויסוד הדברים מבואר גם בגמ' שבת מו.] אבל בחזו"א סי' מח' סק"י כ' כ' שהגרף באמת לא הוי מוקצה דהוי כלי שמלאכתו להיתר ולא חשיב מוקצה מחמת מיאוסו כיון שאינו מתבטל מתשמישו מחמת מיאוסו, ומה שמבואר כאן בגמ' שזה אסור זה גזירה בתראה הוא שיתן לתוכו מים עי"ש.

ההיתר להחזיר גרף של רעי ע"י מים

אמר שמואל גרף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה וכשהוא מחזירו נותן בו מים ומחזירו, מבואר כאן שאף שהגרף של רעי הוא מוקצה מ"מ מותר לטלטלו אגב המים, ומבואר שבלי מים אסור והטעם שהרי רק מחזירו ואין כאן את ההיתר של גרף של רעי ומ"מ נתחדש שלטלטל אותו אגב מים מותר, והק' הרשב"א איך מותר לטלטל את הכלי ע"י המים הרי מטלטל ואוחז את המוקצה עצמו ואף שמצאנו היתר לטלטל מוקצה ע"י ככר או תינוק הא מבואר בגמ' שבת קמב: שלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, ומצינו כמה תירוצים בראשונים:

א. הרשב"א תירץ שמדובר שצריך עוד לכלי לשנות ולעשות צרכיו עוד פעם ומפני כבודו התיירו לו להחזיר הכלי ועשו לו תקנה בנתינת מים לתוכו מיהא, וצ"ע אם עדיין צריך לעשות צרכיו ולהוציאן או כ"כ יש כאן את ההיתר הרגיל של גרף של רעי ומ"מ

טלטול מוקצה לצורך גרף של רעי

במנחת שלמה ח"ב סי' יח' סק"א הסתפק האם מותר לטלטל מוקצה אחר בשביל למנוע גרף של רעי, ויסוד השאלה האם התיירו רק את טלטול הגרף של רעי עצמו או שמותר גם לטלטל לצורך גרף של רעי, והביא מד' הרמ"א סי' תצח' סי"ח שמפורש לאיסור [עי"ש שאסור לכסות צואה בחול שאינו מוכן] וע"ע להלן ראה מד' הרשב"א לזה, אבל במאירי בשבת מ"ז א' מפורש שכשם שמותר לטלטל גרף של רעי כך מותר לטלטל עפר לכסותו.

ונראה שתלוי בטעם ההיתר: דאם ההיתר משום כבוד הבריות ואין זה קולא מסוימת בהל' מוקצה פשוט כד' המאירי שמותר לטלטל מוקצה אחר לצורך גרף של רעי שהרי יש בזה משום כבוד הבריות ודוחה איסור דרבנן, אבל אם הוי קולא שהקילו חז"ל בזה אפשר לשמוע שחז"ל הקילו רק את טלטול הגרף בעצמו.

הטעם שהגרף הוי מוקצה

אמר שמואל גרף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה וכשהוא מחזירו נותן בו מים ומחזירו, מבואר כאן שלא רק 'הרעי' מוקצה אלא 'הגרף' של רעי עצמו גם הוא מוקצה והטעם כ' רש"י שהוי 'מוקצה מחמת מיאוס', וזה תמוה שהרי קי"ל כר"ש שמוקצה מחמת מיאוס [עי' שבת קנז. ושו"ע סי' שי' ס"א] ועמד בזה המ"א סי' שח' ס"ק ס', ותי' שמה שמוקצה מחמת מיאוס מותר הוא משום

אם עובר על איסור דרבנן שאין בו מעשה אינו לוקה מכת מרדות [כי היכי שבאיסור דאורי' אין לוקים על לאו שאין בו מעשה] אך תמה דכאן במשנה שתנן אין מקדישים אין מקדשים וכו' והרי זה לאו שאין בו מעשה ומ"ט חייבים ולוקים מכת מרדות.

אמנם הנה מצינו בד' הב"י שכ' שלוקים מכת מרדות על איסור שאין בו מעשה, ויותר מזה מבואר בב"י שגם על לאו דאורי' שאין בו מעשה שאין לוקים ע"ז הינו שאין לוקין מדאורי' אבל לוקה מכת מרדות, עי' ב"י חו"מ סי' א' לגבי אונאת דברים דאף שאין לוקה מה"ת מ"מ לוקה מכת מרדות, וכע"ז הוא בב"י יו"ד סי' שע"א לגבי כהן ששהה באהל המת בלי מעשה דאין לוקה מה"ת אבל לוקה מכת מרדות.

בטעם האיסור לעלות ע"ג בהמה

משנה אין עולין לאילן ואין עולין ע"ג בהמה, טעם האיסור לעלות ע"ג אילן מבואר בגמ' גזרה שמא יתלוש, וכן האיסור לעלות ע"ג בהמה נמי משום גזרה שמא יחתוך זמורה מן המחובר כדי להנהיג בה את הבהמה ויעבור על איסור קוצר.

והרא"ש הביא טעם אחר מהירושלמי דאסור לעלות ע"ג בהמה משום שביתת בהמתו וה"ג באופן שרוכב עליה הרי הבהמה עושה הוצאה מרה"י לרה"ר או ד"א ברה"ר, והב"י סי' שה' תמה שהרי קי"ל חי נושא את עצמו וא"כ אינו מצווה שלא

התירו רק ע"י נתינת המים, ושמעתי להוכיח מזה שדעת הרשב"א שההיתר של גרף של רעי נאמר רק על טלטול הרעי עצמו אבל לטלטל מוקצה אחר לצורך גרף של רעי אסור [ראה לעיל].

ב. הב"י סי' ש"ח סעיף לה' כתב בשם המהר"י אבוהב שאם לא יתירו לו החזרה ע"י נתינת המים לא יוציאנו כדי שלא יפסיד את כליו כשיוציאם לאשפה ויניחם שם והתירו סופן משום תחילתן.

ג. המג"א בסימן ש"ח ס"ק סא' כ' שיסוד ההיתר משום ככר או תינוק ואף שלא אמרו ככר או תינוק רק למת י"ל כשו"ת הרא"ש שהובא בשו"ע סי' שח' ס"ה שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ע"י ככר או תינוק.

מכת מרדות באיסור דרבנן ובאיסור דלית ביה מעשה

משנה כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה בשבת שחייבין עליו ביום טוב, יל"ע מהו לשון חייבים הרי וודאי שאין חיוב חטאת או מלקות שהרי מדובר כאן באיסור דרבנן ואיזה חיוב יש כאן, ובראש יוסף כ' שהכוונה שיש בזה 'מכת מרדות' שהרי כן הוא הדין שלוקים על איסור דרבנן.

והנה הראש יוסף כ' שמסברא היה נראה שכל מה שלוקים מכת מרדות הינו רק בעובר על איסור שיש בו מעשה אבל

האם מותר להוריד דבר מאילן או להוריד דבר מע"ג בהמה

בגמ' עירובין לב: מבואר שכשם שאסור להשתמש באילן 'כך אסור להוריד דבר מן האילן' ואם חפץ מונה על האילן אסור להורידו בשבת, ובגמ' שבת מה. מבואר יותר מזה שאסור להניח דבר על אילן אפי' בע"ש שמא יורידנו בשבת, והרשב"א שם נתקשה בזה מ"ט אסור ליטול מן האילן הרי אינו משתמש באילן רק מוריד משם, וכ' הרשב"א שאין לומר שהורדת דבר מן האילן חשוב כהשתמשות באילן, דהנה במשנה מבואר שגם אסור להשתמש בבע"ח, ומבואר במשנה בשבת קנג. שמותר להוריד כלים מהבהמה הרי שהורדה מהבהמה לא חשוב כהשתמשות בבהמה וא"כ מ"ט להוריד דבר מהאילן אסור, והרשב"א נשאר בצ"ע.

והריטב"א שם כ' ליישב שלעולם נטילה מן האילן והבהמה לא חשוב השתמשות וזהו הטעם שמותר להוריד כלים הניטלים מהבהמה ומה שאסור ליטול מן האילן הוא גזרה חדשה דפעמים כשנוטלו נותן את גופו על האילן ומשתמש בו [וכנראה שחשש זה לא קיים בבהמה], ובחי' הר"ן שם כ' ליישב באופ"א דליטול מן האילן חשוב השתמשות באילן ולכן אסור להוריד מהאילן ומה שמבואר במשנה בשבת

לרכוב על גבי בהמתו⁹¹, ותי' שאע"פ שאינו מצווה על רכיבתו ע"ג בהמה מכל מקום כיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה הרי הוא עובר על שביתת בהמתו, וכוננתו דהנה הרעיון של שביתת בהמתו הוא משום צער בע"ח כמבואר בקדמונים עיי' רע"ב פ"ק דשבת ולזה ענין זה שייך גם כאן אף שאין בזה משום מלאכה ועדין צ"ע.

איסור השתמשות באילן ואף בעלה מבעו"י אסור

האיסור לעלות ע"ג האילן אינו רק לטפס ע"ג אילן אלא בכלל זה להישען ע"ג אילן כמבואר בברייתא עירובין ק. שאין עולין באילן ואין נתלין באילן ואין נשענין באילן, עוד מבואר שם שגם באופן שעלה מבעו"י אסור כמבואר שם 'ולא יעלה באילן מבעוד יום וישב שם כל היום כולו' ויל"ע מ"ט אסור לעלות מבעו"י הרי עלה בחול ואיזה איסור יש בזה, אמנם הביאור פשוט שלא רק מעשה העליה על האילן אסור רק עצם הישיבה וההתעכבות באילן גם זה בכלל השתמשות באילן שאסור דעצם שהייתו ע"ג אילן אסורה מחשש שמא יתלוש, ונ"מ שאדם שעלה ע"ג אילן אין כאן איסור רק במעשה העליה אלא כל רגע ורגע שנמצא ע"ג אילו ה"ה עובר וע"ע להלן.

91. ויל"ע מ"מ מדרבנן יש איסור גם בנושא חי, ונראה מבואר מד' הבי' שאין איסור שביתת בהמתו בדבר האסור מדרבנן ועיי' כעיי"ז בתוס' שבת יט. בדין שביתת כלים לב"ש.

שירד ורק שקנסו את המזיד לזה שוגג מן הדין צריך לרדת, אבל אם נאמר שמן הדין שישאר ורק הקילו על השוגג לרדת לזה כל שרוצה יכול להישאר כעיקר הדין ועי' מה שהביא בזה.

ובעיקר נדון זה האם עדיף שיעבור פעם אחת בקום ועשה למנוע שיעבור איסור כל רגע בשוא"ת, או עדיף שיעבור על איסור בשוא"ת אף שעובר כל רגע ולא יעבור על איסור בקום ועש עי' חזו"א סי' לז' סקכ"ז בדין עבר ושהה שעדיף שיוריד הקדרה אף שעובר על איסור מוקצה בקום ועשה דס"ל שעדיף לעבור פעם אחת על איסור מוקצה אף שהוא בקום ועשה מאשר לעבור כל רגע בשב ואל תעשה [דאיסור שהיה הוי איסור על כל רגע ששוהה כמו שכ' החזו"א שם].

בדין תחום אלפים ותחום יב' מיל
ובחילוק שביניהם ובדין תחומין
דאורי' ביו"ט

משנה אין רוכבין ע"ג בהמה, והגמ' מתחילה הבינה שהטעם בזה משום שמא יצא חוץ לתחום ונמצא עובר על איסור תחומין, והגמ' ש"מ תחומין דאורי' ומסיק שהטעם משום שמא יחתוך זמורה, והנה הבעה"מ סופ"ק דעירובין תמה מכאן ע"ד רי"ף והרמב"ם דס"ל שאף שקי"ל תחומין דרבנן הינו תחום אלפים אבל תחום יב' מיל הוי דאורי' וא"כ קשה דגם אם תחומין דרבנן יש לגזור שלא יצא חוץ לתחום יב' מיל שאסור מדאורי', ועי' רמב"ן שם שכ' שאולי אין לחוש שמא יצא כ"כ רחוק יב' מיל'.

שם שמותר ליטול כלים מע"ג בהמה הוא היתר שהתירו משום צער בע"ח.

בדין העולה לאילן האם מן
הדין צריך לירד או שצריך
להישאר שם כל השבת

יש נדון מאוד מעניין באג"ט קוצר סקס"א, מה הדין מי שעלה ע"ג אילן בשבת האם מן הדין צריך לרדת או שמן הדין צריך להישאר ע"ג האילן עד סוף השבת, ויסוד השאלה הנה לכאור' מן הדין שירד מיד שהרי זה נתבאר שאדם שיושב על האילן 'עובר כל רגע ורגע על איסור' וכמש"נ שיש איסור לעלות אפי' מבעו"י ולכאור' א"כ עדיף שירד מיד שלא יעבור כל רגע ורגע איסור, מאידך יש עדיפות שישאר על האילן דאמנם בשהייתו עובר כל רגע ורגע על איסור השתמשות באילן מ"מ כשיושב באילן עובר על האיסור רק בשב ואל תעשה מאידך אם ירד נמצא משתמש בקום ועשה ולזה יתכן שעדיף לעבור כל רגע איסור בשוא"ת ולא יעבור פעם אחת בקום ועשה.

והנה בגמ' עירובין ק. מבואר שאם עלה בשוגג ירד ובמזיד לא ירד, ויש לדון מהו עיקר הדין [ותלוי בהנ"ל] האם עיקר הדין שירד דעדיף לעבור פעם אחת בקום ועשה ולא יעבור כל רגע איסור [אפי' שהוא בשוא"ת] וזהו דינא דשוגג, ומזיד שלא ירד קנס הוא שקנסוהו רבנן על שעלה במזיד, או י"ל להיפך מן הדין שישאר ורק לשוגג הקילו שיוכל לרדת, והנ"מ מה הדין בשוגג שעלה ורוצה להישאר שם עד סוף השבת האם מותר לו להישאר דאם נאמר שמן הדין

מלאכה דיו"ט, אמנם כ"ז תחום יב' מיל שאינו מלתא דמלאכה אבל תחום אלפים לר"ע הוי בכלל מלאכה וממילא אסור מדאורי' גם ביו"ט ומה שכ' ר"א בן הרמב"ם שתחומים דרבנן הינו בתחום יב' מיל לדידן שתחומים דרבנן.

ולפי כ"ז מיושב ק' הרז"ה דמה שלא חשו כאן לשמא יצא חוץ לתחום יב' מיל משום שכאן במשנה אירי גם ביו"ט שאין בזה איסור דאורי' [ומה שמק' הגמ' ש"מ תחומין דאורי' הינו לר"ע בתחום אלפים מיל שזה כן נוהג במ' ביו"ט] וכן"ל.

איסור השמעת קול

משנה לא מטפחים לא מספקים לא מרקדים, והטעם מבואר בגמ' שחשישין שמא יתקן כלי שיר ויעבור על איסור מכה בפטיש ובגמ' עירובין קד. מצינו איסור נוסף לטפח וכו' משום שמא יתקן כלי שיר והכי איתא שם: עולא איקלע לבי רב מנשה אתא ההוא גברא טרף אבבא אמר מאן האי ליתחל גופיה דקא מחיל ליה לשבתא א"ל רבה לא אסרו אלא קול של שיר, נתחדש כאן איסור 'השמעת קול' וטעם איסור השמעת קול מבואר ברמב"ם פכ"ג ה"ג שהוא מה"ט שמא יתקן כלי שיר

[ועי' או"ש שם שכ"ז למה שפסק הרמב"ם שם דלא אסרו רק קול של שיר אבל למה שסבר שם עולא שגם קול שאינו של שיר אסור (וכן ס"ל לר"ח לדינא וכ"פ הגר"א סי' שלח) והרי בזה אין לגזור שמא יתקן כלי שיר ע"כ ס"ל שיש איסור חדש של 'מוליד קול' וכעין שמצינו בגמ' לעיל

עוד ראיתי ליישב באופן נפלא דהנה בשו"ת ר"א בן הרמב"ם סי' יב' כ' לחדש שגם לשיטת הרמב"ם שתחום יב' מיל דאורי' כ"ז בשבת אבל ביו"ט מותר ומשום שדין תחומין נתחדש בשבת ואין לנו מקור לאסור ביו"ט, וצ"ע מכאן שהרי בגמ' מפורש שלר"ע שתחומין דאורי' ניחא שגזרו שלא לעלות ע"ג בהמה שמא יצא חוץ לתחום, והרי המשנה אירי ביו"ט ומפורש א"כ שתחומין דאורי' נוהג גם ביו"ט.

וידוע לבאר בזה דהנה עיקר ד' ר"א בן הרמב"ם מ"ט לא ינהג תחומין ביו"ט דאמנם דין תחומין נתחדש רק בשבת אבל ילפי' כל מלאכות יו"ט משבת והרי גם לט' מלאכות אינו מפורש ביו"ט רק כיון שהתורה אסרה לעשות מלאכה ביו"ט כל המלאכות האסורות בשבת בכלל איסור מלאכה דיו"ט ומאי שנא תחומין שנוהג רק בשבת ולא ביו"ט, אמנם הביאור שרק לט' מלאכות שהם בכלל מלאכה זהו כלול בלא תעשה מלאכה דיו"ט אבל תחומין אינו אסור מלתא דמלאכה רק הוי איסור בפנ"ע [וכמו שהבאנו לעיל ח. מד' החת"ס והקה"י], והנה בספר עמודי אור סי' יד' חידש שחלוק דין תחום אלפים אמה לר"ע שאסור מדאורי' מתחום יב' מיל שאסור דאורי' [לדידן שתחום אלפים דרבנן] דתחום אלפים הוא בגדר איסור מלאכה משא"כ תחום די"ב מיל הוי איסור בפנ"ע [ויש לזה הרבה ראיות ואכמ"ל].

ולפי כ"ז ניחא דזה הרי נתבאר שלכן ביו"ט אין נוהג תחומין משום שאינו אסור מלתא דמלאכה ואינו בכלל לא תעשה

לישא אשה לפרות ולרבות] מבואר שיש מצוה בפנ"ע לקדש אשה.

ולשיטתם גם נחלקו בברכת אירוסין, דהנה בגמ' כתובות ז: מבואר שלפני

הקדושין מברכים ברכת אירוסין ונחלקו הראשונים בגדר ברכה זו, דהרא"ש שם כ' שאין זה ברכת המצוות והראיה שאין מברכים אקב"ו לקדש האשה דאין מצוה לקדש אשה והוי ברכת השבח, אבל ברמב"ם פ"ג הכ"ג משמע שזה ברכת המצוות וז"ל כל המקדש אשה בין על ידי עצמו בין על ידי שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואחר כך מקדש כדרך שמברכין קודם כל המצות⁹².

והנה לשיטת הרמב"ם ד' הגמ' מתפרשים בפשיטות שמצוה קעביד דיש מצוה בעצם הקידושין ולשיטת רש"י והרא"ש שאין מצוה לקדש אישה כוונת הגמ' מצוה קעביד משום הכשר מצוה דפרו ורבו, וכן

כג. שאסור 'להוליד ריח' והטעם כ' רש"י דהוי כבורא דבר חדש ודומה לעושה מלאכה, וה"נ ס"ל לעולא שיש איסור של 'הולדת קול' דהוי כעושה מלאכה].

מצוות קידושין

ולא מקדשים, ובגמ' והא מצוה קעביד ומשני דאית ליה אשה ובנים, מבואר כאן בגמ' שיש מצוה לקדש אשה והטעם כ' רש"י הא מצוה קעביד שנושא אשה לפרות ולרבות, משמע ברש"י שאין מצוה בקידושין עצמן רק בתור הכשר מצוה לפרו ורבו, וכן מבואר ברא"ש כתובות פ"ק סי' יב' שאין מצוה לקדש שאשה ועיקר המצוה הוא רק לפרות ולרבות, וכ' שברכת האירוסין שמברכים אינו ברכת המצוה שהרי אין מצוה בעצם הקידושין וכן"ל, אבל ברמב"ם מבואר שיש מצוה לקדש אשה, עי' רמב"ם בסה"מ מצוה ריג' שמנה מצוה לקדש האשה [מלבד מה שמנה במצוה ריב'

⁹² ויש עוד כמה נ"מ בין שיטת הרמב"ם להרא"ש: א. מתי מברכים ברכת האירוסין, דברמב"ם שם כ' שמברכים אותם קודם הקידושין כדן כל ברכת המצוות שמברכים קודם המצוה ואם לא בירך קודם הקידושין הפסיד הברכה וא"י לברך אח"כ וכ' הריטב"א כתובות ז: הרמב"ם לשיטתו אזיל שברכת האירוסין הוא ברכת המצוות אבל אם נימא שהוא ברכת השבח ארבה יש לברך אחר הקידושין כדן כל ברכה של קדושה שמברכים אחר שחלה הקדושה עי"ש. ב. על מי מוטל חיוב ברכה זו לדעת הרמב"ם שזה ברכת המצוות הרי"ז מוטל על החתן [ובפשוטו המצוה הוא רק על החתן ולא על הכלה ולכן גם ברכה זו אינה מוטלת על הכלה וכן ידוע שהגרי"ז כשסידר קידושין בירך ברכה זו ואמר שמוציא ת החתן [ולא את הכלה]. אבל אם זה ברכת השבח אין זה שייך לחתן יותר מאחרים וזה ברכה שמוטל על הציבור בשעת הקידושין ועי' ריטב"א שם. ג. הנה קי"ל שברכת חתנים בעשרה ויש לחקור האם גם ברכת אירוסין צריך שיהיה בעשרה ונחלקו בזה הראשונים ובחי' ר' שמואל כ' שזה תלוי בזה בפלוגתת הראשונים דאם זה ברכת השבח בזה יש לדון שיצטרפו עשרה כמו ברכת חתנים אבל אם זה ברכת המצוות לכאן פשוט שא"צ עשרה כשאר ברכת המצוות שא"צ בעשרה.

וראיתי ליישב שהנה גם לשיטת הרמב"ם אין חיוב לקדש אשה ומי שלא נשא אשה מעולם לא ביטל מצוות קידושין ורק כשבא לישא אשה צריך לקדשה מקודם ומצוה דמתני' הינו מצוה דחובה ולכן גם לרמב"ם המצוה החיובית כאן היא מצוות פרו רובו⁹³.

משמע בגמ' דמשני ביש לו אשה ובנים ולרא"ש ניחא דעיקר המצוה משום פרו ורבו וכשיש לו אשה ובנים הרי אין מצות פרו ורבו, אבל לשיטת הרמב"ם שיש מצוה בעצם הקידושין צ"ע מה שמשני ביש לו אישה ובנים דאמנם אין בזה משום פרו ורבו אבל יש מצוה בקידושין עצמם.

93. מש"נ שמצוה דמתני' הינו מצוה דחובה צ"ע דבמשנה תנן גם אין מפרישין תרו"מ ותרו"מ ובפשוטו אין חיוב להפריש תרו"מ ורק כשבא לאכול צריך להפריש תרו"מ כמבואר במ"א סי' ח' ומ"מ תנן לה במשנה בכלל 'מצוה' וצ"ע, אמנם עי' ט"ז יו"ד סי' א' סק"ז שכ' שיש חיוב להפריש תרו"מ גם באופן שאין דעתו לאכול [ועי' רעק"א שם] ולפי"ז ניחא.

דרף לו.

בשם רבינו נסים שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע שזה דומה למקח וממכר אבל לא אסרו לחייב אדם עצמו לגבוה בדיבורו דאין כאן חפץ מסוים, והר"ן תמה ע"ז מהמשנה שתנן גם שאין מעריכין והרי הערכה נמי אינו מתחייב דבר מסוים.

והשלטי גיבורים כ' שגם האומר ערכי עלי הוי כמו שמקדיש עצמו והתשלום שמשלם הוא בעצם פדיון עצמו ושפיר נחשב זה כמקנה חפץ, ותמוה שזה נחא באומר ערכי עלי אבל בערך פלוני עלי לכאור' אין זה כמקדישו ופודו דאין בידו להקדישו ובוודאי שבכלל אין מעריכין להעריך אחר, אבל בב"י משמע שגם ערך פלוני הוי כמקדישו ופודו וז"ל ונראה לי דמעריך דמי שפיר למקח וממכר דהוי כקונה איש זה מאחר שנודר ליתן ערכו להקדש.

בעיקר דין מו"מ בשבת עי' לעיל כז: שהבאנו כמה נדונים בזה.

הפקר בשבת

מבואר כאן שאסור למכור בשבת ויש להסתפק אם מותר להפקיר בשבת האם הפקר נמי בכלל האיסור של מקח וממכר ועי' היטב עירובין סט: במח' ב"ש וב"ה אם מותר לבטל רשות בשבת והגמ' תולה זאת בגדר דין ביטול רשות האם זה

בהא אסרו הקדש והערכה
'משום' מקח וממכר

לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימים והטעם מבואר בגמ' משום מקח וממכר משמע שאין בזה גופא משום מקח וממכר רק שגזרו זה אטו מו"מ וצ"ע מ"ט צריך לגזרה משום מו"מ ולכאור' זה עצמו נחשב למו"מ כמבואר ברש"י שבהקדש מוציא מרשותו לרשות הקדש, אמנם הביאור פשוט דהנה ברש"י כ' ב' טעמים מדוע מו"מ אסור בשבת: א. דכתיב ממצוא חפצריך ודבר דבר. ב. גזרה שמא יכתוב, והנה ב' טעמים אלו לא שייכים בהקדש מצד ממצוא חפצריך וודאי שאין לאסור שהרי קי"ל חפצריך אסורים אבל חפצי מצוה מותרים והקדש והערכה כיון שיש בזה מצוה אין בזה משום ודבר דבר, כמו"כ מצד גזרה שמא יכתוב אין לאסור דבמו"מ הדרך לכתוב אבל בהנך דברים אין הדרך לכתוב ואין לאסור רק מצד גזרה משום מו"מ.

היאך פוסקים צדקה לעניים
בשבת

הר"ן בשבת קנ. מקשה הנה בגמ' שבת שם מבואר שפוסקין צדקה לעניים בשבת וק' למה מותר לפסוק על הצדקה הרי כאן מפורש שאין מקדישין הרי שיש איסור להקדיש והיאך מותר להתחייב צדקה, ותי'

שקי"ל תחומין דרבנן ה"מ תחום אלפים אבל תחום יב' מיל אסור מה"ת וכ"פ הרמב"ם פכ"ז משבת ה"א [ועי' לעיל לו: מש"נ].

המשנה עוסקת בדין תחום כלים הינו דמלבד האיסור על האדם חוץ לתחומו יש עוד דין של תחום כלים - הינו שכליו של אדם קונין שביתה כתחום הבעלים ואסור להוציא את הכלים מתחום בעליו, והנה בשבת אין כ"כ נ"מ בזה כי בלא"ה אסור לטלטל [ואם יש מחיצות חשוב הכל כד"א גם לגבי תחומין (אך יש נ"מ בבגד שאין בזה משום הוצאה אך מ"מ אסור משום תחומין כמבואר כאם ע"ב)] והנ"מ הוא ביו"ט שמתור בטלטול אסור משום תחומין.

דין השביתה נקבעת בתחילת השבת והיו"ט ולזה אם היה חפץ של ראובן בתחילת השבת ויו"ט ואח"כ באמצע שנתה הבעלות אין התחום משתנה.

והנה במשנה מבואר שאיסור תחומין נוהג לא רק בשבת אלא גם ביו"ט, ותמה המהרש"א כתובות ז. מ"ט תחומין אסורים ביו"ט הא כשם שמלאכה דאורי' הותרה לצורך אוכל נפש כ"ש שיש להתיר תחומים ביו"ט לצורך או"נ ובקה"י סי' כ' בשם החת"ס או"ח סי' קמט' דרק מלאכות הותרו לצורך או"נ אבל תחומין שאינו אסור מלתא דמלאכה זה אסור גם לצורך אוכל נפש, וצ"ב.

אמנם הביאור הוא ע"פ מה שכ' הרמב"ן עה"ת [פ' אמור] שבמלאכת יו"ט

הקנאה או סילוק שדעת ב"ש שזה הקנאה וכשם שא"א להקנות כך א"א ביטול רשות אסור ודעת ב"ה שהוי סילוק ולכן מותר לבטל בשבת, ולכאו' הפקר הוי כעין סילוק וממילא מותר בשבת.

וברעק"א גליון שו"ע או"ח סו"ס יג' הוכיח כן מד' המ"א שם שמתור להפקיר בשבת, והשעה"מ פ"ח מלולב הוכיח כן מד' הגמ' בעירובין לא. שמערבין בדמאי ואף שדמאי אסור משום שאי בעי' מפקיר נכסיו מבואר מזה שמתור להפקיר בשבת, אבל רעק"א הביא מד' הרמב"ן פסחים ד: שמפורש בדבריו שאסור להפקיר בשבת וז"ל הרמב"ן שם והלא הפקר נראה שאסור לאדם להפקיר נכסיו בשבת כענין ששנינו ביצה לו: אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין גזירה משום מקח וממכר וצ"ע בזה.

הפרשת תרו"מ בשבת ויו"ט

לעיל ט. הרחבנו מאוד בטעם האיסור להפריש תרו"מ בשבת ויו"ט דמד' הגמ' שם משמע שהאיסור משום מתקן והרמב"ם הוסיף שאסור גם משום שנראה כמקדיש עי"ש.

דין תחומין ביו"ט

הקדמה לדין תחומין: בדין איסור יציאת חוץ לתחום אלפים נחלקו תנאי בסוטה כז: האם האיסור הוא מדאורי' או מדרבנן, דעת רבנן שתחומין דרבנן ודעת ר"ע שתחומין דאורי' וקי"ל כרבנן שתחומין דרבנן, וכ' הרי"ף סוף פ"ק דעירובין שאף

והנה החת"ס נקט שהדין כן רק לר"ש שם אבל מצינו בד' כמה מהראשונים בב"מ שם שנקטו שגם לרבנן דר"ש כסף קונה ואף מדרבנן ורק שיש זכות חזרה מהמקח והמוכר והלוקח יכולים לחזור ולבטל את המקח אבל כל זמן שלא חזרו בהם המקח קיים, ועי' שטמ"ק שם בשם הראב"ד ז"ל כי כל זמן שלא חזר בו של לוקח הם שהרי מעות קונות ואם נאנסו ללוקח נאנסו ואם חזר בו אחר האונס לא הועיל כלום שהמוכר אומר לו החזר לי פירתי ואחזיר לך מעותיך עכ"ל, ועי' כעיי"ז ברמב"ן ב"מ מט. בדעת הרי"ף שכ' שמותר למוכר להשתמש במעות ז"ל לר"י כיון שמעות קונות אע"פ שאמרו יכול לחזור בו עד שימשוך וכו' והינו דאמרינן שלר"י מעל ואמאי והא בטלוה רבנן לקניית מעות וקי"ל הפקר ב"ד הפקר אלא ש"מ לא תקנו אלא שיחזור ומחזרה ואילך מתבטל מקח עכ"ל ויש בזה עוד אריכות דברים ואכמ"ל.

בפלוגת רב ושמואל בדין שותפין שחלקו בבהמה ובלים

איתמר שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות, רב אמר חבית מותרת ובהמה אסורה ושמואל אמר חבית נמי אסורה, מאי קסבר רב אי קא סבר יש ברירה אפילו בהמה תשתרי, ואי קסבר אין ברירה אפילו חבית נמי אסורה, לעולם קסבר יש ברירה ושניא בהמה דקא ינקי תחומין מהדדי.

ביאור הדברים: כאמור במשנה כלי או בהמה שקנו שביתה אצל אדם

כתיב בתורה כל 'מלאכת עבודה' לא תעשו שונה ממה שכתוב בשבת כל 'מלאכה' לא תעשו, ופי' הרמב"ן שהתורה רמזה כאן להיתר מלאכת אוכל נפש ד'מלאכת עבודה' הוא מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש דמלאכה שהיא באוכל נפש אינו מלאכת עבודה אלא מלאכת הנאה עי"ש, ומבואר מזה שמלאכת אוכל נפש אין זה רק דחוייה או הותרה לצורך שמחת יו"ט אלא שאין זה בגדר מלאכה כלל להתורה אסרה מלאכת עבודה ומלאכת או"נ אינו מלאכת עבודה, ולפי"ז פשוט שכ"ז שייך בדבר שאסור מלתא דמלאכה דלא חשוב מלאכת עבודה אבל דבר שאינו אסור מלתא דמלאכה ל"ש היתר זה ועי' לעיל לו: מה שביארנו לפי"ז ד' ר"א בן הרמב"ם שתחום יב' מיל אינו נוהג ביו"ט כלל מדאורי'.

לקח בהמה מעיו"ט היאך יכול לקנותו ביו"ט

אמר ר' דוסא הלוקח בהמה מחברו מערב יום טוב אף על פי שלא מסרה לו אלא ביום טוב הרי היא כרגלי הלוקח, והטעם כיון שסיכמו שימכור לו חשוב בעלים 'לגבי תחומין', והנה יש כאן ק' עצומה שעמד בו החת"ס, היאך מותר לאותו אחר למשוך ביו"ט הרי יש איסור מדח וממכר בשבת ויו"ט ותי' שמדובר שנתן מעות מערב יו"ט וס"ל לר' דוסא כר"ש בב"מ מט: שמעות קונות אפי' מדרבנן רק שתיקנו חזרה למוכר כי היכי דליטרח וליציל אבל הלוקח אינו יכול לחזור בו נמצא שכבר נגמר הקנין מעיו"ט עי"ש,

שלמעשה לא מהני ביטול לגבי תחומין משום שיש לו מתירין וה"נ הרי יש לו מתירין דיכול להוליכו בתחום שמותר לשניהם וכל היכא שיש לו מתירים אינו בטל נותכן שגם למ"ד שם שס"ל שבטיל הינו משם ששם תבלין בעיסה הוי מי באינו מינו אבל כאן הוי מין במינו שלכו"ע לא בטל.

רק שהצל"ח תמה בזה דהנה בשו"ע סי' שכ' ס"ב מבואר שכללא דדבר שיש לו מתירים לא בטל הוא רק באופן שהאיסור עמד בעינו ואח"כ נתערב בהיתר אבל אם נולד האיסור בתערובת הרי זה בטל אף שיש לו מתירין⁹⁴ ותי' הצל"ח שכאן לא חשוב שנולד בתערובת כיון שהאיסור של תחומין נולד עוד קודם שנתערב ולכן זה אסור וע"ע להלן.

דין ינקי אהרדי לגבי תחומין ומוקצה

בגמ' מק' על רב שחשש ליניקת תחומין א"ל רב כהנא ורב אסי לרב לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו, על איזה מוקצה מדובר כאן נחלקו הראשונים: רש"י פירש לאיסור מוקצה לא חששו אנן סהדי דכל חד מינייהו אקצי דעתיה מחלקו של חברו, ואם היו רוצים לאכלה כאן אינה אסורה עליהם משום מוקצה לומר כל חלק ינק מחבירו ויש כאן

בתחילת השבת ובאמצע השבת העביר את בעלותו לאדם אחר התחום נקבע לפי הבעלים שהיה מבעו"י, ונדרון הגמ' בדין ב' שותפים בחבית יין וחלקו את החבית ביו"ט דרב אית ליה ברירה ואמרי' שהוברר שזהו חלקו המגיעו ונמצא שכבר מעיו"ט היה שלו, ודעת שמואל שאין ברירה ויש לחוש שמא החלק שנטל היה של חברו וקנה שביטה אצל חברו בבין השמשות וא"י להוציאו מתחום חברו.

והנה רב אף שס"ל יש ברירה מודה הוא שהבהמה אסורה משום דקא ינקי תחומין מהרדי, וכ' רש"י שכל אבריה בחייה יונקים זה מזה ולכן אף שיש ברירה והוברר שחלק זה היה שלו מ"מ אברי הבהמה יונקים זה מזה ונמצא שינק משל חברו, ויל"ע שהרי בגמ' להלן לח: מבואר שמהני דין ביטול ברוב בתחומין ואם ממון של ראובן התערב ממון של שמעון אז אם רוב החפץ בבעלות של ראובן מהני דין ביטול ברוב לגבי איסור תחומין וחלק חברו בטל, ואף שלא מהני ביטול לגבי דין הממוני דממון לא בטיל מ"מ לגבי איסור תחומין מהני בטול ברוב כשאר איסורים שבטיל ברוב, וא"כ כאן אף שינקי אהרדי מ"מ שיבטל ברוב וכיון שהרוב של בעל האבר הזה מן הדין שיוליכו כתחומו.

ובפשוטו י"ל וכ"כ הצל"ח דהנה בגמ' להלן לט. לחד תירוץ מבואר

94. עי"ש בשו"ע שאם יש יין בגיגית שהענבים בתוכה אף על פי שהענבים מתבקעים בשבת בגיגית ונמצא שיש כאן 'משקים שזבו' שיוצאים ואוסרים בשתיה מ"מ הרי זה מותר דבטל ברוב יין ואף שישל"מ ומשום שנולד בתערובת.

כלל דדעתיה עליה, אבל לגבי תחומין לא מהני מה שעבידי דאתי ולכן זה אסור.

ב. הקה"י סי' כד' ביאר היטב דהנה כבר הבאנו בטעם הדבר שינקי מהדדי אסור ולא בטל ברוב דהוא משום שהוי דבר שיש לו מתירין ולא בטיל, והבאנו שהצל"ח הקשה ע"ז שהרי נולד בתערובת וכה"ג גם בדשיל"מ בטל, ות"י שלא חשוב נולד בתערובת משום שעוד קודם התערובת כבר חל איסור תחומין, וכ' הקה"י שכ"ז כשדנים לגבי איסור תחומין זה אמרי' שהאיסור חל עוד קודם שנבלע באבריו של חברו, משא"כ מוקצה שכל המוקצה הוא אחר שגדל משל חברו דאסור משום נולד נמצא א"כ שנולד בתערובת וכל שנולד בתערובת בטל אפי' שישל"מ.

בד' הרמ"א שקצין מהמחובר בשבת הוי מוקצה

ב' הרמ"א סי' שיח' ס"ב שאם קצין פירות מן המחובר לחולה בשבת אפי' היה חולה מבעוד יום אסור לבריא בשבת משום שגדל והולך בשבת ויש בו משום מוקצה, וצ"ל שאף שקי"ל [עכ"פ בשבת] כר' שמעון במוקצה דלית ליה נולד מ"מ זה נחשב לנולד גמור דמודה ר"ש שאסור עי' תוס' לעיל ב., ועי' מ"א שם שתמה מד' תוס' כאן שמבואר שזה מותר ואין לאסור משום מוקצה, ועי' גר"א שם שיש לחלק בין פרי לבהמה.

מוקצה, ותוס' תמהו למה שזה יהיה מוקצה וכי ממון של חברו הוי מוקצה.

ותוס' פירשו בשם רשב"ם פירוש אחר לאיסור מוקצה שהבהמה גדלה ומוסיפה שמנונית ביום טוב ולא אסרת להו למיחש להכי אף על גב דסבירא ליה כרבי יהודה במוקצה לאיסור תחומין שחלק כל אחד יונק ומתגדל משל חברו חששת לאסרה בכך, ולכאור' כוונת תוס' שיש כאן משום נולד שהרי הבהמה מתגדלת בשבת ור' יהודה אית ליה מוקצה ונולד וע"כ לא חישנין למה שינקי אהדדי וכשם שלא חישנין ליניקת הבהמה משום מוקצה, ה"ה אין לחוש לגבי דין תחומין.

ויל"ע מה יעשה רב עם קושיא זו מאי שנא מוקצה מאי שנא תחומין, והנה דעת הרז"ה שבאמת שתיק רב וחזר בו שגם בהמה מותרת ולא חישנין ליניקה וכ"מ ברש"י, אבל הרי"ף ורמב"ם פסקו כשיטת רב שחבית מותרת ובהמה אסורה משום שחישנין לינקת תחומין וחזי' שרב לא חש לקושיא זו וצ"ע מאי שנא מוקצה שלא חוששים ליניקה ואילו לגבי תחומין חששו ליניקה, ומצינו כמה ביאורים בזה:

א. בחי' הרא"ה כ' שאליבא דאמת נקטינן שגם אם ינקי מהדדי אין כאן איסור משום מוקצה משום שעבידי דאתי כמבואר בשבת קכא: דצואה של קטן אינו מוקצה משום נולד כיון שעבידי דאתי דעתיה עליה וה"נ שמנונית זו שנוספת בשבת אינו מוקצה

דף לח.

ספק מוכן אסור [והטעם או משום שהחמירו בספק מוקצה או משום שיש לו מתירין והארכנו בזה טובא לעיל כד]. ודבר זה תלוי בהנ"ל דאם הטעם שיש ברירה בדרבנן משום ספק דרבנן לקולא במוקצה לא ניזיל לקולא שהרי ספיקו לחומרא כמו בדאורי, אבל למהרש"ל שכן הוא הדין בדרבנן שיש ברירה אז גם במוקצה ניזיל לקולא ועי' מש"נ לפי"ז לעיל י.

האם אמרי' יש ברירה בדרבנן לחומרא

יש לדון מה הדין ברירה בדרבנן באופן שאם נאמר יש ברירה יצא לן חומרא האם גם אז אמרי' יש ברירה לחומרא או שאמרי' יש ברירה בדרבנן רק לקולא לא לחומרא, ועי' שאג"א סי' צ' שדן בזה כגון באופן שישראל וגוי היו שותפים בחמץ ועבר פסח על החמץ הזה ואחר הפסק חלקו והנה חלק הגוי וודאי מותר ואין לאסור משום חמץ שעבר עליו הפסח ומשום שאיסור חמץ שעליו הפסח אסור מדרבנן ובדרבנן יש ברירה, השאלה היא מה הדין עם חלקו של ישראל דהנה אם נאמר יש ברירה אז זה יהיה אסור דנתברר שזהו חלקו של ישראל ונמצא כאן חמץ של ישראל שעשה"פ שאסור, אבל אם נאמר אין ברירה

בגדר דינא שבדאורי' אין ברירה ובדרבנן יש ברירה

מאי הוי עלה רבי הושעיא אמר יש ברירה ומותר, ורבי יוחנן אמר אין ברירה שואלת הגמ', וסבר רבי הושעיא יש ברירה וכו' ומסקנת הגמ' כי לית ליה לרבי אושעיא ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה, הינו לגבי חבית שזהו נדון בדרבנן דתחומין דרבנן בזה נקטינן שיש ברירה ומותר, אבל בדין סוף טומאה לצאת שהוא נדון של דאורי' בזה נקטינן שאין ברירה ואסור, ויל"ע מה החילוק בין דאורי' לדרבנן, וידועים ד' הר"ן בגיטין [ועי' קה"י גיטין סי' יט'] שמדאורי' אין ברירה אמנם גם אם אין ברירה אין הכוונה שלא חל כלל אלא חל כאן חלות מסופקת והדבר אסור מספק וזהו החילוק שבדאורי' מחמירים משום ספק דאורי' לחומרא משא"כ בדרבנן קי"ל ספק דרבנן לקולא [וכן מבואר מתו"ד הרמב"ם פ"ג מגירושין ה"ד].

אבל ביש"ש ב"ק פ"ה סי' ח' מבואר שבדאורי' שאין ברירה לא חל כלל, ולפי"ז צ"ל שמה שבדרבנן יש ברירה הינו שמדרבנן הקילו לומר שיש ברירה.

ויש נ"מ בזה: האם מהני ברירה במוקצה דהנה לעיל כד. נתבאר שספק מוקצה לחומרא שדינו לחומרא כדתנן לעיל כד.

אמר שמואל שור של פטם הרי
הוא כרגלי כל אדם והרי שמואל
לית ליה ברירה

אמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי
כל אדם, והטעם כ' רש"י ז"ל שור
של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם אפילו בן
עיר אחרת שבא לכאן על ידי עירוב מוליכו
למקומו כיון דאורחיה לזבוניה מאתמול
אוקמיה ברשותיה דמאן דאתי למחר וזבין
ליה, ומשמע ברש"י שזהו מדין ברירה
דהעמיד מאתמול את הבהמה שתהא ביד מי
שהקנה וס"ל לשמואל שיש ברירה,
והראשונים עמדו בשאלה עצומה דכאן
מבואר שאית ליה לשמואל יש ברירה ואילו
לעיל מבואר דעת שמואל שחבית אסורה
דאין ברירה, ומצינו כמה תי' בראשונים:

א. הרד"ה תירץ ז"ל שאני שור של פטם
ושל רעיה מחבית ובהמה של שותפים
דחבית ובהמה לאו לזבוני קיימי ואיכא
למימר דילמא ממלכי אהדדי ומעכב חד
לחבריה ולא פלגי לה אבל בשור של פטם
ושור של רעיה דלזבוני קיימי נסתלקו מהם
הבעלים שהוא הטבח וקיימי בחזקת לוקח
דהא ליכא מאן דמעכב ובכה"ג אפי' שמואל
מודה דאמרי' יש ברירה בדרבנן עכ"ל הינו
שרק בשותפות שאין זה עומד לחלוקה אין
ברירה אבל כאן שעומד לחלקה אמרי' יש
ברירה לכו"ע.

ב. הרמב"ן תירץ, ונקדים הנה קי"ל שנכסי
הפקר אין קונים שביתה [כמבואר להלן
לט. ויבואר שם] והדין בזה שהזוכה בו

יהיה זה ספק חמץ שעליו ה"פ שמותר
[עכ"פ בהנאה].

והנה אם הטועם שיש ברירה משום ספק
דרבנן לקולא א"כ באופן זה אדרבה
נימא דאין ברירה משום ספק דרבנן לקולא,
אבל אם בדרבנן יש ברירה בוודאי יש לדון
שגם בכה"ג נימא ברירה לחומרא [ואינו
מוכרח שמה שתקנו דין ברירה בדרבנן הינו
לקולא לא לחומרא].

האם סוף טומאה לצאת אסור מדאורי' או מדרבנן

בדין סוף טומאה לצאת יש לעיין האם דין
זה הוא דין דאורי' או דין דרבנן, והנה
בגמ' כאן כמעט מפורש שזה דאורי' שהרי
אמרי' שלכן ר' אושעיא החמיר לומר אין
ברירה בדין סוף טומאה לצאת משום שזה
דאורי' רבנן וכ"כ רש"י ז"ל בדאורייתא כגון
טומאת מת לית ליה ברירה ודרך יציאתה
הלכה למשה מסיני כדאמרינן בסוכה
דהלכות טומאה הכי גמירי להו, וכבר העירו
האחרונים מד' רש"י לעיל י. שכ' שהוא דין
דרבנן, ולדינא נחלקו בזה הפוסקים: דעת
הש"ך יו"ד סי' שעב' סק"ב שאסור רק
מדרבנן כדעת רש"י לעיל י., ודעת החכמת
אדם כלל קנט' ס"ח שזה אסור רק מדרבנן.

עי' לעיל י. שהבאנו פלוגתת הראשונים האם
אמרי' סוף טומאה לצאת כשיש אויר
מפסיק ושם נתבאר שתלוי זה בגדר דינא
דסוף טומאה לצאת עי"ש.

בד' הגמ' שליבטיל מים ומלח לגבי עיסה

למדנו במשנה האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן, והטעם דאף שהעיסה שייכת לזו ששאלה מ"מ התבלין המלח והמים קנו שביתה בתחילת היו"ט אצל בעלת התבלין, שואלת הגמ' אמאי ולבטיל מים ומלח לגבי עיסה, והק' התוס' מה מק' הגמ' הרי תחומין הוי דבר שישל"מ ולא בטיל והנה בהמשך הגמ' כן תירץ ר' אשי וצ"ע מה סבר המקשן, ומצינו כמה תי' בזה:

א. תוס' תי' ע"פ הירושלמי שמה שדשיל"מ לא בטיל ה"מ בתערובת של מין במינו, אבל מים באינו מינו בטיל אף שיש לו מתירין ולזה כאן דהתערובת הוא האין באינו מינו שפיר בטיל אף שישל"מ.

ב. עוד תי' תוס' ז"ל לא דמי לשאר איסורים דהדבר תלוי בטעם אבל הכא איסור תחומין תלוי בשם בעלים על החפץ ובכאן שם בעל העיסה עלויה ולא שם בעלת המים והמלח ולכך יש לו להתבטל אף על גב דיהיב טעמא ולא בטל בשאר איסורים ע"כ, ומשמעות דבריהם שאין כוונת הגמ' לדין 'בטול ברוב' רק דין אחר דכיון שהתחום נקבע לפי שם הבעלים שם הבעלים נקבע לפי עיקר הבעלים שהוא 'בעל הרוב' של הדבר [ובתו"ד מבואר שתי' עוד דהנה יש

באמצע השבת הרי הוא כרגלי הזוכה⁹⁵, ולזה כ' הרמב"ן ששור של פטם הוי כנכסי הפקר דהפטם מוציאו מרשותו ומעמידו לכל העולם כנכסי הפקר שהוא כרגלי כל אדם, והנה ברמב"ן משמע שדבר זה הוא מן הדין וכ"ה בר"ן אבל ברשב"א כ' בשם תוס' שזה דין דרבנן וז"ל יש לפרש דשאני הכא דבשביל תקנת הטבח עשו של טבח כנכסי הפקר שלא קנו שביתה עי"ש.

ויש נ"מ מה דינו של שור של פטם בינתיים כ"ז שלא מכרו דאם נאמר שהוא מדין ברירה אז מותר להוליכו רק כדין תחום האדם שיזכה בסוף, אבל אם משום הפקר הרי דין נכסי הפקר שכ"ז שלא זכה בה אדם אז יכול להוליכו לכל העולם.

בשור של פטם מדוע לא אסרו משום יניקת תחומין

בעיקר דינא דשמואל דשור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם הקשו הראשונים דלעיל מבואר שגם לרב דאית ליה ברירה מ"מ בהמה אסורה משום דינקי וא"כ מ"ט דשמואל ששור של פטם אסור נאסור זאת עכ"פ משום יניקת תחומין, והרו"ה הוכיח כשיטתו שלא קי"ל להא דיניקת תחומין, הרמב"ן והרשב"א לשיטתם תי' שהוי כנכסי הפקר ולזה לא שייך יניקת תחומין שהרי עד עכשיו לא היה לו תחום דנכסי הפקר אין קוניית שביתה.

95. ואף שבדרך כלל השביתה נקבעת בתחילת השבת ואינה משתנית באמצע השבת כאן שלא היתה לו שביתה בתחילת השבת ומשום שנכסי הפקר אינן קונים שביתה שפיר קונה שביתה גם באמצע השבת ועוד יבואר להלן לט. בס"ד.

בתחומין שהנדרון לא לאכלו רק להוליכו חוץ לתחום י"ל שבזה ל"ש דינא דישל"מ דרוצה להוליכו גם היום וגם למחר [ואינו מוכרח די"ל שהרי אין עניין בהולכה עצמה רק כדי לאכול ושפיר נדון כדבר אכילה].

ד. הרש"ש כ' ליישב ע"פ תוס' עירובין מה: שכ' שם בדין ספק עירובי תחומין לקולא דהלכו בו לקולא גם באופן שישל"מ אף שקי"ל ספק דרבנן בדבר שיש לו מתירין לא אזלי לקולא [לעיל ד.]. מ"מ עירובי תחומין קיל ואזלי לקולא גם כשיש לו מתירין, וא"כ י"ל שגם לגבי דין ביטול ברוב בתחומין הרי זה בטל אף שישל"מ.

כאן תמיהה דהרי לח בלח אוסר עד ס' וכאן לכאור' הרי אין שישים נגד המים ומ"ט שיתבטל ע"ז כ' שכאן אין הביטול מדין ביטול ברוב רק ביטול שם הבעלים (ועי' שער המלך פ"ב מיו"ט ה"ו).

ג. ידוע יסודו של הצ"ח שחידש דמה שדבר שיש לו מתירין הינו לענין 'אכילה' דיש לו רק חדא אכילה ואמרי' עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אבל לגבי טלטול ושימוש שיכול להשתמש גם ביום וגם מחר בזה גם בישל"מ בטיל דלא שייך לומר שעד שתאכלנו באיסור וכו' דמ"מ רוצה לאכלו גם היום וגם מחר, ולפי"ז

דף לח:

האו"ה שהאיסור מדרבנן אין האיסור כלל מלתא דטכע"ק רק האיסור מטעם אחר, עי' רמב"ם בפיה"מ פ"ב דערלה שמבואר בדבריו שמלח ותבלין אינו בטל משום פרסום פעולתו, וז"ל כמו"כ התבלין כיון שפעולתם ניכרת אין משגיחין בהן לשיעור ע"כ, ונ' הכונה בזה שהוי ענין של חשיבות דכיון שחשוב הוא בתערובת לא בטל, ולפי"ז נראה פשוט שהוי דין דרבנן ככל דיני דבר חשוב שלא בטיל רק מדרבנן, וכ"מ ברמב"ם פט"ז ממאכ"א שכלל דיני מחמץ ומתבל יחד עם דיני דבר חשוב שלא בטיל ומשמע מזה שאי"ז משום דין טעם כעיקר משום חשיבותו⁹⁶.

עב"פ זהו יסוד ד' רבא שהתבלין אינו בטל משום שתבלין אינו בטל אפי' בס', והנה ד' רבא ברורים וצ"ע מה סברו שאר אמוראי [ועי' תוס' שאביי ורבא פליגי], ולמה שהבאנו מד' האו"ה שדינא דתבלין לא בטיל הוא דין דרבנן, ל' ששאר אמוראי סברי שכיון שמה שתבלין לא בטל הוא רק דרבנן החמירו רק בדינים דאורי' אבל

ברין תבלין לא בטיל ואם שייך זה גם בתחומין

אביי אמר גזרה שמא תעשה עיסה בשותפות, רבא אמר: תבלין לטעמא עבידי וטעמא לא בטיל, רב אשי אמר משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל
בביאור ד' רבא: תבלין לטעמא עבידי וטעמא לא בטיל, הנה יסוד ד' רבא מפורש במשנה בערלה פ"ב מ"ד כל המחמץ ו'המתבל' בתרומה ובערלה ובכלאי הכרם אסור מבואר שאף שערלה בטלה במאתים מ"מ תבלין כיון שנו"ט אפי' באלף לא בטיל, והנה יסוד דינא דתבלין לא בטיל, בפשוטו בנוי על דין שטעם כעיקר ומה"ט מין באינו מינו אוסר עד ס' משום שנותן טעם, ובתבלין כיון שיש טעם חזק הוא אוסר עד אלף כ"ז שנו"ט, וכ"מ ברמ"א סי' צח', ועי' רעק"א שם שכ' בשם הר"ן שתבלין אוסר מדאורי' ומשום טעם כעיקר והינו כנ"ל.

אבל הש"ך שם סקכ"ט הביא בשם האו"ה שדין זה הוי דרבנן, ונראה שלדעת

96. ומה שבאמת אין לאסור משום טכ"ע עי' פר"ח סי' ק' סק"ג ז"ל מחמץ ומתבל שאוסרים בכל שהם אינו אלא מדרבנן ואף למאי דקי"ל טכ"ע דאורי' משמע שמתבל אף שנגרש טעם התבלין אינו אלא מחמת חורפת התבלין ומ"מ טעמא קלישתא היא ואין בטעם כזה כדאי לאסור מה"ת עכ"ל.

איסורי מאכלות שיסוד האיסור משום 'הטעם' כדכתיב חיך אוכל יטעם לו רק אז שייך דין טעם כעיקר אבל בשאר איסורים שאיננו תלוי בטעם לא, ולפי"ז ניהא מאוד דעת שאר אמוראי שלא סברו לאסור משום טעם כעיקר דכיון שלשיטת הר"ן יסוד האיסור מלתא דטעם כעיקר ולא שייך זה רק באיסורי אכילה לא בשאר איסורים.

תחומין שזה דרבנן הרי זה בטל, אבל לשיטת הר"ן שהבאנו שתבלין לא בטל מדאורי' ומדין טעם כעיקר צ"ע.

והנה הראש יוסף כ' שדין טעם כעיקר לא שייך רק באיסור אכילה לא בשאר איסורים וכ"ה בפמ"ג סי' שצז' סק"ט ועי' כעי"ז תוס' בכורות כב. של"ש דין טעם כעיקר לגבי טומאה ומשום שרק לגבי

דרה לח.

בספק מוקצה או משום שיש לו מתירין והארכנו בזה טובא לעיל כד. ודבר זה תלוי בהנ"ל דאם הטעם שיש ברירה בדרבנן משום ספק דרבנן לקולא במוקצה לא ניזיל לקולא שהרי ספיקו לחומרא כמו בדאורי, אבל למהרש"ל שכן הוא הדין בדרבנן שיש ברירה אז גם במוקצה ניזיל לקולא ועיי' מש"נ לפי"ז לעיל נ.

האם אמרי' יש ברירה בדרבנן לחומרא

יש לדון מה הדין ברירה בדרבנן באופן שאם נאמר יש ברירה יצא לן חומרא האם גם אז אמרי' יש ברירה לחומרא או שאמרי' יש ברירה בדרבנן רק לקולא לא לחומרא, ועיי' שאג"א סי' צ' שדן בזה כגון באופן שישראל וגוי היו שותפים בחמץ ועבר פסח על החמץ הזה ואחר הפסק חלקו והנה חלק הגוי וודאי מותר ואין לאסור משום חמץ שעבר עליו הפסח ומשום שאיסור חמץ שעליו הפסח אסור מדרבנן ובדרבנן יש ברירה, השאלה היא מה הדין עם חלקו של ישראל דהנה אם נאמר יש ברירה אז זה יהיה אסור דנתברר שזהו חלקו של ישראל ונמצא כאן חמץ של ישראל שעשה"פ שאסור, אבל אם נאמר אין ברירה יהיה זה ספק חמץ שעליו ה"פ שמותר [עכ"פ בהנאה].

בגדר דינא שבדאורי' אין ברירה ובדרבנן יש ברירה

מאי הוי עלה רבי הושעיא אמר יש ברירה ומותר, ורבי יוחנן אמר אין ברירה שואלת הגמ', וסבר רבי הושעיא יש ברירה וכו' ומסקנת הגמ' כי לית ליה לרבי אושעיא ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה, הינו לגבי חבית שזהו נדון בדרבנן דתחומין דרבנן בזה נקטינן שיש ברירה ומותר, אבל בדין סוף טומאה לצאת שהוא נדון של דאורי' בזה נקטינן שאין ברירה ואסור, ויל"ע מה החילוק בין דאורי' לדרבנן, וידועים ד' הר"ן בגיטין [ועיי' קה"י גיטין סי' יט'] שמדאורי' אין ברירה אמנם גם אם אין ברירה אין הכוונה שלא חל כלל אלא חל כאן חלות מסופקת והדבר אסור מספק וזהו החילוק שבדאורי' מחמירים משום ספק דאורי' לחומרא משא"כ בדרבנן קי"ל ספק דרבנן לקולא [וכן מבואר מתו"ד הרמב"ם פ"ג מגירושין ה"ד].

אבל ביש"ש ב"ק פ"ה סי' ח' מבואר שבדאורי' שאין ברירה לא חל כלל, ולפי"ז צ"ל שמה שבדרבנן יש ברירה הינו שמדרבנן הקילו לומר שיש ברירה.

ויש נ"מ בזה: האם מהני ברירה במוקצה דהנה לעיל כד. נתבאר שספק מוקצה לחומרא שדינו לחומרא כדתנן לעיל כד. ספק מוכן אסור [והטעם או משום שהחמירו

**אמר שמואל שור של פטם הרי
הוא כרגלי כל אדם והרי שמואל
לית ליה ברירה**

אמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם, והטעם כ' רש"י ז"ל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם אפילו בן עיר אחרת שבא לכאן על ידי עירוב מוליכו למקומו כיון דאורחיה לזבוניה מאתמול אוקמיה ברשותיה דמאן דאתי למחר וזבין ליה, ומשמע ברש"י שזהו מדין ברירה דהעמיד מאתמול את הבהמה שתהא ביד מי שהקנה וס"ל לשמואל שיש ברירה, והראשונים עמדו בשאלה עצומה דכאן מבואר שאית ליה לשמואל יש ברירה ואילו לעיל מבואר דעת שמואל שחבית אסורה דאין ברירה, ומצינו כמה תי' בראשונים:

א. הרז"ה תירץ ז"ל שאני שור של פטם ושל רעיה מחבית ובהמה של שותפים דחבית ובהמה לאו לזבוני קיימי ואיכא למימר דילמא ממלכי אהדדי ומעכב חד לחבריה ולא פלגי לה אבל בשור של פטם ושור של רעיה דלזבוני קיימי נסתלקו מהם הבעלים שהוא הטבח וקיימי בחזקת לוקח דהא ליכא מאן דמעכב ובכה"ג אפי' שמואל מודה דאמרי' יש ברירה בדרבנן עכ"ל הינו שרק בשותפות שאין זה עומד לחלוקה אין ברירה אבל כאן שעומד לחלקה אמרי' יש ברירה לכו"ע.

ב. הרמב"ן תירץ, ונקדים הנה קי"ל שנכסי הפקר אין קונים שביטה נכמבואר להלן

והנה אם הטועם שיש ברירה משום ספק דרבנן לקולא א"כ באופן זה אדרבה נימא דאין ברירה משום ספק דרבנן לקולא, אבל אם בדרבנן יש ברירה בוודאי יש לדון שגם בכה"ג נימא ברירה לחומרא נואינו מוכרח שמה שתקנו דין ברירה בדרבנן הינו לקולא לא לחומרא].

האם סוף טומאה לצאת אסור מדאורי' או מדרבנן

בדין סוף טומאה לצאת יש לעיין האם דין זה הוא דין דאורי' או דין דרבנן, והנה בגמ' כאן כמעט מפורש שזה דאורי' שהרי אמרי' שלכן ר' אושעיא החמיר לומר אין ברירה בדין סוף טומאה לצאת משום שזה דאורי' רבנן וכ"כ רש"י ז"ל בדאורייתא כגון טומאת מת לית ליה ברירה ודרך יציאתה הלכה למשה מסיני כדאמרינן בסוכה דהלכות טומאה הכי גמירי להו, וכבר העירו האחרונים מד' רש"י לעיל י. שכ' שהוא דין דרבנן, ולדינא נחלקו בזה הפוסקים: דעת הש"ך יו"ד סי' שעב' סק"ב שאסור רק מדרבנן כדעת רש"י לעיל י., ודעת החכמת אדם כלל קנט' ס"ח שזה אסור רק מדרבנן.

עי' לעיל י. שהבאנו פלוגתת הראשונים האם אמרי' סוף טומאה לצאת כשיש אויר מפסיק ושם נתבאר שתלוי זה בגדר דינא דסוף טומאה לצאת עי"ש.

תחומין שהרי עד עכשיו לא היה לו תחום
דנכסי הפקר אין קונית שביתה.

בר' הגמ' שליבטיל מים ומלח לגבי עיסה

למדנו במשנה האשה ששאלה מחברתה
תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי אלו
כרגלי שתיהן, והטעם דאף שהעיסה שייכת
לזו ששאלה מ"מ התבלין המלח והמים קנו
שביתה בתחילת היו"ט אצל בעלת התבלין,
שואלת הגמ' אמאי ולבטיל מים ומלח לגבי
עיסה, והק' התוס' מה מק' הגמ' הרי תחומין
הוי דבר שישל"מ ולא בטיל והנה בהמשך
הגמ' כן תירץ ר' אשי וצ"ע מה סבר המקשן,
ומצינו כמה תי' בזה:

א. תוס' תי' ע"פ הירושלמי שמה שדשיל"מ
לא בטיל ה"מ בתערובת של מין במינו,
אבל מים באינו מינו בטיל אף שיש לו
מתירין ולזה כאן דהתערובת הוא האין באינו
מינו שפיר בטיל אף שישל"מ.

ב. עוד תי' תוס' ז"ל לא דמי לשאר איסורים
דהדבר תלוי בטעם אבל הכא איסור
תחומין תלוי בשם בעלים על החפץ ובכאן
שם בעל העיסה עלויה ולא שם בעלת המים
והמלח ולכך יש לו להתבטל אף על גב
דיהיב טעמא ולא בטל בשאר איסורים ע"כ,
ומשמעות דבריהם שאין כוונת הגמ' לדין
'בטול ברוב' רק דין אחר דכיון שהתחום

לט. ויבואר שם] והדין בזה שהזוכה בו
באמצע השבת הרי הוא כרגלי הזוכה⁹⁷,
ולזה כ' הרמב"ן ששור של פטם הוי כנכסי
הפקר דהפטם מוציאו מרשותו ומעמידו לכל
העולם כנכסי הפקר שהוא כרגלי כל אדם,
והנה ברמב"ן משמע שדבר זה הוא מן הדין
וכ"ה בר"ן אבל ברשב"א כ' בשם תוס' שזה
דין דרבנן וז"ל יש לפרש דשאני הכא
דבשביל תקנת הטבח עשו של טבח כנכסי
הפקר שלא קנו שביתה עי"ש.

יש נ"מ מה דינו של שור של פטם בינתיים
כ"ז שלא מכרו דאם נאמר שהוא מדין
ברירה אז מותר להוליכו רק כדין תחום
האדם שיזכה בסוף, אבל אם משום הפקר
הרי דין נכסי הפקר שכ"ז שלא זכה בה אדם
אז יכול להוליכו לכל העולם.

בשור של פטם מדוע לא אסרו משום יניקת תחומין

בעיקר דינא דשמואל דשור של פטם הרי
הוא כרגלי כל אדם הקשו
הראשונים דלעיל מבואר שגם לרב דאית
ליה ברירה מ"מ בהמה אסורה משום דינקי
וא"כ מ"ט דשמואל ששור של פטם אסור
נאסור זאת עכ"פ משום יניקת תחומין,
והרז"ה הוכיח כשיטתו שלא קי"ל להא
דיניקת תחומין, הרמב"ן והרשב"א לשיטתם
תי' שהוי כנכסי הפקר ולזה לא שייך יניקת

97. ואף שבדרך כלל השביתה נקבעת בתחילת השבת ואינה משתנית באמצע השבת כאן שלא היתה
לו שביתה בתחילת השבת ומשום שנכסי הפקר אינן קונים שביתה שפיר קונה שביתה גם באמצע
השבת ועוד יבואר להלן לט. בס"ד.

רוצה לאכלו גם היום וגם מחר, ולפי"ז בתחומין שהנדון לא לאכלו רק להוליכו חוץ לתחום י"ל שבזה ל"ש דינא דישל"מ דרוצה להוליכו גם היום וגם למחר [ואינו מוכרח די"ל שהרי אין עניין בהולכה עצמה רק כדי לאכול ושפיר נדון כדבר אכילה].

ד. הרש"ש כ' ליישב ע"פ תוס' עירובין מה: שכ' שם בדין ספק עירובי תחומין לקולא דהלכו בו לקולא גם באופן שישל"מ אף שקי"ל שספק דרבנן בדבר שיש לו מתירין לא אזלי לקולא [לעיל ד.]. מ"מ עירובי תחומין קיל ואזלי לקולא גם כשיש לו מתירין, וא"כ י"ל שגם לגבי דין ביטול ברוב בתחומין הרי זה בטל אף שישל"מ.

נקבע לפי שם הבעלים שם הבעלים נקבע לפי עיקר הבעלים שהוא 'בעל הרוב' של הדבר [ובתו"ד מבואר שתי' עוד דהנה יש כאן תמיהה דהרי לח בלח אוסר עד ס' וכאן לכאו' הרי אין שישים נגד המים ומ"ט שיתבטל ע"ז כ' שכאן אין הביטול מדין ביטול ברוב רק ביטול שם הבעלים (ועי' שער המלך פ"ב מיו"ט ה"ו)].

ג. ידוע יסודו של הצ"ח שחידש דמה שדבר שיש לו מתירין הינו לענין 'אכילה' דיש לו רק חדא אכילה ואמרי' עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אבל לגבי טלטול ושימוש שיכול להשתמש גם ביום וגם מחר בזה גם בישל"מ בטיל דלא שייך לומר שעד שתאכלנו באיסור וכו' דמ"מ

דרה לח:

האו"ה שהאיסור מדרבנן אין האיסור כלל מלתא דטכע"ק רק האיסור מטעם אחר, עי' רמב"ם בפיה"מ פ"ב דערלה שמבואר בדבריו שמלח ותבלין אינו בטל משום פרסום פעולתו, וז"ל כמו"כ התבלין כיון שפעולתם ניכרת אין משגיחין בהן לשיעור ע"כ, ונ' הכונה בזה שהוי ענין של חשיבות דכיון שחשוב הוא בתערובת לא בטל, ולפי"ז נראה פשוט שהוי דין דרבנן ככל דיני דבר חשוב שלא בטיל רק מדרבנן, וכ"מ ברמב"ם פט"ז ממאכ"א שכלל דיני מחמץ ומתבל יחד עם דיני דבר חשוב שלא בטיל ומשמע מזה שאי"ז משום דין טעם כעיקר משום חשיבותו⁹⁸.

עב"פ זהו יסוד ד' רבא שהתבלין אינו בטל משום שתבלין אינו בטל אפי' בס', והנה ד' רבא ברורים וצ"ע מה סברו שאר אמוראי [ועי' תוס' שאביי ורבא פליגי], ולמה שהבאנו מד' האו"ה שדינא דתבלין לא בטיל הוא דין דרבנן, ל' ששאר אמוראי סברי שכיון שמה שתבלין לא בטל הוא רק דרבנן החמירו רק בדינים דאורי' אבל

ברין תבלין לא בטיל ואם שייך זה גם בתחומין

אביי אמר גזרה שמא תעשה עיסה בשותפות, רבא אמר: תבלין לטעמא עבידי וטעמא לא בטיל, רב אשי אמר משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל
בביאור ד' רבא: תבלין לטעמא עבידי וטעמא לא בטיל, הנה יסוד ד' רבא מפורש במשנה בערלה פ"ב מ"ד כל המחמץ ו'המתבל' בתרומה ובערלה ובכלאי הכרם אסור מבואר שאף שערלה בטלה במאתים מ"מ תבלין כיון שנו"ט אפי' באלף לא בטיל, והנה יסוד דינא דתבלין לא בטיל, בפשוטו בנוי על דין שטעם כעיקר ומה"ט מין באינו מינו אוסר עד ס' משום שנותן טעם, ובתבלין כיון שיש טעם חזק הוא אוסר עד אלף כ"ז שנו"ט, וכ"מ ברמ"א סי' צח', ועי' רעק"א שם שכ' בשם הר"ן שתבלין אוסר מדאורי' ומשום טעם כעיקר והינו כנ"ל.

אבל הש"ך שם סקכ"ט הביא בשם האו"ה שדין זה הוי דרבנן, ונראה שלדעת

98. ומה שבאמת אין לאסור משום טכ"ע עי' פר"ח סי' ק' סק"ג ז"ל מחמץ ומתבל שאוסרים בכל שהם אינו אלא מדרבנן ואף למאי דקי"ל טכ"ע דאורי' משמע שמתבל אף שנגרש טעם התבלין אינו אלא מחמת חורפת התבלין ומ"מ טעמא קלישתא היא ואין בטעם כזה כדאי לאסור מה"ת עכ"ל.

איסורי מאכלות שיסוד האיסור משום 'הטעם' כדכתיב חיך אוכל יטעם לו רק אז שייך דין טעם כעיקר אבל בשאר איסורים שאינו תלוי בטעם לא, ולפי"ז ניהא מאוד דעת שאר אמוראי שלא סברו לאסור משום טעם כעיקר דכיון שלשיטת הר"ן יסוד האיסור מלתא דטעם כעיקר ולא שייך זה רק באיסורי אכילה לא בשאר איסורים.

תחומין שזה דרבנן הרי זה בטל, אבל לשיטת הר"ן שהבאנו שתבלין לא בטל מדאורי' ומדין טעם כעיקר צ"ע.

והנה הראש יוסף כ' שדין טעם כעיקר לא שייך רק באיסור אכילה לא בשאר איסורים וכ"ה בפמ"ג סי' שצז' סק"ט ועי' כעי"ז תוס' בכורות כב. של"ש דין טעם כעיקר לגבי טומאה ומשום שרק לגבי

דף לט.

חלוקים דהאיסור אינו 'איסור מוחלט' שהרי מחר יש לו היתר נמצא שגם באיסור והיתר דומים הם בזה הדרי' לסברא שכיון שדומים הם אינם בטלים

וע"ע להלן ד. שהארכנו טובא בד' הר"ן הנ"ל והבאנו מד' האחרונים שגם הר"ן מודה לטעמו של רש"י רק שס"ל שגדר הדין מחמת שהוי מין במינו ונתבאר בזה: א. גם להר"ן הוא רק דין דרבנן וכמפורש כן בגמ' ב"מ נג. ב. ניהא מה שהגמ' לעיל ד. מדמה דין דשיל"מ לא בטיל לדין ספק דרבנן שלא אזלי לקולא כשיש לו מתירין. ג. מתיישב מה שכו' הר"ן עצמו שדבר שיתקלקל עד למחר בטיל אף שיל"מ ואכמ"ל.

בטעמא דר' אשי שתחומין לא בטיל משום שיש לו מתירין - והרי זה תערובת של מין באינו מינו

בד' ר' אשי מבואר שהטעם שהתבלין והמים והמלח אינו בטל משום שהוי דשיל"מ וכל דבר שישל"מ אפי' באלף לא בטיל, ותוס' והראשונים עמדו כאן בשאלה גדולה דהנה בירושלמי מבואר שכלל זה שדשיל"מ לא בטל כ"ז בתערובת של מין במינו אבל בתערובת של מין באינו מינו שפיר בטיל אף שישל"מ וא"כ כאן דאירי בתערובת של מין באינו מינו מן הדין שיתבטל אף שישל"מ [ועי' תוס' לעיל לח.

פלוגתת רש"י והר"ן בטעמא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל

רב אשי אמר משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל [ותחומין נחשב לדבר שיש לו מתירין דיכול להוליכו למחר או היום יאכלוה כאן (רש"י)].

הטעם שדשיל"מ לא בטיל כ' רש"י לעיל ג: משום שעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אבל בד' הר"ן נדרים נב. מבואר טעם אחר בזה דהנה הר"ן שם האריך לבאר דיסוד ביטול ברוב בנוי ע"ז שיש ניגוד בין הרוב להמיעוט ומחמת כן המיעוט בטל אבל באופן שהמיעוט והרוב דומים אין בזה דין ביטול, וכ' שם שמה"ט סובר ר' יהודה שמין במינו לא בטיל דכל דבר שדומה לחברו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו ואין כאן ניגוד ולכן לא בטיל, ומה שרבנן סוברים שיש דין בטול ברוב גם בין במינו והרי הדברים דומים ואין ניגוד כ' הר"ן שאמנם דומים הם בשם העצם מ"מ כיון שחלוקים הם באיסור והיתר 'זה אסור וזה מותר' הרי"ז בטל דיש כאן חילוק וניגוד באיסור והיתר, ולזה כ' הר"ן שכ"ז בדבר שאסור בהחלט דאז נמצא שחלוקים הם באיסור והיתר וכנ"ל אבל דבר שיש לו מתירים שנמצא שגם בשם האיסור אינם

ששונים בשמם נמצא שיש ניגוד ביניהם בשם העצם וגם באיסור והיתר קצת חלוקים שהרי אמנם יהיה לו היתר אבל עכשיו הוא אסור לכן בטל, וכ' הר"ן שכ"ז בדשיל"מ שעכשיו הוא אסור אבל כזה יש לו מתירין שגם עכשיו הוא מותר כיון שאין שום ניגוד באיסור והיתר בזה אף ששונים הם בשם העצם אינו בטל, ולזה כ' שתחומין שגם עכשיו יש לו היתר לילך בתחום שניהם בזה אין ניגוד כלל באו"ה ובזה אף שחלוקים הם בשם עצם הרי זה לא בטל⁹⁹.

בטעמא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל רק במין במינו

עי' לעיל מד' הר"ן, עוד י"ל שהנה מצינו שביטול מין במינו חמור יותר מביטול מין באינו מינו כמבואר בד' ר"י שרק מין במינו לא בטיל וכן יין נסך דקי"ל שאוסר במשהו הינו רק במינו לא באינו מינו ויש עוד הרבה דברים שרק במינו לא בטיל הרי דביטול במינו חמור יותר, ולזה י"ל שגם דשיל"מ שהחמירו חז"ל דלא בטל החמירו לומר כן רק במב"מ לא באינו מינו, וכן נקט השואל ברעק"א סי' רט'.

הש"ך והט"ז סי' קב' הביאו ד' התו"ח שביאר הטעם בזה ז"ל שאני הכא

שביארו כן את דעת המקשן] ומצינו כמה תירוצים בזה:

א. תוס' שכיון שתחומין תלוי בממונא החמירו בו לדוננו כאילו הוא מב"מ שלא בטיל, ועי' מחצית השקל סי' שצד' סק"ט שביאר שכאן שצריך לבטל גם את 'ממון הבעלים' וזה יותר קשה ובזה כששיל"מ גם באינו מינו אינו בטל.

ב. עוד כ' כיון שהעיסה אינה נילוושה אלא ע"י המים והקדרה נתקנה בשביל התבלין אם כן כשערב זה בזה הוי כאילו הוא מין אחד.

ג. הר"ן בנדרים נב. כ' בדעת ר' אשי שחולק וס"ל שדבר שיל"מ לא בטיל אפי' מין באינו מינו וישיב בזה דעת הרי"ף עי' להלן].

ד. עוד תי' הר"ן ע"פ יסודו לעיל דיסוד דינא דשיל"מ לא בטיל משום שכיון שאינם חלוקים כ"כ באיסור והיתר לכן לא בטל, וביאר הר"ן שזהו גם הטעם שדשיל"מ לא בטל רק מב"מ אבל באינו מינו בטל דמה שלא בטל משום שאין ניגוד ביניהם, ולזה כ' הר"ן שכ"ז היכא ששוים הם גם בשם העצם ונמצא ששוים הם גם בשם העצם וגם באיסור והיתר אינם כ"כ חלוקים שהרי יהיה לו היתר לכן לא בטיל אבל מין באינו מינו

⁹⁹ והר"ן ביאר כע"ז את ד' הרי"ף שכ' שאף שקי"ל ריחא לאו מילתא [ואם נכנס ריח של נבילה לתוך מאכל המאכל מותר] מ"מ אם נכנס ריח של בשר [כשר] לתוך דגים אסור לאכלו עם חלב והטעם כ' הרי"ף [בטעם הב'] משום שיש לו מתירין לאכלו עם בשר לא עם חלב, ותמה הר"ן שהרי זה מין באינו מינו ומין באינו מינו אף שישל"מ בטיל, וביאר הר"ן ע"פ הנ"ל דהתם שיש לו היתר גם עכשיו שהרי יכול לאכלו עם בשר בזה שגם באו"ה אינן מנוגדים דגם עכשיו מותר כאן גם באופן שהוי מין באינו מינו לא בטל.

קיי"ל שחמץ אוסר במשהו והטעם מבואר ברמב"ם משום שחמץ הוא דבר שיש לו מתירין ולא בטל, אבל דעת הרבה ראשונים שהטעם שחמץ במשהו לאו משום שישל"מ רק דין דרבנן חדש שהחמירו בו משום חומרא דחמץ דלא בדילי מיניה ובכרת, וצ"ע מ"ט לא פירשו הראשונים הטעם משום שישל"מ הרי באמת ישל"מ לאחר הפסח, והרמ"א סי' קב' ביאר דכיון שהחמץ נאסר לשנה הבאה לא חשוב יש לו מתירין ורק דבר שיהיה מותר באופן מוחלט בזה כשיש לו מתירין הרי זה מותר.

וצ"ע מ"ט מה שחוזר ונאסר לא חשוב ישל"מ סו"ס יכול לאוכלו בהיתר עד שנה הבאה ועמד בזה רעק"א סי' לח' בסופו וכ' דסברא זו מובנת רק לשיטת הר"ן דס"ל שהטעם שלא בטיל משום שהוה היתר בהיתר וזה שייך רק בדבר שיהיה לו היתר לעולם אבל אם יחזור ויאסר אי"ז חשוב כ"כ היתר ובטל¹⁰⁰.

בדין גחלת ושלחבת לגבי הוצאה תחומין וע"ז

הגחלת כרגלי הבעלים ושלחבת בכל מקום, הנה מבואר כאן שיש חילוק בין גחלת לשלחבת דגחלת שיש בו ממש קונה שביתה ואילו שלחבת שאין בו ממש אינו קונה שביתה, והנה בגמ' מבואר שגם לגבי דין הוצאה יש דין זה ששלחבת

דין החשיבות מצד האיסור עצמו אלא מאחר שיהיה לו היתר אח"כ לא רצו חכמים שיתבטל וכל שנתערב שלא במינו אין ההיתר נקרא ע"ש הדבר האסור אלא על שם דבר שנתערב בו והוה כמי שאין לו מתירין עכ"ל וצ"ב.

בפרישה סי' קב' סק"ג מצינו טעם נוסף ז"ל [-במב"מ] שאז אין שייך לומר שטעמו בטל רק שהוא בטל ברוב ביו"ט החמירו אבל כשנתערב מין שלא במינו שאז טעמו בטל בס' ואין לו טעם עוד מה היה להם להחמיר עכ"ל, ולכאור' כוונתו שמין באינו מינו כשיש שישים א"צ לדין ביטול דטעמו אבוד לגמרי ולזה אף שיש לו מתירין שרי שהרי א"צ לדין ביטול להתיר משא"כ מין במינו שטעמו לא נאבד בזה בעי' לדין ביטול בזה היכא שישל"מ לא בטיל [וזה מאוד מתאים עם הידוע דעת הנוב"י וחת"ס שמין באינו מינו אף שיש ממשות האיסור אם יש ס' ואין טעמו ניכר האיסור אבוד לגמרי וא"צ לדין ביטול ולזה פשוט שבאינו מינו שא"צ לדין ביטול שרי].

בדין דבר שיש לו מתירין ויחזור ויאסר לשנה הבאה אם יש בזה את חומרת דשיל"מ

יש נדון בראשונים בדין דבר שיש לו מתירין לאחר זמן אך יחזור ויאסר בעתיד האם גם בזה יש את החומרא שיש ישל"מ, דהנה

100. וכ' רעק"א שלפ"ז כ"ז הוא לגבי דינא דישל"מ לא בטיל דלר"ן יסוד הדין משום שהוה היתר בהיתר והיכא שחוזר ונאסר ל"ח היתר אבל לגבי ספק דרבנן לקולא מה שיש לו מתירין שם וודאי הטעם משום

שאם הנר שלו אף שהדליק משל ע"ז כיון שלהשבת אין בו ממש לא חשוב נר של ע"ז ומותר והובא במ"א סי' רחצ' שם וכן פסק המ"ב סק"ט, וצ"ע מאי שנא מהוצאה שכשמחובר לנר חשוב כיש בו ממש.

ועי' לבושי שרד שם ז"ל דדוקא לענין הוצאה אמרינן דהשלהבת חשובה ע"י הקיסם אבל לענין שאר איסורין כיון דנר השני שהודלק בראשון אין בו שום איסור כגון תחומין או עבודה זרה ממילא אי אפשר שיהיה נתפס האיסור בשלהבת לבדו דאין בו ממש. מה שאין כן בהוצאה כל שהשלהבת מחובר בקיסם חשובים שניהם וחייב על הוצאתם.

בדין מעיינות הנובעים ואדם נייד לגבי תחומין

מעיינות הנובעים הרי הם כרגלי כל אדם מבואר כאן שמעיינות כיון שנידי אינן קונים שביתה ויש לדון מה הדין 'אדם שמהלך' בתחילת השבת האם דינו כמעיינות הנובעים שכיון שנייד אינן קונים שביתה או אדם שאני, ומסברא היה נראה שדינו כמו מעיינות שאינם קונין שביתה משום שנידי וממילא ה"ה אדם שנייד אינו קונה שביתה, ויש בזה נ"מ עצום שלפ"ז אדם שנתקע באמצע הדרך דיש לו עצה שילך כל הזמן ולא יפסיק לרגע ואינו קונה שביתה ורק כשיעצור יקנה שביתה [כדין נכסי הפקר ע"י

אין בו ממש ואין בו איסור הוצאה, ובגמ' המוציא גחלת לרשות הרבים חייב ושללהבת פטור, והא תניא המוציא שלהבת כל שהוא חייב, אמר רב ששת: כגון שהוציאו בקיסם, ותיפוק ליה משום קיסם בדלית ליה שיעורא, אלא הא דתנן המוציא שלהבת פטור היכי משכחת לה כגון דאדייה אדויי לרשות הרבים ע"כ.

מבואר כאן שלגבי הוצאה כל הפטור הוא רק באופן שהוציא שלהבת לחוד אבל אם הוציא שלהבת בקיסם אף באופן שאין חייב על הקיסם מ"מ חייב על השלהבת, מבואר מזה שאף ששלהבת אין בו ממש מ"מ כשהוציאו עם קיסם חייב על השלהבת משמע שכשהוא עם השלהבת אז דין השלהבת עצמו כיש בו ממש.

ולפ"ז צ"ע לגבי תחומין מן הדין שרק כשמוציא ניצוץ לחוד חוץ לתחום יהיה מותר ובמשנה מבואר שגם כשמחובר לגחלת שלו פטור וזה צ"ע מאי שנא מהוצאה.

והנה מצינו בד' הפוסקים שדנו בדין ברכה על הנר במוצ"ש דקי"ל שאין מברכים על נר של ע"ז מה הדין באופן שהנר שלו והדליק רק את השלהבת מאש של ע"ז האם זה נחשב כנר של ע"ז, ובחמד משה סי' רחצ' סק"א כ' שדינו כמו בהוצאה ששלהבת לחודא הוא דאין בו ממש אבל כשמחובר לגחלת יש בו ממש, אבל ביש"ש כאן מבואר

עד שתאכלנו וכו' בזה אם יש לו מתירים אף שיהיה חוזר ונאסר יש בזה דין ישל"מ ואולי לחומר ע"ש.

שביתה משום שאינו יכול להיות קבוע במקום אחד, ולפ"ז הרי דאדם המהלך דיכול להיות קבוע במקומו וכל רגע יכול לעמוד לכן קונה שביתה.

והנה יש נ"מ באדם המהלך שהוא קונה שביתה וכנ"ל האם גם החפץ שמחזיק קונה שביתה, ותלוי בהנ"ל דאם נימא שהטעם משום שאדם בר דעת חשוב וקונה שביתה אף שהוא נייד כ"ז שייך לגבי האדם לא לגבי הכלים שמחזיק, אבל אם נימא שהטעם משום שלא חשוב נייד משום שכל רגע מחדש תנועה או משום שיכול לעמוד לזה כל שנייד מכוחו של האדם לא חשוב נייד, לזה גם כליו שבידו נמי לא יקנה שביתה.

בפלוגתת רש"י ותוס' האם דבר שלא קנה שביתה בתחילת היו"ט האם קונה שביתה באמצע היו"ט [נכסי הפקר, דבר שנייד, ירדו גשמים ביו"ט]

משנה בור של יחיד כרגלי היחיד ושל אנשי אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר ושל עולי בבל כרגלי הממלא, ובגמ' גמרא רמי ליה רבא לר"נ תנן בור של יחיד כרגלי היחיד ורמינהו: נהרות המושכין ומעינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם אמר רבה הכא במאי עסקינן במכונסי.

ולבאר ענין זה יש להקדים, הנה הדין הוא שחפץ שקנה שביתה אצל הבעלים בעיו"ט השביתה נקבעת כתחום הבעלים ואף אם הקנהו לחברו באמצע היו"ט אין השביתה משתנה באמצע השבת, וזהו דתנן

להלן], ובעיקר הדבר מצינו בזה מח' ראשונים:

א. בשיטמ"ק כ' שדין האדם כדין מעיינות שאינן קונין שביתה ואח"כ כשיעמוד יקנה שם שביתה, ומשמעות הדברים שיקנה שביתה אלפים אמה, והנה ברמב"ן עירובין מג. הביא מד' הראב"ד נמי כן שאינו קונה שביתה כיון שהוא נייד ומ"מ מבואר בדבריו חידוש שיש לו רק ד"א וצ"ע מאי שנא מזה למעינות שהרי הם כרגלי כל אדם].

ב. אבל מצינו שיטת ראשונים שס"ל שיש חילוק בין נהרות המושכים לאדם דאף שמעינות דניידי אינן קונין שביתה אדם קונה שביתה אף שמהלך ויש לו אלפים אמה מהמקום שהיה בתחילת השבת, ע"י רשב"א בעבוה"ק ש"ה פכ"א ז"ל יש מן הגדולים שדנו מזה אפילו לגופו של אדם שלא יקנה שביתה אם היה מהלך בין השמשות, ולא יראה לי כן שאין דנין לאדם מן הנכסים ובין עומד ובין מהלך קונה גופו שביתה ע"כ, ולא נתפרש הטעם בזה, ובלשון הרשב"א משמע שאדם חשוב הוא ולכן קונה שביתה אף שהוא נייד.

בקהילות יעקב שבת סימן ו' סק"ז כתב לפרש דהוא משום דאדם המהלך חשיב שפיר שמקומו הוא במקום שרגלו שם דכל פסיעה הוא מחדש כוח חדש ולולי שמחדש כוח לפסיעה חדשה היה נשאר שם בקביעות ולא דמי לנהרות המושכין דכוח אחד הוא המנייד להו ע"ש.

עוד יש לפרש ע"פ מה שכ' בריו"נ בעירובין מה: כ' שמעינות הנובעים אינן קונים

כרגלי הממלא, קסבר יש ברירה להחמיר ואמרינן הוברר דמאתמול נמי הוברר דלהאי גברא חזו וברשותיה קיימי ע"כ, הינו דאמרי' יש ברירה והוברר שכבר מאתמול בעיו"ט היה מיוחד לאותו ממלא ראשון ונמצא שקנה שביתה מאתמול מעיו"ט, וד' רש"י צ"ע מה שייך ברירה בהפקר הרי אתמול לא היה שלהם כלל ורק עכשיו נתחדש לו זכיה בזה ולא דמי לשותפין או אחין שחלקו שהיה להם בעלות מקודם ואמרי' שהוברר שזהו חלקו המגיעו אבל בנכסי הפקר שזה לא שייך לאף אחד מה שייך ברירה, ועי' רשב"א עירובין מה: שכ' סברא זו בשם הראב"ד שלא שייך ברירה בהפקר ז"ל מצאתי לראב"ד ז"ל דלא אמרו שהיא כרגלי הממלא מטעם ברירה דלא שייך ברירה במה שאדם זוכה בו מן ההפקר אלא בחלוקת השותפין וכיוצא בזה ע"כ וצ"ע בדעת רש"י, ויתכן שהרי זה מבואר בסוגיא לעיל שלתחומין א"צ בעלות ממונית רק סגי במה שמיוחד לו [ומה"ט אם אמר לו שישאיל לו החפץ קונה שביתה כרגליו אף שאינו קנוי לו כלל], ולזה י"ל שאין הכוונה שיש ברירה ואיגל"מ שהיה קנוי לו מאתמול רק איגל"מ שהיה מיוחד לו מאתמול ולתחומין די בכך.

שיטת תוס' בעירובין מה: שאין זה מדין ברירה אלא קונה הוא שביתה באמצע היו"ט כרגלי הממלא ואף שנתבאר שאין קונין שביתה באמצע היו"ט כ' תוס' שכ"ז בדבר שהיה במקום הראוי לשביתה אבל נכסי הפקר שאין להם שביתה ואין ראוי לקנות שביתה שפיר קונה שביתה באמצע היו"ט.

בור של יחיד ה"ה כרגלי היחיד וגם אם אותו יחיד נתן מים לחברו באמצע היו"ט השביתה לא משתנה והרי כרגלי הבעלים שהיה בתחילת היו"ט.

תו תנן שאם הבור של אנשי העיר דין התחום כרגלי אותה העיר, ובדין זה נחלקו הראשונים שיטת רש"י בעירובין מה: שדינו כאנשי העיר לחומרא ואם אחד עירב לצפון ואחד לדרום יכול להוליך רק למקום שכולם יכולים ללכת דכיון שכל בני העיר שותפים אז התחום נקבע כרגלי כולם, והראשונים חולקים על רש"י וס"ל שהכוונה שהוא כרגלי כל מי שזוכה בו דקי"ל יש ברירה בדרבנן כמו לעיל בדין חבית של שותפין.

עוד תנן של עולי בבל כרגלי הממלא, והנה בור של עולי בבל הוא הפקר ומשנה זו סוברת שנכסי הפקר אינם קונים שביתה כמבואר בגמ' עירובין מה: ולכן וכ"ז שלא זכה בה אדם מותר להוליכן לכל מקום ונתחדש במשנה שאם זכה בה אדם באמצע היו"ט הרי הוא כרגליו ונקבעת כתחום הממלא, וק' כיון שבתחילת היו"ט לא קנה שביתה שהרי זה היה נכסי הפקר שאינם קונים שביתה היאך באמצע היו"ט שזכה נקבע השביתה כרגליו הרי נתבאר כבר שאין השביתה משתנה באמצע השבת והיו"ט ומן הדין שישאר בלא שביתה ויוכל להוליכו לכל מקום וגם אם הקנהו לחברו יוכל הלה להוליכו כרגליו, ומצינו ב' מהלכים עיקריים בראשונים:

ברש"י כ' ז"ל וא"כ הוה ליה למימר הרי הן כרגלי כל אדם ואמאי קתני

באמצע היו"ט, ולא דמי לבור של עולי בבל שהרי הוא כרגלי הראשון שהתם הטעם משום ברירה ואיגל"מ שקנה שביתה בתחילת היו"ט, אבל דבר שנייד שלא שייך ברירה וכמובן וכיון שלא קנה שביתה בתחילת היו"ט שוב אינו קונה שביתה, אבל תוס' לשיטתם אזלי שס"ל שמה שאין קונין שביתה הוא בדבר שקנה שביתה בתחילת היו"ט אבל אם לא היה ראוי לקנות שביתה בתחילת היו"ט שפיר קונה הוא שביתה באמצע היו"ט ולכן דבר שנייד כיון שלא היה ראוי לקנות שביתה בתחילת היו"ט שפיר קונה שביתה ביו"ט.

והנה בגמ' עירובין שם תניא שאם ירדו גשמים באמצע יו"ט ה"ה כרגלי כל אדם גם בזה נחלקו רש"י ותוס' לשיטתם, דברש"י כ' שאינו קונה שביתה כלל גם לא כרגלי הממלא וכל אחד יכול להוליקן כרגליו ולשיטתו שאין קונין שביתה באמצע היו"ט, אבל תוס' לשיטתם כ' שכיון שלא היה ראוי לקנות שביתה שהרי הגשמים ירדו רק ביו"ט ה"ה כרגלי הממלא ראשון.

והנה בגמ' מבואר שדבר שנייד אינו קונה שביתה ולכן נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם, ונחלקו רש"י ותוס' בדין זה דברש"י מבואר שאין קונין שביתה כלל אפי' באמצע היו"ט וכל אחד מוליכו ברגליו ואין זה כבור של עולי בבל שהתחום נקבע כרגלי הזוכה בו ראשון רק בנייד אינו קונה שביתה כלל, ורש"י דייק כן מלשונות המשנה והברייתא שבבור של עולי בבל תנן הרי הוא כרגלי הממלא, ואולי לגבי מעיינות תניא ה"ה כרגלי כל אדם משמע שאינו קונה שביתה כלל וה"ה כרגלי כל אחד וכל אחד מוליכו כרגליו וגם אחר שמילא ראובן מהלך שמעון בו כרגליו, אבל תוס' בעירובין שם כ' שהזוכה בו ראשון הרי הוא כרגליו ומי שקנה ממנו הרי הוא כרגלי הראשון.

ופשוט שלשיטתם אזלי דרש"י לשיטתו ס"ל שאין קונין שביתה באמצע השבת וגם באופן שהיה במקום שאינו ראוי לשביתה ולכן דבכר שנייד שלא קנה שביתה בתחילת היו"ט אינה קונה שביתה

דף לט:

בהן קנין אלא שהוא מועט מאד אין חוששין לו ע"כ, מבואר שכיון שלכל אחד קנין ממון מועט מאוד בכה"ג אין בכוחו לאסור וצ"ע

בשיטת הרמב"ם שהמודר אינו עובר על כל יחל

הגמ' כאן מביאה את המשנה דתנן הריני עליך חרם המודר אסור הרי אתה עלי חרם הנודר אסור, הינו שבנדרים יש ב' אופנים לאסור א. אדם יכול לאסור נכסיו על חברו. ב. אדם יכול לאסור ע"ע נכסיו חברו עליו והנה בלשון רש"י כ' [ברישא שאסר נכסיו על חברו] המודר אסור מי שהוטל עליו הנדר אסור ליהנות מזה שנדר הנדר, ובסיפא [בדינא שאסר נכסיו חברו ע"ע] ז"ל הרי אתה עלי חרם וכו' הלכך הנודר אסור ליהנות משל המודר דכתיב לא יחל דברו ורשאי הוא לאסור עצמו בממון חברו ע"כ, וצ"ע שרש"י הביא את הפסוק של לא יחל דברו רק בסיפא שאסר על עצמו ולא ברישא באופן שאסר נכסיו על חברו **ויש** לבאר ד' הרש"י, הנה נחלקו הרמב"ם והר"ן מה הדין במי שאסר את נכסיו על חברו האם המודר עובר על כל יחל, דעת הרמב"ם שהמודר אינו עובר על כל יחל משום שהוא לא נדר [ודרך אגב חידש הרמב"ם שאם המדיר ההנה אותו עובר הוא על ב"י וע"י קה"י נדרים סי' ה' מה שביאר

בגדר בור של עולי בבל

איתמר מילא ונתן לחבירו ר"נ אמר כרגלי מי שנתמלאו לו, ר"ש אמר כרגלי הממלא, במאי קא מיפלגי מר סבר בירא דהפקירא הוא ומר סבר בירא דשותפי הוא, איתיביה רבא לר"נ וכו' הריני עליך ואתה עלי שניהם אסורים זה בזה ומותרים בשל עולי בבל וכו' הנה מבואר כאן בגמ' שבור של עולי בבל אינו בשותפות כל ישראל רק הוי הפקר וכ"ה ברש"י לפי שהפקירום לכל ישראל ונתנום להם ולא להיותם שותפין בו שיהא להם כוח לאסור זה חלקו על זה וכ"ה בר"ן ורא"ש נדרים מזז, אבל ברמב"ם משמע שבור של עולי בבל הוי בבעלות כל ישראל וז"ל הרמב"ם פ"ז מנדרים ה"ב ז"ל ומותרין בדברים שהם בשותפות כל ישראל כגון הר הבית וכו' משמע ברמב"ם שגם של אנשי העיר וגם של עולי בבל הוי בשותפות ובור של עולי בבל אינו הפקר רק החילוק שבור של עולי בבל הוי בשותפות כל ישראל ואילו בור של אותה העיר הוי בשותפות רק של העיר, וצ"ע כיון שגם בור של עולי בבל הוי בשותפות ישראל מ"ט מותר ליהנות **ומצינו** ברמב"ם בפיה"מ הסבר בזה וז"ל וענין דבר של עולי בבל הוא הדבר המשותף לכל עולי הרגל והם מה שהזכיר, לפי שאלו אף על פי שבנין אותן ומוציאין עליהן מממון כל ישראל ויש לכל אחד מהם

[ע"י לעיל י. ולח. מד' הר"ן] ולזה כ' שר"נ שאמר יש ברירה במעשר בהמה ע"כ בתורת וודאי אין ברירה דאם רק מספק היאך פטר ממעשר בהמה וע"כ בתורת וודאי הוא ולזה גם בדרכנן מן הדין שאין ברירה.

מה דתלי הש"ס פלוגתת ר"נ ור'
ששת בדין מגביה מציאה לחברו

איתמר מילא ונתן לחבירו ר"נ אמר כרגלי מי שנתמלאו לו, ר"ש אמר כרגלי הממלא, במאי קא מיפלגי מר סבר בירא דהפקירא הוא ומר סבר בירא דשותפי הוא, ומסקנת הגמ' שלכו"ע בירא דהפקירא נינהו ופלוגתתם בדין מגביה מציאה מר סבר קנה חברו ומר סבר לא קנה חברו.

ולכאן' כוונת הגמ' שר"נ שסובר כרגלי מי שנתמלאו לו סובר המגביה וכו' קנה חברו ונמצא שמיד שהגביה זכה בו מי שנתמלאו לו ולכן הוי כרגליו, ור"ש סובר כרגלי הממלא משום שסובר המגביה ל"ק חברו וא"י לזכות לחברו ולכן זכה הוא והוי כרגליו, ורש"י והראשונים עמדו בקושיא עצומה, הנה לפי"ז נמצא שר"נ שאומר כרגלי מי שנתמלאו לו סובר המגביה מציאה לחברו קנה חברו, והרי ר"נ גופא סובר בב"מ י. המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו [והר"ח כ' שהדר בו ר"נ], ומצינו כמה תי' בראשונים:

א. רש"י כאן כ' שלכו"ע המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו, ויסוד מח' ר"נ ור"ש מה הדין בגמביה מציאה לחברו שהדין שלא קנה חברו האם המגביה זכה בזה או שזה נשאר הפקר ביד המגביה, שר"נ

וצ"ע], אבל הר"ן נדרים סי' ה' כ' שהמודר עובר על כל יחל שהרי בכוחו לאסור על חברו, והנה וודאי שגם לרמב"ם יש איסור על המודר ליהנות שרק שס"ל לרמב"ם שאיסור כל יחל הוא רק על או אחד שנדר ואסר ע"ע אבל אם אסר נכסיו על חברו כיון שחברו לא נדר לא עבר על כל יחל דברו. **ולזה** ניחא מאוד ד' רש"י, דברישא שאירי שאסר חפציו על חברו בזה לא כ' רש"י שעובר על כל יחל כיון שחברו לא נדר ורק בסיפא שאסר נכסיו חברו על עצמו בזה נמצא שמחלל דיבורו ובזה הוא שהביא רש"י את האיסור של כל יחל.

ברירה במעשר בהמה

הגמ' ביארה שטעמה דר"נ דכרגלי מי שנמלאו לו משום שיש ברירה ומק' הגמ' וסבר ר"נ יש ברירה והתנן האחין השותפים וכו' ור"נ אפילו חלקו גדים כנגד גדים וטלאים כנגד טלאים אין אומר זה חלקו המגיעו משעה ראשונה לכך, הרי מפורש שר"נ לית ליה ברירה, והפנ"י תמה בזה דהנה נתבאר לעיל לח. שגם למ"ד אין ברירה ה"מ בדאורי' אבל בדרכנן יש ברירה, וא"כ ה"נ י"ל כאן דמה שר"נ ס"ל כרגלי מי שנמלאו לו הינו לגבי תחומין דרבנן דיש ברירה אבל לגבי מעשר בהמה ומחצית השקל שזה דאורי' אין ברירה.

ותי' הפנ"י א, י"ל שהדין קלכון דרבנן וכן הוא לשון רש"י הטילו עליהם חכמים להוסיף עלים מעה קטנה. ב. בפנ"י מבואר שהטעם שיש ברירה בדרכנן הוא משום שדין ברירה הוא ספק וספק דרבנן לקולא

חיסרון לא רק במעשה קנין אלא גם בחלות הקנין ובעי' דעת לקנות, ובשיעורי ר' שמואל שם ביאר שלעולם גם ר"נ מודה שהחיסרון במעשה קנין וס"ל שגם כאן יש חיסרון במעשה קנין דאמנם נתכוין למעשה קנין אבל בשביל חברו לא בשביל עצמו.

ב. תוס' תי' בשם רשב"ם [וכע"ז תוס' ב"מ בשם ר"ת] דלעולם יסוד מח' ר"נ בדין מגביה וכ"ת הרי ר"נ סובר המגביה וכו' לא קנה חברו תי' הרשב"ם שהכא מדובר שיש הרבה מים בבור ואינו חב לאחרים, ביאור הדבר שהרי הטעם שהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו מבואר בגמ' ב"מ י. שהוא משום שהוא חב לאחרים וכאן שיש הרבה מים בבור אינו חב לחברו ושפיר קנה [וטעמא דר"ש שלא קנה י"ל שסובר שגם זה נחשב לחב לאחרים דסוף סוף מים אלו חב הוא לאחרים אף שיש לחברו מים אחרים שיוכל לשותת מהם, ועי' דברי יחזקאל סי' נה' ה' ביאר בדבריהם שכ' כע"ז ז"ל פלוגתא דר"נ ור"ש הוא בעיקר היסוד דחב לאחרים דאמרינן דל"מ לחוב לזה ולזכות לאחר אם הכוונה דא"א להפקיע זכותו של האחד ולזכותו לשני או דעיקרו מצד דחב לו במציאות שמונע ממנו האפשרות לזכות בו עוד אבל מצד הפקעת הזכות לבד לא מיקרי חב לאחרים ומש"ה ס"ל לר"נ דכאן במילא מים כיון שיש הרבה מים בבור ותו לא חב לאחרים במציאות מש"ה זוכה לחברו ור"ש ס"ל דכיון דבמים שזוכה לחברו יד הכל שוים לזכות ונמצא דחשיב כהפקעת זכות אחרים ע"י שזוכה לחברו ובכה"ג ל"מ ע"כ.

סבר שהמגביה נמי לא קנה שהרי לא היה לו דעת לזכות לעצמו וכשנתנה לחברו זכה בו חברו, ור"ש סבר שכיון שלא קנה חברו זכה הממלא ואפי' שנתן אח"כ לידו של חברו תחמום כתחום הממלא כיון שהוא זכה בזה ראשון.

והראשונים תמהו על רש"ח בדעת ר"נ איך יתכן שאם לא זכה חברו יזכה הוא בעצמו הרי לא היה לו דעת קנין, והתוס' הרא"ש ב"מ י. הוסיף בזה שהרי קי"ל העודר בנכסי הגר וקסבור שהוא שלו לא קנה, וכ' התוס' רא"ש ז"ל ונראה לי דלא קשיא מידי דכל היכא שידוע הזוכה שהוא של הפקר ומתכוין לזכות אם אינו זוכה למי שכיוון לזכות לו זוכה לעצמו ואף אם לא כיוון לזכות לעצמו ולא דמי לעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן דלא כיוון לזכות לעצמו כלל ע"כ, וידוע לבאר בזה דהנה יש לחקור בעודר בנכסי הגר שלא קנה האם החיסרון 'במעשה קנין' שלא חשוב מעשה קנין בלא כוונה או שחסר בדעת לקנות ובפשוטו אין חיסרון במעשה קנין שהרי עשה חזקה רק שחסר בדעת קנין אבל האחרונים חדשו שי"ל שא"צ כוונה לקנות ועיקר הכוונה הנצרכת הוא למעשה קנין וכל שהוי מעשה קנין אף שלא היה לו דעת לחלות הקנין הרי זה קנה ועי' דברי יחזקאל סי' נה' שהוכיח מד' הרשב"א שהחיסרון שעודר בנכסי הגר הוא חסרון במעשה קנין ולא בחלות הקנין מזה שגם לא מהני דעת אחרת מקנה אף שבשביל חלות קנין דעת הרשב"א עצמו שמהני דעת אחרת ואכמ"ל [ור"נ שחולק שגם הוא לא זכה או שחולק וס"ל שיש כאן

חבירו¹⁰¹ ע"כ [ור"ש דפליג הינו שס"ל שקנה רק מכאן ולהבא].

ד. הראב"ד כ' ז"ל ואנחנו יש לנו בזה טעם אחר כגון שאמר לו זכה לי ובהא אמר רב נחמן כרגלי מי שנתמלאו לו [אולי כוונתו ע"פ מה שכו' רש"י ב"מ י. שאם שלח שליח להגביה מציאה לכו"ע קנה חברו].

ה. עוד תירץ הראב"ד אי נמי אף על גב דלענין מציאה אמר רב נחמן לא קנה חבירו לענין תחומין בכל דהו סגי ליה שהרי השואל כלי מחבירו מערב יום טוב אף על פי שלא מסרו לו אלא ביום טוב הרי הוא כרגלי השואל דקני שביתה בהדיה בדבורא בעלמא הכי נמי קני.

בשיעורי ר' נחום ב"מ שם כ' שי"ל שר"ש
ס"ל שהחיסרון במגביה מציאה מלבד מחמת שחב לאחרים יש חיסרון נוסף והוא כמו שכו' הר"ן ב"מ שם שלא מהני שליחות וזכיה במציאה 'הואיל ואינו שלוחו של בעל הממון' לפי"ז פשוט שחיסרון זה קיים גם ביש הרבה מים בבור דאין בזה משום חב לאחרים אך מ"מ יש כאן חיסרון משום שלוחו של בעל הממון.

ג. הבעל המאור כ' ז"ל איכא למימר כיון שנתן לידו של חבירו וזכה בו חבירו איגלי מילתא למפרע דמעידן הגבהה זכה ביה ולפי' הם כרגלי מי שנתמלא לו ודאמר ר"נ התם לא קנה חבירו בשלא הגיע ליד

101. ושמעתי לבאר הטעם בזה דהרי מה שלא קנה חברו משום חב לאחרים וכיון שזכה בו איגלי"מ שלא חב לאחרים.

דף מ.

והרשב"א וריטב"א שם בשם תוס', אבל הרשב"א שם כ' בשם הראב"ד שאם הכלים נמצאים חוץ לתחום הבעלים קונים הם שבייתה כתחום הבעלים וממילא אסור להזיזם ממקומם, וכ"כ הרמב"ם פ"ה מיו"ט הי"ג ז"ל מי שהיו פירותיו מופקדין בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר לבא אצלו לא יביאו לו מפירותיו 'שפירותיו כמוהו', מבואר כנ"ל שגם כשהכלים חוץ לתחום קונים הם שבייתה כתחום הבעלים ופירותיו כמוהו וממילא אסור להזיזם מד"א, וכן מסקנת התורי"ד כאן וכ"ה לשון בשו"ע סי' שעז' סי"ז.

אמנם כאמור בתוס' בעירובין מבואר שהפירות אינם קונים שבייתה כתחום הבעלים ורעק"א תמה ממשנתנו שמפורש שאסור לבני אותה העיר שהפירות שם להביא אותם לעיר זו הרי שהפירות קונין שבייתה כשבייתת הבעלים.

ובאבן העוזר שם כ' ליישב ולבאר הדברים יש להקדים, נחלקו תנאים בדין נכסי הפקר האם הם קונים שבייתה או לא, שיטת ריב"נ שנכסי הפקר קונים שבייתה אלפים במקומם ואסור להוציאם מתחומם, ודעת רבנן שנכסי הפקר אינם קונים שבייתה כלל ומותר להוליכם לכל מקום שירצה ובפשוטו נחלקו ריב"נ בגדר תחום כלים שרבנן סוברים שאין תחום לכלים בעצמם ורק

**חפץ שנמצא חוץ לתחום בעליו
האם קונה שבייתה כתחום בעליו
או שיש לו תחום עצמי**

מי שהיו פירותיו בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר להביא אצלו פירותיו לא יביאו לו, ביאור הדברים אדם שהפקיד פירותיו אצל חברו שדר בעיר אחרת רחוק יותר מאלפים אמה מעיור של הבעלים וחברו הנפקד עירב לצד עיר זה ורוצה הוא להביא את פירות המפקיד לבעליו לא יביא לו, ובפשוטו הטעם בזה הוא שתחום הכלים דינם כתחום הבעלים ונמצא שהפירות נמצאים חוץ לתחומם ואסור להוציאם מד"א שלהם כדין פירות או אדם שיצא חוץ לתחום שאין לו אלא ד"א, וכאן אף שלא יצא חוץ לתחום מ"מ מעיקרא היה חוץ לתחומם ואין לו אלא ד"א, ומבואר כאן חידוש שמה שכלים קונים שבייתה כתחום הבעלים אין זה רק באופן שהם נמצאים בתוך תחום הבעלים אלא גם באופן שהם חוץ לתחום הבעלים קונים שבייתה כתחום הבעלים, אמנם נראה שאין הדבר פשוט:

בתוס' עירובין מז: ד"ה והכלים כ' שאף ששבייתת הכלים כרגלי הבעלים כ"ז באופן שהכלים נמצאים בתחום הבעלים אבל אם החפץ נמצא חוץ לתחום הבעלים אינו קונה כתחום הבעלים רק קונה שבייתה במקום שנמצא בו, וכ"כ תוס' הרא"ש

קונין שביתה ונמצא שאין להם שביתה עצמם לזה תמיד נגררים הם לתחום הבעלים ודין שביתתו כשביתה הבעלים גם באופן שהוא חוץ לתחום הבעלים, והנה אנן קי"ל כרבנן שנכסי הפקר אינם קונים שביתה ולפי"ז הדין ברור שחפץ שנמצא חוץ לתחום בעליו אסור להוציא מד"א¹⁰².

תחומין ביו"ט לצורך אוכל נפש

משנה מי שזמן אצלו אורחים לא יוליכו בידם מנות אלא אם כן זכה להם מנותיהם מערב יום טוב, והטעם שאסור להם לקחת מנות הוא משום איסור תחומין ומשמעות דברים שגם אם בדעתם לאכול מנות אלו ביו"ט אסור וזה תמוה מדוע אסור הרי אפי' מלאכות גמורות האסורות מדאורי' מותרות ביו"ט לצורך או"נ כ"ש תחומין ועמד בזה המהרש"א כתובות ז: ועי' מש"נ לעיל ח.

מדוע אין בהולכת מנות משום הכנה מיו"ט לחול

בדין מי שזימן אחרים לא יוליכו מנותיהם כ' רש"י לא יוליכו לאחר סעודה מנות

שהכלים נגררים לתחומם של הבעלים ונכסי הפקר כיון שאין להם בעלים אין להם שביתה, וריב"נ סובר שיש תחום עצמי לכלים ורק שבדרך כלל התחום נקבע כדין הבעלים וכשאין להם בעלים יש להם שביתה עצמית.

ולזה כ' האהע"ז כשנדרן האם כשהכלים נמצאים חוץ לתחום הבעלים אם תחום הכלים כתחום הבעלים מיתלי תלי במח' ריב"נ ורבנן, דלרבנן שאין לכלים כלל תחום עצמי ורק שנגררים הם לתחום הבעלים לזה גם כשהכלים חוץ לתחום בעליהם נגררים הם לתחום בעליהם ולא יזיזו מד"א, אבל לריב"נ שנכסי הפקר קונים שביתה הרי שיש לכלים תחום עצמי ורק שבדרך כלל נגררים הם לתחום בעליהם וכ"ז כשהכלים בתחום הבעלים אבל כשאינם בתוך תחום הבעלים אז יש להם תחום עצמי וקונים שביתה במקומם, ומה שכ' תוס' שאם הכלים חוץ לתחום הבעלים קונים שביתה במקומם הינו לריב"נ שס"ל שנכסי הפקר קונין שביתה, אבל מתני' דידן שמבואר שנגררים אחר שביתה הבעלים הינו משום שהמשנה כאן אזלי כרבנן שנכסי הפקר אינם

102. נידון זה נוגע מאוד למעשה: אדם שנסע לשבת או יו"ט לעיר אחרת ויש לו כאן חפצים ומרשה לשכנו להשתמש בחפציו [באופן שלא חל עליו דין שואל שיהיה שביתתו כשביתה השואל] דלפי"ז הדין שאסור להוציא מד' אמותיו, וכן ב' אחים שדרים בבית ואחד נמצא בשיבה בשבת ויו"ט ויש לאח הנמצא חוץ לעיר ספר וכדו' דלהאמור יהיה הדין שאסור להוציא את החפץ מד"א שהרי כיון שהחפץ שייך לאחיו נמצא שהחפץ קנה שביתה כבעליו וכיון שהוא חוץ לתחומו אסור להזיזו מד"א, והנה בשבת לכאור' אין נ"מ בזה שהרי בשבת בלא"ה אסור לטלטל במקום שאינו מוקף מחיצות ובאופן שהעיר מוקפת מחיצות אז גם משום תחומין ליכא דכולה כד"א דמי, והגדון הוא ביו"ט שמותר לטלטל אבל יש איסור חוץ לתחום, אמנם באמת משכחת לה מציאות זו גם בשבת במקום שאין מחיצות ובאופן שאין בו משום הוצאה כגון בגדים שאינם משוי ומ"מ איסור תחומין יש בזה וכמבואר לעיל לז:

הכנה [והנהגה בחיי אדם כלל צט' כ' שמותר להביא יין לצורך הבדלה כשלא יוכל להביא יין בלילה וכ' המהרש"ג לבאר זה ע"פ לפי דרכו].

אם יש איסור לתת מזונות לפני בהמת מוקצה

במשנה אין משקין ושוחטין את המדבריות, וכ' הרמב"ם פ"ב מיו"ט הי"ז ז"ל דגים ועופות וחיה שהן מוקצה אין משקין אותן ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות שמא יבא ליקח מהן, הנה הרמב"ם למד מד' המשנה שיש איסור להאכיל בהמה שהיא מוקצה גזרה שמא יטלטל מוקצה וכ"ה לשון השו"ע סי' תצד' ס"ב, ועי' בפוסקים שכ' שלדינא נקטינן דלא כהרמב"ם ורק בהמה שיש איסור צידה דאורי' גזרו שמא יצוד [כמבואר לעיל ר"פ אין צדין] אבל כאן שיש רק איסור דרבנן של מוקצה ככה"ג ל"ג.

ובאמת שד' הרמב"ם תמוהים מ"ט גזרו אטו יטלטל מוקצה הרי זה גזרה לגזרה, ועי' מאמר מרדכי שם שכ' ש"ל שזה גזרה קרובה מאוד ולכן גזרו בזה..

בדין מדבריות אם אסור גם לדעת ר"ש

ת"ר אלו הן מדבריות ואלו הן ביתות מדבריות כל שיוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות ברביעה ראשונה, ואלו הן בייתות כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום, רבי אומר אלו ואלו בייתות הן אלא אלו הן מדבריות כל שיוצאות ורועות באפר ואין נכנסות לישוב

בידם לביתם 'לסעודת לילה' ואסור משום תחומין ואם עשו עירוב תחומין מותר להם להוליך מנות לסעודת הלילה, והרש"ש ועוד אחרונים עמדו בזה דלכא' להוליך לסעודת הלילה בלא"ה אסור משום שבלילה הוא חול ויש איסור להכין משבת או יו"ט לחול כמבואר במשנה שבת קיג., ואין לומר שאירי בחו"ל שיש בו ב' יו"ט של גלויות ונמצא מכין מיו"ט ליו"ט דהמ"א ריש סי' תקג' וסו"ס תרסז' כ' שאסור להכין גם מיו"ט ראשון ליו"ט שני משום שיו"ט הוי ספק חול.

ועי' מנחת שלמה כאן שכ' ז"ל ונראה פשוט דכיון שאם לא יוליך המנה ביו"ט שוב לא יטלנו מהמזמין כיון שלא אורחא הוא לחזור וליטלנו לאחר זמן לכן הו"ל כמציל מהפסד של גנבים או גשמים דשרי עכ"ל ביאור דבריו דהנה זה דבר פשוט שהגם שיש איסור הכנה משבת או יו"ט לחול אבל אם עושה כן להציל מן ההפסד מותר [ויש הרבה ראיות כגון מה שמותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר שלא יגנב אף שא"צ לשבת ואין בזה משום הכנה] והביאור בזה דאיסור הכנה הוא כשעוסק בהכנת הדבר לחול אבל כאן שעוסק בהצלת הדבר ופעולה זו נצרכת לו עכשיו להציל הדבר מהפסד אין זה נחשב להכנה.

עוד ראיתי מובא מהמהרש"ג סימן סא' שכל האיסור של הכנה משבת לחול הוא באופן שבא להרויח הזמן שלא יצטרך לעשותו בחול ומחליף עבודה של שבת בחול, אבל באופן שכשלא יעשהו בשבת לא יוכל אח"כ לעשותו בחול אין בו איסור

והנה בעיקר ק' הגמ' ע"י מהרש"א כאן שתמה דבגמ' לעיל בריש מכילתין סובר ר"נ שבשבת סתים לן כר"ש וביו"ט כר"י [וכן פוסק הרי"ף ע"י להלן] וא"כ מה מק' הגמ' הא י"ל שרבי ביו"ט ס"ל כר"י ובשבת כר"ש ולכן מדבריות דאירי ביו"ט פסק כר"י ופצעילי תמרה י"ל שאירי בשבת, ותי' המהרש"א שהגמ' כאן מק' למאן דפליג על ר"נ ואינו מחלק בין שבת ליו"ט, וריטב"א שבת מה: נמי עמד בזה וכ' שהגמ' ידעה שההוא דפצעילי תמרה היתה השאלה גם ביו"ט [וכ"מ ברש"י].

לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, והגמ' הבינה שכל אותם דרגות גם מדבריות דרבי שאינם נכנסות כלל לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אין זה מוקצה לר"ש ורק לר"י שאית ליה מוקצה הוי מוקצה, ולזה שואלת הגמ' סתירה בד' רבי דמזה שאסר מדבריות אלמא אית ליה מוקצה, ומי אית ליה לרבי מוקצה והא בעא מיניה ר"ש בר רבי מרבי פצעילי תמרה לר"ש א"ל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקין בלבד, ונקטה הגמ' שמזה ששאלו מה הדין לר"ש ש"מ כר"ש ס"ל.

דף מ:

שאסור לר"ש, וכ"מ בטור סי' תצח' בשם העיטור, ויש בכ"ז נ"מ לדינא כמו שיבואר.

הכרעת ההלכה בדין מדבריות

הנה בגמ' לתי' א' מבואר שמדבריות לר"ש נמי אסור דהוי כגורו"צ וכנ"ל, ולתי' ב' וג' מבואר שלר"ש דלית ליה מוקצה שרי ומדבריות שאסור הינו רק לר"י, ונחלקו הראשונים היאך קי"ל בדין מדבריות:

הרי"ף הביא בשם איכא מרבוותא שכ' שקי"ל שכל מדבריות מותר [אפי' מדבריות דרבי] והטעם משום שמדבריות דאסור הינו כר"י ואנן קי"ל כר"ש [וס"ל כתי' ב' וג' בגמ' שלא הוי כגורו"צ] וכן דעת הבה"ג הובא ברא"ש, אבל הרי"ף האריך שאף שקיל כר"ש בשבת ביו"ט קי"ל כר"י ולזה כ' שמדבריות אסור, ובדין מדבריות פסק כרבנן שכשאין חוזרות ברביעה שניה נמי הוי מוקצה.

ובדין זה יש לנו שיטה שלישית והיא שיטת העיטור הל' יו"ט הובא בטור סי' תצח', דס"ל שאף שקי"ל כר"ש וגם ביו"ט מ"מ מדבריות אסור דקי"ל כתי' א' שהוי כגורו"צ, והנה יש לדון איזה מדבריות אסור לעיטור האם רק מדבריות דרבי [שאינן חוזרות כלל] או גם מדבריות דרבנן [שחוזרות ברביעה שניה] ולכאור' קי"ל כרבנן לגבי רבי, אמנם דבר זה תלוי באשלי רב רבי במח' רש"י ותוס' שראינו לעיל, האם לתי'

איזה מדבריות חשוב כגורגרות

וצימוקים

גמ' איבעית אימא הני נמי כגורגרות וצמוקין דמי [ומודה דגרו"צ אסור], והנה בדין זה דמדבריות אסור גם לר"ש ומשום שהוי כגורו"צ יש מח' גדולה בראשונים בזה: **הנה** בפשוטו י"ל שכל מה שמדבריות הוי כגורו"צ הינו רק מדבריות דרבי דאינן חוזרות כלל לא בימות החמה ולא בימות הגשמים דזה דחיה גדולה שסילקה לגמרי ממנו, אבל מדבריות דרבנן כיון שחוזרות ברביעה שניה לא נחשב כגורו"צ ומה שרבנן אסרו ע"כ כר"י ס"ל ולא כר"ש, ובשעה"צ סי' תצח' דייק כן מד' רש"י כאן ז"ל רש"י איבעית אימא הני 'מדבריות שאין נכנסות לישוב כלל' כגורגרות וצמוקין דמיין שמקצה אותן מאצלו בידים, משמע שרק מדבריות דרבי שאינן חוזרות כלל הוא דהוי כגורו"צ, ולפי"ז מח' רבנן ורבי בדין מדבריות לשיטתם בדין מוקצה שרבי אית ס"ל כר"ש ולכן רק מדבריות דידיה שאינן חורות כלל הוי מוקצה דהוי גרו"צ אבל מדבריות דרבנן לא הוי כגורו"צ ולכן מותר, ורבנן ס"ל כר"י ולכן גם מדבריות שחוזרות ברביעה שניה אסורות.

אבל בתוס' שבת קנז. ורמב"ן שם מפורש שלתי' זה בגמ' גם מדבריות דרבנן שחוזרות ברביעה שניה הוי כגורו"צ, ונמצא לפי"ז שמח' רבי ורבנן מה נחשב לגרו"צ

הרי ספק מוקצה אסור משום שיש לו מתירין.

ונראה ליישב ד' הבה"ג ע"פ מה שחידש הפר"ח [הביאו רעק"א בעירובין לז:]: שאף שספק דרבנן ביש לו מתירין לא אזלי לקולא ה"מ בספיקא דמציאות אבל בספיקא דדינא אף שיש לו מתירין אזלי לקולא, וביאר ברעק"א שם בשם הבית מאיר הטעם בזה ז"ל כיון דיסדו לנו חז"ל הכלל בשל סופרים הלך אחר המיקל הוי הכרעה שהלכה כפלוגי וכאלו פסקו כן בהדיא דהלכה כפלוגי ותו לא מיקרי ספיקא עכ"ל, ולפי"ז ניחא מאוד ד' הבה"ג דכאן דהוי ספיקא דדינא אם כל"ק או כל"ב בספיקא דדינא אזלי לקולא אף שיש לו מתירין.

ובדעת העיטור שס"ל שאזלי לחומרא י"ל בכמה אופנים: א. י"ל שס"ל שספק דרבנן ביש לו מתירין אזלי לחומרא גם בספיקא דדינא דלא כפר"ח. ב. עוד י"ל שס"ל שמה שספק מוכן אין זה רק מצד שהוא ישל"מ אלא משום שהחמירו בספיקו כמש"נ כמבואר במ"מ הנ"ל ז"ל או שרצו חכמים להחמיר בספק זה ע"כוע"ע תו"י לעיל ג: ופי"ז פשוט שזה שייך גם בספיקא דדינא.

הדרן עלך פרק משילין

והדרן עלך מסכת ביצה

דהוי כגרו"צ האם רק מדבריות דרבי הוי כגרו"צ או גם מדבריות דרבנן, ועי' עיטור ופר"ח סי' תצח'.

ברין ספק מוקצה בספיקא דדינא וספיקא דמציאות

הבאנו שהבה"ג פסק להלכה שמדבריות מותרות ומשום שס"ל כר"ש שמוקצה מותר גם ביו"ט ואף שלחך לישנא בגמ' גם לר"ש אסור ומשום שמדבריות הוי כרגו"צ כ' הרא"ש בשם הבה"ג דכיון שמוקצה דרבנן אזלי לקולא כלישנא בתרא עי"ש, וצ"ע בדעת העיטור שס"ל שאזלי לחומרא בספק זה וחוששים לל"ק שגם לר"ש אסור והרי מוקצה וספק דרבנן לקולא. **אמנם** לאחר העיון אדרבה דעת העיטור מובנת וד' הבה"ג צ"ע, דהנה לעיל כד: למדנו שפסק מוכן אסור ולא אזלי לקולא אף שמוקצה דרבנן ונתבאר שם ב' טעמים או משום שמוקצה הוא דשיל"מ דגם בדרבנן לא אזלי לקולא או משום חומרה דמוקצה החמירו וכמבואר כ"ז במ"מ פ"ב מיו"ט ה"ו עי"ש והארכנו בזה לעיל כד. 103, ולפי"ז ניחא מאוד ד' העיטור דאזלי כאן לחומרא כל"ק שהרי זה ספק מוקצה האם מדבריות דינם כמו גרו"צ וספק מוקצה כיון שיש לו מתירין אזלי לחומרא, ואדרבה ד' הבה"ג צ"ע מ"ט כ' שבספק זה אזלי לקולא

103. ועי' שעה"צ סי' תצו' שב' נ"מ בין הטעמים מה הדין מאכל כזה שיתקלקל עד מוצאי יו"ט האם בכזה ספק מוקצה אזלי לחומרא דאם הטעם שמחמירים משום שיש לו מתיריים באופן זה שער מוצאי יו"ט יתקלקל לא חשוב יש לו מתירין ושרי אבל לטעם הב' של המ"מ (וה"ה יהיה אסור).